วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

Journal of MCU Nakhondhat

ISSN: 3027-8597 (Online)

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) Vol.12 No.1 (January 2025)

วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ แก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การจัดการสาธารณะ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind) วารสารเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทร. 086-4345903 แฟกซ์. 075-340-042 E-mail: suriya.sur@sbss.ac.th

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต	ที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประเทศไทย
พระพรหมวัชรธีราจารย์	อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประเทศไทย
พระธรรมวชิรปัญญาจารย์	ผู้อำนวยการสถาบันพระไตรปิฎกศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประเทศไทย
พระปัญญาวัชรบัณฑิต	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประเทศไทย
พระครูอรุณสุตาลังการ	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

บรรณาธิการบริหาร

ปุญญาดา จงละเอียด	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ธีรวัฒน์ ทองบุญชู	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

พระเมธีวชิราภิรัต	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช	ประเทศไทย
พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ	ประเทศไทย
ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ประเทศไทย
สืบพงษ์ ธรรมชาติ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	ประเทศไทย
กันตภณ หนูทองแก้ว	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช	ประเทศไทย
สมบูรณ์ บุญโท	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น	ประเทศไทย
นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	ประเทศไทย
วาสนา แก้วหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	ประเทศไทย
ณิศ์ภาพรรณ คูวิเศษแสง	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น	ประเทศไทย
ธนิศร ยืนยง	มหาวิทยาลัยปทุมธานี	ประเทศไทย
ธานี วรภัทร์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์	ประเทศไทย
บุษกร สุขแสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	ประเทศไทย
มุกดาวรรณ พลเดช	วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้	ประเทศไทย
อุทัย เอกสะพัง	มหาวิทยาลัยทักษิณ	ประเทศไทย
มะลิวัลย์ โยธารักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระปลัดสาโรจน์ ธมฺมสโร	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี	วัดศาลามีชัย นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระบุญญฤทธิ์ ภทฺทจารี	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
อนุชิต ปราบพาล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ศักดิ์ดา หารเทศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ทิพย์วรรณ จันทรา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
อภินันท์ คำหารพล	นักวิชาการอิสระ	ประเทศไทย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระไกรศร ปิยสีโล	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
พระศักดิ์นฤน สกฺกวีโร	วัดสนธิ์ (นาสน) นครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ธีรนันท์ พาโอภาส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ศุภิสรา ณ สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ศศิธร สงศิริ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ญาณกวี ดำศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย
ชาลิสา มาสุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย

ฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	ประเทศไทย

ออกแบบปก

วินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา	พีเอช ปริ้น & ดีไซน์ ไวนิล สติกเกอร์	ประเทศไทย

จัดรูปเล่ม

ธีรนันท์ พาโอภาส	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	ประเทศไทย

โรงพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001
155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
โทรศัพท์. 075-466-031, แฟกซ์. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 1 ประจำปีพุทธศักราช 2568 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 12 **ได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพวารสาร จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ 2 (จนถึง 31 มกราคม 2568)** เพื่อรักษาคุณภาพของวารสารให้เป็นไปตามเงื่อนไขและกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์ ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 นี้ประกอบด้วย บทความวิจัย 20 เรื่อง บทความวิชาการ 10 เรื่อง มีบทความที่น่าสนใจ ได้แก่ **ตามรอยปณิธานของพุทธทาสภิกขุ** บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตามรอยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพุทธทาสภิกขุ 3 ประการ ได้แก่ 1) พยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน 2) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา 3) การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยมเพื่อหนุนนำเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้ร่วมสร้างภาคีเครือข่ายของเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุ ที่มั่นคงของเยาวชนตามบริบทจังหวัดสุราษฎร์ธานีใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพและร่างกาย เยาวชนที่แข็งแรงปลอดโรคภัยเป็นฐานในการปฏิบัติธรรม 2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เยาวชนมีสังคมที่ดีงามและเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไปได้ 3) ด้านจิตใจ เยาวชนก็มีจิตใจ ที่ประกอบด้วย สติปัญญารู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม เยาวชนต้องสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้อย่างเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลตามรอยปณิธาน ที่กล่าวถึงเป็นส่วนหนึ่งในการตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุ จึงรวบรวมเป็นรอยปณิธานได้ ดังนี้ 1) วิถีพุทธทาสภิกขุ เน้นการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิตใจ และการปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงความจริงและหลุดพ้นจากความทุกข์ หลักสำคัญ 2) ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี เรียนรู้ความเป็นมนุษย์เข้าถึงปณิธาน 3 ประการ และเรียนรู้ถึงความเป็นจริงของชีวิตอย่างถูกต้องแห่งวิวัฒนาการ รวมถึงมีการพัฒนาจิตใจ 3) วิถีธรรมชาติ ท่านเน้นให้เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ 4) การศึกษาธรรมและการสอนธรรม ท่านเน้นที่ถึงความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้งและเป็นรูปธรรม 5) การแสดงธรรม ท่านเน้นการนำเสนอหลักธรรมะในรูปแบบที่เรียบง่าย เข้าใจ และเข้าถึงได้ โดยมุ่งสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

กองบรรณาธิการ**วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์** ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

ปุญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

สารบัญ

บรรณาธิการ **(ก)**

บทบรรณาธิการ **(ง)**

การพัฒนาทุนมนุษย์กับการตลาด ยุค 5.0 **1**

HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AND 5.0 ERA MARKETING

โศรดา พาหุวัฒนกร, จำเนียร จวงตระกูล, ตระกูล จิตวัฒนากร

การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนภาษาอังกฤษในงานเขียนความเรียง **14**

AN ANALYSIS OF ERRORS IN THE USAGE OF PUNCTUATION MARKS IN ESSAY WRITING

สุคนธา ฟูสุวรรณ

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 **25**

RELATIONSHIP BETWEEN ADMINISTRATIVE SKILLS OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS AND OPERATIONS ACCORDING TO THE EDUCATIONAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM WITHIN EDUCATIO NAL INSTITUTIONSOF SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2

พรปวีณ์ กาสา, วัสสิกา รุมาคม, จิติยาภรณ์ เชาวรากุล

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ **36**

FACTOR ASSOCIATED WITH ASSESSING THE SERVICE QUALITY OF PRIMARY CARE UNITS ACCORDING TO THE QUALITY MANUAL FOR PRIMARY HEALTH SERVICE STANDARDS A.D. 2023 IN CHIANG MAI PROVINCE

สาคร ไชยอำมาตย์

การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี **48**

YOUTH DEVELOPMENT WITH NOVICE ORDINATION ACTIVITY OF BAN NGONKHAM PRIEST'S HOUSE, NAMTANG SUB-DISTRICT, SRI MUEANG MAI DISTRICT, UBON RATCHATHANI PROVINCE

พระวรรณพงษ์นรินทร์ วชราโณ, ภัทรชัย อุทาพันธ์

ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี **58**

EMPLOYEE ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN PHROMGURI DISTRICT, SING BURI PROVINCE

ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ, สุรพร สิมะกุลธร, เจริญ ศรีศศลักษณ์, ชวดี โกศล

การพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่เพื่อบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดในอำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี 68
DEVELOPMENT OF A PROACTIVE PSYCHOSOCIAL THERAPY PROGRAM FOR THE KAO WAN MAI CLINIC FOR TREATING DRUG ADDICTS IN NADEE DISTRICT, PRACHINBURI PROVINCE
ทุติยาภรณ์ ก้อนสันทัด

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคกับการตัดสินใจซื้อสินค้าในยุคดิจิทัล 79
CHANGING CONSUMER BEHAVIOR AND PURCHASING DECISIONS IN THE DIGITAL AGE
วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์, ทีปกร สังข์ทอง, บุญสาน ทระทึก

พลวัตของย่านบางโพ : จากสายน้ำสู่ถนนสายไม้ 90
DYNAMIC OF BANGPHO: FROM OLD RIVERFRONT COMMUNITY TO WOOD STREET
มนินทรา ทุมโฆสิต, อนุชา แพ่งเกษร

การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายโดยใช้กิจกรรมแนะแนว 100
THE ENHANCEMENT OF EMPATHY AMONG UPPER PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH GUIDANCE ACTIVITIES
พรพิมล เจริญอักษรกุล, มณฑิรา จารุเพ็ง, พัชราภรณ์ ศรีสวัสดิ์

การใช้แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์สำหรับการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย: กรณีศึกษา 112
THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) APPLICATIONS FOR VOCABULARY LEARNING AMONG THAI UNIVERSITY STUDENTS: A CASE STUDY
จันทร์พา ทัดภูธร, จุฑามาศ ลำฤทธิ์

การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 123
APPLICATION OF THE SEVEN PRINCIPLES OF SAPPAYA TO PROMOTE THE QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY
พระปลัดณัฐพล มูลทอง, พระครูวิจิตรศีลาจาร, พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี

การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร 132
PRODUCTION COST ANALYSIS AND PRODUCT PRICING, CORN SHELL PRODUCER COMMUNITY ENTERPRISES GROUP, KAMPHAENG PHET PROVINCE
สาวิตรี พรหมรักษา, วรรณวณัช ด่อนคร้าม, ประพัสสร บัวเผื่อน

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย 143
THE RESULTS OF INQUIRY CYCLE (5Es) INTEGRATED WITH QUESTIONING TECHNIQUES LEARNING MANAGEMENT ON GENETIC INHERITANCE TOPIC TOWARDS GRADE 11 NARASIKKHALAI SCHOOL STUDENTS' ANALYTICAL THINKING ABILITY
มาเรียม อาแซ, วราภรณ์ แก้วสีขาว, มนต์ทิวา ไชยแก้ว

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 152
A STUDY OF MANAGERIAL COMPETENCY COMPONENTS FOR YOUNG HOSPITALITY ENTREPRENEURS IN THE WORLD HERITAGE CITY OF LUANG PRABANG, LAO PDR
จำปา รัตนสุวรรณผล, สมคิด แก้วทิพย์, เฉลิมชัย ปัญญาดี, ปรารถนา ยศสุข, นนท์ น้ำประทานสุข

การวิเคราะห์และสร้างแบบฝึกหัดจากบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tárrega บนกีตาร์คลาสสิก 162
ANALYSIS AND CREATION OF EXERCISES FROM SONGS LAGRIMA OF FRANCISCO TARREGA ON CLASSICAL GUITAR
สิปปภาส ตัญจนะ, พัฒนกร หุลกิจ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร: กรณีศึกษาชุมชนปกาเกอะญอ จังหวัดเชียงใหม่ 174
LOCAL WISDOM IN PROMOTING FOOD SECURITY AND SOVEREIGNTY: A CASE STUDY OF PGA K'NYAU COMMUNITY IN CHIANG MAI PROVINCE
บานจิตร สายรอคำ, ศุภลักษณ์ ล้อมลาย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 186
THE RELATIONSHIP BETWEEN ETHICAL LEADERSHIP AND THE IMPLEMENTATION OF MORAL SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF TRANG PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 2
ศศิวิมล เพชรทอง, รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ของไทย 195
PROBLEMS AND GUIDELINES IN IMPLEMENTING INTERNAL QUALITY ASSURANCE IN PRIVATE PRIMARY SCHOOLS IN THE FIVE SOUTHERN BORDER PROVINCES OF THAILAND
วิสูตร บกสกุล, เอกรินทร์ สังข์ทอง

อิทธิบาท 4 กับการแก้ปัญหาความยากจนหลังการระบาดของโรคโควิด-19 205
4 ITDHIPADA (BASIS FOR SUCCESS) FOR SOLVING POVERTY PROBLEMS AFTER THE COVID-19 OUTBREAK
พระเอกลักษณ์ ฐิตาโลโก (แสงจันทร์), พระครูวิจิตรศีลาจาร, พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก 215
PARTICIPATORY COMMUNICATI FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT WITH COMMUNITIES AT ITS CORE
อรรฆชัย ตระการศาสตร์, กานต์ บุญศิริ, วิทยาธร ท่อแก้ว

บทบาทของผู้นำในการจัดการเชิงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จขององค์กร 227
THE ROLE OF LEADERS IN STRATEGIC MANAGEMENT FOR ORGANIZATIONAL SUCCESS
วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์, คมสัน สมคง, บุญสาน ทระทึก

ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นและการฟื้นพลังทางจิตใจ 236
ADOLESCENTS DEPRESSION AND RESILIENCE
ณัฐกา สงวนวงษ์, สุกัญญา บุญศรี, สายพิน สีหรักษ์, ทัศนีย์ สมเสียง, อภิชาติ มุกดาม่วง

การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี 246
DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL AND THE LOCAL ADMINISTRATOR ROLES OF SUBDISTRICT MUNICIPALITIES AFFECTING THE LIFE QUALITY OF PEOPLE IN CHONBURI PROVINCE
สุระ กลั่นด้วง

ตามรอยปณิธานของพุทธทาสภิกขุ 257
FOLLOWING THE ASPIRATIONS OF BUDDHADASA BHIKKHU
ธรรม เลื่องสุนทร, ดิเรก นุ่นกล่ำ, กันตภณ หนูทองแก้ว, พระพันธ์ ธมฺมวโส (อนันตพงศ์), สุขอุษา นุ่นทอง

การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร 266
GUIDANCE ADMINISTRATION TO INCREASE THE EFFICIENCY OF PUBLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE OFFICE OF THE VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION, BANGKOK
ภาคภูมิ พุ่มโพธิ์ทอง, ทัศพร เกตุถนอม

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง 277
TECHNOLOGICAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE PHATTHALUNG
เบญจวรรณ รัตนคช, บุญเลิศ ธานีรัตน์

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าร้านป้าระเบียบ อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร 290
PRODUCTION COST ANALYSIS AND RETURNS ON AUNT RABE'S BASKET-NECK SHIRT, KOSAMPHI DISTRICT, KAMPHAENG PHET PROVINCE
เอกวินิต พรหมรักษา, พิมพ์ผกา วงศ์กองแก้ว, เบญญาภา วงศ์กองแก้ว

การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี 298
PUBLIC PARTICIPATION AND LOCAL DEVELOPMENT OF THE SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS AFFECTING THE LIFE QUALITY OF PEOPLE IN CHONBURI PROVINCE
สาวิตรี กระทุ่มทอง

ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร 308
AN ANALYTICAL STUDY OF THE DHUTANGA PRACTICE PRINCIPLE OF MONKS IN SAKON NAKHON PROVINCE
พระครูธรรมญาณทิพยรัชต์ (จักรายุธ สมฺปตฺโต), พระสุทธิวชิรเมธี

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน ฏ

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 1-13

บทความวิชาการ : Academic article

การพัฒนาทุนมนุษย์กับการตลาด ยุค 5.0*

HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AND 5.0 ERA MARKETING

โศรดา พาหุวัฒนกร*, จำเนียร จวงตระกูล, ตระกูล จิตวัฒนากร
Sorada Pahuwattanakorn*, Jamnean Joungtrakul, Trakul Chitwattanakorn
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: sorada.pa@northbkk.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อ นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์กับการตลาดยุค 5.0 และกลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรธุรกิจ ในบริบทของการตลาด ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร ทุนมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่มีบทบาทเพิ่มมูลค่าและผลิตภาพขององค์กร รวมถึงสนับสนุนความยั่งยืนในระยะยาวของเศรษฐกิจ การตลาดยุคใหม่ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงลูกค้า จึงต้องการพนักงานที่มีทักษะด้านดิจิทัลและสารสนเทศที่ซับซ้อน องค์กรจำเป็นต้องลงทุนในการพัฒนาความรู้และทักษะของพนักงานเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุค 5.0 กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กร ได้แก่ การฝึกอบรม การศึกษาต่อ การโค้ช การหมุนเวียนงาน และการเข้าร่วมกิจกรรมวิชาชีพ ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของพนักงานและเพิ่มศักยภาพขององค์กรในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการตลาด ทุนมนุษย์ยังเชื่อมโยงกับทุนอื่น ๆ เช่น ทุนโครงสร้าง ทุนสังคม และทุนทางปัญญา ซึ่งสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้ คือ การบูรณาการทุนมนุษย์และเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างกลยุทธ์ที่ยั่งยืน องค์กรควรผสานทรัพยากรที่จับต้องได้ เช่น ทุนทางการเงินและทุนโครงสร้าง กับทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทุนมนุษย์และทุนทางปัญญา การลงทุนในทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มศักยภาพพนักงานผ่านการพัฒนาทักษะและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมถือเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรควรให้ความสำคัญเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนและขีดความสามารถในการแข่งขัน

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์, การตลาด, การตลาดยุค 5.0

Abstract

This article presents concepts related to human capital and strategies for human capital development in business organizations, particularly in the context of Marketing 5.0, where technology plays a crucial role in enhancing organizational capabilities and competitiveness. Human capital is considered a key resource that contributes to adding value and productivity within organizations and supports long-term economic sustainability. Modern marketing emphasizes the use of digital technology to improve efficiency in reaching customers, which

* Received November 24, 2024; Revised December 13, 2024; Accepted December 20, 2024

requires employees with advanced digital and information skills. Organizations must invest in developing employees' knowledge and skills to meet the rapidly changing customer demands in the 5.0 era. Human capital development strategies within organizations include training, further education, coaching, job rotation, and participation in professional activities, all aimed at enhancing employees' capabilities and boosting organizational potential to adapt to market changes. Human capital also connects with other forms of capital, such as structural capital, social capital, and intellectual capital, which collectively support organizational operations effectively. The new insight from this article is the integration of human capital and digital technology in creating sustainable strategies. Organizations should integrate tangible resources, such as financial and structural capital, with intangible resources, like human and intellectual capital. Investing in human capital to enhance employees' potential through skill development and creating a learning and innovation-friendly environment is crucial for organizations aiming to strengthen sustainability and competitive advantage.

Keywords: Human Capital, Marketing, Marketing 5.0

บทนำ

ในยุคปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านการตลาดซึ่งได้พัฒนาไปสู่ระบบที่ครอบคลุมมากกว่าการขายสินค้าและบริการให้ถึงมือผู้บริโภค การตลาดสมัยใหม่จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้าในทุกมิติ ตั้งแต่การส่งมอบสินค้าในเวลาที่เหมาะสมและสถานที่ที่สะดวก ไปจนถึงการปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า สมคิด บางโม กล่าวว่า เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธุรกิจต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง (สมคิด บางโม, 2553) เช่น จากผลการวิจัยของ วธุกา ปากแก้ว และบุษกรณ์ ลีเจ้ยวะระ พบว่า การเพิ่มยอดขายของผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าแบรนด์ Ya DE Ra สามารถขยายฐานลูกค้าได้ผ่านการตลาดออนไลน์ เช่น Facebook และ Instagram ซึ่งเป็นช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้สะดวก (วธุกา ปากแก้ว และบุษกรณ์ ลีเจ้ยวะระ, 2562) ในทำนองเดียวกัน Monica, P. D. & Darma, G. S การตลาดดิจิทัลในการทำตลาดแล้ว สื่อดิจิทัลที่ผู้ประกอบการเหล่านี้ใช้ ได้แก่ Facebook, Instagram และ WhatsApp การใช้แอปพลิเคชัน Facebook, Instagram และ WhatsApp เป็นสื่อสำหรับกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลของงานหัตถกรรม ได้ช่วยให้ผู้ประกอบการ MSMEs ในบาหลีเพิ่มยอดขายสินค้าหัตถกรรมได้ (Monica, P. D. & Darma, G. S., 2022) ผลการศึกษาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการตลาดดิจิทัลที่ใช้เทคโนโลยีและกลยุทธ์แบบผสมผสานเพื่อให้เข้าถึงและตอบสนองความต้องการของลูกค้าในยุคปัจจุบัน

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการตลาดยุคใหม่นี้ได้พัฒนาไปสู่การใช้กลยุทธ์การตลาดแบบผสมผสาน (Integrated Marketing Strategy) ที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญของพนักงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน โดยใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของลูกค้า ความรู้และทักษะออนไลน์ของพนักงานจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทุนมนุษย์ที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวและพัฒนาองค์กรในตลาดยุคใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคการตลาด 5.0 ซึ่งต้องการความรู้ความสามารถเฉพาะทางในการใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อน เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ Big Data เพื่อช่วยให้การตัดสินใจและการสร้างกลยุทธ์การตลาดมีประสิทธิภาพและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ในยุคการตลาด 5.0 นั้น พนักงานที่มีทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและความสามารถเฉพาะด้านที่สูงถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถแทนที่งานบางประเภทที่ไม่ต้องการความสามารถเฉพาะทางของมนุษย์ เช่น งานที่ต้องการทักษะในระดับพื้นฐาน ซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงในการทำงานและท้าทายให้พนักงานต้องปรับตัวและพัฒนาทักษะใหม่อย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมการทำงานนี้ ทำให้การลงทุนในทุนมนุษย์กลายเป็นสิ่งจำเป็น องค์กรต้องสนับสนุนให้พนักงานพัฒนาทักษะที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดยุคใหม่ เพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและการทำงานร่วมกับระบบอัตโนมัติ

ดังนั้น บทความนี้จึงนำเสนอการพัฒนาทุนมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการตลาดและการตลาดยุค 5.0 ประเภทของทุนในองค์กร กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์การธุรกิจ ที่ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่เข้ากับทุนมนุษย์ จากนั้นศึกษาความสำคัญของทุนมนุษย์ในแง่ของความสามารถและทักษะเฉพาะทางที่จำเป็นในการขับเคลื่อนการตลาดยุคใหม่ โดยในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญนี้ ทุนมนุษย์ที่มีทักษะด้านดิจิทัลจะเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้องค์กรสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะทางที่พนักงานมีจะช่วยให้การใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาทุนมนุษย์

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ทุนมนุษย์เป็นปัจจัยทางการผลิตอย่างหนึ่งที่มาจากตัวบุคคลที่ใช้เพื่อผลิตสินค้าและบริการ ความรู้ ทักษะ นิสัย สังคม และคุณลักษณะส่วนบุคคล รวมกันเป็นทุนมนุษย์ที่มีส่วนในการผลิตสินค้าและบริการ หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ ทุนมนุษย์เป็นการรวมเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวคนมาใช้เป็นทุน รวมทั้ง ความรู้ ความสามารถ ความสามารถพิเศษ ทักษะ ปัญญา การฝึกอบรม ดุลพินิจ และประสบการณ์ รวมทั้งภูมิปัญญาส่วนบุคคล ในขณะที่ Kenton, W. & Sonnenshein, M. เสนอว่า ทุนมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่เป็นนามธรรมหรือคุณลักษณะที่ไม่ได้บรรจุไว้ในงบดุลของบริษัท สามารถจัดประเภทได้ว่าเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจของประสบการณ์และทักษะของคนงาน ซึ่งรวมถึง การศึกษา การฝึกอบรม ปัญญา ทักษะ สุขภาพ และปัจจัยอื่น ๆ (Kenton, W. & Sonnenshein, M., 2020) ที่นายจ้างให้คุณค่า เช่น ความจงรักภักดีและความตรงต่อเวลา เป็นต้น ส่วน จำเนียร จวงตระกูล อธิบายว่า ทุนมนุษย์เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจของความสามารถและคุณลักษณะต่าง ๆ ของแรงงานที่มีอิทธิพลต่อผลิตภาพ เช่น การศึกษา เป็นต้น การลงทุนในคุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดผลผลิตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และนอกจากนี้ยังถือว่าทุนมนุษย์เป็นการผสมผสานความรู้ ทักษะ นวัตกรรม และความสามารถของพนักงานแต่ละคนขององค์การเพื่อทางานที่มีอยู่ให้บรรลุผล ทุนมนุษย์ไม่สามารถเป็นเจ้าของโดยบริษัทได้ ทุนมนุษย์สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้

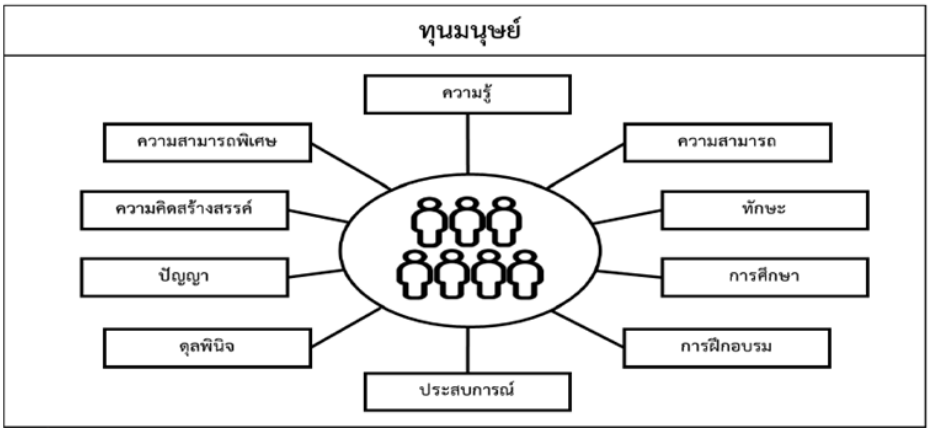

ภาพที่ 1 ส่วนประกอบของทุนมนุษย์ (จำเนียร จวงตระกูล, 2565)

จากภาพที่ 1 ทุนมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาและการสร้างความยั่งยืนให้แก่องค์การและประเทศ เนื่องจากทุนมนุษย์เป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนให้องค์การสามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง โดยมีองค์ประกอบหลัก 10 ประการ ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ความสามารถ (Abilities) ทักษะ (Skills) การศึกษา (Education) การฝึกอบรม (Training) ประสบการณ์ (Experience) ดุลพินิจ (Judgment) ภูมิปัญญา (Wisdom) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และความสามารถพิเศษ (Talent) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและศักยภาพในการทำงานของพนักงานและส่งผลต่อการเพิ่มผลิตภาพให้แก่องค์กร

ทุนมนุษย์สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทุนมนุษย์ทั่วไป (General Human Capital) ซึ่งประกอบด้วยความรู้และทักษะที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในองค์กรทั่วไป เช่น ทักษะด้านการบริหาร การตลาด และการบัญชี และทุนมนุษย์เฉพาะด้าน (Specific Human Capital) ซึ่งเป็นทักษะที่พัฒนาและออกแบบมาเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะขององค์กรนั้น ๆ โดยองค์กรอื่นไม่สามารถนำไปใช้ได้โดยตรงจากแนวคิดของจำเนียร จวงตระกูล กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์ทั้งในระดับองค์กรและระดับประเทศ โดยการลงทุนในทุนมนุษย์สามารถช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและเสริมสร้างความยั่งยืนให้แก่องค์กรและเศรษฐกิจของประเทศได้ (จำเนียร จวงตระกูล, 2565) การส่งเสริมการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พนักงานสามารถปรับตัวและเพิ่มศักยภาพในการทำงานได้ในตลาดที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับประเทศมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะการลงทุนในการศึกษาและฝึกอบรมแรงงานเพื่อให้ประชากรมีทักษะที่ตอบสนองความต้องการในอนาคต นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของพนักงาน การจัดสมดุลการทำงาน และการพัฒนาทักษะในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้พนักงานมีความพึงพอใจและความผูกพันกับองค์กร ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ลดการขาดงาน และสร้างแรงงานที่มีประสิทธิภาพสูง

ทุนมนุษย์เป็นสิ่งที่มีอยู่ภายในตัวของบุคคลโดยบุคคลผู้นั้นเป็นเจ้าของ ส่วนการจะนำออกมาใช้ประโยชน์มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความพึงพอใจของผู้ครอบครองทุนมนุษย์ แรงจูงใจที่จะทำให้ผู้ครอบครองทุนมนุษย์นำออกมาใช้ ผู้บริหารหรือองค์การจะต้องบริหารจัดการให้ผู้ครอบครองทุนมนุษย์เพื่อสามารถนำเอาทุนมนุษย์ของตนออกมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะองค์การไม่สามารถเป็นเจ้าของทุนมนุษย์ได้ สิ่งที่ผู้บริหารและองค์การทำได้ คือ ส่งเสริมให้ผู้ครอบครองทุนมนุษย์นำทุนมนุษย์ของตนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การ นอกจากนี้ยังจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ครอบครองทุนมนุษย์ให้ดำเนินการพัฒนาทุนมนุษย์ของตนอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันผู้ครอบครองทุนมนุษย์จำเป็นต้องพัฒนาทุนมนุษย์ของตนให้นำสมัยและไม่ล้าสมัยอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนายจ้างและตลาดแรงงาน ทั้งนี้ เพราะว่าหากทุนมนุษย์ล้าสมัยอาจไม่มีผู้ว่าจ้างทาให้เกิดสภาวะการว่างงานของผู้ครอบครองทุนมนุษย์ได้เช่นกัน นอกจากนี้ ทุนมนุษย์มีความเชื่อมโยงกับทุนด้านต่าง ๆ ขององค์การจึงทำให้ทุนมนุษย์เกิดประโยชน์ ดังนั้นในการศึกษาเรื่องทุนมนุษย์จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง หรือสัมพันธ์ของทุนมนุษย์กับทุนประเภทอื่นขององค์การด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการตลาดและการตลาดยุค 5.0

การตลาด (Marketing) หมายถึง ระบบการดำเนินงานและกิจกรรมธุรกิจทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการทำให้สินค้าและบริการเปลี่ยนมือจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ และทำให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าในเวลา สถานที่ รูปลักษณะ และเป็นเจ้าของสินค้าตามความต้องการเดียวกับ สมคิด บางโม แนวความคิดเกี่ยวกับการตลาดมีส่วนประกอบที่สำคัญ (สมคิด บางโม, 2553) ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับลูกค้า โดยที่ความต้องการของลูกค้าจะเป็นตัวกำหนดผลิตภัณฑ์ว่าผู้ผลิตควรผลิตอะไร มีคุณภาพอย่างไร

2. การให้ความสำคัญกับกำไร ซึ่งจุดมุ่งหมายประการสำคัญของการทำธุรกิจ ก็คือ การได้มาซึ่งกำไรอย่างยั่งยืน โดยอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรมด้วยเช่นกัน

3. การประสานงานทางการตลาด ได้แก่ การนำเอาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การโฆษณาและการขายมาประกอบร่วมกัน ประสานเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างครบวงจร

แนวความคิดทางการตลาดแบบดั้งเดิมนั้นจะเริ่มต้นที่การผลิตและส่งไปขายในตลาด โดยใช้วิธีการขายและส่งเสริมการขายให้ขายสินค้าได้มาก ๆ ในขณะที่แนวความคิดสมัยใหม่จะเริ่มที่ลูกค้าหรือที่เรียกว่าเน้นให้ลูกค้าเป็นศูนย์กลาง โดยที่ฝ่ายการตลาดจะศึกษาความต้องการของลูกค้าอย่างละเอียดและชัดเจนแล้วจึงนำเสนอไปยังฝ่ายผลิต เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าที่ตรงตามความต้องการของลูกค้ามากที่สุด แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป เทคโนโลยีสารสนเทศด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีดิจิทัลได้พัฒนาไป จนเกิดการหลอมรวมสื่อและเกิดช่องทางการสื่อสารในรูปแบบสื่อใหม่หรือสื่อดิจิทัลขึ้นมา รูปแบบทางการตลาดก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน นักการตลาดผู้มีทุนมนุษย์ในระดับสูงจึงเกิดแนวคิดพัฒนานวัตกรรมด้านการตลาดขึ้นมาจนกลายเป็นแนวคิดการตลาดยุค 5.0 ในที่สุด

แนวคิดการตลาดยุค 5.0 (Marketing 5.0) ถูกนำเสนอโดย Ellett, J. จอห์น เอลเลียต ผู้บริหารระดับสูง (CEO) ของ Fusion นักเขียนหนังสือการตลาด The CEO Manifesto: A 100-Day Action Plan For Marketing Change Agents และยังเป็นนักเขียนอิสระให้กับนิตยสาร Forbes อีกด้วย (Ellett, J., 2012) ยุค 5.0 จะให้ความสำคัญกับความแตกต่างของกลุ่มคน 5 Generationซึ่งในช่วงวัยต่าง ๆ ก็จะมีพื้นฐานทางความเชื่อ ประสบการณ์และค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็น Baby Boomer, X, Y, Z, Alpha ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันทั้งแง่คิด ทัศนคติ พฤติกรรม ความคาดหวัง ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลต่อการกำหนดแผนงานด้านการตลาดอย่างชัดเจน และหลักการสำคัญอีกประการของการตลาดยุค 5.0 ซึ่งสอดคล้องกับ Kotler, P. คือ การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าผ่านเทคโนโลยีสื่อที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นช่องทางออนไลน์หรือออฟไลน์ แต่จะใช้ทั้งสองช่องทางหลักนี้มาผนวกเข้าด้วยกัน เป็นแพลตฟอร์มที่สามารถเข้าถึงลูกค้าได้ตรงกลุ่ม ซึ่งอธิบายไว้ว่า สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการตลาด 5.0 ก็คือ การใช้เทคโนโลยีใหม่ที่ทำให้การตลาดใหม่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยแนวคิดสำคัญที่จำเป็นในการตลาด 5.0 ได้แก่ Data Driven Marketing, Agile Marketing, Predictive Marketing, Contextual Marketing, Augmented Marketing (Kotler, P., 2021) โดยการดำเนินงานผ่านเทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยสร้างประสบการณ์ที่ดีและใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดจนเกิดเป็นกลยุทธ์การตลาดที่มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน โดยเรียกว่าOmni-Channel Experiences โดยมีช่องทางที่สำคัญ ดังนี้

1. E-mail Direct Marketing (EDM) หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ของการตลาดทางตรง ช่องทางนี้จะเป็นช่องทางที่เข้าถึงลูกค้าได้เฉพาะเจาะจงและตรงกลุ่มเป้าหมายที่สุด ทำให้มีโอกาสนำเสนอเนื้อหาหรือรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมการขายต่าง ๆ ได้ตรงตามความต้องการลูกค้าและสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าได้มากที่สุด

2. CRM on Website หรือ การบริหารจัดการความสัมพันธ์กับลูกค้าผ่านเว็บไซต์ของบริษัท โดยที่เว็บไซต์จะเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีคุณภาพและความน่าเชื่อถือมากเมื่อเทียบกับช่องทางการสื่อสารออนไลน์ประเภทอื่น ๆ ดังนั้น การทำ CRM หรือการสร้างความภักดี Loyalty Program ผ่านเว็บไซต์ สำหรับการตลาดยุค 5.0 จึงเป็นช่องทางที่สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจที่ดีระหว่างบริษัทกับลูกค้า

3. Social Media หรือ สื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นช่องทางที่ได้รับความนิยมและมีผู้ใช้งานมากจึงทำให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้บริโภคมากที่สุดเช่นกัน แต่การจะใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้ได้ผล บริษัทอาจจะต้องหยุดการนำเสนอ

โดนไม่มีกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะ แล้วหันมาใช้สื่อที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับสื่อและกลุ่มเป้าหมายมากที่สุดอีกด้วย

4. Mobile Media โดยที่ Mobile Media คือ สื่อที่กำลังได้รับความนิยมมากที่สุดเช่นกัน การที่บริษัทให้ความสำคัญกับแอปพลิเคชัน หรือกิจกรรมต่าง ๆ บน Mobile ก็จะเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจได้เป็นอย่างมาก

5. Real-Time Media โดยที่ สื่อแบบ Real-Time เช่น การไลฟ์สด จะช่วยให้ผู้ขายสื่อสารกับผู้ซื้อได้ดียิ่งขึ้น เพราะสามารถตอบโต้กับผู้ซื้อได้โดยตรง และสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้ซื้อได้มากกว่าการสื่อสารทางเดียว

6. Programmatic Display โดยที่การซื้อพื้นที่โฆษณาบนสื่อต่าง ๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็น Google Display Network, Google Ads หรือ Facebook Ads เป็นวิธีที่บริษัทสามารถเข้าถึงลูกค้าได้ง่ายที่สุด ช่องทางเหล่านี้จึงมีความสำคัญกับการทำธุรกิจยุคดิจิทัลเป็นอย่างมาก

กลยุทธ์ของการตลาดยุค 5.0 นั้นจะมีความแตกต่างจากกลยุทธ์การตลาดในยุคที่ผ่านมา เพราะการตลาดยุค 4.0 จะมุ่งเน้นใช้สื่อดิจิทัลในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะนำเสนอเนื้อหาหรือการส่งเสริมการขายต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอ ดังนั้น กลยุทธ์การตลาดยุค 5.0 จะเน้นการใช้ช่องทางเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยมีหลักการ ดังนี้

1. Conversation is King หมายถึง การให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบสองทางกับลูกค้า โดยที่การทำการตลาดยุคดิจิทัลที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับคำว่า “Content is King” ซึ่งหมายถึง การที่บริษัทให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่นำเสนอไปยังลูกค้าแบบเส้นทางเดียวมากเกินไป แต่บริษัทก็ไม่เคยตั้งคำถามกับการนำเสนอเนื้อหาเหล่านั้นว่าท้ายที่สุดแล้ว เนื้อหาที่ส่งออกไปถึงกลุ่มเป้าหมายนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงกลุ่มเป้าหมายให้กลายเป็นลูกค้าได้กี่คน แล้วสามารถเพิ่มยอดขายให้กับธุรกิจได้เท่าไหร่ การตลาดยุค 5.0 จึงให้ความสำคัญการสื่อสารแบบสองทางหรือการได้สนทนา (Conversion) พูดคุยกับลูกค้านั่นเอง

2. Experience is Important หมายถึง การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่ดีของลูกค้า ซึ่งมีอิทธิพลมากยิ่งกว่าคุณภาพและราคา โดยที่ การทำธุรกิจยุค 5.0 จะมองว่าประสบการณ์ของลูกค้า (Customer Experience) นั้นจะเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งธุรกิจที่จะประสบความสำเร็จได้ในอนาคตต้องมีการสร้างประสบการณ์ที่ดี เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างร้านค้าและลูกค้า โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมีวิเคราะห์จนเข้าใจลูกค้ามากที่สุด เพื่อการทำ Loyalty Program หรือนำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้า ซึ่ง Kotler, P. จุดประสงค์สำคัญของการตลาดยุค 5.0 คือ การนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาช่วยพัฒนา Customer Experience (CX) ของลูกค้าในแต่ละ Generation ให้ดีขึ้นจนธุรกิจมีฐานลูกค้ามั่นคงและแข็งแกร่งได้ในที่สุด (Kotler, P., 2021)

3. Data is Key factor หมายถึง การให้ความสำคัญกับข้อมูลอย่างรอบด้าน โดยที่ การทำความเข้าใจพฤติกรรมและความต้องการของลูกค้า คือ ขั้นตอนแรกที่จะพาธุรกิจไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น ข้อมูล (Data) จึงเป็นสิ่งที่ทุกธุรกิจล้วนต้องการ ดังนั้น ระบบจัดเก็บและบริหารข้อมูลต่าง ๆ จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำธุรกิจยุค 5.0 อย่างปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่มีประโยชน์ต่อการจัดการข้อมูลจำนวนมหาศาลอย่าง Big data ที่กำลังเข้ามามีบทบาทกับธุรกิจมากมาย และจะยิ่งมีความสำคัญมาขึ้นไปอีกในอนาคต

Kotler, P. อธิบายสรุปไว้ว่า การตลาดยุค 5.0 เป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญในด้านข้อมูลหรือ Big Data รวมไปถึงการนำเอาแพลตฟอร์มที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมาใช้ในการขับเคลื่อนธุรกิจ ซึ่งหลักการสำคัญของ การตลาดยุค 5.0 ก็คือ “Human + Data + Technology + Platform + Analyze” (Kotler, P., 2021) และองค์ประกอบของการตลาดยุค 5.0 ได้แก่ การใช้ข้อมูลในการขับเคลื่อนการตลาด โดยการคาดการณ์แนวโน้มของตลาดจากข้อมูลที่มี แล้วจากนั้นจึงใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์สูงสุด แล้วดำเนินการกระตุ้นให้ลูกค้าเกิดการตอบสนองแล้วจึงสร้างประสบการณ์ให้กับลูกค้าด้วยเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากนั้นจึงสร้างคุณค่าให้กับ

การตลาดด้วยการผสมผสานการทำงานระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการทำงานของกันและกันด้วยการนำเอาเทคโนโลยีที่จำเป็นมาใช้ในกระบวนการขายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด โดยสรุป แนวคิดการตลาดยุค 5.0 มุ่งเน้นการบูรณาการระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ตรงตามความต้องการเฉพาะของลูกค้าในแต่ละ Generation โดยใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงลึกเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างแม่นยำ การตลาดยุคนี้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบสองทาง การสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้า และการใช้ข้อมูลเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ทางการตลาด เทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์ม Omni-Channel ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและส่งเสริมความภักดีของลูกค้า แนวคิดนี้สะท้อนถึงความสำคัญของการใช้ Big Data และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสร้างคุณค่าและความยั่งยืนในระยะยาวให้กับธุรกิจ

ประเภทของทุนในองค์กร

Kucharcikova, A. อธิบายว่า ในองค์การธุรกิจ ทุนที่เป็นทุนหลักสำคัญที่สร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่องค์การสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ ทุนทางการเงิน (Financial Capital) กับทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) (Kucharcikova, A., 2011) ดังนี้

ทุนทางการเงินซึ่ง Boyte-White, C. อธิบาย ทุนประเภทนี้มีความจำเป็นเพื่อองค์การนำมาใช้จ่ายด้าน ต่าง ๆ เพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ทุนประเภทนี้มีแหล่งที่มาที่สำคัญสองด้าน คือ หนี้ กับ หุ้น (Boyte-White, C., 2022) สำหรับทุนที่มาจากหนี้หมายถึงเงินที่องค์การกู้ยืมมาและจะต้องมีชำระคืนภายในกำหนดเวลาพร้อมดอกเบี้ยตามที่กำหนดตกลงกัน เช่น การกู้จากธนาคาร หรือการกู้จากบุคคล เป็นต้น ส่วนหนี้นั้น คือ ทุนที่ได้มาจากการขายหุ้นของบริษัท ทุนประเภทนี้แม้ว่าจะไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยแต่ผู้ลงทุนก็คาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนจากเงินทุนที่ได้ลงไป เช่น เงินปันผล จากผลกำไรในการดำเนินธุรกิจ เป็นต้น ทุนทางการเงินนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทุนทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Capital) ซึ่งจะรวมถึง เงินสด หรือสินทรัพย์อย่างอื่น เช่น อสังหาริมทรัพย์ สินค้า เครื่องจักร ยานพาหนะและอื่น ๆ ที่องค์การอาจนำออกขายในตลาด เพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางการเงิน และสามารถนำมาใช้จ่ายในการดำเนินการหรือการประกอบการขององค์การต่อไป

ทุนทางปัญญา ส่วนทุนทางปัญญานั้นเป็นทุนหลักอีกประเภทหนึ่งที่ก่อให้เกิดมูลค่าทางการตลาดให้แก่องค์การได้ควบคู่ไปกับทุนทางการเงิน ทุนทางปัญญาโดยหลักการแล้ว ถือว่าเป็นผลรวมของทุนมนุษย์กับทุนทางโครงสร้าง (Structural Capital) ซึ่งเป็นทุนในระดับรองลงไปอีกชั้นหนึ่ง Kucharcikova, A. ทุนทางโครงสร้างถือว่าเป็นทรัพย์สินขององค์การ เช่น กระบวนการ ข้อมูลข่าวสารในฐานข้อมูลขององค์การ เป็นต้น (Kucharcikova, A., 2011) การศึกษาโดย Martínez-Torres, M. R. ได้กล่าวถึง ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ซึ่งประกอบด้วยส่วนประกอบย่อยที่สำคัญ 6 ส่วน ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ (Human Capital): ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากรในองค์กร ที่มีส่วนช่วยในการเพิ่มมูลค่าให้กับองค์กร

2. ทุนโครงสร้าง (Structural Capital): โครงสร้างภายในขององค์กร รวมถึงกระบวนการ ระบบข้อมูล ฐานข้อมูล และทรัพย์สินทางปัญญา ที่ช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ทุนลูกค้า (Customer Capital): ความสัมพันธ์กับลูกค้า ความไว้วางใจ และความภักดีของลูกค้า ซึ่งมีผลต่อความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

4. ทุนนวัตกรรม (Innovation Capital): การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม รวมถึงการจดสิทธิบัตรที่ช่วยให้องค์กรมีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ

5. ทุนกระบวนการ (Process Capital): การจัดการกระบวนการทางธุรกิจที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการดำเนินงาน

6. ทุนทางสังคม (Social Capital): ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งช่วยสนับสนุนความร่วมมือและเสริมสร้างศักยภาพการทำงานร่วมกัน (Martínez-Torres, M. R., 2006)

การจำแนกองค์ประกอบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าทุนทางปัญญาไม่เพียงเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งสำคัญของศักยภาพในการสร้างความยั่งยืนและความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กร

ทุนมนุษย์ เป็นทุนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางธุรกิจเมื่อเปรียบเทียบกับทุนประเภทอื่น ๆ เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในทุกมิติขององค์กร อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติมักพบว่าทุนมนุษย์ได้รับความเอาใจใส่น้อยกว่าทุนอื่น ๆ แม้ว่าทุนมนุษย์จะมีลักษณะที่จับต้องได้ยากกว่า แต่มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้แก่องค์กร ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ทักษะ ความรู้ และคุณลักษณะของพนักงานที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กร แม้ว่าจะไม่สามารถวัดออกมาเป็นรูปธรรมได้ง่าย แต่การลงทุนเพื่อเพิ่มพูนทุนมนุษย์ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนาอาชีพ และการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของพนักงานถือเป็นการลงทุนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและสร้างผลกำไรให้แก่องค์กรโดยตรงและโดยอ้อม การพัฒนากำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรไม่สามารถละเลยได้ Boyte-White, C. กล่าวถึงทุนด้านลูกค้า หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทุนทางความสัมพันธ์ หรือทุนภายนอก ซึ่งประกอบด้วย ความสัมพันธ์กับลูกค้า คู่ค้า หน่วยราชการ หรือสมาคมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชื่อเสียง ตราสินค้า และภาพลักษณ์ขององค์กร (Boyte-White, C., 2022) ทุนลูกค้าเป็นหนึ่งในแหล่งที่สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กร การสร้างและสะสมทุนลูกค้าจำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารจัดการความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationship Management: CRM) ที่มีแบบแผนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการจัดการความสัมพันธ์กับลูกค้า แต่การที่จะทำให้ความสัมพันธ์กับลูกค้าเกิดผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องอาศัยทุนมนุษย์ที่มีทักษะและความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระยะ Ciemleja, G. & Lace, N. ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าทุนมนุษย์มีบทบาทสำคัญในการสร้างทุนลูกค้า โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพนักงานกับลูกค้า (Ciemleja, G. & Lace, N., 2011) การที่องค์กรมีฐานข้อมูลลูกค้าที่แข็งแกร่งและมีการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ รวมถึงการรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้าทั้งในอดีตและอนาคต เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มพูนทุนด้านลูกค้า การสร้างความไว้วางใจและความภักดีของลูกค้าถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายฐานลูกค้าและสร้างความยั่งยืนให้แก่องค์กรในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป ทุนมนุษย์และทุนลูกค้าเป็นสององค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันในการสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กร ทุนมนุษย์ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจจากลูกค้า ส่งผลให้องค์กรสามารถรักษาฐานลูกค้าเดิมและดึงดูดลูกค้าใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทุนทั้งสองประเภทนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่องค์กรควรให้ความสำคัญเพื่อสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในระยะยาว

ทุนทางโครงสร้าง (Structural Capital) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ประกอบด้วยแนวคิด แบบจำลอง สิทธิบัตร คอมพิวเตอร์ ระบบต่าง ๆ และทรัพยากรที่องค์กรพัฒนาขึ้นโดยพนักงานแต่เป็นทรัพย์สินขององค์กร องค์ประกอบเหล่านี้รวมถึงทั้งฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ โครงสร้างองค์กร และฐานข้อมูล ซึ่งล้วนมีบทบาทในการสนับสนุนผลิตภาพของพนักงานและเพิ่มความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมและกระบวนการทำงานใหม่ ๆ ทำให้องค์กรสามารถรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาดได้แนวคิดนี้สอดคล้องกับของ Kucharcikova, A. ที่เน้นการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนองค์การ (Organizational Capital) โดยใช้กลยุทธ์การบูรณการทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กร ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ทรัพย์สินทางปัญญา สิทธิบัตร และเทคโนโลยี เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงานและพัฒนาศักยภาพในการนำนวัตกรรมมาใช้ในองค์กร (Kucharcikova, A., 2011) เห็นได้ว่า การจัดการทุนทางโครงสร้างเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มศักยภาพขององค์กรในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก และเสริมสร้างความสำเร็จในระยะยาวขององค์กร

ดังนั้น การบูรณาการทรัพยากรทั้งที่เป็นทุนมนุษย์และทุนโครงสร้าง ทำให้องค์กรสามารถเพิ่มผลิตภาพของพนักงานและรักษาความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ทุนสังคม หมายถึงสถาบัน ความสัมพันธ์ และปทัสถาน ที่มีบทบาทในการปรับปรุงคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม ทุนสังคมสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นเครือข่ายของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งรวมถึงเครือข่ายสังคมและปทัสถานของการสมาคมที่มีผลต่อผลิตภาพและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน โดย Boyte-White, C. ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ทุนสังคมเป็นสินทรัพย์ที่มีความเป็นนามธรรมสูง โดยหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อกันในเครือข่ายสังคมของตน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะกระทำการเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นในเครือข่ายเดียวกัน (Boyte-White, C., 2022) สร้างวงจรของผลประโยชน์ร่วมกันและการตอบแทนซึ่งกันและกัน การที่บุคคลมีทุนสังคมสูงมักนำมาซึ่งโอกาสทางการพัฒนาตนเองทั้งในด้านส่วนตัวและวิชาชีพ เนื่องจากสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนจากบุคคลในเครือข่าย ในมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทุนสังคมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง โดยไม่เพียงเป็นการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณค่าและสร้างประโยชน์ให้กับทั้งบุคคลและชุมชน การมีทุนสังคมที่เข้มแข็งยังช่วยส่งเสริมผลิตภาพและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อีกด้วย

นอกจากนี้ แนวคิดของ ทุนมนุษย์ ซึ่งมักเชื่อมโยงกับทุนสังคม หมายถึงทักษะ ความรู้ และความสามารถที่แต่ละบุคคลมี การมีทุนสังคมสูง เช่น การรู้จักกับบุคคลที่มีอิทธิพลในวงการธุรกิจ ย่อมนำไปสู่โอกาสทางการพัฒนาวิชาชีพได้มากกว่าผู้ที่มีทุนสังคมน้อยกว่า เพราะการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านส่วนตัวและวิชาชีพ

การเชื่อมโยงระหว่างทุนสังคมและทุนมนุษย์ทุนทางเทคโนโลยีเป็นแนวคิดที่สำคัญในยุคเศรษฐกิจหลังอุตสาหกรรม ซึ่งมีบทบาทในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและเพิ่มผลิตภาพในองค์กร การวิจัยโดย Sergey, N. G., et al. ระบุว่า ทุนทางเทคโนโลยีประกอบด้วยสององค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม (Tangible Component) และองค์ประกอบที่ไม่มีตัวตน (Intangible Component) องค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม หมายถึง สินทรัพย์ถาวรที่ใช้ในกระบวนการผลิต ส่วนองค์ประกอบที่ไม่มีตัวตนรวมถึงสิทธิบัตร ความรู้ทางเทคโนโลยี และการจัดการการผลิต ซึ่งช่วยเพิ่มคุณค่าในการผลิตและพัฒนานวัตกรรมในองค์กร (Sergey, N. G. et al., 2014)

ทุนทางเทคโนโลยีมีความเชื่อมโยงกับทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) โดยทุนทางเทคโนโลยีถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางปัญญาที่ช่วยสร้างและสนับสนุนการผลิตสินค้าที่มีคุณค่า นอกจากนี้ Kapicka, M. ได้ชี้ให้เห็นว่า ทุนทางเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกา โดยทุนนี้คิดเป็นประมาณหนึ่งในสามของทุนที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด ซึ่งการลงทุนในเทคโนโลยีช่วยเพิ่มผลิตภาพ ลดต้นทุน และส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในตลาดโลก (Kapicka, M., 2012) นโยบายของรัฐบาลในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยียังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการเติบโตในระยะยาว

ทุนจิตวิญญาณ (Spiritual Capital) เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ และการปฏิบัติทางจิตวิญญาณซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม Robert Putnam นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทของทุนทางสังคม (Social Capital) ในการส่งเสริมความร่วมมือและความผูกพันภายในองค์กร โดยทุนจิตวิญญาณสามารถถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม ที่เสริมสร้างความเชื่อใจ ความเคารพ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในองค์กร นอกจากนี้ Sen, A. นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดีย ได้นำเสนอทฤษฎีการพัฒนาศักยภาพ (Capability Approach) ซึ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลในการเลือกและดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า การมีทุนจิตวิญญาณที่แข็งแกร่งในองค์กรสามารถเสริมสร้างศักยภาพของพนักงาน ทำให้พวกเขามีความผูกพันกับองค์กรมากขึ้น ส่งผลให้ประสิทธิภาพและผลประกอบการขององค์กรดีขึ้นในระยะยาว (Sen, A., 1999)

กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์การธุรกิจ

กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรธุรกิจถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถของพนักงาน องค์กรอาศัยทุนมนุษย์ที่มีอยู่เดิมเป็นฐานในการพัฒนาและต่อยอด เพื่อให้บุคลากรสามารถตอบสนองต่อความต้องการและเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทุนมนุษย์นี้ครอบคลุมกลยุทธ์หลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การจัดการอาชีพ รวมถึงการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงการปรับปรุงทักษะใหม่ ๆ เท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการทำงานเพื่อให้พนักงานสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้อย่างยั่งยืน จำเนียร จวงตระกูล ได้เสนอแนวคิดการจัดการอาชีพแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างพนักงานและผู้บริหารองค์กรในการกำหนดเส้นทางอาชีพ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรและปัจเจกบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จำเนียร จวงตระกูล, 2565) กลยุทธ์นี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ให้สามารถเติบโตได้ตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ โดยฝ่ายบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HR) จะต้องมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมกลยุทธ์ดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาทุนมนุษย์เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องการลงทุนในทุนมนุษย์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับองค์กรที่ต้องการความยั่งยืน การยกระดับทักษะ (Upskill) และการปรับทักษะ (Reskill) ของพนักงานให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตลาดแรงงานเป็นสิ่งสำคัญ กลยุทธ์การจัดการอาชีพแบบบูรณาการนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของพนักงาน การพัฒนาทุนมนุษย์ในลักษณะนี้จะช่วยสร้างความผูกพันในองค์กร เพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน และส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนขององค์กรกลยุทธ์การพัฒนามนุษย์ในองค์การธุรกิจ ประกอบด้วย การฝึกอบรม (Training) การศึกษาต่อหรือเพิ่มเติม (Education) การโค้ช (Coaching) การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) และการเข้าร่วมกิจกรรมสมาคมวิชาชีพ (Professional Association) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การฝึกอบรม (Training) เป็นวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างกว้างขวาง เป็นการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะและความสามารถในส่วนที่ยังขาดอยู่ให้แก่พนักงาน เพื่อให้สามารถทำงานได้หรือทำงานเป็นรวมทั้งสามารถทำงานได้ดียิ่งขึ้น การฝึกอบรมจึงเน้นที่การสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในงานปัจจุบันเป็นหลัก โดยมี Noe, R. A. กล่าวว่า การฝึกอบรมในงาน (On-the-Job Training) การฝึกอบรมในชั้นเรียน (Classroom Training) ทั้งนี้อาจเป็นการฝึกอบรมที่จัดขึ้นภายในองค์การหรือการฝึกอบรมที่จัดขึ้นโดยสถาบันการศึกษาหรือสถาบันการฝึกอบรมต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีทั้งการฝึกอบรมก่อนการเข้าทำงาน (Pre-service Training) และการฝึกอบรมเพื่อยกระดับทักษะเมื่อเข้ามาทางานแล้ว (Up-skills) หรือการปรับเปลี่ยนทักษะ (Re-skills) ทั้งที่เป็นทักษะเฉพาะที่ใช้ในสาขาอาชีพต่าง ๆ (Hard Skills) และทักษะด้านมนุษย์ที่ต้องใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Soft Skills) รวมทั้งการฝึกอบรมทักษะทางการจัดการระดับต่าง ๆ การฝึกอบรมจะเน้นภาคปฏิบัติเป็นหลัก (Noe, R. A., 2019)

การศึกษาต่อหรือเพิ่มเติม (Education) เป็นวิธีการการพัฒนาทุนมนุษย์โดย Noe, R. A. เป็นการสร้างชุดของความรู้ทักษะและความสามารถทั้งที่จำเป็นต้องมีในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบันและตำแหน่งอื่นที่อยู่ในสายอาชีพหรือเส้นทางเดินอาชีพของพนักงานที่เลือกหรือกำหนดไว้ การศึกษาต่อมีทุกระดับ (Noe, R. A., 2019) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาเบื้องต้นของพนักงานการศึกษาเป็นการสร้างชุดความรู้ ทักษะและความสามารถที่เน้นทางด้านทฤษฎีเพื่อใช้เป็นฐานในการปรับทักษะหรือยกระดับทักษะในการปฏิบัติงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เช่น การศึกษาในศึกษาต่อในระดับปริญญาโททางด้านการจัดการและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่พนักงานเพื่อก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งด้านการจัดการหรือการบริหารในอนาคต หรือกำหนดไว้ การศึกษาจึงต่างจากการฝึกอบรมที่เน้นภาคปฏิบัติ โดยการศึกษาหนึ่งภาคทฤษฎีและการนำภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติเป็นหลักการศึกษาต่อจึงมีทั้งที่เป็นการศึกษาเพิ่มเติมซึ่งไม่ได้รับปริญญาหรือเป็นการศึกษาเพื่อรับปริญญา

การโค้ช (Coaching) เป็นวิธีการที่ใช้เพื่อก่อให้เกิดชุดของความรู้ ทักษะและความสามารถเฉพาะทางหรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เน้นให้ผู้รับการโค้ช (Coached) สามารถปฏิบัติได้เป็นการถ่ายทอดความรู้ทักษะและความสามารถที่เป็นความรู้ภายใน (Tacit Knowledge) จากโค้ช (Coach) สู่ผู้รับการโค้ช การโค้ชจึงจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งได้รับการศึกษาและฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี รวมทั้งผ่านการสอบสมรรถนะและได้รับประกาศนียบัตรรับรองสมรรถนะทางด้านการโค้ชมาโดยเฉพาะ โดยมี Noe, R. A. กล่าวว่าการเป็นโค้ชที่นิยมใช้ในปัจจุบัน คือ การโค้ชการบริหาร (Executive Coaching) ที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างชุด ความรู้ทักษะและความสามารถการบริหารเพื่อเตรียมบุคลากรให้ก้าวสู่ตำแหน่งจัดการหรือบริหาร หรือเพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการและบริหารได้มีชุดของความรู้ทักษะและความสามารถที่สูงขึ้น (Noe, R. A., 2019)

การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) เป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งโดยมี Noe, R. A. กล่าวคือ การพัฒนาทุนมนุษย์การหมุนเวียนงานจะช่วยให้พนักงานเป็นปัจจัยที่ได้เรียนรู้งานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะช่วยทำให้มีมุมมองได้กว้างขวางยิ่งขึ้นการหมุนเวียนงานเป็นฐานสำคัญในการที่จะสร้างฝ่ายจัดการในอนาคตเพราะถ้าหากว่าได้เรียนรู้งานของสายงานต่าง ๆ แล้วเมื่อถึงเวลาที่จะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งบริหารซึ่งจะต้องกำกับดูแลงานหลายสายงานหรือทุกสายงานแล้วก็จะทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่นั้นได้อย่างดียิ่งอย่างไรก็ตามการหมุนเวียนงานจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อองค์การได้มีระบบในการดำเนินงานขององค์การเป็นอย่างดีเพราะระบบงาน เป็นฐานรองรับการหมุนเวียนงานเพราะถ้าระบบไม่พร้อมอาจนำไปสู่ปัญหาความไม่ต่อเนื่องของงานได้ในทางกลับกันการหมุนเวียนงานยังเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนางานขององค์การอีกด้วย เนื่องจากผู้ที่หมุนเวียนมาปฏิบัติหน้าที่ใหม่อาจมองเห็นช่องว่างในการปรับปรุงงานและสามารถปรับปรุงงานได้ (Noe, R. A., 2019)

การเข้าร่วมกิจกรรมสมาคมวิชาชีพ (Professional Association) ทำให้แม่งานได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์และมุมมองต่าง ๆ ในวิชาชีพนั้นได้มากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ยังมีโอกาสได้สัมผัสกับบุคลากรที่อยู่ในวิชาชีพเดียวกันอันจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในบางกรณีที่เข้าไปเป็นกรรมการบริหารขององค์การวิชาชีพนั้นการปฏิบัติหน้าหน้าที่ดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ทางการบริหารจัดการหรือได้สัมผัสกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพนั้นอย่างใกล้ชิดมีโอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอดหรือซึมซับความรู้ที่เป็นความรู้ที่อยู่ภายใน (Tacit Knowledge) จากผู้ที่มาร่วมทำงานด้วยกัน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างการยอมรับรับนับถือให้แก่พนักงานผู้ทำงานด้านนี้และอาจจะนำชื่อเสียงและเกียรติคุณมาสู่องค์การได้อีกด้วย

การพัฒนาทุนมนุษย์กับการตลาดยุค 5.0 และทุนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจขององค์การ สามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับขนาดองค์การ ความต้องการในการพัฒนารวมทั้งเงื่อนไขด้านเวลา

สรุป

บทความนี้สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์กับการตลาดยุค 5.0 และกลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์การธุรกิจ เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กร โดยทุนมนุษย์ถูกมองว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่มีส่วนร่วมในการเพิ่มมูลค่าและผลิตภาพขององค์กร รวมถึงมีบทบาทในการขับเคลื่อนความยั่งยืนของเศรษฐกิจในระยะยาว การตลาดยุคใหม่เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเข้าถึงลูกค้าและเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรมทางการตลาด โดยมีการนำเสนอแนวทางการใช้การตลาดดิจิทัลและการผสมผสานช่องทางออนไลน์เพื่อการเข้าถึงลูกค้าเป้าหมาย ทั้งนี้ซึ่งต้องอาศัยพนักงานที่มีทักษะด้านดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความซับซ้อน องค์กรต้องมีการลงทุนเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเหล่านี้ในพนักงานเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของการตลาดยุค 5.0 และความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์การธุรกิจกร ประกอบด้วย การฝึกอบรม การศึกษาต่อ การโค้ช การหมุนเวียนงานและการเข้าร่วมกิจกรรมวิชาชีพ ซึ่งทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของพนักงานและเพิ่มศักยภาพ

ขององค์กรในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในตลาด ทุนมนุษย์มีความเชื่อมโยงกับทุนโครงสร้าง ทุนสังคม และทุนทางปัญญา ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความ คือ การบูรณาการทุนมนุษย์และเทคโนโลยีดิจิทัลให้เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความยั่งยืนและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในยุคการตลาด 5.0 โดยการผสานทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กรเข้าด้วยกัน ทั้งทรัพยากรที่จับต้องได้ เช่น ทุนทางการเงินและทุนโครงสร้าง รวมถึงทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทุนมนุษย์และทุนทางปัญญา การลงทุนในทุนมนุษย์ที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพของพนักงานผ่านการพัฒนาทักษะและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และนวัตกรรม ถือเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรควรให้ความสำคัญเพื่อการเติบโตที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

จำเนียร จวงตระกูล. (2565). การพัฒนาทุนมนุษย์: กลยุทธ์ที่จำเป็นและสำคัญยิ่งเพื่อการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน เพื่อการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด.

วธุกา ปากแก้ว และบุษกรณ์ ลีเจ้ยวะระ. (2562). กลยุทธ์ทางการตลาดในการเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าขาวม้าแบรนด์ Ya DE Ra ผ่านช่องทางออนไลน์. ใน การประชุมวิชาการทางธุรกิจและนวัตกรรมทางการจัดการระดับชาติ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมคิด บางโม. (2553). การเป็นผู้ประกอบการ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอส เค บุ๊คส์.

Boyte-White, C. (2022). How to Calculate Return on Assets (ROA), With Examples. Retrieved October 25, 2024 from https://www.investopedia.com/ask/answers/031215/what-formula-calculating-return-assets-roa.asp

Ciemleja, G. & Lace, N. (2011). The model of sustainable performance of small and medium-sized enterprise. Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics, 22(5), 501–509.

Ellett, J. (2012). The CMO manifesto: A 100-day action plan for marketing change agents. CreateSpace Independent Publishing Platform. Retrieved November 15, 2024, from https://th.global linker.com/bizforum/article/รู้จัก-marketing-5-0-ปรับกลยุทธ์ต่อยอดทางธุรกิจ/26111

Sergey, N. G. et al. (2014). Technological Capital: A Criterion of Innovative Development and an Object of Transfer in the Modern Economy. Elsevier Journal Finder, 20(2014), 56-61

Kotler, P. (2021). Marketing 5.00. (1st ed.). Bangkok: Nation Books.

Kapicka, M. (2012). How important is technology capital for the United States. American Economic Journal: Macroeconomics, 4(2), 218-248.

Kenton, W. & Sonnenshein, M. (2020). Role of Organizational Psychology in Dealing with Human Resources and the Performance of the Organizations. Retrieved May 25, 2021, from https://www.investopedia.com/terms/h/humancapital.asp

Kucharcikova, A. (2011). Human Capital-Definitions and Approaches. Human Resources Management & Ergonomics, 5(2), 60-70.

Martínez-Torres, M. R. (2006). A procedure to design a structural and measurement model of intellectual capital: An exploratory study. Information & Management, 43(5), 617-626.

Monica, P. D. & Darma, G. S. (2022). Digital marketing strategy for Balinese handicrafts facing the metaverse era. Channel Jurnal Komunikasi, 10(1), 73-84

Noe, R. A. (2019). Employee training and development. (8th ed.). McGraw-Hill Education. Retrieved November 15, 2024, from https://learn.mheducation.com/noe_employment_training.html

Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press. Retrieved November 15, 2024, from http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/OMDE625/Sen/Sen-intro.pdf

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND

pp: 14-24

บทความวิจัย : Research article

การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนภาษาอังกฤษในงานเขียนความเรียง*

AN ANALYSIS OF ERRORS IN THE USAGE OF PUNCTUATION MARKS IN ESSAY WRITING

สุคนธา ฟูสุวรรณ
Sukontha Foosuwan
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Pathum Thani, Thailand
Corresponding author E-mail: sukontha.foo@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา 2) วิเคราะห์ประเภทของข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา และ 3) หาแนวทางพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษและการใช้เครื่องหมายวรรคตอนให้แก่นักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 21 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเก็บข้อมูลจากงานเขียนความเรียงในหัวข้อ “เป้าหมายของฉัน (My Goal) และนำมาวิเคราะห์ข้อผิดพลาดเรื่องการใช้เครื่องหมายวรรคตอน 11 ประเภท ผลการศึกษาค้น พบว่า มีข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนจำนวนรวมทั้งสิ้น 109 จุด โดยข้อผิดพลาดที่พบมากที่สุดอันดับที่หนึ่ง คือ เครื่องหมายจุลภาค (Comma) อันดับที่สอง คือ เครื่องหมายมหัพภาค (Period/Full stop) และอันดับที่สาม คือ เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) จากข้อผิดพลาดที่พบ ผู้วิจัยได้ให้แนวทางในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษโดยเฉพาะทักษะการเขียน ว่าควรเพิ่มเนื้อหาในการเรียนการสอนเรื่องอิทธิพลของภาษาที่หนึ่งต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง และความแตกต่างของภาษาไทยและภาษาอังกฤษเข้าไปในช่วงแรกของการเริ่มเรียนภาษาอังกฤษ เนื่องจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีโครงสร้างที่แตกต่างกัน จึงทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนและไม่คุ้นชิน รวมทั้งผู้สอนอาจเพิ่มแบบฝึกหัดให้ผู้เรียน การจัดอบรมเพิ่มเติม เน้นย้ำในการเรียนการสอนเรื่องกลไกการเขียน ซึ่งเครื่องหมายวรรคตอนเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และได้ฝึกฝนการเขียนมากยิ่งขึ้น เพื่อลดข้อผิดพลาดในงานเขียนหรือไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดเลยอันจะนำไปสู่การสื่อสารที่ถูกต้องชัดเจน

คำสำคัญ: ข้อผิดพลาด, เครื่องหมายวรรคตอน, การเขียน

Abstract

This article aims to 1) Analyze errors in the usage of punctuation marks in students' essay writing, 2) Analyze types of errors in the usage of punctuation marks in students' essay writing, and 3) Find ways to develop English writing skills and punctuation marks for students. The sample

* Received November 26, 2024; Revised December 14, 2024; Accepted December 21, 2024

consisted of 21 second-year English students from Faculty of Humanities and Social Sciences at Valaya Alongkorn Rajabhat University under Royal Patronage. Data were collected from essays written on the topic of "My Goal", and then analyzed for 11 types of punctuation marks. The study found a total of 109 punctuation errors in students' essay. The most common error found in the first rank was the comma, the second was the period/full stop, and the third was the semicolon. Based on the findings, the researcher provided guidelines for improving English skills, especially writing skills, and recommended incorporating content on the influence of the first language on learning a second language and the differences between Thai and English in the early stages of learning English. The reason for this is that Thai and English have different structures, which can cause confusion and unfamiliarity among learners. In addition, teachers should include exercises, provide additional training, and emphasize the teaching of writing mechanisms, of which punctuation marks are an important part. These guidelines may help learners gain more knowledge and understanding about punctuation marks usage and provide more opportunities for writing practice to reduce writing errors or eliminate them entirely, which will lead to clear and correct communication.

Keywords: Error, Punctuation Marks, Writing

บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ได้รับการยอมรับในการสื่อสารสากลและใช้กันอย่างแพร่หลายในนานาประเทศทั่วโลก ทั้งการสื่อสารในชีวิตประจำวัน การศึกษา หรือแม้แต่ในการทำงาน ซึ่งประกอบไปด้วยทักษะทั้งสี่ด้าน คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ในประเทศไทย กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนนักศึกษาไทยจะต้องมีความเข้าใจและมีความสามารถที่จะใช้ภาษาอังกฤษได้ จึงได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดยส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในห้องเรียนเป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ประกาศเมื่อปี พ.ศ. 2557 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) และมีการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี คณะรัฐมนตรีได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนนักศึกษาไทยจะต้องมีความเข้าใจและมีความสามารถที่จะใช้ภาษาอังกฤษได้ จึงได้ ออกประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง นโยบายการยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2567 โดยส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งให้สถาบันการศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในห้องเรียนโดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และให้มีกิจกรรมเสริม เช่น การอบรม กิจกรรมนอกห้องเรียน รวมทั้งให้จัดให้มีสื่อการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ และจัดให้มีการสอบวัดระดับความรู้ทักษะภาษาอังกฤษก่อนจบการศึกษา (คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2567) และมีการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี และได้ออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนและมีการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียนนักศึกษา เพื่อให้เข้าใจและสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกับผู้เรียนที่อยู่ในหลักสูตรภาษาอังกฤษ หรือเรียนเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ จะได้เรียนรู้เนื้อหาที่เจาะลึกทั้งด้านไวยากรณ์ ภาษาศาสตร์ รวมทั้งทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น ซึ่งทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน เป็นทักษะที่จำเป็นและสำคัญในการสื่อสาร

และมีความจำเป็นในการทำงานในอนาคต ผู้เรียนจึงต้องมีการฝึกฝนและเข้าใจหลักภาษาเพื่อที่จะนำไปประยุกต์ใช้ หรือสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดี โอกาสในการประกอบอาชีพ หรือโอกาสในการต่อยอดความรู้ การศึกษาต่อ การติดต่อประสานงานในต่างประเทศก็จะมีมากขึ้น (ภราดร สุขพันธ์, 2561)

อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยหลาย ๆ ชิ้นบ่งชี้ว่า ทักษะการเขียน เป็นทักษะที่มีความซับซ้อนที่สุด เนื่องจากมีองค์ประกอบหลากหลาย และมีกระบวนการในการถ่ายทอดที่ซับซ้อน เพื่อให้ได้ใจความ หรือความหมายที่ชัดเจน ตรงกับความต้องการที่จะสื่อสาร (ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์ และคณะ, 2563); (Arquiola, J. M. et al., 2022); (Khumphee, S. & Yodkamlue, B., 2017) กระบวนการเขียนมีความซับซ้อนและมีทักษะหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนต้องวิเคราะห์ก่อนถึงจุดมุ่งหมายในการเขียน วัตถุประสงค์การเขียน รวมถึงวิเคราะห์ไปถึงกลุ่มผู้อ่านว่าจะเป็นคนกลุ่มใด เนื่องจากจะต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับทั้งข้อมูลที่จะเขียนและรูปประโยค ภาษาที่เลือกใช้ นอกจากนั้น ยังต้องมีกระบวนการรวบรวมข้อมูล กระบวนการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นตัวอักษร ซึ่งการเขียนเป็นภาษาอังกฤษ จะต้องมีความรู้ทั้งด้านไวยากรณ์ คำศัพท์ เครื่องหมายวรรคตอน บริบทที่เกี่ยวข้องในการเรียบเรียงข้อมูลเป็นวลีไปจนกระทั่งเป็นระดับประโยค (พิชญ์สินี ขาวอุไร, 2546) อีกทั้ง ยังมีเรื่องรูปแบบการเขียน ความเหมาะสมในการใช้ภาษาอีกด้วย ซึ่งองค์ประกอบที่จำเป็นเหล่านี้ ทำให้นักเรียนนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษประสบปัญหาในการเขียนภาษาอังกฤษค่อนข้างมาก

อีกหนึ่งอุปสรรคของนักเรียนนักศึกษาไทยในการเขียนภาษาอังกฤษยังมาจากอิทธิพลของภาษาที่ 1 (L1 Interference) คือ ภาษาไทย ที่มีโครงสร้างไวยากรณ์และรูปแบบการเขียนที่แตกต่างจากโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างการสร้างรูปประโยค ตำแหน่งการวางคำ การเว้นวรรค การแบ่งประโยค ซึ่งในโครงสร้างภาษาอังกฤษมีโครงสร้างและลักษณะภาษาที่ไม่เหมือนกัน รวมทั้งคำศัพท์ การสะกดคำ สำนวน สัญลักษณ์หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ซึ่งความแตกต่างนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน และเคยชินกับการเขียนตามโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาไทย จนทำให้ไม่สามารถเขียนภาษาอังกฤษที่ถูกต้องตามไวยากรณ์ภาษาอังกฤษได้ (ประทีป รุ่งตรานนท์, 2517) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ในงานเขียนเรียงความของนักศึกษาไทย โดยผลการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ได้พบว่า มีข้อผิดพลาดที่เกิดจากอิทธิพลของภาษาที่ 1 มีจำนวน 1,560 จุด หรือคิดเป็นร้อยละ 31.78 ของข้อผิดพลาดทั้งหมด และข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนมีมากเป็นอันดับที่สองจากข้อผิดพลาด 13 ประเภท ซึ่งพบข้อผิดพลาด จำนวน 201 จุด จากทั้งหมด 1,560 จุด หรือคิดเป็นร้อยละ 12.88 แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของภาษาแม่ หรือภาษาไทยที่มีความซับซ้อนในการเรื่องของไวยากรณ์ การใช้คำนำหน้านาม การใช้เครื่องหมายวรรคตอน ส่งผลให้ผู้เรียนมีปัญหาในการเรียนภาษาอังกฤษ และยังมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นในการใช้ภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะกับทักษะการเขียน (Khumphee, S. & Yodkamlue, B., 2017)

สิ่งที่เกิดข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาอังกฤษที่เห็นได้ชัดและส่งผลต่อความหมายอย่างมาก คือ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน (Punctuation Marks) ซึ่งภาษาเขียนในภาษาไทยนั้นไม่มีเครื่องหมายวรรคตอน ทำให้ผู้เรียนที่ยังไม่เข้าใจระบบของเครื่องหมายวรรคตอนภาษาอังกฤษยังคงเขียนและใช้เครื่องหมายไม่ถูกต้อง (Arquiola, J. M. et al., 2022) เครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษที่ใช้อย่างหลากหลายมี 11 ประเภท และมีการใช้งานที่แตกต่างกัน เครื่องหมายบางประเภทอาจไม่พบการใช้บ่อยนัก แต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้เรียนต้องรู้จักเครื่องหมายและหลักการใช้งาน เพื่อให้สามารถใช้งานได้ถูกต้องตามหลักภาษา (จรัสวัฒน์ ไตรรัตน์, 2553) ซึ่งหากใช้เครื่องหมายวรรคตอนไม่ถูกต้อง ความหมายของประโยคอาจเปลี่ยนไปและทำให้การสื่อสารผ่านรูปแบบการเขียนไม่มีประสิทธิภาพ และอาจทำให้เกิดความเสียหายในการติดต่อสื่อสารได้ (กัลยกร เสริมสุข และคณะ, 2562) นอกจากนี้ นักเรียนนักศึกษาไทยมีโอกาสในการฝึกฝนและใช้งานการเขียนภาษาอังกฤษไม่มากเท่าที่ควร และไม่ได้

ใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่จะเป็นการฝึกฝนผ่านการเรียนการสอนในรายวิชา หรือการทำการบ้าน ทำให้ไม่เกิดความคุ้นชินกับโครงสร้างของภาษา ระบบทางกลไกทางภาษาที่จำเป็น จึงทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการเขียน โดยเฉพาะข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอน เนื่องจากในภาษาไทยไม่มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ซึ่งข้อผิดพลาดเหล่านี้ไม่เพียงแต่พบในงานเขียนของนักเรียนนักศึกษาที่เรียนในหลักสูตรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ แต่ยังพบมากในงานเขียนของนักเรียนนักศึกษาที่เรียนในสาขาภาษาอังกฤษด้วย จากงานวิจัยหลาย ๆ ชิ้นที่ศึกษาปัญหาการเขียนของนักเรียนนักศึกษาไทย พบว่า ข้อผิดพลาดที่พบมากที่สุดในการเขียนภาษาอังกฤษ คือ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน (Khumphee, S. & Yodkamlue, B., 2017); (สุคนธา ฟูสุวรรณ, 2562); (Arquiola, J. M. et al., 2022) ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดที่สำคัญในการเขียนภาษาอังกฤษที่อาจทำให้การสื่อความหมายของประโยคผิดเพี้ยนไปได้ และเป็นข้อผิดพลาดที่ผู้สอนควรคำนึงและหาแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องหมายวรรคตอนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ประเภทของข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา
3. เพื่อหาแนวทางพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษและการใช้เครื่องหมายวรรคตอนให้แก่นักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนภาษาอังกฤษในงานเขียนความเรียง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจากงานเขียนของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 85 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 21 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งลงทะเบียนเรียนในรายวิชา HEN341 การเขียนความเรียง (HEN341 Essay Writing) ในภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2566 และได้ผ่านการเรียนในรายวิชาการเขียนภาษาอังกฤษมาแล้วไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต ทั้งนี้ การศึกษานี้เป็นการศึกษาปัญหาเฉพาะกลุ่ม โดยผู้วิจัยเป็นผู้สอนเพียงผู้เดียวในรายวิชาดังกล่าว และได้รับมอบหมายให้สอนนักศึกษากลุ่มนี้ในช่วงเวลาการทำวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย คือ เอกสารชิ้นงานเขียนความเรียงภาษาอังกฤษในหัวข้อ “เป้าหมายของฉัน (My Goal)” ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 21 ชิ้นงาน ซึ่งแต่ละชิ้นงานมีความยาวในการเขียนประมาณ 200 - 300 คำ โดยมีระยะเวลาในการเขียนงานชิ้นนี้ 1 วัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้สอนในรายวิชาการเขียนความเรียง ในภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2566 โดยได้มอบหมายให้นักศึกษาเขียนความเรียงในหัวข้อ “เป้าหมายของฉัน (My Goal)” โดยผู้วิจัยได้อธิบายแก่นักศึกษาว่างานเขียนชิ้นนี้จะถูกใช้ในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนภาษาอังกฤษในงานเขียนความเรียง รวมทั้งอธิบายถึงวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และการเก็บรักษา

ข้อมูลของนักศึกษา โดยข้อมูลส่วนตัวของนักศึกษาแต่ละคนจะถูกปิดเป็นความลับ และข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยค้นพบจะไม่ส่งผลกระทบใด ๆ ต่อการเรียนการสอนในรายวิชา เนื่องจากผู้สอนต้องการศึกษาว่านักศึกษามีความรู้ความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษมากน้อยเพียงใด รวมทั้งข้อผิดพลาดใดที่นักศึกษามักจะเขียนออกมามากที่สุด เพื่อที่ผู้สอนจะได้หาแนวทางและวางแผนในการพัฒนาทักษะการเขียนให้แก่นักศึกษา จากนั้นได้ให้จดหมายแสดงความยินยอม (Consent form) แก่นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ซึ่งนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทุกคนตอบรับและให้ความยินยอม ยินดีเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ และนักศึกษาได้ส่งชิ้นงานในวันถัดไปหลังจากได้รับมอบหมายงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมงานเขียนความเรียงในหัวข้อ “เป้าหมายของฉัน (My Goal)” ของนักศึกษาทั้งหมด จำนวน 21 ชิ้นงาน และได้ทำการวิเคราะห์และบันทึกความถี่ของข้อผิดพลาดในการเขียนที่พบในงานเขียนที่รวบรวม โดยแยกเป็นหัวข้อตามข้อผิดพลาดที่ค้นพบ ซึ่งอ้างอิงจากเครื่องหมายวรรคตอน 11 ประเภทของจรัสวัฒน์ ไตรรัตน์ ประกอบไปด้วย 1) จุลภาค (Comma) 2) มหัพภาค (Period/Full stop) 3) อัฒภาค (Semicolon) 4) ยัติภังค์ (Hyphen) 5) ทวิภาค (Colon) 6) ปรัศนี (Question mark) 7) อัศเจรีย์ (Exclamation mark) 8) อะพอสทรอฟี (Apostrophe) 9) อัญประกาศ (Quotation marks) 10) วงเล็บ (Brackets/Parentheses) และ 11) ขีดยาว (Dash) ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยผู้วิจัยเพียงคนเดียว จากนั้น นับข้อผิดพลาดที่ค้นพบในชิ้นงานแต่ละชิ้น หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น ได้แปรความถี่จากข้อผิดพลาดที่พบเพื่อจัดลำดับและคำนวณเป็นสถิติแบบร้อยละ

ผลการวิจัย

จากการศึกษางานเขียนความเรียงภาษาอังกฤษ ในหัวข้อ “เป้าหมายของฉัน (My Goal)” ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 21 ชิ้นงาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยเป็นข้อตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษาค้นพบข้อผิดพลาด

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปข้อผิดพลาดที่พบ โดยแยกเป็นประเภทเครื่องหมายวรรคตอน 11 ประเภท ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อผิดพลาดที่พบในงานเขียนภาษาอังกฤษ “เป้าหมายของฉัน (My Goal)”

ข้อผิดพลาดที่พบในงานเขียน	จำนวน	ร้อยละ
1. จุลภาค (Comma)	57	52.29
2. มหัพภาค (Period/Full stop)	49	44.95
3. อัฒภาค (Semicolon)	2	1.84
4. ยัติภังค์ (Hyphen)	1	0.92
5. ทวิภาค (Colon)	0	0
6. ปรัศนี (Question mark)	0	0
7. อัศเจรีย์ (Exclamation mark)	0	0
8. อะพอสทรอฟี (Apostrophe)	0	0
9. อัญประกาศ (Quotation marks)	0	0
10. วงเล็บ (Brackets/Parentheses)	0	0
11. ขีดยาว (Dash)	0	0
รวม	**109**	**100**

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่ามีข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนจำนวนรวมทั้งสิ้น 109 จุด โดยข้อผิดพลาดที่พบมากที่สุดเป็นอันดับที่หนึ่ง คือ เครื่องหมายจุลภาค (Comma) จำนวน 57 จุด คิดเป็นร้อยละ 52.29 อันดับที่สอง คือ เครื่องหมายมหัพภาค (Period/Full stop) จำนวน 49 จุด คิดเป็นร้อยละ 44.95 อันดับที่สาม คือ เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) จำนวน 2 จุด คิดเป็นร้อยละ 1.84 และอันดับที่สี่ คือ เครื่องหมายยัติภังค์ (Hyphen) จำนวน 1 จุด คิดเป็นร้อยละ 0.92 ส่วน เครื่องหมายทวิภาค (Colon) เครื่องหมายปรัศนี (Question mark) เครื่องหมายอัศเจรีย์ (Exclamation mark) เครื่องหมายอะพอสทรอฟี (Apostrophe) เครื่องหมายอัญประกาศ (Quotation marks) เครื่องหมายวงเล็บ (Brackets/Parentheses) และ เครื่องหมายขีดยาว (Dash) ไม่พบข้อผิดพลาดในงานเขียนเนื่องจากนักศึกษาไม่มีการใช้เครื่องหมายเหล่านี้ในงานเขียน

2. เพื่อวิเคราะห์ประเภทของข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา

จากผลลัพธ์ที่พบจากการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงภาษาอังกฤษของนักศึกษา จะเห็นได้ว่า เครื่องหมายจุลภาค (Comma) เป็นเครื่องหมายวรรคตอนที่พบข้อผิดพลาดเป็นจำนวนมากที่สุด โดยพบ 57 จุดจากทั้งหมด 109 จุด คิดเป็นร้อยละ 52.29 โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นข้อผิดพลาดที่นักศึกษาไม่ใช้เครื่องหมายจุลภาคในจุดที่ควรใช้ หรือบางประโยคมีการใช้เครื่องหมายจุลภาคโดยไม่จำเป็น เช่น

ข้อผิดพลาด It took me a lot of time, <u>effort and patience</u>.

ข้อควรแก้ไข It took me a lot of time, <u>effort, and patience</u>.

จากประโยคตัวอย่าง ควรใส่เครื่องหมายจุลภาคก่อนคำสุดท้ายในรายการ โดยใส่เครื่องหมายจุลภาคหลังคำว่า effort หรือที่หน้าคำว่า and เพื่อแยกคำต่าง ๆ ในรายการที่เขียนเรียงต่อกัน ซึ่งข้อผิดพลาดที่พบในลักษณะนี้ค่อนข้างมีจำนวนมาก อีกข้อผิดพลาดหนึ่งที่พบ คือ การไม่ใส่เครื่องหมายจุลภาคเพื่อคั่นข้อความโดยวางไว้หน้าคำสันธาน เช่น

ข้อผิดพลาด It's not necessarily to be done immediately <u>but something</u> I will have to try to make it successful.

ข้อควรแก้ไข It's not necessarily to be done immediately, <u>but something</u> I will have to try to make it successful.

จากประโยคตัวอย่าง ควรใส่เครื่องหมายจุลภาคก่อนหน้าคำว่า but เพื่อคั่นข้อความ เพื่อแยกประโยคที่มีใจความขัดแย้งกันให้ชัดเจนขึ้น

เครื่องหมายมหัพภาค (Period/Full stop) ก็เป็นเครื่องหมายวรรคตอนที่พบข้อผิดพลาดมากเป็นลำดับที่สอง พบจำนวน 49 จุด จากทั้งหมด 109 จุด คิดเป็นร้อยละ 44.95 ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดที่พบคล้ายคลึงกับเครื่องหมายจุลภาค คือ นักศึกษาไม่ได้ใส่เครื่องหมายจุลภาคในจุดที่ควรใส่ หรือบางประโยคมีการใส่เครื่องหมายจุลภาคโดยไม่จำเป็น เช่น

ข้อผิดพลาด <u>They sing and dance excellently and when I listen to their songs</u>, they make me happy and momentarily forget about sadness.

ข้อควรแก้ไข <u>They sing and dance excellently. When I listen to their songs</u>, they make me happy and momentarily forget about sadness.

จากประโยคด้านบน ประโยค They sing and dance excellently มีความหมายสมบูรณ์ภายในประโยคแล้ว ควรจบประโยคด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (Period/Full stop) แล้วจึงเริ่มประโยคใหม่ เนื่องจากเป็นอีกหนึ่งใจความที่สามารถแยกออกจากประโยคด้านหน้าได้โดยไม่ต้องใช้คำเชื่อม and อีกหนึ่งตัวอย่างที่พบหลายจุด คือ การใส่เครื่องหมายมหัพภาค (Period/Full stop) โดยที่ยังไม่จบประโยค และประโยคถัดมายังมีใจความเดียวอยู่ ควรเชื่อมด้วยเครื่องหมายจุลภาค (Comma) หรือใช้คำเชื่อม เช่น

ข้อผิดพลาด I am determined to have a stable career. Have a loving family.

ข้อควรแก้ไข I am determined to have a stable career and have a loving family.

เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) พบเป็นอันดับที่ 3 ซึ่งพบเพียง 2 จุด จาก 109 จุด คิดเป็นร้อยละ 1.84 เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ใช้เครื่องหมายอัฒภาคในงานเขียนของตนเองเลย ซึ่งมีงานเพียงหนึ่งชิ้นที่มีการใช้เครื่องหมายอัฒภาค อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเนื่องจากยังใช้เครื่องหมายไม่ถูกต้อง เช่น

ข้อผิดพลาด It's not just my dream; it's also my mom's dream.

ข้อควรแก้ไข It's not just my dream but also my mom's.

จากประโยคที่นักศึกษาเขียนมานั้น ได้ใส่เครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) หลังประโยค It's not just my dream ซึ่งควรใช้คำเชื่อม but มาเชื่อมวลีหรือประโยคย่อยหลังเข้าด้วยกัน เนื่องจากประโยคหน้าเริ่มด้วย not ประโยคหลังตามด้วย also ซึ่งเป็นการใช้คำเชื่อมคู่ not only...but also จึงไม่จำเป็นต้องใส่เครื่องหมายอัฒภาคมาในประโยค

เครื่องหมายยัติภังค์ (Hyphen) พบเป็นอันดับที่ 4 และพบเพียง 1 จุดเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 0.92 ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดที่นักศึกษาใช้เครื่องหมายอื่นแทนเครื่องหมายยัติภังค์ คือ

ข้อผิดพลาด This will make me have a good work/life balanced because I can also give time to myself and my family.

ข้อควรแก้ไข This will make me have a good work-life balanced because I can also give time to myself and my family.

จากประโยคที่นักศึกษาเขียนมา นักศึกษาใช้เครื่องหมายคั่น (Slash) มาเชื่อมระหว่างคำว่า work กับคำว่า life ซึ่งเครื่องหมายคั่นจะใช้เมื่อต้องการให้ความหมายว่า "และ/หรือ" แต่ประโยคนี้เป็นคำคุณศัพท์ประสมที่ขยายคำว่า balance จึงควรใช้เครื่องหมายยัติภังค์

3. เพื่อหาแนวทางพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษและการใช้เครื่องหมายวรรคตอนให้แก่นักศึกษา

จากผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์งานเขียนของนักศึกษา เห็นได้ว่าข้อผิดพลาดส่วนใหญ่เป็นการที่นักศึกษาไม่ใช้เครื่องหมายในจุดที่ควรใช้ หรือมีการใช้เครื่องหมายในประโยคโดยไม่จำเป็น แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีความสับสน หรืออาจไม่เข้าใจเรื่องการใช้เครื่องหมายต่าง ๆ ทั้งนี้ การไม่ใช้เครื่องหมายวรรคตอนบางประเภทอาจไม่ได้ทำให้ความหมายผิดเพี้ยน แต่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจในกลไกการเขียนของนักศึกษาที่อาจสะท้อนถึงการเรียนการสอนในห้องเรียน ดังนั้น ผู้สอนควรให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะการเขียนของนักศึกษา โดยแนวทางในการพัฒนา คือ ควรเพิ่มเนื้อหาเรื่องอิทธิพลของภาษาที่หนึ่งต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง ความแตกต่างของภาษาไทยและภาษาอังกฤษเข้าไปในช่วงแรกของการเริ่มเรียนภาษาอังกฤษหากเป็นไปได้ หรือเมื่อมีการสอนเรื่องโครงสร้างประโยคและกลไกการเขียน โดยมีการเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจนถึงความแตกต่างของระบบของภาษาทั้งสองภาษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างที่ชัดเจน และมีความเข้าใจในความแตกต่างของโครงสร้างและระบบของทั้งสองภาษาในช่วงตั้งแต่แรกเริ่มของการเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถเขียนได้อย่างถูกต้องและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา พบว่ามีข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอน 4 ประเภท จาก 11 ประเภท สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ปัญหาการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการของนักศึกษาไทยในระดับอุดมศึกษา โดยพบข้อผิดพลาดด้านเครื่องหมายวรรคตอน

และคำเชื่อมในการเขียนเช่นกัน ทั้งนี้ ปัจจัยที่มาจากสภาพแวดล้อมของสังคมไทยไม่เอื้อต่อการใช้ทักษะภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน นักศึกษาไม่มีโอกาสได้ใช้ภาษาอังกฤษมากเท่าที่ควร ทำให้เกิดการฝึกฝนทักษะการเขียนได้น้อย นักศึกษาจึงมีความสับสนและไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา (ธันนิกานต์ ชยันตราคม, 2557) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับการสำรวจความผิดพลาดทางไวยากรณ์ในการเขียนย่อหน้าภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ศศ.บ.ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียน ในรายวิชาการเขียนอนุเฉทภาษาอังกฤษ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากงานเขียนย่อหน้าภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ มีการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดด้านเครื่องหมายวรรคตอน การใช้ตัวอักษรตัวใหญ่ และการสะกดคำ พบข้อผิดพลาดจำนวน 228 จุด และมีข้อผิดพลาดด้านการใช้เครื่องหมายวรรคตอนอย่างเดียวถึง 142 จุด (ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์ และคณะ, 2563) ซึ่งการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเขียน จึงเป็นเนื้อหาที่ควรให้ความสำคัญและเน้นย้ำในการสอนการเขียนภาษาอังกฤษแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถใช้เครื่องหมายวรรคตอนได้ถูกต้อง และทำให้การเขียนสื่อความหมายได้ชัดเจน

2. ผลการวิเคราะห์ประเภทของข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงานเขียนความเรียงของนักศึกษา พบว่า เครื่องหมายวรรคตอนที่พบข้อผิดพลาดในการเขียนมากที่สุด คือ เครื่องหมายจุลภาค พบมากที่สุดเป็นอันดับที่หนึ่ง และพบข้อผิดพลาดในการใช้เครื่องหมายมหัพภาคเป็นอันดับที่สอง ซึ่งเป็นเครื่องหมายวรรคตอนสองประเภทที่พบข้อผิดพลาดมากที่สุด รวมกันเป็นจำนวน 106 จุด จาก 109 จุด ซึ่งผลลัพธ์มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Arquiola, J. M. et al. ที่ศึกษาเรื่องการใช้เครื่องหมายวรรคตอนของนักเรียนชาวฟิลิปปินส์และชาวไทยในงานเขียนเรียงความ (ปิยวรรณ รุ่งวรพงศ์, 2557) ที่ศึกษาเรื่องปัญหาการเขียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาใหม่ โดยค้นพบว่า นักศึกษาชาวไทยมีข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความด้านการใช้เครื่องหมายจุลภาคและเครื่องหมายมหัพภาคมากที่สุดเป็นสองอันดับแรกเช่นเดียวกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์ พบว่า ในภาษาไทยไม่มีเครื่องหมายจุลภาคและเครื่องหมายมหัพภาค เนื่องจากในภาษาไทยใช้การเว้นวรรคประโยคเป็นการจบประโยคหรือเป็นการพักช่วงระหว่างประโยค ทำให้นักศึกษาที่คุ้นเคยกับการใช้ภาษาไทยมักไม่ได้ใส่เครื่องหมายจุลภาคเมื่อต้องการคั่นประโยค หรือไม่ได้ใช้เครื่องหมายมหัพภาคเมื่อต้องการจบประโยค แต่เมื่อเป็นการเขียนภาษาอังกฤษการไม่ใส่เครื่องหมายจุลภาคหรือเครื่องหมายมหัพภาคอาจทำให้ความหมายของประโยคนั้น ๆ เปลี่ยนไป และอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในการสื่อสารด้วยการเขียน

3. แนวทางพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษและการใช้เครื่องหมายวรรคตอนให้แก่นักศึกษา จากผลการวิจัย แสดงให้เห็นถึงอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้นักศึกษาไทยไม่สามารถเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง คือ อิทธิพลของภาษาแม่ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง นั่นก็คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีความแตกต่างทั้งด้านไวยากรณ์ คำศัพท์ สำนวน กลวิธีในการเขียน (The mechanics of writing) อันได้แก่ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน การเชื่อมประโยค การเชื่อมย่อหน้าเพื่อให้เนื้อหาต่อเนื่องกัน รวมไปถึงการใช้หลักการสะกดคำ การใช้ตัวอักษร ที่เหมาะสม (Nordquist, R., 2023) โดยความแตกต่าง ส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากในภาษาไทยมีวิธีการและหลักภาษารวมถึงกลวิธีในการเขียนที่ไม่เหมือนกับภาษาอังกฤษ (ลักษมี นวมถนอม คีมูระ, 2565) ดังนั้น แนวทางการพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาจึงควรเพิ่มเติมการสอนเรื่องความแตกต่างของภาษา รวมทั้งเรื่องอิทธิพลของภาษาที่หนึ่งต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง รวมถึงควรเพิ่มกิจกรรมให้แก่นักศึกษา เพื่อให้นักศึกษามีโอกาสในการใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ปัญหาการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการของนักศึกษาไทยในระดับอุดมศึกษา โดยพบว่า นักศึกษาไทยมีความเห็นว่าทักษะการเขียนภาษาอังกฤษเป็นทักษะที่ยากที่สุด และนักศึกษามีความกังวลเรื่องความรู้ด้านคำศัพท์ การใช้ไวยากรณ์ และการเรียบเรียงประโยค ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้ว มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดอบรมการใช้ภาษาอังกฤษเพิ่มเติม รวมถึงการเพิ่มรายวิชาบังคับเพื่อให้นักเรียนได้เรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น (ธันนิกานต์ ชยันตราคม, 2557)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลจากการวิจัยที่ค้นพบ ประกอบกับข้อมูลอ้างอิงจากการศึกษาอื่น ๆ แล้วได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการใช้องค์ความรู้ต่อไป ตามรายละเอียดในภาพที่ 1

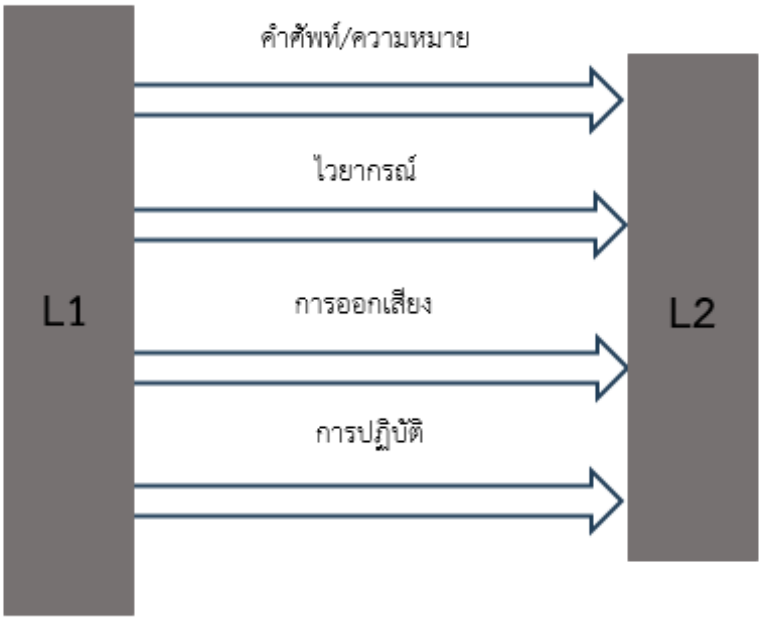

ภาพที่ 1 อิทธิพลของภาษาที่ 1 (L1) ต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 (L2)

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่าการเรียนภาษาอังกฤษ นอกจากความเข้าใจในโครงสร้างภาษา หลักการใช้ไวยากรณ์ กลไกการเขียนแล้ว ผู้เรียนยังจำเป็นต้องมีความเข้าใจในเรื่องของอิทธิพลของภาษาที่ 1 (L1) ต่อการเรียนภาษาที่ 2 (L2) เพื่อให้มีความเข้าใจเรื่องความแตกต่างของทั้งสองภาษาและกลไกในการรับรู้และเรียนรู้ภาษาใหม่ ทั้งด้านคำศัพท์หรือความหมาย ไวยากรณ์ การออกเสียง และการปฏิบัติในทักษะต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทักษะการเขียนที่ควรมีการฝึกฝนเป็นประจำเพื่อให้ผู้เรียนคุ้นเคยและลดข้อผิดพลาดให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก ทั้งในแวดวงธุรกิจและการศึกษา ซึ่งผู้เรียนที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่หนึ่ง เช่น นักเรียนนักศึกษาไทย อาจพบปัญหาในการใช้ภาษาอังกฤษให้ถูกต้องทั้งทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ยากสำหรับนักเรียนไทย ด้วยขั้นตอนไวยากรณ์ คำศัพท์ เครื่องหมาย การเรียบเรียงที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในทุกองค์ประกอบ ผลการศึกษาชิ้นนี้ค้น พบว่า การใช้เครื่องหมายวรรคตอนเป็นข้อผิดพลาดหนึ่งที่พบมากในการงานเขียนของนักเรียนไทย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเขียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนไทยหลาย ๆ งาน ความผิดพลาดนี้มีผลมาจากการที่ภาษาไทยไม่มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเช่นเดียวกันกับภาษาอังกฤษ อีกทั้งนักเรียนไทยยังมีความเข้าใจไม่มากพอเรื่องความหมายของเครื่องหมายวรรคตอนแต่ละชนิด รวมถึงการไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนทักษะการเขียนภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันมากนัก ซึ่งผู้สอนควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการเรียนการสอนในเรื่องนี้ไม่น้อยไปกว่าการสอนเรื่องไวยากรณ์ กลไกทางการเขียนต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การเขียนสื่อความหมายออกมาได้ถูกต้อง ผู้สอนอาจนำข้อค้นพบจากการศึกษานี้ไปพัฒนาแนวทางการสอนการเขียนภาษาอังกฤษ โดยอาจเพิ่ม

แบบฝึกหัดหรือชิ้นงานการเขียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนการเขียนมากขึ้น อีกหนึ่งสิ่งที่ผู้สอนควรให้ความสำคัญและควรให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น คือ เรื่องความแตกต่างทางภาษาของภาษาอังกฤษและภาษาไทย เรื่องอิทธิพลของภาษาที่หนึ่งต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจสาเหตุของปัญหาการเรียนภาษาอังกฤษและพัฒนาหรือปรับปรุงได้ตรงกับปัญหา รวมถึงผู้สอนเองก็ควรปรับการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาอังกฤษในการสอนมากขึ้น ทั้งการสื่อสาร การใช้สื่อประกอบการสอนที่เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยและชินกับบริบทที่ได้ใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). แนวปฏิบัติตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

กัลยกร เสริมสุข และคณะ. (2562). การส่งเสริมความสามารถในการแก้ไขข้อผิดพลาดในประโยคภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยใช้เกม. ใน รายงานการวิจัย. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2567). ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง นโยบายการยกระดับมาตรฐานภาษาอังกฤษในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

จรัสวัฒน์ ไตรรัตน์. (2553). หลักการเขียนและการใช้ภาษาในหนังสือราชการภาษาอังกฤษ. เรียกใช้เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://www.stou.ac.th/schools/sla/b.a.english/oce/Pages/part2.html

ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์ และคณะ. (2563). การสำรวจความผิดพลาดทางไวยากรณ์ในการเขียนย่อหน้าภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ศศ.บ.ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการเขียนอนุเฉทภาษาอังกฤษ. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 37-49.

ธันนิกานต์ ชยันตราคม. (2557). ปัญหาการเขียนภาษาอังกฤษเชิงวิชาการของนักศึกษาไทยในระดับอุดมศึกษา. ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 4 (หน้า 2-12). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประทีป รุ่งตรานนท์. (2517). การศึกษาข้อบกพร่องในการเขียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาวิทยาลัยครู ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษามหาบัณฑิต. วิทยาลัยวิชาการศึกษา.

ปิยวรรณ รุ่งวรพงศ์. (2557). ปัญหาการเขียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาใหม่: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(3), 119-126.

พิชญ์สินี ขาวอุไร. (2546). การศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนเรียงความภาษาอังกฤษ: กรณีศึกษานักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษ สถาบันราชภัฏนครปฐม. วารสารภาษาปริทัศน์, 20(1), 137-156.

ภราดร สุขพันธ์. (2561). การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษกับความเป็นบัณฑิตในยุคปัจจุบัน. วารสาร มจร.หริภุญชัยปริทรรศน์, 2(2), 89-100.

ลักษมี นวมถนอม คีมูระ. (2565). รายวิชา 14421 การเขียนภาษาอังกฤษ 2 (English Writing 2) STOU Media. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน 2567 จาก https://www.stou.ac.th/schools/sla/englishwriting/cd-rom/Module6/Index6.htm

สุคนธา ฟูสุวรรณ. (2562). การศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ใน การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Arquiola, J. M. et al. (2022). Punctuations Used by Filipino and Thai Students in their Essays: A Corpus-Based Inquiry. International Journal of Research Publication and Reviews, 3(12), 766-773.

Khumphee, S. & Yodkamlue, B. (2017). Grammatical Errors on English Essays Written by Thai EFL Undergraduate Students. Journal of Education, Mahasarakham University, 11(4), 139-154.

Nordquist, R. (2023). The Mechanics of Writing Composition. Retrieved September 28, 2024, from https://www.thoughtco.com/mechanics-composition-term-1691304

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 25-35

บทความวิจัย : Research article

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2*

RELATIONSHIP BETWEEN ADMINISTRATIVE SKILLS OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS AND OPERATIONS ACCORDING TO THE EDUCATIONAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM WITHIN EDUCATIO NAL INSTITUTIONSOF SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2

พรปวีณ์ กาสา*, วัสสิกา รุมาคม, จิติยาภรณ์ เชาวรากุล
Phornpavee Kasa*, Vassiga Rumakhom, Jitiyaporn Chaowarakul
วิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
College of Educational Innovation, Saint John's University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: phornpavee2511@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2) เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย ได้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นข้าราชการครู จำนวน 378 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีทักษะการบริหารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะด้านเทคนิค มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.01) และทักษะด้านมนุษย์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 2.53) 2) การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.22) และการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.13) และ 3) ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงมาก (r = 0.819)

คำสำคัญ: ทักษะการบริหาร, การบริหารสถานศึกษา, ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

* Received October 19, 2024; Revised December 19, 2024; Accepted December 26, 2024

Abstract

The objectives of this research were 1) To study administrative skills of educational institution administrators of schools under the Secondary Education Service Area Office Bangkok 2 2) To study operations according to the educational quality assurance system within educational institutions of schools under the Secondary Education Service Area Office Bangkok 2 and 3) To study relationship between administrative skills of educational institution administrators of schools under the Secondary Education Service Area Office Bangkok 2. This is a quantitative research study using simple random sampling to obtain a sample group of 378 teachers. A questionnaire was used as a data collection tool, and the data were analyzed using statistical methods including frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. The results have shown as followed, 1) Administrative skills of educational institution administrators of schools under the Secondary Education Service Area Office Bangkok 2 were at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.49). When considering individual aspects, the technical skills had the highest average ($\bar{x}$ = 4.01), while human skills had the lowest average ($\bar{x}$ = 2.53); 2) Operations according to the educational quality assurance system within educational institutions of schools under the Secondary Education Service Area Office Bangkok 2 was generally at a high level ($\bar{x}$ = 4.19). Among the individual aspects, the development of educational management plans aimed at quality according to educational standards had the highest average ($\bar{x}$ = 4.22), while the evaluation and inspection of the quality of education within schools had the lowest average ($\bar{x}$ = 4.13); and 3) There was a very strong positive correlation (r = 0.819) between the management skills of school administrators and the implementation of the internal quality assurance system in schools under the Bangkok Metropolitan Secondary Educational Service Area Office, District 2.
Keywords: Administrative Skills, Educational Administration, Educational Quality Assurance System

บทนำ

ความท้าทายของโลกศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจ และสังคมโลก อันเนื่องมาจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) ทำให้โลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งทำให้เป็นโลกที่ไร้พรมแดน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สามารถเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นและพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายดังกล่าวจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง (พรทิพย์ หอมแก้ว, 2564) การศึกษาเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคนให้สามารถพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้อย่างเต็มที่ สามารถปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (พรทิพย์ หอมแก้ว, 2564)

การพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง แต่ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคลากรที่สำคัญในการดำเนินงานบริหารโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะการบริหารที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการวางแผน การจัดการ และการประเมินผล เพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (ศรัญญา น้อยพิมาย, 2562) คุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อน

ถึงคุณภาพของคนที่เป็นผลิตผลของการจัดการศึกษา (ธีรวี ทองเจือ และปรีดี ทุมเมฆ, 2560) นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารและการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพยังมีความสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมั่นในระบบการศึกษา ซึ่งจะช่วยเพิ่มความพึงพอใจให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในและนอกสถานศึกษา (ลดาวัลย์ ตั้งมั่น, 2561) การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 เพื่อให้มีกลไกการปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาของแต่ละระดับ และเกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในส่วนของโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้มีการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ยังคงพบจุดที่ต้องพัฒนา อันเป็นผลจากการดำเนินงานดังกล่าว โดยจากการสังเคราะห์รายงานประจำปี 2565 พบจุดที่ควรพัฒนาของสถานศึกษา ทั้งด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2, 2566) ซึ่งการที่จะพัฒนาการดำเนินงานตามการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษานั้น จำเป็นต้องอาศัยทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และส่งผลดีต่อการดำเนินงานภายใต้ระบบประกันคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา รวมถึงคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียน แล้วสร้างแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ แปลความหมาย สรุป และเสนอผลการวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในปีการศึกษา 2566 จำนวน 6,020 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชครูของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในปีการศึกษา 2566 โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยเปิดตารางของ Taro Yamanae ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนตัวอย่าง 378 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับฉลากในการเลือกตัวอย่าง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม 1 ชุด มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ข้อคำถาม ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามในด้าน เพศอายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ขนาดสถานศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 ข้อมูลทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ข้อมูลการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

การสร้างและหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา และการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา รวบรวมข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตัวแปรทุกตัวตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

เสนอแบบสอบถามฉบับร่างต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบรูปแบบ ความถูกต้อง ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวัด และความเหมาะสมของภาษา และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามในแบบสอบถามโดยการนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence/IOC) ซึ่งค่า IOC ของข้อคำถามทุกข้อมีค่าระหว่าง 0.60 - 1.00

นำแบบสอบถามที่ได้รับการเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงและเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาอีกครั้ง

นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับข้าราชการครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของข้อคำถามด้านทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 = 0.976 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคของข้อคำถามด้านการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 = 0.975

จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอหนังสือจากวิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในการเก็บข้อมูลจากข้าราชการครูของโรงเรียนในสังกัด และดำเนินการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคล โดยผ่านระบบออนไลน์ และขอข้อมูลตอบกลับภายใน 15 วัน หลังจากที่แจกแบบสอบถาม นำแบบสอบถามมาพิจารณาตรวจสอบจำนวนและความถูกต้องสมบูรณ์ จนได้จำนวนแบบสอบถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลจำนวน 378 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของข้าราชการครูของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาและการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยผู้วิจัยแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 5 ระดับ

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Pearson (Pearson Correlation)

ผลการวิจัย

1. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวม

ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ทักษะด้านความรู้ความคิด	3.96	0.77	มาก	3
2. ทักษะด้านเทคนิค	4.01	0.81	มาก	1
3. ทักษะด้านการศึกษาและการสอน	3.98	0.77	มาก	2
4. ทักษะด้านมนุษย์	2.53	0.46	ปานกลาง	5
5. ทักษะด้านมโนภาพ	3.93	0.76	มาก	4
ภาพรวม	**3.49**	**0.60**	**ปานกลาง**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีทักษะการบริหารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.49, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะการบริหารด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ทักษะด้านเทคนิค ($\bar{x}$ = 4.01, S.D. = 0.81) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ทักษะด้านการศึกษาและการสอน ($\bar{x}$ = 3.98, S.D. = 0.77) อยู่ในระดับมาก ทักษะด้านความรู้ความคิด ($\bar{x}$ = 3.96, S.D. = 0.77) อยู่ในระดับมาก ทักษะด้านมโนภาพ ($\bar{x}$ = 3.93, S.D. = 0.76) อยู่ในระดับมาก และทักษะด้านมนุษย์ ($\bar{x}$ = 2.53, S.D. = 0.46) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา	4.17	0.73	มาก	5
2. การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา	4.22	0.67	มาก	1

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 (ต่อ)

3. การดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา	4.18	0.68	มาก	4
4. การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา	4.13	0.71	มาก	6
5. การติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา	4.19	0.72	มาก	3
6. การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง	4.22	0.71	มาก	2
รวม	**4.19**	**0.69**	**มาก**	

จากตารางที่ 2 พบว่า การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ($\bar{x}$ = 4.22, S.D. = 0.67) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ($\bar{x}$ = 4.22, S.D. = 0.71) อยู่ในระดับมาก การติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.72) อยู่ในระดับมาก การดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ($\bar{x}$ = 4.18, S.D. = 0.68) อยู่ในระดับมาก การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ($\bar{x}$ = 4.17, S.D. = 0.73) อยู่ในระดับมาก และการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ($\bar{x}$ = 4.13, S.D. = 0.71) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีความสัมพันธ์ในทิศทางที่เป็นบวก อยู่ในระดับสูงมาก

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 (n = 378)

ตัวแปร	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_{total}
X_1	0.719**	0.702**	0.748**	0.765**	0.745**	0.688**	**0.740****
X_2	0.847**	0.839**	0.865**	0.860**	0.862**	0.841**	**0.869****
X_3	0.760**	0.754**	0.811**	0.824**	0.762**	0.768**	**0.791****
X_4	0.467**	0.435**	0.435**	0.460**	0.434**	0.425**	**0.451****
X_5	0.868**	0.839**	0.892**	0.902**	0.849**	0.830**	**0.877****
X_{total}	**0.805****	**0.785****	**0.823****	**0.836****	**0.804****	**0.782****	**0.819****

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม (X_{total}) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 (Y_{total}) ในภาพรวม ในระดับสูงมาก (r = 0.819) โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาในด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (Y_1) (r = 0.805) ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (Y_3) (r = 0.823) ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

(Y_4) (r = 0.836) ด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y_5) (r = 0.804) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y_2) (r = 0.785) ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (Y_6) (r = 0.782)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้วิจัยนำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีทักษะการบริหารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ให้การดูแลเป็นพี่เลี้ยง (Coach) กำกับ ติดตามผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัด 2 - 3 ครั้งต่อภาคการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้ตรวจเยี่ยม อีกทั้งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ส่งผลให้ผู้บริหารมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสาร นโยบาย การตรวจเยี่ยม การนิเทศ กำกับติดตามอย่างใกล้ชิด แต่มีข้อจำกัด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นผู้บริหารที่สอบเข้ารับตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ในขณะที่ยังมีอายุน้อย มีประสบการณ์ในการบริหารงานน้อย และยังต้องพัฒนาทักษะและประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาเพิ่มเติมเพื่อประสิทธิผลในการบริหารให้อยู่ในระดับที่สูง ดังที่ จงดี เพชรสังคูณ และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์ ที่กล่าวว่า ทักษะที่จำเป็นของผู้บริหารถือได้ว่าเป็นกระบวนการใช้ความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติงานตามหน้าที่และการบริหารงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทักษะตนเองให้เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีศักยภาพ คุณภาพ โดยต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ใฝ่ เรียนรู้อยู่เสมอ มีความสามารถ มีความ เข้าใจ มีทักษะในเชิงการบริหารงานเป็นอย่างดี (จงดี เพชรสังคูณ และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์, 2563)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาด้านเทคนิคมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 เป็นผู้บริหารที่สอบเข้ารับตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ในขณะที่ยังมีอายุน้อย ทำให้ผู้บริหารกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้บริหารยุคใหม่ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสืบค้น สื่อสาร และสร้างการเรียนรู้ ต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ดี มีทักษะในการใช้แอพลิเคชั่นต่าง ๆ อาทิ Line, Zoom, Microsoft Teams เป็นต้น ซึ่งทักษะดังกล่าวมีความจำเป็นต่อความสำเร็จในการบริหาร สอดคล้องกับแนวคิดของ จงดี เพชรสังคูณ และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์ ที่กล่าวว่า ทักษะทางเทคนิคเป็นทักษะการใช้ความรู้ กระบวนการ และเครื่องมือที่จำเป็นในการดำเนินงานเพื่อให้งานสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ที่เกิดจากประสบการณ์ การศึกษา การฝึกอบรม และการกระทำที่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชานำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อความก้าวหน้าในการทำงาน (จงดี เพชรสังคูณ และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์, 2563) รวมทั้งสามารถแนะนำ ชี้แนะให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม และฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เป็นทักษะในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์มาใช้ในการบริหารได้เหมาะสมกับสภาพของหน่วยงาน การใช้แผนปฏิบัติงานเป็นเครื่องมือการบริหารงาน การนำเทคนิคกระบวนการบริหารมาประยุกต์ใช้ การสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายทั้งการพูดและการเขียน ใช้วิธีประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายรูปแบบ และใช้เทคนิคการพัฒนางานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธนภัทร เทพสถิตย์ ได้ศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมจะอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 6 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ทักษะด้านการตัดสินใจ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้าน การบริหารเวลา และทักษะด้านการติดต่อสื่อสาร ตามลำดับ และอยู่ในระดับมาก คือ ทักษะด้านการวินิจฉัย (ธนภัทร เทพสถิตย์, 2565)

2. การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในกฎกระทรวงว่าด้วยการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ทั้ง 3 มาตรฐานและทุกประเด็นพิจารณาชัดเจนขึ้น อีกทั้งโรงเรียนทุกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก รอบที่สี่ ทุกโรงเรียนเรียบร้อยแล้ว ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้มีประสบการณ์ในการเตรียมตัวเก็บเอกสาร หลักฐาน ร่องรอย ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อาทิ แฟ้มข้อมูลโครงการ กิจกรรม ภาพความสำเร็จของโครงการ กิจกรรม คลิปวีดีโอการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้ง 3 มาตรฐาน ทั้งนี้ยังได้รับคำแนะนำจากศึกษานิเทศก์ประจำโรงเรียนอยู่เสมอ ในการเตรียมรับการประเมินจากคณะกรรมการทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ดำเนินงานดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่กล่าวว่าการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษา โดยมีกลไกในการควบคุมตรวจสอบระบบการบริหารคุณภาพการศึกษา ที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนว่าสถานศึกษานั้น สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และบรรลุเป้าประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลดาวัลย์ ตั้งมั่น ที่ได้ศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมาก (ลดาวัลย์ ตั้งมั่น, 2561)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาด้านจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในด้านจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ให้ความสำคัญและได้ตั้งเป้าหมาย (Target) วิสัยทัศน์ (Vision) กลยุทธ์ (Strategy) พันธกิจ (Mission) และเป้าประสงค์ (Goal) ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งได้มีการวางแผนในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาระยะ 3 - 5 ปี ด้วยหลักการคุณภาพของ Deming (PDCA) โดยมีการประชุมคณะกรรมการภาคี 4 ฝ่าย คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม และได้ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาหะมะบาคอรี มาซอ ที่ศึกษาการบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาที่

มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และสำหรับด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากัน (มาหะมะบาคอรี มาซอ, 2564) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีบทบาทในการกำกับติดตามผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ ระยะแรกคือได้ศึกษาข้อมูลสารสนเทศการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้ง 3 มาตรฐานของรอบปีการศึกษาที่ผ่านมา แล้วนำมาตั้งเป็นค่าเป้าหมายและประกาศเป็นค่าเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษาปัจจุบัน ระยะที่สองเป็นระยะของการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาในการจัดโครงการ กิจกรรม ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาลงสู่ผู้เรียน และระยะที่สามเป็นระยะที่มีการติดตามประเมินผลการจัดโครงการ กิจกรรม ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อจัดทำรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาและเพื่อเปรียบเทียบกับค่าเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ประกาศไว้เมื่อต้นปีการศึกษา ทั้งนี้ ครู บุคคลากรทางการศึกษา มีบทบาทและมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ กิจกรรม และเป็นผู้ที่มีส่วนในการประเมินผลของการพัฒนาทุกคน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มยุรี วรวรรณ ที่ศึกษาและพัฒนาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม พบว่า การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (มยุรี วรวรรณ, 2563)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทิศทางที่เป็นบวก อยู่ในระดับสูงมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการบริหาร เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ย่อมมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล เข้าใจบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การวางแผนกลยุทธ์ มีการบริหารจัดการที่ดีในด้านทรัพยากรบุคคล งบประมาณ การจัดหาและสามารถใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า เข้าใจกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พร้อมทั้งเป็นผู้สนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ดำเนินการ ปฏิบัติโครงการ/กิจกรรม ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่เสมอ และสามารถสรุปผลการดำเนินงานในโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีทักษะการบริหารที่ดีจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของพรทิพย์ หอมแก้ว ที่กล่าวว่า ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะการที่ผู้บริหารจะจัดการศึกษาประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจในหลักบริหารหรือการจัดการ ตลอดจนมีทักษะการบริหาร ดังนั้นทักษะของผู้บริหารจึงมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานขององค์การ (พรทิพย์ หอมแก้ว, 2564) ดังผลการวิจัยของ ธนพัฒน์ อภัยโส และคณะ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ของสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ในระดับสูง กับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ของสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ธนพัฒน์ อภัยโส และคณะ, 2558) และผลการวิจัยของ ชนิตา พลายแก้ว ที่ศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐาน การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางถึงระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ชนิตา พลายแก้ว, 2562)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สรุป ได้ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีทักษะการบริหารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยทักษะด้านเทคนิคมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และทักษะด้านมนุษย์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) การดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และ 3) ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 กับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงมาก โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรเพิ่มการเสริมแรงทางบวกโดยการให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูและบุคลากรทางการศึกษาอยู่เสมอ อาทิ การสร้างแรงจูงใจในการจัดการเรียนการสอนด้วยการให้การนิเทศ ติดตามแบบกัลยาณมิตร มอบเกียรติบัตรให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโอกาสต่าง ๆ 2) การมอบหมายงานในการปฏิบัติหน้าที่ให้ตรงกับความสามารถและความถนัด คำนึงถึงความเหมาะสมของภาระงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรกระจายงานให้ทั่วถึงตามความรู้ความสามารถความถนัดของแต่ละบุคคล และให้งานที่มอบหมายนั้นไม่กระจุกอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 3) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรใช้การสื่อสารสองทาง เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้าใจในข้อมูลที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องการจะสื่อสารและผลลัพธ์ที่ต้องการอย่างชัดเจน มีขั้นตอนในการทำงาน ให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเข้าใจในลำดับการทำงานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน 4) การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาควรมีการกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและออกแบบสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ที่สามารถสะท้อนผลถึงประเด็นพิจารณาและระดับคุณภาพของแต่ละประเด็น ให้ครบถ้วน ครอบคลุมประเด็นการประเมิน อาทิ นักเรียน ครูบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อมูลจากโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เป็นต้น 5) ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องจัดประชุม เพื่อออกคำสั่ง มอบหมายงานให้แก่ผู้รับผิดชอบในการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในสถานศึกษาอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน ประชุมชี้แจงรูปแบบการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้เกิดความเข้าใจตรงกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และ 7) ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ผู้บริหารสถานศึกษา จึงต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ สามารถกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแนวทางของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาได้ชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา พัฒนาความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์ การบริหารจัดการที่ดีในด้านทรัพยากรบุคคล งบประมาณ การจัดหาและสามารถใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า

เอกสารอ้างอิง

จงดี เพชรสังคูณ และจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 กับความสุขในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ชนิตา พลายแก้ว. (2562). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ธนพัฒน์ อภัยโส และคณะ. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 5(2), 41-51.

ธนภัทร เทพสถิตย์. (2565). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธีรวี ทองเจือ และปรีดี ทุมเมฆ. (2560). แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21: มิติด้านการศึกษา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(3), 389-403.

พรทิพย์ หอมแก้ว. (2564). ทักษะของผู้บริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครปฐม. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มยุรี วรวรรณ. (2563). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มาหะมะบาคอรี มาซอ. (2564). การบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ลดาวัลย์ ตั้งมั่น. (2561). การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ศรัญญา น้อยพิมาย. (2562). ทักษะการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชมงคลธัญบุรี.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (2566). รายงานการสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). หลักสูตรแกนกลางการศึกษา พุทธศักราช 2551 . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชุนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 36-47

บทความวิจัย : Research article

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่*

FACTOR ASSOCIATED WITH ASSESSING THE SERVICE QUALITY OF PRIMARY CARE UNITS ACCORDING TO THE QUALITY MANUAL FOR PRIMARY HEALTH SERVICE STANDARDS A.D. 2023 IN CHIANG MAI PROVINCE

สาคร ไชยอำมาตย์
Sakorn Chaiammart
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย
Chiang Mai Provincial Public Health Office, Chiang Mai, Thailand
Corresponding author E-mail: sakorn888@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา 1) การประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลในกลุ่มหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ ทั้งในสังกัดและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 313 แห่ง และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 ที่มี 8 ด้าน คะแนนเต็ม 272 คะแนน และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และสถิติการถดถอยโลจิสติก เพื่อหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ มีหน่วยบริการที่ผ่านการประเมิน จำนวน 297 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 94.90 คะแนนรวมเฉลี่ย คือ 246.18 คะแนน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ คือ ที่ตั้งของหน่วยบริการ และสังกัดของหน่วยบริการ เป็น 45.438 เท่า (95% CI 5.074, 406.896), 4.076 เท่า (95% CI 1.035, 16.054) และ 0.179 เท่า (95% CI 0.048, 0.660) สรุปผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งหน่วยบริการ

คำสำคัญ: หน่วยบริการปฐมภูมิ, การประเมินคุณภาพ, มาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ, จังหวัดเชียงใหม่

* Received November 19, 2024; Revised December 21, 2024; Accepted December 27, 2024

Abstract

The aims of this research were to study: 1) The evaluating service quality of primary care units according to the quality manual for primary health service standards A.D. 2023 in Chiang Mai Province. 2) The factors related to the evaluating service quality of primary care units according to the quality manual for primary health service standards A.D. 2023 in Chiang Mai Province. This research was Mixed Methods Research, collecting data in primary care units and primary care unit networks, both under and outside the Ministry of Public Health, Chiang Mai Province, a total of 313 locations and in-depth interviews with 40 people. The research instruments used were the Primary Health Care Service Standard Quality Assessment Form 2023, which has 8 dimensions, a total score of 272 points, and a structured interview form. Data were analyzed using descriptive statistics and logistic regression statistics to find factors related to the results of the primary health care service standard quality assessment of primary care units. Qualitative data analysis used content analysis. The results of the study show that a total of 297 service units (94.90 percent) passed the evaluation; the average total score was 246.18 points. The location of the service unit and its affiliation were related factors to the results of the factors related to the evaluating service quality of primary care units according to the quality manual for primary health service standards A.D. 2023 in Chiang Mai Province. These were 45.438 times (95% CI 5.074, 406.486), 4.076 times (95% CI 1.035, 16.054), and 0.179 times (95% CI 0.048, 0.660), respectively. Conclusion: The location and affiliation of the primary health care unit are factors that are taken into consideration while evaluating the quality of primary health care service standards, as stated in the 2023 Primary Health Care Service Quality Standards Manual, Chiang Mai Province.

Keywords: Primary Care Units, Quality Assessment, Primary Health Care Service Standards, Chiang Mai Province

บทนำ

การบริการปฐมภูมิ คือ บริการสุขภาพด่านแรกของระบบบริการสาธารณสุข ซึ่งมีบทบาทดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชน ทั้งกรณีเกิดการเจ็บป่วยที่จะได้รับการดูแลในเบื้องต้น อีกทั้งยังเป็นหน่วยบริการส่งผู้ป่วยต่อสถานพยาบาลสำหรับการรักษาที่ซับซ้อน รวมถึงบริการฟื้นฟูสำหรับผู้ป่วยที่จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟู ระบบบริการปฐมภูมิ (Primary health care: PHC) มีการพัฒนามาอย่างยาวนาน จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพถ้วนหน้าในประเทศไทยสูงถึงร้อยละ 85 แนวโน้มการเข้าถึงการบริการสุขภาพปฐมภูมิเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ (ภัทรพล จึงสมเจตไพศาล, 2562) แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาที่ผ่านมายังมีประชากรที่ยังเข้าไม่ถึงระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ เช่น บริการสุขภาพปฐมภูมิในเขตเมือง ที่พบว่า มีประชากรแฝง และต่างด้าวที่ยังเข้าไม่ถึงการบริการสุขภาพปฐมภูมิ ด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน (Koocharaenprasit, S. & Siriwanarangsun, P., 2019) เช่นเดียวกับจังหวัดเชียงใหม่ที่ประสบปัญหาที่กล่าวซึ่งแตกต่างกับการบริการสุขภาพปฐมภูมิ ในเขตชนบทที่ประชาชนสะดวกเข้ารับบริการในหน่วยบริการปฐมภูมิมากกว่าหน่วยบริการทุติยภูมิ เนื่องด้วยลดเวลา ลดค่าใช้จ่าย (เรียม นมรักษ์ และพรทิพย์ จอกกระจาย, 2557) อย่างไรก็ตามหน่วยบริการปฐมภูมิยังประสบปัญหาความขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ และทรัพยากรที่มีความเฉพาะทาง จากปัญหาดังกล่าวระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิยังต้องมีการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น

เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึง มีโอกาสเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรมและลดความแออัดในโรงพยาบาล อีกทั้งเน้นให้เกิดการใกล้ชิดชุมชน หลักการใกล้บ้านใกล้ใจ รวมถึงเกิดการเชื่อมโยงบริการปฐมภูมิไปยังทุติยภูมิและตติยภูมิแบบไร้รอยต่อ (Khongyuen, N., 2017) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ ได้บรรจุประเด็นการพัฒนาบริการปฐมภูมิไว้ในมาตรา 258 (5) “ให้มีระบบการแพทย์ปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแลประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม” เป็นการปฏิรูประบบสุขภาพปฐมภูมิเป็นจุดเปลี่ยนด้านสาธารณสุขครั้งสำคัญของประเทศไทย มุ่งให้ประชาชนได้รับบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีประสิทธิภาพ มีความเป็นธรรม มีคุณภาพ มีมาตรฐาน (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข, 2566)

กระทรวงสาธารณสุขจึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพหน่วยบริการสุขภาพทุกระดับโดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยเริ่มดำเนินการจากเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลติดดาว (รพ.สต.ติดดาว) ใน ปี พ.ศ. 2560 เพื่อบ่งชี้ถึงศักยภาพความพร้อมในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ ตอบสนองทิศทางของประเทศในการพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิ แต่อย่างไรก็ตามมาตรฐานการพัฒนาคุณภาพโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลติดดาว (รพ.สต.ติดดาว) ยังขาดในเรื่องของผลประเมินของผู้มาใช้บริการที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านสุขภาพ ต่อมาในปี 2566 ตามพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 ในมาตรา 24 มีการออกกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน ได้แก่ ประกาศคณะกรรมการระบบสุขภาพปฐมภูมิ เรื่อง มาตรการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานในการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ ของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ พ.ศ. 2565 และประกาศคณะกรรมการระบบสุขภาพปฐมภูมิ เรื่อง หน้าที่ของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิในการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมคุณภาพและมาตรฐาน ซึ่งทุกหน่วยบริการในระดับปฐมภูมิต้องมีการดำเนินงาน จึงเกิดการพัฒนาเครื่องมือการประเมินคุณภาพหน่วยบริการสุขภาพในระดับปฐมภูมิขึ้น คือ เกณฑ์คุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 (สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ กระทรวงสาธารณสุข, 2566) โดยมุ่งเน้นเชื่อมโยงระบบบริการ กระบวนการและการบริหารจัดการ ซึ่งเริ่มดำเนินงาน ในปี 2566 เป้าหมาย คือ หน่วยบริการ หน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ ทั้งในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข กว่า 4,000 แห่งทั่วประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันมาตรฐานบริการให้กับประชาชนที่เข้ารับบริการ

กระทรวงสาธารณสุขเล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการดำเนินการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ โดยตั้งเป้าหมายหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิผ่านเกณฑ์คุณภาพ ทั่วประเทศ 2,750 แห่ง และผ่านเกณฑ์คุณภาพครบทุกแห่งภายในปี 2570 ในการนี้จังหวัดเชียงใหม่ มีเป้าหมายการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ ทั้งสิ้น 313 แห่ง ซึ่งเป็นหน่วยบริการหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานและรูปแบบการดำเนินงานที่มีประโยชน์ สามารถใช้ในการวางแผนและเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานด้านสาธารณสุขอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเกิดขึ้นเวลาตามลำดับก่อนและหลังกัน เก็บข้อมูลที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ เลขที่โครงการวิจัย CM 43/2567 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2567

ประชากรที่ศึกษา

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ หน่วยบริการ หน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิทั้งในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 313 แห่ง ได้จากการการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยคำนึงถึงคุณสมบัติ ดังนี้ 1) หน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ ที่ใช้มาตรฐานบริการปฐมภูมิตามที่กระทรวงสาธารณสุข ทั้งในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 2) มีสถานที่ตั้งในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) มีระบบการสื่อสารที่สามารถเชื่อมต่อระบบสารสนเทศกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ได้และมีการรายงานผลอย่างต่อเนื่อง

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร คือ ผู้รับผิดชอบงานด้านการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 ตัวแทนของหน่วยบริการปฐมภูมิ (ทันตแพทย์, เภสัชกร, นักเทคนิคการแพทย์, พยาบาลวิชาชีพ, นักวิชาการสาธารณสุข, สาธารณสุขอำเภอ, หัวหน้ากลุ่มงานปฐมภูมิและองค์รวม, หัวหน้าหน่วยบริการปฐมภูมิ) ทำการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยแบ่งออกเป็น 5 สังกัด ได้แก่ 1) หน่วยงานสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 2) กระทรวงมหาดไทย 3) กระทรวงกลาโหม 4) กระทรวงยุติธรรม และ 5) เอกชน สังกัดละ 8 คน รวมทั้งหมดจำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ปัจจัยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เช่น ชื่อหน่วยบริการ ที่ตั้งหน่วยบริการ สังกัดหน่วยบริการและขนาดของหน่วยบริการ ส่วนที่ 2 แบบประเมินเกณฑ์คุณภาพมาตรฐาน 8 ส่วน (สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ กระทรวงสาธารณสุข, 2566) คะแนนเต็ม 272 คะแนน ได้แก่ 1) ด้านระบบบริหารจัดการ คะแนนเต็ม 6 คะแนน 2) ด้านการจัดบุคลากรและศักยภาพในการให้บริการ คะแนนเต็ม 8 คะแนน 3) ด้านสถานที่ตั้งหน่วยบริการ อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม คะแนนเต็ม 5 คะแนน 4) ด้านระบบสารสนเทศ คะแนนเต็ม 9 คะแนน 5) ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ คะแนนเต็ม 60 คะแนน 6) ด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์และสาธารณสุข คะแนนเต็ม 40 คะแนน 7) ด้านการจัดบริการเภสัชกรรมและงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.) คะแนนเต็ม 79 คะแนน 8) ด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ (IC) คะแนนเต็ม 65 คะแนน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้วางกรอบไว้มีลักษณะเป็นเค้าโครง (Outline) หัวข้อสนทนาที่มีความยืดหยุ่น (Flexible) เป็นคำถามคร่าว ๆ เพื่อเป็นแนวในการสัมภาษณ์หรือสนทนาให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ต่อไป ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น การประเมินด้านระบบบริหารจัดการหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นอย่างไร เป็นต้น

ในการวิจัยในครั้งนี้ได้สร้างความน่าเชื่อมั่นในข้อมูล (trustworthiness) ตามเกณฑ์ 4 ข้อ ได้แก่ 1) ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมอยู่ในบริบทพื้นที่นาน 12 เดือน มีการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล (member checking) และนำข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ (peer debriefing) จำนวน 3 ท่าน 1) นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญทางด้านหน่วยบริการ

การแพทย์ปฐมภูมิ จำนวน 2 ท่าน และ 2) อาจารย์มหาวิทยาลัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านบริการการแพทย์ปฐมภูมิ จำนวน 1 ท่าน ที่มีความชำนาญด้านการออกแบบวิจัย และผู้วิจัยให้ความสำคัญในการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ตรงในการประเมินเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 มีความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในพื้นที่ใกล้เคียง สามารถที่จะตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) การเก็บข้อมูลมีความแตกต่างกันด้านสถานที่ เวลา และผู้ให้ข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และ การสัมภาษณ์เชิงลึก

วิธีการเก็บรวมรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือชี้แจงวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่และหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยบริการกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขออนุญาตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ติดต่อประสานงานขอความร่วมมือเจ้าหน้าที่หน่วยบริการ ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 313 แห่ง และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 คน รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ก่อนที่จบการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการทำวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ 8 ส่วนย่อย นำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั่วไป และ ผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ ทดสอบ Logistic regression analysis โดยทำการ Univariate analysis เพื่อหาค่า crude odds ratio (crude OR) และ 95% confidence intervals (CI) ของแต่ละปัจจัย และนำไปวิเคราะห์ binary logistic regression เพื่อหาค่า adjusted odds ratio (adjusted OR) และ 95% confidence intervals (CI) โดยกำหนดค่า p-value < 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีการรวบรวมข้อมูลและการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาเรียบเรียงข้อมูลโดยการให้รหัสข้อมูล (Data coding) ที่เป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อยให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน จากนั้นลดทอนข้อมูลที่คลุมเครือและซ้ำซ้อนกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนพิจารณาความสอดคล้องความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลพรรณนา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. การประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566

จากวัตถุประสงค์การศึกษา ข้อที่ 1 เพื่อประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ จากการประเมินหน่วยบริการทั้งหมด 313 หน่วยบริการของจังหวัดเชียงใหม่ พบผลการศึกษา ดังนี้ 1) ลักษณะทั่วไป พบว่า อำเภอที่ตั้งหน่วยบริการส่วนใหญ่เป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ร้อยละ 64.50 ขนาดหน่วยบริการ ส่วนมากเป็นหน่วยบริการระดับ รพ.สต และศูนย์สุขภาพชุมชนจำนวน 293 แห่ง คิดเป็น 93.60 สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 225 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 71.90 ผลการประเมิน พบว่า หน่วยบริการที่ผ่านการประเมิน จำนวน 297 คิดเป็นร้อยละ 94.90

และคะแนนการประเมิน พบว่า ด้านที่ 1 ด้านระบบการจัดการ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 6.00 ด้านที่ 2 ด้านการจัดบุคลากรและและศักยภาพการให้บริการ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 7.93 ± 0.28 ด้านที่ 3 ด้านสถานที่ตั้งหน่วยบริการ อาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.99 ± 0.16 ด้านที่ 4 ด้านระบบสารสนเทศจัดการ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 9.00 ด้านที่ 5 ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 57.90 ± 3.14 ด้านที่ 6 ด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์และสาธารณสุข ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 38.19 ± 2.06 ด้านที่ 7 ด้านการจัดบริการเภสัชกรรมและงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.) ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 63.07 ± 3.53 และด้านที่ 8 ด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 59.08 ± 2.89 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (313 หน่วยบริการ)	ร้อยละ
อำเภอที่ตั้งหน่วยบริการ		
พื้นที่เมือง	37	11.80
พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท	202	64.50
พื้นที่พิเศษเฉพาะห่างไกล	74	23.60
ขนาดของหน่วยบริการ		
หน่วยบริการระดับ รพ.สต และศูนย์สุขภาพชุมชน	293	93.60
หน่วยบริการระดับโรงพยาบาลชุมชนและขนาดใหญ่	20	6.40
สังกัด		
หน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข	225	71.90
หน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข	88	28.10
ผลการประเมิน		
ผ่าน	297	94.90
ไม่ผ่าน	16	5.10
คะแนนการประเมิน (ค่าเฉลี่ย±ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)		
ด้านระบบการจัดการ	6.00 ± 0.00	
ด้านการจัดบุคลากรและและศักยภาพการให้บริการ	7.93 ± 0.28	
ด้านสถานที่ตั้งหน่วยบริการ อาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม	4.99 ± 0.16	
ด้านระบบสารสนเทศ	9.00 ± 0.00	
ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ	57.90 ± 3.14	
ด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์และสาธารณสุข	38.19 ± 2.06	
ด้านการจัดบริการเภสัชกรรมและงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.)	63.07 ± 3.53	
ด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ	59.08 ± 2.89	
รวม	**246.18 ± 7.84**	

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่

จากวัตถุประสงค์การศึกษา ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อนำปัจจัย คือ พื้นที่ ขนาดหน่วยบริการ และสังกัดหน่วยบริการ มาทำการวิเคราะห์หาโอกาสที่จะผ่านการประเมินด้วยสถิติ binary logistic regression พบว่า ละสังกัดของหน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขจะมีโอกาสผ่านการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพ

มาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 เป็น 45.438 เท่า (95% CI 5.074, 406.896) , 4.076 เท่า (95% CI 1.035, 16.054) และ 0.179 เท่า (95% CI 0.048, 0.660) มากกว่า หน่วยบริการที่อยู่ในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท พื้นที่พิเศษเฉพาะห่างไกล และหน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่

ตัวแปร	การประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566			
	Crude OR	95% CI	adj.OR	95% CI
ขนาดของหน่วยบริการ				
หน่วยบริการระดับ รพ.สต และศูนย์สุขภาพชุมชน	16.991*	(5.470,52.780)	4.192	(0.944,18.610)
หน่วยบริการระดับโรงพยาบาลชุมชน และขนาดใหญ่ ref				
พื้นที่ตั้งหน่วยบริการ				
พื้นที่เมือง ref				
พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท	85.038*	(10.545,685.793)	45.438*	(5.074,406.896)
พื้นที่พิเศษเฉพาะห่างไกล	7.404*	(2.165,25.323)	4.076*	(1.035,16.054)
สังกัดหน่วยบริการ				
หน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ref				
หน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข	0.115*	(0.036,0.366)	0.179*	(0.048,0.660)

** มีความสำคัญสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < 0.05)*

หมายเหตุ Adjusted Odds Ratio (adj.OR)

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566

1. ประเด็นด้านระบบการจัดการ พบว่า การดำเนินงาน และการแต่งตั้งคณะกรรมการคุณภาพและมาตรฐานหน่วยบริการปฐมภูมิหน่วยงานในสังกัดสาธารณสุขมีระบบจัดการได้ดี รวมถึงแผนการปฏิบัติงานต่าง ๆ และการจัดซื้อจัดจ้างสามารถดำเนินงานได้รวดเร็วและเป็นระบบ แต่หน่วยบริการที่เป็นรัฐนอกสังกัดเกิดความล่าช้าการดำเนินงานของหน่วยบริการปฐมภูมิ รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการคุณภาพและมาตรฐานหน่วยบริการปฐมภูมิ อีกทั้งขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างที่มีความซับซ้อนการเบิกจ่าย บางหน่วยงานอาจมีข้อจำกัดทางบริบทพื้นที่ และสังคม ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

"ผมเห็นว่าการแต่งตั้งคณะกรรมการในหน่วยบริการรัฐนอกสังกัดมีความล่าช้า เพราะบางทีหน่วยงานต้นสังกัดอาจจะยังใหม่อยู่อาจจะยังไม่พร้อมครับ อย่างเช่น อบจ. และด้วยระยะเวลเตรียมตัวน้อย แตกต่างจากหน่วยบริการสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่มีระบบอยู่ก่อนแล้ว แต่เรือนจำดีที่มีพี่เลี้ยงหน่วยบริการสาธารณสุขดูแลนะครับ" (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 9, 2567)

2. ประเด็นด้านการจัดการบุคลากรและศักยภาพการให้บริการ หน่วยบริการที่อยู่ในสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข ขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ สำหรับหน่วยบริการนอกสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข มีบุคลากรที่ครอบคลุมในการให้บริการต่อสัดส่วนประชากรที่รับผิดชอบ เช่น รพ.สต. ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) แต่อย่างไรก็ตามหน่วยบริการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ขาดแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวที่จะสามารถนำมา

ขึ้นทะเบียนหน่วยบริการปฐมภูมิ ตาม พ.ร.บ ระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 ดังนั้น การดูแลสุขภาพประชาชนในระบบหมอครอบครัวอาจจะขาดความต่อเนื่อง ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

"ด้านบุคลากรในทุกแห่งที่ขึ้นทะเบียนปฐมภูมิ พ.ร.บ 2562 แพทย์ไปเรียนหมอครอบครัวครับ แต่ทางหน่วยบริการสังกัดสาธารณสุขยังมีคนไม่เพียงพอต่อการให้บริการคนไข้ครับ เอกชนดีมากครับมีหมอครอบครัวครบทุกแห่งแต่บางหน่วยงานรัฐนอกสังกัด เช่น อบจ. มีหมอครอบครัวน้อยครับ ข้อดีอบจ. มีบุคลากรมากครับมีความพร้อม แต่ข้อเสียอบจ. คือ บุคลากรยังใหม่อาจจะไม่มีประสบการณ์ครับ เรือนจำนะครับขาดแคลนบุคลากรซึ่งนวก.ไม่มีในกรอบเรือนจำนะครับ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนทุกที่มีเรื่องนี้ดีครับ" (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 26, 2567)

3. ด้านสถานที่ตั้งหน่วยบริการ อาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม ทุกหน่วยบริการมีสถานที่ให้บริการอย่างชัดเจน ปัญหาที่เจอข้อจำกัดด้านพื้นที่ บางพื้นที่อยู่ในเขตชุมชนเมืองที่มีการเช่าที่ หรือในเขตพื้นที่ทุรกันดาร อาจจะแก้ไขลำบาก ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ดังนี้

"ส่วนสถานที่ของหน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขได้รับการต่อยอดจาก รพ.สต. ติดดาวเดิมอยู่แล้วครับ แต่ส่วนของหน่วยงานสังกัด อบจ. ได้รับงบประมาณการสนับสนุนมีการพัฒนา รพ.สต. อยู่เรื่อย ๆ ครับ แต่บางหน่วยงานก็มีข้อจำกัดของพื้นที่ทางเข้าออกทางเดียวบางที่ไม่มีงบพัฒนา และเรือนจำพื้นที่ไม่เปนสัดส่วนส่วนเอกชนเช่าที่ครับ" (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 11, 2567)

4. ประเด็นด้านระบบสารสนเทศ การบันทึกข้อมูลแต่ละหน่วยบริการมีความแตกต่างกันเรื่องโปรแกรมการบันทึกข้อมูลผู้ป่วย บางหน่วยบริการมีการเก็บข้อมูลคนไข้ที่ซ้ำซ้อน และขาดความสมบูรณ์ของทะเบียนประวัติผู้ป่วย แต่ทุกหน่วยบริการมีการสนับสนุนระบบสารสนเทศจากแม่ข่าย และมีการสำรองข้อมูลอย่างต่อเนื่อง การปกปิดด้านข้อมูลผู้ป่วย (PDPA) ในบางหน่วยงานอาจจะมีแนวทางการดำเนินงานที่ไม่ชัดเจน ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ดังนี้

"ในส่วนสาธารณสุขมีการดูแลจากแม่ข่ายทุกที่ มีback up ข้อมูลครับ แต่ทาง อบจ. การใช้โปรแกรมแตกต่างไปจากที่อื่นต้องซื้อโปรแกรมในการใช้งาน ส่วนเรือนจำมีการจัดเก็บข้อมูลซ้ำซ้อน ส่วนด้านPDPA อบจ. ไม่มี flow chart ที่ชัดเจนครับ เอกชนและหน่วยงานอื่นมีการลงข้อมูลเป็นระบบ" (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 2, 2567)

5. ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ หน่วยบริการมีการจัดบริการตามสภาพปัญหาสำคัญของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน แนวทางเวชปฏิบัติของโรคใดโรคหนึ่ง (Clinical Practice Guidelines) ของแต่ละพื้นที่เป็นแบบพื้นฐานทั่วไป ยังขาดส่วนที่เหมาะสมกับปัญหาของพื้นที่อย่างแท้จริง การให้บริการสุขภาพปฐมภูมิเชิงรุกหรือการเข้าถึงบริการอาจมีปัญหาสำหรับบางหน่วยบริการ เช่น หน่วยบริการที่เป็นชุมชนเมืองการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิเชิงรุกค่อนข้างลำบากอันด้วยมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หน่วยบริการในพื้นที่เขตความมั่นคงหรือเปราะบาง (เรือนจำ) และหน่วยบริการในพื้นที่ห่างไกล การเข้ารับบริการของประชาชนไม่ได้ครอบคลุมทุกการบริการอันเนื่องด้วยปัญหาของทรัพยากรบุคคลและภูมิศาสตร์การมารับบริการของประชาชน เรื่องทรัพยากรบุคคลยังเป็นปัญหาหลักของการให้บริการสาธารณสุขปฐมภูมิ เนื่องจากจำนวนบุคลากรทางด้านการแพทย์ที่ยังขาดแคลนเช่นเดียวกับศักยภาพและความชำนาญของบุคลากรที่ให้บริการยังไม่พร้อมในบางหน่วยบริการ ดังนั้น การดูแลจากแม่ข่ายของหน่วยบริการ และจากหน่วยงานต้นสังกัด จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากของหน่วยบริการปฐมภูมิในการให้บริการสุขภาพ ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

"ประเด็นที่ 5 นะค่ะเน้นเครือข่ายแต่บางพื้นที่อาจจะไม่เข้มแข็งเป็นทิศทางเดียวกันค่ะแม่ข่ายอาจจะต้องเข้ามาดูแลมากขึ้น การขับเคลื่อนตามมาตรฐานไม่ได้เป็นไปเท่าที่ควร คน เงิน ของ บางพื้นที่ขาดแคลนอยู่ค่ะไม่สามารถทำงานได้เท่าที่ควร เรื่อง CGP ควรเป็นไปตามบริบทพื้นที่ค่ะ" (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 8, 2567)

6. ประเด็นด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์และสาธารณสุข หน่วยบริการปฐมภูมิในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีระบบเครือข่ายพี่เลี้ยงจากโรงพยาบาลแม่ข่ายเข้าดูแลให้มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง หน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ขาดเรื่องของบุคลากรวิชาชีพเฉพาะเทคนิคการแพทย์ที่ดูแลและมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือทางห้องปฏิบัติการ อีกทั้งยังขาดแม่ข่ายในการดูแลอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของเรือนจำมีความพร้อมทางด้านเครื่องมือ แต่ขาดผู้รับผิดชอบหลักและการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความเข้าใจในเรื่องการประเมินมาตรฐานปฐมภูมิ หน่วยบริการเอกชนและหน่วยบริการสังกัดกระทรวงกลาโหม มีเครื่องมือ บุคลากร งบประมาณ แต่บุคลากรขาดความเข้าใจในเรื่องมาตราฐานการประเมินคุณภาพปฐมภูมิ ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ในส่วนสังกัดสาธารณสุขมีทีมพี่เลี้ยงดีในการพัฒนาคุณภาพ บุคลากรไม่เพียงพอ หน่วยงานนอกสังกัดสาธารณสุข บุคลากรขาดความเข้าใจ และอาจจะไม่มีพี่เลี้ยงในการดูแลให้เข้าใจมาตรฐานปฐมภูมิ Lab จะมีข้อจำกัดในด้านสถานที่ค่ะ แต่เอกชนได้รับมาตรฐาน แต่ขาดทีมพี่เลี้ยงเช่นกัน” (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 27, 2567)

7. ด้านการจัดบริการเภสัชกรรมและงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.) หน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีระบบการจัดการเรื่องยา บัญชียา เป็นทิศทางเดียวกัน และมีระบบพี่เลี้ยงดูแลอย่างต่อเนื่อง แต่หน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ไม่มีรูปแบบทิศทางไปในแนวทางเดียวกัน อีกทั้งบุคลากรขาดความเข้าใจในการจัดการระบบยา คลังยา มาตรฐานเครื่องมือในการจัดเก็บยา ในส่วนของงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.) พบการดำเนินงานที่หน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข แต่หน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุขไม่พบการดำเนินงาน เนื่องมาจากบางพื้นที่การดำเนินงานด้านเภสัชกรรมในชุมชนดำเนินงานได้ยาก เช่น หน่วยบริการเอกชน เรือนจำ เป็นต้น ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ด้านการจัดการระบบของสังกัดสาธารณสุขมีเกณฑ์คล้ายติดดาวมีพี่เลี้ยงค่อนข้างสามารถทำได้ดีค่ะ ขาดความเที่ยงเครื่องมือ แต่สังกัดอบจ. เรือนจำ การดำเนินงานเรื่องยาคู่มือแนวทางบัญชียาไม่เป็นทิศทางเดียวกันค่ะ งาน ศบส. ของหน่วยงานนอกสาธารณสุขอาจจะทำได้ยากค่ะ” (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 33, 2567)

8. ด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ หน่วยบริการในและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีความต่อเนื่องในการอบรมมาตรฐานด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ และคู่มือแนวทางการดำเนินงานไปทิศทางเดียวกัน แต่ขาดแคลนบุคลากรในบางหน่วยบริการที่ห่างไกล แต่หน่วยบริการนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุขขาดการดูแลในระบบของพี่เลี้ยง ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรามีบุคลากร ICN ของเราทุกอำเภอมีการประชุมมีพบกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีคู่มือแนวทางให้ทุก รพ.สตค่ะ แต่บางที่ขาดพี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างต่อเนื่องอาจจะไม่มีคำสั่งแต่งตั้งของอำเภอค่ะ” (สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 40, 2567)

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ดังนี้ ข้อที่ 1) ประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่

จากผลการศึกษา พบว่า หน่วยบริการปฐมภูมิ จำนวน 297 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 94.90 ผ่านการประเมินจากจำนวนหน่วยบริการทั้งหมด 313 แห่ง หน่วยบริการส่วนมากอยู่ในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท เนื่องด้วยจังหวัดเชียงใหม่ มีภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ภูเขาและป่าละเมาะมีที่ราบตอนกลางเป็นเมืองเศษฐกิจของจังหวัด ดังนั้น ที่ตั้งของหน่วยบริการส่วนมากอยู่ในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ขนาดของหน่วยบริการส่วนมาก พบว่าเป็นหน่วยบริการระดับ รพ.สต และศูนย์สุขภาพชุมชน จำนวน 293 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 93.60 สถานบริการระดับหน่วยบริการปฐมภูมิ คือ สถานบริการสุขภาพตั้งแต่ระดับตำบลขึ้นไป ซึ่งอาจพบได้มากกว่าโรงพยาบาลระดับอำเภอ นอกจากนี้ส่วนใหญ่ พบว่า หน่วยบริการที่รับการประเมินมาจากสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ด้วยกระทรวง

สาธารณสุขมีหน้าที่กำกับ ดูแล และเป็นต้นสังกัดของหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตติยภูมิ ของประเทศไทยมายาวนาน จากคะแนนการประเมินรวมพบคะแนนเฉลี่ย คือ 246.18 คะแนน แบ่งออกเป็น 8 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านระบบการจัดการ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 6.00 ซึ่งทุกที่ผ่าน ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะพบว่า ทุกหน่วยบริการที่มีโครงสร้างคณะกรรมการ และแผนการดำเนินงาน หากแต่มีระบบที่ล่าช้าแตกต่างกันตามขั้นตอนของสังกัดหน่วยบริการ ด้านที่ 2 ด้านการจัดบุคลากรและและศักยภาพการให้บริการ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 7.93 ± 0.28 ผลคะแนนการประเมิน พบว่า บางหน่วยบริการขาดในส่วนของบุคลากรในการให้บริการ สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ ที่พบว่า บางหน่วยบริการมีบุคลากรไม่เพียงพอต่อการให้บริการ โดยเฉพาะบุคลากรวิชาชีพเฉพาะทาง เช่น แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว ด้านที่ 3 ด้านสถานที่ตั้งหน่วยบริการ อาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.99 ± 0.16 จากผลคะแนนการประเมิน พบว่า หน่วยบริการบางแห่งมีปัญหาด้านพื้นที่การให้บริการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าปัญหา คือ พื้นที่ให้บริการมีจำกัด หรือมีปัญหาด้านการเช่าที่ ด้านที่ 4 ด้านระบบสารสนเทศจัดการ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 9.00 ผลคะแนนการประเมินพบทุกหน่วยบริการมีการจัดการด้านข้อมูลได้เป็นระบบตามแนวทาง แม้จะมีการใช้โปรแกรมการบันทึกข้อมูลที่แตกต่างกันไป ด้านที่ 5 ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 57.90 ± 3.14 ผลคะแนนการประเมิน พบว่า บางหน่วยบริการมีปัญหาด้านการเข้าถึงชุมชนในการให้บริการด้วยบริบทพื้นที่ หรือหน่วยบริการบางแห่งให้บริการด้วยข้อจำกัดหลายประการเนื่องจากเป็นพื้นที่เปราะบาง ด้านที่ 6 ด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์และสาธารณสุข ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 38.19 ± 2.06 จากผลคะแนนการประเมิน พบว่า ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจทางด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์ โดยเฉพาะนักเทคนิคการแพทย์อาจส่งผลต่อคะแนนการทำงานในด้านนี้ ด้านที่ 7 ด้านการจัดบริการเภสัชกรรมและงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.) ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 63.07 ± 3.53 จากผลคะแนนการประเมินพบปัญหาด้านระบบการจัดการเรื่องยา บัญชียา เป็นทิศทางเดียวกัน และมีระบบพี่เลี้ยงดูแลอย่างต่อเนื่องให้ได้มาตรฐาน และการเข้าถึงชุมชนในการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.) ยากลำบากในบางหน่วยบริการ ส่งผลต่อคะแนนการประเมินด้านนี้ และด้านที่ 8 ด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 59.08±2.89 จากผลคะแนนการประเมินพบปัญหาด้านขาดแคลนบุคลากรในบางหน่วยบริการที่ห่างไกลทำให้เกิดการดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ที่ตั้งของหน่วยบริการในชุมชนเมือง และสังกัดของหน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีความสัมพันธ์กับการผ่านการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิ ตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จากการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าสังกัดและที่ตั้งของหน่วยบริการเป็นตัวแปรสำคัญต่อการประเมิน เพราะสามารถบอกถึงความพร้อมของการเข้ารับการประเมิน หรืออุปสรรคปัญหาต่อการประเมิน การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาปี 2565 Mongkhonsuebsakul, W. ว่าด้วยเรื่องของการซับซ้อนทางโครงสร้างของระบบสาธารณสุขไทย การกระจายตัวของหน่วยงานที่ให้บริการทางสุขภาพ ยังไม่มีความครอบคลุมทำให้ประชาชนประสบปัญหาในการเข้าถึงบริการหรือบางพื้นที่มีสถานบริการทางสุขภาพแต่พบว่าไม่สามารถให้บริการที่ครอบคลุมทุกด้านได้ ส่วนหนึ่งมาจากทางด้านปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในพื้นที่ห่างไกล เรื่องระยะทาง สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตของบุคลากรทางการแพทย์ จึงทำให้บุคลากรส่วนใหญ่ที่ไปปฏิบัติงานช่วงเวลาที่ไม่นาน (Mongkhonsuebsakul, W., 2022) ซึ่งส่งผลต่อศักยภาพการให้บริการทางการแพทย์แก่ประชาชน จะเห็นได้ว่าการจัดระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิยังคงประสบปัญหาด้านความพร้อมของทรัพยากรที่มีความจำเป็นในการจัดบริการหลายด้าน เช่น บุคลากร งบประมาณ ระบบสารสนเทศ เป็นต้น การผ่านเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ มีอิทธิพลทางบวก

ต่อประสิทธิผลของการเข้าถึงบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ (Somphet, K. et al., 2022) นอกจากนี้การบริหารงานระบบคุณภาพปฐมภูมิในพื้นที่ห่างไกล หรือพื้นที่ขาดพี่เลี้ยงดูแล ควรมีการติดตามหรือ Plan-do-check-act (PDCA) สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ Sirilapyanon, D. ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของทีมสหวิชาชีพและการนิเทศติดตามของทีมที่มีประสิทธิภาพเป็นกระบวนที่สำคัญต่อการประเมินคุณภาพหน่วยบริการปฐมภูมิ ในส่วนเรื่องของหน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีความสัมพันธ์การผ่านการประเมิน จากบทสัมภาษณ์หน่วยบริการปฐมภูมิในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีความพร้อมในการรับการประเมินและมีระบบการดำเนินงานบริการสุขภาพปฐมภูมิที่ชัดเจนมากกว่าหน่วยบริการปฐมภูมินอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ด้วยการมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจการประเมิน และความร่วมมือในพื้นที่ (Sirilapyanon, D., 2023) จากการศึกษาที่ผ่านมา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาลที่ผ่านมา Homloey, S. พบว่า ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการรับรองคุณภาพโรงพยาบาล คือ บุคลากรไม่เพียงพอ ภาระงานมาก ขาดขวัญและกำลังใจ ขาดความร่วมมือของเจ้าหน้าที่และขาดงบประมาณ ร่วมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจ ส่งผลกับหน่วยบริการปฐมภูมิในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขมีโอกาสที่จะผ่านการประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิมากกว่าหน่วยบริการปฐมภูมินอกกระทรวงสาธารณสุข (Homloey, S., 2022) โดยที่หน่วยบริการปฐมภูมิ (รพ.สต) ที่สังกัด อบจ. มาจากการถ่ายโอนภารกิจจากกระทรวงสาธารณสุขไปท้องถิ่นมีการดำเนินงานที่มีข้อจำกัดด้านการขาดการเตรียมความพร้อมในท้องถิ่น (งบประมาณ คน ระบบงาน) และการไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินการถ่ายโอนภารกิจของทั้งหน่วยงานผู้รับโอนภารกิจ (ท้องถิ่น) และสถานบริการ ส่งผลให้การจัดบริการและบทบาทการดูแลสุขภาพประชาชนของท้องถิ่นยังไม่ชัดเจน สำหรับหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรม (เรือนจำ) และกระทรวงกลาโหม มีข้อจำกัดของบริบทพื้นที่ และกรอบอัตรากำลังคน แต่หน่วยบริการปฐมภูมิเอกชนมีข้อจำกัดด้านการขาดความรู้ความเข้าใจของเกณฑ์การประเมิน ข้อจำกัดด้านภาคีเครือข่าย จากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากผู้ให้บริการ หากมีการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาลงรายละเอียดปัจจัยด้านการเข้าถึงบริการ ควรมีการจัดเวทีการสะท้อนปัญหาจากเครือข่ายในชุมชน และผู้รับบริการเพื่อได้ข้อมูลที่สะท้อนปัญหาพื้นที่ได้จริง

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า การประเมินคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิของหน่วยบริการปฐมภูมิตามคู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งหน่วยบริการและสังกัดหน่วยบริการปฐมภูมิ ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะควรให้มีแผนการพัฒนาทักษะบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทีมในหน่วยบริการปฐมภูมิ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความพร้อมในการให้บริการตามมาตรฐานที่กำหนด รวมทั้งแผนการพัฒนาทีมพี่เลี้ยงที่เข้าดูแลพื้นที่ห่างไกล และหน่วยบริการปฐมภูมินอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จัดแผนการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยบริการแม่ข่ายเข้าสู่เครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิที่ขาดแคลน ควรพัฒนาระบบการกำกับติดตาม และประเมินผลหลังการประเมินระยะยาว เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและปรับปรุงการให้บริการได้อย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการติดตามเพื่อนำมาวางแผนพัฒนา หน่วยบริการในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข. (2566). แผนปฏิบัติราชการของกระทรวงสาธารณสุขและสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขประจำปีงบประมาณ 2566. เรียกใช้เมื่อ 8 มิถุนายน 2567 จาก https://spd.moph.go.th/government-action-plan-66-70/

ภัทรพล จึงสมเจตไพศาล. (2562). การบริการสุขภาพปฐมภูมิของประเทศไทยในบริบทสุขภาพโลก. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 29(1), 1-11.

เรียม นมรักษ์ และพรทิพย์ จอกกระจาย. (2557). การเข้าถึงบริการสุขภาพด้านการรักษาของผู้สูงอายุในชุมชน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ครั้งที่ 6. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 2. (25 สิงหาคม 2567). ด้านระบบสารสนเทศ. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 8. (26 สิงหาคม 2567). ด้านระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 9. (26 สิงหาคม 2567). ด้านระบบการจัดการ. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 11. (26 สิงหาคม 2567). ด้านสถานที่ตั้งหน่วยบริการ อาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 26. (7 กันยายน 2567). ด้านการจัดการบุคลากรและศักยภาพการให้บริการ. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 27. (7 กันยายน 2567). ด้านระบบห้องปฏิบัติการด้านการแพทย์ และสาธารณสุข. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 33. (12 กันยายน 2567). ด้านการจัดบริการเภสัชกรรมและงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คบส.). (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษา: 40. (12 กันยายน 2567). ด้านระบบการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ. (สาคร ไชยอำมาตย์, ผู้สัมภาษณ์)

สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ กระทรวงสาธารณสุข. (2566). คู่มือคุณภาพมาตรฐานบริการสุขภาพปฐมภูมิ 2566. เรียกใช้เมื่อ 8 มิถุนายน 2567 จาก https://www.uckkpho.com/download/3685/

Homloey, S. (2022). Factors affecting the development and hospital accreditation in the Ministry of Public Health in Hospital Phetchaburi Province. The Academic and Nursing Journal of Boromarajonani College of Nursing, 2(2), 23-42.

Khongyuen, N. (2017). Primary care service system with development standards. Public Health & Health Laws Journal, 3(3), 1-14.

Koocharaenprasit, S. & Siriwanarangsun, P. (2019). Primary Care Service System in Urban Setting: A case Study in Bangkok Area, B.E. 2560. Journal of Preventive Medicine Association of Thailand, 8(2), 1-9.

Mongkhonsuebsakul, W. (2022). Thailand's Access to Healthcare Services: The reflection and inequality of Vulnerable Group. SAU journal of social sciences & humanities, 6(1), 55-66.

Sirilapyanon, D. (2023). Evaluation Research of the Performance of Development of Starred Tambon Health Promoting Hospitals, Yala Province. Thailand journal of health promotion and environmental health, 46(1), 80-91.

Somphet, K. et al. (2022). Readiness to organize primary health care services in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 300-315.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 48-57

บทความวิจัย : Research article

การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี*

YOUTH DEVELOPMENT WITH NOVICE ORDINATION ACTIVITY OF BAN NGONKHAM PRIEST'S HOUSE, NAMTANG SUB-DISTRICT, SRI MUEANG MAI DISTRICT, UBON RATCHATHANI PROVINCE

พระวรรณพงษ์นรินทร์ วชราโณ*, ภัทรชัย อุทาพันธ์
Phra Wanpongnarin Wajarayano*, Phattharachai Utapan
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ขอนแก่น ประเทศไทย
Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Khon Kaen, Thailand
*Corresponding author E-mail: chaiwatcaya@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร 2) การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี 3) วิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร ของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เอกสาร จากข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความที่เกี่ยวกับการบรรพชาสามเณร การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรนั้น การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงที่ละขั้นตอน สู่สภาพที่ดีเป็นที่พอใจด้วยกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการที่จะพัฒนาเยาวชนต่อไป หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งต่อการนำมาใช้ในการที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เจริญอย่างรวดเร็ว การได้มาเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณร จึงเป็นโอกาสที่เด็กและเยาวชนจะได้พัฒนาตนเองได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงตนไปในทางที่ดีขึ้น มีความประพฤติที่เหมาะสมแก่วัย หลังจากที่ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมในพระพุทธศาสนา เด็ก และเยาวชนมีความสำรวมระวัง ทางกาย วาจา มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน มีระเบียบ มีวินัย มีดุลพินิจ รู้จักการพิจารณาที่จะเลือกบริโภคข่าวสาร จากสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่นำเสนอข้อมูลที่ไม่เป็นประโยชน์ และไม่เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม เด็กและเยาวชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชา ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ได้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง

คำสำคัญ: การพัฒนา, เยาวชน, กิจกรรมบรรพชาสามเณร, สำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The objectives of this thesis are as follows: 1) To study youth development through novice ancestral activities 2) To study youth development through novice ancestral activities of Ban Nhong Kham Monastery. 3) To analyze the development of youth with the activities of novice

* Received November 28, 2024; Revised December 20, 2024; Accepted December 27, 2024

ancestors of Ban Nhong Kham Monastery, Nam Rod Subdistrict, Si Mueang Mai District, Ubon Ratchathani Province. Research papers, It is a documentary research by searching for information from Tripitaka, academic texts, research results, articles related to summer paleontology moral and ethical development is then analyzed for content data and conclusions of research. Youth development through novice ancestral activities Development means making it more prosperous. There are step-by-step changes to satisfactory conditions through various processes and methods that are used as tools to develop youth. Principles in Buddhism It is very suitable for use. In order to develop children and youth in the changing conditions of a rapidly growing society. Attending novice ancestral activities is an opportunity for children and youth to develop themselves and change themselves for the better. Age-appropriate behavior After studying and practicing the principles of the Buddhist Dharma. Children and youth are cautious, physi cal, verbal, humble, organized, disciplined, and have discretion to choose to consume news from online media that presents useful information and does not benefit society. Children and youth who participate in ancestral activities are also known as inheritors of Buddhism and religious heirs in their hometowns.
Keywords: Development, Youth, Novice Ordination Program, Ban Ngonkham Priest's House Ubon Ratchathani Province

บทนำ

ปัญหาสำคัญที่กำลังเป็นที่ถกเถียงในสังคมไทยปัจจุบัน คือ ปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนไทย ซึ่งมีอยู่ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ของคนทั้งประเทศ ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน มีหลายอย่างเช่น ปัญหาทางพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาการมั่วสุมอบายมุข ปัญหาทางเพศ ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น ที่มาหรือสาเหตุของปัญหาเหล่านี้เกิดมาจากความอ่อนแอทางครอบครัวและความไม่เข้มแข็งของชุมชน การขาดสติสัมปชัญญะ การขาดเหตุผลทางปัญญาการขาดความยับยั้งชั่งใจของเยาวชนเองการเหินห่างหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา การไม่ยึดถือปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ และกฎหมายบ้านเมืองอย่างจริงจัง โดยสาเหตุหลักก็เป็นผลพวงจากความล้มเหลวในการฝึกอบรมขัดเกลาพฤติกรรมของเด็ก และเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม (พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมฺปุณฺโณ), 2561) จึงทำให้เกิดปัญหาการวิจัยตามมาว่า จะมีวิธีการใดที่จะแก้ไขปัญหาข้างต้นได้อย่างเบ็ดเสร็จ และส่งเสริมให้เด็กและเยาชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุดอีกด้วย ในความเป็นจริงเด็กและเยาวชนถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ ทั้งนี้ เพราะเมื่อเด็กและเยาวชนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็กลายเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต ประการสำคัญ ก็คือ การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพควรต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่ยังเยาว์วัย ซึ่งจำเป็นให้ได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จริยธรรม ศีลธรรม อันอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความโอบอ้อมอารี มิตรไมตรี และความเมตตากรุณา สิ่งเหล่านี้อยู่ในฐานะเครื่องหล่อหลอมให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งแสดงออกในแง่ของการมีอารมณ์มั่นคง มีทัศนคติ การปรับตัวที่ดี และตั้งอยู่ในความดีไม่เบี่ยงเบนไปสู่ที่ต่ำทราม เด็กและเยาวชนอยู่ในช่วงวัยรุ่นเปรียบเสมือนผ้าขาวและมีความอ่อนไหว อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย อยากรู้ อยากลอง มีความต้องการรุนแรง ปราศจากความยั้งคิด (สุชา จันทร์เอม, 2536) จึงอาจถูกชักจูงให้หลงไปในทางที่ไม่ถูกต้องได้ง่าย วัยรุ่นจำนวนไม่น้อยจึงตกเป็นทาสของยาเสพติด ซึ่งประเทศไทยประสบปัญหายาเสพติดต่อเนื่องมาเป็นเวลานานและนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2544)

การที่เด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นและอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ต้องมากระทำความผิดฐานติดยาเสพติด ที่นอกจากจะส่งผลให้สมรรถภาพและประสิทธิภาพของสมองในด้านสติปัญญา ด้านความจำ ด้านการเรียนรู้ ด้านสมาธิ สูญเสียไปแล้วยังต้องมาถูกนำตัวดำเนินคดีตามกฎหมายอีกด้วย ถือเป็นการสูญเสียทรัพยากรอันมีค่าของชาติโดยเปล่าประโยชน์ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างภาระให้สังคมแบกรับเด็กและเยาวชนเหล่านี้ไว้ ยิ่งไปกว่านั้น การกระทำความผิดของเยาวชนไทยในปัจจุบันไม่ได้เกิดขึ้นแต่เฉพาะเมืองหลวงที่ได้ชื่อว่าเมืองที่เต็มไปด้วยความเจริญทางวัตถุ และเป็นศูนย์รวมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงในทุกภูมิภาคของประเทศก็ประสบปัญหายาเสพติดไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เนื่องด้วยความเติบโตทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งผลกระทบทั้งในด้านการสื่อสาร โทรคมนาคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในทุกภูมิภาคของประเทศ เยาวชนรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกแบบวัตถุนิยมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน และมักจะนำไปสู่การกระทำผิด ซึ่งการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในฐานะวัยรุ่นของประเทศที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การติดยาเสพติด (ยุบลวรรณ ประมวลรัฐการ, 2532)

สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีในห้วงเดือนพฤษภาคม 2567 โดย สำนักงาน ปปส. ภาค 3 พบว่า ยังมีการลักลอบนำเข้ายาบ้าตามพื้นที่แนวชายแดน โดยพื้นที่ควรเฝ้าระวัง ได้แก่ พื้นที่ชายแดนอำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ พื้นที่อำเภอเขมราฐ พื้นที่อำเภอบุณฑริก โดยจากการประมวลผลการจับกุมคดียาเสพติดห้วงเดือนพฤษภาคม 2567 พบว่า มีการจับกุมคดียาเสพติด จำนวน 506 คดี ผู้ต้องหาจำนวน 524 ราย และอำเภอที่มีการจับกุมยาเสพติดมากที่สุด 5 อำเภอแรก ได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอเดชอุดม อำเภอตระการพืชผล อำเภอเขมราฐ และอำเภอบุณฑริก สามารถตรวจยึดยาบ้าได้ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 1.2 ล้านเม็ด (ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดอุบลราชธานี, 2567) พื้นที่บ้านโหง่นขามหมู่ 4 และบ้านดงนาหมู่ 5 ของตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงมีลักษณะทิวเขารายล้อมมีอาณาเขตติดต่อกับแขวงสาละวันของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ที่มีเพียงลำแม่น้ำโขงที่ไหลเลี้ยวเลาะคั่นไว้เท่านั้น การลักลอบนำเข้ายาเสพติดจึงทำได้ไม่ยาก ทำให้พื้นที่แห่งต้องเผชิญกับปัญหายาเสพติดในหมู่เด็กและเยาวชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงกระนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาการติดยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในพื้นที่แห่งนี้ มีทั้งการป้องกันและปราบปราม เช่น โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี การจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดที่มีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีเมืองใหม่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือการจัดตั้งสถานบำบัดยาเสพติดในโรงพยาบาลศรีเมืองใหม่ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี, 2564) อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้เน้นแก้ปัญหาด้านจิตใจเท่าที่ควร วิธีการหรือแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาอย่างเบ็ดเสร็จ ก็คือ กิจกรรมบรรพชาสามเณร เนื่องจากประเพณีบวชเป็นภูมิปัญญาของคนไทยอย่างน้อยที่สุด ก็จะได้ประโยชน์หลายประการ เช่น 1) มีผู้สืบทอดอายุพระศาสนาด้วยการบวชเรียน 2) ช่วงวัยดังกล่าวถือว่าอยู่ในช่วง “เลือดร้อน” หากได้บวชอยู่ในร่มเงาของผ้ากาสาวพัตร์ก็ช่วยประกันภัยต่าง ๆ ได้พอสมควร โดยเฉพาะภัยที่เกิดเพราะความ “เลือดร้อน” 3) ทำให้มีโอกาสได้ซึมซับคำสอนมากขึ้น อันจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในภายหน้าสืบต่อไป 4) ทำให้พ่อแม่ ญาติพี่น้องได้มีโอกาสทำบุญเพิ่มขึ้น (แก้ว ชิดตะขบ, 2555)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร ของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ในการใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นภูมิคุ้มกันด้านจิตใจให้แก่เด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็ง และปรับทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจโลกให้เกิดปัญญา รู้เท่าทัน อันจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของ สำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และการรวบรวมข้อมูลการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร และเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) การดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก 2) การดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์อรรถกถา ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารคัมภีร์พระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องมาทำการแยกแยะ จัดประเภทตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย 2) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท มาอธิบายให้ความหมายตามความเหมาะสมกับเนื้อหาที่วิจัย 3) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภท ให้ความหมาย นำไปเขียนลงในบทต่าง ๆ ตามความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย 4) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการแยกแยะ จัดประเภทให้ความหมายที่เขียนลงในบทต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการสาธารณะสงเคราะห์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์ธรรมยุตอำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น 5) ขอคำแนะนำ ปรึกษา ความเห็นจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ 6) ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา (Content) เกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี พร้อมทั้งสรุปและเสนอแนวความคิดประกอบกับทัศนะของผู้วิจัยต่อไป และ 7) นำเสนอการศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของ สำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมบรรพชาสามเณรโดยผ่านข้อมูลคุณภาพแบบพรรณนาเป็นความเรียง

4. เสนอผลงานการวิจัย ตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับ และเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร มีดังนี้ สามเณร คือ เหล่ากอแห่งสมณะ หากกล่าวถึงปฐมกำหนด ก็ยิ่งให้เห็นความสำคัญของสามเณร เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้ให้กำเนิดสามเณร โดยมีพระโอรสของพระองค์เองได้รับบวชเป็นสามเณรรูปแรก นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงชี้แนะ วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบวช ทรงกำหนดคุณสมบัติของผู้บวช และทรงวางระเบียบวิธีการบวชตลอดจนได้ทรงบัญญัติ

สิกขาบทสำหรับสามเณร วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะมีลักษณะแตกต่างกันบ้าง แต่ส่วนใหญ่บวชด้วยศรัทธาเพื่อใคร่ศึกษาตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ เว้นจากเมถุนธรรมและขาดจากการครองเรือน รักษาศีล 10 ข้อ ศีลเสมือนเป็นธรรมนูญพื้นฐานของชีวิต ถือเป็นแนวทางพัฒนาทางกายและวาจา ส่วนการพัฒนาทางจิตใจก็ด้วยการหมั่นทำความเพียรฝึกสมาธิ ทั้งสมถะและวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 และได้พัฒนาตามหลักไตรสิกขา เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบก็เกิดปัญญาเป็นที่สุด ถือเป็นการพัฒนาทรัพยากรของชาติให้เป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นแกนในการพัฒนาสังคมต่อไป

การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มูลเหตุของการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ 1) แก้ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่จากการติดยาเสพติด โดยกิจกรรมอบรมให้สามเณรยึดมั่นในศีล 10 ข้อ ของสามเณรโดยเฉพาะศีลข้อที่ 5 คือ เว้นจากดื่มสุราเมรัยและการเสพสิ่งสเพติดทุกชนิด และจัดให้มีวิทยากรทางการแพทย์มาให้ความรู้แก่สามเณรถึงผลเสียหรือโทษของการเสพสิ่งเสพติดชนิดต่าง ๆ เช่น ใช้เงินสิ้นเปลืองผิดปกติอย่างเห็นได้ชัด สุขภาพร่างกายซูบผอม หรือมีความผิดปกติทางสมอง ฉุนเฉียวง่าย อารมณ์แปรปรวน เอาแต่ใจ เริ่มมีนิสัยโกหก ลักขโมย หรือชอบเก็บตัว ไม่สุงสิงกับใคร ขาดความรับผิดชอบ ไม่สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว ยิ่งไปกว่านั้นยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมามากมาย ทั้งปัญหาอาชญากรรม เศรษฐกิจ การทำร้ายร่างกาย การทะเลาะวิวาทอีกด้วย 2) ให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนเพื่อพัฒนาตนเองตามแนวทางของพุทธศาสนา โดยให้มีการอบรมจากพระวิทยากรให้ศึกษาหลักธรรมในการดำรงชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเอง ตามหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา การพัฒนากาย การพัฒนาอินทรีย์ อินทรีย์ของเรานี้ก็มี ตา หู จมูก ลิ้นและกาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมพันธ์กับโลกภายนอกให้ได้ผลดี ศีลภาวนา การพัฒนาศีลจัดระเบียบชีวิตของตนและการจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ไม่เบียดเบียนต่อกันในทางชีวิตร่างกาย ในทางทรัพย์สิน จิตภาวนา การพัฒนาจิตใจ พัฒนาสมรรถภาพจิตหรือสมรรถภาพของจิตใจ ให้จิตมีสมาธิ เข้มแข็ง อดทน และรับผิดชอบ และ ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา รู้เท่าทัน รับรู้ประสบการณ์นั้น ๆ ตรงตามสภาพที่มันเป็นจริง ตามการไตร่ตรองและเลือกปฏิบัติ เลือกเชื่อ ส่งผลให้ในที่สุดมีอิสรภาพหลุดพ้นจากกครอบงำของกิเลส ซึ่งกิจวัตรประจำวันของสามเณร ได้แก่ การสวดมนต์ เดินจงกรม และนั่งสมาธิ ฝึกปฏิบัติธรรมกันตั้งแต่ตื่นนอนในช่วงเช้า หลังทำวัตรเช้า ฉันเพล และทำวัตรเย็น รวม 4 ครั้งต่อวัน ตลอดจนการฝึกให้มีจิตสาธารณะ เหล่านี้ก็เอื้อให้เกิดปัญญา และ 3) แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีของบุตรที่มีต่อผู้เป็นบิดามารดา โดยอบรมให้สามเณร รับรู้และเข้าใจว่า การบวชบรรพชาเป็นสามเณรถือเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ และเป็นเครื่องหมายของคนดี ความกตัญญูนี้เองเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิต คนเรามักมองข้ามมงคลอันหาประมาณมิได้คือความกตัญญูนี้ไปไขว่คว้าหามงคลจากที่อื่น ก็ย่อมผิดหวังอยู่ร่ำไป เพราะชีวิตอย่างชาวบ้านไม่มีมงคลใดจะอำนวยประโยชน์แก่ลูก ๆ ได้อย่างสมบูรณ์เท่าความกตัญญูอีกแล้ว ถึงแม้ว่าจำนวนเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ที่เคยมีโอกาสผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรมาก่อนมีจำนวนน้อยมาก หรือบางปีก็เว้นห่างเนื่องด้วยหมู่บ้านอยู่ห่างไกลความเจริญโดยตั้งอยู่บนที่สูงซึ่งการสัญจรยากลำบากในการขึ้นลง ประกอบกับสัญญาณโทรศัพท์ไม่ครอบคลุมจึงเกิดความล่าช้าในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลนอกพื้นที่ อีกทั้งชาวบ้านเองไม่มีความพร้อมสำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดหาเครื่องบวช อย่างไรก็ตาม การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (PEA) เป็นประธานเปิดจ่ายระบบไฟฟ้าให้กับพื้นที่นี้ ให้แสงสว่างและอุปกรณ์การสอนสามารถใช้ในการสอนหลักธรรมได้ ส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับการบรรพชาก็ได้รับการสนับสนุนด้านปัจจัย จากผู้มีจิตศรัทธาภายนอกพื้นที่ส่งปัจจัยสนับสนุนในการดำเนินงานกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายตามเจตนารมณ์ที่วางไว้

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของ สำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีรายละเอียด ดังนี้ 1) วิเคราะห์ในแง่ปัญหาและอุปสรรคเนื่องด้วยพื้นที่ของสำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ดังนี้ ผู้ปกครองให้การส่งเสริมและสนับสนุนน้อยลงเพราะขาดทุนทรัพย์ในการซื้อเครื่องอัฐบริขารประกอบกับราคาค่อนข้างแพงเกินไป เด็กที่เข้าร่วมโครงการอ่านหนังสือไม่ค่อยออก เขียนหนังสือไม่ค่อยถูก ขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่ เด็กเยาวชนขาดทักษะในการเขียนและเบื่อการบรรยายธรรมะ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบรรพชาเยาวชนภาคฤดูร้อนเท่าที่ควร นอกจากนี้ ปัญหาเจ้าภาพการบวชไม่ได้เป็นญาติพี่น้อง มักจะปล่อยทิ้งเมื่อบวชให้แล้วไม่กลับมาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ 2) วิเคราะห์ในแง่ปัจจัยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนอยากเข้ามาบรรพชา ปัจจัยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนอยากเข้ามาบรรพชาที่สำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มี 2 แนวทางหลัก 1) ปัจจัยภายใน มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ เจ้าอาวาสมีความซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน รับฟังความคิดเห็นของคณะสงฆ์ และการจัดพิธีบรรพชาต้องเข้มงวดถูกต้องตามพระธรรมวินัย อันจะสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์และความเลื่อมใสศรัทธาแก่ชุมชน 2) ปัจจัยภายนอก การสร้างทัศนคติที่ดี และหน่วยงานภายนอก ซึ่งหมายถึงภาครัฐและเอกชนได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมด้านวิชาการ คำแนะนำ ด้านการเงินและอุปกรณ์การบรรพชา สำหรับการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของชุมชนแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายศาสนาทายาทที่มีคณะสงฆ์ประจำจังหวัดเป็นแกนนำ เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นระบบ 3) วิเคราะห์ในแง่คุณประโยชน์ สามารถแยกเป็นประเด็นยอยได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) เข้าใจหลักธรรม นำไปปฏิบัติ จากการศึกษาพบว่า สามเณรในโครงการ เข้าใจหลักธรรม คำ สอนของพระพุทธเจ้า การดำเนินชีวิตในทางสายกลาง นำความรู้ไปปูพื้นฐาน วางแผนชีวิต นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ความไม่คดโกง ไม่โลภมากเป็นการขัดเกลาจิตใจ ควบคุมสติของตนเอง ควบคุมตัวเองให้ได้ ทั้งทางกาย วาจา ใจ 2) ประโยชน์ตน เป็นการทำให้ตนเองได้พัฒนามีชีวิตที่ดีงาม มีคุณค่า ห่างไกลจากความเสื่อม ช่วยทำให้จิตใจสงบผ่องใส เข้าใจและยอมรับความจริงของชีวิต ดำเนินชีวิตได้อยางถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของสังคม จากการศึกษาพบว่า สามเณรในโครงการ มองเห็นประโยชน์กับตนเองได้ 3 อย่าง ได้แก่ พัฒนา ตนเองด้านความมีวินัยในการตื่นเช้าบิณฑบาต มีความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ของตน พัฒนาการแบ่งเวลารู้สึกอิสระในการที่จะตัดสินใจทำอะไรตามใจชอบ เป็นการจัดแบ่งเวลาในการดำเนินชีวิต ทั้งเวลาในการเรียน เวลาพักผ่อน เวลาที่ใช้ส่วนตัวเพื่อความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง และพัฒนาโลกทัศน์เชิงบวก สามเณรมีความรู้สึกในด้านบวก ซึ่งเป็นแรงเสริมของความรู้สึกที่ดี รู้จักเคารพนับถือตนเองและผู้อื่น 3) ประโยชน์ท่าน เป็นการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม อันสร้างประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อส่วนรวม ตลอดจนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นคนดีของสังคม กล่าวคือ ประกอบด้วย กายกรรมคือ การกระทำในสิ่งที่ดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดเนื้อร้อนใจ อยู่ในกรอบของศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม วจีกรรม คือ การพูดจาดีรู้จักกาละเทศะ ซื่อตรงพูดในสิ่งที่สร้างสรรค์ ไม่พูดปดหรือพูดหลอกลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ตน มโนกรรม คือ การเป็นผู้มีความคิดด้วยจิตอันบริสุทธิ์ คิดในสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ คิดในทางที่สร้างสรรค์ และ 4) เห็นคุณค่าของการบรรพชา เข้าใจความหมายของการบรรพชาเป็นสามเณรอย่างแท้จริง ว่าเป็นการบวชเพื่อเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติตนให้สำรวมภายใต้พระธรรมวินัย ศึกษาพุทธศาสนาเพื่อนำความรู้ไปใช้พัฒนาการตนเอง ดำเนินรอยตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและปรับใช้กับคนรอบข้าง

อภิปรายผล

ผลการศึกษาการพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร แนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีด้วยกันหลายแนวทาง หลาย ๆ กิจกรรม แต่การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจะมีพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ถือเป็นการประพฤติพรหมจรรย์ เว้นจากเมถุนธรรมและขาดจากการครองเรือน รักษาศีล 10 ข้อ ศีลเสมือนเป็นธรรมนูญพื้นฐานของชีวิต และได้พัฒนาตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทวีศักดิ์ ใหม่ประยูร เรื่องการพัฒนาจริยธรรมเยาวชนด้วยการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษากรณีวัดสมศรี บ้านโคกสี ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ชีวิตของบรรพชิต ภาคทฤษฎีวิทยากรบรรยายหลักธรรมในพุทธศาสนา ภาคปฏิบัติฝึกสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน ทั้งการถือศีลและการทำสมาธิเป็นหลักของไตรสิกขาอันเป็นหลักเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา (ทวีศักดิ์ ใหม่ประยูร, 2546) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูวุฒิสาครธรรม ที่ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า การบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การประพฤติปฏิบัติในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อเป็นแบบแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ (พระครูวุฒิสาครธรรม, 2560)

ผลการศึกษาการพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี โดยพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติที่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดให้ห่างไกลจากยาเสพติด ด้วยกิจกรรมอบรมให้สามเณรยึดมั่นในศีล 10 ข้อ ของสามเณร โดยเฉพาะศีลข้อที่ 5 คือ เว้นจากดื่มสุราเมรัยและการเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด และจัดให้มีวิทยากรทางการแพทย์มาให้ความรู้แก่สามเณรถึงผลเสียหรือโทษของการเสพสิ่งเสพติดชนิดต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาวิชิด ศรีวิริยกุลชัย เรื่องการประเมินโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านผลผลิตผู้ปกครองมีความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ด้านความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความภูมิใจในวัฒนธรรของชาติ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การมีวินัยในตนเอง การใฝ่ใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การห่างไกลจากยาเสพติด โดยรวมมีการบรรลุวัตถุประสงค์ในระดับมาก (พระมหาวิชิด ศรีวิริยกุลชัย, 2547) อีกทั้ง เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนเพื่อพัฒนาตนเองตามแนวทางของพุทธศาสนา โดยให้มีการอบรมจากพระวิทยากรให้ศึกษาหลักธรรมในการดำรงชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเอง ตามหลักภาวนา 4 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศศิจิต พร้อมสัมพันธ์ เรื่อง การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 : กรณีศึกษากลุ่มรักลูกให้ถูกธรรม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็กตามหลักภาวนา 4 พฤติกรรมที่เด็กควรได้รับการส่งเสริมมากที่สุด คือ ด้านกายภาวนา: ช่วยทำให้เด็กเกิดกระบวนการเข้าใจในการเลือกรับและปฏิบัติด้านกายภาวนาอย่างถูกต้องเหมาะสม เด็กเรียนรู้และฝึกตนในเรื่องของการดูแลชีวิตประจำวันไม่ให้เป็นภาระแก่ผู้อื่น, ด้านสีลภาวนา: ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเมื่อเด็กต้องออกไปใช้ชีวิตภายนอก, ด้านจิตตภาวนา: ควรมีจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคง อดทนต่อสิ่งที่ทำ ให้ไม่พอใจ ด้านปัญญาภาวนา: ฝึกทักษะให้มีการใช้ชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ดี (ศศิจิต พร้อมสัมพันธ์, 2558) นอกจากนี้ ยังได้อบรมให้สามเณร รับรู้และเข้าใจว่า การบวชบรรพชาเป็นสามเณรถือเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ และเป็นเครื่องหมายของคนดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภาษิต สุขวรรณดี และคณะ เรื่อง แรงจูงใจในการบวชเรียนของพระภิกษุและสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ภิกษุและสามเณรมีจุดประสงค์ของการบวชเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง รองลงมาบวชเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดาและบวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาไว้ และด้านแรงจูงใจในการบวชเรียน คือ การบวชเป็นการฝึกตนให้เป็นคนมีระเบียบวินัย รองลงมาคือการบวชทำให้มีโอกาสสร้างความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาได้ดีกว่า และการบวชทำให้รู้ว่าชีวิตมีคุณค่าและสามารถพัฒนาได้ (ภาษิต สุขวรรณดี และคณะ, 2553)

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์ บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีปัญหาและอุปสรรคเนื่องจากผู้ปกครองให้การส่งเสริมและสนับสนุนน้อยลง เพราะขาดทุนทรัพย์ในการซื้อเครื่องอัฐบริขารประกอบกับราคาค่อนข้างแพงเกินไป เด็กที่เข้าร่วมโครงการอ่านหนังสือไม่ค่อยออก เขียนหนังสือไม่ค่อยถูก ขาดความอบอุ่นจากพ่อแม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัฐกรณ์ พงษ์ประเสริฐ เรื่อง ปัจจัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนสามเณรในพระพุทธศาสนา พบว่า ปัจจัยด้านการศึกษาที่วัดจากอัตราส่วนจำนวนประชากรเด็กต่อจำนวนโรงเรียน ปัจจัยด้านศาสนาที่วัดจากจำนวนประชากรต่อจำนวนพระภิกษุ และปัจจัยด้านเทคโนโลยีที่วัดจากอัตราส่วนผู้ใช้โทรศัพท์มือถือมีผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อจำนวนสามเณร ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่วัดจากจำนวนประชากรเด็กผู้ชายปัจจัยด้านสังคมที่วัดจากจำนวนการหย่าร้าง และร้อยละของจำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเทศบาลมีผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ (รัฐกรณ์ พงษ์ประเสริฐ, 2564) ทำให้คิดต่อไปได้ว่าปัจจัยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนของที่นี่อยากเข้ามาบรรพชา เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถของเจ้าอาวาสและความเข้มงวดและถูกต้องตามพระธรรมวินัย ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระอนันต์ โชติว์โส (สนพะเนาว์) เรื่อง การศึกษาพระอุปัชฌาย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า อุปัชฌาย์ในสังคมไทย คือพระเถระผู้ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นประธาน ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาประพฤติพรหมจรรย์แล้วให้การสั่งสอนปริยัติ ศาสนาแก่ภิกษุใหม่ที่ตนบวชให้นั้น ดูแลรับผิดชอบ หล่อหลอมพฤติกรรมของศิษย์เหล่านั้นด้วยระเบียบ ที่เรียกว่า พระวินัย อันเป็นส่วนสำคัญ คือ เพื่อขัดเกลากาย วาจาให้เรียบร้อย แนะนำให้ฝึกฝนภาวนาขัดเกลาจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ ด้วยสมาธิอันนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นแจ้งที่เรียกว่าปัญญา (พระอนันต์ โชติว์โส (สนพะเนาว์), 2552) ก็จะได้สำเร็จเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านในแง่การพัฒนา และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์ เรื่อง การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเยาวชนสองกลุ่ม คือ กลุ่มช่วงอายุระหว่าง 13 - 15 ปี และช่วงอายุระหว่าง 16 - 18 ปี ทั้งสองกลุ่มนำความรู้ไปใช้ในระดับที่ไม่แตกต่างกันทั้งในเรื่องของการพัฒนาตนเองและการพัฒนาสังคม (พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์, 2544)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร มีดังนี้ สามเณร คือ เหล่ากอแห่งสมณะ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ให้กำเนิดสามเณรรูปแรก ยังทรงชี้แนะวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ทรงกำหนดคุณสมบัติ และทรงวางระเบียบวิธีการบวช ตลอดจนได้ทรงบัญญัติสิกขาบทสำหรับสามเณร การบรรพชาสามเณรในพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่บวชด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประพฤติพรหมจรรย์ รักษาศีล 10 ข้อ เป็นธรรมนูญพื้นฐานของชีวิต เป็นแนวทางพัฒนาทางกาย วาจา และจิตใจ และได้พัฒนาตามหลักไตรสิกขา เป็นการพัฒนาทรัพยากรของชาติให้มีคุณภาพ การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณรของสำนักสงฆ์บ้านโหง่นขาม ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีมูลเหตุของการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณร 3 ประการ คือ 1) แก้ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่จากการติดยาเสพติด 2) ให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนเพื่อพัฒนาตนเองตามแนวทางของพุทธศาสนา และ 3) แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีของบุตรที่มีต่อผู้เป็นบิดามารดา การวิเคราะห์การพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมบรรพชาสามเณร มีดังนี้ 1) ปัญหาและอุปสรรค อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อย่างเช่น เจ้าภาพการบวชไม่ได้เป็นญาติพี่น้อง มักจะปล่อยทิ้งเมื่อบวชให้แล้วไม่กลับมาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ เป็นต้น 2) ปัจจัยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนอยากเข้ามาบรรพชา มี 2 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ เจ้าอาวาสมีความซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน รับฟังความคิดเห็นของคณะสงฆ์ และการจัดพิธีบรรพชาต้องเข้มงวดถูกต้องตามพระธรรมวินัย สร้าง

ความสามัคคีในหมู่สงฆ์และความเลื่อมใสศรัทธาแก่ชุมชน 2) ปัจจัยภายนอก การสร้างทัศนคติที่ดี และหน่วยงานภายนอก และ 3) ในแง่คุณประโยชน์ มีประเด็นย่อย 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) เข้าใจหลักธรรม 2) ประโยชน์ตน 3) ประโยชน์ท่าน และ 4) เห็นคุณค่าของการบรรพชา ซึ่งการบรรพชาอุปสมบท เป็นประเพณีอันดีงามที่พุทธศาสนิกชาวไทยได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน มหาเถรสมาคมก็ตระหนักถึง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของคนไทยนับวันจะยิ่งถอยห่างจากพระพุทธศาสนามากขึ้น เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ในการจัดการกิจกรรมดังกล่าวนี้หากแต่ใช้วิกฤตให้เป็นโอกาสในการแก้ไขภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อของเด็กและเยาวชนที่นั่นให้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงทัศคติ และพฤติกรรมตามวิถีทางของพุทธศาสนา พัฒนาตนเองให้ได้มีชีวิตที่ดีงาม มีคุณค่า ห่างไกลจากความเสื่อม ช่วยทำให้จิตใจสงบผ่องใส เข้าใจและยอมรับความจริงของชีวิต และพัฒนาสังคมด้วยได้รับการปลูกฝังจิตใจให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) สถาบันครอบครัว บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรให้ความสำคัญกับเยาวชนที่เป็นบุตรหลานด้วยการสานต่อกิจกรรมดังกล่าว โดยการกระตุ้นเตือนให้เยาวชนเห็นคุณค่าและนำความรู้ที่ได้จากการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ควรมีการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในจังหวัดอื่น เพราะพระสงฆ์มีส่วนในความสำเร็จของโครงการ

เอกสารอ้างอิง

แก้ว ชิดตะขบ. (2555). ประวัติความสำคัญของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ทวีศักดิ์ ใหม่ประยูร. (2546). การพัฒนาจริยธรรมเยาวชนด้วยการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศึกษากรณีวัดสมศรี บ้านโคกสี ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมฺปุณฺโณ). (2561). การบริหารจัดการโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวุฒิสาครธรรม. (2560). ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพัทลุง. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 4(2), 31-48.

พระมหาประจวบ ตรีภักดิ์. (2544). การติดตามผลเยาวชนที่ผ่านโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาวิชิด ศรีวิริยกุลชัย. (2547). การประเมินโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระอนันต์ โชติวํโส (สนพะเนาว์). (2552). การศึกษาพระอุปัชฌาย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาษิต สุขวรรณดี และคณะ. (2553). แรงจูงใจในการบวชเรียนของพระภิกษุและสามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครปฐม. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ยุบลวรรณ ประมวลรัฐการ. (2532). ตัวแบบสมุฏฐานการใช้ยาหรือสิ่งเสพติดในวัยรุ่น: ทดสอบเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. ใน วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัฐกรณ์ พงษ์ประเสริฐ. (2564). ปัจจัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนสามเณรในพระพุทธศาสนา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(5), 2143-2153.

ศศิจิต พร้อมสัมพันธ์. (2558). การพัฒนาความมั่นคงทางสุขภาวะของเด็ก ตามหลักภาวนา 4: กรณีศึกษากลุ่มรักลูกให้ถูกธรรม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดอุบลราชธานี. (2567). แนวทางการดำเนินงานป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติด. อุบลราชธานี: สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2544). สภาพปัญหายาเสพติดในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ. (ถ่ายเอกสาร).

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. (2564). แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนา ชุมชน. อุบลราชธานี: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

สุชา จันทร์เอม. (2536). จิตวิทยาเด็กเกเร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ISSN: 3027-8597 (Online)
JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 58-67
บทความวิจัย : Research article

ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี*

EMPLOYEE ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN PHROMGURI DISTRICT, SING BURI PROVINCE

ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ*, สุรพร สิมะกุลธร, เจริญ ศรีศศลักษณ์, ชวดี โกศล
Nattawat Siriphornwut*, Surapron Simakul, Charoen Srisasalak, Chawadee Koson
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Political Science, Bangkok Thonburi University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: nattawatsiri41@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี 2) เปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล 3) ศึกษาปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี 4) ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรทั้งหมดของ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จำนวน 170 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเอฟ ค่าที วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และทดสอบสมมติฐานโดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี อยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี ไม่แตกต่างกันทุกปัจจัย 3) ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี อยู่ในระดับมาก และส่งผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี โดยมีค่า R Square เท่ากับ .432 4) ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี อยู่ในระดับมาก และส่งผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี โดยมีค่า R Square เท่ากับ .538

คำสำคัญ: ความผูกพันต่อองค์กร, ลักษณะงาน, สภาพแวดล้อมในการทำงาน, บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research aimed to 1) Examine the organizational commitment of employees in local administrative organizations in Phrombuuri District, Sing Buri Province, 2) Compare the organizational commitment of these employees based on individual demographic factors in Phromburi District,

* Received November 18, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted January 7, 2025

Sing Buri Province 3) Investigate the impact of job characteristics on organizational commitment, and 4) Analyze the influence of the work environment on organizational commitment in Phromburi District, Sing buri Province. The study employs a quantitative research design. The sample was the entire population of personnel of local government organizations in Phromburi District, 170 people. A questionnaires was used as the research instrument. Statistical analysis was conducted using frequency, percentage, mean, standard deviation, F-test, t-test, correlation coefficient analysis, and hypothesis testing through multiple regression analysis. The results revealed that 1) The level of organizational commitment among employees in local administrative organization personnel in Phromburi District was high 2) There were no significant no significant differences in organizational commitment, 3) Job characteristics had a positive and singnificant impact on organizational commitment at a high level, with an R Square value of .432 and 4) The work environment positively influenced organizational commitment at a high level, with an R Square value of .538.

Keywords: Organizational Commitment, Job Characteristics, Work Environment, Local Administrative Organization Personnel

บทนำ

ปัจจัยทางด้านทรัพยากรบุคคลนั้นมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร ซึ่งความผูกพันต่อองค์กรนั้นเป็นปัจจัยที่เป็นสำคัญด้านหนึ่ง ที่สร้างให้บุคลากรในองค์กรนั้นมีความรักพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้า บุคลากรที่มีความผูกพันต่อองค์กรเป็นผู้ที่ต้องการจะอยู่กับองค์กร และมีความรู้สึกว่าตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและมีความต้องการที่จะตอบแทนให้องค์กรโดยแสดงออกผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความ สามารถและศักยภาพที่ตนเองมีเพื่อส่งเสริมให้องค์กรเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล (คัมภีร์ ทองพูน และคณะ, 2563) ทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดในการบริหารงานขององค์กร เพราะทรัพยากรบุคคลเป็นผู้จัดหาและใช้ทรัพยากรบริหารอื่น ๆ คือ เงินทุน วัสดุและอุปกรณ์ ตลอดจน ดำเนินการจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องคำนึงถึง และให้ความสำคัญแก่บุคลากรขององค์กร ในปัจจุบันการบริหารงานเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคลากรทุกคนในองค์กร โดยการส่งเสริมให้บุคลากรมีความรักมีความผูกพันกับองค์กร หากบุคลากร มีความผูกพันต่อองค์กรแล้วสิ่งที่องค์กรจะได้มากกว่างาน คือ ร่างกาย และหัวใจ การอุทิศตน ทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มกำลัง ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ปกป้องชื่อเสียงภาพลักษณ์ของ องค์กร ต้องการให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ความผูกพันกับองค์กรจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถในการรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพเหล่านี้ไว้ให้อยู่กับองค์กรให้นานที่สุด (คำนาย อภิปรัชญาสกุล, 2560)

ความผูกพันของพนักงานเป็นความรู้สึกดี ๆ ของพนักงานที่มีต่องานและองค์การจนทำให้พนักงานทุ่มเทในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลที่ดีขึ้นแก่องค์การ และส่งผลให้องค์การเป็นองค์การที่คนทั่วไปอยากเข้ามาร่วมงานด้วย (ศรีธนา บุญเศรษฐ์, 2560) ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อองค์กรโดยมีคุณลักษณะ 3 ประการ 1) ความต้องการที่จะคงอยู่เป็นสมาชิกภาพขององค์กรต่อไป 2) ความเต็มใจที่จะใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการปฏิบัติงานให้กับองค์กร 3) ความเชื่อมั่น และยอมรับในเป้าหมายขององค์กร (Porter, L. W. et al., 1974) ความผูกพันในองค์กรนี้มีความสำคัญต่อองค์กรอย่างยิ่ง เพราะถ้าสมาชิกหรือบุคลากรในองค์กรมีความผูกพันต่อองค์กรสูงก็จะทำให้การบริหารองค์กรนั้นประสบความสำเร็จสูง มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น ความผูกพันในองค์กรจึงเป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดขึ้นกับองค์กร (เจษฎา นกน้อย, 2560)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์การของรัฐ มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนด แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งพนักงานถือเป็นกลไกที่สำคัญในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานเป็นสำคัญ และปัจจัยที่จะทำให้การดำเนินงานของระบบราชการมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ก็คือ การที่พนักงานปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจอุทิศตนในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ มีความรู้สึกผูกพันต่อองค์การ ซึ่งในปัจจุบันปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ปัญหาด้านบุคลากร การขาดแคลนบุคลากรในการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาจากการโยกย้ายของพนักงาน และการลาออกของพนักงานจ้างทำให้การทำงานเกิดปัญหาการปฏิบัติงาน (พัชรา สุสิงสา, 2562)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นองค์กรภาครัฐ มีจำนวน 6 แห่ง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลพรหมบุรี, เทศบาลตำบลบางน้ำเชี่ยว, องค์การบริหารส่วนตำบลพระงาม, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลโรงช้าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งพนักงานถือเป็นกลไกที่สำคัญในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคคลากรเป็นสำคัญและปัจจัยที่จะทำให้การดำเนินงานของระบบราชการมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ก็คือ การที่บุคคลากรปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ และอุทิศตนในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ มีความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งในปัจจุบันปัญหาที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน คือ ปัญหาด้านบุคลากร จากการขาดแคลนบุคลากร จากการโยกย้าย และการลาออก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ว่าบุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับใด และปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการนำไปเป็นแนวทางที่จะทำให้บุคคลากรเกิดความรักความผูกพันต่อองค์กร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
4. เพื่อศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตในการวิจัย

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 170 คน ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง (เทศบาลตำบลพรหมบุรี จำนวน 36 คน, เทศบาลตำบลบางน้ำเชี่ยว จำนวน 21 คน,

องค์การบริหารส่วนตำบลพระงาม จำนวน 24 คน, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ จำนวน 36 คน, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้ง จำนวน 31 คน และองค์การบริหารส่วนตำบลโรงช้าง จำนวน 22 คน) (สำนักงานจังหวัดสิงห์บุรี, 2566)

ด้านเนื้อหา เน้นศึกษา ความผูกพันต่อองค์กร ของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร ได้แก่ ปัจจัยลักษณะงาน ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน

2. วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย และผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยขอความร่วมมือกับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ในการแจกแบบสอบถาม โดยแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ทราบ

3. เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ ในแบบสอบถาม จำนวน 170 ชุด แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ความผูกพันต่อองค์กร, ปัจจัยลักษณะงานและปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ใช้สถิติ การทดสอบค่าที การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว

3. การหาความสัมพันธ์ปัจจัยลักษณะงาน และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson Product - Moment Correlation Coefficient) และสร้างสมการถดถอยเพื่อพยากรณ์ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแต่ละขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression analysis)

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 30 - 40 ปี, การศึกษาระดับปริญญาตรี, เงินเดือน 20,001 - 30,000 บาท และระยะเวลาปฏิบัติงาน 10 - 20 ปี

2. ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าและการยอมรับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร	3.82	0.92	มาก
2. ด้านความเต็มใจและทุ่มเทในการทำงานเพื่อองค์กร	3.88	0.94	มาก
3. ด้านความต้องการที่จะดำรงความเป็นสมาชิกภาพขององค์กร	3.81	0.76	มาก
เฉลี่ย	**3.85**	**0.84**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านความเต็มใจและทุ่มเทในการทำงานเพื่อองค์กร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ท่านยินดีที่จะสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อให้งานขององค์กรมีความเรียบร้อยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ท่านเต็มใจที่จะใช้ความรู้ความสามารถและทักษะเพื่อทำงานให้องค์กรประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียง อยู่ในระดับมาก ท่านเต็มใจที่จะทำงานล่วงเวลาแม้ค่าตอบแทนไม่คุมค่า อยู่ในระดับมาก ท่านปรับปรุงงานที่ได้รับผิดชอบเมื่อเห็นจุดบกพร่องในงานให้ดีขึ้น อยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านเต็มใจที่จะทำงานแม้ว่างานที่ได้รับมอบหมายจะอยู่นอกเหนือหน้าที่ความรับผิดชอบของท่าน อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าและการยอมรับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ท่านรู้สึกไม่พอใจถ้ามีบุคคลอื่นมาวิจารณ์องค์กรของท่าน มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ท่านยินดีจะปฏิบัติตามนโยบายขององค์กรอย่างเต็มใจอยู่ในระดับมาก ท่านรู้สึกภาคภูมิใจที่ท่านเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรนี้อยู่ในระดับมาก ท่านตระหนักว่าปัญหาขององค์กร ก็คือ ปัญหาของท่านอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านรู้สึกว่าเป้าหมายของท่านและองค์กรเป็นไปในทิศทางเดียวกันอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านความต้องการที่จะดำรงความเป็นสมาชิกภาพขององค์กร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ท่านอยากชักชวนเพื่อนและผู้มีความสามารถสูงมาทำงานในองค์กรนี้มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ท่านมักจะปฏิเสธเสมอเมื่อมีคนมาชักชวนให้ท่านไปทำงานที่ใหม่อยู่ในระดับมาก ท่านเต็มใจที่จะปฏิบัติงานทุกอย่างที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้ได้ทำงานกับองค์กรนี้ต่อไปอยู่ในระดับมาก ท่านมีความห่วงใยต่อความอยู่รอดขององค์กรอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านรู้สึกผูกพันกับองค์กรนี้จนไม่คิดจะลาออกไปทำงานกับองค์กรอื่นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

3. การเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา เงินเดือน และระยะเวลาปฏิบัติงานแตกต่างกัน พบว่า มีความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีไม่แตกต่างกัน

4. ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานปัจจัยลักษณะงาน

ปัจจัยลักษณะงาน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน	3.65	0.70	มาก
2. ด้านความอิสระในการทำงาน	3.68	0.90	มาก
3. ด้านความหลากหลายในงาน	3.38	0.99	ปานกลาง
4. ด้านการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น	3.62	0.88	มาก
เฉลี่ย	**3.53**	**0.85**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านความอิสระในการทำงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อย พบว่า ท่านได้รับสิทธิในการตัดสินในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา กฎระเบียบส่วนใหญ่ในองค์การของท่านให้ความเป็นอิสระในการทำงานอยู่ในระดับมาก ท่านสามารถมีบทบาทในงานได้อย่าง

มีอิสระโดยไม่มีเรื่องส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ในระดับมาก ท่านมีอิสระในหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบโดยผู้บังคับสามารถชี้แนะเรื่องงานได้อยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านมีโอกาสแสดงความคิดเห็น กำหนดขั้นตอนหรือวางแผนการทำงานอยู่ในระดับมากตามลำดับ

ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อยพบว่า ท่านมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตตามเป้าหมายที่ท่านตั้งไว้ มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมางานของท่านมีตำแหน่งสำหรับความก้าวหน้าในการทำงานของท่านในตำแหน่งที่สูงขึ้นตามลำดับอยู่ในระดับมาก องค์การของท่านสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอยู่ในระดับมาก ท่านมีโอกาสในการเลื่อนตำแหน่งในหน้าที่การงานที่สูงขึ้นอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด องค์การของท่านมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่งในการทำงานอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อยพบว่า ท่านมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและสอบถามงานอยู่เสมอ มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ท่านสามารถรับฟังผู้อื่นแสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ท่านมีการสื่อสารอธิบายเรื่องงานและพูดคุยกันด้วยเหตุผลอยู่ในระดับมาก องค์กรมีการแจ้งข่าวสารให้กับพนักงานได้รู้ร่วมกันเสมออยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านได้รับคำแนะนำจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านความหลากหลายในงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อยพบว่า ท่านรู้สึกว่างานของท่านมีความหลากหลาย มากที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา งานของท่านถือว่าเป็นงานที่มีความรู้ สามารถพัฒนางานให้เกิดความสำเร็จในงานอยู่ในระดับปานกลาง งานของท่านมีความรู้สามารถก้าวหน้าต่อยอดให้เกิดกระบวนการการทำงานแบบใหม่ ๆ อยู่ในระดับปานกลาง งานของท่านต้องใช้ทักษะความสามารถในหลาย ๆ ด้าน การทำงานจึงสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง และน้อยที่สุด งานของท่านมีความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นให้สามารถได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

5. การวิเคราะห์ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

5.1 ค่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิเคราะห์ใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน, ด้านความอิสระในการทำงาน, ด้านความหลากหลายในงาน และด้านการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .747, .722, .598, .434 ตามลำดับ โดยมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00

5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี วิธีการถดถอยพหุคูณ พบว่า ปัจจัยลักษณะงาน ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านความอิสระในการทำงาน ด้านความหลากหลายในงาน และด้านการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ .658 และสามารถอธิบายความผันแปรของปัจจัยลักษณะงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ได้ร้อยละ 43.2 (R^2 = .432) โดยสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

$$Y = 1.567 + .102X_1 + .173X_2 + .004X_3 + .069X_4$$

ซึ่งหมายความว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ได้ดีที่สุด คือ ด้านความอิสระในการทำงาน อันดับรองลงมา คือ ด้านความ ก้าวหน้าในการทำงาน ด้านการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และอันดับสุดท้าย คือ ด้านความหลาก หลายในงาน

5.3 การทดสอบสมมติฐานปัจจัยลักษณะงานมีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ปัจจัยลักษณะงาน ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านความอิสระในการทำงาน ด้านความหลากหลายในงาน และด้านการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น มีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี มีความสอดคล้องทุกด้าน

6. ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน

ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านสภาพการทำงาน	3.61	0.75	มาก
2. ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	3.67	0.72	มาก
3. ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา	3.52	0.64	มาก
4. ด้านความคาดหวังต่อองค์กร	3.53	0.57	มาก
5. ด้านความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร	3.81	0.70	มาก
เฉลี่ย	**3.67**	**0.66**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อเรียงจากมากไปหาน้อยมีรายละเอียด ดังนี้

ด้านความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อย พบว่า งานที่ท่านรับผิดชอบเป็นงานที่องค์กรให้ความสำคัญ มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาท่านมักได้รับผิดชอบที่จะทำหน้าที่ในนามองค์การ เช่น เป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของท่านได้รับการนำไปปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อองค์กรของท่านประสบปัญหาในการปฏิบัติงานท่านจะได้รับการร้องขอให้ช่วยเหลือคลี่คลายปัญหาอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาว่าท่านมีความสามารถในการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อย พบว่า ท่านรู้สึกเป็นกันเองและสบายใจเมื่อได้ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมงาน มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาท่านกับเพื่อนร่วมงานมีการทำงานเป็นทีมที่ดีอยู่ในระดับมาก ท่านปรึกษาปัญหาส่วนตัวกับเพื่อนร่วมงานได้อยู่ในระดับมาก เพื่อนร่วมงานมีความจริงใจต่อท่านอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านรู้สึกดี สนุก เพลิดเพลินเมื่ออยู่กับเพื่อนร่วมงานของท่าน อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านสภาพการทำงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อย พบว่า องค์กรของท่านมียานพาหนะเพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา องค์กรของท่านมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานที่เพียงพออยู่ในระดับมาก องค์กรของท่านมีอากาศที่ถ่ายเท และอุณหภูมิที่เหมาะสมอยู่ในระดับมาก สถานที่ทำงานของท่านปราศจากเสียงรบกวนอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด องค์กรของท่านมีการตรวจอุปกรณ์ในการทำงานทุกครั้งก่อนใช้งานอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ด้านความคาดหวังต่อองค์กร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อย พบว่า ได้รับสวัสดิการ รางวัล และโบนัส จากการทำผลงานต่าง ๆ จากองค์กร มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้เงินเดือนเหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่การงานที่ได้รับอยู่ในระดับมาก ได้รับการสนับสนุนการฝึกอบรมในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ในระดับมาก การเลื่อนตำแหน่งในหน้าที่การงานอย่างยุติธรรมอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด ท่านได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาต่ออยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากมาไปหาน้อย พบว่า หัวหน้างานกับท่านมักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่นอกเหนือจากงาน มากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา หัวหน้างานกับท่านมีความเข้าใจกันดีอยู่ในระดับมาก เมื่อทำงานผิดพลาดหัวหน้างานจะแนะนำและกำลังใจอยู่ในระดับมาก ท่านรู้สึกผ่อนคลายเมื่อต้องพูดคุยกับหัวหน้างานอยู่ในระดับปานกลาง และน้อยที่สุด ท่านทุ่มเททำงานอย่างเต็มที่เพราะมีหัวหน้างานที่ดีอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

7. การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

7.1 ค่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิเคราะห์ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสภาพการทำงาน, ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน, ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา, ด้านความคาดหวังต่อองค์กร และด้านความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .626, .612, .600, .648, .668 ตามลำดับ โดยมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00

7.2 การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี วิธีการถดถอยพหุคูณ พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ ด้านสภาพการทำงาน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ด้านความคาดหวังต่อองค์กร และด้านความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร ให้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) มีค่าเท่ากับ .733 และสามารถอธิบายความผันแปรของปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ได้ร้อยละ 53.8 (R^2 = .538) โดยสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

$$Y = 1.177 + .113X_1 + .167X_2 + .091X_3 + .175X_4 + .267X_5$$

ซึ่งหมายความว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ได้ดีที่สุด คือ ด้านความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร อันดับรองลงมา คือ ด้านความคาดหวังต่อองค์กร ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านสภาพการทำงาน และอันดับสุดท้าย คือ ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา

7.3 การทดสอบสมมติฐานปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานมีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านสภาพการทำงาน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ด้านความคาดหวังต่อองค์กร และด้านความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อองค์กร มีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีความสอดคล้องทุกด้าน

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากบุคลากรมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ก้าวเข้ามาทำงานในองค์กรนี้ องค์กรนี้เปรียบเสมือนบ้านของเขา และเพื่อร่วมงานก็เหมือนคนในครอบครัวทำให้มีความผูกพันต่อองค์กร สอดคล้องกับการศึกษาของ อารยา นาคัน ที่พบว่า ระดับความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (อารยา นาคัน, 2563) และยังสอดรับกับการศึกษาของ

ปรารถนา หลีกภัย ที่พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรภาครัฐในจังหวัดตรัง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ปรารถนา หลีกภัย, 2563) และยังสอดประสานกับ หนึ่งฤทัย สร้อยยอดทอง และโชติ บดีรัฐ ที่พบว่า มีระดับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (หนึ่งฤทัย สร้อยยอดทอง และโชติ บดีรัฐ, 2564)

2. การเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา เงินเดือน และระยะเวลาปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ซึ่งบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีระดับความผูกพันต่อองค์กรไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ นภัสสร พรหมเขียว ที่พบว่า พนักงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีความผูกพันต่อองค์การโดยรวมไม่แตกต่างกัน (นภัสสร พรหมเขียว, 2565)

3. ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร สอดคล้องกับ พัชรา สุสิงสา ที่พบว่า ระดับความคิดเป็นต่อปัจจัยด้านลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (พัชรา สุสิงสา, 2562) และความสัมพันธ์ปัจจัยลักษณะงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า มีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งหากผู้บริหารมีการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความชัดเจนย่อมส่งเสริมให้บุคลากร เกิดความผูกพันและมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ นภัสสร พรหมเขียว ที่พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะงาน ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรของข้าราชการส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงมหาดไทย จังหวัดกระบี่ (นภัสสร พรหมเขียว, 2565)

4. ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งถ้าสภาพแวดล้อมในการทำงานดีแล้วจะทำให้บุคลากรมีความสุขในการทำงานส่งผลให้การปฏิบัติงานขององค์ประสบความสำเร็จและทำให้มีความผูกพันต่อองค์กร สอดคล้องกับ อารยา นาคัน ที่พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานมีผลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (อารยา นาคัน, 2563) และความสัมพันธ์ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่า มีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ทั้งนี้ อาจเนื่องจากบุคลากรรู้สึกว่าองค์กรเป็นที่พึ่งพาได้ มีความมั่นคงเมื่อได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรทำให้รู้สึกอบอุ่นในการทำงาน ส่งผลให้มีความผูกพันต่อองค์กร สอดคล้องกับ รมิตา ประวัติ ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลกับความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร คือ ด้านประสบการณ์ในงานที่ปฏิบัติ (รมิตา ประวัติ, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย ปัจจัยลักษณะงาน และปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานมีผลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ข้อเสนอแนะผู้บริหารควรดำเนินการพัฒนาความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร โดยการพัฒนาให้บุคลากรเกิดความรู้สึกดีและมีทัศนคติต่อองค์กรดีขึ้น ทำให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นและอุทิศตนเพื่อความสำเร็จขององค์กร ซึ่งสามารถสร้างได้ด้วยการกำหนดค่านิยมร่วมกัน การพัฒนาคุณภาพชีวิต การปรับลักษณะงานให้มีความท้าทาย น่าสนใจ ส่งเสริมความสัมพันธ์ในงานดูแลผลประโยชน์ตอบแทน การพัฒนาโอกาสความก้าวหน้า ภาวะผู้นำ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

คัมภีร์ ทองพูน และคณะ. (2563). ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี. ในการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ (ครั้งที่ 11) 17 กรกฎาคม 2563. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

คำนาย อภิปรัชญาสกุล. (2560). การเพิ่มประสิทธิภาพในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: โฟกัสมีเดีย แอนด์พับลิชชิ่ง.

เจษฎา นกน้อย. (2560). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภัสสร พรหมเขียว. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรของข้าราชการส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวงมหาดไทย จังหวัดกระบี่. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ปรารถนา หลีกภัย. (2563). ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรภาครัฐในจังหวัดตรัง. วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 3(3), 132-146.

พัชรา สุสิงสา. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2567 จาก http://www.ba-abstract.ru.ac.th/AbstractPdf/2562-5-14_1599638635.pdf

รมิตา ประวัติ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการและการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศรีธนา บุญเศรษฐ์. (2560). ประมวลสาระชุดวิชา เศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 14 การสร้างความผูกพันของพนักงาน. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานจังหวัดสิงห์บุรี. (2566). ข้อมูลพื้นฐาน: อำเภอพรหมบุรี. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2567 จาก https://www.singburi.go.th/_2017/amphur_content/cate/5

หนึ่งฤทัย สร้อยยอดทอง และโชติ บดีรัฐ. (2564). ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก. Journal of Modern Learning Development, 6(3), 150-163.

อารยา นาคัน. (2563). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2567 จาก http://www.ba-abstract.ru.ac.th/AbstractPdf/2563-5-8_1630036716.pdf

Porter, L. W. et al. (1974). Organizational commitment job statisfaction and turnover among psychiatric technjcjans. Journal of Applied Psychology, 59(5), 603-609.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 68-78

บทความวิจัย : Research article

การพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ เพื่อบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดในอำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี*

DEVELOPMENT OF A PROACTIVE PSYCHOSOCIAL THERAPY PROGRAM FOR THE KAO WAN MAI CLINIC FOR TREATING DRUG ADDICTS IN NADEE DISTRICT, PRACHINBURI PROVINCE

ทุติยาภรณ์ ก้อนสันทัด
Tutiyaporn Konsanthad
โรงพยาบาลนาดี ปราจีนบุรี ประเทศไทย
Nadee Hospital, Prachin Buri, Thailand
Corresponding author E-mail: tutiyaporn1669@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาในงานบำบัดรักษาผู้เสพยา และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุก 2) พัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุก และ 3) ประเมินผลการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารโรงพยาบาล พยาบาลในคลินิกก้าววันใหม่ ผู้เข้ารับการบำบัดและผู้เกี่ยวข้อง และบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน และประชาชนในอำเภอนาดีที่เข้ามารับบริการในโรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 323 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ บุคลากรกลุ่มงานบริหารโรงพยาบาลนาดี บุคลากรกระทรวงสาธารณสุข ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวม 10 คน และผู้รับการบำบัดอาการติดยา จำนวน 30 คน ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนความต้องการจำเป็นใช้การวิเคราะห์ดัชนี PNI และทำการทดสอบสมมติฐานด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ที่กำหนด ผลการศึกษาพบว่า 1) งานบำบัดมีปัญหาด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาได้แก่ การพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสาร และการสร้างการมีส่วนร่วม 2) โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกมี 6 ขั้นตอน มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องในระดับมากที่สุด และ 3) สุขภาวะของผู้เข้ารับการบำบัดโดยรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.28, S.D. = .490) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดอาการเสพยามีสุขภาวะที่ดีอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ผู้เสพยา, การพัฒนา, โปรแกรมจิตสังคมบำบัด, การบำบัดเชิงรุก

Abstract

This research and development aimed to 1) Study the current issues in drug addiction treatment and identify the essential needs for developing a proactive psychosocial therapy program, 2) Develop a proactive psychosocial therapy program, and 3) Evaluate the effectiveness

* Received November 27, 2024; Revised January 2, 2025; Accepted January 10, 2025

of the proactive psychosocial therapy program at the Kao Wan Mai Clinic, Nadi Hospital, Prachinburi Province. This study utilizes a research and development approach, utilizing a mixed-methods research methodology. The key informants comprised 9 individuals, including hospital administrators, nurses at the Kao Wan Mai Clinic, patients undergoing treatment, related personnel, and staff from agencies involved in drug prevention and control. The sample also included 323 residents of Nadi District who received services at Nadi Hospital, Prachinburi. Experts involved include 10 individuals from Nadi Hospital's administration, personnel from the Ministry of Public Health, community leaders, and police officers, along with 30 patients receiving drug addiction treatment. Qualitative data was analyzed using content analysis, and quantitative data was analyzed through frequency, percentage, mean, and standard deviation. Need assessment was conducted using the PNI index, and hypotheses were tested by comparing means to predefined criteria. The results showed: 1) Drug addiction treatment faces challenges in communication and participation. Key needs for development include enhancing communication effectiveness and fostering participation. 2) The proactive psychosocial therapy program consists of six steps rated highly suitable, feasible, beneficial, and accurate. and 3) The overall well-being of patients receiving treatment was high (μ = 4.28, S.D. = .490). Hypothesis testing results indicate that patients undergoing addiction treatment have a high level of well-being.

Keywords: Drug Users, Development, Psychosocial Therapy Program, Proactive Therapy

บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญในระดับชาติ ส่งผลกระทบทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศ รวมทั้งมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้เสพ ผู้ติดทั้งทางด้านพฤติกรรม ร่างกาย จิตใจ ความคิด อารมณ์และสังคม (ทวียศ ศรีเกตุ, 2557) ปัจจัยที่เป็นสาเหตุในการใช้สารเสพติดโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น มีหลายสาเหตุด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความคึกคะนองของช่วงวัย เพื่อนชักชวน เกิดปัญหาความรัก มีปัญหาส่วนตัว ได้รับความกดดันในการเรียน ฯลฯ ปัจจัยที่มีอิทธิพลในการใช้สารเสพติดของกลุ่มเด็ก เยาวชน และวัยรุ่นมากที่สุด พบว่า สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้เด็ก เยาวชนและวัยรุ่นเข้าไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติดมากที่สุด คือ ชุมชนและสังคม หากเด็ก เยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นได้อยู่ในสังคมหรือชุมชนที่ดี ทุกคนมุ่งมั่นกับการเรียน มีเป้าหมายในชีวิตที่จะพัฒนาตัวเองให้พร้อมสำหรับการทำงานในอนาคต ก็จะทำให้เด็ก เยาวชน และวัยรุ่นเหล่านั้นเลือกที่จะปฏิเสธไม่ใช้ยาเสพติด แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเด็ก เยาวชนและวัยรุ่นอาจจะไม่ได้อยู่ในสังคมที่ดีทุกคน ดังนั้น สิ่งสำคัญ คือ สถาบันครอบครัว ต้องคอยมอบความรัก ความอบอุ่นและความเข้าใจให้กับเด็ก ไม่สร้างแรงกดดันและคาดหวังสูงจนเกินไป

อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดปัญหาด้านยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน หรือวัยรุ่น การแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ทั้งนี้ เพราะปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากบทบาทของภาครัฐ ที่รับผิดชอบโดยตรงต่อปัญหายาเสพติด (กรรณทิวา มุณีแนม, 2562) และการแก้ไขปัญหายาเสพติดต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและประชาชน ซึ่งอำเภอนาดี จังหวัดปราจีณบุรี เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีปัญหาด้านยาเสพติดเช่นกัน และในช่วงเวลาที่ผ่านมาสถานีตำรวจภูธร วังขอนแดงได้ทำการขยายผลจับกุมยาเสพติดจำนวนมากในพื้นที่อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี อีกทั้ง ในปี พ.ศ. 2566 พัฒนาการอำเภอนาดี พร้อมด้วยนักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอนาดี ได้จัดทำโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งโรงพยาบาลนาดีเป็นสถานที่สำคัญที่มีส่วนในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

เช่นกัน โดยในระยะเวลาการดำเนินงานบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดของโรงพยาบาลนาดี คลินิกก้าววันใหม่ ให้บริการบำบัดรักษาแบบผู้ป่วยนอก เปิดให้บริการทุกวันในเวลาราชการ รับทั้งผู้ป่วยระบบสมัครใจบำบัด และระบบบังคับบำบัด (จากคุมประพฤติ) จำนวนผู้เข้ารับการบำบัด ในปีพ.ศ. 2565 - 2567 มีจำนวนผู้เข้ารับการบำบัด 35, 98, 18 คน ตามลำดับ ภายใต้แนวคิดคลินิกก้าววันใหม่ซึ่งให้บริการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดแบบผู้ป่วยนอก

การดำเนินงานบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดของโรงพยาบาลนาดีเปิดให้บริการทุกวันในเวลาราชการ รับทั้งผู้ป่วยระบบสมัครใจบำบัดและระบบบังคับบำบัด (จากคุมประพฤติ) โดยการบำบัดยาเสพติดที่ผ่านมานั้นจะให้ความสำคัญเฉพาะผู้รับบำบัดเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังขาดการนำครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้ง หลายสาเหตุของปัญหายาเสพติดที่เกิดจากบุคคลในครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้มีอัตราการคงอยู่ในระบบบำบัดต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ผู้ป่วยยาเสพติดกลับไปใช้สารเสพติดซ้ำและขาดบำบัด (Drop out) มากขึ้น จากการติดตามสาเหตุของการขาดบำบัด พบว่า ผู้ป่วยยาเสพติดมีปัญหา ไม่เข้าใจกันกับบุคคลในครอบครัว รู้สึกหมดกำลังใจและท้อแท้ใจจึงส่งผลให้ไม่มาบำบัดที่โรงพยาบาลนาดี จนครบโปรแกรมได้ และการติดตามผู้บำบัดทำได้ยากมาก เนื่องจากผู้ป่วยบำบัดแบบผู้ป่วยนอกต้องกลับ เข้าไปอยู่ในชุมชน และผู้เข้ารับการบำบัดสามารถไปไหนมาไหนได้ตามปกติ อีกทั้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2563 - 2564 เป็นช่วงการระบาดของโรคระบาดโควิด - 19 ทำให้ระบบการเข้ารับการบำบัดหยุดชะงักลงและติดตามยากกว่าเดิม อีกทั้ง ในปี พ.ศ. 2565 มีเหตุการณ์ที่รุนแรงเกิดขึ้นในชุมชน อาทิ บุตรติดยาเสพติดและมีภาวะจิตเวชรุนแรงทำร้ายมารดาจนเสียชีวิต 1 เหตุการณ์

จากความสำคัญของปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นปัญหาทางสังคมที่รุนแรง ซึ่งผู้ติดยาเสพติดจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษาอย่างจริงจัง ประกอบกับปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ในฐานะผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา โดยคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลวิชาชีพชำนาญการผู้มีหน้าที่ในการบำบัดรักษาผู้เสพยาเล็งเห็นความสำคัญและปัญหาดังกล่าว จึงทำการศึกษาวิจัยเพื่อปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีจิตสังคมบำบัดเป็นกรอบในการดำเนินการ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสพติด เช่น การลดความอยาก (Craving) และการป้องกันการเสพซ้ำ (Relapse Prevention) รวมทั้งเป็นการผสมผสานมิติจิตใจและสังคมช่วยให้การบำบัดครอบคลุมปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเสพติด เช่น ความเครียด ความเหงา หรือแรงกดดันจากสิ่งแวดล้อม (Corey, G., 2017) และผลการวิจัยจะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคอย่างรอบด้านที่ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการบำบัดรักษาผู้เสพยา และผลการวิจัยจะเกิดเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดในรูปแบบเดิมสู่การทำงานเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดีให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในงานบำบัดรักษาผู้เสพยา และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อประเมินผลการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ได้รับการอนุมัติเก็บข้อมูลวิจัยตามหนังสืออนุมัติโครงการวิจัยเลขที่ 006/2567 จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีณบุรี ลงวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2567 ดำเนินการ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ จำนวน 9 คน การกำหนดจำนวนเป็นไปตามหลักการของเดลเบ๊ค กล่าวว่า จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 7 - 21 คน (Delbecq, et al., 1975) จากนั้นใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นผู้บริหารโรงพยาบาล 1 คน และพยาบาล 2 คน รวมทั้งผู้เข้ารับการบำบัดและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน และบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จำนวน 3 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างซึ่งผ่านการตรวจสอบเนื้อหาโดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ปราจีณบุรี เลขโครงการ 006/2567 และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในอำเภอนาดีที่เข้ามารับบริการในโรงพยาบาลนาดี อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 323 คน คำนวณโดยสูตรของครอแครนกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน (Infinite Population) (Cochran, W. G., 1953) เก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม ที่ได้รับการตรวจคุณภาพโดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยการทำ Try Out และปรากฏค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบากเท่ากับ 0.85 และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็น โดยการวิเคราะห์ค่าดัชนี PNI >.20 (สุวิมล ว่องวานิช, 2558)

ระยะที่ 2 พัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี โดยการยกร่างกระบวนการพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี และยืนยันด้วยการสนทนากลุ่ม

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน โดยกำหนดจำนวนตามหลักการของครูเกอร์และแคซี่ กล่าวว่า จำนวนผู้สนทนากลุ่มที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 8 - 10 คน (Krueger, R. A. & Casey, M. A., 2008) จากนั้นใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นบุคลากรงานบริหารโรงพยาบาลนาดี จำนวน 3 คน บุคลากรจากกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน 2 คน เครื่องมือวิจัยคือแบบประเมิน 4 มิติ ที่ได้รับการตรวจคุณภาพโดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยการทำ Try Out และปรากฏค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบากเท่ากับ 0.80 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 ประเมินผลการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดของคลินิกก้าววันใหม่ จำนวน 30 คน กำหนดจำนวนตามหลักการของเบิร์นและกรูฟ (Burns, N. & Grove, S. K., 2017) จากนั้นใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นผู้เสพยา ที่เข้ารับการบำบัดในช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัย

เครื่องมือวิจัย คือ แบบประเมินสุขภาวะที่ดีของผู้เข้ารับการบำบัดในโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกคลินิกก้าววันใหม่จากการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ที่ได้รับการตรวจคุณภาพโดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยการทำ Try Out และปรากฏค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบากเท่ากับ 0.86 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยดังนี้ 4.51 - 5.00 = มากที่สุด 3.51 - 4.50 = มาก 2.51 - 3.50 = ปานกลาง 1.51 - 2.50 = น้อย และ 1.00 - 1.50 = น้อยที่สุด (Best, J. W. & Kahn, J. V., 2006) ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้วิธีการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ที่กำหนด ด้วยวิธีการ One Sample t-test โดยเกณฑ์ที่กำหนดกำหนดช่วงต่ำสุดของคะแนนระดับมากคือ 3.51

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดในการบำบัดรักษาผู้เสพยาของโรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

ผลการศึกษา พบว่า เป็นปัญหาด้านการสื่อสารและปัญหาด้านการมีส่วนร่วมโดยยังไม่สามารถสื่อสารให้ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาเข้าใจถึงขั้นตอนของการบำบัดรวมทั้งผลกระทบจากการที่เข้ารับการบำบัดไม่ครบตามโปรแกรม เนื่องจากโปรแกรมเดิมที่ใช้อยู่ยังขาดความยืดหยุ่นมีหลายขั้นตอนนอกจากนี้ในส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่า ผู้เข้ารับการบำบัดและผู้เกี่ยวข้องไม่มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมในโปรแกรม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการประเมินผลของการใช้โปรแกรมซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินยังขาดความเป็นรูปธรรม ส่วนการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและผลการวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$>0.20)

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน (I)			สภาพที่คาดหวัง (D)			$PNI_{modified}$
	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ	$\bar{x}$	S.D.	แปลความ	(I–D)/D
1. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 1	3.08	.540	ปานกลาง	4.20	.550	มาก	0.363
- วิธีการสื่อสารกับครอบครัวผู้เข้ารับการบำบัดของพยาบาล - วิธีการให้ความรู้ในการบำบัดฯ - กระบวนการสืบค้นและการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการติดยา - การให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติด							
2. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 2	3.10	.601	ปานกลาง	4.15	.506	มาก	0.338
- วิธีการสัมภาษณ์หรือสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลกระตุ้นให้เกิดอาการอยากยา - การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการบำบัดหยุดใช้ยา							
3. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 3	3.80	.553	มาก	4.19	.523	มาก	0.103
- ความรอบคอบในการประเมินพฤติกรรมเสพติดที่ผ่านมา - ความสามารถในการประเมินการเปลี่ยนแปลงร่างกายในระยะเลิกยา - เกณฑ์ในการประเมินการเปลี่ยนแปลงร่างกายในระยะเลิกยา - ความใส่ใจในปัญหาต่างๆในการเลิกยาระยะแรก							
4. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 4	2.35	.515	น้อย	4.57	.455	มาที่สุด	0.944
- กิจกรรมสันทนาการที่ใช้ในการพัฒนาความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม เช่นกิจกรรมดนตรี การเล่นเกม - การโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความตระหนักในเป้าหมายและคุณค่าของชีวิต							
5. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 5	3.30	.455	ปานกลาง	3.82	.432	มาก	0.157
- เกณฑ์การประเมินผู้เข้ารับการบำบัดในกรณีที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับผู้ติดยาซ้ำ มีความครอบคลุมในทุกมิติ - วิธีการประเมินไม่สร้างแรงกดดันให้กับผู้เข้ารับการบำบัด							
6. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 6	2.38	.458	ปานกลาง	4.28	.460	มาก	0.798
- การจัดกิจกรรมสังสรรค์ในวันที่เข้ารับการบำบัดครบทุกขั้นตอน - วิธีการแนะนำเทคนิคการปฏิเสธเมื่อได้รับการชักชวนให้เสพยา - การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างโรงพยาบาลกับครอบครัวเพื่อกระตุ้นความช่วยเหลือจากครอบครัวผู้เข้ารับการบำบัด							
ค่าเฉลี่ยรวม	**3.00**	**.520**	**ปานกลาง**	**4.11**	**.487**	**มาก**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.00, S.D. = .520) และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 3 มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงสุด ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = .553) รองลงมา คือ

กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 5 ($\bar{x}$ = 3.30, S.D. = .455) และกิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 4 มีค่าเฉลี่ยในลำดับสุดท้าย ($\bar{x}$ = 2.35, S.D. = .515) ส่วนสภาพที่คาดหวังในการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดีอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. = .487) และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 4 มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.57, S.D. = .455) รองลงมา คือ กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 6 ($\bar{x}$ = 4.28, S.D. = .458) และกิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 5 มีค่าเฉลี่ยในลำดับสุดท้าย ($\bar{x}$ = 3.82, S.D. = .432)

เมื่อเรียงลำดับค่าดัชนี $PNI_{modified}$ > 0.20 พบว่า กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาอย่างเร่งด่วนเรียงลำดับได้ ดังนี้

1. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 4 มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.944 แสดงถึงความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุดโดยใช้เกณฑ์ $PNI_{modified}$ > 0.20

2. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 6 มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.798 แสดงถึงความต้องการจำเป็น ในการพัฒนามากที่สุดโดยใช้เกณฑ์ $PNI_{modified}$ > 0.20

3. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 1 มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.363 แสดงถึงความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุดโดยใช้เกณฑ์ $PNI_{modified}$ > 0.20

4. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 2 มีค่า $PNI_{modified}$ = 0.338 แสดงถึงความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุดโดยใช้เกณฑ์ $PNI_{modified}$ > 0.20

2. โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า มี 6 กิจกรรม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดของโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกซึ่งดำเนินการโดยทีมพยาบาล

กิจกรรม	การดำเนินการโดยทีมพยาบาล
1. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 1 (การสำรวจและประเมิน ระยะเวลา 5 - 15 นาที/คน)	**วิธีดำเนินการ**
- สำรวจสำรวจผลกระทบและความคาดหวังของผู้เข้ารับการบำบัด และสำรวจผลกระทบและความคาดหวังของคนใกล้ชิดทั้งสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน - ให้ความรู้การบำบัดและให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติด - สืบค้นและการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการติดยา	1. สื่อสารกับครอบครัวผู้เข้ารับการบำบัด 2. นำเสนอด้วยวาจาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย หรือเปิดวิดีทัศน์ให้รับชม 3. สอบถามและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมครั้งที่ 2
2. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 2 (การวิเคราะห์และดำเนินการ ระยะเวลา 10 นาที/คน)	**วิธีดำเนินการ**
- ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลกระตุ้นให้เกิดอาการอยากยาของผู้เข้ารับการบำบัด - การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการบำบัดหยุดใช้ยา	1. ใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือสอบถาม โดยการนำข้อมูลที่ได้จากกิจกรรมครั้งที่ 1 มาเป็นฐานข้อมูลในการสัมภาษณ์ 2. โดยวิธีการจัดกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ
3. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 3 (การประเมินครั้งที่ 1 ระยะเวลา 10 นาที/คน)	**วิธีดำเนินการ**
- ประเมินพฤติกรรมเสพติดที่ผ่านมา - ประเมินการเปลี่ยนแปลงร่างกายในระยะเลิกยา - เกณฑ์ในการประเมินการเปลี่ยนแปลงร่างกายในระยะเลิกยา - ความใส่ใจในปัญหาต่าง ๆ ในการเลิกยาระยะแรก	1. จัดทำเกณฑ์การประเมินที่เน้นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น 2. ดำเนินการประเมินโดยการสังเกต

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดของโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกซึ่งดำเนินการโดยทีมพยาบาล (ต่อ)

กิจกรรม	การดำเนินการโดยทีมพยาบาล
4. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 4 (กิจกรรมสร้างแรงจูงใจ ระยะเวลา 10 นาที/คน)	**วิธีดำเนินการ**
- กิจกรรมสันทนาการที่ใช้ในการพัฒนาความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม เช่น กิจกรรมดนตรี การเล่นเกม - การโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความตระหนักในเป้าหมายและคุณค่าของชีวิต	ร่วมกันออกแบบกิจกรรม
5. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 5 (การประเมินซ้ำ ระยะเวลา 10 นาที/คน)	**วิธีดำเนินการ**
- เกณฑ์การประเมินผู้เข้ารับการบำบัดในกรณีที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับผู้ติดยาซ้ำมีความครอบคลุมในทุกมิติ - วิธีการประเมินไม่สร้างแรงกดดันให้กับผู้เข้ารับการบำบัด	1. จัดทำเกณฑ์การประเมินโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการกำนดเกณฑ์การประเมิน 2. ประเมินโดยการสังเกตและบันทึกข้อมูล
6. กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกครั้งที่ 6 (การสร้างการรับรู้ ระยะเวลา 10 นาที/คน)	**วิธีดำเนินการ**
- จัดกิจกรรมสังสรรค์ในวันที่เข้ารับการบำบัดครบทุกขั้นตอน - การแนะนำเทคนิคการปฏิเสธเมื่อได้รับการชักชวนให้เสพยา - สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างโรงพยาบาลกับครอบครัวเพื่อกระตุ้นความช่วยเหลือจากครอบครัวผู้เข้ารับการบำบัด	1. ร่วมกันออกแบบกิจกรรม 2. โดยการใช้วิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญ 3. สร้างเครือข่ายในการติดตามและให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ 2 พบว่า โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกที่ถูกพัฒนาขึ้น มี 6 กิจกรรมหลัก ดังนี้
กิจกรรมหลัก ครั้งที่ 1 มี 3 กิจกรรมย่อย และมี 3 วิธีดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม
กิจกรรมหลัก ครั้งที่ 2 มี 2 กิจกรรมย่อย และมี 2 วิธีดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม
กิจกรรมหลัก ครั้งที่ 3 มี 4 กิจกรรมย่อย และมี 2 วิธีดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม
กิจกรรมหลัก ครั้งที่ 4 มี 2 กิจกรรมย่อย และมี 1 วิธีดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม
กิจกรรมหลัก ครั้งที่ 5 มี 2 กิจกรรมย่อย และมี 2 วิธีดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม
กิจกรรมหลัก ครั้งที่ 6 มี 3 กิจกรรมย่อย และมี 3 วิธีดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงมาตรฐานผลการประเมินโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกที่ถูกพัฒนาขึ้น

โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี	**ความคิดเห็น**		
	μ	**S.D.**	**แปลความ**
ความเหมาะสม	4.50	.520	มาก
ความเป็นไปได้	4.60	.520	มากที่สุด
ความเป็นประโยชน์	4.30	.480	มาก
ความถูกต้องตามหลักวิชาการ	4.70	.480	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.52**	**.500**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องตามหลักวิชาการในระดับมากที่สุด (μ = 4.52, S.D. = .500)

3. ผลการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสุขภาวะที่ดีของผู้เข้ารับการบำบัดอาการเสพยาจากการทดลองใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

สุขภาวะ	ความคิดเห็น		
	μ	S.D.	แปลความ
สุขภาวะทางกาย	4.21	.499	มาก
สุขภาวะทางปัญญา	4.25	.468	มาก
สุขภาวะทางจิตใจ	4.40	.538	มาก
สุขภาวะทางสังคม	4.28	.458	มาก
ภาพรวม	**4.28**	**.490**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า สุขภาวะที่ดีของผู้เข้ารับการบำบัดอาการเสพยาด้วยโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกคลินิกก้าววันใหม่ โรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.28, S.D. = .490) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สุขภาวะทางจิตใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (μ = 4.40, S.D. = .538) รองลงมา คือ สุขภาวะทางสังคม (μ = 4.28, S.D. = .458) และสุขภาวะทางกายมีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับสุดท้าย (μ = 4.24, S.D. = .499)

ตารางที่ 5 แสดงสถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสุขภาวะที่ดี

ตัวแปร	N	ค่าเฉลี่ยประชากร	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	S.E.
สุขภาวะที่ดี	30	4.28	.490	.0042

จากตารางที่ 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยประชากรเท่ากับ 4.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .490 ที่ความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .0042

ตารางที่ 6 ผลการทดสอบสมมติฐาน (กำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยมาตรฐาน = 3.51)

ตัวแปร	t	df	Sig. (2 tailed)	Mean Difference
สุขภาวะที่ดี	4.85	28	.045*	0.48

p-value < .05

จากตารางที่ 6 พบว่า ค่าสถิติ t = 4.85 Sig. = .005 ค่าเฉลี่ยของประชากรมีความแตกต่างจากเกณฑ์ที่กำหนด (3.51) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย สรุปได้ว่าผู้เข้ารับการบำบัดอาการเสพยาด้วยโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่มีสุขภาวะที่ดีอยู่ในระดับมากเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

อภิปรายผล

ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัญหาของการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดในการบำบัดรักษาผู้เสพยาของโรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า เป็นปัญหาด้านการสื่อสาร และยังคงมีปัญหาด้านการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังไม่สามารถสื่อสารให้ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาเข้าใจถึงขั้นตอนของการบำบัดรวมทั้งผลกระทบจากการที่เข้ารับการบำบัดไม่ครบตามโปรแกรม อีกทั้ง โปรแกรมที่ใช้ยังขาดความยืดหยุ่น รวมทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการประเมินผลของการใช้โปรแกรมซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินยังขาดความเป็นรูปธรรม และขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ส่งผลให้ขาดการมีส่วนร่วมและทำให้ไม่สามารถติดตามให้ผู้เข้ารับการบำบัดมารับการบำบัดได้อย่างต่อเนื่อง (วนิตตา พิทยาเรืองนนท์, 2565) ส่วนในด้านความต้องการจำเป็น พบว่า กิจกรรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุก

ที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาอย่างเร่งด่วนส่วนใหญ่จะเป็นความต้องการจำเป็นในด้านการสื่อสาร และกิจกรรมในเชิงสันทนาการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยแนวทางการแก้ไขปัญหาการบำบัดผู้ติดยาเสพติดที่จำเป็น คือ สร้างระบบหรือช่องทางการสื่อสารที่สามารถติดต่อได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้กับครอบครัวและชุมชนมากขึ้น (วนิตตา พิทยาเรืองนนท์, 2565) สอดคล้องกับสาระสำคัญของทฤษฎีจิตบำบัดซึ่งมีสาระสำคัญ คือ จิตสังคมบำบัดมุ่งเน้นการผสมผสานมิติจิตใจและสังคมช่วยให้การบำบัดครอบคลุมปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเสพติด เช่น ความเครียด ความเหงา หรือแรงกดดันจากสิ่งแวดล้อม (Corey, G., 2017)

ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกที่ถูกพัฒนาขึ้นผานกระบวนการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีร่วมกับการวิเคราะห์ผลจากการศึกษาในระยะที่ 1 จนพัฒนาเป็นกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม และกิจกรรมย่อย 16 กิจกรรม พบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ เป็นประโยชน์และความถูกต้องในระดับมากและเป็นโปรแกรมที่มุ่งเน้นในกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างการมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมและการกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการบำบัดรักษาฟื้นฟูด้วยแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์และพลังภาคีเครือข่ายสำหรับผู้เสพยาเสพติดระบบสมัครใจในจังหวัดสระบุรี โดยประกอบด้วยการใช้ศักยภาพชุมชนร่วมบำบัดและส่งเสริมการบำบัดยาเสพติดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิต และเน้นการพัฒนาระบบการสื่อสารด้านยาเสพติด รวมทั้งการสร้างความร่วมมือภาคประชาชนในการจัดกิจกรรมบำบัดยาเสพติด ซึ่งเมื่อถูกประเมินแล้วพบว่ารูปแบบฯ มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.03, S.D. = .731) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก (ชฎากาญจน์ ชาลีรัตน์ และยอดชายสุวรรณวงษ์, 2565)

ภายหลังการใช้โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของโรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดอาการเสพยามีสุขภาวะที่ดีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก μ = 4.28 แตกต่างจากคุณภาพชีวิตของ ผู้เสพติดเฮโรอีนที่เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาและสารเสพติด มีคุณภาพชีวิตในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ และด้านสัมพันธภาพทางสังคมในระดับปานกลาง (สิดาพร พงษ์ประพันธ์ และคณะ, 2562) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากว่า กระบวนการบำบัดของศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาและสารเสพติดอาจมีข้อจำกัด หรือการวัดและประเมินผลวัดในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ผลการวิจัยที่ได้จึงแตกต่างกัน นอกจากนี้แล้วผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดรู้ดีเกี่ยวกับผลกระทบของยาเสพติดที่มีต่อตนเองและคนในครอบครัวมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก μ = 4.30 อีกทั้ง ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดอาการเสพยาด้วยโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของคลินิกก้าววันใหม่มีสุขภาวะที่ดีอยู่ในระดับมากเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับผลการการบำบัดด้วยระบบเมทริกซ์โปรแกรมร่วมกับการเสริมสร้างความรู้ด้านโทษและผลกระทบของยาเสพติด ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิผลดีและส่งผลให้ผู้ป่วยมีความรู้มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (นีรนุช โชติวรางกูล, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้เกิดเป็นองค์ความรู้สำคัญที่สามารถนำเสนอเป็นแผนภาพ ดังนี้

โปรแกรมจิตสังคมบำบัด (เดิม)
ระยะเวลา 6 เดือน

ครั้งที่ 1 กำหนดข้อตกลงในการเข้ารับการบำบัดและความรู้เบื้องต้นในการบำบัด (ครอบครัวครั้งที่ 1) สืบค้นและทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการติดยา

ครั้งที่ 2 หยุดวงจรการใช้ยาประเมินปัจจัยกระตุ้นภายนอก/ภายใน

ครั้งที่ 3 ประเมินพฤติกรรมเสพติดที่ผ่านมาและประเมินการเปลี่ยนแปลงร่างกายในระยะเลิกยารวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ในการเลิกยาระยะแรก

ครั้งที่ 4 พัฒนาความคิด อารมณ์และพฤติกรรมด้วยกิจกรรมสันทนาการ เพื่อหลีกเลี่ยงการหวนกลับไปเสพยาซ้ำ และสร้างความตระหนักในเป้าหมายและคุณค่าของชีวิตเพื่อหลีกเลี่ยงและการจัดการไปเสพยาซ้ำ

ครั้งที่ 5 ประเมินการใช้ชีวิตร่วมกับผู้ติดยาซ้ำ (เฉพาะกรณีที่มีการเสพซ้ำ)

ครั้งที่ 6 สร้างแรงจูงใจในการเลิกยา/จัดกิจกรรมสังสรรค์การหาเพื่อนใหม่/แนะนำเทคนิคการปฏิเสธ และกระตุ้นความช่วยเหลือของครอบครัว

→

โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุก
ระยะเวลา 3 เดือน กิจกรรมที่สำคัญ

1. มุ่งเน้นสำรวจผลกระทบและความคาดหวังของผู้เข้ารับการบำบัด และสำรวจผลกระทบและความคาดหวังของคนใกล้ชิดทั้งสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้ความรู้ในการบำบัดฯ และให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติดสืบค้นและการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการติดยา
2. ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลกระตุ้นให้เกิดอาการอยากยาของผู้เข้ารับการบำบัด การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการบำบัดหยุดใช้ยา
3. กิจกรรมสันทนาการที่ใช้ในการพัฒนาความคิด อารมณ์และพฤติกรรม เช่น กิจกรรมการดนตรี การเล่นเกม การโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความตระหนักในเป้าหมายและคุณค่าของชีวิต

ภาพที่ 1 โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุก

โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกที่ถูกพัฒนาขึ้นสามารถลดระยะเวลาการดำเนินงานได้จากเดิม 6 เดือน เหลือเพียง 3 เดือน ที่ช่วยลดระยะเวลาในการดำเนินงาน และยังให้ประสิทธิภาพการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดที่มากขึ้นกว่าโปรแกรมจิตสังคมบำบัดในรูปแบบเดิมเนื่องจากเป็นโปรแกรมที่มุ่งเน้นการสำรวจและวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมได้สอดคล้องกับอาการของผู้เข้ารับการบำบัด

สรุปและข้อเสนอแนะ

โปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกที่ถูกพัฒนาขึ้น ใช้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมที่สั้นลง ช่วยให้การบำบัดเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงพยาบาลควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายด้านการสื่อสารและนโยบายด้านการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมแบ บบูรณาการที่ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายในการร่วมกันแก้ปัญหายาเสพติดในลำดับต่อไป ส่วนพยาบาลผู้ปฏิบัติควรนำโปรแกรมจิตสังคมบำบัดเชิงรุกของโรงพยาบาลนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ไปศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดก่อนการนำไปใช้จริง โดยเฉพาะในเรื่องของการสื่อสารและการสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของโปรแกรม ส่วนสถาบันการศึกษาซึ่งจัดการเรียนการสอน ในสาขาการพยาบาล หรือสาธารณสุขสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ด้านการบำบัดรักษา ผู้เสพยาและยังสามารถนำไปพัฒนาเป็นแนวคิดทฤษฎีด้านการสื่อสารสุขภาพได้ในลำดับต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรรณทิวา มุณีแนม. (2562). แนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ชฎากาญจน์ ชาลีรัตน์ และยอดชายสุวรรณวงษ์. (2565). การพัฒนารูปแบบการบำบัดรักษาฟื้นฟูด้วยแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์และพลังภาคีเครือข่ายสำหรับผู้เสพยาเสพติดระบบสมัครใจในจังหวัดสระบุรี. วารสารสาธารณสุขและสุขภาพศึกษา, 2(1), 49-68.

ทวียศ ศรีเกตุ. (2557). ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.

นีรนุช โชติวรางกูล. (2564). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความรู้ร่วมกับการบำบัดระบบเมทริกซ์โปรแกรมในผู้ป่วยยาเสพติดเพื่อป้องกันการเสพซ้ำ. วารสารวิชาการแพทย์และสาธารณสุข เขตสุขภาพที่ 3, 18(3), 203-224.

วนิตตา พิทยาเรืองนนท์. (2565). ปัญหาในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด: กรณีศึกษาในสถานพยาบาลของรัฐ. วารสารวิจัยธรรมศึกษา, 5(2), 94-102.

สิดาพร พงษ์ประพันธ์ และคณะ. (2562). คุณภาพชีวิตของผู้เสพติดเฮโรอีนที่เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาและสารเสพติด. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี.

สุวิมล ว่องวานิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Best, J. W. & Kahn, J. V. (2006). Research in Education. Cape Town: Pearson Education Incorporation.

Burns, N. & Grove, S. K. (2017). The Practice of Nursing Research: Appraisal, Synthesis and Generation of Evidence. (8th ed.). Missouri: Elsevier Saunders.

Cochran, W. G. (1953). Sampling Techniques. New York: John Wiley & Sons.

Corey, G. (2017). Theory and practice of counseling and psychotherapy. (10th ed.). New York: Cengage Learning.

Delbecq, et al. (1975). Group techniques for program Planning: A guide to nominal group and Delphi processes. Illinois: Scott, Foresman, and Company.

Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2008). Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research. Ventura County: Sage Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 79-89

บทความวิชาการ : Academic article

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคกับการตัดสินใจซื้อสินค้าในยุคดิจิทัล*

CHANGING CONSUMER BEHAVIOR AND PURCHASING DECISIONS IN THE DIGITAL AGE

วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์*, ทีปกร สังข์ทอง, บุญสาน ทระทึก
Worraseth Supunpong*, Teepakorn Sungthong, Boonsan Tharathueke
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Business, Administration Southeast Asia University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: worraseth@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอให้เห็นความแตกต่างของสิ่งที่ผู้ประกอบการต้องวางแผนการขายใหม่ รองรับแนวคิดระหว่างพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อแบบเดิมกับพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อในยุคดิจิทัลซึ่งเมื่อเทียบกับการตลาดแบบดั้งเดิม แล้วพบว่า การตลาดแบบดิจิทัลนั้น สามารถนำพาธุรกิจให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้างกว่า ช่วยสร้างการรับรู้ของแบรนด์ การกระตุ้นยอดขายสินค้ากับกลุ่มเป้าหมายเดิมและกลุ่มเป้าหมายใหม่อย่างเจาะจง ในเรื่องนี้ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจซื้อแบบดั้งเดิมกับการตัดสินใจซื้อในยุคดิจิทัลมีความแตกต่างกัน แนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคนั้นผู้ประกอบการต้องหาคำตอบในกลุ่มลูกค้าเป้าหมายว่าลูกค้าต้องการซื้ออะไร ทำไมผู้บริโภคจึงตัดสินใจซื้อ ใครบ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้บริโภคซื้อเมื่อใด ผู้บริโภคซื้อที่ไหน เมื่อได้คำตอบ ที่ชัดเจนแล้วจึงออกแบบโปรแกรมการการตลาดนำเสนอให้ตรงกับคำตอบที่ได้จากการวิเคราะห์ ส่วนแนวคิดพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อในยุคดิจิทัล ต้องศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์และการยอมรับเทคโนโลยีของผู้บริโภค มีองค์ประกอบ 6 ตัวแปรที่สำคัญ ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจในออนไลน์ (Online Cognitions) อารมณ์ทางออนไลน์ (Online Emotions) ความบันเทิงออนไลน์ (Online Entertainment) ความต่อเนื่อง (Flow) และทัศนคติที่มีต่อสื่อออนไลน์ (Online Attitudes) และความตั้งใจซื้อ (Purchase Intentions) ซึ่งผู้ประกอบการต้องเตรียมเว็ปไซต์ หรือแพลตฟอร์ม หรือแอปพลิเคชั่น ที่ตอบสนองได้เช่น ใช้งานง่าย ใช้แล้วสนุก สร้างความเพลิดเพลิน ดึงดูดความสนใจให้มีความต้องการใช้งานต่อเนื่อง ให้ความคุ้มค่ากว่าการซื้อในรูปแบบเดิม มีการันตีสินค้า และผู้บริโภคเชื่อในสิ่งที่ลูกค้าด้วยกันให้ความเห็น มากกว่าเชื่อโฆษณาที่ธุรกิจผลิตขึ้นดังนั้นต้องให้ความสำคัญในการนำเสนอรีวิวการใช้จากลูกค้าเดิมอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พฤติกรรมผู้บริโภค, การตัดสินใจซื้อ, ยุคดิจิทัล

Abstract

This article aims to present the differences in what entrepreneurs need to plan a new sales plan. Supports the concept between traditional purchasing decision behavior and purchasing decision behavior in the digital era, which Compared to traditional marketing, digital marketing is found to be Can lead the business to reach a wider target audience Helps build brand awareness

* Received December 6, 2024; Revised December 29, 2024; Accepted January 5, 2025

Stimulating product sales to specific existing and new target groups. In this regard, the author would like to point out that traditional purchasing decisions and purchasing decisions in the digital era are different. The concept of consumer behavior requires entrepreneurs to find answers among target customers about what the customers want to buy. Why do consumers decide to buy? Who is involved in decision making? When do consumers buy? Where do consumers buy? Once you have a clear answer, you will then design a marketing program to match the answer obtained from the analysis. As for the concept of purchasing decision behavior in the digital age It is necessary to study online consumer behavior and consumer acceptance of technology. There are 6 important variables consisting of: Online cognitions, online emotions, online entertainment, flow, Online Attitudes and purchase intentions The entrepreneur or seller must prepare a website. Or a platform or application that is responsive, such as easy to use, fun to use, and creates enjoyment. Attract attention to demand for continuous use. Provides better value than buying in the original form and there is a guarantee of the product and consumers believe in what other customers give their opinion Rather than believing the advertisements that the business produces, therefore, it must be important to continuously present reviews from previous customers.
Keywords: Consumer Behavior, Purchase Decision-Making, Digital Age

บทนำ

การพัฒนาทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคในปัจจุบันเปลี่ยนแปลง เกิดการยอมรับในเทคโนโลยีเพราะทุกสิ่งสามารถสืบค้นและเปรียบเทียบผ่านโลกอินเทอร์เน็ต ซึ่งสร้างผลกระทบอย่างมากต่อร้านค้าขนาดเล็กและขนาดกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานในธุรกิจแบบเดิมที่เป็นธุรกิจออฟไลน์หรือธุรกิจที่ขายสินค้าแบบดั้งเดิมที่มีแค่หน้าร้าน ส่งผลให้ธุรกิจที่มีการขายแบบดั้งเดิมนั้นต้องพัฒนาตนเองและยอมรับนวัตกรรมใหม่เพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าในปัจจุบัน (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับบทความของวรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์ ที่นำเสนอไว้ว่า ผู้บริโภคในประเทศไทยมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคผ่านระบบดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2558 จนกระทั่งปี 2563 มีพฤติกรรมการซื้อผ่านระบบดิจิทัลมากกว่าร้อยละ 55 และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขายสินค้าผ่านระบบดิจิทัล คือ ผู้บริโภคเกิดการยอมรับเทคโนโลยี ด้วยตระหนักถึงประเด็นสำคัญหลายด้าน เช่น มีความสะดวกสบาย สามารถเปรียบเทียบข้อมูลก่อนการซื้อได้รวดเร็ว มีโอกาสในการเลือกสูงโดยไม่จำกัดพื้นที่ของผู้ขาย ไม่จำกัดเวลาในการซื้อ และประหยัดเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากพฤติกรรมผู้บริโภคแบบเดิม (วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์, 2563) ดังนั้น เพื่อความสำเร็จในการขายให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัลปัจจุบันนั้น ผู้ประกอบการควรศึกษา 2 ส่วนด้วยกัน คือ เข้าใจเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคและเข้าใจแนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ จึงจะนำไปวางแผนการขาย พัฒนาโปรแกรมการตลาดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ในการนำเสนอบทความครั้งนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปของพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัลที่นำไปสู่การตัดสินใจซื้อ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ต่อไป โดยเนื้อหาในการนำเสนอ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและการตัดสินใจซื้อ ส่วนที่ 2 แนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์และการยอมรับเทคโนโลยีของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและการตัดสินใจซื้อ

พฤติกรรมผู้บริโภคและการตัดสินใจซื้อ เป็นหัวใจสำคัญของนักการตลาดและธุรกิจทุกประเภท เมื่อธุรกิจตระหนักถึงข้อมูลเชิงลึกในเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ทราบถึงทัศนคติ และสามารถคาดการณ์แนวโน้มของกลุ่มเป้าหมายในอนาคต ด้วยความสำคัญของพฤติกรรมผู้บริโภค จึงมีนักวิชาการหลายท่านที่ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคออกมานำเสนอมุมมองสำคัญในแต่ละมิติอย่างน่าสนใจไว้ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์ให้ทราบถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคควรค้นหาเกี่ยวกับพฤติกรรมการซื้อหรือการใช้ของผู้บริโภคโดยใช้คำถาม ช่วยในการวิเคราะห์เพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค คือ 6W 1H ดังนี้

1. ใครบ้างอยู่ในตลาดเป้าหมาย (Who is in the market) เป็นคำถามเพื่อให้ทราบถึง ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย (Occupant) ใช้ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ และอาชีพ

2. ผู้บริโภคต้องการซื้ออะไร (What does the customer buy) เป็นคำถามเพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ (Object) คือ ต้องการคุณสมบัติหรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ (Product component) โดยการใช้ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์มาเป็นตัวอธิบายความต้องการซื้อสินค้าของผู้บริโภค

3. ทำไมผู้บริโภคจึงได้ตัดสินใจซื้อ (Why does the customer buy) เป็นคำถามที่ต้องการทราบวัตถุประสงค์ในการซื้อเพื่อสนองความต้องการในด้านใดบ้าง

4. ใครบ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซื้อ (Who participate in the buying) เป็นคำถามเพื่อต้องการทราบถึงบทบาทของกลุ่มต่าง ๆ (Organization) ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ

5. ผู้บริโภคซื้อเมื่อใด (When does the customer buy) เป็นคำถามเพื่อต้องการทราบถึงโอกาสในการซื้อ (Occasion) ได้แก่ จะซื้อผลิตภัณฑ์ช่วงเวลาใด และความบ่อยครั้งในการซื้อมีความถี่เท่าใด

6. ผู้บริโภคซื้อที่ไหน (Where does the customer buy) เป็นคำถามเพื่อต้องการทราบถึงช่องทางหรือแหล่ง (Outlet) ที่ผู้บริโภคซื้อในแหล่งที่ไหนบ้าง

7. ผู้บริโภคซื้ออย่างไร (How does the customer buy?) เป็นคำถามเพื่อต้องการทราบถึงวิธี พฤติกรรมในการซื้อสินค้า ขั้นตอนในการตัดสินใจซื้อ (Operation) ซึ่งประกอบด้วย

7.1 การรับรู้ปัญหา ได้แก่ เหตุผลในการเลือกซื้อ

7.2 การค้นหาข้อมูล ได้แก่ ผู้บริโภคทราบแหล่งข้อมูลในการซื้อได้จากแหล่งใด

7.3 การประเมินทางเลือก ได้แก่ ผู้บริโภคซื้อสินค้าทุกครั้งหรือไม่เมื่อพบเจอร้านขายสินค้าชนิดเดียวกัน

7.4 การตัดสินใจซื้อ ได้แก่ ผู้บริโภคซื้อเสื้อผ้าเพราะเหตุใด จำนวนชิ้นในการซื้อต่อครั้งเท่าใดและราคาเฉลี่ยในการซื้อต่อครั้งเท่าใด รูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมการขายที่ชอบ คือ แบบใด

7.5 ความรู้สึกหลังการซื้อ ได้แก่ ผู้บริโภคจะแนะนำบุคคลอื่นให้มาซื้อในร้านที่ผู้บริโภคได้ไปซื้อมาหรือไม่ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2550)

Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. ได้กล่าวว่า พฤติกรรมผู้บริโภค หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริโภคแสดงออกมาในลักษณะของการค้นหา การซื้อ การใช้ การประเมิน และการทิ้งผลิตภัณฑ์และบริการที่ผู้บริโภคคาดหวังว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ (Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L., 2007)

Solomon, M. R. ได้กล่าวว่า พฤติกรรมผู้บริโภคที่นำไปสู่การตัดสินใจเลือก หมายถึง พฤติกรรมและกระบวนการทางจิตใจของผู้บริโภคในการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ โดยครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การตระหนักถึงความต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือกต่าง ๆ และการตัดสินใจซื้อ โดยได้แบ่งชนิดของการตัดสินใจออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การตัดสินใจที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือมีแบบอย่างไว้ล่วงหน้า (Programmed Decisions) เป็นการตัดสินใจตามระเบียบ กฎเกณฑ์แบบแผนที่เคยปฏิบัติมาจนกลายเป็นงานประจำ เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการ อนุมัติให้บุคลากร ลาป่วย ลากิจ ลาบวช การอนุมัติการเบิกจ่ายเงิน การอนุมัติผลการศึกษา เป็นต้น การตัดสินใจแบบกำหนดไว้ล่วงหน้านี้เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเลือกทางเลือกได้น้อย เพราะว่าเป็นการตัดสินใจภายใต้สภาวการณ์ที่แน่นอน

2. การตัดสินใจที่ไม่ได้กำหนด หรือไม่มีแบบอย่างไว้ล่วงหน้า (Non-Programmed Decisions) ซึ่งเป็นการตัดสินใจในเรื่องใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน ไม่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนที่เคยปฏิบัติมาก่อน จึงเป็นเรื่องยุ่งยากแก่ผู้ตัดสินใจ โดยที่ผู้บริหารหรือผู้ตัดสินใจจะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงและความไม่แน่นอนด้วย เช่น การตัดสินใจนำเงินไปลงทุนเพื่อหาผลตอบแทนหรือผลกำไรในธุรกิจ การตัดสินใจผลิตสินค้าตัวใหม่ การตัดสินใจในการขยายกิจการ เป็นต้น (Solomon, M. R., 2007)

Kotler, P. ได้กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์ให้ทราบถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคเป็นการค้นหาเกี่ยวกับพฤติกรรมการซื้อหรือการใช้ของผู้บริโภคโดยใช้คำถามช่วยในการวิเคราะห์ เพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคโดยใช้หลัก “6W1H” ดังต่อไปนี้

1. ใคร คือ ผู้บริโภคซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย (Who is the target group) ผู้ประกอบการหรือผู้ขายควรทราบว่ากลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษานั้น มีลักษณะประชากรอย่างไร เช่น กลุ่มผู้หญิงวัยทำงาน กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มข้าราชการ

2. สิ่งที่ซื้อ คือ อะไร (What do consumer buy) ผู้ประกอบการหรือผู้ขายควรระบุได้ว่า สิ่งที่ต้องการศึกษา คือ พฤติกรรมการซื้อหรือบริการอะไร

3. เพราะเหตุใดผู้บริโภคจึงซื้อ (Why do consumer buy) เป็นการระบุว่าต้องการศึกษาสาเหตุหรือปัจจัยอะไรที่มีอิทธิพลต่อการซื้อของผู้บริโภค เช่น ค่านิยม วิถีชีวิต

4. ใครมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (Who involve in the decision-making) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยคาดว่าอาจจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มอ้างอิง เพื่อนหรือพ่อแม่

5. ผู้บริโภคซื้อเมื่อใด (When do consumers buy) คือ การศึกษาขอบเขตหรือช่วงเวลาการบริโภคว่าเกิดขึ้นเมื่อไร หรือมีความถี่มากน้อยเพียงไร เช่น ช่วงเดือนใด หรือช่วงฤดูกาลใด

6. ผู้บริโภคซื้อที่ไหน (Where do consumers buy) การศึกษาช่องทางหรือแหล่งที่ผู้บริโภคซื้อสินค้าหรือบริการ เช่น ห้างสรรพสินค้า หรือซุปเปอร์มาร์เก็ต

7. ผู้บริโภคซื้ออย่างไร (How do consumers buy) กระบวนการหรือขั้นตอนในการตัดสินใจซื้อซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ปัญหา การค้นหาข้อมูล การประเมินผลทางเลือก การตัดสินใจซื้อ และความรู้สึกภายหลังการซื้อ (Kotler , P., 1997)

ดังนั้น สรุปได้ว่าพฤติกรรมผู้บริโภค หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมของบุคคลในการแสวงหาเลือกซื้อและการใช้สอยผลิตภัณฑ์หรือบริการตลอดจนการประเมินผลหลังการใช้สินค้าเหล่านั้น เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองโดยมีกระบวนการตัดสินใจ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน

แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อ

กระบวนการตัดสินใจซื้อคือกระบวนการสำคัญที่นักการตลาดจำเป็นต้องศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการเลือกและการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อของนักวิชาการหลายท่าน ได้อธิบายกระบวนการในการตัดสินใจซื้อดังต่อไปนี้

Kotler, P. & Keller, K. L. ได้อธิบายว่าในช่วงระหว่างที่เกิดความตั้งใจซื้อสินค้า (Intention to Buy) และการตัดสินใจซื้อสินค้า (Purchase decision) มีปัจจัยสำคัญ 2 ปัจจัย (Kotler, P. & Keller, K. L., 2016) ดังนี้

1. ทัศนคติจากบุคคลอื่น (Attitudes of other) ซึ่งทัศนคตินั้นจะสามารถมีอิทธิพลกับการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้ก็ต่อเมื่อมีทัศนคตินั้นมีความเข้มข้น (Intensity) และแรงจูงใจ (Motivation) มากที่ทำให้ผู้บริโภคทำตาม

2. ปัจจัยจากสถานการณ์ที่คาดไว้ไม่ได้ (Unanticipated situational factors) ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นและทำให้ความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคเปลี่ยนไป

Kerin, R. A. et al. อธิบายกระบวนการ การตัดสินใจไว้ ดังนี้

1. การรับรู้ถึงความต้องการ (Need Recognition) หรือการรับรู้ปัญหา (Problem Recognition) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการตัดสินใจซื้อ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลระลึกถึงความแตกต่างระหว่าง สิ่งที่เขามีอยู่กับสิ่งที่เขาต้องการ (Kerin, R. A. et al., 2004) ซึ่งเกิดจาก 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1) ตัวแปรภายในหรือปัจจัยด้านจิตวิทยา ประกอบด้วย ความต้องการและการจูงใจ บุคลิกภาพและแนวความคิด ส่วนตัว การรับรู้ การเรียนรู้ และทัศนคติ 2) ตัวแปรภายนอก หรือปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสังคม วัฒนธรรม ประกอบด้วย กลุ่มอ้างอิง ครอบครัว ชั้นทางสังคม วัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อย ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลต่อการกำหนดความต้องการของแต่ละบุคคล

2. การค้นหาข้อมูล (Search for Information) หรือการค้นหาข้อมูลก่อนการซื้อ (Pre-purchase Search) เมื่อบุคคลได้รับรู้ถึงความต้องการแล้ว เขาจะค้นหาวิธีการที่จะทำให้ ความต้องการดังกล่าวได้รับการตอบสนอง ซึ่งผู้บริโภคสามารถค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือ บริการที่สามารถตอบสนองความต้องการได้ 2 ทาง คือ

2.1 การค้นหาข้อมูลจากภายใน (Internal Search) โดยทบทวนความทรงจำในอดีตเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือตราสินค้าที่ตนเองเคยซื้อ

2.2 การค้นหาข้อมูลจากภายนอก (External Search) ซึ่งสามารถค้นหาได้จาก 5 แหล่ง ดังนี้

2.2.1 แหล่งบุคคล (Personal Sources) ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เป็นต้น

2.2.2 แหล่งการค้า (Commercial Sources) หรือแหล่งข้อมูลที่จัดโดยนักการตลาด (Marketer-Dominated Sources) ได้แก่ สื่อการโฆษณา พนักงานขาย เป็นต้น

2.2.3 แหล่งชุมชน (Public Sources) ได้แก่ สื่อมวลชน องค์กรคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

2.2.4 แหล่งประสบการณ์ (Experiential Sources) ได้แก่ การควบคุมการตรวจสอบการใช้สินค้า เป็นต้น (Kerin, R. A. et al., 2004)

ดังกล่าวสามารถอธิบายให้เข้าใจได้โดยง่ายด้วยโมเดลการตัดสินใจของผู้บริโภคดังจะนำเสนอต่อไปนี้

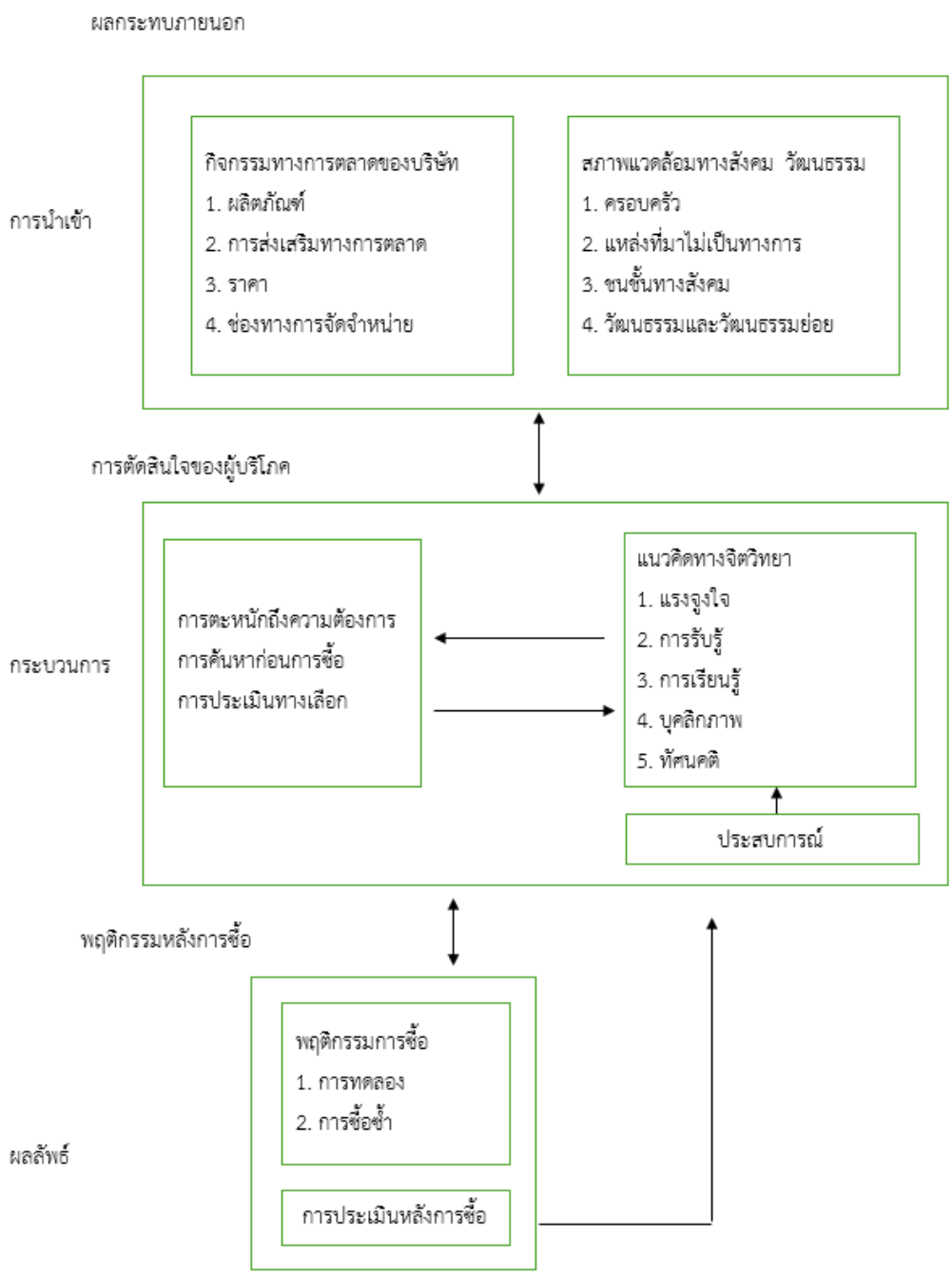

รูปภาพที่ 1 โมเดลการตัดสินใจของผู้บริโภค (Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L., 2007)

โมเดลการตัดสินใจของผู้บริโภคในภาพข้างต้นมีการประสมประสานจากแนวคิดการทำการตัดสินใจและพฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภค ประกอบด้วย 3 ส่วน Schiffman, L.G. & Kanuk, L.L. อธิบายไว้ ดังนี้

1. การนำเข้า (Input) ส่วนประกอบการนำเข้าของโมเดลการตัดสินใจของผู้บริโภค คือ ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งปัจจัยภายนอกนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ปัจจัยที่นักการตลาดหรือบริษัทพยายามจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคโดย การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่ง หรือเรียกว่าการขาเข้าทางการตลาดหรือกิจกรรมทางการตลาดที่บริษัทพยายามเข้าถึงให้ข้อมูล และชักจูงให้ผู้บริโภคซื้อและใช้ผลิตภัณฑ์ กิจกรรมทางการตลาดนี้มักจะอยู่ในรูปแบบกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดที่ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมการตลาด และช่องทางการจัดจาหน่าย

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ ประกอบด้วย ครอบครัว แหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นทางการ เช่น เพื่อน แหล่งข้อมูลที่ไม่หวังผลตอบแทน เช่น ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ นักวิจารณ์ นักเขียน ชนชั้นทางสังคม วัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อย ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการประเมินของผู้บริโภคที่จะยอมรับหรือปฏิเสธผลิตภัณฑ์

จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยกิจกรรมทางการตลาดและปัจจัยสังคมวัฒนธรรมเป็นการนำเข้าที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการซื้อและการใช้ของผู้บริโภค เพราะปัจจัยทั้งสองส่วนมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลที่จะส่งผลต่อกระบวนการทำการตัดสินใจของผู้บริโภค

2. กระบวนการ (Process) ส่วนประกอบของกระบวนการเป็นส่วนที่พิจารณาถึงผู้บริโภคทำการตัดสินใจอย่างไร ซึ่งการทำความเข้าใจกระบวนการนี้ นักการตลาดจึงทำการพิจารณาอิทธิพลของแนวคิดทางจิตวิทยา ซึ่งจัดเป็นอิทธิพลภายใน ประกอบด้วย การจูงใจ การรับรู้ บุคลิกภาพ และทัศนคติ ที่มีผลกระทบต่อกระบวนการทำการตัดสินใจของผู้บริโภค ที่เกิดจากความจาเป็นหรือความต้องการของผู้บริโภคตระหนักถึงทางเลือกผลิตภัณฑ์ กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล และการประเมินทางเลือก จึงสรุปได้ว่า การกระทำการตัดสินใจของผู้บริโภคประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

2.1 การตระหนักถึงความต้องการ (Need Recognition) การตระหนักถึงความต้องการเกิดขึ้นเมื่อผู้บริโภคเผชิญกับปัญหาในการดำเนินชีวิตประจาวัน หรือภาระหน้าที่ของตนเองจะเห็นได้ว่าเมื่อไรที่ผู้บริโภคตระหนักถึงปัญหาหรือความต้องการ จะส่งผลให้เกิดความต้องการสินค้าประเภทนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ผู้บริโภคมักจะทำการค้นหาข้อมูลก่อนการซื้อ

2.2 การค้นหาก่อนการซื้อ (Pre-purchase Search) การค้นหาก่อนการซื้อจะเกิดขึ้นเมื่อผู้บริโภคมีการรับรู้ความต้องการของตนเอง และอาจจะให้เกิดความพึงพอใจจากการซื้อหรือการบริโภคผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่ง ซึ่งผู้บริโภคมักทำการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารก่อนการตัดสินใจซื้อ

2.3 การประเมินทางเลือก (Evaluation of Alternatives) การประเมินทางเลือกของผู้บริโภคเริ่มจากการนาข้อมูลข่าวสารมาพิจารณา และโดยส่วนใหญ่แล้วผู้บริโภคจะใช้ข้อมูล 2 ประเภท คือ

2.3.1 รายชื่อตราสินค้าที่ผู้บริโภคคิดว่าจะทำการเลือกซื้อ เกิดจากบริบทของ การทำการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค ที่มีการพิจารณาถึงตราสินค้าที่คิดว่าจะทำการตัดสินใจซื้อ หรือที่เรียกว่า Evoked set หรือ Consideration Set เป็นกลุ่มตราสินค้าที่ผู้บริโภค ให้การยอมรับ

2.3.2 กฎการตัดสินใจแบบที่ไม่มีการชดเชย (No Compensatory Rules) เป็นการประเมินผลิตภัณฑ์แต่ละตราสินค้า โดยพิจารณาคุณสมบัติต่างๆที่เป็นเกณฑ์แยกจากกันในแต่ละเกณฑ์ และไม่มีเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาชดเชยกันได้ ถึงแม้ว่าตราสินค้าจะมีเอกลักษณะเชิงบวก จะไม่สามารถนาเอกลักษณะนั้นไปชดเชยลักษณะหรือคุณสมบัติเชิงลบอื่น ๆ ได้

3. ผลลัพธ์ (Output) ในส่วนของผลลัพธ์ของโมเดลการทำการตัดสินใจของผู้บริโภคมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลังการตัดสินใจอยู่ 2 ส่วน คือ พฤติกรรมการซื้อ (Purchase Behavior) และการประเมินหลังการซื้อ (Post Purchase Evaluation) นักการตลาดควรที่จะทำการศึกษากิจกรรมทั้งสองส่วนนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความพึงพอใจของผู้บริโภค

พฤติกรรมการซื้อ ผู้บริโภคมีพฤติกรรมการซื้ออยู่ 3 ประเภท คือ การทดลองซื้อ (Trial Purchase) การซื้อซ้ำ (Repeat Purchase) และการซื้อที่เกิดจากการผูกมัดในระยะยาว (Long-term Commitment Purchase)

ซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันในเชิงเหตุผลเสมอ (Schiffman, L.G. & Kanuk, L.L., 2007)

แนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์และการยอมรับเทคโนโลยีของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล

แนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์

นิเวศน์ ธรรมะ ได้นำเสนอในผลการวิจัยว่าการซื้อขายออนไลน์เป็นส่วนที่สำคัญของเศรษฐกิจโลก และถูกนำใช้โดยผู้บริโภคและร้านค้าปลีกเนื่องจากสะดวกมีประสิทธิภาพ คุ้มค่า อย่างไรก็ตามมีเว็บไซต์จำนวนมากที่ล้มเหลวในการสร้างประสบการณ์เชิงบวกต่อผู้บริโภคในการซื้อสินค้า นักวิชาการด้านบริหารธุรกิจจึงต้องมีการค้นคว้าเพิ่มเติมว่าสิ่งใด คือ สิ่งเร้าที่จะสร้างพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคในยุคดิจิทัลนี้ (นิเวศน์ ธรรมะ, 2562) สอดรับกับผลการวิจัยของ วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์ ที่นำเสนอไว้ว่ารูปแบบ สิ่งเร้า การกระตุ้นและการตอบสนอง (Stimuli, Organism and Responses: SOR) มีองค์ประกอบ 6 ตัวแปร ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจในออนไลน์ (Online Cognitions) อารมณ์ทางออนไลน์ (Online Emotions) ความบันเทิงออนไลน์ (Online Entertainment) ความต่อเนื่อง (Flow) และทัศนคติที่มีต่อสื่อออนไลน์ (Online Attitudes) และความตั้งใจซื้อ (Purchase Intentions) ซึ่งความสัมพันธ์ของการรับรู้ทางออนไลน์มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของเว็บไซต์ เช่น คุณภาพของเนื้อหาข้อมูลและความถูกต้องของข้อมูลในขณะที่ความบันเทิงออนไลน์มีความสัมพันธ์กับความชอบของแต่ละบุคคล อารมณ์ออนไลน์มีความสัมพันธ์กับการกระตุ้นอารมณ์ ความสุขและความสนุกที่เกิดขึ้นในระหว่างการเล่นหรือหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต ทัศนคติออนไลน์มีความเกี่ยวข้องกับทัศนคติที่มีต่อเว็บไซต์และทัศนคติที่มีต่อสินค้า (วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์, 2563) ดังแสดงในรูปภาพที่ 2 แบบจำลองพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ ด้านล่างนี้

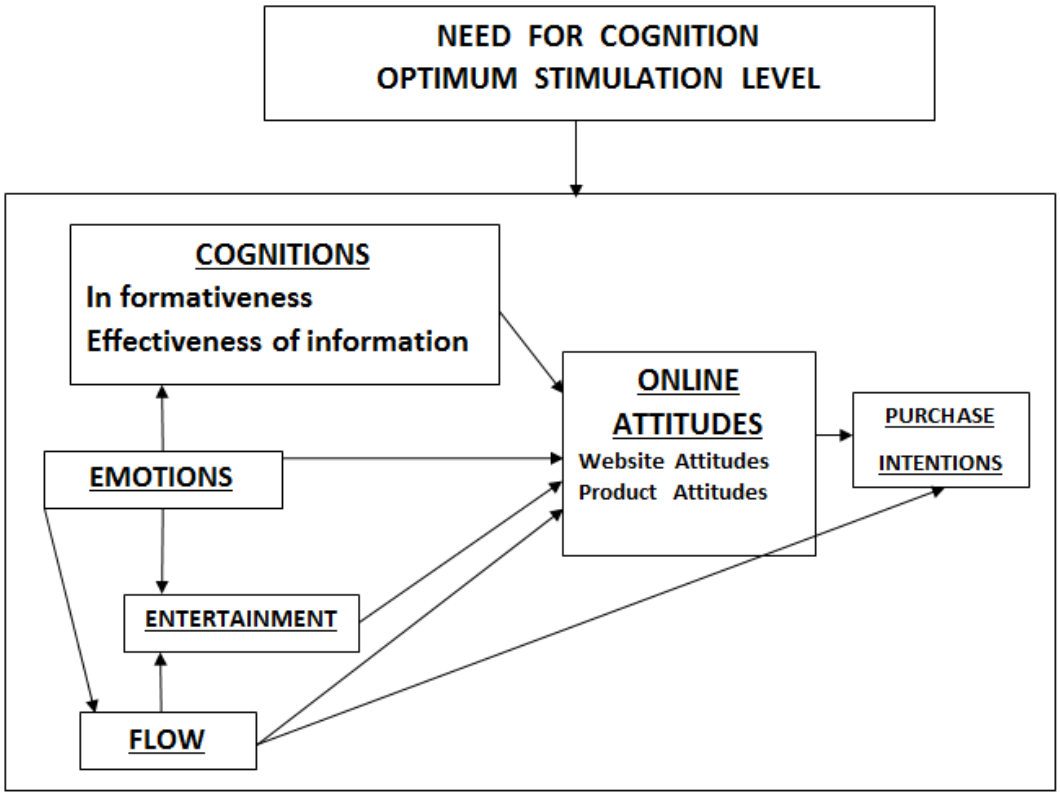

ภาพที่ 2 แบบจำลองพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ (วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์, 2563)

ณัฏฐนันท์ พิธิวัตโชติกุล ได้นำเสนอไว้ว่า พฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ ได้แก่ ด้านอารมณ์ออนไลน์ ด้านความต่อเนื่อง ด้านประสิทธิภาพของสารสนเทศ และด้านความบันเทิงออนไลน์ประกอบไปด้วย

1. ด้านอารมณ์ออนไลน์ เมื่อผู้บริโภครู้สึกยินดี อารมณ์ยินดีนี้มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ยกตัวอย่าง ทฤษฎีสภาพอารมณ์ที่คาดการณ์ว่า ประสบการณ์ที่น่ารื่นรมย์ส่งผลต่อการถ่ายโอนทัศนคติ

2. ด้านความต่อเนื่อง เป็นกุญแจสำคัญในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และคอมพิวเตอร์ โดยอธิบายว่าประสบการณ์ระหว่างการใช้งานเว็บไซต์ เชื่อมโยงกับการควบคุมทักษะความท้าทายและการติดต่อสื่อสารจะกระตุ้นอารมณ์ในเชิงบวกซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ

3. ด้านประสิทธิภาพของสารสนเทศ จะสามารถแสดงผลข้อมูลบนเว็บไซต์ที่มีระดับความถูกต้องของข้อมูลซึ่งมีความสมบูรณ์เกี่ยวข้องกันและมีการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันเสมอ

4. ด้านความบันเทิงออนไลน์ เป็นกิจกรรมหรือการกระทำโดยที่ปราศจากจุดมุ่งหมายทางกายภาพโดยตรงหรือเป็นกิจกรรมที่บุคคลมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมเพราะสนใจในกิจกรรม (ณัฏฐนันท์ พิธิวัตโชติกุล, 2560)

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปความหมายของพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ได้ว่าพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์เกิดขึ้นจากปัจจัยแวดล้อมอย่างเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเนื่องจากมีความสะดวก มีประสิทธิภาพและคุ้มค่า โดย 4 ตัวแปรสำคัญที่พบบ่อยและอ้างอิงในงานวิจัยของวรรณิกา จิตตินรากร ประกอบด้วย ตัวแปรด้านอารมณ์ออนไลน์ (Online Emotions) ด้านความต่อเนื่อง (Flow) ด้านประสิทธิภาพของสารสนเทศ (Effectiveness of Information Content) และด้านความบันเทิงออนไลน์ (Online Entertainment) (วรรณิกา จิตตินรากร, 2561)

แนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านสามารถสรุปได้ว่า การยอมรับเทคโนโลยี หมายถึงการตัดสินใจโดยจะนำเทคโนโลยีนั้นไปใช้อย่างเต็มที่ โดยการยอมรับของบุคคลเกิดขึ้นเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่บุคคลได้สัมผัสกับเทคโนโลยี ถูกชักจูงให้ยอมรับ ตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธ ปฏิบัติตามการตัดสินใจและยืนยันการปฏิบัตินั้น ขั้นตอนนี้จะใช้เวลาช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ คือ ตัวบุคคลและลักษณะทางเทคโนโลยี นิเวศน์ ธรรมะ นำเสนอไว้ว่า แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีเป็นทฤษฎีที่มีการศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีและได้รับการยอมรับจากนักวิจัยจำนวนมากที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์และใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการยอมรับการใช้เทคโนโลยี โดยหลักการของการยอมรับเทคโนโลยี จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจแสดงพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 ประการ ได้แก่ ตัวแปรภายนอก (External variables) การรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีสารสนเทศ (Perceived usefulness หรือ PU) การรับรู้ว่าเป็นระบบที่ง่ายต่อการใช้งาน (Perceived ease of Use หรือ PEU) และทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (Attitude toward using) พฤติกรรมการใช้จริง (Actual System Use) สามารถอธิบายให้เข้าใจโดยง่ายด้วยรูปภาพที่ 3 ดังนี้

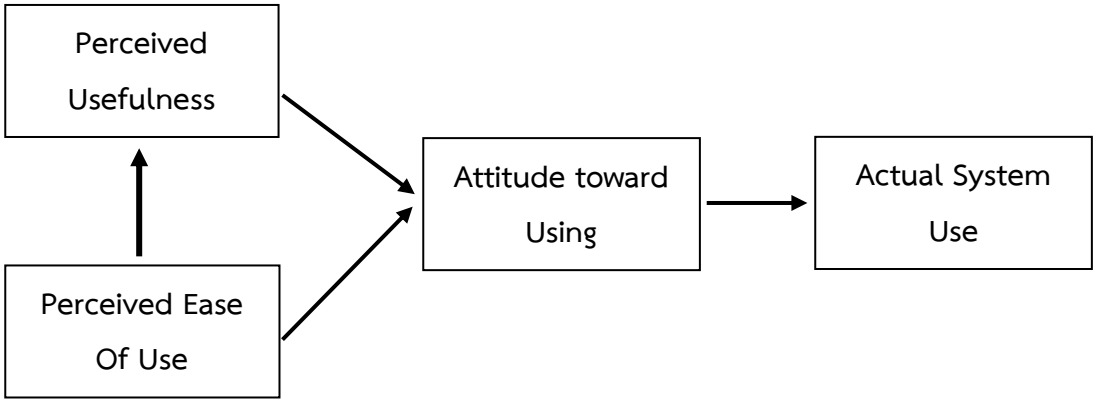

ภาพที่ 3 แบบจำลองต้นฉบับการยอมรับเทคโนโลยี (นิเวศน์ ธรรมะ, 2562)

สรุป

พฤติกรรมผู้บริโภคเป็นสาเหตุสำคัญที่สัมพันธ์กันกับการตัดสินใจซื้อ เริ่มจากมีการนำเข้า คือ ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพล เช่น ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้บริโภครายบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ โดยการค้นคว้าหาข้อมูลและทำการพิจารณาทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งที่ดีที่สุด โดยผู้บริโภคได้มีการพิจารณาและประเมิน โดยมีการนำมาเปรียบเทียบจนได้ทางเลือกที่พอใจที่สุด ที่สามารถสนองความต้องการและเป็นการกระทำอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขายสินค้าในยุคดิจิทัล คือ ผู้บริโภคเกิดการยอมรับเทคโนโลยี ด้วยตระหนักถึงประเด็นสำคัญหลายด้าน เช่น มีความสะดวกสบาย สามารถเปรียบเทียบข้อมูลก่อนการซื้อได้รวดเร็ว มีโอกาสในการเลือกสูงโดยไม่จำกัดพื้นที่ของผู้ขาย ไม่จำกัดเวลาในการซื้อ และประหยัดเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากพฤติกรรมผู้บริโภคแบบเดิม ดังนั้น เพื่อความสำเร็จในการขายให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัลปัจจุบันนั้น ผู้ประกอบการควรศึกษา 2 ส่วนด้วยกัน คือ เข้าใจเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคและเข้าใจแนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ จึงจะนำไปวางแผนการขาย พัฒนาโปรแกรมการตลาดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในการนำเสนอบทความครั้งนี้ ผู้เขียนขออธิบายสรุปแยกข้อ ดังนี้ ส่วนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและการตัดสินใจซื้อ ผู้ประกอบการหรือผู้ขายต้องทำความเข้าใจและหาคำตอบในกลุ่มลูกค้าเป้าหมายว่าลูกค้าต้องการซื้ออะไร ทำไมผู้บริโภคจึงตัดสินใจซื้อ ใครบ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้บริโภคซื้อเมื่อใด ผู้บริโภคซื้อที่ไหน และผู้บริโภคซื้ออย่างไรโดยค้นหาว่าผู้บริโภคนั้นมีการรับรู้ปัญหาอย่างไร มีการค้นหาข้อมูลอย่างไร มีการประเมินทางเลือกอย่างไร มีการตัดสินใจซื้ออย่างไร และมีความรู้สึกหลังการซื้ออย่างไร เมื่อได้คำตอบที่ชัดเจนแล้วจึงออกแบบโปรแกรมการการตลาดนำเสนอให้ตรงกับพฤติกรรม ส่วนที่ 2 แนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์และการยอมรับเทคโนโลยีของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล สรุปได้ว่า มีองค์ประกอบ 6 ตัวแปรที่สำคัญที่กระตุ้นการตัดสินใจซื้อได้ ด้านความรู้ความเข้าใจในออนไลน์ (Online Cognitions) อารมณ์ทางออนไลน์ (Online Emotions) ความบันเทิงออนไลน์ (Online Entertainment) ความต่อเนื่อง (Flow) ทัศนคติที่มีต่อสื่อออนไลน์ (Online Attitudes) และความตั้งใจซื้อ (Purchase Intentions) ซึ่งผู้ประกอบการหรือผู้ขายควรใช้เว็ปไซต์ หรือแพลตฟอร์ม ที่ตอบสนองได้ด้วยคุณสมบัติ คือ ใช้งานง่าย ใช้แล้วสนุก สร้างความเพลิดเพลิน ดึงดูดความสนใจให้อยากใช้งานต่อเนื่อง ให้ความคุ้มค่ากว่าการซื้อในรูปแบบเดิม ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2567). คู่มือเปิดร้านค้าออนไลน์. เรียกใช้เมื่อ 30 ตุลาคม 2567 จาก https://www.dbd.go.th/data-storage/attachment/54da48c8471e7fa220c10894f.pdf

ณัฏฐนันท์ พิธิวัตโชติกุล. (2560). การยอมรับเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และพฤติกรรมผู้บริโภค ออนไลน์ ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

นิเวศน์ ธรรมะ. (2562). ประสบการณ์การซื้อออนไลน์ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าออนไลน์. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาการตลาด. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

วรรณิกา จิตตินรากร. (2561). การยอมรับเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าจากบริษัทขายตรงผ่านช่องทางออนไลน์. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์. (2563). อิทธิพลของตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับพฤติกรรมซื้อสบู่สมุนไพรออนไลน์. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการการตลาด. มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.

_____. (2563). อิทธิพลของตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับพฤติกรรมซื้อออนไลน์. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(7), 328-344.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2550). พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.

Kerin, R. A. et al. (2004). Marketing management. New York: McGraw Hill.

Kotler, P. (1997). Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control. New Jersey: A Simon & Schuster Company.

Kotler, P. & Keller, K. L. (2016). Marketing management. (15th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. (2007). Consumer Behavior. New Jersey: Prentice Hall.

Solomon, M. R. (2007). Consumer Behavior: BuyingHaving and Being. New Jersey: Prentice Hall.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 90-99

บทความวิชาการ : Academic article

พลวัตของย่านบางโพ : จากสายน้ำสู่ถนนสายไม้*

DYNAMIC OF BANGPHO: FROM OLD RIVERFRONT COMMUNITY TO WOOD STREET

มนินทรา ทุมโฆสิต* อนุชา แพ่งเกษร
Manintra Tumkosit*, Anucha Pangkesorn
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: tmanintra@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การก่อรูปและการเปลี่ยนแปลงของย่านบางโพไปสู่ย่านการค้าไม้ในแต่ละช่วงเวลา โดยมุ่งเน้นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การศึกษาแบ่งเป็น 3 ช่วงสำคัญ ได้แก่ ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2394) ช่วงเวลาที่ย่านบางโพเริ่มก่อตัวเป็นชุมชนริมแม่น้ำและลำคลอง โดยเป็นช่วงเวลาที่มีคนเชื้อชาติต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน จนเกิดเป็นสังคมที่ความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา วิถีชีวิตชุมชนผูกพันกับสายน้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลัก ช่วงกลางรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2394 - 2475) การลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการค้าและพัฒนาคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ อุตสาหกรรมไม้ที่ได้รับอิทธิพลและเทคโนโลยีการแปรรูปไม้จากตะวันตกส่งผลให้เกิดการจ้างงานมีการอพยพเข้ามาทำงานของแรงงานจากต่างจังหวัด ทำให้ชุมชนขยายตัวโดยมีวัดและศาสนสถานเป็นศูนย์กลาง ในช่วงรัชกาลที่ 7 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน) การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและการปกครองพื้นที่ในเมืองเกิดเปลี่ยนแปลงการใช้งาน ย่านการค้าไม้วัดสระเกศย้ายถิ่นฐานจากเหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ ทำให้ช่างไม้ที่มีฝีมือมารวมตัวกันอยู่ในย่านบางโพ ประกอบกับการย้ายฐานอุตสาหกรรมไม้จากในเมืองจากกฎหมายควบคุมย่านอุตสาหกรรม ชุมชนประชานฤมิตรเปลี่ยนจากการทำไร่สวนสู่กิจการค้าและอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ จนกลายเป็นย่านการค้าไม้ที่สำคัญในปัจจุบัน สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของย่านบางโพ ประกอบด้วยปัจจัยกายภาพ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาเส้นทางคมนาคม รวมถึงปัจจัยด้านนโยบายการเมืองการปกครอง ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนย่านบางโพอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: พลวัต, ย่านบางโพ, สายน้ำบางโพ, ถนนสายไม้

Abstract

This academic article aims to study and analyze the formation and transformation of Bang Pho into a timber trading district across different periods, focusing on factors driving these changes. The study is divided into three significant periods. During the early Rattanakosin period (1782 - 1851), settlements along rivers and canals were established by diverse ethnic and religious groups, creating communities characterized by cultural diversity. These communities relied heavily on waterways as their primary transportation routes. The mid-Rattanakosin period (1851 - 1932)

* Received December 1, 2024; Revised January 3, 2025; Accepted January 11, 2025

witnessed economic transformation spurred by the Bowring Treaty, which led to significant trade-driven growth. This period saw advancements in land and water transportation and the introduction of Western technologies in the wood industry, resulting in expanded employment opportunities and migration from rural areas. Communities began clustering around temples and other religious landmarks, reflecting the growing significance of these spaces. From the reign of King Rama VII to the present (1932 - present), political and governance changes reshaped urban dynamics. The timber trade hub moved from Wat Saket to Bang Pho following a major fire, and skilled woodworkers congregated in Bang Pho. Additionally, zoning laws regulating industrial activities facilitated the relocation of wood-related industries to the area. The Prachanaruemit Alley community transitioned from agriculture to commerce and small-scale furniture production, culminating in the establishment of Bang Pho as a prominent timber trading district. The study concludes that key factors influencing the evolution of Bang Pho include physical changes such as shifts in settlement patterns and transportation development, as well as political and governance policies that have significantly impacted the community's social and economic landscape.
Keywords: Dynamic, Bangpho Community, Bangpho Riverfront, Wood Street

บทนำ

ย่านบางโพ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร เป็นย่านเก่าที่มีขอบเขตไม่ชัดเจน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครอง บางโพไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นแขวงหรือเขตเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองในอดีต ปัจจุบันชื่อ “บางโพ” ยังปรากฏหลายแห่ง เช่น สี่แยกบางโพ ท่าน้ำบางโพ คลองบางโพ วัดบางโพโอมาวาส และวัดอนัมนิกายาราม (วัดญวนบางโพ) เป็นต้น สถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของย่านบางโพในอดีต ที่เดิมเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมามีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ประกอบกับการเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศ และเหตุการณ์ยกเลิกสัมปทานไม้ในประเทศไทย ทำให้ต้องสั่งไม้จากต่างประเทศ การขนส่งจึงเปลี่ยนรูปแบบโดยมาทางบกแทน โรงเลื่อยไม้จึงเกิดขึ้นหลายแหล่งในเขตพระนครรวมทั้งย่านบางโพด้วย

จากนโยบายของรัฐบาลที่ออกกฎหมายห้ามตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตเมือง จึงเกิดการขยับขยายพื้นที่มาตั้งบริเวณบางโพมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้บางโพกลายเป็นศูนย์กลางการแปรรูปและการค้าไม้ ย่านบางโพจึงไม่เพียงเป็นแหล่งการค้า แต่ยังเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งสร้างพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันย่านบางโพกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็ว เช่น การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ระบบรถไฟฟ้า และโครงการผังเมืองใหม่ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและอาชีพของคนในพื้นที่ อีกทั้งยังเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าภายหลังการระบาดของโรคโควิด-19 สถานการณ์ “ความปกติใหม่” (New Normal) ได้เพิ่มแรงกดดันให้ชุมชนบางโพต้องปรับตัว ขณะเดียวกันยังเพิ่มความเสี่ยงต่อการสูญเสียคุณค่าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

บทความนี้มุ่งศึกษาพลวัตของย่านบางโพ ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาไปสู่ย่านการค้าไม้ โดยแบ่งช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงของย่านบางโพเป็น 3 ช่วง และนำเสนอการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านสังคม โดยบทสรุปจะทำการวิเคราะห์ปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม และแนวทางการปรับตัวของชุมชนเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

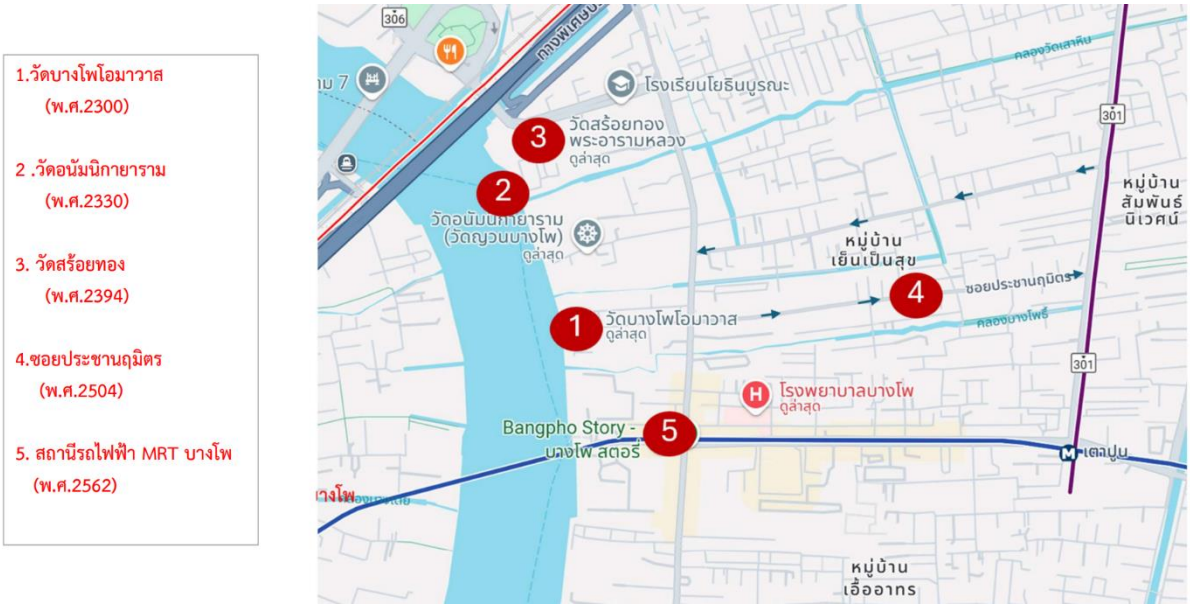

ภาพที่ 1 แผนที่ย่านบางโพปัจจุบัน

ช่วงที่ 1 : ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2394)

ในอดีตลักษณะธรรมชาติของบางกอกมีความเกี่ยวพันกับสายน้ำ สิ่งสำคัญที่ใช้อธิบายภูมิลักษณ์ของบางกอกได้ดีที่สุด คือ คำว่า “บาง” ซึ่งหมายถึง บริเวณที่มีลำน้ำ ทางน้ำ ลำคลอง หรือแม่น้ำพาดผ่านหรือสุดตันลง นอกจากนี้ “บาง” ยังหมายถึงชุมชนหรือย่านที่มีผู้คนอาศัยอยู่รวมกันในบริเวณที่มีทางน้ำไหลตัดผ่านและมีท่าเรือใช้สำหรับการเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนต่าง ๆ (กรรณิการ์ สุธีรัตนาภิรมย์, 2016) ภูมิทัศน์เหล่านี้ยังสะท้อนผ่านการพรรณนาถึงพืชพรรณเฉพาะถิ่นในแต่ละ “บาง” เช่น บางกรูดมีมะกรูด บางพลูมีพลู บางฉมังทำประมง และบางจากมีมะพร้าว (ดอกหมาก) (จารุวรรณ ขำเพชร, 2018)

ลักษณะทางกายภาพ: การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในพื้นที่ ที่เรียกว่า บางกอกมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยตั้งถิ่นฐานตามแนวแม่น้ำและลำคลองซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน บ้านเรือนมักจะหันหน้าเข้าหาแม่น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีการตั้งถิ่นฐานแบบโบราณ (จารุวรรณ ขำเพชร, 2018) บริเวณริมน้ำบางโพ ที่มีวัดโพคาราม ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ในปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดบางโพโอมาวาส” อุโบสถหลังเดิมของวัดหันหน้าไปทางทิศตะวันตกเพื่อเผชิญแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ในการสร้างอุโบสถและ วิหารใหม่ได้เปลี่ยนหันหน้าไปทางทิศตะวันออกซึ่งถือเป็นทิศมงคล (ธนภัทร์ ลิ้มหัสนัยกุล, 2018) ใน “นิราศภูเขาทอง” ซึ่งสุนทรภู่แต่งไว้เมื่อ พ.ศ. 2371 ระหว่างการบวชเป็นภิกษุที่วัดราชบุรณะ ท่านได้เดินทางไปพระนครศรีอยุธยา โดยกล่าวถึงตำบลริมน้ำบางโพ ว่ามีต้นโพธิ์เป็นจุดสังเกตและมีชุมชนบ้านญวนที่ค้าขายกุ้งปลา ดังนี้

ถึงบางโพธิ์โอ้พระศรีมหาโพธิ ร่มนิโรธรุกขมูลให้พูนผล
ขอเดชะอานุภาพพระทศพล ให้ผ่องพ้นภัยพาลสำราญกาย
ถึงบ้านญวนล้วนแต่โรงแลสะพรั่ง มีข้องขังกุ้งปลาไว้ค้าขาย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ชนชาติต่าง ๆ ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบางกอก รวมถึงชาวเวียดนามซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ จันทบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ชุมชนชาวเวียดนามตั้งอยู่ในย่านต่าง ๆ เช่น พาหุรัด บางโพ และสามเสน (ผุสดี จันทวิมล, 1998)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ: ในช่วงนี้ ไทยได้ทำสนธิสัญญาการค้าเบอร์นี ซึ่งยกเลิกการผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ ส่งผลให้ชาวจีนและชาวต่างชาติมีโอกาสเข้ามารับสัมปทานการส่งออกในไทยมากขึ้น ส่วนการค้าภายในย่านชุมชนต่าง ๆ เป็นการค้าที่จำกัดอยู่ในท้องถิ่น เนื่องจากเศรษฐกิจส่วนใหญ่มาจากพืชผลที่บริโภคภายในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจะนำไปขายในลักษณะการค้าเลี้ยงชีพ โดย เฟรเดอริค อาร์เธอร์ นีล นักเดินทางชาวตะวันตกได้กล่าวถึง การค้าบนแพในสมัยรัชกาลที่ 3 ว่า “ร้านค้าดีที่สุดล้วนเป็นเรือนแพ” ซึ่งส่วนใหญ่มีขนาด 2 - 3 ห้อง ห้องหลักกลางเรือนจะเปิดกว้างด้านหน้าเพื่อแสดงสินค้าที่จำหน่าย เช่น ข้าว เนื้อหวาน และผ้าพิมพ์จากอินเดีย จีน และมลายู ทำให้กลุ่มเรือนแพมีลักษณะเป็น “ตลาดลอยน้ำ”

ลักษณะทางสังคม: ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325 - 2352) องเชียงสือ หรือเหงียนฟุกอันท์ เจ้าเมืองไซ่ง่อน และข้าราชบริพารชาวเวียดนามได้ลี้ภัยการกบฏไตเซินเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์ทรงเมตตาและประทานที่ดินให้ชาวเวียดนามตั้งถิ่นฐานที่ตำบลบางโพ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ชาวญวนได้อพยพเข้ามาในไทยหลายครั้ง เช่น ในคราวที่ญวนเข้ารีตหนีภัยจากการห้ามนับถือศาสนาคริสต์ โดยพระเจ้าแผ่นดินญวนมินมาง เมื่อเข้ามาถึงไทย พวกญวนกลุ่มนี้ได้ตั้งถิ่นฐานทั้งที่บางโพและสามเสน พร้อมกับทำประโยชน์แก่ประเทศไทย (ผุสดี จันทวิมล, 1998) ชาวญวนที่มากับองเชียงสือที่ตั้งถิ่นฐานในตำบลบางโพนี้นับถือพุทธศาสนา จึงได้สร้างวัดกว๋างเพื้อกตื่อ หรือวัดญวนบางโพ ในปี พ.ศ. 2330

ภาพที่ 2 วัดกว๋างเพื้อกตื่อที่สร้างขึ้นในยุคแรก

ในปี พ.ศ. 2383 เมื่อไทยและเขมรร่วมกันขับไล่ญวนที่เข้ามาในเขมร กองทัพญวนถูกล้อมอยู่หลายแห่ง แต่เกิดโรคระบาดขึ้นในค่าย ทำให้ทหารญวนราวหนึ่งพันคนหนีออกจากค่าย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ญวนเหล่านี้ไปอยู่ที่บางโพ รวมกับญวนเชื้อสายองเชียงสือ และให้เข้ารับราชการในกรมญวนต่าง ๆ กองญวนอาสารบนับถือพุทธศาสนา อาศัยอยู่ในตำบลบางโพ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเวียดนามกลุ่มแรกที่ได้รับเบี้ยหวัด (ผุสดี จันทวิมล, 1998) พวกญวนที่รับราชการมักประกอบอาชีพเสริม เนื่องจากเงินเบี้ยหวัดที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่อาชีพหลักของคนไทยส่วนใหญ่คือกสิกรรม ทำให้ชาวเวียดนามที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย เช่น เวียดนามที่ตำบลสามเสนและบางโพ ได้เข้ามาประกอบอาชีพกสิกรรมด้วย นอกจากนี้ ชาวเวียดนามในภาคกลาง อาทิ ตำบลสามเสนและบางโพ ยังอพยพจากกรุงเทพฯ ไปอยู่สุพรรณบุรีและภาคเหนือ นอกจากอาชีพประมงแล้ว ชาวเวียดนามยังมีความถนัดในงานช่างฝีมือ โดยเฉพาะชาวเวียดนามที่ติดตามองเชียงสือเข้ามาและเข้ารับราชการ ซึ่งมีความถนัดในการต่อเรือ และงานช่างสลัก จึงได้เข้ารับราชการในกรมช่างญวนต่าง ๆ ภายหลัง

เมื่อทหารเหล่านี้ไม่ได้ออกไปร่วมรบ จึงเปลี่ยนอาชีพไปประกอบธุรกิจค้าซุงและทำงานในโรงเลื่อยไม้ ต่อมาจึงเปลี่ยนไปดำเนินกิจการโรงสีข้าวพลังไอน้ำ ซึ่งยังคงดำเนินกิจการอยู่ริมแม่น้ำบางโพ (แวน รอย, เอ็ดวาร์ด, 2022)

ช่วงที่ 2 : ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (พ.ศ. 2394 - 2468)

ลักษณะทางกายภาพ: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่เริ่มรับอารยธรรมตะวันตก เข้ามาปรับปรุงประเทศให้เข้ากับระบบการค้าเสรี ซึ่งเป็นผลจากสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398) ทำให้การค้ากับชาวต่างชาติในกรุงเทพฯ เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้การสัญจรทางน้ำมีความเปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีเรือสินค้าเข้ามายังกรุงเทพฯ จำนวนมาก ถึงกับต้องออกกฎหมายท้องน้ำ เพื่อควบคุมการเดินเรือใหญ่ในแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจกรรมการค้าและจำนวนเรือในแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงน้ำหลาก จึงต้องมีการจัดระเบียบเรือนแพในกรุงเทพฯ โดยมีพระราชบัญญัติธรรมเนียมคลอง (พ.ศ. 2413) ชาวพระนครส่วนหนึ่งที่เคยอาศัยอยู่ในเรือนแพริมแม่น้ำเจ้าพระยาและตามคูคลองต่าง ๆ ย้ายขึ้นมาตั้งถิ่นฐานบนบกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานนี้ทำให้เกิดการตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากถนนอย่างหนาแน่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการกำหนดเขตการปกครองเป็นตำบลและอำเภอ โดยบางโพถูกกำหนดเป็นตำบลบางโพ ขึ้นกับอำเภอบางซื่อ พร้อมกับการขยายตัวทางพื้นที่และจำนวนประชากร ความต้องการที่เพิ่มขึ้นด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน สะพาน รถราง และโทรคมนาคม

ลักษณะทางเศรษฐกิจ: สนธิสัญญาเบาว์ริงที่ทำกับประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพระนคร วิถีชีวิตที่เคยพึ่งพาตนเองเริ่มเปลี่ยนไปสู่การบริโภคและการจับจ่ายซื้อสินค้าต่าง ๆ ตามความเจริญรุ่งเรืองของการค้านานาชาติที่ทวีขึ้นตามลำดับ ในสมัยรัชกาลที่ 5 การค้าไม้สักรุ่งเรืองอย่างมาก จนมีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นในปี พ.ศ. 2439 เพื่อดูแลการค้าไม้โดยตรง อย่างไรก็ตาม การค้าไม้สักส่วนมากตกอยู่ในมือของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวอังกฤษที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ในประเทศไทยและเปิดบริษัทส่งออกไม้ไปยังยุโรป ในปี พ.ศ. 2426 มีการนำเครื่องจักรแปรรูปไม้มาตั้งโรงเลื่อยในเชียงใหม่ และภายหลังมีการตั้งโรงเลื่อยจักรในกรุงเทพฯ จำนวนมาก ซึ่งโรงเลื่อยส่วนใหญ่บริหารโดยชาวจีนไหหลำ ที่พัฒนาวิธีแปรรูปไม้ให้เกิดผลกำไรมากที่สุด ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในกิจการแปรรูปไม้สัก โดยโรงเลื่อยจักรไอน้ำแห่งแรกที่บริหารโดยชาวจีนกวางตุ้ง ซึ่งถนัดด้านช่างกล ต่อมามีโรงเลื่อยของชาวจีนเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่งในกรุงเทพฯ (มรกต อารียะ, 2535) ชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทเข้ามาเป็นเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ เช่น กิจการโรงสี โรงเลื่อยและภาคการค้าปลีกสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งเป็นคนงานรับจ้าง ช่างก่อสร้าง กรรมกร หาบคอนขายอาหาร รวมถึงการเป็นหัวหน้าพ่อค้า หัวหน้าคนใช้ของชาวยุโรปหรือคนไทยด้วยกัน ช่วงเวลานี้จึงน่าจะเป็นยุคแรกของการเข้ามาของกิจการไม้ในย่านบางโพ

ลักษณะทางสังคม: จากการค้าเสรีกับชาวต่างชาติส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตทางน้ำเริ่มลดลงหลังจากการพัฒนาการสัญจรทางบก ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศเลิกทาส ความต้องการแรงงานเปลี่ยนไป จึงเกิดการเข้ามาของแรงงานจีนซึ่งเป็นทั้งแรงงาน ช่างฝีมือ และพ่อค้า โดยเฉพาะการค้าข้าวที่ขยายตัวหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง แม้ว่าจะมีการพัฒนาในช่วงเวลานี้ ชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา และกลุ่มเศรษฐกิจ ยังคงตั้งอยู่ในพื้นที่เดิมและหนาแน่นขึ้น (วิมลรัตน์ อิสระธรรมนูญ, 2018) ในด้านศาสนา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ขณะทรงผนวชในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงตั้งคณะธรรมยุติกนิกายใน พ.ศ. 2372 ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงได้สร้างและบูรณะศาสนสถานหลายแห่ง โดยในย่านบางโพทรงพระราชทานนามใหม่ให้ “วัดกว๋างเพื่อตื้อ” (วัดญวนบางโพ) เป็น “วัดอนัมนิกายาราม” ลักษณะสังคมในช่วงเวลานี้ของย่านบางโพจึงมีลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากแผนที่แสดงที่ตั้งของ วัดอนาม (วัดอนัมนิกายาราม), วัดสร้อยทอง, วัดบางโพ ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกันกับชุมชนริมน้ำ

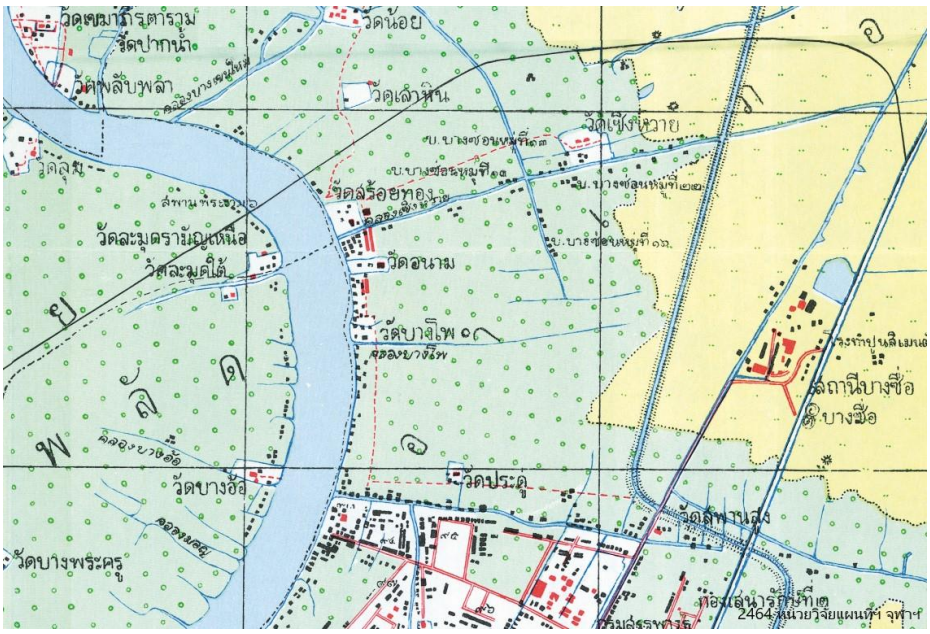

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงย่านบางโพสมัยหลังรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2464)

ช่วงที่ 3 : ช่วงรัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน

ลักษณะทางกายภาพ: ในสมัยรัชกาลที่ 7 ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการถือครองที่ดินและอาคารในกรุงเทพฯ โครงสร้างชุมชนเปลี่ยนแปลง โดยมีการย้ายออกและย้ายเข้าของผู้คน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานครยังคง ประกอบด้วย ชุมชนและย่านต่าง ๆ ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยการสัญจรทางน้ำยังคงเป็นวิธีหลักในการคมนาคม อย่างไรก็ตาม ชุมชนและย่านการค้าหลายแห่งเริ่มมีการปรับเปลี่ยน โดยมีการสร้างอาคารแบบใหม่ เช่น เรือนไม้และเรือนแถวไม้ บนพื้นที่เดิม หลายชุมชนที่ตั้งอยู่บนถนนสายหลักถูกตึกแถวล้อมรอบ ในช่วง พ.ศ. 2475 - 2498 มีการยุบรวมอำเภอบางซื่อ ทำให้ตำบลบางโพลดบทบาทและกลายเป็นเพียงชื่อของย่านเก่า ได้มีการตัดถนนประชาราษฎร์และถนนกรุงเทพ - นนทบุรี ซึ่งในขณะนั้นยังเป็นถนนลาดยางขนาดเล็ก บริเวณตรงข้ามถนนมีห้องแถวเรียงรายเช่นกัน โดยด้านหน้าของห้องแถวมีคลองเล็ก ๆ ยาวตลอดแนว พร้อมสะพานไม้ที่ได้ทอดข้ามเป็นระยะ ๆ (สมศักดิ์ สว่างวิบูลย์พงศ์, 2012) ซอยประชานฤมิตร 24 ซึ่งเชื่อมระหว่างถนนประชาราษฎร์กับถนนกรุงเทพ - นนทบุรี อดีตพื้นที่นี้เคยใช้ในการทำเกษตรกรรม โดยมีการยกร่องทำสวนผลไม้ เช่น ส้ม ทุเรียน ขนุน มังคุด ละมุด และลำไย ต่อมาชุมชนได้ร่วมกันบริจาคที่ดินเพื่อขยายซอยและปรับปรุงถนนในปี พ.ศ. 2504 และเปลี่ยนชื่อเป็นซอยประชานฤมิตรในปี พ.ศ. 2522 เมื่อมีการคมนาคมที่สะดวก ซอยประชานฤมิตร จึงเป็นที่รู้จักของคนภายนอกชุมชนมากขึ้น สภาพสังคมเปลี่ยนไปจากผู้คนไม่กี่หลังคาเรือนขยายเพิ่มขึ้น และมรการติดต่อค้าขาย ผู้คนจากต่างถิ่นอพยพมาอาศัยทำมาหากิน เช่น พ่อค้าชาวจีนจากย่านวัดญวนสะพานขาว จากยานดำรงรัก วัดสระเกศ สะพานดำ บางลำพู เมื่อย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานจึงนำอาชีพเดิมเกี่ยวกับการผลิตเฟอร์นิเจอร์ติดตัวมาด้วยจากการก่อสร้างรัฐสภาแห่งใหม่ พ.ศ. 2562 ที่บริเวณเกียกกาย ทำให้ย่านบางโพอยู่ใกล้สถานที่สำคัญส่งผลให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเกิดขึ้น การสร้างโครงข่ายคมนาคมบริเวณย่านบางโพและย่านใกล้เคียง ปี พ.ศ. 2563 รถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน MRT บางโพเป็นต้น นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2564 สถานีกลางบางซื่อและรถไฟฟ้าสายสีแดงเข้ม: สถานีกลางบางซื่อเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนาดใหญ่ ทำให้บางโพเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญระดับประเทศ ในช่วงเดียวกันนี้เปิดใช้รถไฟฟ้าสายสีแดงและสายสีม่วงเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างบางโพกับชานเมืองและจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมี

โครงการขยายถนนบริเวณนั้นอีกหลายสาย ซึ่งการขยายถนนเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสัญจร แต่ก็ส่งผลให้พื้นที่บางส่วนต้องถูกเวนคืนและเปลี่ยนแปลงการใช้งาน (Dproperty, 2564) และจากผังเมืองใหม่ ปี พ.ศ. 2563 ได้กำหนดให้บางโพเป็นพื้นที่พัฒนาพิเศษ ส่งเสริมการก่อสร้างอาคารสูงและการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบผสมผสาน ทำให้พื้นที่ย่านบางโพมีความหนาแน่นมากขึ้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจ: เศรษฐกิจของย่านบางโพในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีอู่ต่อเรือและโรงเลื่อยเป็นกิจการหลัก ตั้งแต่บางโพถึงสะพานสูงมีอู่ต่อเรือทั้งหมด ซึ่งเป็นผลจากทักษะช่างไม้ของชาวจีนไหหลำในย่านนี้ ทำให้ญี่ปุ่นมาต่อเรือที่นี่ (สมศักดิ์ สว่างวิบูลย์พงศ์, 2012) ชุมชนโรงเลื่อยหลังวัดสระเกศ ซึ่งเป็นชุมชนเก่าที่มีการค้าไม้มายาวนาน มีพ่อค้าชาวจีนที่ทำการค้าและก่อตั้งโรงเลื่อยในกรุงเทพฯ โดยซุงไม้สักที่ประมูลจากภาคเหนือนำมาแปรรูปและจัดส่งไปยังร้านค้าไม้รายย่อย ภายหลังขยายตัวไปยังย่านบางโพ เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่เดิมด้วยบริบทของย่านบางโพทำให้สามารถขนส่งไม้ได้สะดวก ย่านบางโพจึงมีผู้ประกอบการร้านค้าไม้แปรรูปทั้งเก่าและใหม่ และเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนนับว่าเป็นย่านการค้าไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (มัชฌิมาศ มรรคา และเทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร, 2564)

ภาพที่ 4 อาชีพหลักของชุมชนในย่านบางโพ

อาชีพหลักของชุมชนในย่านบางโพจึงเกี่ยวกับการผลิตและจำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ไม้ รวมถึงผลิตภัณฑ์ตกแต่งจากไม้ การเลื่อย เจาะ กลึง และกิจการเฟอร์นิเจอร์ครบวงจร นอกจากนี้ยังมีกิจการอื่น ๆ เช่น ร้านอาหาร อุปกรณ์ไฟฟ้า วัสดุก่อสร้าง การขยายตัวทางเศรษฐกิจนี้นำไปสู่ความต้องการแรงงาน ส่งผลให้มีการอพยพแรงงานจากต่างจังหวัดเข้าสู่กรุงเทพฯ เนื่องจากนโยบายการลดอิทธิพลของชาวจีน ทำให้แรงงานจีนลดน้อยลงและแทนที่ด้วยแรงงานจากต่างจังหวัด ผลจากการพัฒนาเมืองทำให้ที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นนำไปสู่การพัฒนาโครงการคอนโดมิเนียม

อาคารสำนักงานและศูนย์การค้าส่งผลให้ธุรกิจท้องถิ่นต้องปรับตัวหรือย้ายออกหลังการระบาดของโรคโควิด -19 ช่วงปีพ.ศ. 2563 ทำให้เศรษฐกิจชะลอตัว ธุรกิจเฟอร์นิเจอร์และการค้าไม้ต้องเผชิญกับยอดขายที่ลดลง เนื่องจากไม้มีราคาสูงโดยเฉพาะไม้สัก ทั้งยังหายาก อัตราการผลิตลดลง ข้อจำกัดทางกฎหมายการก่อสร้าง ทำให้ผู้บริโภคมีปริมาณลดลงจำเพาะในวงชั้นสูงหรือผู้มีฐานะเท่านั้น (มัชฌิมาศ มรรคา และเทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร, 2564)

ภาพที่ 5 ภาพซอยประชานฤมิตรในอดีต(ซ้าย) ถนนประชานฤมิตรปัจจุบัน (ขวา)

ลักษณะทางสังคม: หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมโดยผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับความเป็นชาติ แนวคิด “วัฒนธรรมสร้างชาติ” ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก โดยมีเป้าหมายในการทำให้คนไทยเป็นที่ยอมรับในระดับสากล รัฐนิยมนี้ครอบคลุมทุกมิติของสังคม ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ ความมั่นคง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในสมัยรัชกาลที่ 9 ชุมชนบางโพเริ่มปรับตัวจากการทำไร่ทำสวนไปสู่กิจการเฟอร์นิเจอร์และอุตสาหกรรมไม้แปรรูปในช่วงปี พ.ศ. 2497 - 2498 ชุมชนค้าไม้หลังวัดสระเกศได้รับผลกระทบจากการปรับปรุงถนนและลำคลอง ซึ่งจำกัดการใช้งานให้เป็นทางสัญจรเท่านั้น นอกจากนี้ผลจากเหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ในปี พ.ศ. 2500 ทำให้อาคารและโรงเลื่อยเสียหายอย่างหนัก เทศบาลกรุงเทพฯ จึงออกมาตรการห้ามตั้งโรงงานในเขตชุมชน ส่งผลให้ชาวจีนไหหลำที่เคยตั้งบ้านเรือนใกล้กับชาวตรอกใต้ (ซึ่งมีอาชีพทำเฟอร์นิเจอร์) ย้ายไปอยู่ในซอยประชานฤมิตร ที่ปัจจุบันกลายเป็นถนนสายไม้ (ประไพ วิริยะพันธุ์, 2022) ย่านบางโพได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวของเมืองและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป การพัฒนาเมืองทำให้ชุมชนเดิมถูกแทนที่ด้วยผู้อยู่อาศัยใหม่ ความสัมพันธ์ทางสังคม แบบดั้งเดิมลดลง และเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ความเสี่ยงต่อการสูญเสียวัฒนธรรมและภูมิปัญญางานช่างไม้: การลดลงของธุรกิจการค้าไม้ทำให้ช่างไม้ฝีมือจำนวนมากต้องเลิกอาชีพ ความรู้และทักษะด้านงานช่างไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของบางโพมีความเสี่ยงที่จะสูญหาย ผลกระทบจาก COVID-19 และวิถีชีวิตแบบ New Normal การเว้นระยะห่างทางสังคมและการทำงานจากที่บ้าน ทำให้กิจกรรมชุมชนลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนลดลง ในปัจจุบันบางโพได้รับการสนับสนุนภายใต้นโยบายภาครัฐที่ต้องการฟื้นฟูย่านต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ด้วยการให้เกิดย่านสร้างสรรค์ ชุมชนจึงเกิดกิจกรรมแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประชานฤมิตร และ ประชาคมประชานฤมิตร เพื่อจัดกิจกรรม เช่น งาน Bangkok Design Week ร่วมกับภาคีเครือข่ายในส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในย่านและยังเป็นประชาสัมพันธ์ให้คนรุ่นใหม่รู้จักและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไม้ให้คงอยู่ต่อไป

สรุป

ย่านบางโพมีพัฒนาการจากชุมชนริมน้ำที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สู่ศูนย์กลางการค้าไม้ผ่านการเปลี่ยนแปลงหลายมิติ ทั้งกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น การพัฒนาคมนาคมจากทางน้ำสู่ทางบก และนโยบายการพัฒนาเมือง ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิม ปัจจุบันโครงการใหม่ เช่น รถไฟฟ้าและอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นและเปลี่ยนแปลงลักษณะของชุมชนและวิถีชีวิตในพื้นที่ ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นยุคตั้งถิ่นฐาน บางโพเป็นพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีสะดวกต่อการสัญจร ทำให้เกิดการอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชนชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะญวนที่อพยพเข้ามาในย่านบางโพ ซึ่งนำวัฒนธรรมและทักษะด้านการประมงและงานช่างต่าง ๆ เข้ามาประกอบอาชีพ โดยเฉพาะทักษะการต่อเรือและงานช่างแกะสลัก จนได้รับราชการสังกัด กรมช่างญวน ที่สร้างประโยชน์ให้ประเทศในยุคนั้น ดังนั้น ชาวญวนอาจถือได้ว่าเป็นผู้ริเริ่มวัฒนธรรมงานไม้ในย่านบางโพ ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 - 2468) เป็นยุคเปลี่ยนสู่อุตสาหกรรมสนธิสัญญาเบาว์ริงเปิดทางให้มีการค้าเสรี ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัวและการค้าไม้รุ่งเรือง โดยเฉพาะการเข้ามาของชาวจีนไหหลำซึ่งมีทักษะด้านช่างไม้และการค้าขาย จนเกิดเป็นชุมชนค้าไม้ เมื่อถึงยุคทองสู่ย่านค้าไม้ (พ.ศ. 2468 - 2559) โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและสะพาน ส่งเสริมการค้าทางบกมากขึ้น ย่านบางโพได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าไม้ที่สำคัญบนถนนประชานฤมิตร หรือที่รู้จักในชื่อ “ถนนสายไม้” ซึ่งสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนได้สืบทอดภูมิปัญญางานไม้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2394) การอพยพเข้ามาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำบริเวณบางโพมีแม่น้ำและลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรหลัก ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2394 - 2475) สนธิสัญญาเบาว์ริงทำให้เปิดการค้าเสรี ส่งผลให้เศรษฐกิจค้าไม้เติบโต การสร้างถนนและพัฒนาด้านคมนาคมทำให้ย่านบางโพสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ได้สะดวกขึ้น อุตสาหกรรมการแปรรูปไม้มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและรูปแบบการผลิต ส่งผลให้บางโพเริ่มเป็นแหล่งแปรรูปไม้ที่สำคัญ ช่วงที่ 3 (รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง และนโยบายการขยายตัวของกรุงเทพมหานครทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม มาประกอบกิจการค้าและอุตสาหกรรมไม้ เช่น การทำเฟอร์นิเจอร์ ประกอบกับเหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ชุมชนค้าไม้บริเวณวัดสระเกศทำให้เกิดการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ย่านบางโพ ทำให้บางโพนอกจากจะเป็นแหล่งจำหน่ายไม้แปรรูปแล้วยังเป็นแหล่งรวมช่างไม้ที่มีฝีมืออีกด้วย วัฒนธรรมไม้ที่สืบต่อกันมาเป็นเวลานานนี้ จึงทำให้เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนประชานฤมิตร

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ สุธีรัตนาภิรมย์. (2016). ก่อร่างสร้างเมืองจากชุมชนบางกอกสู่กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จารุวรรณ ขำเพชร. (2018). ภูมิทัศน์ชาติพันธุ์: แผนที่ชุมชนชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร. ใน รายงานการวิจัย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิริธร (องค์การมหาชน).

ธนภัทร์ ลิ้มหัสนัยกุล. (2018). ศิลปกรรมวัดราษฎร์ในย่านเก่ากรุงเทพฯ. นนทบุรี: มิวเซียมเพรส.

ประไพ วิริยะพันธุ์. (2022). สยามเทศะ. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน 2567 จาก https://www.facebook.com/permalink.php/?story_fbid=1082835815712255&id=323215901674254

ผุสดี จันทวิมล. (1998). เวียดนามในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มรกต อารียะ. (2535). การค้าไม้สักในดินแดนล้านนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411 - 2453. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มัชฌิมาศ มรรคา และเทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร. (2564). การเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่อุปทานของไม้สักในงานสถาปัตยกรรม Transition of Teak Timber Supply Chain in Architectural. วารสารสาระศาสตร์, 4(4), 704-715.
วิมลรัตน์ อิสระธรรมนูญ. (2018). ย่านชุมชนเก่าในกรุงเทพฯ. กรุงเทพมหานคร: ปาป้า พริ้นติ้ง เฮาส์.
แวน รอย, เอ็ดวาร์ด. (2022). ก่อร่างเป็นบางกอก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชน.
สมศักดิ์ สว่างวิบูลย์พงศ์. (2012). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุธาการพิมพ์.
Dproperty. (2564). รู้จักบางโพแบบเจาะลึก. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2567 จาก https://www.ddproperty.com/areainsider/บางโพ/article/รู้จักบางโพแบบเจาะลึก-12206

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 100-111

บทความวิจัย : Research article

การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย โดยใช้กิจกรรมแนะแนว*

THE ENHANCEMENT OF EMPATHY AMONG UPPER PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH GUIDANCE ACTIVITIES

พรพิมล เจริญอักษรกุล*, มณฑิรา จารุเพ็ง, พัชราภรณ์ ศรีสวัสดิ์
Pornpimon Charoenaksornkul*, Monthira Charupheng, Patcharaporn Srisawat
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: monthira@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว และ 2) เปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ นักเรียนมีคะแนนความเห็นอกเห็นใจตั้งแต่เปอร์เซ็นไทล์ที่ 50 ลงมา นักเรียนมีความสมัครใจเข้าร่วมการทดลองและนักเรียนได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง มีจำนวนทั้งสิ้น 20 คน จากนั้นใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายเพื่อเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .90 และกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าคุณภาพของเครื่องมือเท่ากับ 1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกันและเป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนกลุ่มทดลองหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว มีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และ 2) นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ความเห็นอกเห็นใจ, กิจกรรมแนะแนว, นักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย

Abstract

This research aimed to 1) Compare the empathy levels of upper primary school students before and after participating in guidance activities and 2) Compare the empathy levels of upper primary school students between an experimental group participating in the guidance activities and a control group. The study employed a quasi-experimental design, with a research sample of Grade 6 students from a private school during the first semester of the 2024 academic year.

* Received December 21, 2024; Revised January 4, 2025; Accepted January 11, 2025

The selection criteria were: students must have empathy scores at or below the 50th percentile, students must voluntarily agree to participate in the experiment, and students must have obtained parental consent. Twenty students were selected and randomly assigned into two groups: 10 for the experimental group and 10 for the control group. The research instruments included an empathy measurement scale for upper primary students, with a reliability coefficient of .90 and a set of guidance activities designed to enhance empathy, with an instrument quality value of 1.00. Statistical analyses utilize mean scores, standard deviations, and t-tests for dependent and independent samples. The findings revealed that 1) The students' post-test empathy scores significantly increased at the .05 level after participating in the guidance activities, and 2) The experimental group demonstrated significantly higher empathy scores than the control group at the .05 level.

Keywords: Empathy, Guidance Activities, Upper Primary School Students

บทนำ

ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) เป็นความสามารถในการเข้าใจและแบ่งปันความรู้สึกของผู้อื่น ถือเป็นลักษณะพื้นฐานของปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ และมักถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมและความสามัคคีในสังคม เนื่องจากโลกของเราเชื่อมต่อถึงกันและมีความหลากหลายมากขึ้น องค์การอนามัยโลก (WHO) จัดให้ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นหนึ่งในทักษะชีวิต (Life Skills) ของเด็กและวัยรุ่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นพื้นฐานในการสร้างสัมพันธภาพและการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นอย่างเหมาะสมทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (World Health Organization, 1997) สอดคล้องกับแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในด้านความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Understanding) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นจะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกเชิงบวก เข้าใจความแตกต่างและเห็นคุณค่าระหว่างกัน ซึ่งจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นภายใต้บริบทสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข (วิจารณ์ พานิช, 2556) อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจเกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจในสภาวะปัจจุบัน พบว่า การขาดความเห็นอกเห็นใจอาจเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การเลี้ยงดูในครอบครัวที่ไม่สนับสนุนการแสดงออกทางอารมณ์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้ผู้คนรู้สึกห่างเหินจากกัน หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมที่เน้นการแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถทำให้ผู้คนมีแนวโน้มที่จะมองข้ามความรู้สึกของผู้อื่น

ทศวรรษที่ผ่านมาการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความสนใจเกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจที่เพิ่มขึ้นนี้มีปัจจัยหลายประการ สาเหตุหนึ่งเป็นผลมาจากปัญหาการใช้ความรุนแรงในโรงเรียนที่มีแนวโน้มสูงขึ้น ตลอดจนปัญหาการกลั่นแกล้งระหว่างนักเรียนในโรงเรียน เหตุการณ์เหล่านี้เน้นย้ำถึงการขาดความเห็นอกเห็นใจในเยาวชน (Hikmat, R. et al., 2024) สอดคล้องกับข้อมูลจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพโดยกองสุขศึกษาซึ่งทำการสำรวจในปี 2566 พบว่า ร้อยละ 44.2 ของเด็กและเยาวชนเคยตกเป็นเหยื่อการกลั่นแกล้ง โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในโรงเรียนถึงร้อยละ 86.9 ข้อมูลนี้เชื่อมโยงกับการเพิ่มขึ้นของการก่ออาชญากรรมในอนาคต โดยเฉพาะในเด็กที่เคยถูกกลั่นแกล้งที่มีแนวโน้มคิดแก้แค้นมากกว่าร้อยละ 42.8 (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2566) นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาศาสตร์ทางด้านจิตวิทยาที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของจิตวิทยาเชิงบวก (Seligman, M. E. & Csikszentmihalyi, M., 2000) และการพัฒนาเยาวชนเชิงบวก (Damon, W., 2004) ที่ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของความเห็นอกเห็นใจในการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีและความหยุ่นตัว ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้นว่าความเห็นอกเห็นใจเป็นส่วนประกอบสำคัญของการพัฒนาของมนุษย์ เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการให้ความสำคัญในการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ

ผู้อื่นของนักเรียนในบริบทของการศึกษาไทย พบว่า ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 มีการตั้งเป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) โดยพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งความเห็นอกเห็นใจเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพัฒนาการด้านจริยธรรมของมนุษย์ ดังนั้น ทักษะความเห็นอกเห็นใจของเด็กในบริบทสังคมไทยในปัจจุบันจะต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อให้เยาวชนไทยเป็นประชากรโลกที่มีศักยภาพ

สำหรับบทบาทในด้านงานแนะแนวด้วยการเป็นผู้เอื้ออำนวยกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามและเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม (สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, 2559) กิจกรรมแนะแนวจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของผู้เรียน ดังที่ (กฤตวรรณ คำสม, 2559) ระบุว่า บริการแนะแนว นับว่าเป็นบริการที่มีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องจัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจรวมทั้งการช่วยเหลือทุก ๆ ด้านแก่บุคคลโดยไม่จำกัดเพศและวัย การจัดบริการแนะแนวอาจจะทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มตามความเหมาะสม ครูสามารถพัฒนานักเรียนด้วยการจัดการเรียนการสอนบูรณาการทักษะต่าง ๆ กับการเรียนรู้ด้วยการแสดงบทบาทสมมติและสามารถพัฒนาโดยการสอนทักษะโดยตรงที่เป็นอิสระจากเนื้อหาวิชา (วิจารณ์ พานิช, 2556) และเพื่อให้กิจกรรมแนะแนวได้เสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ผู้วิจัยได้วางแผนกระบวนการจัดกิจกรรมตลอดจนออกแบบกิจกรรมแนะแนวโดยใช้เทคนิคเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวถึงเทคนิคที่นิยมนำมาใช้เพื่อจัดกิจกรรมแนะแนวไม่ว่าจะเป็นการบรรยาย การระดมสมอง การลงมือปฏิบัติ การแสดงบทบาทสมมติ และเกม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ดังนั้น เทคนิคข้างต้นจึงถูกนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้การเสริมแรงเชิงบวกก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อผู้เรียน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาว่า การร่วมมือระหว่างครูแนะแนวกับผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กในวัยเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากมีผลดีต่อการเติบโตและพัฒนาการของเด็ก นอกจากการเน้นให้เรียนรู้และพัฒนาทักษะทางการศึกษาแล้ว การสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความรักและการเข้าใจช่วยให้เด็ก ๆ มีความมั่นคงและมั่นใจในตนเอง การส่งเสริมให้เป็นเด็กดีเป็นการให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีต่อสังคมเช่นกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556)

เมื่อผู้วิจัยศึกษาพัฒนาการตามช่วงวัย พบว่า ในช่วงวัยประถมศึกษาตอนปลายเป็นช่วงวัยที่สำคัญและเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียน เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีการพัฒนาด้านความเข้าใจต่อความรู้สึกทั้งเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน เข้าใจถึงสาเหตุที่มีผลต่อความรู้สึกนั้น ๆ และมีความสามารถในการทำความเข้าใจความทุกข์ใจของผู้อื่นและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นด้วย (Oberle, E. & Schonert-Reichl, K. A., 2017) ยิ่งไปกว่านั้นวัยประถมศึกษาตอนปลายยังเป็นช่วงวัยเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กเข้าสู่วัยรุ่น ที่นักเรียนจะต้องปรับตัวจากการเรียนและสังคมในระดับประถมศึกษาสู่ระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นหากนักเรียนในช่วงวัยประถมศึกษาตอนปลายได้รับการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจด้วยกิจกรรมแนะแนวอย่างเหมาะสม ผู้เรียนก็จะสามารถพัฒนาความเห็นอกเห็นใจอย่างต่อเนื่องให้เป็นคุณสมบัติติดตัวไปจนกระทั่งเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว

2. เพื่อเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยมีตัวแปรที่ศึกษาตัวแปรต้น คือ กิจกรรมแนะแนว ตัวแปรตาม คือ ความเห็นอกเห็นใจ ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอารมณ์โดยการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ ด้านกระบวนการคิดเพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองของผู้อื่น และด้านการสื่อสารด้วยภาษา และอวัจนภาษาเพื่อตอบสนองเชิงบวกต่อความรู้สึกผู้อื่น (Cotton, K., 1992) โดยใช้ประชากรในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง จำนวน 60 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย เป็นนักเรียนที่ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นนักเรียนที่มีคะแนนความเห็นอกเห็นใจตั้งแต่เปอร์เซ็นไทล์ที่ 50 ลงมา มีความสมัครใจในการเข้าร่วมการทดลองและผู้ปกครองยินยอมให้นักเรียนเข้าร่วมการทดลอง มีจำนวนทั้งสิ้น 20 คน จากนั้นใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Sampling) เพื่อเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 10 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 10 คน มีการวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Randomized Control-Group, Pretest-Posttest Design) (Lohr, S. L., 2019)

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายโดยใช้กิจกรรมแนะแนว ประกอบด้วย 1) แบบวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .90 และ 2) กิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย มีค่าคุณภาพของเครื่องมือเท่ากับ 1.00

1. แบบวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย

1.1 ผู้วิจัยทำการศึกษาความเห็นอกเห็นใจตามแนวคิดของ Cotton, K. โดยความเห็นอกเห็นใจประกอบไปด้วย 1) ด้านอารมณ์โดยการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ 2) ด้านกระบวนการคิดเพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองของผู้อื่น และ 3) ด้านการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษาเพื่อตอบสนองเชิงบวกต่อความรู้สึกผู้อื่น (Cotton, K., 1992)

1.2 ผู้วิจัยกำหนดข้อความ ทั้ง 3 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมเป็นแบบวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย 1 ฉบับ มีทั้งหมด 15 ข้อ

1.3 แบบวัดความเห็นอกเห็นใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ท (Likert, R., 1967) ให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงระดับใดระดับหนึ่งใน 5 ระดับ คือ จริงมากที่สุด จริงมาก จริงปานกลาง จริงน้อย จริงน้อยที่สุด

เกณฑ์การประเมิน 5 ระดับของข้อความที่มีความหมายทางบวกจำนวน 10 ข้อ คือ ข้อที่ 1, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, และข้อที่ 15 โดยจริงมากที่สุด หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับมากที่สุด จริงมาก หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับมาก จริงปานกลาง หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับปานกลาง จริงน้อย หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับน้อย จริงน้อยที่สุด หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การประเมิน 5 ระดับของข้อความที่มีความหมายด้านลบจำนวน 4 ข้อ คือ ข้อที่ 2, 4, 5, และข้อที่ 12 เป็นการแปลผลที่ตรงกันข้าม

1.4 การแปลผลการวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย เป็นไปตามเกณฑ์คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3.50 - 4.49 หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับมาก 2.50 - 3.49 หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับปานกลาง 1.50 - 2.49 หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับน้อย 1.00 - 1.49 หมายถึง มีความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538)

1.5 ผู้วิจัยขอความกรุณาให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) จากนั้นได้คำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency: IOC) โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ .89

1.6 ผู้วิจัยนำแบบวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายไปทดลองใช้ (Try Out) จากนั้นนำแบบวัดมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .90

2. กิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย

2.1 ผู้วิจัยวางแผนกระบวนการตามหลักการแนะแนว ประกอบไปด้วย ขั้นการเริ่ม ขั้นการจัดกิจกรรม และขั้นการสรุป

2.2 ผู้วิจัยกำหนดการจัดกิจกรรมทั้งหมด 7 ครั้ง ครั้งละ 40 นาที และจัดกิจกรรม 2 ครั้งต่อสัปดาห์

2.3 ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมในครั้งที่ 1 เป็นการปฐมนิเทศ เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่ไม่เคยพบกับผู้วิจัย เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวกในการทดลอง และเป็นการละลายพฤติกรรมระหว่างนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างด้วย นอกจากนี้ ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจอีกด้วย

2.4 กระบวนการในขั้นการจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 - 6 ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายตามองค์ประกอบ ทั้ง 3 ด้าน

การจัดกิจกรรมแนะแนวครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจตามด้านที่ 1 ความสามารถทางด้านอารมณ์โดยการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ ผู้วิจัยจัดกิจกรรมแนะแนวโดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการสำรวจความรู้สึกของตนเองเพื่อเป็นการระบุความรู้สึกของแต่ละบุคคล เช่น ดีใจ เสียใจ โกรธ ตื่นเต้น จากนั้นนักเรียนเรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่นผ่านการใช้เทคนิคการสังเกตโดยมีเกมทายความรู้สึกจากการจับสลากสถานการณ์และแสดงบทบาทสมมติโดยใช้สีหน้าท่าทาง

การจัดกิจกรรมแนะแนวครั้งที่ 3 และ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจด้านที่ 2 ความสามารถทางด้านกระบวนการคิดเพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองของผู้อื่น ผู้วิจัยจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้สื่อวิดีโอเพื่อให้นักเรียนสังเกตพฤติกรรมและคำพูดของตัวละคร จากนั้นให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ความคิดของตัวละครจากเรื่องเป็นรายบุคคล และนักเรียนฝึกใช้เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจระหว่างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม นอกจากนี้นักเรียนฝึกทักษะการคิดตามมุมมองผู้อื่นในขณะที่เพื่อนในกลุ่มร่วมกันอภิปราย

การจัดกิจกรรมแนะแนวครั้งที่ 5 และ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจด้านที่ 3 ความสามารถในการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นด้วยวาจา และอวัจนภาษา ผู้วิจัยจัดกิจกรรมแนะแนวผ่านการใช้เทคนิคการแสดงบทบาทสมมติโดยนักเรียกฝึกพูดประโยคเชิงบวกและประโยคเชิงลบตลอดจนการแสดงออกทางสีหน้า แววตา และท่าทาง เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การสื่อสารที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ยังเป็นการฝึกสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น

ในการจัดกิจกรรมแนะแนวครั้งที่ 7 ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ให้เป็นการปัจฉิมนิเทศเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนที่เข้าร่วมการทดลองได้แสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดความรู้สึก ตลอดจนแบ่งปันองค์ความรู้หรือทักษะที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว

2.5 ผู้วิจัยขอความกรุณาให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) โดยพิจารณาข้อความเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาภาษาที่ใช้ จากนั้นคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency: IOC) โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

อย่างไรก็ตาม หลังจากการทดลองเสร็จสิ้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความเท่าเทียมทางการศึกษาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยจึงรวบรวมสาระสำคัญ เอกสาร และสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนว จากนั้นจัดทำเป็นเอกสารการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจและมอบให้กับนักเรียนในกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติพื้นฐานของแบบวัดความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย โดยการคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) การคำนวณส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ผลการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายโดยใช้กิจกรรมแนะแนว แบบ Independent และ Dependent Samples t-Test

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายโดยใช้กิจกรรมแนะแนว มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว โดยก่อนศึกษาผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำคะแนนมาทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นด้วยการวิเคราะห์การแจกแจงแบบโค้งปกติ (Normality Test) โดยการใช้สถิติ Shapiro-Wilk Test ได้ค่า p อยู่ระหว่าง .15 - .95 แสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยของความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ค่าสถิติแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน Dependent Samples t-Test ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในระยะก่อนและหลังการทดลอง (n = 10)

ความเห็นอกเห็นใจ	กลุ่มทดลอง							
	ก่อนทดลอง			หลังทดลอง				
	M	S.D.	ระดับ	M	S.D.	ระดับ	t	p
ด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น	2.98	.39	ปานกลาง	3.76	.39	มาก	-6.09*	.05
ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่น	3.35	.36	ปานกลาง	4.48	.43	มาก	-6.40*	.05
ด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น	3.12	.36	ปานกลาง	3.94	.40	มาก	-7.49*	.05
ความเห็นอกเห็นใจโดยรวม	3.14	.10	ปานกลาง	4.03	.27	มาก	-9.79*	.05

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในระยะก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันทั้งค่าเฉลี่ยโดยรวมและค่าเฉลี่ยรายด้าน โดยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ มีค่าเฉลี่ยมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง ความเห็นอกเห็นใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.14, S.D. = .10) หลังการทดลอง ความเห็นอกเห็นใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 4.03, S.D. = .27) เมื่อพิจารณารายด้าน ก่อนการทดลอง ด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (M = 2.98, S.D. = .39) ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

(M = 3.35, S.D. = .36) และด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.12, S.D. = .36) หลังการทดลอง ด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (M = 3.76, S.D. = .39) ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (M = 4.48, S.D. = .43) และด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (M = 3.94, S.D. = .40)

2. ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม โดยก่อนศึกษาผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำคะแนนมาทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นด้วยการวิเคราะห์การแจกแจงแบบโค้งปกติ (Normality Test) โดยการใช้สถิติ Shapiro-Wilk Test ได้ค่า p อยู่ระหว่าง .16 - .34 แสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยของความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ จากนั้นผู้วิจัยเปรียบเทียบด้วยการใช้ค่าสถิติ T-test แบบเป็นอิสระต่อกัน ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม (n = 20)

ความเห็นอกเห็นใจ	หลังการทดลอง							
	กลุ่มทดลอง (n = 10)			กลุ่มควบคุม (n = 10)				
	M	S.D.	ระดับ	M	S.D.	ระดับ	t	P
ด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น	33.76	.39	มาก	33.02	.36	ปานกลาง	4.40*	.05
ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่น	4.48	.43	มาก	3.13	.40	ปานกลาง	.29*	.05
ด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น	3.94	.40	มาก	3.32	.44	ปานกลาง	.28*	.05
ความเห็นอกเห็นใจโดยรวม	4.03	.27	มาก	3.16	.10	ปานกลาง	.65*	.05

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการทดลอง พบว่า ความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันทั้งค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจโดยรวมและค่าเฉลี่ยรายด้าน โดยกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ มีค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก (M = 4.03, S.D. = .27) นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.16, S.D. = .10) เมื่อพิจารณารายด้าน นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นอยู่ในระดับมาก (M = 3.76, S.D. = .39) ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (M = 4.48, S.D. = .43) และด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (M = 3.94, S.D. = .40) นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายในกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.02, S.D. = .36) ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.13, S.D. = .40) และด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (M = 3.32, S.D. = .44)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายโดยใช้กิจกรรมแนะแนว อภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว แสดงให้เห็นว่า นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยของความเห็นอกเห็นใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบผลการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว เป็นการยืนยันถึงผลทางบวกของกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจที่ออกแบบมา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Goleman, D. ที่ชี้ให้เห็นว่า ความฉลาดทางอารมณ์สามารถพัฒนาได้ผ่านกิจกรรมที่เน้นการสร้างความตระหนักรู้และการเข้าใจผู้อื่น การที่นักเรียนมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจในระดับสูงอาจเป็นผลจากกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พวกเขาได้ฝึกฝนการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเห็นอกเห็นใจ (Goleman, D., 2020)

จากการศึกษาผลการวิจัยเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งบ่งบอกว่านักเรียนสามารถสื่อสารและแสดงความรู้สึกได้ดีขึ้นอย่างชัดเจน การพัฒนานี้ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแสดงออกทางอารมณ์ แต่ยังสะท้อนถึงการเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการที่นักเรียนสามารถบอกเล่าและสื่อสารความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นได้ดีขึ้นนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารและการแสดงออกเป็นทักษะที่พัฒนาได้ผ่านการสังเกตและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Bandura, A., 1986) นอกจากนี้ การที่นักเรียนมีความสามารถในการสื่อสารอารมณ์ได้ดีขึ้นยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึกระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้ออาทรและเปิดกว้าง การพัฒนาทักษะเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่มีผลต่อความเห็นอกเห็นใจในระดับบุคคล แต่ยังส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง โดยการสร้างนักเรียนที่มีทักษะทางสังคมที่แข็งแกร่ง และสามารถเข้ากับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต ยิ่งไปกว่านั้น การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจยังสามารถนำไปสู่การลดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มเพื่อน และส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและชีวิตประจำวัน

ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงถึงความสามารถในการเข้าใจผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเกิดจากกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นการคิดเชิงมุมมองและการใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น (Davis, M. H., 1983) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Scott, K. E. & Graham, J. A. ที่ศึกษาเรื่อง ความเห็นอกเห็นใจโดยเจาะลึกผลของการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ในเด็กก่อนวัยรุ่น ข้อค้นพบจากการทดสอบทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทั้งในด้านความเห็นอกเห็นใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนเมื่อเวลาผ่านไป และยังค้นพบว่านักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลายมีความสามารถทางการรับรู้มุมมองของผู้อื่นเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ (Scott, K. E. & Graham, J. A., 2015)

ด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยสูง สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีความสามารถในการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจผ่านการสื่อสาร ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการสร้างสัมพันธภาพเชิงบวกกับผู้อื่น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องการศึกษาของ Eisenberg, N. ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการตอบสนองที่เกี่ยวข้องกับความเห็นอกเห็นใจซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจไม่เพียงแต่ช่วยให้

นักเรียนสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมชั้น แต่ยังส่งผลดีต่อสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดีในระยะยาว (Eisenberg, N., 2006)

2. ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบผลการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจตามองค์ประกอบที่นิยามในการทดลองครั้งนี้เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากกว่าด้านอื่น ๆ ค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากรองลงมา และค่าเฉลี่ยด้านการบอกความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นอยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม เป็นการแสดงถึงประสิทธิภาพของกิจกรรมแนะแนวในการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจ โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ตามที่ Cotton, K. กล่าวสรุปจากการศึกษางานวิจัยเป็นจำนวนมาก โดยระบุว่าการแนะแนวและการฝึกอบรมให้เด็กรู้จักการเอาใจใส่ผู้อื่นช่วยเพิ่มความสามารถทางอารมณ์และการรับรู้ในการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ และยังนำไปสู่พฤติกรรมทางสังคมที่ดีขึ้น การควบคุมความก้าวร้าวและพฤติกรรมต่อต้านสังคมอื่น ๆ (Cotton, K., 1992) ซึ่งสอดคล้องกับที่ Erikson, E. H., Greenberg, M. T. et al. ที่กล่าวว่ากิจกรรมแนะแนวมีส่วนช่วยในการพัฒนาส่วนบุคคลโดยส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง ความฉลาดทางอารมณ์ และความหยุ่นตัว ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกิจกรรมแนะแนวที่ออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย (Erikson, E. H., 1959); (Greenberg, M. T. et al., 2003)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในส่วนของเทคนิคที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนว ผู้วิจัยพบว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกเทคนิคการสังเกตความรู้สึกผู้อื่น มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจด้านการบอกความรู้สึกตัวเองและผู้อื่นให้สูงขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าช่วงวัยประถมศึกษาตอนปลายเป็นช่วงที่เด็กให้ความสนใจกับสังคมมากขึ้นแต่ยังต้องมีการปรับตัวจากการสนใจตนเองไปสู่บุคคลรอบข้าง อีกทั้งเป็นช่วงที่กำลังจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น สอดคล้องกับที่ อาดัม นีละไพจิตร กล่าวถึงวัยเด็กตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อก้าวไปสู่ช่วงวัยรุ่นและพัฒนาต่อไปยังวัยผู้ใหญ่ ในช่วงวัยนี้สังคมของเด็กจะขยายออกเป็นสังคมนอกบ้านไปสู่โรงเรียน เด็กเริ่มมองเห็นตนเองตามที่เป็นและเห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น การฝึกสังเกตความรู้สึกผู้อื่นจะช่วยให้นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายสร้างสัมพันธภาพและปรับตัวได้ดีขึ้น (อาดัม นีละไพจิตร, 2557)

จากผลการวิจัยยังพบว่า ความเห็นอกเห็นใจด้านการทำความเข้าใจความรู้สึกและมุมมองผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับกว่าด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Scott, K. E. & Graham, J. A. ศึกษาเรื่อง ความเห็นอกเห็นใจโดยเจาะลึกผลของการจัดกิจกรรมแนะแนวในเด็กก่อนวัยรุ่น แม้ว่านักเรียนทุกเกรดจะได้รับการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจโดยรวมและการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ความเห็นอกเห็นใจทางการรับรู้เพิ่มขึ้นเป็นพิเศษในกลุ่มนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย (Scott, K. E. & Graham, J. A., 2015) จากปัจจัยสำคัญของงานวิจัยฉบับนี้อาจมีผลมาจากการรับชมวิดีโอเรื่อง Garbage Man (Thai Life Channel., 2014) ที่มีเนื้อเรื่อง ฉาก และตัวละครใกล้เคียงกับช่วงวัยและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงและคิดตามมุมมองของผู้อื่นจากสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ Vygotsky, L. S. ที่เน้นย้ำถึงการให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในการอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจ ความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการพัฒนากระบวนการคิดและอารมณ์ของเด็ก โดยการที่เด็กมีส่วนร่วมและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีความรู้มากกว่า พวกเขาจะพัฒนาความเข้าใจและทักษะของตนเองให้เกินกว่าระดับการพัฒนาในปัจจุบันได้ ดังนั้น

การทำกิจกรรมอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิตจริงเพื่อส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจด้วยสถานการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เชื่อมโยงประสบการณ์เดิมไปสู่การพัฒนาและปรับตัวในการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้กระบวนการนี้สนับสนุนให้พวกเขาคิดอย่างมีวิจารณญาณ พิจารณามุมมองที่หลากหลาย และพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับโลกรอบตัวพวกเขา (Vygotsky, L. S., 1978)

เมื่อผู้วิจัยพิจารณาค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจด้านการสื่อสารเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากรองลงมา อย่างไรก็ตามเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมแล้ว พบว่า มีค่าเฉลี่ยที่มากกว่า จะเห็นได้ว่าการที่นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากการแสดงบทบาทสมมติที่ได้ทดลองเป็นทั้งผู้ถูกกลั่นแกล้งและผู้ช่วยเหลือผ่านสถานการณ์จำลองนั้น ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนสามารถแสดงออกรวมถึงสื่อสารทั้งทางคำพูดและการกระทำได้อย่างมั่นใจมากขึ้น นักเรียนได้เรียนรู้ตัวอย่างของการแสดงออกและคำพูดที่เหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ซึ่งสอดคล้องกับเทคนิคการแนะแนวโดยตรงที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อพฤติกรรมของเด็กเมื่อผู้สอนใช้การสื่อสารทั้งทางวาจาและไม่ใช่ทางวาจาเพื่อช่วยให้เด็กตระหนักและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (Vivvi, 2022) ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นไปตามที่สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึง เทคนิคการแสดงบทบาทสมมติโดยให้นักเรียนสวมบทบาทในสถานการณ์จำลองที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง เพื่อฝึกความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นผ่านการแสดง (สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, 2559)

อย่างไรก็ตาม จากผลการทดลองที่นักเรียนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยหลังการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกับก่อนการทดลอง ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ระดับความเห็นอกเห็นใจนั้น นอกจากจะมีกิจกรรมแนะแนว และบริบททางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญแล้ว ยังมีพื้นฐานทางการเลี้ยงดูเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างให้นักเรียนมีค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจอยู่ในระดับปานกลางด้วย ดังที่ Cotton, K. กล่าวว่าในการพัฒนาความเข้าใจและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจในเด็กนั้น มีแนวทางปฏิบัติโดยการเลี้ยงดูเชิงบวก ตอบสนองเด็กโดยการไม่ลงโทษ และไม่เผด็จการ การอธิบายให้เด็กฟังถึงผลกระทบของพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อผู้อื่น การชี้ให้เด็ก ๆ เห็นว่าตนเองมีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นมีความสุขด้วยการมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อต่อกัน การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมการเอาใจใส่และแสดงความเห็นอกเห็นใจ การอธิบายให้เด็กเข้าใจถึงพฤติกรรมที่เป็นอันตราย ทำร้ายหรือทำให้ผู้อื่นทุกข์ใจตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กวัยเรียนพูดคุยถึงความรู้สึกและปัญหากับผู้ปกครอง (Cotton, K., 1992)

องค์ความรู้ใหม่

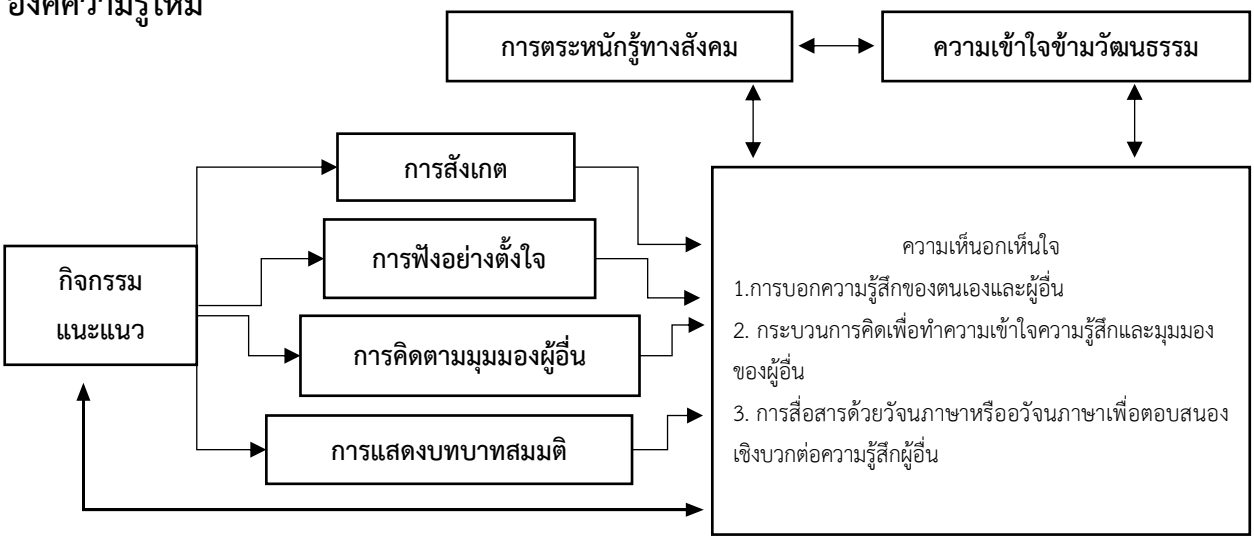

ภาพที่ 1 ประสิทธิผลของกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว และผลการเปรียบเทียบความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายระหว่างกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวและกลุ่มควบคุม แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งบ่งชี้ว่ากิจกรรมแนะแนวสามารถกระตุ้นและเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจซึ่งเป็นทักษะทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน แต่ยังเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญในอนาคต ดังนั้นในการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้นำไปใช้ควรกำหนดให้มีการจัดกิจกรรมแนะแนวอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ผู้นำไปใช้ควรทำการศึกษาในระยะยาว เช่น วางแผนติดตามกลุ่มทดลองโดยติดตามตลอดปีการศึกษา เพื่อให้มั่นใจว่าการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจเป็นการพัฒนาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในระยะยาว นอกจากนี้ผู้นำไปใช้ควรศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมและเทคนิค ตลอดจนพัฒนาสื่อการเรียนรู้ เพื่อจะได้จัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียน และปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มนักเรียนที่หลากหลายขึ้น เช่น นักเรียนจากโรงเรียนที่มีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน เพื่อศึกษาหรือเปรียบเทียบผลลัพธ์ของกิจกรรมแนะแนวในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยควรศึกษาปัจจัยเสริมที่อาจเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหรือเพื่อนในกระบวนการเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจ และผู้วิจัยควรศึกษาผลกระทบของกิจกรรมแนะแนวในระยะยาว เพื่อให้เห็นถึงความยั่งยืนของการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2566). กรม สบส. เผยผลสำรวจเด็กและเยาวชนเคยถูกบูลลี่ร้อยละ 44.2 ชวนยุว อสม. แกนนำนักเรียนร่วมกันเฝ้าระวังการบูลลี่ในระดับพื้นที่. เรียกใช้เมื่อ 3 ธันวาคม 2567 จาก https://hss.moph.go.th/show_topic.php?id=5747

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

กฤตวรรณ คำสม. (2559). บริการแนะแนวในโรงเรียน: ความสำคัญและความจำเป็น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจารณ์ พานิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

วิเชียร เกตุสิงห์. (2538). ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้. วารสารข่าวสารการวิจัยการศึกษา, 18(3), 8-10.

สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย. (2559). เทคนิคการแสดงบทบาทสมมติในกิจกรรมแนะแนว. กรุงเทพมหานคร: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). การจัดการเรียนรู้กิจกรรมแนะแนว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2556). แนวทางการแก้ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

อาดัม นีละไพจิตร. (2557). การพัฒนาทักษะทางสังคมในวัยเด็กตอนปลาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. USA: Prentice-Hall.

Cotton, K. (1992). Developing empathy in children and youth. School Improvement Research, 7(1), 25-40.

Damon, W. (2004). What is positive youth development?. The ANNALS of The American Academy of Political and Social Science, 591(1), 13-24.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. Journal of Personality and Social Psychology, 44(1), 113-126.

Eisenberg, N. (2006). Empathy-related responding and prosocial behavior. Novartis Foundation Symposium, 278(1), 71-80.

Erikson, E. H. (1959). Identity and the Life Cycle. New York: International Universities Press.

Goleman, D. (2020). Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. (25th ed.). London: Bloomsbury Publishing Plc.

Greenberg, M. T. et al. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. American Psychologist, 58(6-7), 466-474.

Hikmat, R. et al. (2024). Empathy's Crucial Role: Unraveling Impact on Students Bullying Behavior-A Scoping Review. Journal of Multidisciplinary Healthcare, 17(1), 3483-3495.

Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale, in Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.

Lohr, S. L. (2019). Sampling: Design and analysis. (2nd ed.). Boca Raton: CRC Press Taylor & Francis Group.

Oberle, E. & Schonert-Reichl, K. A. (2017). Social and emotional learning: recent research and practical strategies for promoting children's social and emotional competence in schools. New York: Springer International Publishing AG.

Scott, K. E. & Graham, J. A. (2015). Service-learning: Implications for empathy and community engagement in elementary school children. Journal of Experiential Education, 38(4), 354-372.

Seligman, M. E. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. American Psychological Association, 55(1), 5-14.

Thai Life Channel. (2014). Thai life insurance: unsung hero. Retrieved July 30, 2024, from https://www.youtube.com/watch?v=oujqv98ZsZM

Vivvi. (2022). Direct guidance vs. indirect guidance examples. Retrieved November 8, 2024, from https://vivvi.com/blog/articles/indirect-vs-direct-guidance-examples

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Massachusetts: Harvard University Press.

World Health Organization. (1997). Life skills education for children and adolescents in schools. Retrieved December 15, 2023, from https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/63552/WHO_MNH_PSF_93.7A_Rev.2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 112-122

บทความวิจัย : Research article

การใช้แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์สำหรับการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย: กรณีศึกษา*

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) APPLICATIONS FOR VOCABULARY LEARNING AMONG THAI UNIVERSITY STUDENTS: A CASE STUDY

จันทร์พา ทัดภูธร*, จุฑามาศ สำฤทธิ์
Janpha Thadphoothon*, Juthamat Samrit
วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
International College, Dhurakij Pundit University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: janpha.tha@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์ในการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษา ศึกษาความถี่และรูปแบบการใช้งานและวิเคราะห์ทัศนคติและความคิดเห็นของนักศึกษาต่อแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้คำศัพท์ เป็นการวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้แบบสอบถามและขอความร่วมมือให้นักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษธุรกิจตอบแบบสอบถามนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการในเดือนเมษายน พ.ศ. 2567 จากจำนวนนักศึกษา 40 คน มีนักศึกษาเข้าร่วมการศึกษาทั้งสิ้น 31 คน (72.22%) ซึ่งทุกคนได้ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมการศึกษา ข้อมูลที่รวบรวมได้ถูกนำไปวิเคราะห์เชิงสถิติและเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์ ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหมู่นักศึกษา ในส่วนของการเรียนรู้คำศัพท์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ที่ใช้เครื่องมือเหล่านี้เป็นประจำมีสูงถึงร้อยละ 83.80 แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของแอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์เหล่านี้ในกิจวัตรการเรียนรู้ ข้อมูลยังระบุว่าเครื่องมือ AI ถูกใช้ส่วนใหญ่ในการค้นหาคำศัพท์ใหม่ การฝึกออกเสียงและทำความเข้าใจคำที่ใช้ร่วมกัน นักศึกษาแสดงทัศนคติเชิงบวกต่อแอปพลิเคชัน AI โดยกล่าวถึงความสะดวก รวดเร็ว และประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะทางภาษา นักศึกษายังตระหนักถึงความจำเป็นในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลหรือคำตอบที่ได้จาก AI และอาจารย์ยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือและความจำเป็นในการใช้วิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิมเสริมอยู่ด้วย โดยรวมแล้วการศึกษานี้มีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจว่าเทคโนโลยี AI ถูกนำมาใช้ในบริบทการศึกษาภาษาอย่างไร โดยเน้นถึงประโยชน์และความท้าทายตามการรับรู้และทัศนะของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์ (AI), การสอนภาษาอังกฤษ (ELT), นักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย, คำศัพท์

Abstract

This study aimed to explore the use of artificial intelligence applications in vocabulary learning among university students, to study the frequency and patterns of use, and to analyze their attitudes and opinions toward vocabulary learning applications. This was a classroom research study using questionnaires and asking for the cooperation of business English major students.

* Received December 7, 2024; Revised January 4, 2025; Accepted January 12, 2025

Data collection was conducted in April 2024. Out of 40 students, 31 (72.22%) participated in the study, all of whom provided informed consent to participate in the study. The collected data were statistically and content-based analyzed. The results showed that AI applications were widely used among this group of students. In terms of vocabulary learning, the majority of students, 83.80 percent, regularly used these tools. This proportion demonstrates the important role of these AI applications in daily learning routines. The data also indicated that AI tools were mostly used to find new words, practicing pronunciation, and understand words that often appear together, collocation, which showed its effectiveness in enhancing the language learning process. In addition, students expressed positive attitudes towards the AI application, citing its convenience, speed, and effectiveness in developing language skills. Most students were aware of the need to verify the accuracy of the data or answers provided by AI, and teachers still play a role in advising students on their learning. However, there were also concerns about its reliability and the need for supplementary traditional learning methods. Overall, this study contributes to the understanding of how AI technologies are used in language education contexts, highlighting the benefits and challenges as perceived and viewed by Thai university students.

Keywords: Artificial Intelligence (AI), English Language Teaching (ELT), Thai University Students, Vocabulary Instruction

บทนำ

การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนภาษา (Technology use in language education) ไม่ใช่เรื่องใหม่ เทคโนโลยีถูกใช้เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ภาษา (Lian, A-P. & Joy, B. K., 1983) ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การใช้เทคโนโลยีมีผลกระทบอย่างมากต่อการเรียนรู้ภาษา โดยเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนและการเรียนรู้ภาษา (Johnson, M. et al., 2016) ความพยายามในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อหลายแง่มุมของการศึกษาภาษา การวิเคราะห์อภิมาน (Meta- Analysis) เกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีต่อการเรียนรู้ภาษาได้รับรายงานว่าอยู่ในด้านบวก (Fajaruddin, S. et al., 2024) โดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับว่าการใช้เทคโนโลยีมีผลในเชิงบวกหลายประการต่อนักศึกษาภาษา รวมถึงทัศนคติ ผลการเรียนรู้ ในช่วงหลังมานี้ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Aartificial Intelligence) ได้กลายมาเป็นองค์ประกอบที่โดดเด่นในบริบทของการศึกษา (อนันต์ ผลเพิ่ม, 2567) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสตร์ของการสอนภาษาอังกฤษ หรือ ELT (Shin, M. H., 2018); (Pedró, F. et al., 2019), (Alqahtani, M., 2020) เทคโนโลยี AI ได้นำเสนอเครื่องมือและแพลตฟอร์มใหม่ ๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาในระดับโลก ซึ่งเป็นแนวโน้มที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องสงสัยเลยว่า AI กำลังกลายเป็นส่วนสำคัญในการสอนภาษาอังกฤษ (Computing for Geeks, 2023); (Skakovskyi, I., 2021) ตัวอย่างเช่น ระบบที่ใช้ AI ชื่อว่า ELSA Speak ได้ถูกนำมาใช้ และพบว่า ผลลัพธ์ที่ได้นั้นมีประโยชน์และน่าสนับสนุน อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ Mondly ซึ่งเป็นบริษัทเทคโนโลยีการศึกษาที่นำเสนอแพลตฟอร์มการเรียนรู้ภาษาที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านเว็บไซต์และแอปพลิเคชันมือถือ อย่างไรก็ตาม ความกังวลเกี่ยวกับการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมได้กระตุ้นให้นักวิชาการเรียกร้องให้มีแนวทางหรือข้อกำหนดในการใช้ AI (Bengio, Y. et al., 2024) แต่ในบริบทของการผสมผสานแอปพลิเคชัน AI เข้ากับการสอนภาษาอังกฤษนั้นยังเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้รับการพูดถึงมากนัก

แม้ว่าการใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษาภาษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีความรู้ที่จำกัดเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชัน AI เพื่อการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย ผู้ใช้สมาร์ทโฟนส่วนใหญ่เข้าถึงแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้และค้นหาความหมายและการใช้คำศัพท์อย่างสะดวกและแม่นยำ ไม่ว่าจะเป็นการออกเสียง ความหมายและการนำไปใช้ บางคนมีความกังวลและระมัดระวังเกี่ยวกับการเติบโตของ Generative AI โดยมักจะมองว่า AI นั้น “น่ากลัว” เนื่องจากสามารถแทนที่วิธีการสอนแบบดั้งเดิมได้ ทั้งนี้การเรียนรู้คำศัพท์เป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งสำหรับผู้เรียนภาษาต่างประเทศ การเรียนรู้คำศัพท์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งต้องการการรับรู้ซ้ำ ๆ (Repetitive Action) และการพบกับคำศัพท์เป้าหมายในหลายบริบท (Contexts) ต้องมีความเข้าใจความหมายของคำ และดูตัวอย่างการใช้ที่ถูกและผิดหลายครั้ง (Schmitt, N., 2019) การทำสิ่งที่มีลักษณะเป็นการกระทำซ้ำ ๆ ในบริบทที่หลากหลายนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของแต่ละคำและสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม แท้จริงแล้ว การเรียนรู้คำศัพท์ต้องมีการเรียนรู้และความเข้าใจควบคู่กันไป ในขณะที่การรู้คำศัพท์รวมถึงการเข้าใจความสัมพันธ์เชิงตรรกะ หน้าที่ของคำศัพท์ในบริบท (Thornbury, S., 2002) การศึกษาในบริบทของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศยังพบความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถทางด้านคำศัพท์กับสมรรถภาพทางด้านภาษาโดยรวม (Nation, P., 2001) โดยทั่วไป นักศึกษาคุ้นเคยกับการใช้พจนานุกรมแบบกระดาษ (paper dictionaries) เพื่อช่วยในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ มีงานวิจัยพบว่า การใช้พจนานุกรมช่วยพัฒนาการเรียนรู้ภาษา (Fraser, C. A., 1999) การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-Analysis) โดย Zhang, S., et al. ยืนยันว่าพจนานุกรมเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ผลการวิจัยนี้สนับสนุนการส่งเสริมให้ใช้พจนานุกรมเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการในการสร้างคำศัพท์และการเรียนรู้ภาษา (Zhang, S., et al., 2021) งานวิจัยล่าสุดได้มุ่งเน้นไปที่การใช้เครื่องมือการถอดความ (paraphrase) จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI-driven automated paraphrasing tools: APTs) ในการเขียนเชิงวิชาการ ตามที่ Alammar และ Amin ได้ศึกษานักศึกษาที่เรียนรู้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ จึงพบว่า APTs มีทั้งคุณค่า เหมาะสม มีประสิทธิภาพ APTs ช่วยในการเขียนโครงการวิจัยของนักศึกษาและยังช่วยในการเรียนรู้คำพ้องความหมายและโครงสร้างประโยคใหม่ อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อพบพร่องอยู่ เช่น ความไม่ถูกต้องของการเลือกคำบางครั้ง (Alammar, A. A. & Amin, A. E., 2023) อีกหนึ่งงานวิจัยโดย Kurniati และ Fithriani มีผลการวิจัยไปในทางบวกเช่นกัน โดยนักวิจัยทั้งคู่ได้สำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ใช้เครื่องมือถอดความ Quillbot ในหลักสูตรการเขียนเชิงวิชาการ (Academic Writing) ผลการวิจัยชี้ว่านักศึกษาเห็นว่าการถอดความเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสอดคล้องและความเชื่อมโยงในงานเขียนของนักศึกษา (Kurniati, E. Y. & Fithriani, R., 2022) งานวิจัยชี้ว่าแอปพลิเคชัน AI ยังมีผลทางบวกต่อการเขียนและการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ งานวิจัยบางส่วนรายงานความวิตกกังวลถึงผลกระทบในทางลบต่อการใช้ Generative AI Applications เช่น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ (Aljuaid, H., 2024)

ในบริบทของการศึกษาภาษาอังกฤษของประเทศไทย มีการวิจัยที่ได้ศึกษาประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษบนแท็บเล็ต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยพบว่า แอปพลิเคชันมีประสิทธิภาพที่สูง นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น และมีความพึงพอใจในการเรียนสูงเช่นกัน (รมณียา สุรธรรมจรรยา, 2558) ส่วน ณัฐสุดา สิทธิชัย และคณะ ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้แอปพลิเคชัน Duolingo ประกอบการสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาสีสลากกินแบ่งสงเคราะห์ที่ 59 อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการทดลองในกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้แอปพลิเคชัน Duolingo มีประสิทธิภาพสูง โดยนักเรียนกลุ่มทดลองที่โรงเรียนเมืองเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้คะแนนเฉลี่ยในการเรียนรู้คำศัพท์เท่ากับ 45.5% และคะแนนเฉลี่ยในการวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนเท่ากับ 85% ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 70% สาเหตุที่ได้ผลลัพธ์เช่นนี้อาจเป็นเพราะการนำแอปพลิเคชัน Duolingo มาใช้ประกอบการสอน ทำให้นักเรียน

ได้เรียนรู้คำศัพท์ในรูปแบบที่หลากหลายและน่าสนใจ (ณัฐสุดา สิทธิชัย และคณะ, 2564) สิ่งที่ขาดหายไปจากวรรณกรรมและการวิจัยในประเทศไทย คือ การสำรวจประสบการณ์และมุมมองของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านแอปพลิเคชัน AI เป็นที่ทราบกันดีว่าการเกิดขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ เช่น ระบบ ChatGPT หรือแอปพลิเคชัน AI ที่พัฒนาบนแพลตฟอร์ม Google ได้ส่งผลให้การสอนและการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก นักวิจัยหลายท่านได้เสนอแนวคิด ELT 3.0 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการสอนภาษาอังกฤษ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสู่การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างการเรียนรู้ภาษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยเน้นที่การค้นหาคำศัพท์ การแปลภาษา และการพัฒนาทักษะทางภาษาอื่น ๆ ผลการวิจัยจะชี้ให้เห็นบทบาทสำคัญของแอปพลิเคชัน AI ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักศึกษา พร้อมทั้งเปิดประเด็นสำหรับการศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในภาคการศึกษา คำถามหลักของการวิจัย คือ นักศึกษามีพฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชัน AI ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างไร โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลเชิงลึกสำหรับนักการศึกษา นักพัฒนาหลักสูตร และผู้กำหนดนโยบาย ในการออกแบบและปรับปรุงวิธีการสอนภาษาอังกฤษที่ผสานเทคโนโลยี AI อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล แม้การใช้แอปพลิเคชัน AI เพื่อการเรียนรู้ภาษาได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การศึกษาด้านนี้ในบริบทของนักศึกษาไทย โดยเฉพาะการเรียนรู้คำศัพท์ ยังคงมีจำกัด งานวิจัยนี้จึงมุ่งหวังที่จะเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการและเสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจการใช้แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์ในการเรียนรู้คำศัพท์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย
2. เพื่อศึกษาความถี่และรูปแบบการใช้งานแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในกลุ่มนักศึกษา
3. เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติและความคิดเห็นของนักศึกษาต่อแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้คำศัพท์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยในชั้นเรียน คณะผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสอบถามและส่งไปยังนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษธุรกิจ (Business English Students) ที่ลงทะเบียนในรายวิชา Reading and Writing-4 (EL 317) โดยใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Google Form) การเก็บรวบรวมข้อมูลเกิดขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ 2567 จากจำนวนนักศึกษา 40 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดังกล่าว มีนักศึกษาเข้าร่วม ทั้งหมด 31 คน คิดเป็น 72.22% ซึ่งทุกคนได้ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมการศึกษา ข้อมูลที่รวบรวมได้ถูกนำไปวิเคราะห์เชิงสถิติและเนื้อหา (Basic Statistics and Content Analysis)

ผลการวิจัย

การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาไทย

ตารางที่ 1 ความถี่ในการใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษา

ความถี่	จำนวน	ร้อยละ
เกือบทุกครั้ง	13	41.90
บางครั้ง	13	41.90
นาน ๆ ครั้ง	5	16.10
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาเผยให้เห็นข้อมูลเชิงลึกที่น่าสนใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพวกเขากับเครื่องมือเหล่านี้ จากนักศึกษา 31 คนที่ทำแบบสอบถาม พบว่า มีนักศึกษา 13 คน (41.90%) รายงานว่าพวกเขาใช้แอปพลิเคชัน AI เกือบตลอดเวลา ขณะที่จำนวนเปอร์เซ็นต์ที่เท่ากันรายงานว่า พวกเขาใช้แอปพลิเคชันเหล่านี้เป็นบางครั้ง ซึ่งบ่งชี้ว่ากลุ่มใหญ่ของนักศึกษา คิดเป็น 83.80% เป็นผู้ใช้เทคโนโลยี AI เป็นประจำในบางรูปแบบ ในขณะเดียวกัน 16.10% ของนักศึกษาใช้แอปพลิเคชัน AI เพียงเป็นบางครั้ง ผลการวิจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าแอปพลิเคชัน AI เป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวันของนักศึกษาโดยที่ส่วนใหญ่ได้ผสมผสานการใช้ AI เข้าไปในกิจกรรมของพวกเขาบ่อยครั้งมากขึ้น

ตารางที่ 2 การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการค้นหาคำหรือสำนวนใหม่

คำตอบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	28	90.30
ไม่ใช่	3	9.70
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการค้นหาและเรียนรู้คำศัพท์ใหม่

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการค้นหาคำศัพท์หรือสำนวนใหม่ ๆ (new words or phrases) ให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับพฤติกรรมของพวกเขา จากนักศึกษา 31 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีนักศึกษา 28 คน (90.30%) รายงานว่าพวกเขาใช้แอปพลิเคชัน AI เพื่อจุดประสงค์นี้ ในทางตรงกันข้าม มีเพียง 3 คน (9.70%) ที่ระบุว่าพวกเขาไม่ใช้แอปพลิเคชัน AI ในการค้นหาคำศัพท์หรือสำนวนใหม่ ๆ ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่พึ่งพาเครื่องมือ AI ในการขยายคำศัพท์หรือทำความเข้าใจสำนวนใหม่ ๆ ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของ AI ในกระบวนการเรียนรู้ของพวกเขา

ตารางที่ 3 การใช้แอปพลิเคชันแปลภาษาแบบ AI ของนักศึกษา

คำตอบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	31	100
ไม่ใช่	0	0
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

การใช้แอปพลิเคชันแปลภาษาแบบ AI ของนักศึกษา

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันแปลภาษาแบบ AI ของนักศึกษาเผยให้เห็นการมีส่วนร่วมที่เป็นเอกฉันท์กับเครื่องมือนี้ นักศึกษาทั้งหมด 31 คน ที่สำรวจ ซึ่งคิดเป็น 100% รายงานว่าใช้แอปพลิเคชันแปลภาษาแบบ AI ไม่มีนักศึกษาคนใดที่ระบุว่าพวกเขาไม่ใช้แอปพลิเคชันเหล่านี้ การนำไปใช้เต็มรูปแบบนี้เน้นความสำคัญและความพึ่งพาอย่างแพร่หลายของแอปพลิเคชันแปลภาษาแบบ AI ในหมู่นักศึกษา ย่อมแสดงให้เห็นว่าเครื่องมือเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการเรียนรู้ภาษาและความต้องการการแปลที่มีความแม่นยำและสะดวก รวดเร็วมากกว่าการใช้พจนานุกรมแบบกระดาษ (paper dictionary)

ตารางที่ 4 การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้คำที่ปรากฏร่วมกัน (Collocation)

คำตอบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	28	90.30
ไม่ใช่	3	9.70
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้เกี่ยวกับคำที่ใช้ร่วมกัน (Collocated Words)

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้เกี่ยวกับคำที่มักใช้ร่วมกัน (collocation) แสดงให้เห็นถึงระดับความสนใจที่สูงมาก จากนักศึกษา 31 คน ที่ทำแบบสอบถาม พบว่า 90.30% (28 คน) รายงานว่าพวกเขาใช้แอปพลิเคชัน AI เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับคำที่มักใช้ร่วมกัน มีเพียง 9.70% (3 คน) ที่ระบุว่าพวกเขาไม่ใช้แอปพลิเคชัน AI เพื่อจุดประสงค์นี้ ข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือ AI ในการได้ทำความเข้าใจการใช้คำที่มักใช้ร่วมกัน (Collocation) ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของแอปพลิเคชันเหล่านี้ในกระบวนการเรียนรู้ภาษาของพวกเขา

ตารางที่ 5 การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้ชนิดของคำ (Parts of Speech)

คำตอบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	24	77.40
ไม่ใช่	7	22.60
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

การใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้ชนิดของคำ (Parts of Speech)

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชัน AI ของนักศึกษาในการเรียนรู้เกี่ยวกับชนิดของคำ (Parts of Speech) แสดงให้เห็นถึงความสนใจของนักศึกษาที่ค่อนข้างมากในเครื่องมือเหล่านี้ จากนักศึกษา 31 คน ที่ทำแบบสอบถาม พบว่า มี 24 คน (77.40%) ตอบว่าพวกเขาใช้แอปพลิเคชัน AI ในการเรียนรู้เกี่ยวกับชนิดของคำ ในทางตรงกันข้ามมีเพียง 7 คน (22.60%) ที่ระบุว่าพวกเขาไม่ใช้แอปพลิเคชันเหล่านี้ในการเรียนรู้เกี่ยวกับชนิดของคำ ข้อมูลที่พบนี้แสดงให้เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่ได้ใช้เครื่องมือ AI เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับชนิดของคำ ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของแอปพลิเคชันเหล่านี้ในกระบวนการเรียนรู้ทางไวยากรณ์ที่แฝงตัวอยู่ในการเรียนรู้คำศัพท์

ตารางที่ 6 ความสำคัญของการออกเสียงในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ

คำตอบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	27	87.10
ไม่ใช่	4	12.90
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

ความสำคัญของการออกเสียงในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ

ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของการออกเสียงในการเรียนรู้คำศัพท์เน้นให้เห็นการให้ความสำคัญในด้านนี้อย่างชัดเจนในหมู่นักศึกษา จากนักศึกษา 31 คน ที่ทำการสำรวจ มีนักศึกษา 27 คน (87.10%) ให้คำตอบว่าพวกเขาพิจารณาว่าการออกเสียงมีความสำคัญในการเรียนรู้คำศัพท์ มีนักศึกษาเพียง 4 คน (12.90%) ตอบว่าพวกเขาไม่เห็นว่าการออกเสียงมีความสำคัญในบริบทนี้ คำตอบของบรรดานักศึกษาเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่พวกเขารับรู้ถึงความสำคัญของการออกเสียงในกระบวนการเรียนรู้คำศัพท์ การออกเสียงคำศัพท์ที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการฟังวิธีการออกเสียงระดับคำของนักศึกษา พบว่าการฝึกฟังวิธีการออกเสียงในระดับคำ (word-level pronunciation) ของนักศึกษานั้นเป็นสิ่งที่พวกเขาปฏิบัติเป็นประจำ จากนักศึกษา 31 คน ที่สำรวจ พบว่า มีนักศึกษา 27 คน (87.10) รายงานว่า พวกเขาฟังวิธีการออกเสียงคำอย่างจริงจัง ในทางตรงกันข้ามมีเพียงส่วนน้อย (12.90%) ที่บอกว่าพวกเขาไม่ยุ่งเกี่ยวกับการฝึกฝนนี้ ข้อค้นพบนี้บ่งชี้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่รับรู้ถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการฟังในการพัฒนาทักษะการออกเสียงและความเข้าใจภาษา

โดยรวมคณะผู้วิจัยได้สอบถามนักศึกษาเกี่ยวกับการจดบันทึกของนักศึกษาเพื่อการเรียนรู้คำศัพท์ ข้อค้นพบดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การจดบันทึกของนักศึกษาเพื่อการเรียนรู้คำศัพท์

คำตอบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	17	54.80
ไม่ใช่	14	45.20
รวมทั้งสิ้น	**31**	**100**

การจดบันทึกของนักศึกษาเพื่อการเรียนรู้คำศัพท์

คณะผู้วิจัย พบว่า จากนักศึกษา 31 คนที่สำรวจเกี่ยวกับการจดบันทึกของพวกเขา 17 คน (54.80%) รายงานว่าจดบันทึกอย่างสม่ำเสมอระหว่างการเรียนของพวกเขา ในขณะที่ 14 คน (45.20%) ระบุว่าพวกเขาไม่ได้จดบันทึก (taking notes) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกในวิธีการปฏิบัติของนักศึกษา โดยส่วนใหญ่ใช้การจดบันทึกเป็นกลยุทธ์การเรียนและมีบางส่วนเลือกที่จะไม่ใช้ใช้วิธีนี้

นอกจากนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการจดบันทึกของนักศึกษา พบว่า การใช้แอปพลิเคชันสำหรับการจดบันทึกมีความนิยมสูงกว่าการใช้สมุดบันทึกแบบดั้งเดิมอย่างมาก (87.50% เทียบกับ 12.50%) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการจดบันทึกอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักศึกษาที่เราศึกษา ข้อนี้อาจบ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญนำไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลในการบันทึกและจัดระเบียบข้อมูล และการใช้สมาร์ทโฟนอย่างต่อเนื่องเป็นสื่อกลางสำหรับแอปพลิเคชันการจดบันทึกเหล่านี้ ยังเน้นถึงความสะดวกสบายและการเข้าถึงที่เทคโนโลยีมือถือในบริบทของการศึกษา ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ชัดเจนไปสู่การนำวิธีการ จดบันทึกแบบดิจิทัลมาใช้มากกว่าวิธีการจดบันทึกแบบดั้งเดิม

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมผ่านคำถามปลายเปิด (open-ended question) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการขอความช่วยเหลือเมื่อนักศึกษาประสบปัญหาในการเรียนรู้คำศัพท์ด้วยแอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งพบว่า นักศึกษาหลายคนกล่าวว่าพวกเขาเลือกใช้วิธีไปขอคำปรึกษาจากอาจารย์หรือถามเพื่อน ข้อนี้สอดคล้องกับการค้นพบในจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งเน้นถึงบทบาทของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและบุคคลที่มีอำนาจ โดยครูมีบทบามสูงในการสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรแบบดั้งเดิม เช่น พจนานุกรมและหนังสือ ควบคู่กับการปรึกษาครูยังเน้นถึงวิธีการแบบผสมผสานที่เครื่องมือดิจิทัลมีส่วนช่วยสนับสนุนการเรียนรู้แบบดั้งเดิมมากกว่าที่จะมาแทนที่ ซึ่งการผสมผสานดังกล่าวช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของทั้งทรัพยากรดิจิทัลและที่ไม่ใช่ดิจิทัล

มีข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการ นั่นคือ นักศึกษาบางคนกล่าวถึงการขอความช่วยเหลือจากแอปพลิเคชัน AI ทางเลือกหรือการเปลี่ยนไปใช้แอปพลิเคชันอื่น ๆ เมื่อพบข้อจำกัดในแอปพลิเคชันหนึ่ง ข้อนี้สะท้อนถึงแนวทางการแก้ปัญหาเชิงรุกและการปรับตัวในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัล พฤติกรรมที่สังเกตเห็นนี้มีการระบุไว้ในการศึกษาเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา ความหลากหลายของกลยุทธ์ที่พบแสดงให้เห็นว่านักศึกษานำแนวทางที่ใช้งานได้จริงมาใช้ โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางด้านเทคโนโลยีและทางมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้วิธีหารปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากครูและอาจารย์สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าที่ยั่งยืนของการมีปฏิสัมพันธ์ส่วนบุคคล (Human Interaction) ในแก้ปัญหาการเรียนรู้ แม้ว่าจะมีการแพร่หลายของเทคโนโลยี AI ในการศึกษาก็ตาม

การศึกษานี้จึงแสดงให้เห็นว่านักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย ใช้แอปพลิเคชันในการเรียนรู้คำศัพท์ด้วย AI อย่างรอบคอบและแยกแยะในระดับสูง แม้ว่าเครื่องมือดิจิทัลจะมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของพวกเขา แต่นักศึกษาเหล่านี้ ยังคงพบว่า ครู อาจารย์ และทรัพยากรแบบดั้งเดิม (Traditional Resources) เช่น หนังสือ และพจนานุกรม ยังมีคุณค่าและเป็นประโยชน์

การขอความช่วยเหลือและคำแนะนำจากอาจารย์

คณะผู้วิจัยได้สอบถามว่านักศึกษาขอความช่วยเหลือจากครูผู้สอนภาษาอังกฤษหรือไม่เมื่อพบปัญหาในการทำความเข้าใจคำศัพท์ที่เรียนรู้ผ่านแอปพลิเคชัน AI พบว่า นักศึกษาจำนวนมากถึง 26 คน จาก 31 คน (83.9%) ระบุว่าพวกเขาขอความช่วยเหลือจากครู ในขณะที่นักศึกษาเพียง 5 คน (16.1%) ไม่ขอความช่วยเหลือจากครู ผลการวิจัยนี้เน้นถึงแนวทางที่นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้ในการเสริมการเรียนรู้ด้วย AI

นอกจากนี้ นักศึกษายังกล่าวว่าแอปพลิเคชัน AI ช่วยให้การเรียนรู้คำศัพท์เป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้นและมีส่วนช่วยในการพัฒนาความสามารถทางภาษาของพวกเขาโดยรวม พวกเขามองว่าเครื่องมือเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่น่าเชื่อถือที่เสริมการเรียนรู้แบบดั้งเดิม ทำให้พวกเขาสามารถเรียนรู้ได้ตามจังหวะของตนเอง (personal pace) และเสริมความเข้าใจในคำศัพท์ อย่างไรก็ตาม นักศึกษาบางคนแสดงความกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแอปพลิเคชัน AI โดยตระหนักว่าควรระมัดระวังในการพึ่งพาเครื่องมือเหล่านี้อย่างเต็มที่ และเสนอให้ใช้วิธีการแบบผสมผสานที่รวมการเรียนรู้ด้วย AI เข้ากับการศึกษาแบบดั้งเดิม

อภิปรายผล

1. การบูรณาการและการใช้แอปพลิเคชัน AI

การศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีนักศึกษา 26 คน (83.80%) ใช้แอปพลิเคชัน AI เพื่อการเรียนรู้คำศัพท์อย่างสม่ำเสมอ เปอร์เซ็นต์ที่สูงนี้ยืนยันถึงการนำเครื่องมือดิจิทัลมาใช้ในแนวปฏิบัติการศึกษาที่แพร่หลายอยู่ในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยไทย เครื่องมือ AI ถูกใช้เพื่อค้นหาคำใหม่และเข้าใจคำที่มีการจัดกลุ่ม (collocated words) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของเครื่องมือเหล่านี้ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระดับพื้นฐาน กลางและระดับสูง

2. ประโยชน์ของแอปพลิเคชัน AI

นักศึกษาแสดงทัศนคติเชิงบวกอย่างมากต่อแอปพลิเคชัน AI โดยยกย่องความสะดวกสบาย ความเร็ว และมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์หลัก ตัวอย่างเช่น นักศึกษาชื่นชมความรวดเร็วในการค้นหาคำและฟีเจอร์ที่เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ช่วยให้การเรียนรู้เนื้อหามีความกระตือรือร้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชี้ว่าแอปพลิเคชัน AI อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่เป็นส่วนตัว (personalized learning) ตอบสนองต่อความต้องการและความชอบในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (Granić, A. & Marangunić, N., 2019) เราพบว่า ความสะดวกสบาย (convenience) ในการใช้แอปพลิเคชัน AI คือ หนึ่งในปัจจัยหลัก โดยนักศึกษามองว่าการเข้าถึง (access) และความมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้และฝึกฝนคำศัพท์สามารถทำได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ข้อมูลมีความชัดเจน มีการแนะนำการออกเสียงและความสามารถในการสำรวจความหมายและการใช้งานของคำได้อย่างลึกซึ้ง ข้อนี้สอดคล้องกับการค้นพบในวรรณกรรมที่ระบุว่าเทคโนโลยี AI ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้โดยให้ข้อเสนอแนะแบบทันทีและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนตามความต้องการส่วนบุคคล (Alammar, A. A. & Amin, A. E., 2023) โดยเฉพาะในบริบทที่นักศึกษามีความต้องการและความชอบในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Kurniati, E. Y. & Fithriani, R., 2022)

3. ความกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของ AI

แม้จะไม่สูงมากนัก แต่ก็มีนักศึกษา จำนวนถึง 5 คน (16.20%) แสดงความกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแอปพลิเคชัน AI โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการตรวจสอบข้อมูลและการเสริมการเรียนรู้ด้วย AI ด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม เช่น การปรึกษาครูหรือการใช้พจนานุกรมกระดาษ ความกังวลนี้สะท้อนถึงการอภิปรายที่กว้างขึ้นใน

วรรณกรรมด้านเทคโนโลยีการศึกษาเกี่ยวกับความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่สร้างโดย AI อย่างไรก็ตาม นักศึกษาส่วนหนึ่งแสดงความกังวลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแอปพลิเคชัน AI โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการตรวจสอบข้อมูลและการเสริมการเรียนรู้ด้วย AI ด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม เช่น การปรึกษาครูหรือการใช้พจนานุกรมกระดาษ ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวทางการอภิปรายทางวิชาการในวรรณกรรมด้านเทคโนโลยีการศึกษาเกี่ยวกับความถูกต้องและน่าเชื่อถือของเนื้อหา (content) ที่สร้างโดย AI (Salaberry, M. R., 2001)

4. บทบาทของปฏิสัมพันธ์มนุษย์ (Human Interaction)

นักศึกษาส่วนใหญ่แสดงความชอบในการขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ (83.90%) เมื่อเผชิญกับปัญหาที่แอปพลิเคชัน AI ไม่สามารถแก้ไขได้ ข้อนี้เน้นย้ำถึงคุณค่าของการให้คำแนะนำที่เป็นส่วนตัวและความเชี่ยวชาญในการตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ที่ซับซ้อน การศึกษาแสดงให้เห็นว่าแม้ว่าเครื่องมือ AI จะให้ประโยชน์ในเรื่องของความสะดวกรวดเร็วแต่การปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ยังคงมีความสำคัญในการให้การสนับสนุนที่ลึกซึ้งและส่งเสริมความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

5. ผลกระทบของ AI ต่อกาเรียนรู้ภาษา (Language Education)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงผลกระทบสำคัญต่อแนวปฏิบัติในการศึกษาในภาษา ด้วยอัตราการนำไปใช้แอปพลิเคชัน AI ที่สูงในหมู่นักศึกษา มีโอกาสที่จะได้ปรับปรุงการบูรณาการของเครื่องมือเหล่านี้ในหลักสูตรการเรียนรู้ภาษา การวิจัยเชิงทดสองโดย Wei พบว่า การใช้ AI สนับสนุนการเรียนการสอนภาษาอังกฤษส่งผลดีต่อผลลัพธ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาในอนาคตอาจสำรวจกลยุทธ์ที่ทำให้เกิดสมดุลระหว่างประโยชน์ของเทคโนโลยี AI กับความต้องการการประเมินเชิงวิจารณ์และการปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ในบริบทการศึกษา แนวทางนี้อาจปรับปรุงผลการเรียนรู้โดยการใช้ความแข็งแกร่งของทั้งเครื่องมือเทคโนโลยีและวิธีการสอนแบบดั้งเดิม (Wei L., 2023)

ผลการศึกษานี้ให้ภาพรวมในการใช้แอปพลิเคชัน AI ในการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ และยังเห็นภาพรวมเกี่ยวกับวิธีการใช้แอปพลิเคชัน AI ในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของกลยุทธ์การใช้แอปพลิเคชัน AI ภาษาอังกฤษ ที่มีข้อมูลและบทบาทเสริมของการมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ในการสนับสนุนประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

โดยสรุปงานวิจัยนี้ได้ศึกษาการใช้แอปพลิเคชัน AI สำหรับการเรียนรู้คำศัพท์ในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยไทย โดยมุ่งเน้นศึกษาทัศนคติ รูปแบบการใช้งาน และกประโยชน์ที่ได้รับตลอดจนความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีอันทันสมัยเหล่านี้ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้แอปพลิเคชัน AI อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาในประเด็นของการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา เครื่องมือ AI ถูกใช้เป็นหลักในการค้นหาคำใหม่และเข้าใจคำที่มีการจัดกลุ่ม ซึ่งเน้นถึงบทบาทของเครื่องมือเหล่านี้ในกระบวนการเรียนรู้ภาษาทั้งในระดับพื้นฐานและขั้นสูง อีกทั้งยังฉายภาพให้เห็นถึงบทบาทที่มากขึ้นของ AI ในการศึกษาของประเทศไทยในระดับอุดมศึกษาโดยรวม การศึกษาแสดงให้เห็นถึงบทบาทเสริมของการปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัล แม้ว่านักศึกษาจะพึ่งพาเครื่องมือ AI แต่ส่วนใหญ่ยังขอความช่วยเหลือจากครูอาจารย์เมื่อเผชิญกับปัญหาที่แอปพลิเคชัน AI ไม่สามารถแก้ไขหรือสามรถทำให้กระจ่างได้ ข้อนี้เน้นย้ำถึงคุณค่าของการให้คำแนะนำที่เป็นส่วนตัว (personalized instruction and counselling) และความเชี่ยวชาญในการตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ที่ซับซ้อน การศึกษาในครั้งนี้ช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับการบูรณาการของเทคโนโลยี AI ในการศึกษาภาษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยไทย ถึงประโยชน์ของแอปพลิเคชัน AI ในการขยายการเข้าถึงแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ และส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นของกลยุทธ์ที่มีข้อมูลที่สมดุลระหว่าง

ประโยชน์ของเทคโนโลยี AI ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์และการประเมินเชิงวิจารณ์ในบริบทการศึกษา การวิจัยในอนาคตควรสำรวจกลยุทธ์สำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการบูรณาการของ AI ในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยคำนึงถึงข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่าสำหรับนักการศึกษา ครูอาจารย์ และนักวิจัยที่สนใจในการใช้เทคโนโลยี AI เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ด้านภาษา เพื่อสนองต่อความต้องการการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงของนักศึกษาในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

ณัฐสุดา สิทธิชัย และคณะ. (2564). การจัดการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้แอปพลิเคชัน Duolingo ประกอบการสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาสีสลากกินแบ่งสงเคราะห์ที่ 59 อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 15(2), 9-17.

รมณียา สุรธรรมจรรยา. (2558). ผลการใช้แอพพลิเคชั่นสำหรับสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษบนแท็บเล็ตวิชาภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อนันต์ ผลเพิ่ม. (2567). AI กับบทบาทสำคัญต่อ มหาวิทยาลัยไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ในการประชุมวิชาการ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปี 2567. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Alammar, A. A. & Amin, A. E. (2023). EFL students' perception of using AI paraphrasing tools in English language research projects. Arab World English Journal, 14(3), 166-181.

Aljuaid, H. (2024). The Impact of Artificial Intelligence Tools on Academic Writing Instruction in Higher Education: A Systematic Review. Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue, 2024 (Special Issue), 26-55.

Alqahtani, M. (2020). The Effect of Artificial Intelligence on English Language Learning. Journal of Language Teaching and Research, 11(2), 139-146.

Bengio, Y. et al. (2024). Managing extreme AI risks amid rapid progress. Science, 384(6698), 842-845.

Computing for Geeks. (2023). How AI is transforming language learning technology. Retrieved August 3, 2024, from https://computingforgeeks.com/how-ai-is-transforming-language-learning-technology/

Fajaruddin, S. et al. (2024). Technology's impact on language learning: Meta-analysis on variables and effectiveness. Journal of Education and Learning (EduLearn), 18(2), 512-525.

Fraser, C. A. (1999). The Role of Consulting a Dictionary in Reading and Vocabulary Learning. Canadian Journal of Applied Linguistics, 2(2), 73-89.

Granić, A. & Marangunić, N. (2019). Technology acceptance model in educational context: A systematic literature review. British Journal of Educational Technology, 50(5), 2572-2593.

Johnson, M. et al. (2016). Connected to learn: Teachers' experiences with networked technologies in the classroom. Ottawa: Canadian Teachers' Federation.

Kurniati, E. Y. & Fithriani, R. (2022). Post-graduate students' perceptions of Quillbot utilization in English academic writing class. Journal of English Language Teaching and Linguistics, 7(3), 437.

Lian, A-P. & Joy, B. K. (1983). The butcher, the baker, the candlestick maker: Some uses of dialogue generators in computer-assisted foreign language learning. Australian Review of Applied Linguistics, 6(2), 60-71.

Nation, P. (2001). Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press.

Pedró, F. et al. (2019). Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities for sustainable development (Working papers on education policy, No. 7). France: UNESCO.

Salaberry, M. R. (2001). The use of technology for second language learning and teaching: A retrospective. Modern Language Journal, 85(1), 39-56.

Schmitt, N. (2019). Understanding vocabulary acquisition, instruction, and assessment: A research agenda. Language Teaching, 52(2), 261-274.

Shin, M. H. (2018). How to use artificial intelligence in the English language learning classroom. Indian Journal of Public Health Research & Development, 9(9), 557-561.

Skakovskyi, I. (2021). AI in Language Learning: Changing the Way We Learn. Retrieved September 2, 2024, from https://riseapps.co/ai-in-language-learning/

Thornbury, S. (2002). How to teach vocabulary. Malaysia: Pearson Education Limited.

Wei, L. (2023). Artificial intelligence in language instruction: impact on English learning achievement, L2 motivation, and self-regulated learning. Frontiers in psychology, 14(2023), https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1261955

Zhang, S. et al. (2021). The effects of dictionary use on second language vocabulary acquisition: A meta-analysis. International Journal of Lexicography, 34(1), 1-38.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 123-131

บทความวิชาการ : Academic article

การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ*

APPLICATION OF THE SEVEN PRINCIPLES OF SAPPAYA TO PROMOTE THE QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY

พระปลัดณัฐพล มูลทอง*, พระครูวิจิตรศีลาจาร, พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี
Phrapalad Nattapon Moonthong*, Phrakru Wijitsreerajal, Phrakru Kositwattananukul, Sitthichok Panasree
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Doctor of Buddhist Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: 6403205018@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยโครงสร้างประชากร เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตของสังคมผู้สูงอายุ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้โครงสร้างประชากรและชีวิตความอยู่ของคนไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามด้วย คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพทางกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม การนำหลักธรรมสัปปายะ 7 ซึ่งประกอบด้วย 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย 2) โคจรสัปปายะ หมู่บ้านเป็นที่สบาย 3) ภัสสสัปปายะ คำพูดเป็นที่สบาย 4) ปุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย 5) โภชนสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย 6) อุตุสัปปายะ อากาศเป็นที่สบาย และ 7) อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบถเป็นที่สบาย มาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นด้านที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุ กล่าวคือ การนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งในการดำเนินชีวิตในแต่ละวันนั้น ต้องคำนึงถึงความสบายทั้ง 7 คือ การได้ที่อยู่ที่เหมาะสมสำหรับการพักผ่อน การท่องเที่ยวไปได้สะดวก การได้เจรจากับคนที่ต้องการ การมีเพื่อนคู่คิดช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีอาหารที่ทานได้ไม่เบื่อ การมีอากาศหรือบรรยายกาศที่น่าอยู่ และการได้ทำการทอดกาย ไม่ว่าจะเป็นยืน เดิน นั่ง นอน ที่เหมาะสม จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในที่สุด

คำสำคัญ: หลักสัปปายะ 7, การส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ

Abstract

Currently, Thailand has completely entered into an aging society. This is because factors such as population structure, economics, society, politics, and technological progress have come to play a role in the quality of life of Thai people. Especially the quality of life of the elderly society. Economic and social progress This causes the population structure and lifestyle of Thai people to change as well. Quality of life of the elderly is that the elderly is satisfied with their daily life appropriately in 4 areas: physical health, mental health, social relationships. and environmental

* Received December 13, 2024; Revised January 6, 2025; Accepted January 13, 2025

The seven principles of Sappaya include: 1) Arvas Sappaya, a comfortable place to live; 2) Kojara Sappaya, the village is comfortable; 3) Passa Sappaya, words that are comfortable; 4) Pukkala Sappaya, the person is comfortable. 5) Phochana Sappaya, Food is comfortable. 6) Utu Sappaya, the weather is comfortable, and 7) Iriyapatha Sappaya, the posture is comfortable. Application of the Seven principles of Sappaya to apply in real life of the elderly, especially both physically and mentally which is an important aspect for the elderly. That is, applying Dhamma principles to the lives of the elderly which in daily life. All 7 comforts must be taken into account, which is to get a suitable place for relaxation. Traveling is convenient. Negotiating with people who want, having friends who think about helping and supporting each other, having food that you can eat without getting bored, having pleasant weather or atmosphere and having done the physical exercise whether it is standing, walking, sitting, or lying down appropriately, it is one option that will ultimately give the elderly a better quality of life.
Keywords: Seven Principles of Sappaya, Promoting Quality of Life, The Elderly

บทนำ

คุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง การมีสุขภาพทั้งกายและจิตที่แข็งแรง โดยมีปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งต้องมีความเหมาะสมและเพียงพอ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย มีความเสี่ยงน้อย และมีความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างสรรค์ และพัฒนาตนเองรวมถึงสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมถึงความพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเอง อย่างไรก็ตาม หลายคนไม่ได้มีชีวิตอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์แบบ ขาดปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และต้องเผชิญกับปัญหาที่หนักหนาสาหัสในบางช่วงเวลา ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่าจะทำอย่างไรเพื่อรักษาคุณภาพชีวิตที่ดีในแต่ละสถานการณ์ โดยสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เช่น 1) ปัญหาด้านสุขภาพกาย 2) ปัญหาด้านสุขภาพจิต และ 3) ปัญหาความขาดแคลนปัจจัย 4 เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจัยทางโครงสร้างประชากร เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตของสังคมผู้สูงอายุ จากการศึกษาขนาดและแนวโน้มของประชากรสูงอายุจากสำมะโนประชากรประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2503 - 2543 พบว่า ในปี พ.ศ. 2503 ประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 4.9 ของประชากรทั้งประเทศ สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นด้วยอัตราที่เร็วขึ้นระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2543 โดยเพิ่มจากร้อยละ 6.3 เป็นร้อยละ 9.5 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2552) และในปี พ.ศ. 2555 มีผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 12.7 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศและจากผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560 ว่า ประเทศไทยใกล้เข้าสู่สังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ ผู้สูงอายุหรือผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยในปี 2537 คิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16.7 ในปี 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้คำนิยามว่า ประเทศใดที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 7 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 14 นั่นหมายความว่า ปัจจุบันประเทศไทยเราเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว (Aging Society) ด้วยสัดส่วนของประชากรวัย 65 ปีที่สูงถึงร้อยละ 8.4 และประชากรวัย 60 ปี สูงถึงร้อยละ 12.6 กรมการปกครอง ข้อมูลเดือนกันยายน ปี 2566 เผยว่า ประเทศไทยมีประชากรที่มีอายุเกิน 60 ปี มีจำนวน 13,043,792 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.74 จากประชากรทั้งหมด 66,061,517 คน

มีจำนวนผู้สูงเพศชายรวม 5.7 ล้านคน และเพศหญิงรวม 7.2 ล้านคน ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์มากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป ทำให้ประเทศไทย ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้โครงสร้างบ้านเมืองและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน มีการขยับขยายถิ่นฐานจากชนบทไปอยู่ในเมือง แต่ยังมีบางครอบครัวที่ยังใช้ชีวิตปกติในชนบท เนื่องจาก มีสภาพอากาศที่ดีกว่าสังคมเมือง มีที่ดินทำกินสามารถเพาะปลูกพืชผักสวนครัวที่สามารถเพาะปลูกเองได้ รวมทั้งมีการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองมากขึ้น แต่ก็มีบางประเด็นที่ทำให้เกิดความแตกต่างของคุณภาพชีวิตระหว่างคนในสังคมเมืองและสังคมชนบท อาทิการเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุข สิทธิรักษาพยาบาล ปัญหาการว่างงาน การเดินทางและการใช้ชีวิตและอาศัยอยู่เพียงลำพังของผู้สูงอายุ เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้เกี่ยวเนื่องกับหน่วยงานภาครัฐ ที่ต้องมีการวางแผนดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญกับการออม การปรับสภาพสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสภาพผู้สูงอายุ การจัดทำแผนการดูแลผู้สูงอายุและผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง การส่งเสริมทักษะอาชีพ การจ้างงานผู้สูงอายุ การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และการให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น ความแตกต่างที่กล่าวมานั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้หารือและกำหนดแนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นกรอบทิศทางการทำงานด้านผู้สูงอายุไปในแนวทางเดียวกัน นำไปสู่การขับเคลื่อนแผนอย่างบูรณาการที่รองรับมิติคนก่อนวัยสูงอายุตระหนักในการก้าวสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ และมิติวัยสูงอายุมีการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพด้านสุขภาพ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม รวมถึงการเข้าถึงระบบสวัสดิการต่าง ๆ รวมทั้งภาครัฐได้ให้ความสนใจในเรื่องของผู้สูงอายุ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาโดยเริ่มนำนโยบายผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาประเทศและได้มีการพัฒนาการรูปแบบการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุเรื่อยมา ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติมีการจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 1 ต่อเนื่องด้วยแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กฎหมายฉบับดังกล่าวได้กำหนดสิทธิที่ผู้สูงอายุจะต้องได้รับตามกฎหมาย เช่น การบริการทางการแพทย์การบริการทางการศึกษา การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางสังคมและการพัฒนาตนเอง เป็นต้น (สุมณฑา สุภาวิมล, 2565)

นอกจากนี้ พบว่า สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวทีมีขนาดเล็กลง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันคนในครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะถูกทอดทิ้งให้เฝ้าบ้าน ปัญหาสุขภาพในประชากรของผู้สูงอายุจะนำไปสู่ความจำเป็นของความต้องการผู้ดูแลและเป็นภาระต่อระบบบริการสุขภาพอย่างมากในอนาคต จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัวอย่างมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ จากสภาพปัญหาข้างต้นถ้าได้มีการเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหาเหล่านี้เสียแต่ล่วงหน้าย่อมเป็นการเตรียมการที่จะช่วยให้รัฐไม่ต้องทุ่มงบประมาณจำนวนมหาศาลกับการฟื้นฟูดูแลรักษาผู้สูงอายุ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเรื่องเร่งด่วนที่รัฐควรเร่งรีบในการดำเนินการหากไม่มีการดำเนินการใด ๆ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของไทยก็จะมีแนวโน้มที่จะต้องเผชิญกับปัญหาผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสิ่งที่ควรเตรียมความพร้อมในลำดับต้น ๆ เช่น อุปกรณ์ทางการแพทย์ที่เพียงพอ และทันสมัย ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ขาดผู้ดูแลหรือผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุหรือสมาคม หลักสัปปายะ 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับสิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วย หลักธรรม 7 ประการได้แก่ 1) อาวาสสัปปายะ คือ สถานที่เป็นที่อยู่ซึ่งเหมาะกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ 2) โคจรสัปปายะ คือ สถานที่ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป 3) ภัสสสัปปายะ คือ การพูดคุยที่เหมาะกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ 4) ปุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะแก่ใจ 5) โภชนสัปปายะ คือ อาหารที่

เหมาะกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก 6) อุตุสัปปายะ คือ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น และ 7) อิริยาปถสัปปายะ คือ อิริยาบถที่เหมาะกัน เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต), 2554)

การนำเสนอบทความเรื่อง “การประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ” ผู้เขียนขอนำเสนอหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักสัปปายะ 7 ประการ และแนวทางการประยุกต์หลักสัปปายะ 7 ในการขับเคลื่อนนโยบายหรือกิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ซึ่งจะทำให้เกิดการบูรณาการหลักธรรมร่วมกับกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ช่วยให้บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองสามารถปฏิบัติงานอย่างมีหลักการและมีแนวทางในการดำเนินงานตามกฎระเบียบอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดผลหรือบรรลุผลสำเร็จของงานนั้น ๆ อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. หลักธรรมสัปปายะ 7

สัปปายะ คือ สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ที่มาเกื้อกูลให้การประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วยความสบายกายสบายใจ โดยหลักสัปปายะมีอยู่ด้วยกัน 7 อย่าง คือ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560)

1.1 ที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาดสะอ้าน ไม่พลุกพล่านจอแจ

1.2 การเดินทางเหมาะสม ไปมาสะดวก ถนนหนทางเรียบร้อย ไม่ซับซ้อนวกไปวกมา

1.3 การพูดคุยเหมาะสม สนทนาแต่เรื่องดี ๆ สร้างประโยชน์ให้ตัวเอง ไม่มอมเมาไปในทางที่ผิด

1.4 บุคคลเหมาะสม มีผู้รู้ ครูบาอาจารย์ และกัลยาณมิตร คอยชี้แนะชักนำไปในทางที่ถูกที่ควร

1.5 อาหารเหมาะสม

1.6 อากาศเหมาะสม สดชื่น ร่มรื่น ร่มเย็น ไม่ร้อน ไม่หนาวเกินไป

1.7 อิริยาบถเหมาะสม จัดการพื้นที่ให้ยืน นั่ง เดิน ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่อึดอัดระหว่างปฏิบัติธรรม

สัปปายะ แปลว่า สบาย ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ หมายถึง ทำในสิ่งที่ทำให้มีความสบายต่อสุขภาพของตนเอง สัปปายะมี 7 ประการ ได้แก่ อาวาส, โคจร, การสนทนา, บุคคล, โภชนะ, ฤดู และอิริยาบถ สัปปายะทั้ง 7 ประการนี้เป็นเครื่องสนับสนุนให้การเจริญ “สมถวิปัสสนา” มีความก้าวหน้าส่วน สัปปายะที่มีผลโดยตรงต่อการดูแลสุขภาพนั้นมี 4 ประการ คือ อาวาส, โภชนะ, ฤดู และอิริยาบถ

อาวาส แปลว่า ที่อยู่อาศัย อาวาสเป็นที่สบายต่อสุขภาพ หมายถึง อาวาสที่มีสิ่งแวดล้อมดี มีอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีมลภาวะเป็นพิษ ไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวเกินไป เป็นต้น การได้อยู่ในอาวาสเช่นนี้ก็จะทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและอายุยืน

โภชนะ แปลว่า อาหาร อาหารเป็นที่สบายต่อสุขภาพ หมายถึง อาหารที่มีประโยชน์ มีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน และปลอดจากสารพิษ เป็นต้น

ฤดู หมายถึง ภูมิอากาศในแต่ละช่วงของปี โดยทั่วไปมีอยู่ 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูนั้นมีความสำคัญต่อสุขภาพ เป็นสาเหตุแห่งการเจ็บป่วยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงฤดู หากร่างกายปรับตัวไม่ทันก็อาจจะเจ็บป่วย หรือถึงขั้นเสียชีวิตได้ เหตุที่ช่วงเปลี่ยนฤดู มีคนไม่สบายมากส่วนใหญ่เป็นเพราะไม่ได้ปรับความเป็นอยู่ให้ทันกับสภาพอากาศที่เปลี่ยนไป เช่น ในหน้าร้อน ก็ใส่เสื้อบางเบา กลางคืนก็ไม่ห่มผ้าหรือห่มผ้าห่มผืนบาง พอวันไหนมีอากาศหนาวขึ้นมาทันทีทันใด อุณหภูมิอาจลดลง 5 - 10 องศา แต่ยังเคยชินกับการใส่เสื้อผ้าบาง ห่มผ้าผืนบางอยู่ ก็มีโอกาสไม่สบายสูง เป็นต้น

อิริยาบถ หมายถึง อาการที่ร่างกายอยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถนั้นก็มีความสำคัญต่อสุขภาพมาก ในแต่ละวันเราจะต้องผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ ให้เกิดความสมดุลกัน เลือดลมในตัว

จึงจะไหลเวียนได้สะดวก ไม่เกิดการเมื่อยล้าเพราะอยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยได้ ในอรรถกถาอธิบายไว้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผ่อนคลายความปวดเมื่อยจากอิริยาบถหนึ่งด้วยอิริยาบถหนึ่ง ย่อมทรงบริหาร คือ ยังทรงอัตภาพให้เป็นไปมิให้ทรุดโทรม (กัลยาณมิตร, 2560)

คำว่า “สบาย” แท้ที่จริงก็มีรากศัพท์มาจากคำว่า “สัปปายะ” นี่เองโดยคำนี้ปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกและถูกขยายความในคัมภีร์วิสุทธิมรรคไว้อย่างกระจ่างแจ้ง ซึ่งพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้โดยละเอียด พระพุทธองค์ทรงระบุไว้ว่า “นี่คือ สิ่งที่เหมาะกัน สิ่งที่เกื้อกูลช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย” นี่คือ ปัจจัยสำคัญใน “การบรรลุธรรม” นั่นเอง ซึ่งสัปปายะ 7 มีดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต), 2546)

1. สบายการอยู่ (อาวาสสัปปายะ) ที่อยู่เหมาะสม ไม่พลุกพล่านจอแจเกินไป

2. สบายการไป (โคจรสัปปายะ) แหล่งการกิน การเดินทางสถานที่สำคัญต่าง ๆ มีระยะพอเหมาะ ไม่ไกลเกินไปนัก เดินทางได้ง่าย

3. สบายพูดคุย (ภัสสสัปปายะ) การพูดคุยที่เหมาะสมในหมู่คนดี ไม่พูดมากหรือน้อยเกินไป

4. สบายคบคน (ปุคคลสัปปายะ) คบหาบุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกันพากันไปในทางที่ดีมีผู้รู้เป็นที่ปรึกษา มีมิตรแท้ที่จริงใจ

5. สบายการกิน (โภชนสัปปายะ) รับประทานอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ วัยอย่างไม่ยากและไม่เป็นโทษต่อร่างกาย

6. สบายอากาศ (อุตุสัปปายะ) ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป น้ำไม่ท่วม ไม่มีภัยธรรมชาติ

7. สบายท่าทาง (อิริยาปถสัปปายะ) การอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสมกับเหตุการณ์เคลื่อนไหวได้สะดวก อิสระ วางตนได้เหมาะกับกาลเทศะ (วิ.ม. (ไทย) 4/201/315) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในชั้นอรรถกถา กล่าวถึง สัปปายะที่ควรเสพ 7 ประการ คือ 1) อาวาส 2) โคจร 3) การพูดคุย 4) บุคคล 5) โภชนะ 6) ฤดู และ7) อิริยาบถ ดังนี้ (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/226/368, ม.อุ.อ. (ไทย) 23/356/33, วิสุทฺธิ. (ไทย) 59/220) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อาวาโส	ได้แก่	ที่อยู่อันเป็นที่สบาย
โคจโร	ได้แก่	หมู่บ้านบิณฑบาตอันเป็นที่สบาย
ภสฺสํ	ได้แก่	คำพูดอันเป็นที่สบาย
ปุคฺคโล	ได้แก่	บุคคลผู้เป็นที่สบาย
โภชนํ	ได้แก่	อาหารอันเป็นที่สบาย
อุตุ	ได้แก่	อากาศอันเป็นที่สบาย
อิริยาปโถ	ได้แก่	อิริยาบถอันเป็นที่สบาย

กล่าวโดยสรุปหลักธรรมสัปปายะ คือ หลักธรรมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม หรือส่งเสริมสนับสนุนให้การปฏิบัติธรรมเกิดประสิทธิภาพ มี 7 ประการ คือ 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เหมาะสม ไม่พลุกพล่านจอแจเกินไป 2) โคจรสัปปายะ แหล่งการกิน การเดินทางสถานที่สำคัญต่าง ๆ มีระยะพอเหมาะ ไม่ไกลเกินไปนัก เดินทางได้ง่าย 3) ภัสสสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสมในหมู่คนดี ไม่พูดมากหรือน้อยเกินไป 4) ปุคคลสัปปายะ คบหาบุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกันพากันไปในทางที่ดีมีผู้รู้เป็นที่ปรึกษา มีมิตรแท้ที่จริงใจ 5) โภชนสัปปายะ รับประทานอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ วัยอย่างไม่ยากและไม่เป็นโทษต่อร่างกาย 6) อุตุสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป น้ำไม่ท่วม ไม่มีภัยธรรมชาติ และ 7) อิริยาปถสัปปายะ การอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสมกับเหตุการณ์เคลื่อนไหวได้สะดวก อิสระ วางตนได้เหมาะกับกาลเทศะ

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง การรับรู้และความพึงพอใจในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพทางกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ตามเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL–BREF–THAI ดังนี้

2.1 ด้านร่างกาย (physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพละกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าตนไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

2.2 ด้านจิตใจ (psychological domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเองการรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเองการรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตนการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวลการรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

2.3 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นการรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วยรวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าตนมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าตนได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น (สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2545)

คุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายหลักของสังคม คือ ประชาชนที่มีสุขภาพอนามัยดีทั้งร่างกายและจิตใจทุกเพศทุกวัย ประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งด้านปริมาณและสัดส่วนต่อประชากร จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2566-2570) กระทรวงสาธารณสุขกำหนดนโยบายให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงตามวัย ขยายโอกาสการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในการเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุทุกคน เนื่องจากจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเนื่องมาจากการพัฒนาด้านสาธารณสุขและทางการแพทย์ ทำให้อัตราการเสียชีวิตลดลง ผู้สูงอายุจึงมีชีวิตยืนยาวขึ้นแต่ผู้สูงอายุก็ยังได้รับผลกระทบจากการเสื่อมถอยของร่างกายตามวัย จึงควรให้ความสนใจดูแลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงมีคุณภาพชีวิตที่ดี ป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ จะทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข มีคุณค่า สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม และมีความสุขในบั้นปลายของชีวิตผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ มีสุขภาพร่างกายดี สุขภาพจิตดี ครอบครัวมีความสุข มีความอบอุ่น มีสังคมที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย และมีความมั่นคงในชีวิต ได้รับสวัสดิการและการบริการทางสุขภาพอย่างเหมาะสม อยู่อย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชนและสังคม มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารปัจจุบัน (นวรัตน์ ปัญจธนทรัพย์, 2563)

กล่าวโดยสรุปคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านสุขภาพทางกาย คือ การไม่เจ็บไข้ได้ป่วย การมีความเป็นอิสระจากการพึ่งพาผู้อื่น และความสามารถในการทำงาน เป็นต้น ด้านจิตใจ คือ การมีความคิดเชิงบวก ความสามารถในการตัดสินใจ การจัดการความเศร้าหรือความกังวล เป็นต้น ด้านสัมพันธภาพทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง และด้านสิ่งแวดล้อม คือ การอยู่สภาพแวดล้อมที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ

แนวทางการประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ดังได้กล่าวแล้วเบื้องต้นว่า คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือ การรับรู้และความพึงพอใจในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพทางกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 1) ด้านร่างกาย (physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ เป็นต้น 2) ด้านจิตใจ (psychological domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเองการรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเองการรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองการรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นการรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม เป็นต้น และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนสัปปายะ คือ ความสบาย การทำในสิ่งที่ทำให้มีความสบายต่อตนเอง ประกอบด้วย 1) อาวาสสัปปายะ การอยู่สบาย คือ อยู่ในที่เหมาะสม ไม่พลุกพล่านจอแจเกินไป 2) โคจร สัปปายะ การไปสบาย คือ การมีแหล่งการกิน การเดินทางสถานที่สำคัญต่าง ๆ มีระยะพอเหมาะ ไม่ไกลเกินไปนัก เดินทางได้ง่าย 3) ภัสสสัปปายะ การพูดคุยสบาย คือ การพูดคุยที่เหมาะสมในหมู่คนดี ไม่พูดมากหรือน้อยเกินไป 4) ปุคคลสัปปายะ การคบคนสบาย คือ การคบหาบุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกันพากันไปในทางที่ดีมีผู้รู้เป็นที่ปรึกษา มีมิตรแท้ที่จริงใจ 5) โภชนสัปปายะ การกินสบาย คือ การรับประทานอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ วัย อย่างไม่ยากและไม่เป็นโทษต่อร่างกาย 6) อุตุสัปปายะ อากาศสบาย คือ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป น้ำไม่ท่วม ไม่มีภัยธรรมชาติ และ 7) อิริยาปถสัปปายะ ท่าทางสบาย คือ การอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสมกับเหตุการณ์เคลื่อนไหวได้สะดวก อิสระ วางตนได้เหมาะกับกาลเทศะ

การทำในสิ่งที่ทำให้มีความสบายต่อสุขภาพของตนเอง ซึ่งสัปปายะที่มีผลโดยตรงต่อการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งของผู้สูงอายุนั้นมี 4 ประการ ได้แก่ 1) อาวาส แปลว่า ที่อยู่อาศัย อาวาสเป็นที่สบายต่อสุขภาพ หมายถึง อาวาสที่มีสิ่งแวดล้อมดี มีอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีมลภาวะเป็นพิษ ไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวเกินไป เป็นต้น การได้อยู่ในอาวาสเช่นนี้ก็จะทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและอายุยืน 2) โภชนะ แปลว่า อาหาร อาหารเป็นที่สบายต่อสุขภาพ หมายถึง อาหารที่มีประโยชน์ มีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน และ ปลอดจากสารพิษ เป็นต้น 3) ฤดู หมายถึง ภูมิอากาศในแต่ละช่วงของปี โดยทั่วไปมีอยู่ 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูนั้นมีความสำคัญต่อสุขภาพ เป็นสาเหตุแห่งการเจ็บป่วยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงฤดู หากร่างกายปรับตัวไม่ทันก็อาจจะเจ็บป่วย หรือถึงขั้นเสียชีวิตได้ และ 4) อิริยาบถ หมายถึง อาการที่ร่างกายอยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถนั้นก็มีความสำคัญต่อสุขภาพมาก ในแต่ละวันเราจะต้องผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ ให้เกิดความสมดุลกัน เลือดลมในตัวจึงจะไหลเวียนได้สะดวก ไม่เกิดการเมื่อยล้าเพราะอยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยได้

ดังนั้น การประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงได้แก่การนำเอาหลักสัปปายะทั้ง 7 ประการมาใช้ในชีวิตจริงของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยแยกตามคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	การประยุกต์หลักสัปปายะ 7
1. ด้านร่างกาย คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน	1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย 2. โภชนะสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย 3. อุตุสัปปายะ อากาศเป็นที่สบาย 4. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบทเป็นที่สบาย
2. ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง	1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย 2. โคจรสัปปายะ หมู่บ้านเป็นที่สบาย 3. ภัสสสัปปายะ คำพูดเป็นที่สบาย 4. ปุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย 5. โภชนสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย 6. อุตุสัปปายะ อากาศเป็นที่สบาย 7. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบถเป็นที่สบาย
3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น	1. ภัสสสัปปายะ คำพูดเป็นที่สบาย 2. ปุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย
4. ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย 2. โคจรสัปปายะ หมู่บ้านเป็นที่สบาย 3. ปุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย 4. อุตุสัปปายะ อากาศเป็นที่สบาย

จากตารางที่ 1 แสดงการประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยสรุป กล่าวคือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านร่างกายประยุกต์หลักสัปปายะ 4 ข้อ คือ ที่อยู่ อาหาร อากาศ และอิริยาบทเป็นที่สบาย คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านจิตใจ ประยุกต์หลักสัปปายะ 7 ข้อ คือ ที่อยู่ หมู่บ้าน คำพูด บุคคล อาหาร อากาศ และอิริยาบถเป็นที่สบาย คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านความสัมพันธ์ทางสังคมประยุกต์หลัก สัปปายะ 2 ข้อ คือ คำพูด และบุคคลเป็นที่สบาย ส่วนคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม ประยุกต์หลัก สัปปายะ 4 ข้อ คือ ที่อยู่ หมู่บ้าน บุคคล และอากาศเป็นที่สบาย

สรุป

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพทางกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีได้โดยการนำหลักธรรม คือ หลักสัปปายะ 7 มาประยุกต์ใช้ซึ่งประกอบด้วย 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย 2) โคจรสัปปายะ หมู่บ้านเป็นที่สบาย 3) ภัสสสัปปายะ คำพูดเป็นที่สบาย 4) ปุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย 5) โภชนสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย 6) อุตุสัปปายะ อากาศเป็นที่สบาย และ 7) อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบถเป็นที่สบาย โดยนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ กล่าวโดยสรุป คือ การนำเอาหลักธรรมทั้ง 7 ข้อ ของหลักสัปปายะ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งในการดำเนินชีวิตในแต่ละวันนั้น ต้องคำนึงถึงความสบายทั้ง 7 ข้อ โดยเริ่มจากอาวาสเป็นที่สบาย คือ ได้ที่อยู่ที่เหมาะสมสำหรับการพักผ่อน

การท่องเที่ยวไป (โคจร) ได้สะดวก การได้เจรจากับคนที่ต้องการ การมีเพื่อนคู่คิดช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีอาหารที่ทานได้ไม่เบื่อ การมีอากาศหรือบรรยากาศที่น่าอยู่ และการได้ทำการทอดกาย ไม่ว่าจะเป็นยืน เดิน นั่ง นอน ที่เหมาะสม จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2552). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2552. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2567 จาก https://www.dop.go.th/download/statistics/knowledge_th_ 20161905135655_1.pdf

กัลยาณมิตร. (2560). การดูแลสุขภาพในพระไตรปิฎก. เรียกใช้เมื่อ 26 มีนาคม 2567 จาก https://kalyanamitra.org/ th/article_detail.php?i=14391

ไทยรัฐออนไลน์. (2566). 10 อันดับ จังหวัดที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2567 จาก https://www.thairath.co.th/lifestyle/lifestyle45plus/2731867

นวรัตน์ ปัญจธนทรัพย์. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติครั้งที่ 4 “งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน”. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2567 จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=286

_____. (2554). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). 7 ความหมายที่แท้จริงของสัปปายะ. เรียกใช้เมื่อ 26 มีนาคม 2567 จาก https://www.thaihealth.or.th/7-ความหมายที่แท้จริงของ-2/

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สุมณฑา สุภาวิมล. (2565). การประยุกต์หลักสัปปุริสธรรมในการวางนโยบายผู้สูงอายุ. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 5(2), 169-182.

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ. (2545). แบบคัดกรองทางสุขภาพจิต: เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทย. โครงการจัดทำโปรแกรมสำเร็จรูปในการสำรวจสุขภาพจิตในพื้นที่ ปี พ.ศ. 2545. เชียงใหม่: โรงพยาบาลสวนปรุง.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 132-142

บทความวิจัย : Research article

การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร*

PRODUCTION COST ANALYSIS AND PRODUCT PRICING, CORN SHELL PRODUCER COMMUNITY ENTERPRISES GROUP, KAMPHAENG PHET PROVINCE

สาวิตรี พรหมรักษา*, วรรณวณัช ด่อนคร้าม, ประพัสสร บัวเผื่อน
Sawitri Promraksa*, Wanwanat Donkram, Praphatsorn Buaphuen
หลักสูตรบัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร ประเทศไทย
Bachelor of Accountancy Program, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet, Thailand
*Corresponding author E-mail: sawitri_s@kpru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด 2) วิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด และ 3) กำหนดราคาผลิตภัณฑ์และวางแผนกำไรที่เหมาะสมต่อการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ตำบลลานดอกไม้ตก อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 11 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบสังเกตุการณ์ เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบสังเกตุการณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบไม่มีการจดบันทึกบัญชีเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต รวมถึงการคำนวณต้นทุนที่ถูกต้อง จึงส่งผลให้การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์และวางแผนกำไรที่ไม่เหมาะสม และต้นทุนที่ใช้ในการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด 1 เดือน จะผลิตได้ 2,000 ใบ ราคาผลิตภัณฑ์ใบละ 45 บาท ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรง 17.20 บาท ค่าแรงงานทางตรง 5.20 บาท และค่าใช้จ่ายในการผลิต 0.35 บาท มีต้นทุนการผลิตรวม 45,500 บาทต่อเดือน ส่วนผลตอบแทนการจำหน่ายกระทงจากเปลือกข้าวโพดเท่ากับ 90,000 บาท อัตรากำไรสุทธิต่อต้นทุนเท่ากับร้อยละ 97.80 อัตรากำไรสุทธิต่อยอดขายเท่ากับร้อยละ 49.44 แนวทางในการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมของผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดที่เพิ่มขึ้นเป็นใบละ 45.50 บาท จะทำให้กำไรเพิ่มมากขึ้น จากเดิม 97% เพิ่มเป็น 99% มียอดขายต่อเดือนเท่ากับ 91,000 บาท มีกำไรสุทธิเฉลี่ย 22.50 บาทต่อใบ

คำสำคัญ: ต้นทุนการผลิต, ราคาผลิตภัณฑ์, วิสาหกิจชุมชน, กระทงจากเปลือกข้าวโพด, จังหวัดกำแพงเพชร

Abstract

This research article aims to 1) Study the production problems faced by the community enterprise group producing corn husk krathongs. 2) Analyze production costs and production returns for the community enterprise group producing corn husk krathongs, and 3) Set product

* Received December 24, 2024; Revised January 7, 2025; Accepted January 14, 2025

prices and plan appropriate profits to produce the community enterprise group producing corn husk krathongs. This is qualitative research. The sample group consists of 11 members from the community enterprise producing krathongs from corn husks in Lan Dok Mai Tok Subdistrict, Kosamphi Nakhon District, Kamphaeng Phet Province. The sample was selected through purposive sampling. The research instrument used was a structured interview. Structured interviewFocus Group Observation method, data collection through in-depth interviews, observation, and focus group discussions, data analysis using descriptive statistics. The research findings revealed that the issues identified include the lack of accounting records for production costs and the incorrect calculation of costs. This has resulted in inappropriate product pricing and profit planning. The cost of producing corn husk krathongs for one month is 2,000 pieces, with a product price of 45 baht each. This includes direct materials costing 17.20 baht, direct labor costing 5.20 baht, and production expenses of 0.35 baht, resulting in a total production cost of 45,500 baht per month. The revenue from selling corn husk krathongs amounts to 90,000 baht. The net profit margin to cost is 97.80%, and the net profit margin to sales is 49.44%. The guideline for setting the appropriate price for the product, which is the corn husk krathong, increased to 45.50 baht per piece, will result in higher profits, increasing from 97% to 99%. The monthly sales amount to 91,000 baht, with an average net profit of 22.50 baht per piece.

Keyword: Production Costs, Product Prices, Community Enterprises, Corn Husk Krathongs, Kamphaeng Phet Province

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่13 (พ.ศ. 2566 - 2570) การกำหนดทิศทางให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง สร้างความสมดุลให้เกิดการกระจายโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมให้มีรายได้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน การสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด เนื่องจากธุรกิจวิสาหกิจชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ต้องประสบปัญหาในการประกอบธุรกิจ ทั้งในเรื่องการขาดความรู้ในด้านการบริหารจัดการด้านการบัญชีและการเงิน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ให้ความสำคัญส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มเกษตรกร และหัตถกรรมท้องถิ่น อย่างเช่นการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว โดยเฉพาะกระทงเปลือกข้าวโพดแห่งแรกของประเทศไทย โดยแทบทุกหลังคาเรือนจะทำกระทงเพื่อส่งขาย ในเทศกาลประเพณีลอยกระทง การทำกระทงเปลือกข้าวโพด ของตำบลลานดอกไม้ตก อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร เกิดขึ้นจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำจากวัสดุธรรมชาติที่ถูกทิ้งหลังจาการเก็บเกี่ยวทางการเกษตรจากการปลูกข้าวโพด เนื่องจากมีอยู่มากจึงมีปัญหาเกิดการเผาเปลือกข้าวโพด การนำเปลือกข้าวโพดไปทิ้งตามแม่น้ำจึงเกิดผลเสียต่าง ๆ ทั้งผลเสียจากมลพิษทางอากาศและน้ำเน่าเสีย ชาวบ้านจึงนำเปลือกข้าวโพดมาแปรรูปทำกระทง จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีฝีมือจากการเย็บบายศรีจากใบตอง มาเย็บเปลือกข้าวโพด นำเปลือกข้าวโพดไปตากแห้งย้อมสีให้สวยงามแล้วนำมาขึ้นรูปต่อกันจนเกิดเป็นรูปร่างตามต้องการ การนำดอกหญ้าแห้งที่มีอยู่ในพื้นที่มาย้อมสีและตกแต่งจนเกิดความสวยงามเป็นความแปลกใหม่และเป็นที่นิยมต่อความต้องการของลูกค้าจนเกิดเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนใน

ชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น เช่น เปลือกข้าวโพด ดอกกก ดอกหญ้ามุ้ง นำมาตากแห้ง แล้วย้อมสี นำมาประกอบกันกับฐานที่ใช้จากเปลือกลูกมะพร้าวแห้ง ตัดเป็นรูปทรงตามต้องการ จากนั้นประดับตกแต่งใส่กากเพชรให้มีสีสันที่สดใสสวยงาม ก็จะออกมาเป็นกระทงที่สวยงามหลากหลายรูปแบบรวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การให้บริการและการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (น้ำทิพย์ ภูรี, 2567)

จนปัจจุบันวัตถุดิบมีค่ามีราคาทุกอย่าง กาบมะพร้าวที่นำมาเป็นฐานกระทงไม่พอทำ ต้องสั่งมาจากทางภาคใต้ครั้งละนับสิบรถพ่วงมีพ่อค้าแม่ค้าคนกลางรับไปขายก็มีตลาดใหญ่ เช่น ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง ตลาดปากคลอง รวมทั้งจังหวัดใหญ่ที่จัดงานใหญ่และสั่งมาจากทั่วประเทศ จนทำกันไม่ทันไม่พอขาย ชาวบ้านทุกบ้านต้องนั่งทำกันถึงตี 2 - 3 ทุกคืน เพื่อที่จะทำให้มากที่สุดโดยปีนี้ทั้งตำบลส่งออกไปแล้วมากกว่า 1,000,000 ใบ แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงทำให้เศรษฐกิจในตำบลดีมาก ทั้งคนแก่ ทั้งเด็ก มีรายได้ไปตาม ๆ กัน ส่วนราคาที่ขายส่งตกใบละตั้งแต่ 25 - 500 บาท แล้วแต่ขนาดและลวดลายยากง่าย โดยมีพ่อค้าคนกลางขาประจำมาสั่งจองกระทงเปลือกข้าวโพดกันข้ามปี (ไทยรัฐออนไลน์, 2566) ปัญหาของกลุ่มผู้ผลิตมีความต้องการความรู้และความเข้าใจด้านการบันทึกบัญชี ยังไม่เคยทำการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตกระทงเปลือกข้าวโพดมาก่อน และอยากทราบว่าต้นทุนที่แท้จริงจากการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดมีจำนวนเท่าไร รวมถึงอยากทราบว่าราคาผลิตภัณฑ์ที่ขายอยู่ขณะนี้มีกำไรหรือไม่ และควรกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ราคาเท่าไรจึงจะเหมาะสม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด กำหนดราคาผลิตภัณฑ์และวางแผนกำไรที่เหมาะสมต่อการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ศึกษาสภาพปัญหาการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืนด้วยองค์ความรู้การคำนวณต้นทุนการผลิตที่ถูกต้อง สามารถวางแผนกำหนดราคาที่เหมาะสม วางแผนกำไรได้ ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดความมั่งคงและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร
3. เพื่อกำหนดราคาผลิตภัณฑ์และวางแผนกำไรที่เหมาะสมต่อการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยการเข้าไปสำรวจภาคสนามในพื้นที่จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และประยุกต์แนวคิดทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบต้นทุนการผลิต การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการวางแผนกำไร รวมถึงปัญหาอุปสรรคในการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านตำบลลานดอกไม้ตก อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร สมาชิกกลุ่ม จำนวน 120 คน (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด พื้นที่การศึกษาเฉพาะอำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นประธานกลุ่มฯ จำนวน 1 คน และสนทนากลุ่ม (Focus Group) สมาชิก จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยคำถามปลายและคำถามปลายเปิด แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดของกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก ได้แก่ ประสบการณ์ระยะเวลาในการประกอบอาชีพการผลิตกระทงเปลือกข้าวโพด จำนวนสมาชิกกลุ่ม ลักษณะประกอบอาชีพและลักษณะการจัดจำหน่าย ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์กระทงเปลือกข้าวโพด ได้แก่ วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายในการผลิต ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และผลตอบแทนจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กระทงเปลือกข้าวโพด ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการผลิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์กระทงเปลือกข้าวโพด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้ คือ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดบ้านลานดอกไม้ เครื่องมือการวิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structural interview) เพื่อศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรงในการผลิตกระทง ได้แก่ เปลือกข้าวโพด ดอกหญ้า เปลือกมะพร้าว ค่าแรงงานทางตรง ได้แก่ ค่าแรงงานการผลิตกระทง ค่าใช้จ่ายการผลิต ได้แก่ ค่าไฟฟ้า ลูกแม็ก ไม้เสียบลูกชิ้น เชือก กาว และเพื่อศึกษาการวิเคราะห์ผลตอบแทนในการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด และสังเกตการณ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการบริหารจัดการต้นทุนโดยมีประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด สมาชิกผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดที่เข้าร่วม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structural interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ของกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก และการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน ใช้สูตรทางการบัญชีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ของกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก โดยใช้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และจากการสังเกต 2) การศึกษาต้นทุนการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต การกำหนดราคาสินค้า และการวางแผนกำไรผลิตภัณฑ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันของกลุ่มผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดของกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก 3) การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต เพื่อกำหนดราคาขายและวางแผนกำไรให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด โดยใช้สูตรทางการบัญชีในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ดังนี้ 1) สูตรการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย ที่กล่าวว่าต้นทุนการผลิต ประกอบด้วยวัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต ใช้สูตรการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2566) ดังนี้ ต้นทุนการผลิต = วัตถุดิบทางตรง + ค่าแรงงานทางตรง + ค่าใช้จ่ายในการผลิต 2) สูตรการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2566) รายได้ - ต้นทุนทั้งหมด = กำไร หรือ รายได้ - ต้นทุนผันแปร - ต้นทุนคงที่ = กำไร 3) สูตรการวิเคราะห์ราคาผลิตภัณฑ์ตามวิธีอัตราการบวกเพิ่ม (Markup) และการวางแผนกำไรที่ต้องการ การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ สามารถใช้ฐานจากต้นทุนบวกกับกำไรที่ต้องการ ใช้สูตรการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ (ศศิวิมล มีอำพล, 2560) ดังนี้

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์จากต้นทุนรวม โดยใช้สูตร ดังนี้

ราคาขาย = ต้นทุนรวม บวก (อัตราการบวกเพิ่ม คูณ ต้นทุนรวม)

$$\text{อัตราการบวกเพิ่ม} = \frac{\text{กำไรที่ต้องการ}}{\text{ต้นทุนทั้งหมด}}$$

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์จากต้นทุนผลิภัณฑ์ โดยใช้สูตร ดังนี้

ราคาขาย = ต้นทุนผลิตภัณฑ์ บวก (อัตราการบวกเพิ่ม คูณ ต้นทุนผลิตภัณฑ์)

$$\text{อัตราการบวกเพิ่ม} = \frac{\text{กำไรที่ต้องการ + ค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร}}{\text{ต้นทุนผลิตภัณฑ์}}$$

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์จากต้นทุนผันแปร โดยใช้สูตร ดังนี้

ราคาขาย = ต้นทุนผันแปร บวก (อัตราการบวกเพิ่ม คูณ ต้นทุนผันแปร)

$$\text{อัตราการบวกเพิ่ม} = \frac{\text{กำไรที่ต้องการ + ต้นทุนคงที่}}{\text{ต้นทุนผันแปร}}$$

4) สูตรการวิเคราะห์ผลตอบแทน กิจการมีรายได้จากการดำเนินงาน เป็นรายได้ที่เกิดจากการขายหรือการบริการ และหากนำรายได้จากการขายหักด้วยรายจ่ายจะทำให้ทราบกำไรขาดทุนของกิจการ ใช้สูตรการวิเคราะห์ผลตอบแทน (นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจั่นเพชร, 2564) ดังนี้ รายได้จากการขาย = ปริมาณ x ราคาผลิตภัณฑ์ และกำไร (ขาดทุน) จากการขาย = รายได้จากการขาย - ต้นทุนขาย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดของวิสาหกิจชุมชนจากกลุ่มแม่บ้านตำบลลานดอกไม้ตก อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร พบผลการวิจัย 6 ด้าน ได้แก่

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ของกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก มีนางน้ำทิพย์ ภูรี เป็นประธานในการกำกับดูแลกลุ่มผลิตภัณฑ์มีประสบการณ์การทำงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 10 ปี ผลิตภัณฑ์มาตราฐาน OTOP 3 ดาว สมาชิกในกลุ่มในชุมชนภายในหมู่บ้านมี จำนวน 120 คน ลักษณะการประกอบอาชีพของกลุ่มทำเป็นอาชีพหลักโดยการประดิษฐ์ ลักษณะเป็นการขายปลีกและขายส่งโดยมีหน้าร้าน ไม่มีการจัดทำบัญชี

2. ต้นทุนการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด ของกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก ปัจจุบันใช้วิธีกะประมาณในการคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ โดยไม่มีการคิดคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ และการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ คิดกะประมาณอาศัยจากประสบการณ์ขายและราคาจากคู่แข่งในตลาด แล้วจึงกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์กระทงของกลุ่ม รวมถึงการบันทึกบัญชียังไม่มีระบบโดยมีการบันทึกลงใน สมุดรายรับรายจ่ายเพียงเล่มเดียว และไม่มีการบันทึกบัญชีต้นทุนเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท ส่งผลทำให้ไม่ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเกิดกำไรหรือขาดทุนอย่างแท้จริง สภาพปัญหาการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร พบปัญหาและอุปสรรคของผู้ทำกระทงจากเปลือกข้าวโพด ได้แก่ 1) ด้านการจัดหาวัตถุดิบ เนื่องจากในตำบลลานดอกไม้ตกไม่มีผู้ทำการเกษตรข้าวโพดให้ผู้ผลิตต้องหาแหล่งที่จำหน่ายเปลือกข้าวโพด ซึ่งเปลือกข้าวโพดที่ใช้นั้น คือ ใบแห้งแก่ ทำให้ผู้ทำต้องซื้อจากผู้ขายเจ้าเดียวส่งผลให้ไม่

สม่ำเสมอและคงที่ 2) ด้านการผลิต คือ แรงงานของผู้ผลิตมีจำนวนน้อย จึงทำให้การผลิตไม่ทันต่อความต้องการของผู้ซื้อส่งผลให้เกิดต้นทุนเสียโอกาสด้านกำไรที่จะเกิดขึ้น 3) ด้านการจัดจำหน่าย เนื่องจากสถานที่และช่องทางการจัดจำหน่ายมีน้อย อีกทั้งในปัจจุบันยังมีคู่แข่งทางการตลาดที่เกิดขึ้นมาใหม่จำนวนมากจึงส่งผลให้สินค้ามีการขายได้น้อยลงส่งผลให้ผู้ผลิตมีรายได้ลดลง

3. การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด โดยใช้สูตรในการคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ทางการบัญชี (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2566); (นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจั่นเพชร, 2564) ดังตารางที่ 1 - 4

ตารางที่ 1 แสดงต้นทุนวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ในการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด 1 ใบ

ผลิตภัณฑ์	วัตถุดิบทางตรง	ปริมาณที่ใช้	ต้นทุนต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนวัตถุดิบ (บาทต่อใบ)
กระทงจากเปลือกข้าวโพด	เปลือกข้าวโพดตากแห้ง	0.05/กิโลกรัม	100	5
	เปลือกมะพร้าวแต่งรูปทรง	1/ชิ้น	5	5
	ดอกหญ้า	0.12/กิโลกรัม	60	7.2
รวม				**17.20**

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลอกข้าวโพด มีต้นทุนวัตถุดิบทางตรงเฉลี่ยเท่ากับ 17.20 บาท

ตารางที่ 2 แสดงต้นทุนค่าแรงงานทางตรง ในการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดมีค่าแรงงาน การคำนวณต้นทุนค่าแรงงานในการผลิตผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด

ค่าแรงงาน	ต่อหน่วย (บาท)	จำหน่วยหน่วยที่ต้องผลิตได้ต่อเดือน (2,000 ใบ)
ค่าจ้างพับกีบ (ปริมาณที่ใช้ 200 กก. กก.ละ 100 บาท)	5	10,000
ค่าจ้างพับดอกไม้	5	10,000
ค่าจ้างพับคอนก	6	12,000
ค่าจ้างพับหางนก	5	10,000
เฉลี่ยค่าแรงงานต่อเดือน	**10,500**	

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดมีจำนวนหน่วยที่ผลิต 2,000 ใบต่อเดือน ต้นทุนค่าแรงงานต่อหน่วยของผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด ดังนี้

$$\text{ต้นทุนค่าแรงงานต่อหน่วย} = \frac{\text{ค่าแรงงานเฉลี่ยต่อเดือน}}{\text{จำหน่วยหน่วยที่ต้องผลิตได้}}$$

$$\text{การคำนวณต้นทุนค่าแรงงานต่อหน่วย} = \frac{10{,}500}{2{,}000}$$

$$= 5.25 \text{ บาทต่อใบ}$$

ดังนั้น ในการผลิตผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดจะมีต้นทุนค่าแรงงานทางตรง เท่ากับ 5.25 บาทต่อใบ

ตารางที่ 3 แสดงค่าใช้จ่ายการผลิจทำการกระทงจากเปลือกข้าวโพดแสดงค่าใช้จ่ายในการผลิตต่อใบ

ผลิตภัณฑ์	วัตถุดิบทางอ้อม	ปริมาณที่ใช้	ต้นทุนต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนวัตถุดิบ (บาทต่อใบ)
กระทงจากเปลือกข้าวโพด	สีย้อม	1 กล่อง	55	0.03
	เชือก	-	15	0.01
	กาวลาเท็กซ์	1 กระปุก	55	0.03
	ไม้เสียบลูกชิ้น	1 แพ็ค	17	0.01
	กาวน้ำ	1 ขวด	35	0.02
	กากเพชร	1 กิโลกรม	500	0.25
รวม				**0.35**

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายการผลิตที่ผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด ที่เป็นเงินสดเฉลี่ยต่อเดือน เท่ากับ 0.35 บาท

ตารางที่ 4 แสดงการสรุปต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด

รายการ	บาทต่อหน่วย	บาทต่อเดือน ณ ปริมาณการผลิต 2,000 หน่วย	บาทต่อเดือน ณ ปริมาณการผลิต 24,000 หน่วย
ต้นทุนวัตถุดิบทางตรง	17.20	34,400	412,800
ต้นทุนค่าแรงงานทางตรง	5.20	10,400	124,800
ค่าใช้จ่ายในการผลิต	0.35	700	8,400
รวม	**22.75**	**45,500**	**546,000**
ปริมาณผลิตต่อเดือน	-	2,000	24,000
ต้นทุนต่อหน่วย (บาทต่อหน่วย)	22.75	22.75	22.75

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ต้นทุนผลิตภัณฑ์ต่อหน่วย ในการผลิตกระทง 1 เดือนได้ 2,000 ใบ มีต้นทุนการผลิตรวม 45,500 บาท และมีต้นทุนต่อหน่วยเท่ากับ 22.75 บาท ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรง 17.20 บาท ค่าแรงงานทางตรง 5.20 บาท และค่าใช้จ่ายในการผลิต 0.35 บาท

4. ผลตอบแทนจากการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด มียอดการผลิต 1 วัน เท่ากับยอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด เท่ากับ 66 ใบ ราคาผลิตภัณฑ์ 45 บาท รวมเท่ากับ 2,970 บาท คิดต่อเดือนเท่ากับ 90,000 บาท และคิดต่อปีเท่ากับ 1,080,000 บาท

5. การวิเคราะห์ผลกำไร (ขาดทุน) สุทธิต่อปี

	ต่อเดือน	**ต่อปี**
รายได้	90,000	1,080,000
หักต้นทุนการผลิต	45,500	546,000
กำไรสุทธิ	**44,500**	**534,000**

จากการวิเคราะห์เพื่อหาผลกำไร (ขาดทุน) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรลานดอกไม้ พบว่า มีกำไรสุทธิ 44,500 บาทต่อเดือน และมีกำไรสุทธิ 534,400 บาทต่อปี

6. การคำนวณผลตอบแทนจากการผลิตผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดต่อเดือนจากอัตรากำไรสุทธิต่อต้นทุน พบว่า มีอัตรากำไรสุทธิต่อต้นทุนเท่ากับร้อยละ 97.80 คำนวณอัตรากำไรสุทธิต่อยอดขาย พบว่า มีอัตรากำไรสุทธิต่อยอดขายเท่ากับร้อยละ 49.44

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์และวางแผนกำไรที่เหมาะสมต่อการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร ราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด จากการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด มีต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดต่อใบ 22.75 บาท ราคาผลิตภัณฑ์ 45 บาท ต่อใบ มีกำไรเฉลี่ย 22 บาท หรือมีอัตราส่วนเพิ่ม 97% จึงเสนอการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก โดยใช้อัตราส่วนเพิ่ม 99% จะพบว่า ราคาผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดหน่วยละ 0.50 บาท ซึ่งจะทำให้มีกำไรเฉลี่ยหน่วยละ 22.50 บา มีการวางแผนกำไรผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด จากการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์โดยใช้อัตราส่วนเพิ่ม 99% ราคาผลิตภัณฑ์เฉลี่ย 45.50 บาทต่อใบ โดยจะส่งผลให้มียอดขายเท่ากับ 91,000 บาท ต่อเดือน และ 1,092,000 บาทต่อปี ในการคำนวณกำไรสุทธิจะมีกำไรสุทธิเฉลี่ย 22.50 บาทต่อใบ มีกำไรสุทธิ 91,000 บาทต่อเดือน และมีกำไรสุทธิ 1,092,000 บาทต่อปี

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปราย ได้ดังนี้ สภาพปัญหาการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคำนวณต้นทุนการผลิตและการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนงค์วรรณ อุประดิษฐ์ พบว่า ศักยภาพของกลุ่มผู้ผลิตยังขาดความสามารถในการจำแนกต้นทุนการผลิต ส่งผลต่อการนำข้อมูลมาใช้ในการบริหารจัดการ (อนงค์วรรณ อุประดิษฐ์, 2566) จากการลงพื้นที่กลุ่มผู้ผลิตไม่มีการคิดต้นทุนที่ชัดเจนส่งผลทำให้ไม่ทราบว่าการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพดเกิดกำไรเท่าไร ต้นทุนที่แท้จริงเท่าไร และไม่มีการบันทึกบัญชีต้นทุนเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท ส่งผลทำให้ไม่ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเกิดกำไรหรือขาดทุนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เพ็ญนภา หวังที่ชอบ ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและระบบบัญชีต้นทุนผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มจักสานหวาย บ้านวัดนาค ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเรื่องของการไม่จดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับระบบต้นทุน และการจัดทำงบต้นทุนการผลิต ส่งผลทำให้ไม่มีความสามารถในการทำกำไรจากการบริหารจัดการด้วยระบบบัญชีต้นทุน (เพ็ญนภา หวังที่ชอบ, 2561)

การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร มีต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูงเนื่องจากการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพดวัตถุดิบทางตรง คือ เปลือกข้าวโพดใบแห้ง ใช้เป็นชิ้นส่วนสำคัญเป็นเอกลักษณ์ของทางกลุ่มแม่บ้านลานดอกไม้ตก ซึ่งผู้ผลิตต้องมีการสั่งจองกับเกษตรกรที่ปลูกไร่ข้าวโพดในตำบลลานดอกไม้ตกตกจากผู้ขายเจ้าเดียว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรนันท์ เขิมขันธ์ และปัญญา หมั่นเก็บ พบว่า ส่งผลให้ไม่สม่ำเสมอและราคาไม่คงที่ (จีรนันท์ เขิมขันธ์ และปัญญา หมั่นเก็บ, 2560) จากการคำณวณต้นทุนการผลิตโดยใช้สูตรการคำนวณทางการบัญชี พบว่า จาการคำนวณต้นทุนการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด 1 เดือนผลิตได้ 2,000 ใบ ราคาผลิตภัณฑ์ใบละ 45 บาท ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรงที่ใช้ในการผลิตต่อใบ 17.20 บาท ค่าแรงงานทางตรงต่อใบ 5.20 บาท และค่าใช้จ่ายในการผลิตต่อใบ 0.35 บาท มีต้นทุนการผลิตรวม 45,500 บาทต่อเดือน และวิเคราะห์ผลตอบแทนการจำหน่ายกระทงจากเปลือกข้าวโพดในแต่ละวันเท่ากับ 66 ใบ พบว่า ราคาผลิตภัณฑ์เท่ากับ 45 บาทต่อใบ มีอัตรากำไรสุทธิต่อต้นทุนเท่ากับร้อยละ 97.80 คำนวณอัตรากำไรสุทธิต่อยอดขาย พบว่า มีอัตรากำไรสุทธิต่อยอดขายเท่ากับร้อยละ 49.44 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภาวินีย์ ธนาอนวัช และเพ็ญนภา หวังที่ชอบ พบว่า รายได้จากการจำหน่ายกระเป๋าและตะกร้าสูงกว่าต้นทุนการผลิตรวม (ภาวินีย์ ธนาอนวัช และเพ็ญนภา หวังที่ชอบ, 2567)

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมของผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด การวางแผนกำไรผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด ตามความต้องการของผู้ประกอบการใช้การคำนวณจากสูตรโดยนำต้นทุนรวม + (อัตราส่วนเพิ่ม X ต้นทุนรวม) จากการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้น เป็นใบละ 45.50 บาท จะทำให้กำไรเพิ่มมากขึ้น จากเดิม 97% เพิ่มเป็น 99% จะมียอดขายต่อเดือนเท่ากับ 91,000 บาท และมียอดขายต่อปีเท่ากับ 1,092,000 บาท มีกำไรสุทธิเฉลี่ย 22.50 บาทต่อใบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีของ ธัญปวีณ์ รัตน์พงศ์พร ที่กล่าวว่าต้นทุนถูกใช้เป็นฐานในการกำหนดราคาเสมอมา พบว่า การรวมต้นทุนที่เกี่ยวข้องแล้วบวกกำไรที่ต้องการก็จะได้ราคาผลิตภัณฑ์ และการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์โดยใช้ต้นทุนเป็นฐานจะใช้ราคาต้นทุนแล้วปรับเพิ่มขึ้นโดยการกำหนดจากส่วนเพิ่มที่ต้องการ (ธัญปวีณ์ รัตน์พงศ์พร, 2562)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การบริหารต้นทุน ปริมาณ กำไร มีความสัมพันธ์กับภาคธุรกิจอุตสาหกรรมการผลิตไม่จำเพราะแต่ธุรกิจขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ก่อตั้งกลุ่มการผลิตที่เข้มแข็งแล้ว จำเป็นต้องมีความรู้การจัดทำบัญชีต้นทุนที่ถูกต้อง หากไม่ดำเนินการจัดทำมักไม่เห็นต้นทุน ปริมาณ กำไร ที่แท้จริง การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนต้องเริ่มจากการดำเนินกิจกรรมทางความรู้พื้นฐาน ประกอบกับการดำเนินธุรกิจผู้ประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิต จำเป็นต้องมีความรู้ด้านบริหารธุรกิจ โดยเฉพาะการบัญชี การบริหารต้นทุนวัตถุดิบ ค่าแรงงาน ค่าใช้จ่ายในการผลิต รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร ซึ่งจะทำให้มีการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม โดยให้คนในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจ มีส่วนร่วมรับรู้ แลกเปลี่ยนแนวคิดเพื่อประยุกต์หลักการ กับข้อมูลจริง ให้ถูกต้องเหมาะสมกับกลุ่ม ในการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม ร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์บนรากฐานของความสามารถที่มีอยู่จากทรัพยากรสินทรัพย์ภายในชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ต่อไป ซึ่งมีรายละเอียด ดังภาพที่ 1

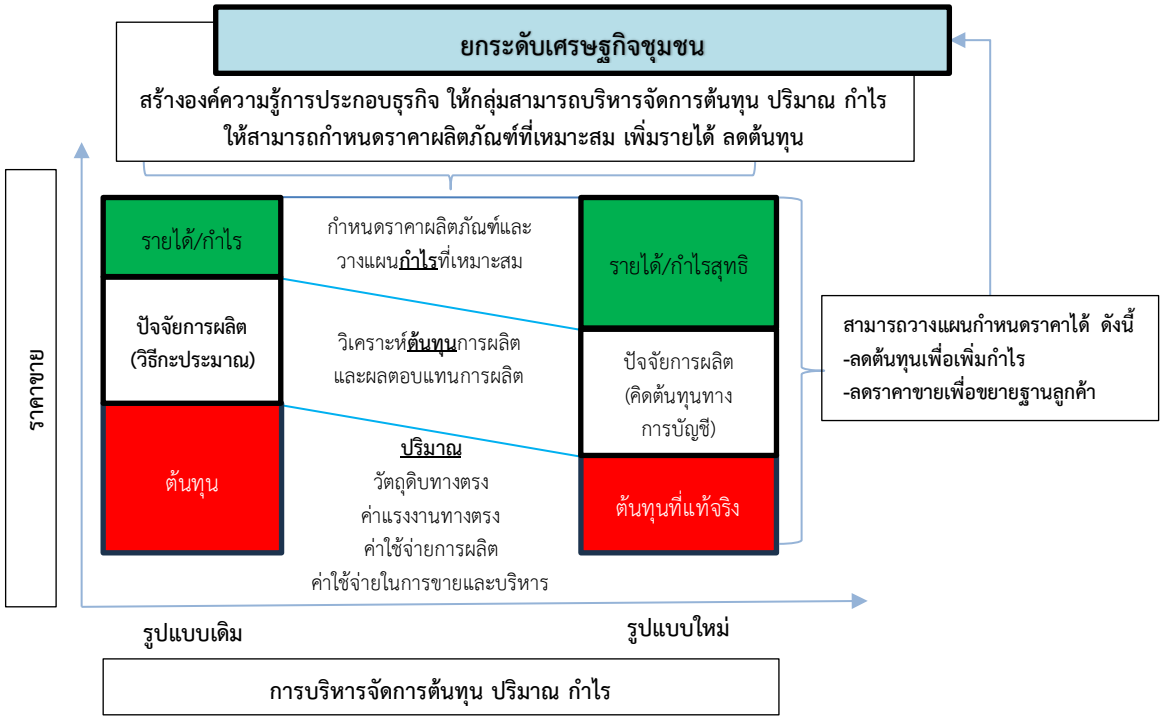

ภาพที่ 1 การยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการประกอบธุรกิจ
โดยใช้ทฤษฎีแนวคิดการบริหารจัดการต้นทุน ปริมาณ กำไร

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่าจากการศึกษา สภาพปัญหาการผลิตให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคำนวณต้นทุนการผลิตและ การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรเก็บข้อมูลเกี่ยวกับค่าวัตถุดิบทางตรง ค่าวัตถุดิบทางอ้อม ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายในการผลิต รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ในการบริหารต้นทุนและการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ เนื่องจากในตำบลลานดอกไม้ตก มีจำนวนเกษตรกรปลูกข้าวโพดและนำใบแห้งมาจำหน่ายมีจำนวนไม่มากให้กับผู้ผลิต จึงต้องหาแหล่งที่จำหน่ายเปลือกข้าวโพดด้วยตนเอง ทำให้ผู้ผลิตต้องซื้อจากผู้ขายเจ้าเดียวส่งผลให้ไม่สม่ำเสมอและราคาคงที่ ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด 2) ควรมีการประชาสัมพันธ์ที่ยกระดับผลิตภัณฑ์ เพิ่มงาน เพิ่มอาชีพแก่ประชาชนโดยรอบ และให้เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์การขายผลิตภัณฑ์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ ให้มากกว่านี้ และการศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ผลิตควรปรับเพิ่มลวดลาย โดยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอย่างโดดเด่น หรือคงคุณค่าของธรรมชาติให้เหนือคู่แข่ง เพื่อเพิ่มรายได้จากการขาย หรือควรปรับลดหรือเพิ่มขนาดของผลิตภัณฑ์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต จะทำให้ผู้ประกอบการได้กำไรจากการขายตามต้องการ การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมของผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด การวางแผนกำไรผลิตภัณฑ์กระทงจากเปลือกข้าวโพด ตามความต้องการของผู้ประกอบการ

เอกสารอ้างอิง

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2567 จาก https://smce2023.doae.go.th/product_detail. php?smce_id=962110310010&ps_id=10827

จีรนันท์ เขิมขันธ์ และปัญญา หมั่นเก็บ. (2560). การเปรียบเทียบต้นทุน และผลตอบแทนการทำสวนผลไม้อย่างเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 6(2), 43-55.

ไทยรัฐออนไลน์. (2566). ข่าวเศรษฐกิจท้องถิ่น:ชาวบ้านโกสัมพีนคร ผลิตกระทงเปลือกข้าวโพด ทำส่งแทบไม่ทัน สร้างรายได้นับล้าน. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2567 จาก https://www.thairath .co.th/news/local/localbusiness/2738314

ธัญปวีณ์ รัตน์พงศ์พร. (2562). นโยบายและกลยุทธ์ราคา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

น้ำทิพย์ ภูรี. (8 พ.ค. 2567). ประวัติความเป็นมาการผลิตกระทงจากเปลือกข้าวโพด. (ณัฐชา มารมย์, ผู้สัมภาษณ์)

นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจั่นเพชร. (2564). ทฤษฎีการบัญชี. กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็น เพรส.

เพ็ญนภา หวังที่ชอบ. (2561). วิเคราะห์ต้นทุนและระบบบัญชีต้นทุนผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มจักสานหวายบ้านวัดนาค ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 20(1), 74-81.

ภาวินีย์ ธนาอนวัช และเพ็ญนภา หวังที่ชอบ. (2567). การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์จักสานพลาสติก กลุ่มแม่บ้านศรีพราน อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 26(1), 177-190.

ศศิวิมล มีอำพล. (2560). การบัญชีเพื่อการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม จำกัด.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2566). การบัญชีต้นทุน. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: กรีนไลฟ์ พริ้นติ้งเฮ้าส์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566 - 2570). เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2567 จาก https://www.nesdc.go. th/ewt_news.php?nid=13651

อนงค์วรรณ อุประดิษฐ์. (2566). ต้นทุนและผลตอบแทนการสานกระเป๋าจากเส้นพลาสติกของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มจักสานบ้านเมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 13(4), 252-263.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 143-151

บทความวิจัย : Research article

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย*

THE RESULTS OF INQUIRY CYCLE (5Es) INTEGRATED WITH QUESTIONING TECHNIQUES LEARNING MANAGEMENT ON GENETIC INHERITANCE TOPIC TOWARDS GRADE 11 NARASIKKHALAI SCHOOL STUDENTS' ANALYTICAL THINKING ABILITY

มาเรียม อาแซ[1], วราภรณ์ แก้วสีขาว[2*], มนต์ทิวา ไชยแก้ว[2]
Mariam Arsae[1], Waraporn Kaewseekhao[2*], Monthiwa Chaikaew[2]
[1]โรงเรียนนราสิกขาลัย นราธิวาส ประเทศไทย
[1]Narasikkhalai School, Narathiwat, Thailand
[2]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา ประเทศไทย
[2]Faculty of Education, Songkhla Rajabhat University, Songkhla, Thailand
*Corresponding author E-mail: waraporn.ka@skru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม และ 2) เพื่อศึกษาความ พึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 จำนวน 21 คน โรงเรียนนราสิกขาลัย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม จำนวน 6 แผน 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนมีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม จำนวน 10 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอด ลักษณะทางพันธุกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย หลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับ เทคนิคการใช้คำถามสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ความสามารถในการคิดวิเคราะห์, การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม, การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es), เทคนิคการใช้คำถาม

---

* Received December 4, 2024; Revised January 7, 2025; Accepted January 14, 2025

Abstract

The purposes of this study aimed to: 1) Compare grade 11 Narasikkhalai school students' analytical thinking ability before and after the intervention of Inquiry Cycle (5Es) learning approach integrated with questioning techniques learning management and 2) Investigate grade 11 Narasikkhalai school students' satisfaction with Inquiry Cycle (5Es) learning approach integrated with Questioning techniques learning management. This study was experiment research. The samples were 21 grade 11 Narasikkhalai school students of the second semester of 2022 academic year, gained by purposive sampling. The research instruments included: 1) The 6 lesson plans of Inquiry Cycle (5Es) learning approach integrated with Questioning techniques learning management within 18 hours 2) The pretest-posttest of 30 items on Genetic Inheritance topic, and 3) the questionnaire of 10 items with the 5-point Likert scale for grade 11 Narasikkhalai school students' satisfaction with Inquiry Cycle (5Es) learning approach integrated with Questioning techniques learning management. The data were analyzed by arithmetic mean, standard deviation, and t-test. The results showed that grade 11 Narasikkhalai school students' analytical thinking ability on Genetic Inheritance Topic by using Inquiry Cycle (5Es) learning approach integrated with Questioning Techniques learning management was higher than before learning at .01 level of statistical significance and grade 11 Narasikkhalai school students' satisfaction with Inquiry Cycle (5Es) learning approach integrated with Questioning techniques learning management was at a high level.

Keywords: Analytical Thinking Ability, Genetic Inheritance, Inquiry Cycle (5Es) Teaching Approach, Questioning Techniques

บทนำ

การจัดการศึกษาต้องยึดว่านักเรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาหรือหน่วยงานดำเนินการดังนี้ คือ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัด และความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันตลอดจนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียมีคุณภาพตามที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่กำหนดและเกิดสมรรถนะที่สำคัญ คือ ความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การศึกษาในปัจจุบันเดินทางเข้าสู่รูปแบบการเรียนรู้แบบฐานสมรรถนะ โดยมีจุดหมายการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูงอย่างมีคุณธรรม มีความสามารถในการนำและกำกับการเรียนรู้ของตนเองอย่างมีเป้าหมาย และในอนาคตวิทยาศาสตร์มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในชีวิตประจำวันและการงานอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้และผลผลิตต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตและการทำงาน โดยความรู้

ทางด้านวิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์พัฒนาทั้งทางด้านความคิดเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ รวมทั้งทักษะสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายและประจักษ์พยานที่ตรวจสอบได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การสอนวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันนี้จึงเน้นวิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Method) ซึ่งเป็นการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยผู้สอนจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม เกิดความคิด และลงมือแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาประมวลหาคำตอบหรือข้อสรุปด้วยตนเอง และผู้สอนจะช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น ในด้านการสืบค้นหาแหล่งความรู้ การศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ การสรุปข้อมูล การอภิปรายโต้แย้งทางวิชาการ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (ทิศนา แขมมณี, 2555) ซึ่งหากผู้สอนมีความสามารถในการถามคำถามอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงได้ดี (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2546) และสอดคล้องกับ ภพ เลาหไพบูลย์ ที่อธิบายไว้ว่า เทคนิคการตั้งคำถามเป็นเทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาที่มุ่งให้นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ แก้ปัญหา และสรุปแนวคิดหลักได้ด้วยตนเอง (ภพ เลาหไพบูลย์, 2542) ส่วน ชนาธิป พรกุล ที่อธิบายไว้ว่า การใช้คำถามในวิชาวิทยาศาสตร์มุ่งให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาและสรุปแนวคิด ได้ด้วยตนเอง ด้วยการใช้คำถามเป็นสื่อนำในการเรียนรู้ อาจจะเป็นการถามด้วยวาจาระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือระหว่างนักเรียนกับนักเรียน การใช้คำถามอย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นส่วนหนึ่งของการสอนที่ดี โดยเฉพาะการสอนทั้งชั้นเรียน ถ้าครูมีทักษะในการใช้คำถาม คำถามจะเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์หลายอย่าง เช่น ช่วยเร้าความสนใจใคร่รู้ กระตุ้นให้เกิดจินตนาการ และจูงใจผู้เรียนให้ค้นหาความรู้ใหม่ นอกจากนี้ คำถามยังสามารถท้าทายให้ผู้เรียนคิด ช่วยให้มโนทัศน์มีความชัดเจน นำไปสู่การแก้ปัญหาในบทเรียน ประสิทธิภาพของการสอน คุณภาพของการอภิปราย และการตอบคำถามของผู้เรียนขึ้นอยู่กับประเภทของคำถาม และลำดับการถามเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนต้องมีทักษะในการถามคำถามที่มีประสิทธิภาพ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด และคิดเป็นดังที่หลักสูตรมุ่งหมายไว้ (ชนาธิป พรกุล, 2554)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเกตการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย จังหวัดนราธิวาส พบว่า นักเรียนมีความสนใจใฝ่รู้ค่อนข้างน้อย นักเรียนขาดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ และทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เนื่องจากเนื้อหาและคำศัพท์ทางชีววิทยามีมากทำให้นักเรียนรู้สึกยากแก่การทำความเข้าใจ น่าเบื่อ และครูไม่สามารถดูแลและกระตุ้นให้นักเรียนคิดได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งนักเรียนมีพื้นฐานในเรื่องที่เรียนน้อยมาก ซึ่งในการจัดการเรียนรู้จะต้องใช้ความรู้พื้นฐานค่อนข้างมากในการต่อยอดความรู้เพราะเป็นเนื้อหาที่ต่อเนื่องจากความรู้เดิม ทำให้ยากแก่การรับรู้และการเข้าใจเนื้อหาของนักเรียน จากสภาพการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าหากผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการนี้ จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงขึ้น และทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิทยาศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์-ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนนราสิกขาลัย จำนวน 3 ห้องเรียน รวม 67 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการ ศึกษา 2565 โรงเรียนนราสิกขาลัย จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 21 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาในรายวิชาชีววิทยา ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ซึ่งมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จำนวน 6 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง ใช้เวลาสอน 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งสิ้น 18 ชั่วโมง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 3 ชนิด ได้แก่

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม จำนวน 6 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมเวลา 18 ชั่วโมง

3.2 แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เป็นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3.3 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 แจ้งขั้นตอนและกระบวนการในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทราบ เพื่อให้นักเรียนเตรียมความพร้อมที่จะร่วมในการวิจัย

4.2 ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ

4.3 ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม จำนวน 6 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง ใช้เวลาสอน 6 สัปดาห์ รวมเวลาทั้งสิ้น 18 ชั่วโมง เมื่อจัดการเรียนรู้เสร็จสิ้นแล้ว ให้นักเรียนทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ

4.4 ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 โรงเรียนนราสิกขาลัย จำนวน 21 คน ประเมินความพึงพอใจมีต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ

4.5 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ทางสถิติและนำเสนอเป็นลำดับต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย โดยการนำคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t-test)

5.2 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม นำผลที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนมา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสรุปผลการประเมิน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม (n = 21)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	($\bar{x}$)	S.D.	t
ก่อนเรียน	30	7.05	1.12	23.13**
หลังเรียน	30	23.38	2.71	

** p > .01 หรือ ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รายวิชาชีววิทยา เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.12 ส่วนคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.38 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.71 ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะ หาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม (n = 21)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. นักเรียนรู้สึกชอบเมื่อได้เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม	4.48	0.66	มาก
2. นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา	4.52	0.73	มากที่สุด

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะ หาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม (ต่อ) (n = 21)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
3. นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมจากการเรียนรู้ด้วยวิธีการนี้	4.24	0.81	มาก
4. นักเรียนมีความกระตือรือร้น และสนใจเมื่อได้เรียนตามกิจกรรมการเรียนรู้	4.38	0.65	มาก
5. นักเรียนมีเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น เมื่อได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะ หาความรู้ (5E) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม	4.38	0.79	มาก
6. นักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการเตรียมสอบ และในชีวิตประจำวัน	4.38	0.58	มาก
7. นักเรียนชอบวิธีการที่ครูมีการให้คะแนนทั้งแบบเดี่ยว และแบบทีมหลังจากการใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.57	0.49	มากที่สุด
8. นักเรียนสามารถตอบข้อซักถาม ข้อสงสัยของตนเอง และเพื่อนได้ดีขึ้น เมื่อได้เรียนด้วยวิธีการนี้	4.43	0.58	มาก
9. นักเรียนยินดีที่จะช่วยเหลือเพื่อนร่วมทีม หรือต่างทีม เมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ	4.57	0.49	มากที่สุด
10. นักเรียนต้องการให้ครูจัดการเรียนรู้แบบนี้ในทุก ๆ เรื่องที่ต้องการเรียน	4.24	0.81	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	**4.42**	**0.12**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.42, S.D. = 0.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายการ พบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากัน 2 รายการ คือ นักเรียนชอบวิธีการที่ครูมีการให้คะแนนทั้งแบบเดี่ยว และแบบทีมหลังจากการใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนักเรียนยินดีที่จะช่วยเหลือเพื่อนร่วมทีม หรือต่างทีม เมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ ($\bar{x}$ = 4.57, S.D. = 0.49) รองลงมา คือ นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา ($\bar{x}$ = 4.52, S.D. = 0.73) และรายการที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากต่ำสุดเท่ากัน 2 รายการ คือ นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมจากการเรียนรู้ด้วยวิธีการนี้ และนักเรียนต้องการให้ครูจัดการเรียนรู้แบบนี้ในทุก ๆ เรื่องที่ต้องการเรียน ($\bar{x}$ = 4.24, S.D. = 0.81)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์-ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งนี้ เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติจริงโดยอาศัยกระบวนการคิด วิเคราะห์และการประมวลผลความรู้ ตลอดจนการเชื่อมโยงความรู้เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้คำถามควบคู่กับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนฝึกกระบวนการคิดและเน้นการใช้คำถามการคิดวิเคราะห์ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาภรณ์ ใจเที่ยง ที่อธิบายไว้ว่า การใช้คำถามมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเรียนการสอน เป็นการกระตุ้นความคิดของผู้เรียน ผู้สอนมีความสามารถในการถามคำถามอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง,

2546) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจา เรืองเสมอ ที่อธิบายไว้ว่า ผลการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้โดยเน้นเทคนิคการใช้คำถามที่มีผลต่อทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับความรู้แบบสืบเสาะหาความรู้โดยเน้นเทคนิคการใช้คำถามที่มีผลต่อทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัด การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (เบญจา เรืองเสมอ, 2549) เช่นเดียวกับ สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์ ที่อธิบายไว้ว่า การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) และความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนห้วยยอด จังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนเฉลี่ย คือ 12.04 คะแนน (S.D. = 2.75) และหลังเรียนเฉลี่ย คือ 24.03 คะแนน (S.D. = 1.85) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.5 (สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์, 2561) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ เอี่ยมประเสริฐ ที่อธิบายไว้ว่า ผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับเทคนิคการใชคำถามที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมโนทัศน์ในวิชาชีววิทยาของนกัเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมโนทัศน์ในวิชาชีววิทยาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ศิริวรรณ เอี่ยมประเสริฐ, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล สนิทบุญ ที่อธิบายไว้ว่า ผลศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) ร่วมกับการใช้คำถาม เชิงวิเคราะห์ ที่มีต่อมโนทัศน์และการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ฟิสิกส์อะตอม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า 1) มโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง ฟิสิกส์อะตอม หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) ร่วมกับการใช้คำถามเชิงวิเคราะห์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีพัฒนาการอยู่ในระดับกลาง เฉลี่ยร้อยละ 40.37 และ2) การคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) ร่วมกับการใช้คำถามเชิงวิเคราะห์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีพัฒนาการอยู่ในระดับกลาง เฉลี่ยร้อยละ 49.09 (ศศิวิมล สนิทบุญ, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Abdi, A. ได้ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Abdi, A., 2014)

2. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.42, S.D. = 0.12) ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และให้นักเรียนได้รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดจนในการวัดและประเมินผลมีการให้คะแนนทั้งแบบเดี่ยว และแบบทีมหลังจากการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ และในการจัดการเรียนรู้ได้มีการจัดเตรียมความพร้อมในด้านสื่อการเรียนรู้ที่นำมาใช้จัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและน่าสนใจทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดียิ่งตลอดจนคำถามที่ผู้วิจัยนำมาใช้กับนักเรียนไม่ยากจนเกินไปและมีการยั่วยุให้นักเรียนเกิดการคิดต่อและมีการคิดเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์ ที่อธิบายไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) และความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนห้วยยอด จังหวัดตรัง ผลการศึกษาความพึงพอใจ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้แบบ (5E) อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.29 และ S.D. = 0.78) (สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ ศรีระษา ที่อธิบายไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (ณัฐวุฒิ ศรีระษา, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ นวลตา ที่อธิบายไว้ว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การถ่ายทอดลักษณะพันธ์กรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะ 5 ขั้น พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนแบบสืบเสาะอยู่ในระดับมากที่สุด (ชัยวัฒน์ นวลตา, 2560)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนราสิกขาลัย หลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับ เทคนิคการใช้คำถามสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ โดยได้ใช้การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนที่จะนำรูปแบบ การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามไปใช้ ดังนี้ 1) ในการจัดการเรียนรู้ในช่วงแรกนักเรียนอาจยังไม่คุ้นชินกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ต้องค้นคว้าด้วยตนเอง ดังนั้นผู้สอนต้องใช้วิธีการกระตุ้นโดยการใช้ถามที่มากกว่าปกติเพื่อให้นักเรียนเห็นช่องทางในการค้นคว้าหาคำตอบ และในขั้นตอนการอภิปรายผลและการขยายผล นักเรียนอาจทำได้ไม่ดีนักในช่วงแรกเนื่องจากในบางเนื้อหาการทำความเข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเองค่อนข้างยากและต้องใช้เวลามากในการทำความเข้าใจข้อมูล เพื่อนำความรู้เดิมมาใช้เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ดังนั้น ผู้สอนต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามในแต่ละขั้นตอนให้เข้าใจอย่างชัดเจน ทั้ง 5 ขั้น คือ ขั้นสร้างความสนใจ ขั้นสำรวจและค้นหา ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป ขั้นขยายความรู้ และขั้นประเมิน เพื่อจะได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ครูผู้สอนจะต้องมีเทคนิคในการตั้งคำถามที่ดีเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยคำถามจะต้องไม่ยากเกินไปจนนักเรียนไม่สามารถตอบได้ และไม่ง่ายเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้คำถามควรอยู่ในรูปแบบการยั่วยุให้นักเรียนเกิดการคิดต่อ และมีการคิดเป็นลำดับอย่างต่อเนื่องทำให้นักเรียนแต่ละคนได้ฝึกทักษะการคิดซึ่งเป็นแนวทางให้นักเรียนเกิดการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นการตั้งคำถาม และการวิพากษ์วิจารณ์อย่างอิสระ และ 3) ผู้สอนต้องมีการเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน ให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรนำสถานการณ์ ข่าวสาร หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ใกล้ตัวนักเรียนมาฝึกเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำความรู้เดิมมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชนาธิป พรกุล. (2554). การสอนกระบวนการคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัทวีพริ้นท์.

ชัยวัฒน์ นวลตา. (2560). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การถ่ายทอดลักษณะพันธ์กรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะ 5 ขั้น. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ณัฐวุฒิ ศรีระษา. (2564). การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการสอนวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ทิศนา แขมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบญจา เรืองเสมอ. (2549). ผลการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้โดยเน้นเทคนิคการใช้คำถามที่มีผลต่อทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. ในวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิจัยและสถิติทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ภพ เลาหไพบูลย์. (2542). แนวการสอนวิทยาศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพาณิชย์.

ศศิวิมล สนิทบุญ. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5E) ร่วมกับการใช้คำถามเชิงวิเคราะห์ที่มีต่อมโนทัศน์และการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง ฟิสิกส์อะตอม. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศิริวรรณ เอี่ยมประเสริฐ. (2563). การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับเทคนิคการใชคำถามที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมโนทัศน์ในวิชาชีววิทยาของนกัเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์. (2561). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) และความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนห้วยยอด จังหวัดตรัง. วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 4(1), 23-24.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Abdi, A. (2014). The effect of inquiry-based learning method on students academic Achievement in science. Universal Journal of Educational Research, 2(1), 37-41.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 152-161

บทความวิจัย : Research article

การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

A STUDY OF MANAGERIAL COMPETENCY COMPONENTS FOR YOUNG HOSPITALITY ENTREPRENEURS IN THE WORLD HERITAGE CITY OF LUANG PRABANG, LAO PDR

จำปา รัตนสุวรรณผล*, สมคิด แก้วทิพย์, เฉลิมชัย ปัญญาดี, ปรารถนา ยศสุข, นนท์ น้ำประทานสุข
Champa Lattanasuwanphonh*, Somkid Kaewthip, Chalermchai Panyadee, Prathana Yotsuk, Non Namprathansuk
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ประเทศไทย
School of Administrative Studies, Maejo University, Chaing Mai, Thailand
*Corresponding author E-mail: focusacademylaos@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง และ 3) เพื่อยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ดำเนินการ 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วารสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และ 2) การยืนยันองค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารธุรกิจบริการ ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการ และนักวิจัย ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์ความถี่ร้อยละ 60 ขึ้นไป ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสมรรถนะ 5 ด้าน เรียงตามค่าเฉลี่ยความเหมาะสม ได้แก่ 1) การประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ($\bar{x}$ = 5.00) ในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและการเข้าถึงการสนับสนุนของนักธุรกิจ 2) ภาวะผู้นำ ($\bar{x}$ = 4.85) เช่นวิสัยทัศน์ การบริหารการเปลี่ยนแปลง และเทคโนโลยีดิจิทัล 3) การจัดการการเงิน ($\bar{x}$ = 4.80) โดยการวางแผน การระดมทุน และการบริหารความเสี่ยง 4) การเป็นผู้ประกอบการด้านบริการ ($\bar{x}$ = 4.70) ได้แก่ การพัฒนาด้านการตลาด การพัฒนาสินค้าและการบริการ และ 5) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{x}$ = 4.67) ได้แก่ ด้านการวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาบุคลากร การประเมินผล การบริหารค่าตอบแทน และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ส่วนองค์ประกอบที่ค้นพบสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม กำหนดนโยบาย และสร้างความร่วมมือในการพัฒนาธุรกิจบริการอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรมนุษย์, สมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจ, ธุรกิจบริการ, ผู้ประกอบการรุ่นใหม่, เมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง

* Received January 3, 2024; Revised January 8, 2025; Accepted January 15, 2025

Abstract

The objectives of this research were 1) To study managerial competency components for young hospitality entrepreneurs in Luang Prabang World Heritage City, 2) To synthesize essential managerial competency components for young hospitality entrepreneurs in Luang Prabang World Heritage City, and 3) To analyze managerial competency components for young hospitality entrepreneurs in Luang Prabang World Heritage City, Lao People's Democratic Republic. This documentary research consisted of two phases: 1) Synthesizing components from relevant documents and research including academic journals, theses, research reports, books, and related documents, and 2) Validating components by five experts comprising hospitality business management specialists, representatives from entrepreneur associations, and researchers. The research instrument was a 5-point rating scale questionnaire that passed content validity verification. Data were analyzed using mean and standard deviation with a frequency criterion of 60 percent or higher. The findings revealed five competency components, ranked by appropriateness mean scores: 1) Government collaboration ($\bar{x}$ = 5.00) in regulatory compliance and access to business support, 2) Leadership ($\bar{x}$ = 4.85) including vision, change management, and digital technology, 3) Financial management ($\bar{x}$ = 4.80) covering planning, fundraising, and risk management, 4) Hospitality entrepreneurship ($\bar{x}$ = 4.70) comprising marketing development, product and service development, and 5) Human resource management ($\bar{x}$ = 4.67) including workforce planning, recruitment, performance evaluation, compensation management, and effective organizational culture building. These identified components can be applied to develop training courses, establish policies, and create sustainable cooperation in hospitality business development.

Keywords: Human Resource Management, Business Management Competency, Hospitality Business, Young Entrepreneurs, Luang Prabang World Heritage City

บทนำ

ประเทศลาวเป็นประเทศที่กำลังก้าวเข้าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยีที่มีประเทศจีนเป็นกำลังที่เข้าลงทุนในประเทศลาว โดยเฉพาะการพัฒนาระบบขนส่งขั้นพื้นฐาน อย่างเช่นการพัฒนาขนส่งระบบทางราง และโลจิกติกส์ จึงทำให้ พฤติกรรมผู้บริโภค และการแข่งขันทางธุรกิจที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่กำลังปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อก้าวสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ในสาธาณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเติบโตเฉลี่ยถึงร้อยละ 7.7 นับว่าโดดเด่นที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียน นั่นมีส่วนยกระดับรายได้ของประชากรในประเทศขึ้นมาอยู่ที่เฉลี่ย 2,690 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อปี (ต่ำกว่าไทยราว 2.6 เท่าตัว) หนุนนำความเป็นเมืองเติบโตไปพร้อมกับเศรษฐกิจและการลงทุนที่หลั่งไหลเข้ามาเป็นหนึ่งในเครื่องกระตุ้นการจับจ่ายสินค้าภายในประเทศสะท้อนผ่านยอดค้าปลีกในปี 2561 ยังคงเติบโตที่ร้อยละ 8.7 มีมูลค่ารวม 1.35 พันล้านดอลลาร์ฯ (11.8 ล้านล้านกีบ) ประกอบกับข้อจำกัดด้านการผลิตของ สปป.ลาว ทำให้สินค้าที่วางจำหน่ายในประเทศต้องพึ่งพาการนำเข้าจากไทยและจีน (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2562) นครหลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลก และโอบล้อมด้วยกลิ่นอายของวัฒนธรรมสถานที่ท่องเที่ยวหลวงพระบางที่ยังคงไว้ไม่เสื่อมคลาย ธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ผู้คนที่เป็นมิตร และวิถีชีวิตอันเรียบง่าย คือ เสน่ห์ทางวัฒนธรรม (Traveloka, 2024)

การกำหนดกลยุทธ์ในการท่องเที่ยว ในภาพรวมเพื่อให้มีบทบาทและทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมในการส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวมด้วยการให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลางทางการศึกษา และการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยวและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนและประชาชนโดยทั่วไปในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ เป็นเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวดังกล่าว (ปิยะนุช เงินคล้าย, 2561)

นครหลวงพระบางเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของลาว ในฐานะเมืองมรดกโลกที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เมืองแห่งนี้ไม่เพียงแต่ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยความงดงามของสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่ยังเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของภูมิภาค อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้กำลังเผชิญความท้าทายที่ซับซ้อน โดยเฉพาะธุรกิจการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบางเผชิญกับปัญหาหลัก ได้แก่ การพึ่งพาการท่องเที่ยวในภูมิภาค การขาดความยั่งยืน และการแออัดของนักท่องเที่ยวซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและบริการ นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อบริบทการท่องเที่ยว เช่น การรักษาพนักงานและการฝึกอบรมไม่เพียงพอ นำไปสู่ความท้าทายในการพัฒนา จุดแข็งของหลวงพระบาง คือ มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ขณะที่จุดอ่อน คือ การขาดทรัพยากรและปัญหาเงินเฟ้อที่เพิ่มต้นทุน (เทพดวงจันทร์ บุญธิเดช, 2567) ในด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ให้สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประเด็นสำคัญที่ท้าทายผู้ประกอบการธุรกิจบริการในปัจจุบัน คือ การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ซับซ้อนมากขึ้น นักท่องเที่ยวยุคใหม่มีความต้องการที่หลากหลายและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ต้องการประสบการณ์ที่แตกต่าง มีความเป็นส่วนตัวสูง และคาดหวังการบริการที่มีคุณภาพระดับสากล สิ่งเหล่านี้ทำให้การพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างเป็นระบบ (ธนาภรณ์ตราชู และฉลองศรีพิมลสมพงศ์, 2564)

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจบริการคนรุ่นใหม่ในนครหลวงพระบาง โดยมีเป้าหมายเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการรุ่นใหม่ให้สามารถพัฒนาธุรกิจบริการที่มีคุณภาพ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของเมืองมรดกโลกแห่งนี้ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสารเพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง โดยมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบที่ศึกษา และวิจัยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล ได้แก่

1. วารสารวิชาการ
2. วิทยานิพนธ์หรืองานวิจัย
3. รายงานวิจัย
4. หนังสือหรือตำรา
5. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ถูกนำมาใช้ในการใช้แบบวิเคราะห์เอกสารในการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์องค์ประกอบของข้อมูล เกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ร้อยละ 60 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 2 การยืนยันองค์ประกอบของความสามารถในการบริหารโดย

1. สร้างเครื่องมือแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการที่สามารถสังเคราะห์ได้ ตามขั้นตอนที่ 1 แบบสอบถามเป็นแบบประเมินระดับ 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์คะแนน ซึ่งกำหนดค่าคะแนนของช่วงคะแนนถ่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ ดังนี้

4.51 - 5.00	หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
3.51 - 4.50	หมายถึง เหมาะสมมาก
2.51 - 3.50	หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
1.51 - 2.50	หมายถึง เหมาะสมน้อย
1.00 - 1.50	หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

2. ส่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบสอบเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

3. ยืนยันความเหมาะสมองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการ โดยถามผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตามคุณสมบัติ และประสบการณ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ประกอบด้วย

3.1 เชี่ยวชาญในระดับอุดมศึกษา จำนวน 1 ท่าน
3.2 ผู้แทนจากผู้ประกอบการธุรกิจ จำนวน 3 ท่าน
3.3 นักธุรกิจ จำนวน 1 ท่าน

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบในแต่ละองค์ประกอบ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์เฉลี่ยไว้ที่ 3.51 ขึ้นไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วให้ความหมายของค่าเฉลี่ยแต่ละรายการ

5. สรุปผลการศึกษาองค์ประกอบสำหรับผู้ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจโรงแรมของคนวัยหนุ่มในมรดกโลกหลวงพระบาง

ผลการวิจัย

การศึกษาการงานวิจัย เรื่อง การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากการศึกษาได้มี องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการ ด้านการบริการ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (HRM) ด้านการจัดการทางการเงิน ด้านสมรรถนะการกำกับดูแลแบบร่วมมือกับภาครัฐ แสดงผลการยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะการจัดการ ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ดังนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ที่	องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{x}$	S.D.	Result	$\bar{x}$	S.D.	Result
1	ด้านความเป็นผู้นำ	4.85	0.22	Most	4.35	0.14	Most
1.1	ภาพรวมสมรรถนะการในการเป็นผู้นำ	5.00	0.00	Most	4.80	0.45	Most
1.2	การพัฒนาภาวะผู้นำตนเอง	4.60	0.55	Most	4.20	0.84	Much
1.3	ความเป็นผู้นำด้านนวัตกรรม/การเปลี่ยนแปลง	5.00	0.00	Most	4.00	0.71	Much
1.4	สมรรถนะด้านไอซีที ของผู้นำ	4.80	0.45	Most	4.40	0.55	Most
2	ด้านสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการด้านการบริการ	4.70	0.27	Most	4.30	0.27	Most
2.1	การเป็นผู้ประกอบการด้านการบริการ	5.00	0.00	Most	4.60	0.55	Most
2.2	การตลาดสำหรับผู้ประกอบการด้านการบริการ	4.40	0.55	Most	4.00	0.00	Much
3	ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (HRM)	4.67	0.33	Most	4.40	0.37	Most
3.1	การจัดการทรัพยากรมนุษย์	4.60	0.55	Most	4.00	0.71	Much
3.2	การวางแผนทรัพยากรมนุษย์	4.60	0.55	Most	4.80	0.45	Most
3.3	การฝึกอบรมและพัฒนา	4.80	0.45	Most	4.40	0.55	Most
4	ด้านการจัดการทางการเงิน	4.80	0.27	Most	3.90	0.82	Much
4.1	การเงินและการตรวจสอบ	4.80	0.45	Most	4.00	1.00	Much
4.2	ความสามารถในการระดมทุนและการเข้าถึงทางการเงิน	4.80	0.45	Most	3.80	0.84	Much
5	ด้านสมรรถนะการกำกับดูแลแบบร่วมมือกับภาครัฐ	5.00	0.00	Most	5.00	0.00	Most
5.1	ประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวลาว	5.00	0.00	Most	5.00	0.00	Most
5.2	นโยบายและกฎหมายส่งเสริมผู้ประกอบการ	5.00	0.00	Most	5.00	0.00	Most
รวมทั้งหมด		**4.80**	**0.12**	**Most**	**4.39**	**0.11**	**Most**

ผลการศึกษา พบว่า

1. เพื่อการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง ได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน โดยด้านความเป็นผู้นำมีความถี่สูงสุดถึงร้อยละ 100 ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถในการเป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่อการดำเนินกิจการ การแสดงออกถึงความเป็นมืออาชีพผ่านพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมองค์กร การสร้างแรงบันดาลใจให้ทีมงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ จัดการกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว รวมถึงความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รองลงมา คือ ด้านการจัดการทางการเงินที่มีความถี่ร้อยละ 83 ครอบคลุมทั้งการจัดการการเงิน การตรวจสอบ และการระดมทุน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญในการบริหารธุรกิจ โดยเฉพาะในบริบทของเมืองมรดกโลกที่ต้องคำนึงถึงการลงทุนเพื่อรักษามาตรฐาน การบริการควบคู่ไปกับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม ด้านธรรมาภิบาล การบริหารการเปลี่ยนแปลง และการเป็นผู้ประกอบการด้านบริการมีความถี่เท่ากันที่ร้อยละ 67 สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการดำเนินธุรกิจที่โปร่งใส การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และการพัฒนาศักยภาพด้านการบริการ องค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจในเมืองมรดกโลก ส่วนด้านความสัมพันธ์แบบทีมและการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความถี่ร้อยละ 50 แม้จะมีความถี่น้อยกว่าด้านอื่น ๆ แต่ก็มีความสำคัญไม่น้อย เนื่องจากธุรกิจบริการต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพและการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของเมืองมรดกโลกที่ต้องการบุคลากรที่มีความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมและสามารถให้บริการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบโดยใช้เกณฑ์ความถี่ร้อยละ 60 ขึ้นไป นำไปสู่การค้นพบองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการธุรกิจในเมืองมรดกโลก โดยด้านความเป็นผู้นำยังคงมีความถี่สูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีวิสัยทัศน์ การตัดสินใจ และความสามารถในการนำองค์กรท่ามกลางความท้าทายต่าง ๆ ด้านการจัดการทางการเงินที่มีความถี่สูงเป็นอันดับสอง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการวางแผน การควบคุม การระดมทุน และการบริหารความเสี่ยง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางธุรกิจ กลุ่มที่มีความถี่เท่ากัน ประกอบด้วย ด้านธรรมาภิบาล การบริหารการเปลี่ยนแปลง และการเป็นผู้ประกอบการด้านบริการ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการบริหารจัดการที่โปร่งใส การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และความสามารถในการพัฒนาธุรกิจบริการให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้า องค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยความเป็นผู้นำที่ดีจะช่วยขับเคลื่อนการบริหารจัดการในด้านอื่น ๆ การจัดการการเงินที่มีประสิทธิภาพจะสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจ ในขณะที่ธรรมาภิบาลจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความยั่งยืน การบริหารการเปลี่ยนแปลงช่วยให้องค์กรปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์ และการเป็นผู้ประกอบการด้านบริการที่ดีจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับลูกค้า

3. เพื่อยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการยืนยันองค์ประกอบจากผู้เชี่ยวชาญ แสดงให้เห็นมุมมองที่น่าสนใจ โดยการประสานความร่วมมือกับภาครัฐได้รับการประเมินความเหมาะสมสูงสุดด้วยคะแนนเฉลี่ย 5.00 และมีความเห็นสอดคล้องกันอย่างเป็นเอกฉันท์ (S.D. = 0.00) สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกับภาครัฐในบริบทของเมืองมรดกโลก ด้านภาวะผู้นำได้รับการประเมินเป็นอันดับสอง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 4.85 และมีความเห็นสอดคล้องกันสูง (S.D. = 0.22) แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญมองเห็นความสำคัญของการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการจัดการการเงินและการเป็นผู้ประกอบการด้านบริการได้รับคะแนนเฉลี่ย 4.80 และ 4.70 ตามลำดับ โดยมีการกระจายของความคิดเห็นปานกลาง (S.D. = 0.27) สะท้อนให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญมองว่าทั้งสองด้านนี้มีความสำคัญ แต่อาจมีมุมมองที่แตกต่างกันบ้างในรายละเอียด ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้คะแนนเฉลี่ย 4.67 และมีการกระจายของความคิดเห็นมากที่สุด (S.D. = 0.33) แสดงให้เห็นความหลากหลายของมุมมองต่อแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลในบริบทของเมืองมรดกโลก

จากผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษา สังเคราะห์ และยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารธุรกิจในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง ทั้งนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการประสานงานกับภาครัฐเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินธุรกิจในพื้นที่ที่มีการควบคุมและอนุรักษ์อย่างเข้มงวด ขณะเดียวกัน ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถบริหารการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นผู้ประกอบการด้านบริการที่ดี และสามารถจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม องค์ประกอบเหล่านี้ต้องทำงานประสานกันเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาธุรกิจและการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม การค้นพบนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก โดยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม กำหนดนโยบายสนับสนุน และสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจบริการที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับการอนุรักษ์คุณค่าของเมืองมรดกโลก

อภิปรายผล

การอภิปราย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง ได้มีการอภิปรายมีประเด็นสำคัญ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การศึกษาพบองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน โดยด้านความเป็นผู้นำมีความถี่สูงสุดร้อยละ 100 สะท้อนให้เห็นความสำคัญของภาวะผู้นำในการบริหารธุรกิจในเมืองมรดกโลก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พูลำพอน สีหาวง ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อความมีประสิทธิผลของคณะชาวหนุ่มประชาชน ปฏิวัติลาว แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อความมีประสิทธิผลของคณะชาวหนุ่ม ประชาชนปฏิวัติลาว โดยการวิเคราะห์ SWOT Analysis ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ กลยุทธ์ที่ 1 ด้านการอบรม มี 15 โครงการ กลยุทธ์ที่ 2 ด้านการจัดตั้งและสร้างความเข้มแข็ง มี 15 โครงการ กลยุทธ์ที่ 3 ด้านการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ มี 11 โครงการ กลยุทธ์ที่ 4 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน มี 12 โครงการ กลยุทธ์ที่ 5 ด้านการเข้าร่วมกระบวนการรักชาติและพัฒนา มี 13 โครงการ กลยุทธ์ที่ 6 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพ มี 16 โครงการ กลยุทธ์ที่ 7 ด้านการ ร่วมมือกับต่างประเทศ มี 10 โครงการ และการกำหนดมาตรการสู่ความสำเร็จ ระยะเวลา 1 ปี, 2 - 3 ปี และ 4 - 5 ปี (พูลำพอน สีหาวง, 2563) ด้านการจัดการทางการเงินที่มีความถี่สูงเป็นอันดับสอง (ร้อยละ 83) ที่ชี้ให้เห็นว่าธุรกิจในลาวต้องมีการบริหารการเงินที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านการผลิตและต้องพึ่งพาการนำเข้าสูง โดยเฉพาะในบริบทของเมืองมรดกโลกที่ต้องคำนึงถึงการลงทุนเพื่อรักษามาตรฐานการบริการควบคู่ไปกับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องการการวางแผนและบริหารการเงินที่รอบคอบ องค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ที่ค้นพบสะท้อนความซับซ้อนของการบริหารธุรกิจในเมืองมรดกโลก ที่ต้องผสมผสานการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ากับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์, 2554)

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวการสังเคราะห์องค์ประกอบได้ 5 ด้านหลัก แสดงให้เห็นถึงสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการบริหารธุรกิจในเมืองมรดกโลก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินทะวงศ์ คตพังนา และศริพันธุ์ จุรีมาศ ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบกลยุทธ์การบรูหารความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกลยุทธ์การบริหารความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธรกิจ ใน สปป.ลาว ที่เป็นที่เหมาะสมตามสภาพบริบท พบว่า 1) หลักการที่แสดงให้เห็นว่ารูปแบบกลยุทธ์จะสามารถสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรอย่างมีทิศทาง 2) เพื่อเป็นแบบแผนสำคัญในการบริหารกลยุทธ์ทธ์การบริหารความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ 3) องค์ประกอบกลยุทธ์ที่ 1 การเสริมสร้างและการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรในองค์กร กลยุทธ์ที่ 2 การสนับสนุนชุมชนและสังคมให้พัฒนาอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 3 การกระตุ้นส่งเสริมการบริหารจัดการเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนและสังคม และกลยุทธ์ที่ 4 การสานสัมพันธ์ชุมชนและสังคมและการติดตามและประเมินผลด้านความรับผิดชอบต่อสังคม และ 4) ผลลัพธ์ของรูปแบบเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาธุรกิจโดยผู้บริหารและบุคลากรมีแนวทางในการเตรียมพร้อมและสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมสอดล้องกับความต้องการและความจำเป็นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง (อินทะวงศ์ คตพังนา และศริพันธุ์ จุรีมาศ, 2565) และการแข่งขันที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริการและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในบริบทของหลวงพระบาง ที่ต้องรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาธุรกิจและการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านการเงินและการบริหาร การเปลี่ยนแปลงที่สังเคราะห์ได้ สะท้อนธุรกิจในลาวกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้น จึงต้องมีการบริหารการเงินที่มีประสิทธิภาพและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

3. เพื่อยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการบริหารจัดการธุรกิจบริการของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในเมืองมรดกโลก นครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการยืนยันที่ พบว่า การประสานความร่วมมือกับภาครัฐมีความสำคัญสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 5.00) และมีความเห็นสอดคล้องกันอย่างเป็นเอกฉันท์ สะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะของการดำเนินธุรกิจในเมืองมรดกโลก สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ศรัณยา เลิศพุทธรักษ์ ทำวิจัยเรื่อง คุณภาพการบริการของธุรกิจโรงแรมใน สปป.ลาว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกรณีศึกษา นครหลวงเวียงจันทน์ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในประเทศไทยมากที่สุด ร้อยละ 30.25 เป็นเพศหญิงที่เดินทางมาพักแรมและใช้บริการโรงแรมมากที่สุดร้อยละ 53.00 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20 - 30 ปี ร้อยละ 46.50 การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาร้อยละ 59.25 ส่วนใหญ่ มีสถานภาพโสด มีร้อยละ 48.50 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 28.75 และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 40,000 บาท การทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการของโรงแรมและการกลับมาใช้บริการโรงแรมซ้ำของนักท่องเที่ยวในนครหลวงเวียงจันทร์ พบว่า คุณภาพการบริการโรงแรมด้านคุณภาพการบริการและความคุ้มค่า ด้านคุณภาพของอาหารและเครื่องดื่ม ด้านการบริการควบ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านคุณภาพของบริการหลัก ด้านการบริการเสริม ด้านการเพิ่มมูลค่าการบริการ ด้านความสะดวกสบาย และด้านการบริการข้อมูล มีความสัมพันธ์กับการกลับมาใช้บริการโรงแรมซ้ำของนักท่องเที่ยวที่เข้าใช้บริการโรงแรมในนครหลวงเวียงจันทน์ (ศรัณยา เลิศพุทธรักษ์ และคณะ, 2556) ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับความสำคัญขององค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ต้องบูรณาการการพัฒนาธุรกิจเข้ากับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ตามที่ได้มีการศึกษาไว้ในบริบทของประเทศไทยและลาว ผลการยืนยันนี้ยังสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการแบบองค์รวม ที่ต้องครอบคลุมทั้งด้านการบริหารธุรกิจและการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถพัฒนาธุรกิจบริการในเมืองมรดกโลกได้อย่างยั่งยืน (ณัฏฐพัชร มณีโรจน์, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง ทำให้ได้องค์ความรู้ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้ประกอบการในบริบทพิเศษของเมืองมรดกโลก กล่าวคือ การบริหารจัดการธุรกิจในเมืองมรดกโลกนั้นมีความซับซ้อนและต้องการสมรรถนะที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินธุรกิจในพื้นที่ที่มีการควบคุมและอนุรักษ์อย่างเข้มงวด ผู้ประกอบการรุ่นใหม่จำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถผสมผสานแนวคิดการบริหารธุรกิจสมัยใหม่เข้ากับการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยต้องพัฒนาทั้งทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการการเงินในบริบทนี้ต้องคำนึงถึงทั้งการสร้างผลกำไรและการลงทุนเพื่อการอนุรักษ์ ขณะที่การเป็นผู้ประกอบการด้านบริการต้องสามารถสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายคุณค่าดั้งเดิมของเมือง การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญเป็นพิเศษเนื่องจากบุคลากรต้องมีทั้งทักษะการบริการและความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ประกอบทั้งห้าด้านนี้ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยมีการประสานความร่วมมือกับภาครัฐเป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงการดำเนินงานในทุกด้าน องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายระดับ ในระดับนโยบาย หน่วยงานภาครัฐสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการส่งเสริมผู้ประกอบการที่เหมาะสมกับบริบทของเมืองมรดกโลก สถาบันการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่ตอบสนองความต้องการจำเพาะของผู้ประกอบการในพื้นที่ ส่วนผู้ประกอบการเองสามารถใช้เป็นกรอบในการประเมินและพัฒนาศักยภาพของตนเองและองค์กร สำหรับการพัฒนาในอนาคต องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็น

ความสำคัญของการบูรณาการระหว่างการพัฒนาธุรกิจและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองมรดกโลกอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคที่กำลังเกิดขึ้น

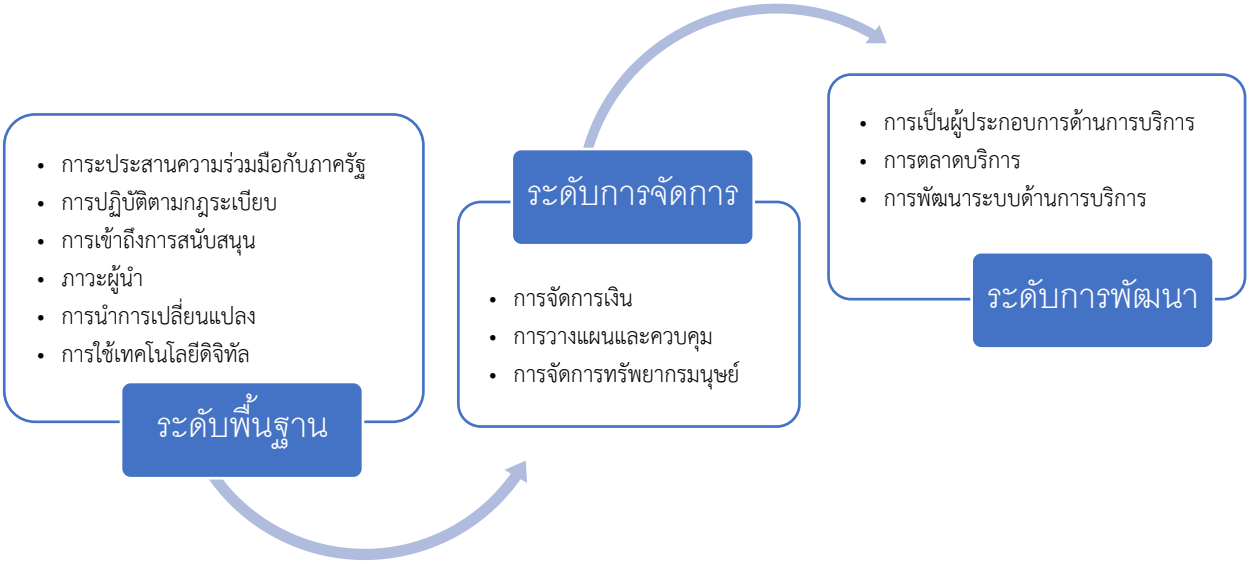

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการบริการของคนวัยหนุ่มในเมืองมรดกโลกนครหลวงพระบาง สรุปและให้ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้ดังนี้ ผู้ประกอบการและสมาคมผู้ประกอบการธุรกิจการบริการควรนำกรอบองค์ประกอบสมรรถนะการบริหารจัดการทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาวะผู้นำ การจัดการการเงิน การเป็นผู้ประกอบการด้านบริการ และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับภาครัฐที่มีความสำคัญสูงสุด เนื่องจากการดำเนินธุรกิจในเมืองมรดกโลกต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและแนวทางการอนุรักษ์ที่เข้มงวด จากผลการศึกษานี้ มีข้อเสนอแนะว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำองค์ประกอบที่ค้นพบไปพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นการบูรณาการระหว่างการบริหารธุรกิจสมัยใหม่และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมถึงควรจัดตั้งศูนย์พัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจควบคู่ไปกับการรักษาคุณค่าของเมืองมรดกโลก สำหรับการวิจัยในอนาคตควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาสมรรถนะแต่ละด้าน แนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของเมืองมรดกโลก และการพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลก เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์. (2554). คู่มือ การค้าและการลงทุน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก https://www.dft.go.th/Portals/3/Users/001/01/1/LaosTradeandInvestmentHandbook.pdf

ณัฏฐพัชร มณีโรจน์. (2560). กำรจัดกำรกำรท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 25-46.

เทพดวงจันทร์ บุญธิเดช. (2567). การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรธุรกิจการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย, 5(2), 38-51.

ธนาภรณ์ตราชู และฉลองศรีพิมลสมพงศ์. (2564). การพัฒนาความสามารถในการปรับตัวของธุรกิจนำเที่ยวไทยเพื่อตอบสนองอุปสงค์การท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 14(1), 14-23.

ปิยะนุช เงินคล้าย. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารเกษมบัณฑิต, 19(พิเศษ), 161-174.

พูลำพอน สีหาวง. (2563). กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อความมีประสิทธิผลของคณะชาวหนุ่มประชาชนปฏิวัติลาว แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศรัณยา เลิศพุทธรักษ์ และคณะ. (2556). คุณภาพการบริการของธุรกิจโรงแรมใน สปป.ลาว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกรณีศึกษา นครหลวงเวียงจันทน์. วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์, 8(1), 58-63.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562). ตลาดค้าปลีก สปป.ลาว โอกาสทำเงิน SME ไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/SME-Lao-18-10-19.aspx

อินทะวงศ์ คตพังนา และศริพันธุ์ จุรีมาศ. (2565). รูปแบบกลยุทธ์การบรูหารความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว). วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม, 9(3), 45-59.

Traveloka. (2024). 25 ที่เที่ยวหลวงพระบาง สัมผัสดินแดนมรดกโลก และเมนูอาหารสุดแซ่บที่ไม่ควรพลาด. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก https://www.traveloka.com/th-th/explore/activities/25-places-to-travel-luang-prabang/51702

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 162-173

บทความวิชาการ : Academic article

การวิเคราะห์และสร้างแบบฝึกหัดจากบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tárrega บนกีตาร์คลาสสิก*

ANALYSIS AND CREATION OF EXERCISES FROM SONGS LAGRIMA OF FRANCISCO TARREGA ON CLASSICAL GUITAR

สิปปภาส ตัญจนะ*, พัฒนกร หุลกิจ
Sippapas Tanjana*, Pattanakorn Hunlakit
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University, Suratthani, Thailand
*Corresponding author E-mail: sanjiomusic@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง การวิเคราะห์และสร้างแบบฝึกหัดจากบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tárrega บนกีตาร์คลาสสิก ผู้ศึกษาได้ศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ 1) ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลประวัติความเป็นมาของบทเพลงและผู้ประพันธ์ Francisco Tárrega เป็นนักกีตาร์คลาสสิกและนักประพันธ์บทเพลงชาวสเปนที่มีชื่อเสียงในยุคโรแมนติก Tárrega ประพันธ์เพลงไว้เป็นจำนวนมากตั้งแต่ระบบเบื้องต้นที่ผู้เริ่มฝึกหัดกีตาร์คลาสสิกสามารถศึกษาและฝึกฝนตามได้ไปจนถึงเพลงที่มีความซับซ้อน อีกทั้ง Tárrega เป็นผู้คิดค้นการดีดแบบพักสาย (Rest Stroke) และท่านั่งบรรเลงกีตาร์คลาสสิกโดยวางขาซ้ายบนแทนวางขาและนำกีตาร์คลาสสิกมาวางไว้ที่ขาด้านซ้ายของผู้บรรเลง เป็นท่านั่งบรรเลงที่ได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบัน 2) วิเคราะห์บทเพลงอย่างละเอียดในประเด็น ดังต่อไปนี้ 2.1) การวิเคราะห์ Harmony ขั้นคู่เสียงและทางเดินคอร์ด 2.2) วิเคราะห์แนวทำนอง Melodic Line และ 3) มุมมองการตีความบทเพลงในฐานะผู้บรรเลง รวมถึงเทคนิคต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทเพลง ทั้งรูปแบบเทคนิคการประพันธ์และเทคนิคการบรรเลง หลักทฤษฎีทางดนตรีต่าง ๆ นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา พัฒนาต่อยอดการสร้างเป็นแบบฝึกหัดจำนวน 5 แบบฝึกหัด โดยผู้เขียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์มาจากการสังเกต (Observation) ศิลปินที่นำบทเพลงนี้มาบรรเลง และการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) กับผู้สอนในรายวิชากีตาร์คลาสสิก รวมถึงการมีส่วนร่วมของนักศึกษารายวิชากีตาร์คลาสสิกตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 - 4 โดยนำแบบฝึกหัดดังกล่าวมาพัฒนาต่อยอดในการเรียนการสอนและเพิ่มทักษะและความคล่องตัวในการบรรเลงกีตาร์คลาสสิก สำหรับนักศึกษารายวิชากีตาร์คลาสสิกและผู้ที่สนใจในด้านการบรรเลงกีตาร์คลาสสิกต่อไป

คำสำคัญ: กีตาร์คลาสสิค, การวิเคราะห์, แบบฝึกหัด, ฟรานซิสโก้ ทาร์เรก้า, ลากริมา

Abstract

Academic article on analysis and creation of exercises from Francisco Tarrega's Lagrima on classical guitar. The researchers studied the following issues: 1) Research and find information on the songs and their composer, Francisco Tárrega. He was a renowned Spanish classical guitarist and composer of the Romantic period. Tárrega has composed many compositions,

* Received December 21, 2024; Revised January 8, 2025; Accepted January 15, 2025

ranging from basic systems that beginners can study and practice on the classical guitar to more complex pieces. Tárrega also invented the rest stroke and the classical guitar playing position by placing the left leg on the left leg instead of the leg rest. The classical guitar on the player's left leg has been a popular playing position up until now. 2) Analyze the song in detail on the following points: 2.1) Analysis of Harmony of Notes and Chord Progressions, 2.2) Analyze the Melodic Line, and 3) Perspectives on interpreting music as a performer, including various techniques in the song. The compositional and performance techniques and various musical theories take the knowledge gained from studying and develop it further into five exercises. The author has analyzed and synthesized this song from observations of the artists who performed it and focus group discussions with classical guitar instructors, including the participation of classical guitar students from years 1 - 4. Using the aforementioned exercises will further develop teaching methods and increase skills and agility in playing classical guitar for students of classical guitar courses and those interested in playing classical guitar.
Keywords: Classical Guitar, Analysis, Exercise, Francisco Tarrega, Lagrima

บทนำ

บทเพลง Lágrima ของ Francisco Tárrega นักกีตาร์คลาสสิกชาวสเปนถูกประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1891 เป็นหนึ่งในบทเพลงยอดนิยมที่นักกีตาร์คลาสสิกนำมาฝึกฝนทักษะและบรรเลง เนื่องจากบทเพลงนี้จัดว่าเป็นบทเพลงสำหรับฝึกทักษะทางด้านกีตาร์คลาสสิกระดับต้นถึงกลาง เหมาะสำหรับผู้เริ่มต้นได้เป็นอย่างดีคำว่า "Lágrima" ในภาษาสเปนหมายถึง “น้ำตา” Francisco Tárrega ได้ประพันธ์เพลงนี้ขึ้นเมื่อครั้งที่ตัวเขาได้เข้ามาใช้ชีวิตที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เพื่อแสดงการสื่อความหมายถึงความความรู้สึกที่คิดถึงบ้านเกิดในประเทศสเปน

ฟรันซิสโก ทาร์เรกา (Francisco Tárrega) เกิดเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 1825 ในเมืองบิยาร์เรอัลแคว้นบาเลนเซีย ประเทศสเปน เสียชีวิตในปี ค.ศ. 1909 เป็นนักกีตาร์คลาสสิกชาวสเปน ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการบรรเลงกีตาร์คลาสสิกในช่วงยุคโรแมนติก ทาร์เรกา เป็นที่รู้จักในฐานะนักกีตาร์คลาสสิกและนักประพันธ์เพลงที่มีชื่อเสียงอย่างมาก และยังได้ถูกยกย่องให้เป็นบิดาของกีตาร์คลาสสิกยุคใหม่ ซึ่งผลงานและการประพันธ์ของ ทาร์เรกา มีอิทธิพลต่อวงการกีตาร์คลาสสิกจนถึงปัจจุบัน (Wade, G., 2001)

ทาร์เรกา ได้ประพันธ์บทเพลงสำหรับกีตาร์คลาสสิก โดยมุ่งเน้นการประพันธ์เพลงที่ใช้อารมณ์และความรู้สึกในการบรรเลง โดยได้รับอิทธิพลจากดนตรีพื้นบ้านของสเปนและดนตรีจากหลาย ๆ วัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหรับมาผสมผสานกับความเป็นดนตรียุคโรแมนติกได้อย่างสมบูรณ์แบบ มีหลายบทเพลงที่ประพันธ์โดย Francisco Tárrega เป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน เช่น Recuerdos de la Alhambra, Tango Maria, Largrima, Capricho Árabe, Gran Vals และ Danza Mora เป็นต้น บทเพลงที่กล่าวมาข้างต้นล้วนมีเทคนิคการบรรเลงที่ยังใช้อยู่ในปัจจุบันและเป็นบทเพลงที่นักกีตาร์คลาสสิกในยุคปัจจุบันนิยมนำมาบรรเลงกันอยู่เรื่อยมา (ชานน สืบสม, 2021)

การวิเคราะห์โครงสร้างบทเพลง Largrima ของ Francisco Tárrega ตัวบทเพลงมีจำนวน 24 ห้องบรรเลงอยู่ในจังหวะ Andante (ความเร็วอยู่ระหว่าง 76 - 108 Bpm) บทเพลงนี้มีสังคีตลักษณ์ในรูปแบบ A-B-A หรือสังคีตลักษณ์รูปแบบ เทอร์นารีฟอร์ม (Ternary Form) (Green, D. M., 1979) โดยในท่อน A จะคีย์ E major ระหว่างห้องที่ 1 - 8 จากนั้นเล่นซ้ำตั้งแต่ห้องที่ 1 อีกครั้ง และจึงจะมาเข้าท่อน B ในห้องที่ 9 ซึ่งจะอยู่บนบันไดเสียง E Minor ระหว่างห้องที่ 9 - 16 จากนั้นในห้องที่ 17 - 24 ได้มีการเปลี่ยนกลับมาใช้บันไดเสียง E major โดยลักษณะของตัวโน้ตที่ปรากฏในห้องดังกล่าวมีลักษณะเหมือนกับตัวโน้ตในท่อน A ทั้งหมด บทเพลงนี้อยู่ใน

อัตราส่วนจังหวะแบบ 3/4 ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่าบทเพลง Largrima ของ Francisco Tárrega มีการใช้เทคนิค Arpeggio ในการบรรเลงหลายจุดของบทเพลงนี้ โดยบริบทภาพรวมของบทเพลงจะบรรเลงเป็นลักษณะโน้ตขั้นคู่ 3 ตามด้วยโน้ตตัวที่ 5 ของคอร์ด ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่าสามารถทำเทคนิคที่ปรากฏในบทเพลงนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบรรเลงเทคนิคแบบ ขั้นคู่ และ อาร์เพจจิโอ สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นแบบฝึกหัดเพื่อใช้ในการฝึกซ้อมกีตาร์คลาสสิกและเพื่อใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา กีตาร์คลาสสิกต่อไปได้

รูปแบบการวิเคราะห์บทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega

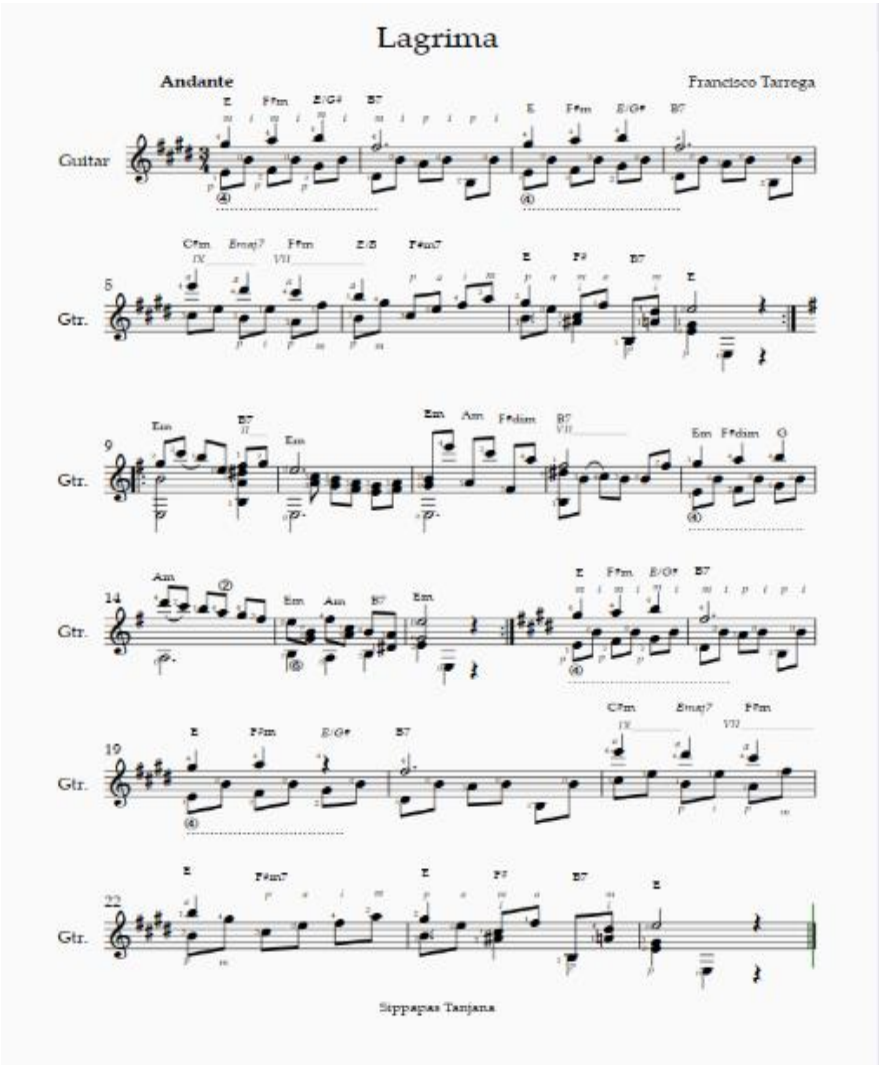

ภาพที่ 1 ภาพรวมของโน้ตเพลง Lagrima

ผู้ศึกษามีจุดประสงค์ในการวิเคราะห์บทเพลงในประเด็นดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ Harmony ขั้นคู่เสียงและทางเดินคอร์ดของบทเพลง
2. วิเคราะห์แนวทำนอง (Melodic Line)
3. มุมมองการตีความบทเพลงในฐานะผู้บรรเลง
4. การสังเคราะห์บทเพลงออกมาเป็นแบบฝึกหัด

วิเคราะห์ Harmony ขั้นคู่เสียงและทางเดินคอร์ดของบทเพลง

ลักษณะของขั้นคู่และคอร์ดที่ปรากฏในบทเพลง Lagrima ผู้เขียนจะอธิบายลักษณะของขั้นคู่และคอร์ดที่ปรากฏอย่างละเอียดโดยจะแบ่งลักษณะการอธิบายออกเป็นท่อนเพลง ดังนี้

ท่อน A ระหว่างห้องที่ 1 - 8 และห้องที่ 17 – 24

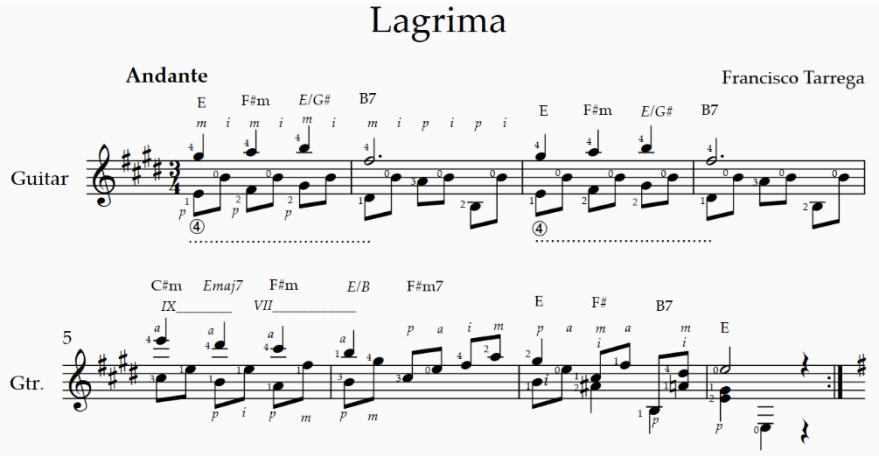

ภาพที่ 2 โน้ตเพลง Lagrima ในท่อน A ระหว่างห้องที่ 1 - 8

โน้ตในท่อนดังกล่าวอยู่ในกุญแจเสียง E Major โดยพบทฤษฎีและเทคนิคที่ใช้ในบทเพลงของท่อนดังกล่าว ดังนี้

1. ขั้นคู่เสียง (Intervals) การใช้โน้ตขั้นคู่ในท่อนดังกล่าวมีรูปแบบทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่

1.1 ขั้นคู่เสียงหลักและขั้นคู่เสียงรองแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) (สมชาย รัศมี, 2559) ซึ่งรูปแบบขั้นคู่ดังกล่าวที่พบในบทเพลงท่อนนี้ คือ ขั้นคู่ 3 เมเจอร์และ 3 ไมเนอร์ ลักษณะของขั้นคู่ดังกล่าวพบอยู่ห้องที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 17, 18, 19, 20, 21, 22

1.2 ขั้นคู่เสียงสมบูรณ์ (Perfect Intervals) ซึ่งรูปแบบขั้นคู่ดังกล่าวที่พบในบทเพลงท่อนนี้ คือ ขั้นคู่ 8 เพอร์เฟค ลักษณะของขั้นคู่ดังกล่าวพบอยู่ห้องที่ 6, 22

1.3 ขั้นคู่เสียงหลักและขั้นคู่เสียงรอง รูปแบบทั่วไป (Major & Minor Intervals) ลักษณะของขั้นคู่ดังกล่าวพบอยู่ห้องที่ 7, 23

2. คอร์ดและทางเดินคอร์ด (Chord and Chord Progression) คอร์ดที่ปรากฏในท่อน A ของบทเพลง Lagrima สามารถจำแนกเป็นคอร์ดต่าง ๆ ได้ทั้งสิ้น จำนวน 9 คอร์ด ได้แก่ คอร์ด E, Emaj7, E/G#, E/B, F#, F#m7, A, B7, C#m

- คอร์ด E ปรากฏในห้องที่ 1, 3, 6, 7, 8
- คอร์ด Emaj7 ปรากฏในห้องที่ 5
- คอร์ด E/G# ปรากฏในห้องที่ 1, 3
- คอร์ด E/B ปรากฏในห้องที่ 6
- คอร์ด F# ปรากฏในห้องที่ 7
- คอร์ด F#m ปรากฏในห้องที่ 1, 3, 5
- คอร์ด F#m7 ปรากฏในห้องที่ 6
- คอร์ด B7 ปรากฏในห้องที่ 2, 4, 7
- คอร์ด C#m ปรากฏในห้องที่ 5

โดยคอร์ดดังกล่าวที่ปรากฏสามารถสรุปเป็นทางเดินคอร์ดในรูปแบบ Roman numerals (Kostka, S. & Payne, D., 2013) ได้ดังนี้

- รูปแบบที่ 1 ได้แก่ I - ii - I - V7 ปรากฏอยู่ในห้องที่ 1 - 4 โดยมีการเล่นซ้ำกัน 2 รอบ
- รูปแบบที่ 2 ได้แก่ vi - I - ii - I - vi ปรากฏอยู่ในห้องที่ 5 - 6
- รูปแบบที่ 3 ได้แก่ I - II (V - V7) - B7 - I ปรากฏอยู่ในห้องที่ 7 - 8

ท่อน B ระหว่างห้องที่ 9 - 16

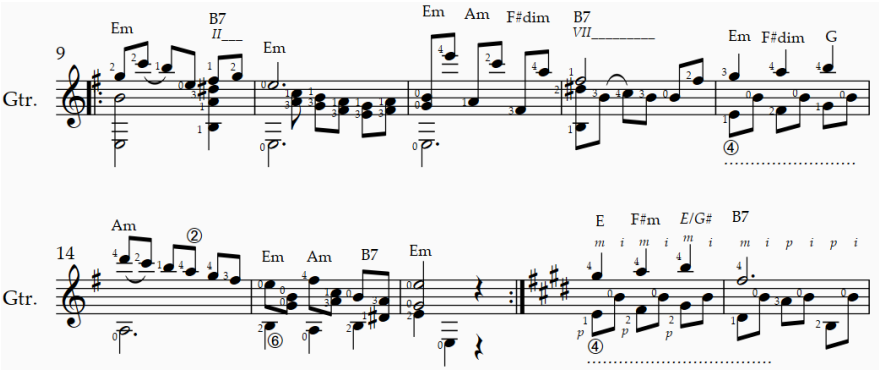

ภาพที่ 3 โน้ตเพลง Lagrima ในท่อน B ระหว่างห้องที่ 9 - 16

โน้ตในท่อนดังกล่าวได้มีการย้ายกุญแจเสียงมาใช้เป็นกุญแจเสียง E Minor (Parallel Harmonization) (Roig-Francolí, M., 2011)

โดยพบทฤษฎีและเทคนิคที่ใช้ในบทเพลงของท่อนดังกล่าว ดังนี้

1. ขั้นคู่เสียง (Intervals) การใช้โน้ตขั้นคู่ในท่อนดังกล่าวมีรูปแบบทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่

1.2 ขั้นคู่เสียงหลักและขั้นคู่เสียงรองแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) ซึ่งรูปแบบขั้นคู่ดังกล่าวที่พบในบทเพลงท่อนนี้ คือ ขั้นคู่ 3 เมเจอร์และ 3 ไมเนอร์ ลักษณะของขั้นคู่ดังกล่าวพบอยู่ห้องที่ 13 และ 15

1.3 ขั้นคู่เสียงและขั้นคู่เสียงรอง รูปแบบทั่วไป (Major & Minor Intervals) ลักษณะของขั้นคู่ดังกล่าวพบอยู่ห้องที่ 10, 11, 12 และ 15

1.4 ขั้นคู่ 8 เพิ่ม หรือขั้นคู่ 8 แบบมีระยะกว้าง 2 ช่วงเสียง (Augmented Octave Intervals) ลักษณะของขั้นคู่ดังกล่าวพบอยู่ห้องที่ 16

1.5 คอร์ดและทางเดินคอร์ด (Chord and Chord Progression) คอร์ดที่ปรากฏในท่อน B ของบทเพลง Lagrima สามารถจำแนกเป็นคอร์ดต่าง ๆ ได้ทั้งสิ้นจำนวน 5 คอร์ด ได้แก่ คอร์ด Em, F#dim, G Am, B7

- คอร์ด Em ปรากฏในห้องที่ 9, 10, 11, 13, 15, 16
- คอร์ด F#dim ปรากฏในห้องที่ 11, 13
- คอร์ด G ปรากฏในห้องที่ 13
- คอร์ด Am ปรากฏในห้องที่ 11, 14, 15
- คอร์ด B7 ปรากฏในห้องที่ 9, 12, 15

โดยคอร์ดดังกล่าวที่ปรากฏสามารถสรุปเป็นทางเดินคอร์ดในรูปแบบ Roman numerals ได้ดังนี้

- รูปแบบที่ 1 ได้แก่ i - V7 - i อยู่ในห้องที่ 9, 10
- รูปแบบที่ 2 ได้แก่ i - vi - ii° - V7 อยู่ในห้องที่ 11, 12

- รูปแบบที่ 3 ได้แก่ i - ii° - III - vi อยู่ในห้องที่ 13, 14
- รูปแบบที่ 4 ได้แก่ i - vi - V7 - i อยู่ในห้องที่ 15, 16

ในท่อนนี้มีคอร์ด B7 ปรากฏขึ้นในบทเพลงซึ่งคอร์ดดังกล่าวไม่ได้อยู่บนบันไดเสียง E minor แต่ทำหน้าที่เป็นคอร์ดที่ 5 (Secondary Dominant) (บัญชา อาษากิจ, 2560) ให้แก่คอร์ด E minor ซึ่งเป็นคอร์ดที่ 1 บนบันไดเสียงในท่อนเพลงดังกล่าว ทำให้เกิดความรู้สึกนำ (Tension) เพื่อที่จะทำให้รู้สึกคลี่คลาย (Resolve) ก่อนดำเนินกลับมาที่คอร์ด E minor ซึ่งเป็นคอร์ดที่ 1 บนบันไดเสียงนี้ เป็นวิธีการที่ช่วยเพื่อเพิ่มสีสันและความน่าสนใจให้กับบทเพลง

วิเคราะห์แนวทำนอง (Melodic Line)

การวิเคราะห์บทเพลง Lagrima ผู้ศึกษาได้แบ่งแนวทางการวิเคราะห์ออกเป็น ดังนี้

1. วิเคราะห์แนวทำนองหลักของบทเพลง
2. วิเคราะห์เทคนิคที่พบในบทเพลง
3. จุดเคเดนซ์ (Cadence)

แนวทำนองท่อน A ระหว่างห้องที่ 1 - 8

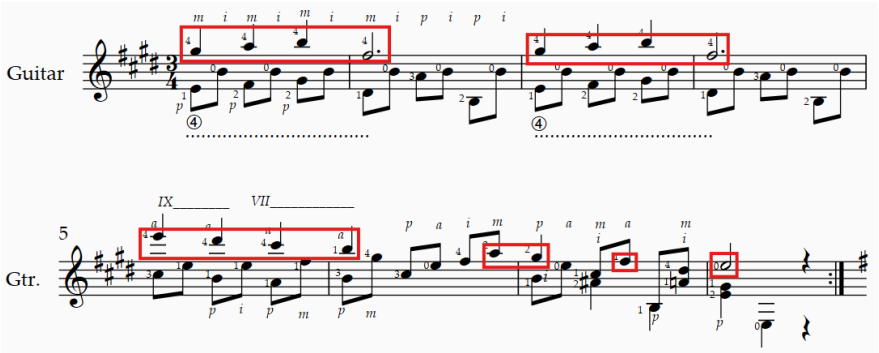

ภาพที่ 4 ภาพแสดงลักษณะแนวทำนองในห้องที่ 1 - 8 ของบทเพลง Lagrima

1. วิเคราะห์แนวทำนองหลักของบทเพลง

ในท่อนนี้จะสังเกตเห็นว่าแนวทำนองหลักจะอยู่ในโน้ตแนวบนสุดทั้งหมด เป็นวลีทำนองด้วยกัน 4 วลี โดยมีลักษณะรูปแบบของวลีเป็นรูปแบบทำนองย่อยหลักทั้งหมด (Motif) โดยวลีที่ 1 และวลีที่ 2 จะมีลักษณะที่เหมือนกัน ซึ่งทั้ง 2 วลีอยู่ในห้องที่ 1 - 4 รูปวลีที่เหมือนกันดังกล่าว สามารถเรียกรูปแบบวลีนี้ว่า การซ้ำตัวเอง (Repeats Itself) (สมชาย รัศมี, 2559) วลี 3 จะอยู่ในห้องที่ 5 และ 6 วลีที่ 4 อยู่ในจังหวะยกที่ 3 ของห้องที่ 6 จนถึงจังหวะตกที่ 1 ของห้องที่ 7 และโน้ต F# ในจังหวะยกที่ 2 ของห้องที่ 7 รวมถึงโน้ต E ในห้องที่ 8 ด้วยโน้ตตัวที่ต่ำสุดของแนวทำนอง คือ E ในช่องที่ 4 และโน้ตตัวที่สูงสุดในแนวทำนอง คือ โน้ต E ในเส้นน้อยเส้นที่ 3

ในท่อนดังกล่าวหากมองให้เป็นประโยคของบทเพลง (Phase) ในท่อนนี้จะมีด้วยกัน 2 ประโยค ได้แก่ ประโยคที่ 1 ปรากฏในห้องที่ 1 - 4 และประโยคที่ 2 ปรากฏในห้องที่ 5 - 8

2. วิเคราะห์เทคนิคที่พบในบทเพลง

พบเทคนิคที่พบในบทเพลง Lagrima ท่อนนี้เป็นเทคนิคการประพันธ์แบบ Ostinato โดยลักษณะเทคนิคที่พบในบทเพลง Lagrima ในท่อน A มีลักษณะ ดังนี้

2.1 รูปแบบจังหวะของทำนองที่เหมือนกันรูปแบบที่ 1 ปรากฏในห้องที่ 1, 3, 5, 7

2.2 รูปแบบจังหวะของทำนองที่เหมือนกันรูปแบบที่ 2 ปรากฏในห้องที่ 2, 4, 6

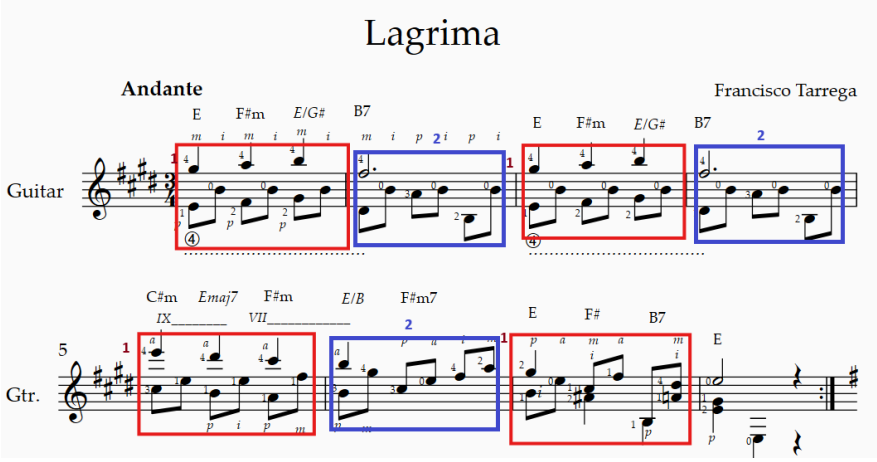

ภาพที่ 5 รูปแบบเทคนิคการประพันธ์แบบ Ostinato ของบทเพลง Lagrima ในท่อน A

3. จุดเคเดนซ์ (Cadence)

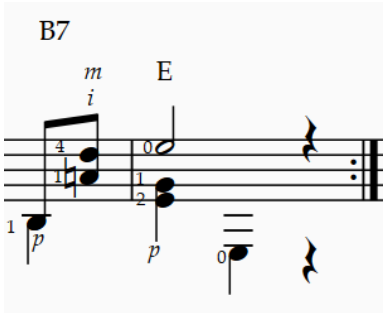

ภาพที่ 6 จุดเคเดนซ์จบท่อนของท่อน A ในบทเพลง Lagrima

ลักษณะของจุดเคเดนซ์ของบทเพลง Lagrima ในท่อนนี้จะอยู่ถ้ายประโยคที่ 2 ในห้องที่ 7 - 8 ซึ่งเป็น 2 คอร์ดสุดท้ายของบทเพลงในท่อนนี้ลักษณะคอร์ดที่ปรากฏ ได้แก่ คอร์ด B7 ซึ่งทำหน้าที่เป็นคอร์ดที่ 5 (V7) มาจบที่คอร์ดที่ 1 คือ คอร์ด E Major (I) ในห้องที่ 8 ซึ่งโน้ตตัวบนสุดของคอร์ด E คือ โน้ตโทนิค จึงจัดได้ว่ารูปแบบเคเดนซ์ดังกล่าวที่ปรากฏเป็นรูปแบบ เคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (Perfect authentic cadence) (Clendinning, J. P. & Marvin, E. W., 2016)

แนวทำนองท่อน B ระหว่างห้องที่ 9 – 16

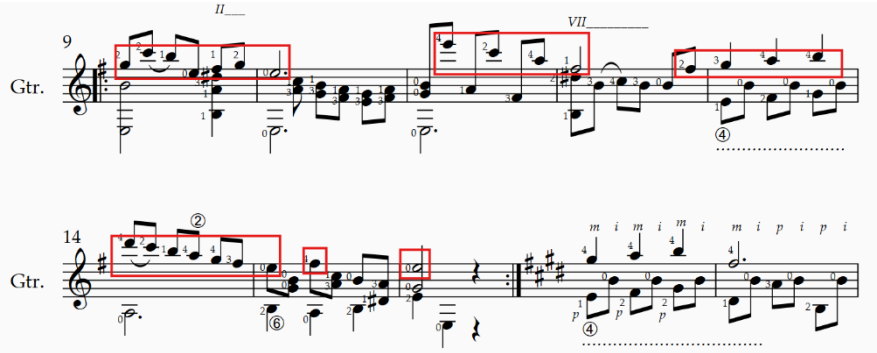

ภาพที่ 7 ภาพแสดงลักษณะแนวทำนองในห้องที่ 9 - 16 ของบทเพลง Lagrima

1. วิเคราะห์แนวทำนองหลักของบทเพลง

ในท่อนนี้จะสังเกตเห็นว่าแนวทำนองหลักจะอยู่ในโน้ตแนวบนสุดทั้งหมด มีวลีของทำนองทั้งหมด 4 วลี โดยวลีทำนองย่อยหลัก (Motif) อยู่ในวลี 1, 2 และ 4 ส่วนวลีที่ 3 เป็นลักษณะวลีทำนองย่อยรองในท่อนนี้ (Figure) วลีที่ 1 ปรากฏอยู่ในห้องที่ 9 - 10, วลีที่ 2 ปรากฏอยู่ในห้องที่ 11 - 12 วลีที่ 3 ปรากฏอยู่ในห้องที่ 12 - 13 วลีที่ 4 ปรากฏอยู่ในห้องที่ 14 – 16 โน้ตตัวที่ต่ำสุดของแนวทำนอง คือ E ในช่องที่ 4 และโน้ตตัวที่สูงสุดในแนวทำนอง คือ โน้ต E ในเส้นน้อยเส้นที่ 3

2. วิเคราะห์เทคนิคที่พบในบทเพลง

พบเทคนิคที่พบในบทเพลง Lagrima ท่อนนี้เป็นเทคนิคการบรรเลงแบบ ดิเซนดิงซเลอ (Descending Slur) และเอเซนดิงซเลอ (Ascending Slur) โดยลักษณะเทคนิคที่พบในบทเพลง Lagrima ในท่อน B มีลักษณะ ดังนี้

2.1 ดิเซนดิงซเลอ (Descending Slur) คือ การเชื่อมเสียงจากโน้ตเสียงสูงไปยังโน้ตเสียงต่ำ บรรเลงโดยนิ้วมือซ้ายนิ้ว 2 กดลงบนช่องที่ 8 สายที่ 1 และใช้นิ้ว 1 กดลงบนช่องที่ 7 ในจังหวะที่ 2 จากนั้นบรรเลงโน้ตตัวแรกด้วยใช้นิ้วมือขวาดีด นิ้วมือซ้ายนิ้ว 1 เกี่ยวสายลงเพื่อที่จะให้ได้เสียงโน้ตตัวถัดไปทันที โดยไม่ใช้นิ้วมือขวาดีดซ้ำ ลักษณะเทคนิคดังกล่าวปรากฏอยู่ในห้องที่ 9 และ 14 ของบทเพลง (Turek, R., 1996)

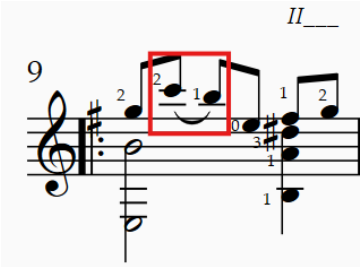

ภาพที่ 8 เทคนิค ดิเซนดิงซเลอ (Descending Slur) ในห้องที่ 9 ของบทเพลง Lagrima

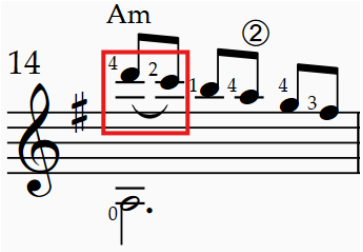

ภาพที่ 9 เทคนิค ดิเซนดิงซเลอ (Descending Slur) ในห้องที่ 14 ของบทเพลง Lagrima

2.2 เอเซนดิงซเลอ คือ การเชื่อมเสียงจากโน้ตต่ำไปยังโน้ตสูง บรรเลงโดยใช้นิ้วมือซ้ายนิ้ว 3 กดลงบนช่องที่ 9 สายที่ 4 จากนั้นใช้นิ้วมือซ้ายนิ้ว 4 เคาะสายลงบนช่องที่ 10 สายที่ 4 ไปยังโน้ตที่มีระดับเสียงสูงขึ้น ลักษณะเทคนิคดังกล่าวปรากฏอยู่ในห้องที่ 12 ของบทเพลง

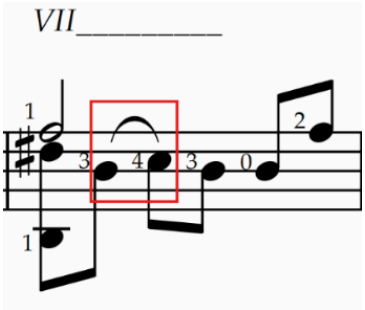

ภาพที่ 10 เทคนิค เอเซนดิงซเลอ (Ascending Slur) ในห้องที่ 12 ของบทเพลง Lagrima

3. จุดเคเดนซ์ (Cadence)

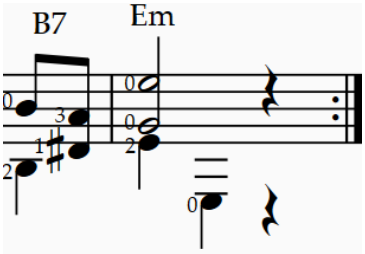

ภาพที่ 11 จุดเคเดนซ์จบท่อนของท่อน A ในบทเพลง Lagrima

ลักษณะของจุดเคเดนซ์ของบทเพลง Lagrima ในท่อนนี้จะอยู่ท้ายประโยคที่ 2 ในห้องที่ 15 - 16 ซึ่งเป็น 2 คอร์ดสุดท้ายของบทเพลงในท่อนนี้ลักษณะคอร์ดที่ปรากฏ ได้แก่ คอร์ด B7 (V7) ซึ่งคอร์ดดังกล่าวไม่ได้อยู่บนบันไดเสียง E Minor แต่ทำหน้าที่เป็นคอร์ดที่ 5 (V7) เรียกรูปแบบของคอร์ดนี้ว่า Secondary Dominant ให้แก่คอร์ด E minor ซึ่งเป็นคอร์ด ที่ 1 (i) มาจบที่คอร์ดที่ 1 คือ คอร์ด E Major ในห้องที่ 16 ซึ่งโน้ตตัวบนสุดของคอร์ด E คือ โน้ตโทนิค จึงจัดได้ว่ารูปแบบเคเดนซ์ดังกล่าวที่ปรากฏเป็นรูปแบบ เคเดนซ์ ปิดแบบสมบูรณ์ (Perfect authentic cadence) (ณัชชา พันธุ์เจริญ, 2563); (Turek, R., 1996)

มุมมองการตีความบทเพลงในฐานะผู้บรรเลง

ในบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega ผู้ศึกษาได้ศึกษาประวัติของผู้ประพันธ์ ประวัติความเป็นมาของบทเพลง ตลอดจนถึงศึกษาแนวทางการบรรเลงจากนักบรรเลงกีตาร์คลาสสิกที่ได้นำบทเพลงดังกล่าวมาบรรเลงผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ในหลายช่อง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเพลงอย่างถ่องแท้จนทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มาใช้ในการตีความบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega ได้ดังนี้

1. ในห้องเพลงที่ปรากฏลักษณะโน้ตขั้นคู่เสียงแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) ของทุกห้องในบทเพลง สามารถบรรเลงโดยใช้เทคนิคการบรรเลงแบบ การประดับเสียง (Acciaccatura) (Randel, D. M., 2003) ในโน้ตแนวเบสเพื่อจะบรรเลงแนวเบสก่อนแนวทำนอง โดยบรรเลงโน้ตแนวเบสนำหน้าโน้ตแนวทำนองก่อนเล็กน้อย แทนที่จะบรรเลงโน้ตทุกแนวเสียงพร้อมกันเพื่อความไพเราะของบทเพลงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถหน่วงจังหวะในการบรรเลงเล็กน้อยเพื่อความชัดของทำนองที่บรรเลงและเพิ่มความไพเราะในขณะที่บรรเลงขึ้นอีกด้วย

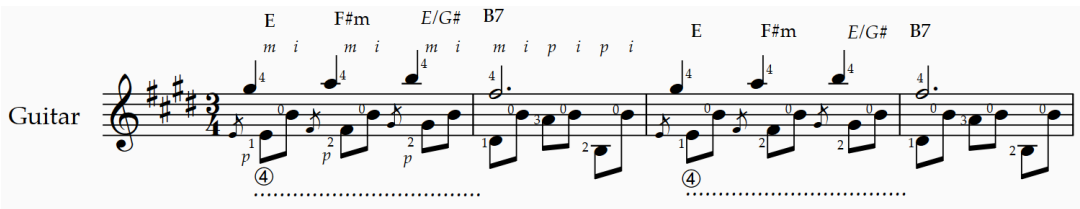

ภาพที่ 12 ตัวอย่างลักษณะการใช้เทคนิค การประดับเสียง (Acciaccatura)
ในบทเพลง Lagrima ระหว่างห้องที่ 1 - 4

2. สามารถใช้การกระจายโน้ตในคอร์ดอย่างรวดแบบ อะเพจจิโอ (Arpeggio) ในได้ในห้องที่ 8 ในจังหวะที่ 1 ห้องที่ 9 ในจังหวะที่ 1 และ 3 ห้องที่ 12 ในจังหวะที่ 1 ห้องที่ 16 ในจังหวะที่ 1 เพื่อเพิ่มความไพเราะขณะบรรเลงได้มากยิ่งขึ้น

3. สามารถใช้เทคนิค เนเชอร์รัล ฮาร์โมนิค (natural harmonics) คือ การบรรเลงฮาร์โมนิคแบบธรรมชาติ บรรเลงโดยใช้นิ้วมือซ้ายนิ้วที่ 4 แตะลงบนเฟรตที่ 12 สายที่ 1 ซึ่งเป็นโน้ต E ในจังหวะยกที่ 1 ของห้องที่ 11 ในบทเพลง แทนการบรรเลงรูปแบบเดิมเป็นการเพิ่มความสนใจและความไพเราะได้ในขณะบรรเลง

4. สามารถใช้เทคนิคการบรรเลงเพื่อไล่ระดับความเข้มของเสียงจากเบาไปดังแบบ เครสเชนโด (crescendo) ได้ในห้องที่ 1, 3, 13 และไล่ระดับความเข้มของเสียงจากดังมาเบาแบบ ดิเครสเชนโด (decrescendo) ได้ในห้องที่ 2, 4, 14 เพื่อเพิ่มความไพเราะในขณะบรรเลงได้มากยิ่งขึ้น

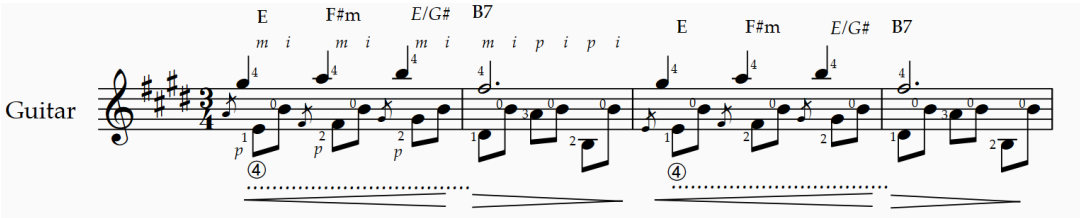

ภาพที่ 13 ตัวอย่างลักษณะการใช้เทคนิคการไล่ระดับความเข้มของเสียงแบบ เครสเชนโด (Crescendo) และแบบดิเครสเชนโด (Decrescendo) ในบทเพลง Lagrima ระหว่างห้องที่ 1 - 4

การสังเคราะห์บทเพลงออกมาเป็นแบบฝึกหัด

จากการศึกษาและวิเคราะห์บทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega ผู้ศึกษาได้นำความรู้ที่ได้มาต่อยอดพัฒนาโดยการสร้างแบบฝึกหัดจาก การบรรเลงขั้นคู่ในรูปแบบ ขั้นคู่เสียงแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) ซึ่งเป็นลักษณะการบรรเลงของบทเพลงที่โดดเด่นออกมาเป็น 3 แบบฝึกหัดได้ ดังนี้

ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 1 ผู้ศึกษาได้นำเอาวิธีการเล่นแบบ ขั้นคู่เสียงแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) ลักษณะการเล่นรูปแบบดังกล่าวเป็นลักษณะเด่นในบทเพลง Lagrima โดยขั้นคู่ผู้ศึกษาที่เลือกมาใช้เป็นลักษณะของขั้นคู่ 3 ทั้งหมดในบันไดเสียง G Major โดยบรรเลงอยู่บนสายที่ 1 และ 4 สลับกับโน้ตสายเปล่าเส้นที่ 2

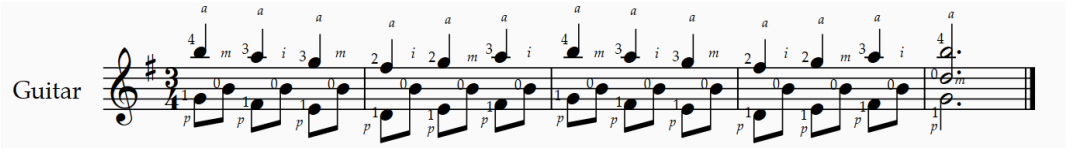

ภาพที่ 14 ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 1 และคิวอาร์โค้ด

ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 2 ผู้ศึกษาได้นำเอาแบบฝึกหัดที่ 1 มาพัฒนาต่อยอด โดยการใช้โน้ต 3 พยางค์ในแนวล่างของทำนองเพื่อเพิ่มความซับซ้อนและฝึกทักษะความสัมพันธ์ของมือซ้ายและมือขวามากยิ่งขึ้น

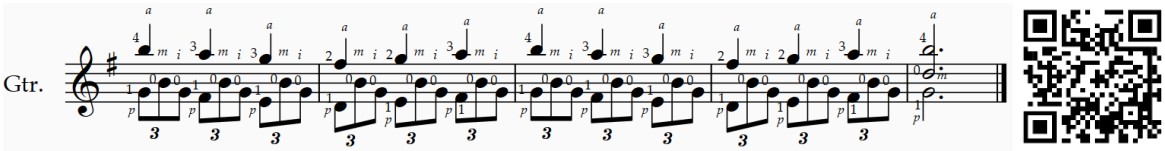

ภาพที่ 15 ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 2 และคิวอาร์โค้ด

ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 3 ผู้ศึกษาสร้างแบบฝึกหัดนี้ใช้รูปแบบเดียวกันกับแบบฝึกหัดที่ 1 โดยเปลี่ยนมาใช้กุญแจเสียง B Major โดยบรรเลงอยู่บนสายที่ 1 และ 4 สลับกับ โน้ตสายเปล่าเส้นที่ 2

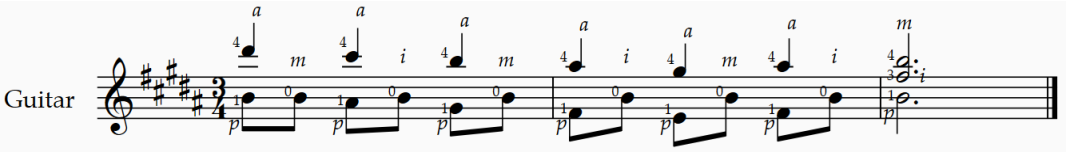

ภาพที่ 16 ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 3 และคิวอาร์โค้ด

ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 4 ผู้ศึกษาสร้างแบบฝึกหัดนี้ใช้รูปแบบเดียวกันกับแบบฝึกหัดที่ 1 โดยเปลี่ยนมาใช้กุญแจเสียง D Major โดยบรรเลงอยู่บนสายที่ 2 และ 5 สลับกับ โน้ตสายเปล่าเส้นที่ 3

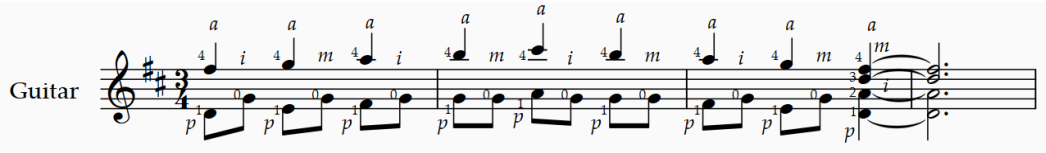

ภาพที่ 17 ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 4 และคิวอาร์โค้ด

ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 5 แบบฝึกหัดนี้จะมีลักษณะคล้ายกันกับแบบฝึกหัดที่ 2 อยู่บันไดเสียง D Major เป็นการต่อยอดจากแบบฝึกหัดที่ 4 โดยการบรรเลงโน้ต 3 พยางค์ในแนวล่างของแบบฝึกหัดเพื่อเพิ่มทักษะการปฏิบัติมือซ้ายและมือขวาบนกีตาร์คลาสสิกได้ดียิ่งขึ้น

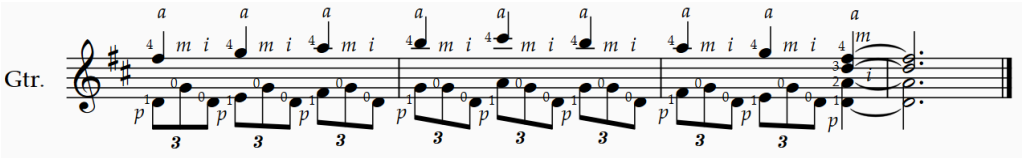

ภาพที่ 18 ตัวอย่างแบบฝึกหัดที่ 5 และคิวอาร์โค้ด

จากแบบฝึกหัดทั้ง 5 แบบนี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์และสังเคราะห์มาจากการสังเกต (Observation) ศิลปินที่นำบทเพลงนี้มาบรรเลงและการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) กับผู้สอนในรายวิชากีตาร์คลาสสิกรวมถึงการมีส่วนร่วมของนักศึกษารายวิชากีตาร์คลาสสิกตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 - 4 โดยนำแบบฝึกหัดดังกล่าวมาพัฒนาต่อยอดในการเรียนการสอนในโอกาสต่อไป

สรุป

จากการศึกษาการวิเคราะห์เทคนิคในบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega ในบทเพลง Lagrima บนกีตาร์คลาสสิก ผู้ศึกษาได้สร้างแบบฝึกหัดที่ได้จากการวิเคราะห์และศึกษาบทเพลง สามารถนำมาสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ จากการศึกษาการวิเคราะห์เทคนิคในบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega ในบทเพลง Lagrima บนกีตาร์คลาสสิก พบว่า บทเพลง Lagrima อยู่ในสังคีตลักษณ์รูปแบบของเทอร์นารีฟอร์ม (Ternary form) โดยแบ่งลักษณะท่อนเพลงเป็นแบบ A-B-A โดยท่อน A จะอยู่ในห้องที่ 1 - 8 และ 17 - 24 และท่อน B อยู่ในห้องที่ 9 - 16 เทคนิคที่พบในบทเพลงมีการใช้ขั้นคู่เสียงแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) ที่เป็นลักษณะเด่นของบทเพลงที่พบได้ในบทเพลงทั้งท่อน A และท่อน B ในท่อน B ได้มีการย้ายบันไดเสียงจาก E Major มาอยู่บนบันไดเสียง E Minor ซึ่งเป็นบันไดเสียงคู่ขนาน (Parallel Harmonization) ในท่อนดังกล่าวได้มีการนำคอร์ด B7

ซึ่งเป็นคอร์ดที่ 5 ของบันไดเสียง E Minor มาใช้เป็นคอร์ดที่ 5 (V7) ในลักษณะ Secondary Dominant เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับบทเพลงในท่อนดังกล่าว มีการใช้เทคนิคการประพันธ์แบบ ออสตินาโต้ (Ostinato) ในท่อน A เทคนิคการบรรเลงแบบดิเซนดิงซเลอ (Descending Slur) และเอเซนดิงซเลอ (Ascending Slur) พบได้ในท่อน B ของบทเพลง ผู้ศึกษาได้ทำการตีความบทเพลง Lagrima ในฐานะผู้บรรเลง จึงมีแนวทางในการพัฒนาการบรรเลงบทเพลง Lagrima ของ Francisco Tarrega ได้ดังนี้ 1) เพลง สามารถบรรเลงโดยใช้เทคนิคการบรรเลงแบบการประดับเสียง (Acciaccatura) ในโน้ตแนวเบสเพื่อจะบรรเลงแนวเบสก่อนแนวทำนอง โดยบรรเลงโน้ตแนวเบสนำหน้าโน้ตแนวทำนองก่อนเล็กน้อยเพื่อความไพเราะและความน่าสนใจให้บทเพลงในขณะที่บรรเลง 2) สามารถใช้การกระจายโน้ตในคอร์ดอย่างรวดแบบ อะเพจจิโอ (Arpeggio) ในห้องเพลงที่ปรากฏลักษณะในรูปแบบคอร์ดได้ในทุกห้องของบทเพลง 3) สามารถใช้เทคนิค เนเชอร์รัล ฮาร์โมนิค (Natural Harmonics) บรรเลงในห้องที่ 11 ในห้อง E สายที่ 1 แทนการบรรเลงรูปแบบเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในขณะบรรเลงได้มากยิ่งขึ้น และ 4) การใช้เทคนิคการไล่ระดับความเข้มของเสียงแบบ เครสเชนโด (Crescendo) และแบบดิเครสเชนโด (decrescendo) มาใช้ในการบรรเลงบทเพลงเพื่อให้บทเพลงมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาได้นำความที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ออกเป็นแบบฝึกหัดเพื่อต่อยอดและพัฒนาทักษะการบรรเลงกีตาร์คลาสสิกจำนวน 5 แบบฝึกหัด โดยผู้ศึกษาได้หยิบเอา การบรรเลงขั้นคู่ในรูปแบบ ขั้นคู่เสียงแบบระยะกว้าง 1 ช่วงทบเสียง (Compound Intervals) ซึ่งเป็นลักษณะการบรรเลงของบทเพลงที่โดดเด่นของบทเพลง Lagrima มาสร้างเป็นแบบฝึกหัดทั้ง 5 แบบนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและต่อยอดความรู้ทางดนตรีและทักษะความรู้ความเข้าใจในการบรรเลงกีตาร์คลาสสิกสำหรับผู้ที่สนใจต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชานน สืบสม. (2021). การสร้างแบบฝึกหัดกีตาร์คลาสสิกจากเทคนิคการบรรเลงของ ฟรานซิสโก ทาร์เรกา ในบทเพลงคาปริซโช อาราเบ แกรนโคตาและแวริเอชัน ออน เดอะ คาร์นิวาล ออฟเวนิซ. วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 31(1), 112-126.

ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2563). สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์ Form and Analysis. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

บัญชา อาษากิจ. (2560). การแต่งเพลง. สุราษฎรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สมชาย รัศมี. (2559). การเรียบเรียงเพลงสมัยนิยม Arranging for Popular Music. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

Clendinning, J. P. & Marvin, E. W. (2016). The Musician's Guide to Theory and Analysis. (3rd ed.). New York: W. W. Norton & Company.

Green, D. M. (1979). Form in tonal music: An introduction to analysis. (2nd ed.). New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Kostka, S. & Payne, D. (2013). Tonal harmony: With an introduction to twentieth-century music. (7th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

Randel, D. M. (2003). The Harvard dictionary of music. (4th ed.). Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press.

Roig-Francolí, M. (2011). Harmony in context. (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.

Turek, R. (1996). The elements of music: Concepts and applications. Boston: MA: McGraw-Hill.

Wade, G. (2001). A Concise History of the Classic Guitar. New York: Mel Bay Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)
JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 174-185
บทความวิจัย : Research article

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร: กรณีศึกษาชุมชนปกาเกอะญอ จังหวัดเชียงใหม่*

LOCAL WISDOM IN PROMOTING FOOD SECURITY AND SOVEREIGNTY: A CASE STUDY OF PGA K'NYAU COMMUNITY IN CHIANG MAI PROVINCE

บานจิตร สายรอคำ[1], ศุภลักษณ์ ล้อมลาย[2*]
Banjit Sairokham[1], Supalucsana Lomlai[2*]
[1]สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย
[1]Multidisciplinary Research Institute, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand
[2]วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่ ประเทศไทย
[2]Interdisciplinary Studies College, Payap University, Chiang Mai, Thailand
*Corresponding author E-mail: lucklifesuthep@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษา 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร 2) วิเคราะห์ศักยภาพภูมิปัญญาในการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร และ 3) ผลของการส่งเสริมอาชีพที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารของชุมชน ปกาเกอะญอ จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 53 คน และกลุ่มตัวอย่าง 113 คน ทั้งหมดคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนปกาเกอะญอมีภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญ 7 ประการ คือ การทำไร่หมุนเวียนและการจัดการที่ดินทำกิน การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลรักษาป่า การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันอาหาร ความรู้ในการประกอบอาหาร การแปรรูปอาหาร และการใช้พืชสมุนไพร พบปัญหาความมั่นคงทางอาหารในทุกมิติและอธิปไตยทางอาหารในทุกองค์ประกอบ 2) ภาพรวมของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีศักยภาพในบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารให้แก่ชุมชนปกาเกอะญอได้ และ 3) ผลการส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การปลูกหญ้าแฝก การเลี้ยงสัตว์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ชุมชนปกาเกอะญอ นอกจากนี้ การวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนปกาเกอะญอเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบความสำเร็จและยั่งยืน

คำสำคัญ: ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความมั่นคงทางอาหาร, อธิปไตยทางอาหาร, ชุมชนปกาเกอะญอ

Abstract

This article aims 1) To study local wisdom, food security, and food sovereignty issues, 2) To analyze the potential of wisdom in promoting food security and sovereignty, and 3) To examine

* Received December 21, 2024; Revised January 10, 2025; Accepted January 16, 2025

the effects of occupational promotion preserving local wisdom on food security and sovereignty of the Pga K'Nyau community in Chiang Mai province. This research uses a mixed-method approach, integrating qualitative and participatory research, with purposively selected 53 key informants and 113 samples. The data collection tools were in-depth interviews, focus group discussion questions, and participatory observation records. The data were analyzed by content analysis. The research found that 1) The Pga K'Nyau community has seven remarkable local pearls of wisdom consisting of crop rotation and land management, seed preservation, forest utilization and conservation, food exchange and sharing, cooking knowledge sharing, food processing, and herbal application. 2) The local wisdom potentially plays a role in food security promotion and sovereignty for the Pga K'Nyau community. and 3) The career promotion results, including vetiver grass planting, animal husbandry, and processing of local plant products by integrating local wisdom, promoted food security and sovereignty, leading to sustainable development for the Pga K'Nyau community. In addition, the research indicates that the participation of the Pga K'Nyau community is an essential factor that helps the conservation and inheritance of local wisdom to be successful and sustainable.
Keywords: Local Wisdom Potential, Food Security, Food Sovereignty, Pga K'Nyau Community

บทนำ

ด้านความมั่นคงทางอาหาร เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของประชากรโลก เนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่ถ้าไม่มีความมั่นคงจะนำไปสู่ภาวะขาดแคลนอาหารและทุพโภชนาการจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพ พัฒนาการทางร่างกายและสติปัญญา โดยเฉพาะในเด็กและกลุ่มเปราะบาง (Choukr-Allah, R. & Ragab, R., 2023) ทั้งนี้ ความมั่นคงทางอาหารนั้นพิจารณาจาก 4 มิติ ได้แก่ ความพอเพียงด้านอาหาร คือ การผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการ การเข้าถึงอาหาร คือ เข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอ เสถียรภาพของระบบอาหาร คือ ความยั่งยืนของระบบอาหารในระยะยาว และการใช้ประโยชน์จากอาหาร คือ บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า (Denning, G., 2023) นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาควบคู่ไปกับด้านอธิปไตยทางอาหารที่เน้นสิทธิของชุมชนในการกำหนดระบบอาหารของตนเอง ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร เช่น ดิน น้ำ และทรัพยากรอื่น เป็นต้น การผลิตอาหารในท้องถิ่น คือ ชุมชนสามารถควบคุมการผลิตและการจัดการอาหารได้ดียิ่งขึ้น ความยั่งยืน และการดูแลสิ่งแวดล้อม คือ ชุมชนมีทรัพยากรใช้สนับสนุนการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง และความเป็นธรรมทางอาหาร คือ ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ (Gundogdu, A. S., 2023) อย่างไรก็ตาม การสร้างระบบอาหารที่ยั่งยืนและเป็นธรรมโดยคำนึงถึงทั้งความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารนั้น จะช่วยให้ประชากรสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาพดี และมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ หากชุมชนได้รับการส่งเสริมทั้งสองด้านจะช่วยให้สามารถพัฒนาระบบอาหารที่ยั่งยืนและเป็นธรรมได้ในระยะยาว (Chappell, M. J. et al., 2013) ดังผลสำเร็จด้านความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารในชุมชนของตำบลหนองสนิท อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ที่ได้รับการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์จากองค์การบริหารส่วนตำบล ช่วยสร้างระบบอาหารปลอดภัยตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่การผลิต การกระจายจนถึงผู้บริโภค เป็นต้นแบบของการพัฒนาระบบอาหารที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในระยะยาว (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2565)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร โดยเฉพาะในชุมชนที่ยังคงพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและการเกษตร เนื่องจากเป็นองค์ความรู้และวิธีปฏิบัติที่สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษที่มีความสำคัญในการจัดการทรัพยากร อาหาร และการผลิตอย่างยั่งยืน (Choukr-Allah, R. & Ragab, R., 2023); (Gundogdu, A. S., 2023) ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ครอบคลุมทั้งกระบวนการผลิต การจัดหา การแปรรูป และการเก็บรักษาอาหาร ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ภายใต้ปฏิทินแบบดั้งเดิมในการกำหนดเวลาเพาะปลูก การเลือกพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การจัดการน้ำ และการใช้สมุนไพรในการถนอมอาหาร (Choukr-Allah, R. & Ragab, R., 2023); (Rajah, A., 2008) ทั้งนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (Denning, G., 2023) การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสำคัญในการสร้างระบบอาหารที่ยั่งยืนและช่วยลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ แก่เกษตรกร (Chappell, M. J. et al., 2013) ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ศักยภาพและการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในบริบทความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร จึงมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (ณิชมน ภมร และพัชรี ตันติวิภาวิน, 2563) อีกทั้ง เป็นการสืบทอดองค์ความรู้การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม ถ้าหากมีการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมก็จะช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกและส่งเสริมความยั่งยืนในระยะยาวได้เป็นอย่างดี (FAO, et al., 2021) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมของ Pierre Bourdieu (Griswold, W., 2012) โดยเฉพาะในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรผ่านการทำไร่หมุนเวียน (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564) เมื่อมีการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบแล้วปรากฏว่าประสบผลสำเร็จให้แก่ชุมชนปกาเกอะญอทั้งในด้านความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร การเสริมสร้างทักษะและอาชีพในเกษตรกรรมและการผลิตสินค้าท้องถิ่น (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562) ตามแนวคิดของ Nonaka, I. & Takeuchi, H. ที่แนะนำให้การเปลี่ยนความรู้เฉพาะ (Tacit Knowledge) ไปเป็นความรู้ชัดเจน (Explicit Knowledge) เพื่อสร้างนวัตกรรมและถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ (Nonaka, I. & Takeuchi, H., 1995) ซึ่งถ้าหากการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ากับการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดนโยบายและการจัดการระบบอาหารก็จะช่วยนำไปสู่การสร้างความมั่นคงและส่งเสริมอธิปไตยทางอาหารอย่างแท้จริง (สุพจน์ เกษนคร และคณะ, 2566) สอดคล้องกับ Chappell, M. J. et al. ที่เสนอว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (Chappell, M. J. et al., 2013)

จากที่กล่าวถึงข้างต้น แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชุมชน ปกาเกอะญอเป็นศักยภาพที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านองค์ความรู้ที่ได้รับการสั่งสมมาอย่างยาวนาน ตัวอย่างที่โดดเด่น คือ ระบบการทำไร่หมุนเวียน ที่พบว่า มีการจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดช่วงเวลาพักฟื้นของดินและการปลูกพืชหลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน จึงช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและความหลากหลายทางชีวภาพ นอกเหนือจากนั้น ยังมีพิธีกรรมเชิงวัฒนธรรม เช่น การเลี้ยงผีไร่และการบวชป่า ก็ถูกใช้เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Wongvarn, M. & Amnuay-ngerntr, S., 2018); (Rajah, A., 2008) นอกจากนี้ ชุมชนปกาเกอะญอยังใช้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า การจักสาน และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ซึ่งสนับสนุนการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารผ่านระบบการผลิตที่หลากหลาย อาทิ การปลูกข้าว พืชผัก สมุนไพร และการเก็บหาของป่า ช่วยให้ชุมชนมีอาหารเพียงพอตลอดปีและควบคุมอธิปไตยทางอาหารของตนเอง (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562) การถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้สู่คนรุ่นใหม่ยังช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์วัฒนธรรมและความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่สมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Rajah, A., 2008) ดังนั้น การฟื้นฟูศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยให้ชุมชนปกาเกอะญอสามารถเผชิญกับอุปสรรคด้านความมั่นคงทางอาหารและการสร้างรายได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

บ้านแม่เกิบ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนปกาเกอะญอที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติและป่าไม้ อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านการทำเกษตรพื้นบ้านแบบหมุนเวียนและการอนุรักษ์ป่าชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ชุมชนประสบปัญหาด้านการดำรงชีพอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และการขาดการสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคจากภาครัฐ ราษฎรส่วนใหญ่ทำไร่หมุนเวียนและเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพในพื้นที่จำกัดภายในเขตป่าสงวน แม้จะมีความพยายามจากภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาชุมชน แต่ยังขาดการบูรณาการและความต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารที่เชื่อมโยงกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่น และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร รวมถึงผลของการส่งเสริมอาชีพที่สนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้งในระดับชุมชน สังคม และระดับชาติ ที่มุ่งการขจัดความยากจน ส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปกาเกอะญอและปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร

2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารแก่ชุมชนปกาเกอะญอ

3. เพื่อศึกษาผลการส่งเสริมอาชีพที่สนับสนุนการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารของชุมชนปกาเกอะญอ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการวิธีการเชิงคุณภาพกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อส่งเสริมอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร

2. ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย สามขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและทุนทางสังคมในพื้นที่ เกี่ยวกับการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาความมั่นคงทางอาหาร ปัญหาอธิปไตยทางอาหารด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดเวทีสนทนากลุ่มจากกลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร โดยใช้ข้อมูลจากขั้นตอนแรกและข้อมูลจากการสังเกตการณ์ในชุมชนมาใช้วิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนสุดท้าย ทำการออกแบบและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการปลูกหญ้าแฝก การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชพื้นบ้าน และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและสร้างรายได้ในอนาคตให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้ 1) ประชากร คือ ราษฎรในชุมชนปกาเกอะญอบ้านแม่เกิบ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 191 คน จาก 51 ครอบครัว 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าครัวเรือน 51 คน แม่บ้าน 20 คน ผู้สูงอายุ 10 คน เด็กนักเรียน 30 คน และครูในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2 คน รวม 113 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และ 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ หัวหน้าครัวเรือน 51 คน และครูในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2 คน รวม 53 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

4. เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และ 3) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ที่สร้างขึ้นโดยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจแนวคิด ทฤษฎี และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมและนำไปกำหนดโครงสร้างแต่ละเครื่องมือวิจัยให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นนำร่างเครื่องมือวิจัยไปตรวจคุณภาพด้วยดัชนีความสอดคล้อง (IOC) กับผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ทุกข้อคำถาม/ประเด็นการสังเกต มีค่าระหว่าง 0.60 - 1.00

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการผ่าน 3 วิธีหลัก คือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ครอบคลุมประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร และ 3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ โดยบันทึกพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ที่สะท้อนถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่ผู้วิจัยทำหน้าที่ส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชน

6. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการถอดคำสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม จากนั้นจัดระเบียบและกำหนดรหัสพื้นฐานและรหัสเชื่อมโยง เพื่อจัดกลุ่มประเด็นที่สัมพันธ์กันนำมาสร้างเป็นประเด็นหลักที่สะท้อนองค์ประกอบสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย และใช้การตรวจสอบสามเส้าเพื่อยืนยันความถูกต้อง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารของชุมชนปกาเกอะญอ

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนปกาเกอะญอ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญ 7 ประการ คือ 1) การทำไร่หมุนเวียนและการจัดการที่ดินทำกิน ครอบคลุมการปลูกข้าวไร่ การปลูกพืชหลากหลายชนิด และการเลี้ยงสัตว์ ที่ช่วยให้ครัวเรือนมีอาหารเพียงพอ แต่การที่ชุมชนตั้งอยู่บนพื้นที่สูงท่ามกลางความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ สภาพอากาศแปรปรวน และการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารทำให้สมาชิกในชุมชนต้องพึ่งพาการรับจ้างแลกข้าวหรือซื้อข้าวเพิ่มเติม 2) การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีกระบวนการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชพื้นเมืองด้วยวิธีดั้งเดิม คือ ทำการผึ่งให้แห้งแล้วห่อด้วยผ้าและรมควันเพื่อป้องกันแมลงและเก็บไว้เพาะปลูกในฤดูกาลถัดไป ช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว 3) การใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลรักษาป่า ด้านอาหาร ยา และเครื่องนุ่งห่ม รวมถึงการดูแลรักษาผ่านความเชื่อและพิธีกรรม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า 4) การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันอาหาร รวมถึงเมล็ดพันธุ์พืชด้วย ที่แบ่งปันกันระหว่างครัวเรือน ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงอาหารอย่างทั่วถึง 5) ความรู้ในการประกอบอาหาร ด้วยการนำพืชพื้นบ้านมาประกอบอาหารได้หลากหลายเมนู ช่วยให้ได้รับสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายและทำให้มีสุขภาพดี 6) ภูมิปัญญาในการแปรรูปอาหาร เป็นความรู้ที่สืบทอดมาเกี่ยวกับการนำพืชสมุนไพรและพืชพื้นเมืองไปแปรรูปเป็นอาหาร ช่วยเพิ่มมูลค่าและยืดอายุการเก็บรักษา และ 7) การใช้พืชสมุนไพร เช่น ขมิ้น ใบมะกรูด ใบชะพลู เป็นต้น เป็นความรู้ในการใช้พืชสมุนไพร เพื่อรักษาโรคและส่งเสริมสุขภาพ ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากอาหารและเสริมสร้างสุขภาพของคนในชุมชน ด้านปัญหาความมั่นคงทางอาหารของชุมชนปกาเกอะญอ แต่ละมิติ พบว่า 1) ความเพียงพอด้านอาหาร แม้ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการใช้ในครัวเรือนถึงร้อยละ 84.21 จึงต้องหาทางออกด้วยการทำงานรับจ้างแลกข้าวหรือซื้อข้าวสารเพิ่ม 2) การเข้าถึงอาหาร การที่ชุมชนอยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะในฤดูฝน ทำให้การเข้าถึงอาหารจากภายนอกได้ค่อนข้างยากและแพงหรือทำให้ขาดแคลนอาหารโดยเฉพาะประเภทโปรตีน 3) เสถียรภาพของระบบอาหาร การพึ่งพาการทำไร่หมุนเวียนและการเก็บหาอาหารจากป่ามามีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ สภาพอากาศแปรปรวน และการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ก็มักประสบปัญหาโรคระบาด ทำให้การผลิตอาหารได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว และ 4) การใช้ประโยชน์จากอาหาร พบความขาดแคลนอาหารโปรตีนส่งผลให้เด็กนักเรียนในชุมชนมีภาวะทุพโภชนาการ กระทบต่อสุขภาพ และการเรียนรู้ ส่วนประชาชนยังขาดความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น ส่งผลต่อโอกาสสร้างรายได้และความมั่นคงทางอาหาร และปัญหาอธิปไตยทางอาหารแยกตามองค์ประกอบ พบว่า 1) ด้านสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร ชุมชนประสบปัญหาการขาดเอกสารสิทธิในที่ดิน ขาดแคลนที่ดินทำกิน และมีข้อจำกัดทางกฎหมายและนโยบายรัฐจนเป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านการผลิตอาหารในท้องถิ่น ชุมชนเผชิญกับปัญหาการพึ่งพาเมล็ดพันธุ์จากภายนอก การขาดความรู้และทักษะการทำการเกษตร และการขาดการสนับสนุนที่เพียงพอจากภาครัฐที่ส่งผลต่อผลผลิต และความหลากหลายทางอาหาร 3) ด้านความยั่งยืนและการดูแลสิ่งแวดล้อม ประสบปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า การใช้สารเคมีในการเกษตร และภัยธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในการผลิตอาหารและความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว และ 4) ด้านความเป็นธรรมทางอาหาร ชุมชนเผชิญกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ รวมถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงตลาด ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างรายได้และการเข้าถึงอาหารที่หลากหลาย

ภาพที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดเวทีสนทนากลุ่ม

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารแก่ชุมชน

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปกาเกอะญอผ่านบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในทุกมิติ และอธิปไตยทางอาหารในทุกองค์ประกอบ ถึงแม้ว่าแต่ละภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจมีบทบาทในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารได้ไม่ครบทุกมิติและอธิปไตยทางอาหารได้ไม่ครบทุกองค์ประกอบ ดังแสดงในตารางที่ 1 แต่โดยภาพรวมทั้ง 7 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถร่วมกันแสดงศักยภาพในบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารได้ครบถ้วนทุกมิติและทุกองค์ประกอบ

ตารางที่ 1 ศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงทางและอธิปไตยทางอาหาร

ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ความมั่นคงทางอาหาร	อธิปไตยทางอาหาร
การทำไร่หมุนเวียน และการจัดการที่ดินทำกิน	- ความพอเพียงด้านอาหาร - การเข้าถึงอาหาร - เสถียรภาพของระบบอาหาร	- สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร - การผลิตอาหารในท้องถิ่น - ความยั่งยืนและการดูแลสิ่งแวดล้อม
การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์	- ความพอเพียงด้านอาหาร - เสถียรภาพของระบบอาหาร	- การผลิตอาหารในท้องถิ่น

ตารางที่ 1 ศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงทางและอธิปไตยทางอาหาร (ต่อ)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ความมั่นคงทางอาหาร	อธิปไตยทางอาหาร
การใช้ประโยชน์จากป่า และการดูแลรักษาป่า	- ความพอเพียงด้านอาหาร - การเข้าถึงอาหาร - เสถียรภาพของระบบอาหาร	- สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร - การผลิตอาหารในท้องถิ่น - ความยั่งยืนและการดูแลสิ่งแวดล้อม
การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันอาหาร	- การเข้าถึงอาหาร	- ความเป็นธรรมทางอาหาร
ความรู้ในการประกอบอาหาร	- การใช้ประโยชน์จากอาหาร	- การผลิตอาหารในท้องถิ่น
การแปรรูปอาหาร	- การเข้าถึงอาหาร - การใช้ประโยชน์จากอาหาร - เสถียรภาพของระบบอาหาร	- การผลิตอาหารในท้องถิ่น
การใช้พืชสมุนไพร	- การใช้ประโยชน์จากอาหาร	การผลิตอาหารในท้องถิ่น

3. ผลการส่งเสริมอาชีพที่สนับสนุนการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารของชุมชน

ผลการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชนปกาเกอะญอ พบว่า การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ลาดชันช่วยป้องกันการพังทลายของดินและสามารถเพาะปลูกได้อย่างต่อเนื่อง การเลี้ยงสัตว์เป็นการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ที่ช่วยเพิ่มความมั่นคงทางอาหาร คือ การเลี้ยงไก่โดยใช้วัสดุและอาหารจากธรรมชาติ การเลี้ยงปลาในบ่อน้ำเคลือบยางพารา และการเลี้ยงกบในบ่อดิน ซึ่งจะช่วยเพิ่มแหล่งอาหารแล้ว ยังสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน รวมถึงช่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ในท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย สุดท้าย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น คือ การทำน้ำพริกและชาจากผักอีหลืน (Isodon ternifolius) ที่มีอยู่มากในชุมชน โดยผักชนิดนี้มีสรรพคุณต้านจุลินทรีย์หลายชนิดและอนุมูลอิสระ (กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ในภาพที่ 2) นอกจากช่วยสร้างรายได้เสริมให้กลุ่มแม่บ้านแล้วยังเป็นการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรและเพิ่มการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในชุมชน การวิเคราะห์ผลการส่งเสริมอาชีพ พบว่า เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารให้ชุมชน ดังแสดงในตารางที่ 2 และผู้ให้ข้อมูลหลักมีทัศนะสนับสนุนผลการวิเคราะห์ดังกล่าว

ตารางที่ 2 ผลการส่งเสริมอาชีพต่อการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร

อาชีพที่ส่งเสริม	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ความมั่นคงทางอาหาร	อธิปไตยทางอาหาร
การปลูกหญ้าแฝก	1	3, 4	1, 2, 3
การเลี้ยงไก่	4, 5	1, 2, 4	1, 2
การเลี้ยงปลา/เลี้ยงกบ	3, 2	1, 2, 4	1, 2, 3
การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผักอีหลืน	6, 7	1, 2, 4	2, 3, 4

หมายเหตุ: ตัวเลขในตาราง แปลผลดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 คือ การทำไร่หมุนเวียนและการจัดการที่ดินทำกิน, 2 คือ การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์, 3 คือ การใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลรักษาป่า, 4 คือ การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันอาหาร, 5 คือ ความรู้ในการประกอบอาหาร, 6 คือ ภูมิปัญญาในการแปรรูปอาหาร และ 7 คือ การใช้พืชสมุนไพร ความมั่นคงทางอาหาร 1 คือ มิติความเพียงพอด้านอาหาร, 2 คือ มิติการเข้าถึงอาหาร, 3 คือ มิติเสถียรภาพของระบบอาหาร และ 4 คือ มิติการใช้ประโยชน์จากอาหาร และอธิปไตยทางอาหาร 1 คือ องค์ประกอบด้านสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร, 2 คือ องค์ประกอบด้านการผลิตอาหารในท้องถิ่น, 3 คือ องค์ประกอบด้านความยั่งยืนและการดูแลสิ่งแวดล้อม และ 4 คือ องค์ประกอบด้วยด้านความเป็นธรรมทางอาหาร

ภาพที่ 2 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ (ปลูกหญ้าแฝก เตรียมบ่อเลี้ยงปลา กบ และแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น)

อภิปรายผล

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารของชุมชนปกาเกอะญอ

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนปกาเกอะญอมีภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญ 7 ประการ ที่ช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารตามหลักการพึ่งพาตนเองและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการทำไร่หมุนเวียนและการจัดการที่ดินทำกิน ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหารและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและรักษาความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างยั่งยืน (Chappell, M. J. et al., 2013) แต่ชุมชนปกาเกอะญอยังเผชิญกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร สะท้อนว่ายังมีปัญหาในการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร คือ

ปัญหาความมั่นคงทางอาหารของชุมชน แต่ละมิติ คือ 1) มิติความพอเพียงด้านอาหาร คือ ได้ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค สอดคล้องกับงานของ นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์ โดยให้เหตุผลว่าเกิดจากข้อจำกัดด้านกฎหมายป่าไม้ (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562) 2) มิติการเข้าถึงอาหาร คือ ชุมชนอยู่ห่างไกลและการคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะฤดูฝนทำให้ต้องพึ่งตลาดภายนอก สอดคล้องกับวัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ และเห็นว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่เกิดจากการเปลี่ยน แปลงวิถีการผลิตดั้งเดิมสู่ระบบเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564) 3) มิติเสถียรภาพของระบบอาหาร คือ การที่ชุมชนพึ่งพาการทำไร่หมุนเวียนและการเก็บหาอาหารจากป่ามีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ สอดคล้องกับการวิจัยของ วัชระ ศรีมูล และคณะ รวมถึงเห็นเป็นผลมาจากนโยบายรัฐ (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564) และ 4) มิติการใช้ประโยชน์จากอาหาร คือ เด็กนักเรียนขาดสารอาหารประเภทโปรตีนและชาวบ้านขาดความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวสามารถอธิบายผ่านความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มาจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ชุมชนชาติพันธุ์ขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการที่จำเป็น ส่งผลให้เกิดวงจรความยากจนและการพึ่งพาระบบเกษตรกรรม ที่ไม่ยั่งยืน นอกจากนี้ ความไม่เท่าเทียมในการกระจายทรัพยากรยังขัดขวางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว (Chappell, M. J. et al., 2013); (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562) ส่วนปัญหาอธิปไตยทางอาหารของชุมชนแต่ละองค์ประกอบ คือ 1) ด้านสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอาหาร เพราะที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ พื้นที่มีจำกัดและถูกจำกัดการใช้จากกฎหมาย สอดคล้องกับงานของศยามล เจริญรัตน์ พบว่า ชาวกะเหรี่ยงถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนเนื่องจากนโยบายของรัฐและกฎหมายป่าไม้ (ศยามล เจริญรัตน์, 2557) 2) ด้านการผลิตอาหารในท้องถิ่น คือ ประสบปัญหาการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ขาดความรู้และการสนับสนุนด้านการเกษตรจากภาครัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่าชุมชนชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงมักเผชิญข้อจำกัดทางทรัพยากรและแรงสนับสนุนจากรัฐ ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาภายนอกที่มากขึ้น (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564) 3) ความยั่งยืนและการดูแลสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหาการบุกรุกป่า การใช้สารเคมีเกษตร และภัยธรรมชาติส่งผลต่อความมั่นคงทาง

อาหารระยะยาว สอดคล้องกับการศึกษาของ นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์ ที่พบว่า มีความพยายามในการรักษาความยั่งยืนแต่กลับพบการบุกรุกพื้นที่ป่าและการใช้สารเคมีที่มาจากนโยบายรัฐและการไม่เข้าใจวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562) 4) ความเป็นธรรมทางอาหาร พบความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอาหารและขาดโอกาสในการเข้าถึงตลาด ซึ่งเป็นผลมาจากกฎหมายป่าไม้ที่เข้มงวดจนเกิดข้อจำกัดด้านการบริโภคและการสร้างรายได้แม้พยายามพึ่งพาตลาดภายนอกก็ยังเข้าถึงได้ยาก (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562); (ศยามล เจริญรัตน์, 2557) นอกจากนี้ Rajah, A.; Claeys, P. ชี้ให้เห็นว่าส่วนหนึ่งมาจากความเปราะบางของระบบอาหารในชุมชนกะเหรี่ยงกับความสัมพันธ์ด้านการรักษาเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม (โดยเฉพาะพิธีกรรมทางความเชื่อ) ทำให้จัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ถดถอย จนนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางอาหารและการสูญเสียอธิปไตยทางอาหารในที่สุด (Rajah, A., 2008); (Claeys, P., 2013)

อย่างไรก็ตามแม้ชุมชนปกาเกอะญอมีภูมิปัญญาท้องถิ่น 7 ประการ ทัศนะของ Pierre Bourdieu เห็นว่านี่คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมา แต่การที่ชุมชนยังเผชิญปัญหาความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร นั้นเพราะทุนดังกล่าวมีการกระจายตัวไม่เท่าเทียมในชุมชนเป็นผลมาจากเอกสารสิทธิที่ดิน ข้อจำกัดการใช้ประโยชน์จากป่า และการพึ่งพาเมล็ดพันธุ์ภายนอก ท่ามกลางการรุกคืบของระบบอาหารสมัยใหม่

2. ศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบทบาทการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหารแก่ชุมชน

ผลการวิจัย สะท้อนให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 7 ประเภท ในชุมชนปกาเกอะญอมีศักยภาพในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร แม้ภูมิปัญญาแต่ละประเภทอาจมีข้อจำกัดในบางมิติ การผนวกรวมภูมิปัญญาเหล่านี้กลับสร้างผลลัพธ์ที่ครบถ้วนทุกมิติและองค์ประกอบ โดยแสดงถึงการเกื้อหนุนกันในลักษณะองค์รวม ข้อมูลนี้สอดคล้องกับการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมความเข้มแข็งในชุมชน (สุพจน์ เกษนคร และคณะ, 2566) และการผสานความรู้จากวัฒนธรรมกับวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมเพื่อสร้างความสมดุล (ศยามล เจริญรัตน์, 2557) รวมถึงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบัน (ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์, 2561) แสดงให้เห็นว่าการผนวกรวมความรู้ท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนด้านอาหารในทุกมิติ สอดคล้องกับกรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดเชียงใหม่และชุมชนลัวะในจังหวัดน่านที่มีความหลากหลายแต่มีบทบาทเกื้อหนุนซึ่งกันและกันในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ชุมชน (Rajah, A., 2008); (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564)เป็นการสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายเมื่อผสมผสานกันภายใต้การควบคุมระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรด้วยตนเองของชุมชนจะมีความสำคัญในการส่งเสริมทั้งความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร ดังนั้น การวิเคราะห์ศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร จึงมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนปกาเกอะญอให้เกิดความอย่างยั่งยืนได้ (ณิชมน ภมร และพัชรี ตันติวิภาวิน, 2563)

การผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Pierre Bourdieu เป็นการช่วยเสริมอธิปไตยทางอาหารผ่านการสืบทอดความรู้ด้านการเกษตรและการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนควบคุมระบบอาหารด้วยตนเองเพื่อสร้างความมั่นคงและพึ่งพาตนเอง (สุพจน์ เกษนคร และคณะ, 2566) สอดคล้องกับหลักการ La Via Campesina ที่ส่งเสริมสิทธิในการจัดการอาหารของชุมชน (Claeys, P., 2013) ซึ่งชุมชนปกาเกอะญอควรได้นำไปใช้สร้างระบบอาหารอย่างยั่งยืน

3. ผลการส่งเสริมอาชีพที่สนับสนุนการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารของชุมชน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชนปกาเกอะญออย่างมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ ลาดชัน การเลี้ยงสัตว์ (ไก่ ปลา กบ) และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น มีความเชื่อมโยง

อย่างสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างความมั่นคงและการสนับสนุนอธิปไตย ทางอาหาร ที่สอดคล้องการวิจัยอื่นที่ผ่านมา (สุพจน์ เกษนคร และคณะ, 2566); (Roskruge, N. R., 2024) จึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น ความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของอธิปไตยทางอาหาร และความมั่นคงทางอาหารเป็นพื้นฐานสำคัญของอธิปไตยทางอาหาร (พลวัฒน์ ชุมสุข, 2565); (นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์, 2562)

การส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชนครั้งนี้ตอบสนองต่อทุกมิติความมั่นคงทางอาหาร (Choukr-Allah, R. & Ragab, R., 2023) ผ่านกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่ใช้วัสดุและอาหารจากธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงไก่ ปลา และกบ ซึ่งสุพจน์ เกษนคร และคณะเห็นว่านอกจากจะเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญแล้วยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน (สุพจน์ เกษนคร และคณะ, 2566) กิจกรรมดังกล่าวยังเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน เช่น การแบ่งปันอาหารและการจัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การส่งเสริมนี้สอดคล้องกับองค์ประกอบของอธิปไตยทางอาหารในด้านสิทธิการควบคุมและผลิตอาหารในท้องถิ่น (Chappell, M. J. et al., 2013) ส่วนการปลูกหญ้าแฝกช่วยป้องกันการพังทลายของดินและเพิ่มความยั่งยืนของพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งเป็นการจัดการที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และช่วยลดการพึ่งพาทรัพยากรภายนอก (วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ, 2564)การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น น้ำพริกและชา เป็นตัวอย่างของการใช้ภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มมูลค่าพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าทางโภชนาการ (Rajah, A., 2008) พร้อมส่งเสริมสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรและการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของอธิปไตยทางอาหาร (พลวัฒน์ ชุมสุข, 2565)

การส่งเสริมอาชีพอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนปกาเกอะญอ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกหญ้าแฝก และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้างความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร ทั้งในด้านสิทธิการควบคุมทรัพยากรและการผลิตอาหารในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมอาชีพดังกล่าวยังมีความข้อจำกัดในการพัฒนาช่องทางการตลาด ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดในการสร้างรายได้เพิ่มเติม แนวคิดของ Claeys, P. แนะนำให้การส่งเสริมอาชีพดำเนินควบคู่กับการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และควรมีการติดตามประเมินผลระยะยาว เพื่อวิเคราะห์บทบาทของกิจกรรมเหล่านี้ต่อความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารในระยะยาว (Claeys, P., 2013)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความรู้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 7 ประการของชุมชนปกาเกอะญอมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความยั่งยืนของระบบอาหารชุมชน เมื่อบูรณาการเข้ากับการส่งเสริมอาชีพ เช่น การปลูกหญ้าแฝก การเลี้ยงสัตว์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ซึ่งนอกจากช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาแล้วยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหารด้วย แต่การวิจัยพบว่า นโยบายและกฎหมายป่าไม้ที่เข้มงวดเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในการกระจายทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Pierre Bourdieu ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ผู้วิจัยเสนอแนะให้หน่วยงานภาครัฐระดับกระทรวงที่ดูแลพื้นที่ที่ชุมชนปกาเกอะญอตั้งอยู่ ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนรวมถึงควรกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนในพื้นที่ด้วย ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมอาชีพที่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชุมชน ส่วนชุมชนควรจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำหรับการวิจัยในอนาคตควรศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและเปรียบเทียบการจัดการระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบริการวิชาการที่มีผลกระทบสูง "ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่เกิบ ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่" ขอขอบคุณศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับงบประมาณสนับสนุน และทีมนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ช่วยกิจกรรมโครงการ

เอกสารอ้างอิง

ณิชมน ภมร และพัชรี ตันติวิภาวิน. (2563). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านภาคเหนือตอนบนของไทย. วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 6(2), 28-31.

นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์. (2562). วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านไร่ป้า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 19(2), 9-19.

พลวัฒน์ ชุมสุข. (2565). การสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์. (2561). ภูมิปัญญาของคนไทยกับการพัฒนาการศึกษาสู่การสร้างนักนวัตกรรม. วารสารการบริหารและนวัตกรรมการศึกษา, 1(2), 91-113.

วัชระ ศรีเมืองมูล และคณะ. (2564). การใช้วัฒนธรรมกะเหรี่ยงในการต่อรองกับนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 3(1), 87-111.

ศยามล เจริญรัตน์. (2557). ความมั่นคงทางอาหาร ป่าชุมชน กับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 13 ตุลาคม 2567 จาก https://cusri.chula.ac.th/backup/download/cluster5.pdf

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). "หนองสนิทโมเดล" ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง - อาหารปลอดภัย ต้นแบบความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน ขับเคลื่อนสู่นโยบายสาธารณะที่ยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2567 จาก https://www.thaihealth.or.th/317175-2/

สุพจน์ เกษนคร และคณะ. (2566). อธิปไตยทางอาหาร: การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

Chappell, M. J. et al. (2013). Food sovereignty: An alternative paradigm for poverty reduction and biodiversity conservation in Latin America. Retrieved June 23, 2024, from https://doi.org/10.12688/f1000research.2-235.v1

Choukr-Allah, R. & Ragab, R. (2023). Biosaline Agriculture as a Climate Change Adaption for Food Security. Cham: Springer.

Claeys, P. (2013). From Food Sovereignty to Peasants' Rights: an Overview of La Via Campesina's Rights-Based Claims over the Last 20 Years. Retrieved September 20 , 2024, from http://hdl.handle.net/2078.1/137348

Denning, G. (2023). Universal Food Security: How to End Hunger While Protecting the Planet. New York: Columbia University Press.

FAO, et al. (2021). The State of Food Security and Nutrition in the World 2021: Transforming food systems for food security, improved nutrition and affordable healthy diets for all. Rome, Italy: FAO.

Griswold, W. (2012). Cultures and Societies in a Changing World. (4th ed.). California: Pine Forge Press.

Gundogdu, A. S. (2023). Food Security, Affordable Housing, and Poverty: An Islamic Finance Perspective. Cham: Palgrave Macmillan.

Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). The Knowledge-creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. New York: Oxford University Press.

Rajah, A. (2008). Remaining Karen: A study of cultural reproduction and the maintenance of identity. Canberra: ANU E Press.

Roskruge, N. R. (2024). Maori kai sovereignty to achieve food security. Retrieved July 15 , 2024, from https://doi.org/10.1017/s0029665124000193

Wongvarn, M. & Amnuay-ngerntr, S. (2018). Karen Indigenous Knowledge of Sustainable Resource Management. Prajñā Vihāra, 19(2), 1-20.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 186-194

บทความวิจัย : Research article

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2*

THE RELATIONSHIP BETWEEN ETHICAL LEADERSHIP AND THE IMPLEMENTATION OF MORAL SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF TRANG PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 2

ศศิวิมล เพชรทอง*, รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ
Sasivimon Pettong*, Rungchatchadaporn Vehachart
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย
Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, Thailand
*Corresponding author E-mail: 661997041@tsu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม 2) การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครู พนักงานราชการ และครูอัตราจ้าง ที่ปฏิบัติงานด้านการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 302 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เท่ากับ .974 การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม เท่ากับ .976 สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรรม โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โดยภาพรวมและรายด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง (r = .746**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่าง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมนั้น ด้านที่มีค่าความสัมพันธ์มากที่สุด คือ ด้านความ ยุติธรรมกับการกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .747**) รองลงมา คือ ด้านความยุติธรรมกับการลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r = .701**) และด้านที่มีค่าความสัมพันธ์น้อยที่สุด คือ ด้านความไว้วางใจกับการสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r = .564**) ตามลำดับ

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม, การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

* Received December 12, 2024; Revised January 9, 2025; Accepted January 17, 2025

Abstract

This research article aims to investigate 1) Ethical leadership, 2) The implementation of moral schools, and 3) The Relationship between ethical leadership and the implementation of moral schools under the Office of Trang Primary Educational Service Area 2. The study is quantitative in nature. The sample consists of 302 individuals, including government teachers, public employees, and contracted teachers engaged in teaching at educational institutions under the jurisdiction of the Office of Trang Primary Educational Service Area 2 during the 2024 academic year. The research instrument is a 5-point Likert scale questionnaire with a reliability coefficient of .974 for the ethical leadership scale and .976 for the moral school implementation scale. The statistical methods used for data analysis include percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. The research findings indicate that ethical leadership, both overall and in specific aspects, is at the highest level. Similarly, the implementation of moral schools, both overall and in specific aspects, is also at the highest level. Furthermore, the relationship between ethical leadership and the implementation of moral schools, both overall and in specific aspects, is positively correlated at a high level (r = .746**) with statistical significance at the .01 level. Among the various aspects, the highest correlation is observed between fairness and the establishment of methods to achieve the school's moral identity (r = .747**). This is followed by the correlation between fairness and the implementation of actions to achieve transformative goals, which shows a moderate positive correlation (r = .701**). The lowest correlation is found between trust and the development of core teachers and student leaders, which also demonstrates a moderate positive correlation (r = .564**), respectively.

Keywords: The Relationship, Ethical Leadership, The Implementation of Moral Schools, The Office of Trang Primary Educational Service Area 2

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยมีการเน้นคุณค่าทางวัตถุ ความร่ำรวย และผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ซึ่งส่งผลกระทบอย่างชัดเจนต่อปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมในทุกระดับ โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารองค์กร ผู้นำองค์กรถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม และความโปร่งใสจะสามารถสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ (นรา สมประสงค์, 2561) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข กระทรวงศึกษาธิการยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมในเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ผ่านนโยบายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ซึ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (ฉบับที่ 13), 2565)

ในปัจจุบัน พบว่า ผู้บริหารของในบางองค์กรการศึกษา มีความรอบรู้ด้านวิชาการและมีสติปัญญาสูง (Intelligence Quotient: IQ) แต่ขาดคุณธรรมจริยธรรม (Moral Quotient: MQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: EQ) ส่งผลให้การบริหารองค์กรเกิดปัญหาในหลายมิติ เช่น ความขัดแย้งในองค์กร การเลือกปฏิบัติ และการขาดความเป็นธรรม ความบกพร่องในด้านคุณธรรมของผู้นำยังส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กร ความพึงพอใจของบุคลากร และความเชื่อมั่นของผู้ใต้บังคับบัญชาในระยะยาว (พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, 2565) ที่สำคัญ คือ การขาดจริยธรรมของผู้บริหารส่งผลต่อการพัฒนาเยาวชนที่เป็นทรัพยากรสำคัญของสังคม ทำให้การพัฒนาเยาวชนด้านคุณธรรมไม่สามารถปรากฏผลเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน โรงเรียนหลายแห่งยังขาดความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อความต้องการของสังคม เนื่องจากการบริหารที่ไม่กำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงาน และการขาดจรรยาบรรณทางวิชาชีพในระดับผู้บริหาร ผู้นำเชิงจริยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยผู้นำที่มีจริยธรรมไม่เพียงแต่ส่งเสริมความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรมในองค์กร แต่ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมที่ดีในโรงเรียน การบริหารงานด้วยคุณธรรม ช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นของบุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน การส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียนยังสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐาน เพื่อการเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต ดังนั้น การมีผู้นำที่ยึดมั่นในจริยธรรมจึงเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ซึ่งรับผิดชอบการบริหารจัดการสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและขยายโอกาสในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ รวม 134 โรงเรียน จากแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2567 พบว่า ผู้บริหารบางรายยังขาดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนคุณธรรมในพื้นที่ โครงการโรงเรียนคุณธรรมซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างครู นักเรียน และบุคลากรให้เป็น “คนดี คนเก่ง และมีความสุข” ซึ่งยังไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เนื่องจากความไม่ต่อเนื่องของการขับเคลื่อน และการขาดแบบอย่างที่ดีจากผู้บริหาร (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2, 2566)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจจะทำการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมควบคู่ไปกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมให้ประสบผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม จากการสังเคราะห์เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของ

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม จำนวน 17 ฉบับ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกตัวแปรที่มีความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 เพื่อนำไปใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ความไว้วางใจ ความรับผิดชอบ ความเคารพ ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรม 2) การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ตามหลักการพัฒนาโครงการโรงเรียนคุณธรรมของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ประกอบด้วย 6 ด้าน ประกอบด้วย การสร้างการรับรู้และการยอมรับ การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง และการสร้างกลไกขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ 1) การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 และ 2) มุ่งศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ตามหลักการพัฒนาโครงการโรงเรียนคุณธรรมของมูลนิธิ ยุวสถิรคุณ (มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เป็นข้าราชการครู พนักงานราชการ และครูอัตราจ้าง ที่ปฏิบัติงานด้านการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 จำนวน 1,469 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครู พนักงานราชการ และครูอัตราจ้าง ที่ปฏิบัติงานด้านการ สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 จำนวน 302 คน ซึ่งได้จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยเปรียบเทียบ จากตารางสำเร็จรูปของKrejci and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ขนาดเล็ก จำนวน 108 คน ขนาดกลาง จำนวน 178 คน และขนาดใหญ่ จำนวน 16 คน แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Stratified Random Sampling) โดยวิธีการจับสลาก

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม มี 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท จำนวน 42 ข้อ ประกอบด้วยองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม 5 ด้าน มีลักษณะคำถามเป็นแบบสอบถามมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท จำนวน 38 ข้อ ซึ่งประกอบด้วยคำถามที่เกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม มีลักษณะคำถาม เป็นแบบสอบถาม มาตราประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท ซึ่งการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างแบบสอบถาม ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 2) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งทั้ง 3 ท่าน เป็นผู้เชียวชาญด้านการบริหารการศึกษาและเป็นศึกษานิเทศน์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้รับผิดชอบ การประเมิน ติดตามผลโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของสถานศึกษาในสังกัด เพื่อพิจารณาตรวจสอบ ความเที่ยงตรง มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence) ตั้งแต่ 0.67 - 1.00 ทุกข้อ 3) นำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน นำผลมาวิเคราะห์ หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) พบว่า แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .974 แบบสอบถามเกี่ยวกับโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .976

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ขอหนังสือรับรองและแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ ถึงผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 2) นำหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยถึงผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้ง

นัดหมายเวลาและสถานศึกษาขอรับแบบสอบถามคืน 3) จัดส่งแบบสอบถาม จำนวน 302 ฉบับ ให้แก่ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและได้รับแบบสอบถามคืนมา จำนวน 299 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.01 4) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ และ 5) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติการวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 1.1) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิแอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach และ 1.2) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 1.3) สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ประกอบด้วย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน 2) การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการ ดังนี้ 2.1) วิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วให้นำค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ไปวิเคราะห์เทียบตามแนวคิดของการแปลความหมาย ค่าเฉลี่ยที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่าของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยแบ่งค่าเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ “มากที่สุด” (4.51 - 5.00) ถึง “น้อยที่สุด” (1.00 - 1.50) 2.2) วิเคราะห์การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ไปวิเคราะห์เทียบตามแนวคิดของการแปลความหมายค่าเฉลี่ยที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่าของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยแบ่งค่าเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ “มากที่สุด” (4.51 - 5.00) ถึง “น้อยที่สุด” (1.00 - 1.50) 2.3) วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 วิเคราะห์โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของเพียร์สัน (Pearson’s Product Correlation Coefficient) โดยใช้หลักเกณฑ์การแปลความหมายตามแนวของ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2553) ดังนี้ - r = 0.71 - 1.00: ความสัมพันธ์สูง, - r = 0.31 - 0.70: ความสัมพันธ์ปานกลาง , - r = 0.01 - 0.30: ความสัมพันธ์ต่ำ เครื่องหมาย **+** บอกถึงความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และ **-** บอกถึง ความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้าม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ผลการวิเคราะห์ แสดงผลได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน

ข้อ	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม			ลำดับ
		($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ	
1	ความไว้วางใจ	4.6610	0.4144	มากที่สุด	5
2	ความรับผิดชอบ	4.7142	0.4028	มากที่สุด	4
3	ความเคารพ	4.7404	0.3839	มากที่สุด	2
4	ความซื่อสัตย์	4.7562	0.3828	มากที่สุด	1
5	ความยุติธรรม	4.7283	0.4188	มากที่สุด	3
ค่าเฉลี่ยรวม		**4.7207**	**0.3669**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน ($\bar{x}$ = 4.7207, S.D. = 0.3669) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด พบว่า ความซื่อสัตย์ ($\bar{x}$ = 4.7562, S.D. = 0.3828) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ความเคารพ ($\bar{x}$ = 4.7404, S.D. = 0.3839) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความไว้วางใจ ($\bar{x}$ = 4.6610, S.D. = 0.4144)

การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ผลการวิเคราะห์แสดงผลได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน

ข้อ	การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม	การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม			ลำดับ
		($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ	
1	การสร้างการรับรู้และการยอมรับ	4.6371	0.4788	มากที่สุด	4
2	การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ	4.6326	0.5058	มากที่สุด	6
3	การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา	4.6366	0.5028	มากที่สุด	5
4	การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา	4.6929	0.4614	มากที่สุด	1
5	การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง	4.6672	0.4749	มากที่สุด	2
6	การสร้างกลไกขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม	4.6517	0.4852	มากที่สุด	3
ค่าเฉลี่ยรวม		**4.6524**	**0.4560**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.6524, S.D.= 0.4560) เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ การกำหนดวิธี การบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ($\bar{x}$ = 4.6929, S.D.= 0.4614) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง ($\bar{x}$ = 4.6672), (S.D. = 0.4749) รองลงมา คือ การสร้างกลไกขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม ($\bar{x}$ = 4.6517, S.D. = 0.4852) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ($\bar{x}$ = 4.6326, S.D. = 0.5058)

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ผลการวิเคราะห์ แสดงผลได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม	การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม						รวม
	(Y_1)	(Y_2)	(Y_3)	(Y_4)	(Y_5)	(Y_6)	
(X_1)	.616 **	.564**	.597**	.662**	.641**	.590**	.648**
(X_2)	.669**	.604**	.638**	.679**	.667*	.614**	.684**
(X_3)	.645**	.625**	.667**	.699*	.699**	.645**	.704**
(X_4)	.598**	.569**	.636**	.686**	.656*	.594**	.660**
(X_5)	.679**	.634**	.672**	.747**	.701**	.668**	.725**
ภาพรวม	**.700****	**.653****	**.700****	**.757****	**.733****	**.678****	**.746****

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .746** เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ ด้านความยุติธรรม (X_5) กับการกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน (Y_4) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง (r = .747**) มีค่าความสัมพันธ์มากที่สุด ด้านความยุติธรรม (X_5) กับการลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (Y_5) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r = .701**) มีค่าความสัมพันธ์รองลงมา และด้านความไว้วางใจ (X_1) กับการสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ (Y_2) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง (r = .564**) มีค่าความสัมพันธ์น้อยที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเพราะกระทรวงศึกษาธิการมุ่งพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพทั้งด้านวิชาการ การบริการ และจริยธรรม โดยเน้นภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเพื่อสร้างแบบอย่างที่ดีแก่ครูและนักเรียน พร้อมส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในมาตรฐานจริยธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ความสำคัญกับการอบรมและพัฒนาผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง โดยปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ในการบริหารงาน เพื่อให้ผู้บริหารเป็นต้นแบบที่ดีในทุกมิติ สร้างความโปร่งใส ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ และส่งเสริมความยั่งยืนในระบบการศึกษาอย่างมีประสิทธิผล สอดคล้องกับ เสาวนีย์ ตรีพุทธรัตน์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะผู้นำที่มีจริยธรรมสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการสร้างสังคมที่มีคุณธรรม โดยการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนและบุคลากรในองค์กรตระหนักถึงคุณค่าของจริยธรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (เสาวนีย์ ตรีพุทธรัตน์, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญศิริ สมเรือน ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราดโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (เพ็ญศิริ สมเรือน, 2560)

การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเพราะการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมโดยผู้บริหารสถานศึกษามุ่งสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมผ่านการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การส่งเสริมวัฒนธรรมโรงเรียนที่ยึดมั่นในความดี และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นระบบ รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การดำเนินงานยังเน้นการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกิจกรรมให้ตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จในอนาคต สอดคล้องกับมูลนิธิยุวสถิรคุณ กล่าวว่า การจัดทำโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักเรียน ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความเข้าใจและมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งช่วยเสริมสร้างคุณค่าของความดีและคุณธรรมอย่างเป็นธรรมชาติในชุมชนและต่อสังคม การสร้างความรับผิดชอบและเครือข่ายชุมชนองค์กรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมอย่างชัดเจน โดยการทำงานร่วมกันของหน่วยงานและองค์กรที่มุ่งเน้นคุณธรรมเป็นสำคัญ

(มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของกันต์ฤทัย งานวิชา ศึกษาสภาพการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 พบว่า ทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหารงานอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การสร้างการรับรู้และยอมรับ การสร้างครูและนักเรียนแกนนำ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ การวางวิธีบรรลุเป้าหมาย การลงมือปฏิบัติ และการสร้างกลไกขับเคลื่อน โดยมีการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนา และสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ และมีเป้าหมายชัดเจน (กันต์ฤทัย งานวิชา, 2566)

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยความยุติธรรม มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม มากที่สุด รองลงมา คือ ความเคารพ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความไว้วางใจ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในองค์กร การเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมยังส่งเสริมวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยสร้างค่านิยมเชิงบวกที่ฝังรากลึกในองค์กร ส่งผลให้ครู บุคลากร และนักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดความก้าวหน้าและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐริดา นิพนธ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1 โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก (ณัฐริดา นิพนธ์, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีรักษ์ เรืองรัตน์ ศึกษาแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. พบว่า การพัฒนาเน้นการสร้างการรับรู้ การสร้างครู และนักเรียนแกนนำ การกำหนดและบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ รวมถึงการสร้างกลไกขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมโดยแนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ตามบริบทของสถานศึกษาและนโยบาย สพฐ (ศรีรักษ์ เรืองรัตน์, 2563)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นเพราะกระทรวงศึกษาธิการมุ่งพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพทั้งด้านวิชาการ การบริการ และจริยธรรม อย่างมีประสิทธิภาพ และให้ความสำคัญกับการอบรมและพัฒนาผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นเพราะการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม โดยผู้บริหารสถานศึกษามุ่งสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมผ่านการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร อย่างเป็นระบบ สร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ ในอนาคต ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โดยภาพรวม และรายด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ ตั้งไว้ โดยความยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม มากที่สุด ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในองค์กร การเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมอีกทั้งยังส่งเสริมวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง นำไปสู่ การพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดความก้าวหน้าและยั่งยืน มีความไว้วางใจ เป็นด้านที่ต้องการเวลาและความพยายามในการสร้างผ่านการสื่อสารที่เปิดเผย การตัดสินใจอย่างโปร่งใส การรักษาคำมั่นสัญญา การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการจัดการความขัดแย้ง

อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความร่วมมือในองค์กร จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำยังเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างบทบาทของบุคลากรในการส่งเสริมคุณธรรม โดยการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การจัดกิจกรรมที่มีส่วนร่วม และการยกย่องสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง สำหรับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรม มีความสัมพันธ์สูงกับการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการตัดสินใจที่ยุติธรรมและการส่งเสริมความยุติธรรมในทุกมิติของการบริหารและการจัดกิจกรรม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนวัฒนธรรมคุณธรรม อย่างยั่งยืน 2) ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ร่วมกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมอย่างลึกซึ้งรวมถึงแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในระดับต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนานี้มีผลกระทบเชิงบวกต่อครู นักเรียน และชุมชนในภาพรวมอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2) และที่แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2545. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยามสปอรต์ ซินดิเคท จำกัด.

กันต์ฤทัย งานวิชา. (2566). การศึกษาสภาพการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(8), 242-255.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2553). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. นนทบุรี: ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์ โปรเกรสซิฟ.

ณัฐริดา นิพนธ์. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับบทบาทของผู้บริหาร สถานศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึ่งประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นรา สมประสงค์. (2561). การบริหารองค์การในยุคสังคมโลกาภิวัตน์: คุณธรรมและจริยธรรมที่จำเป็น. วารสารสังคมศาสตร์, 8(1), 30-44.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2565). บทบาทของภาวะผู้นำในการบริหารงานองค์การ. วารสารการบริหารจัดการ, 10(2), 50-65.

เพ็ญศิริ สมเรือน. (2560). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). คู่มือจัดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสซิ่ง.

ศรีรักษ์ เรืองรัตน์. (2563). แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานตามโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2. (2566). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ (พ.ศ. 2566) (หน้าที่ 62). ตรัง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (ฉบับที่ 13). (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2566 - 2570). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง (30 พฤศจิกายน 2565).

เสาวนีย์ ตรีพุทธรัตน์. (2561). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม: กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20(4), 294-307.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 195-204

บทความวิจัย : Research article

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ของไทย*

PROBLEMS AND GUIDELINES IN IMPLEMENTING INTERNAL QUALITY ASSURANCE IN PRIVATE PRIMARY SCHOOLS IN THE FIVE SOUTHERN BORDER PROVINCES OF THAILAND

วิสูตร บกสกุล*, เอกรินทร์ สังข์ทอง
Visut Bocsakull*, Ekkarin Sungtong
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Prince of Songkhla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand
*Corresponding author E-mail: visutssss@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ 1) ศึกษาปัญหาในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2) นำเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในบริบทดังกล่าว การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) จำนวน 50 ฉบับ ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน โดยเลือกโรงเรียนกรณีศึกษา จำนวน 5 โรงเรียน จังหวัดละ 1 โรงเรียน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มประชากรโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ จำนวนทั้งสิ้น 190 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบ 1) การวิเคราะห์เอกสาร 2) การวิเคราะห์แบบอุปนัย การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการกำหนดมาตรฐานการศึกษา เกิดจากการขาดความรู้และความเข้าใจของบุคลากร รวมถึงความซับซ้อนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ 2) ปัญหาการจัดทำแผนพัฒนา ได้แก่ การลาออกของครู ภาระงานหนัก และข้อจำกัดงบประมาณ 3) ปัญหาการดำเนินงานตามแผน ได้แก่ ความยุ่งยากในการปรับหลักสูตร ข้อจำกัดด้านบุคลากรและวัสดุ 4) ปัญหาการประเมินและตรวจสอบ พบว่า ครูขาดความรู้ด้านการวัดผล และระบบตรวจสอบไม่ครอบคลุม 5) ปัญหาการติดตามผล พบการขาดระบบรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล 6) ปัญหาการรายงานผลประเมินตนเอง เช่น รูปแบบรายงานที่เปลี่ยนแปลง ข้อมูลไม่สมบูรณ์ และระบบจัดเก็บไม่มีประสิทธิภาพ 7) การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง พบการขาดระบบประกันคุณภาพที่เป็นวงจร

คำสำคัญ: การประกันคุณภาพภายใน, โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา, 5 จังหวัดชายแดนใต้

* Received December 14, 2024; Revised January 4, 2025; Accepted January 12, 2025

Abstract

This qualitative research aimed to 1) Investigate challenges in implementing internal quality assurance in private primary schools in the five southern border provinces of Thailand, and 2) Propose strategies for improving internal quality assurance systems in this context. Data collection methods included analysis of 50 related documents (Documentary Research) and in-depth interviews with 15 key informants, comprising school administrators and teachers responsible for quality assurance in private schools. Five case-study schools, one from each province, were selected using purposive sampling from a total population of 190 private general schools in the region. The research tools comprised document analysis forms and semi-structured interview guides. Data analysis utilized two methods: 1) Document analysis and 2) Inductive analysis. Data reliability was ensured through triangulation by comparing data from interviews, document analysis, and expert validation. The findings revealed seven major issues: 1) Challenges in establishing educational standards due to insufficient knowledge and understanding among personnel, as well as cultural complexities in the area; 2) Issues in development planning, including teacher turnover, heavy workloads, and budgetary constraints; 3) Difficulties in implementing plans, particularly in adapting curricula and addressing resource limitations; 4) Inadequacies in evaluation and monitoring systems, including a lack of teacher knowledge in assessment and insufficiently comprehensive systems; 5) Shortcomings in tracking implementation, particularly in systematic data collection and analysis; 6) Problems in self-assessment reporting, such as changing report formats, incomplete data, and inefficient data management systems; and 7) A lack of systematic and cyclical quality assurance processes for continuous improvement.
Keywords: Internal Quality Assurance, Private Primary Schools, 5 Southern Border Provinces

บทนำ

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพสูงสุดในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 และกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้การประกันคุณภาพภายในเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้การศึกษาทุกระดับมีคุณภาพและมาตรฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2563)

ปัจจุบัน การจัดการศึกษาของไทยได้นำแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) มาใช้เป็นนโยบายหลักในการปฏิรูประบบการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากกฎกระทรวงฉบับก่อนหน้า ซึ่งมีความไม่สอดคล้องกับหลักการประกันคุณภาพที่แท้จริง มีความซ้ำซ้อนและความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติ รวมถึงตัวชี้วัดที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของสถานศึกษา ส่งผลให้กระบวนการประกันคุณภาพมีความยุ่งยากและไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะพยายามพัฒนาระบบการศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยการให้ความสำคัญกับการปรับปรุงระบบประกันคุณภาพให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่าง

รวดเร็วของสังคม แต่ผลการประเมินคุณภาพของนักเรียนไทยจากโครงการ PISA ยังสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยเฉพาะความสามารถด้านการอ่าน การคำนวณ และวิทยาศาสตร์ที่ยังคงต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (Organization for Economic Co-operation and Development (OECD, 2018) นอกจากนี้ การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในปัจจุบันยังประสบกับปัญหาในการจัดหาครูที่มีคุณสมบัติเหมาะสม (ปริญญา วงษ์เชิดขวัญ, 2560) การขาดการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาและความต้องการในการอบรมและพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประกันคุณภาพอย่างเหมาะสม (อารีรัตน์ ดิษฐปาน และคณะ, 2564) รวมถึงความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น (รัตนา มูลป้อม และพิกุล ภูมิโคกรักษ์, 2564)

บริบทของการจัดการศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และจังหวัดสงขลา มีความเฉพาะตัวที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่ นอกจากนี้ การจัดการศึกษามีหลายรูปแบบ ทั้งการศึกษาของรัฐ การศึกษาอิสลามศึกษา และสถาบันปอเนาะ ซึ่งส่งผลให้เกิดความซ้ำซ้อนและขาดการบูรณาการในการจัดการศึกษา (สิทธิชัย ทองมาก และคณะ, 2561) ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจัยด้านความมั่นคงและสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การสรรหาครูที่มีคุณภาพ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองและชุมชนยังเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการสนับสนุนการศึกษาของนักเรียน (อำนาจ วิชยานุวัติ, 2557) นอกจากนี้ สถานศึกษาเอกชนในพื้นที่นี้ยังประสบปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน และบุคลากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายใน ปัญหาเหล่านี้ต้องการการพัฒนาและการสนับสนุนอย่างเป็นระบบเพื่อให้สถานศึกษาเอกชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้สามารถดำเนินงานประกันคุณภาพภายในได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมในพื้นที่

จากที่กล่าวมาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพสูงสุดทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้การประกันคุณภาพภายในเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้การศึกษาทุกระดับมีคุณภาพและมาตรฐานที่สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการที่ซับซ้อน เนื่องจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้นับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อสาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในการพัฒนาทักษะภาษาไทยของนักเรียน สถานการณ์ความไม่สงบและความไม่มั่นคงในพื้นที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การสรรหาครูที่มีคุณภาพ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองและชุมชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการสนับสนุนการศึกษาของนักเรียน จากข้อมูลที่ได้สืบค้นทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ และเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนใน

บริบทที่ซับซ้อนและหลากหลายนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมในพื้นที่ อีกทั้งคาดหวังว่าจะสามารถส่งเสริมการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้

2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) จำนวน 50 ฉบับ โดยเป็นการสืบค้นและศึกษาสภาพปัญหาของการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนประเภทสามัญระดับประถมศึกษา ทั้งในระดับประเทศและในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษา แนวคิดหลักการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารวิชาการ เกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเอกชน ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา รวมทั้งศึกษาจากเอกสารรายงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาของโรงเรียนเอกชนที่เป็นกรณีศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) และสรุปเป็นสาระสำคัญ จำแนกและเรียบเรียง โดยใช้แนวทางของ (Marshall, C., & Rossman, G., 2016) ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ เริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูลโดยรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 50 ฉบับ บันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ พร้อมจำแนกและจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นดำเนินการจัดการข้อมูลด้วยการแยกประเภทเอกสารและจัดกลุ่มตามประเด็นปัญหาการประกันคุณภาพ สำหรับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสร้างรหัสข้อมูล (Coding) จากการอ่านเอกสารซ้ำเพื่อทำความเข้าใจเชิงลึก วิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏและความถี่ของข้อมูล แล้วจึงจัดกลุ่มและเชื่อมโยงข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย ก่อนนำมาสรุปและสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารและงานวิจัย

การคัดเลือกเอกสาร สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้ โดยเริ่มจากการประเมินความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์การวิจัยที่มุ่งศึกษาปัญหาการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ทั้งนี้ ให้ความสำคัญกับคุณภาพและความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล โดยเลือกเอกสารที่มาจากหน่วยงานของรัฐและฐานข้อมูลวิจัยที่ได้รับการรับรอง นอกจากนี้ยังพิจารณาคุณสมบัติของนักวิจัยและหน่วยงานที่จัดทำเอกสาร โดยเน้นผลงานจากนักวิจัยและสถาบันที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ สำหรับเอกสารประเภทบทความวิจัย ได้กำหนดให้ตีพิมพ์ในวารสารที่มีมาตรฐานและมีอายุไม่เกิน 10 ปี ส่วนวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์จะพิจารณาจากระดับการศึกษาของผู้วิจัยที่ต้องเป็นระดับปริญญาโทขึ้นไปและชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์เอกสาร

แบบวิเคราะห์เอกสาร เป็นการวิเคราะห์ตามกลุ่มของข้อมูลที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดหลักการ เกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การตรวจสอบคุณภาพและความน่าเชื่อถือเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย แบบวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) ในครั้งนี้ดำเนินการดังนี้ เริ่มจากการออกแบบเครื่องมือโดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและการกำหนดประเด็นวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นนำเสนอร่างแบบวิเคราะห์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาในเบื้องต้น ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ที่มีคุณสมบัติด้านวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์วิจัยเชิงคุณภาพไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาร่วมประเมินความเหมาะสมของเครื่องมือ เมื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้ว จึงนำไปทดลองใช้วิเคราะห์เอกสารที่มีลักษณะใกล้เคียงเพื่อตรวจสอบความชัดเจนและความครอบคลุมของประเด็นการวิเคราะห์ ก่อนจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในโรงเรียนกรณีศึกษา (Case Study) เป็นการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่รับผิดชอบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จากโรงเรียนกรณีศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ จำนวน 5 โรงเรียน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จังหวัดละ 1 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้บริหารสถานศึกษาโรงละ 1 คน และครูผู้รับผิดชอบด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโรงละ 2 คน รวมจำนวนผู้บริหารสถานศึกษาทั้งสิ้น 5 คน จำนวนครูทั้งสิ้น 10 คน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล หลักฐานโดยใช้การสนทนา เพื่อตรวจสอบความเป็นจริงของข้อมูลที่ เป็นข้อมูลจริงในเชิงลึก (Gubrium, J. F. et al., 2012)

เกณฑ์การเลือกโรงเรียนกรณีศึกษา มีขั้นตอน ดังนี้

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การเลือกโรงเรียนที่ได้รับการรับรองผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบที่สี่ อยู่ในระดับดีมากทุกมาตรฐาน หรือได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน และโรงเรียนที่มีนักเรียนมากกว่า 300 คน ขึ้นไป ที่มีโครงสร้างการบริหาร มีการจัดกระบวนการบริหารและการประกันคุณภาพได้ชัดเจน เป็นโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงในระดับจังหวัด และผู้วิจัยสามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลได้อย่างสะดวกและปลอดภัย การวิจัยครั้งนี้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะสัมภาษณ์เชิงลึก คือ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีประสบการณ์บริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นผู้บริหารที่ได้รับการยอมรับในระดับจังหวัด และมีความรู้ด้านการบริหารและระบบประกันคุณภาพภายใน สำหรับครูผู้ให้ข้อมูล ต้องดำรงตำแหน่งหัวหน้าวิชาการหรือดูแลงานประกันคุณภาพภายในไม่น้อยกว่า 5 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปและมีความเข้าใจด้านการบริหารจัดการศึกษาและการประกันคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อกำหนดกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ 2) วิเคราะห์วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุม 3) ยกร่างแบบสัมภาษณ์โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 สภาพปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 1) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำเสนอแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมเบื้องต้น ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถาม ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ 2) การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try out) กับโรงเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์ความชัดเจนของข้อคำถาม ความเหมาะสมของภาษาและเวลาที่ใช้ ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เตรียมอุปกรณ์ประกอบการสัมภาษณ์ ดังนี้ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก เป็นต้น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบประเด็นปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงาน 7 ด้าน ดังนี้ ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา พบว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการประกันคุณภาพการศึกษา อีกทั้งยังมีความซับซ้อนของบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและปัญหาพื้นฐานด้านทักษะการอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียน สำหรับการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ประสบปัญหาการลาออกของบุคลากรครู ภาระงานที่หนักและการขาดการมีส่วนร่วม รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณ การพัฒนาศักยภาพครู และสื่อการสอนด้านเทคโนโลยี ในส่วนของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา พบความซับซ้อนในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาหลักสูตรสู่การปฏิบัติ มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางการเงิน บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งส่งผลต่อการปรับปรุงคุณภาพและการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พบว่า ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินผล ขาดการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้การประเมินไม่ครอบคลุมและไม่สะท้อนคุณภาพที่แท้จริง ในการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา พบการขาดการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ รวมถึงการขาดการคิดเชิงระบบและการสะท้อนผลเพื่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการ สำหรับการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง พบปัญหาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเขียนรายงาน การขาดความสมบูรณ์ของข้อมูลและระบบการจัดเก็บที่ไม่มีประสิทธิภาพ และการขาดการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำรายงาน ประการสุดท้าย ด้านการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง พบการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานพัฒนา เนื่องจากข้อมูลไม่สมบูรณ์ในบางขั้นตอน ขาดกระบวนการประกันคุณภาพที่เป็นระบบและเป็นวงจร รวมถึงความซับซ้อนของตัวชี้วัดและผลลัพธ์ที่ต้องการ ทำให้การนำไปปรับใช้และวิเคราะห์เป็นความท้าทายสำหรับสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ควรเพิ่มสร้างการรับรู้ ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในและการสร้างแรงจูงใจแก่ครูและบุคลากร สถานศึกษาควรผนวกการประกันคุณภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้ครูและบุคลากรเห็นว่าเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของ

โรงเรียน ไม่ใช่เป็นภาระเพิ่มเติม 2) ควรมีระบบการเก็บข้อมูลและการติดตามผลที่ครอบคลุม การสร้างระบบที่มีความแข็งแกร่งและครอบคลุมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล การติดตามผล และการประเมินกระบวนการ เพื่อให้การตัดสินใจมีข้อมูลสนับสนุนอย่างถูกต้อง และเน้นการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญในการติดตามผล (tracking) อย่างสม่ำเสมอเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่จำเป็นเพื่อให้สามารถปรับปรุงและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที 3) ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือและสนับสนุนในระดับภูมิภาค สถานศึกษาควรดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายสนับสนุนระหว่างโรงเรียนในระดับภูมิภาค เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี การแบ่งปันทรัพยากร และโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 4) ควรเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนและผู้ปกครอง การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง สมาชิกชุมชน และโรงเรียน เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการประกันคุณภาพ ทำให้การประกันคุณภาพเป็นความพยายามร่วมกันของทั้งชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาในพื้นที่ชายแดนใต้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนและผู้ปกครอง 5) ควรทำให้เป้าหมายมีความชัดเจน สามารถวัดและประเมินได้ง่าย การมีแนวคิดในการปรับปรุงเป้าหมาย ตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินคุณภาพให้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจถึงความสำคัญของตัวชี้วัดเหล่านั้น จะช่วยให้การดำเนินงานมุ่งสู่เป้าหมายที่ชัดเจน และลดความสับสนเกี่ยวกับความคาดหวังด้านคุณภาพ 6) ควรร่วมกันหาทางแก้ไขข้อจำกัดด้านทรัพยากร แสวงหาโอกาสในการระดมทุนและสร้างความร่วมมือกับองค์กรเอกชนส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งร่วมกันหาวิธีเพิ่มสวัสดิการครู บุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยลดข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่มักเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง “ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ของไทย” มีประเด็นสำคัญดังนี้ คือ

1. ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษา พบว่า ครูและผู้เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และความซับซ้อนของบริบทพื้นที่ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา มีข้อจำกัดการขาดการมีส่วนร่วม ภาระงานที่หนักและปัญหาการลาออกของบุคลากรครู และงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับพัฒนาศักยภาพครูและสื่อเทคโนโลยี ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ประสบปัญหาความซับซ้อนในการปรับหลักสูตรและข้อจำกัดด้านทรัพยากร ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพตามเป้าหมาย ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พบว่า ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินผล ขาดการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา พบประเด็นการขาดการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง พบปัญหาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเขียนรายงาน การขาดความสมบูรณ์ของข้อมูลและการจัดเก็บที่ไม่มีประสิทธิภาพ และด้านการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง พบการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานพัฒนาและขาดกระบวนการประกันคุณภาพที่เป็นระบบและเป็นวงจร

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ ควรเพิ่มสร้างการรับรู้ ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในและการสร้างแรงจูงใจแก่ครูและบุคลากร ควรมีระบบการเก็บข้อมูลและการติดตามผลที่ครอบคลุม ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

และสนับสนุนในระดับภูมิภาค เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี การแบ่งปันทรัพยากร และโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพร่วมกัน ควรทำให้เป้าหมาย มีความชัดเจน สามารถวัดและประเมินได้ง่าย ควรร่วมกันหาทางแก้ไขข้อจำกัดด้านทรัพยากร แสวงหาโอกาสในการระดมทุนและสร้างความร่วมมือกับองค์กรเอกชนส่วนท้องถิ่น

ทั้งนี้ จากปัญหาและข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น ในส่วนปัญหาการกำหนดมาตรฐานสถานศึกษามีสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธันร์ญพรน์ ไชยพรรค ที่สรุปว่า ครูและบุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้ไม่สามารถกำหนดมาตรฐานการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธันร์ญพรน์ ไชยพรรค, 2567) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Hoy & Miskel ยังชี้ให้เห็นว่า บริบททางสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการกำหนดมาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้น การกำหนดมาตรฐานการศึกษาจึงควรคำนึงถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่ด้วย (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 2013) ซึ่งส่งผลต่อปัญหาด้านการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา การมีความซับซ้อนในการปรับเปลี่ยนหลักสูตรและข้อจำกัดด้านทรัพยากรเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ มาแต้ม ที่พบว่า การขาดความพร้อมด้านบุคลากรและบริหารงบประมาณที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาเพื่อรักษาระดับมาตรฐานของสถานศึกษา (จารุวรรณ มาแต้ม, 2561) นอกจากนี้ Fullan ยังชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย และต้องมีการสนับสนุนทรัพยากรอย่างเพียงพอ จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Fullan, M., 2015) ส่วนในด้านปัญหาด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พบว่า ครูยังขาดความเข้าใจในการวัดและประเมินผล และการตรวจสอบคุณภาพไม่ต่อเนื่องเป็นประเด็นสำคัญในด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล ว่องวาณิช ที่ระบุว่า ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ทำให้การประเมินผลไม่สะท้อนคุณภาพที่แท้จริงของผู้เรียน (สุวิมล ว่องวาณิช, 2546) นอกจากนี้ Stufflebeam & Zhang ได้ระบุว่า การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ จึงจะสามารถใช้ผลการประเมินในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Stufflebeam, D. L. & Zhang, G., 2017)

จากผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นความจำเป็นในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ของไทย ที่จะต้องสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากจะช่วยให้การประกันคุณภาพภายในเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง (ธีระ รุญเจริญ, 2557) ในขณะเดียวกันต้องสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานสถานศึกษาโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพราะจะทำให้การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษามีการปรับปรุงได้ตรงจุด (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 2013) จัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอในดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาเพื่อรักษาระดับมาตรฐานของสถานศึกษา (จารุวรรณ มาแต้ม, 2561) การอบรมและพัฒนาครูด้านการวัดและประเมินเพราะจะทำให้การประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาสะท้อนคุณภาพที่แท้จริง (สุวิมล ว่องวาณิช, 2546) ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ของไทย สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้ 1) ปัญหาในการดำเนินงานด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ พบว่า สถานศึกษาเอกชนในพื้นที่ประสบปัญหาหลักที่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ตลอดกระบวนการประกันคุณภาพทุกขั้นตอน โดยจุดเริ่มต้นของปัญหามาจากการขาดความรู้ความเข้าใจของบุคลากรในด้านการประกันคุณภาพ ประกอบกับ

ข้อจำกัดด้านทรัพยากรทั้งบุคลากรและงบประมาณ ส่งผลให้การดำเนินงานในทุกขั้นตอนไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ตั้งแต่การกำหนดมาตรฐาน การวางแผนพัฒนา การดำเนินงาน การประเมินผล การติดตามผลไปจนถึงการจัดทำรายงาน นอกจากนี้ ความซับซ้อนของบริบทพื้นที่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ท้าทายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ จากสภาพปัญหาที่พบ แนวทางการพัฒนาที่จำเป็นต้องเน้น คือ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการประกันคุณภาพแก่บุคลากรอย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการออกแบบระบบที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และข้อจำกัดด้านทรัพยากร โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ในด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดตั้งทีมงานประกันคุณภาพที่เข้มแข็ง พัฒนาระบบพี่เลี้ยงเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างบุคลากร และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนและผู้ปกครองในพื้นที่ เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมคุณภาพที่ยั่งยืน สำหรับการพัฒนาบุคลากร สถานศึกษาควรวางระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การสอนงานรายบุคคล และการสร้างแรงจูงใจด้วยการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อเสริมสร้างความเชี่ยวชาญในงานประกันคุณภาพการศึกษา 4) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเอกชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อถอดบทเรียนและพัฒนาเป็นต้นแบบสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 135 ตอนที่ 11 ก หน้า 3 (23 กุมภาพันธ์ 2561).

จารุวรรณ มาแต้ม. (2561). การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธันร์ญพรน์ ไชยพรรค. (2567). การพัฒนาคู่มือการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาปฐมวัยโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9(2), 1326-1337.

ธีระ รุญเจริญ. (2557). ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

ปริญญา วงษ์เชิดขวัญ. (2560). การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนเอกชนนอกระบบ จังหวัดสมุทรสาคร. ใน วิทยานิพธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รัตนา มูลป้อม และพิกุล ภูมิโคกรักษ์. (2564). รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 12. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 9(4), 187-199.

สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2563). แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: เอ็น.เอ.รัตนะเทรดดิ้ง.

สิทธิชัย ทองมาก และคณะ. (2561). เหลียวหลังแลหน้าคุณภาพการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาตร์และสังคมศาสตร์, 5(ฉบับพิเศษ), 186-198.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2546). การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำนาจ วิชยานุวัติ. (2557). การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

อารีรัตน์ ดิษฐปาน และคณะ. (2564). การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดกระบี่. วารสารสมาคมนักวิจัย, 26(1), 103-115.

Fullan, M. (2015). The new meaning of educational change. (5th ed.). New York: Teachers College Press.

Gubrium, J. F. et al. (2012). The SAGE Handbook of Interview Research : The Complexity of the Craft. (2nd ed.). California: Sage.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2013). Educational administration : Theory, research, and practice. (9th ed.). New York: McGraw-Hill.

Marshall, C. & Rossman, G. (2016). Designing Qualitative Research. (6th ed.). California: Sage.

OECD. (2018). Education at a Glance 2018 : OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.

Stufflebeam, D. L. & Zhang, G. (2017). The CIPP evaluation model : How to evaluate for improvement and accountability. New York: Guilford Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 205-214

บทความวิชาการ : Academic article

อิทธิบาท 4 กับการแก้ปัญหาความยากจนหลังการระบาดของโรคโควิด-19*

4 ITDHIPADA (BASIS FOR SUCCESS) FOR SOLVING POVERTY PROBLEMS AFTER THE COVID-19 OUTBREAK

พระเอกลักษณ์ ฐิตาโลโก (แสงจันทร์)*, พระครูวิจิตรศีลาจาร, พระครูโฆสิตวัฒนานุกูล, สิทธิโชค ปาณะศรี
Phra Aeklak Thitaloko (Saeng Chan)*, Phrakru Wijitsreerajal, Phrakru Kositwattananukul, Sittichok Panasri
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Doctor of Philosophy in Buddhist Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: aeklaksaengchan7@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้นำเสนอถึงสถานการณ์หลังการระบาดของโรคโควิด-19 รวมถึงผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 และแนวทางการนำหลักธรรม คือ อิทธิบาท 4 มาประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนหลังการระบาดของโรคโควิด-19 แม้ว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตั้งแต่ปี 2562 ถึงปัจจุบันเป็นเวลา 5 ปีผ่านไปแล้วก็ตาม แต่ว่าผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยังคงดำเนินอยู่ ปัจจุบันยังมีผู้ติดโรคโควิด-19 รายใหม่กว่าวันละ 300 ราย และมีผู้ป่วยสะสมอยู่ที่ 38,236 ราย (15 กันยายน 2567) มีผลกระทบเชิงลบที่เป็นปัญหามาจนถึงปัจจุบันคือผลกระทบด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ 1) ฉันทะ มีความรัก พอใจในสิ่งที่ทำอยู่ ทำให้เห็นแนวทางหรือสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงในการทำงานได้ 2) วิริยะ มีความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง หากตั้งใจทำงานด้วยความขยัน พากเพียรก็จะช่วยเสริมให้งานที่ทำอยู่นั้นประสบความสำเร็จได้ไม่ยาก ทั้งนี้ จะต้องไม่ลืมที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 3) จิตตะ มีความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้น ๆ โดยเฉพาะการใส่ใจและรับผิดชอบในงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย หากทำงานด้วยความรัก ความขยัน ประกอบกับการรับผิดชอบงานที่ดีแล้วก็เป็นหนึ่งในหนทางที่ช่วยให้งานประสบความสำเร็จได้ และ 4) วิมังสา หมายถึง ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลในการทำงานแต่ละครั้งจะต้องคำนึงถึงหลักและเหตุผลโดยใช้ทักษะและปัญญา เพื่อให้งานถูกต้องและไม่เกิดความผิดพลาดในครั้งต่อไป

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4, การแก้ปัญหาความยากจน, ผลกระทบจากโควิด-19

Abstract

This academic article presents the post-COVID-19 pandemic situation, including the impacts resulting from the COVID-19 outbreak. situation, and guidelines for applying the principles of Dhamma, namely the 4 ITDHIPADA, to solving poverty problems after the COVID-19 outbreak. Even though the COVID-19 epidemic has passed since 2019 until now, 5 years have passed. But the impact of the COVID-19 outbreak still ongoing, there are still people infected with COVID-19. There are more than 300 new cases per day and the cumulative number of patients is 38,236

* Received December 20, 2024; Revised January 13, 2025; Accepted January 19, 2025

(15 September 2024). There are negative impacts that have been a problem until now, namely health, economic and social impacts. Application of the 4 ITDHIPADA in daily life, namely 1) Chantha, having love and being satisfied with what one is doing. Makes it possible to see guidelines or things that need to be changed in work. 2) Wiriya: having perseverance and continuous diligence. If you intend to work with diligence Perseverance will help make the work you are doing successful, not forget to practice and always develop themself. 3) Chitta is attentive, committed, and responsible for things, especially caring and responsible for the work one has been assigned. If you work with love, diligence, and responsibility for your work, then It is one of the ways that help the work be successful. and 4) Vimansa means awareness and reflection on cause and effect In each work, principles and reasons must be taken, using skill and intelligence. In order to do the job correctly and not make mistakes next time.

Keywords: 4 ITDHIPADA, Poverty Alleviation, Impact from Covid-19

บทนำ

ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือโรคโควิด-19 (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)) เริ่มต้นขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 แรกเริ่มถูกค้นพบจากสัตว์ โดยเป็นสัตว์ทะเลที่มีการติดเชื้อไวรัสนี้แล้วคนที่อยู่ใกล้ชิดคลุกคลีกับสัตว์เหล่านี้ก็ติดเชื้อไวรัสมาอีกที โดยเริ่มต้นจากเมืองอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน อันตรายที่ทำให้เสี่ยงถึงชีวิต จะเกิดขึ้นเมื่อระบบภูมิต้านทานโรคของเราไม่แข็งแรง หรือเชื้อไวรัสเข้าไปทำลายการทำงานของปอด โดยเชื้อไวรัสจะแพร่กระจายลุกลามอย่างรวดเร็วและเพิ่มมากขึ้น จนทำให้ปอดเกิดการเสียหายและสูญเสียการทำงานหากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที จะทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้อย่างรวดเร็ว องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ประกาศให้การระบาดนี้เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2563 และประกาศให้เป็นโรคระบาดทั่วไป ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2563 ช่วงกลางปี 2564 การแพร่กระจายของโรค โควิด-19 สายพันธุ์ใหม่ต่าง ๆ ได้ส่งผลให้การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของโลกยังคงชะลอตัวอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าโดยภาพรวมประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีสัดส่วนในการฉีดวัคซีนให้แก่ประชาชนในประเทศของตนเองสูงขึ้นแล้วก็ตาม แต่ในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนายังมีสัดส่วนในการฉีดวัคซีนค่อนข้างต่ำ เช่น ลาตินอเมริกาและแคริบเบียน เผชิญและมีอัตราการเสียชีวิตสูงที่สุด (เสียชีวิต 187 รายต่อประชากร 100,000 คน ณ วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2564) และ GDP หดตัวมากที่สุดในปี 2563 (-7.3%) โดยข้อมูลองค์การสหประชาชาติกล่าวว่าหากเปรียบเทียบการคาดการณ์ GDP ล่าสุดกับก่อนการระบาด ความสูญเสียที่คาดการณ์ไว้สูงขึ้นโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 6.5 สำหรับกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว และร้อยละ 7.5 สำหรับประเทศกำลังพัฒนา (กรมควบคุมโรค, 2564)

ผลกระทบเชิงลบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้เกิดปัญหามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกลุ่มคนยากจนที่ต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพในแต่ละวัน ซึ่งกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการตกงานและการสูญเสียรายได้ นอกจากนี้ คนยากจนยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า อีกด้านหนึ่ง ผลกระทบที่สำคัญ คือ การผลิตในอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดการขาดแคลนสินค้า เช่น อุปกรณ์ทางการแพทย์และเครื่องมือดูแลสุขภาพ ทำให้ราคาสินค้าเหล่านี้สูงขึ้น เช่น หน้ากากอนามัยและเจลล้างมือ รวมถึงสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อัตราการจ้างงานโดยรวมของประเทศยังคงตัวอยู่ที่ร้อยละ 68 นับตั้งแต่เริ่มมีการระบาด แม้อัตรานี้จะแตกต่างไปบ้างตามกลุ่มประชากรและภูมิภาคต่าง ๆ แม้การจ้างงานในเมืองจะลดลง การจ้างงานในแถบชนบทกลับเพิ่มขึ้นเนื่องจากผู้คนที่ต้องออกจากงานในตัวเมืองหวนคืนสู่ภาคการเกษตร ผู้ให้ข้อมูล

ร้อยละ 50 กล่าวว่างานของตนได้รับผลกระทบจากโควิด-19 บางคนต้องออกจากงาน บ้างถูกลดจำนวนชั่วโมงทำงานหรือค่าตอบแทนลง ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ผู้หญิง ผู้มีการศึกษาไม่สูงนักอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ผลกระทบในระยะยาวยังเกิดจากการลดลงของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานลดลง ประเทศอาจสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันและการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคต เนื่องจากต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการลงทุนเพื่อป้องกันและรักษาโรคโควิด-19 การนำเงินกู้จำนวนมากมาใช้ในช่วงนี้อาจทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในอนาคตได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสหลักอิทธิบาท 4 ไว้ว่า เป็นสิ่งเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้เกิดความชำนาญเพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ อิทธิบาท คือ ธรรมให้ถึงความสำเร็จ ซึ่งมี 4 ข้อ คือ 1) ฉันทะ รักงาน การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร 2) วิริยะ สู้งาน มีความเพียรเห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ขยัน คือ พากเพียรทำ ขยัน หมั่น ประกบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ 3) จิตตะ ใส่ใจงาน ความคิด อุทิศตัวต่องานใจจดจ่อ จริงจัง คือ เอาจิตฝักใฝ่ ตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่อง นั้น บ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ และ 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญาไตร่ตรอง พิสูจน์ทดสอบ ตรวจตรา ปรับปรุงแก้ไข ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผลคิดค้นวิธีแก้ไข ปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

การนำเสนอบทความวิชาการเรื่อง “อิทธิบาท 4 กับการแก้ปัญหาความยากจนหลังการระบาดของโรคโควิด-19” นี้ ผู้เขียนขอนำเสนอ สถานการณ์หลังการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งรวมถึงผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 และแนวทางการนำหลักธรรมคืออิทธิบาท 4 มาประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนหลังการระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธต่อไป

สถานการณ์หลังการระบาดของโรคโควิด-19

ปัจจุบัน แม้ว่าเราจะผ่านช่วงการระบาดหนักของโรคโควิด-19 มาแล้ว แต่โลกยังคงอยู่ในปีที่ 5 นับตั้งแต่การตรวจพบโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ครั้งแรก ข้อมูลล่าสุดจากการรายงานทั่วโลก ณ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2567 ระบุว่ามีผู้ติดเชื้อรวม 774 ล้านคน และมีผู้เสียชีวิตจากโรคนี้มากกว่า 7 ล้านคน และองค์การอนามัยโลกสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ และข้อแนะนำต่าง ๆ จะมีการปรับปรุงและเผยแพร่เมื่อมีข้อมูลสนับสนุนอย่างเพียงพอ ประเทศไทยประกาศให้โควิด-19 เป็นโรคประจำถิ่น แต่สถานการณ์การระบาดยังไม่ได้หายไปตั้งแต่ช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน 2566 ข้อมูลที่รายงานในระบบ พบว่า ยอดผู้ป่วยที่รักษาตัวในโรงพยาบาลมีแนวโน้มเพิ่มสูงมากขึ้น ต่อเนื่องมาจนถึงปี 2567 ยังคงมีอัตราการติดเชื้อที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยปัจจุบัน พบว่ามีผู้ติดเชื้อโควิด-19 วันละ 314 ราย (15 กันยายน 2567) และมีผู้ป่วยที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล รวมถึงผู้ป่วยที่มีอาการปอดอักเสบรุนแรงและต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ ซึ่งจำนวนผู้เสียชีวิตก็ยังคงเพิ่มขึ้น โดยมีผู้ป่วยสะสมอยู่ที่ 38,236 ราย และมีผู้ป่วยรายใหม่เสียชีวิตสัปดาห์ละ 1 ราย อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนว่าไวรัสโควิด-19 สายพันธุ์ที่ระบาดในปัจจุบันทำให้เกิดความเจ็บป่วยรุนแรงมากขึ้น แต่เชื้อมีความสามารถในการแพร่ระบาดได้อย่างรวดเร็ว และการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันของประชาชนลดลง ส่งผลให้จำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีประชาชนบางส่วนในประเทศไทยที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนหรือได้รับวัคซีนไม่ครบตามที่กำหนด

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ดังกล่าว ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากต่อพฤติกรรมของประชาชนในสังคม โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้

ผลกระทบของการระบาดของโรคโควิด-19

ผลกระทบของการระบาดของโรคโควิด-19 สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ ผลกระทบเชิงลบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีดังนี้ คือ 1) ผลกระทบด้านสุขภาพประชาชนจำนวนมากประสบปัญหาสุขภาพและมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้บุคลากรทางการแพทย์ต้องทำงานหนักขึ้นอย่างมาก 2) ผลกระทบทางสังคม เกิดความตื่นตระหนกและความกลัวในสังคม ซึ่งนำไปสู่ความแตกแยกและการกีดกัน โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการระบาด และ 3) ผลกระทบทางเศรษฐกิจผลกระทบนี้มีความรุนแรงอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยพึ่งพาการส่งออกและการท่องเที่ยว โดย IMF ประเมินว่า GDP ของประเทศไทยอาจลดลงถึง -6.7% ซึ่งถือเป็นการลดลงที่หนักหนาสำหรับเศรษฐกิจไทย และผลกระทบเชิงบวกจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีดังนี้ 1) ทำให้เห็นถึงศักยภาพของระบบสาธารณสุขไทยที่มีความพร้อมในการรับมือและควบคุมการระบาด โดยในเขตเมืองมีทรัพยากรทางการแพทย์ที่แข็งแกร่ง ขณะที่พื้นที่ห่างไกลก็มีจุดแข็งในการป้องกันเชิงรุก นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นยังมีระบบสาธารณสุขพื้นฐานที่เข้มแข็ง เช่น การมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 1 ล้านคน โรงพยาบาลสุขภาพระดับตำบล (รพ.สต.) เกือบ 10,000 แห่ง และโรงพยาบาลขนาดใหญ่ประมาณ 700 - 800 แห่ง ที่สามารถรองรับผู้ป่วยได้ 2) ประชาชนได้ปรับตัวจาก “การตื่นกลัว” สู่ “การตื่นรู้” เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญในการรับมือกับการระบาดของไวรัส การดูแลตัวเอง และการเว้นระยะห่างทางสังคม 3) เกิดธรรมนูญของประชาชนในการต่อสู้กับโรคโควิด-19 โดยประชาชนได้มีการกำหนดมาตรการของตนเองในการจัดการกับโรคระบาด ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติตามมาตรการของรัฐและการสร้างมาตรการในชุมชนเพื่อป้องกันกลุ่มเสี่ยง เช่น ผู้สูงอายุ เด็กเล็ก และผู้ป่วยโรคเรื้อรัง พร้อมทั้งมีมาตรการดูแลทางสังคม เช่น การตั้งโรงทานและการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2567)

การเรียนรู้หลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

มนุษย์ได้มีชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) เป็นแนวทางที่หลายคนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง เนื่องจากการระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้เปลี่ยนแปลงชีวิตเราไปอย่างยาวนาน ทำให้เราต้องปรับรูปแบบการใช้ชีวิตร่วมกันทั่วโลก จากที่เคยออกจากบ้านไปทำงานหรือไปโรงเรียน ตอนนี้ต้องทำทุกอย่างที่บ้านให้มากที่สุด หากมีความจำเป็นต้องออกไปช้อปปิ้งหรือไปพบแพทย์ เราจำเป็นต้องสวมหน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันโรค ต้องรักษาระยะห่างจากผู้อื่น ล้างมือบ่อย ๆ เป็นเวลา 20 วินาที และใช้แอลกอฮอล์เช็ดมือ นอกจากนี้ ธุรกิจและบริการต่าง ๆ ก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการเปิดระบบลงทะเบียนออนไลน์และการใช้บริการซื้อขายผ่านช่องทางออนไลน์ สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นวิถีใหม่ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องจนเกิดความคุ้นเคย ในที่สุดทั้งหมดนี้ก็ได้กลายเป็น New Normal ในสังคมของเราในปัจจุบัน เช่น การทำงานที่บ้าน (work from home) การดำเนินธุรกรรมผ่านอิเล็กทรอนิกส์ (online business) การเรียน (online learning) การแพทย์และสาธารณสุข (online medical consulting) และการพึ่งพาการผลิตในประเทศ (deglobalization) เป็นต้น (สถาบันส่งเสริมความปลอดภัยอาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน), 2566)

จากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้สร้างบทเรียนสำคัญหลายประการ ดังนี้ 1) สังคมได้ตระหนักถึงความเสี่ยงที่มีอยู่ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือคนจน ต่างก็มีโอกาสเผชิญกับความเสี่ยงที่เท่าเทียมกัน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ความเสี่ยงเหล่านี้มีความหลากหลายและสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตได้ทันที โรคโควิด-19 ได้สร้าง

ผลกระทบอย่างกว้างขวาง ดังนั้นสังคมไทยจึงต้องเตรียมความพร้อมในการรับมือ โดยการสร้างระบบที่มีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) สังคมได้เรียนรู้ว่าปัญหาด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกัน เมื่อเกิดปัญหาโรคระบาดขึ้น ส่งผลกระทบต่อทุกด้าน ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้น การลงทุนจึงต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ 3) สังคมได้ตระหนักว่าการแก้ไขปัญหาที่มุ่งเน้นอยู่ที่ส่วนกลางเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ การแก้ไขปัญหาทางด้านสาธารณสุขและเศรษฐกิจต้องมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ 4) สังคมได้ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้เราเห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความคิดอย่างชัดเจน โดยเฉพาะจากความต้องการของคนชั้นกลางในเมืองที่เรียกร้องนโยบายเข้มงวด ห้ามออกนอกบ้าน เนื่องจากพวกเขาสามารถอยู่ได้และต้องการความปลอดภัย ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งต้องมุ่งทำมาหากินเป็นหลัก เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นอาจจะมีความเสี่ยงต่อชีวิต ช่องว่างระหว่างสองกลุ่มนี้ชัดเจน และจำเป็นต้องมีการประนีประนอมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจนำไปสู่การเผชิญหน้ากันได้ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2567)

สรุปได้ว่าหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นั้น ได้มีการเรียนรู้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก เช่น การดำรงชีวิตวิถีใหม่ หรือ New Normal และการเรียนรู้จากบทเรียนต่าง ๆ ทั้งด้านการทำงานเป็นทีมและการตระหนักถึงสถานการณ์สำคัญของประเทศร่วมกัน ทำให้สังคมไทยได้มีความโดดเด่นด้านสาธารณสุขทันที

อิทธิบาท 4 หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสหลักอิทธิบาท 4 ไว้เพื่อจะให้เป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จหรือประกอบการงานก็ดี เมื่อต้องการสมาธิเพื่อให้กิจที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างได้ผลดีก็พึงปลุกเร้าและชักจูงด้วยอิทธิบาท 4 พระพุทธองค์ได้ให้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 ในสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ม.ม. 13/247/292) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ไว้ว่า สาวกทั้งหลายของเราผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาท 4 ประการ คือ 1) เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร สมาธิที่เกิดจากฉันทะความเพียรสร้างสรรค์ 2) เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร สมาธิที่เกิดจากวิริยะความเพียรสร้างสรรค์ 3) เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร สมาธิที่เกิดจากจิตตความเพียรสร้างสรรค์ 4) เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร สมาธิที่เกิดจากวิมังสาสมาธิความเพียรสร้างสรรค์ ในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. 10/179/127) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานุภาพของอิทธิบาท 4 ประการ ไว้ว่า “อานนท์ ! กรุงราชคฤห์น่ารื่นรมย์ ภูเขาคิชฌกูฏน่ารื่นรมย์ อิทธิบาท 4 ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญทำให้มากแล้วทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดี ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์ อิทธิบาท 4 ตถาคตเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวังพึ่งดำรงอยู่ได้หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า อิทธิบาท หมายถึง ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิฤทธิ์หรือความสำเร็จ หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่าง ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรักพากเพียรทำเอาจิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549)

1. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใครในสิ่งที่ทำ และพอใจฝักใฝ่ รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ กล่าวอย่างง่าย คือ การรักงานและรักจุดหมายของงาน กล่าวให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนา ต่อภาวะดีงาม งานเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ

ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายก็เกิดปีติ เป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต

2. วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่ หวั่น กลัวต่ออุปสรรคและยากลำยาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านี้เดิน เขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมี แรงทุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่งคงพุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่า เป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

3. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกผัน จดจ่อ เฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่อง ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุกง่วนอยู่ทั้งวันทั้งคืนไม่ เอาใจใส่ร่างกายแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวัน ลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดสมาธิเกิดขึ้นจิตจะแน่วแน่ แนบสนิทใน กิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่า จิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความ เพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

4. วิมังสา แปลว่าความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่น ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมายเป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลังว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ เพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาทแยกออกเป็น อิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ บาท แปลว่า ฐาน เชิงรองดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (พุทธทาสภิกขุ, 2537)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จและมีความสุขได้ด้วยความศรัทธา ความเชื่อมั่น เป็นหลักการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และมีความสุขกับงาน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550)

สรุป อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ ฉันทะ ความพึงพอใจ วิริยะ ความเพียรพยายาม จิตตะ ความเอาใจใส่หรือจดจ่อ และวิมังสา ความพิจารณาไตร่ตรอง เป็นองค์ธรรมสำคัญให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายได้ทุกระดับ และเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

การประยุกต์อิทธิบาท 4 เพื่อแก้ปัญหาความยากจน

พุทธธรรมเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติหากใครได้ปฏิบัติจะส่งผลดีต่อบุคคลนั้น เนื่องจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นผลด้านพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ มีผลต่อบุคคลผู้ที่ปฏิบัติโดยตรง และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจน

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538) การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นแนวทางทั้งการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรง สอนไว้อย่างแยบคลาย ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ได้ครบกระบวนความทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง ขออธิบายดังต่อไปนี้

1. ฉันทะ หมายถึง ความรักและความหลงใหลในสิ่งที่เราทำ ซึ่งเกิดจากความศรัทธาและความเชื่อมั่นในสิ่งนั้น ๆ เมื่อมีฉันทะแล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามที่ควรจะเป็น เรามักได้ยินคำว่า “ขอฉันทามติจากประชุม” หรือ “มีฉันทะร่วมกัน” ก่อนที่จะสิ้นสุดการประชุม ซึ่งเป็นเหมือนสัญญาระหว่างกันว่าเราจะร่วมมือกันทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือจะละเว้นบางอย่างร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในเรื่องนี้อาจไม่ครบถ้วน เพราะ “ฉันทะ” ไม่ได้หมายถึง แค่สัญญาในรูปแบบเอกสารหรือข้อตกลงระหว่างสมาชิกเท่านั้น แต่ยังหมายถึง สัญญาใจที่มีความผูกพันอย่างลึกซึ้ง เป็นความศรัทธาและความเชื่อมั่นที่เต็มเปี่ยม ซึ่งจะนำไปสู่ความพยายามอย่างต่อเนื่อง เปรียบเสมือนนักวิจัยที่มีความเชื่อมั่นในแนวคิดและวิธีการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น แม้ว่าความเชื่อมั่นนี้อาจแตกต่างกันไป แต่ไม่มีใครสามารถบอกได้ดีไปกว่าตัวนักวิจัยเอง และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน หลายคนคงเคยได้ยินคำว่า "Where there is the will, there is the way" ที่ใดมีความปรารถนาอันแรงกล้า ที่นั่นย่อมมีหนทางเสมอ ขอเพียงแค่มีความตั้งใจแน่วแน่ในการประสบความสำเร็จในสิ่งนั้น ๆ ด้วยความมุ่งมั่นและไม่ย่อท้อ ย่อมมีหนทางที่จะนำเราไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด วิธีการสร้างฉันทะ พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้ว่า มนุษย์เราควรเลือกที่จะมีศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และต้องหมั่นตรวจสอบศรัทธาของตนเองว่ามีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นรวมถึงสังคมโดยรวมด้วย หากศรัทธานั้นดีทั้งสองด้าน ก็จงมุ่งมั่นทำสิ่งนั้นด้วยความตั้งใจ แต่ถ้าหากไม่ดี ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงศรัทธาใหม่ เราต้องมีการเลือก มิฉะนั้น เราจะกลายเป็นคนที่สับสน ไร้แก่นสาร และไม่มีรากฐานในชีวิต เมื่อเราไม่มีแก่นสาร ก็จะถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้ง่าย หากต้องการฝึกฝนตนเอง อาจเริ่มจากการตั้งคำถามกับตัวเองว่า เราศรัทธาในสิ่งใด เพราะเมื่อเรามีศรัทธาในสิ่งใด เราก็จะสามารถเข้าถึงสิ่งนั้นได้ เช่น หากเราศรัทธาในเทคโนโลยี เราก็จะเข้าถึงเทคโนโลยี หากเราศรัทธาต่อชาวบ้าน เราก็จะเข้าถึงชาวบ้าน หากเราศรัทธาต่อวัตถุ เราก็จะเข้าถึงวัตถุ หากเราศรัทธาต่อความสำเร็จและเกียรติยศ เราก็จะเข้าถึงสิ่งเหล่านั้น หรือหากเราศรัทธาต่อความรู้ เราก็จะเข้าถึงความรู้ หรือหากเราไม่มีศรัทธาในสิ่งใดเลย เราก็จะไม่สามารถเข้าถึงอะไรได้เลย เพราะศรัทธานำมาซึ่งความมุ่งมั่นและการทุ่มเทในการทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราศรัทธานั่นเอง ในขณะเดียวกันเราก็ควรตรวจสอบตัวเองว่าสิ่งที่เราศรัทธานั้นเป็นอย่างไร (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549)

2. วิริยะ หมายถึง ความมุ่งมั่นและความทุ่มเททั้งกายและใจในการเรียนรู้และเข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งต่าง ๆ หากเราทำสิ่งใด เราจะทำจนเชี่ยวชาญและกลายเป็นผู้รู้ หากเราศึกษา เราจะศึกษาจนถึงรากเหง้าของเรื่องนั้น ๆ ดังนั้น คำว่า “วิริยะ” จึงสื่อถึงความพยายามอย่างสูงในการทำตามความต้องการหรือศรัทธาของตนเอง หากเราไม่มีความเพียรพยายาม ก็สามารถสันนิษฐานได้ว่าเรามีศรัทธาที่ไม่จริงใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ผลงานที่เราทำจะสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของเราอย่างชัดเจน ดังนั้น นักวิจัยท้องถิ่นจึงควรมีความรักต่อชุมชนและความมุ่งมั่นในการทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของคนในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นศรัทธาที่สูงสุด หากไม่เป็นเช่นนั้น ก็จะมีเพียงศรัทธาที่ว่างเปล่าไร้ซึ่งความมุ่งมั่นและทุ่มเท ในขณะเดียวกัน วิริยะยังมาคู่กับความอดทน ซึ่งเป็นความสามารถในการไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ โดยมีศรัทธาเป็นแรงขับเคลื่อนจิตใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ที่มีจิตใจเย็นและงาม ไม่ใช่การกระทำที่มุทะลุหรือร้อนรน เพราะอาจนำไปสู่ความผิดพลาดได้ง่าย เมื่อถูกถามว่า “ความวิริยะเกิดจากอะไร” คำตอบ คือ “มันเกิดจากศรัทธาหรือฉันทะ” ซึ่งเป็นศรัทธาที่มั่นคงไม่ว่าจะเผชิญกับอุปสรรคใด ๆ ก็ไม่เปลี่ยนแปลง แม้อาจมีบางช่วงที่ต้องปล่อยวางหรือวางเฉยเพื่อรอสภาวะที่เหมาะสม ความวิริยะไม่ใช่ความดุดันหรือการทำทุกอย่างให้สำเร็จเสมอไป แต่เป็นการเลือกทำในสิ่งที่รักษาศรัทธาไว้

และรอเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งใจ หากต้องการฝึกฝนความวิริยะ ควรเริ่มจากการมีความคิดที่จะฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทำ คิด เขียน และนำเสนออย่างต่อเนื่อง อย่าขี้เกียจหรือกลัวความผิดพลาด และควรกล้าแสดงความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวของตนเอง อย่าท้อแท้กับงานหนัก เพราะการทำมากจะทำให้เราเรียนรู้และเก่งขึ้น อย่าบ่นว่าไม่มีเวลา เพราะเวลายังคงเท่าเดิมเสมอ

3. จิตตะ หมายถึง ความตั้งใจและความรับผิดชอบ เมื่อเรามีจิตใจที่มุ่งมั่นแล้ว ความรอบคอบก็จะตามมา คำนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่สังคมมีความซับซ้อนและมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย หลายคนต้องเผชิญกับภาระหน้าที่ที่มากมาย จนไม่รู้จะเริ่มทำอะไรจากตรงไหน เวลาที่อ่านหนังสือก็จะคิดถึงงานที่ต้องทำ และเมื่อทำงานก็จะคิดถึงการอ่านหนังสือเพื่อเตรียมสอบ ทำให้ไม่สามารถจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลที่ตามมาคือ ทำอะไรก็ไม่ดีสักอย่างและมักจะทำผิดพลาดอยู่เสมอ แต่ถ้าเรามีจิตใจที่มุ่งมั่นต่อสิ่งที่เราคิดและทำ รวมถึงการรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการทำงาน ทุกอย่างก็จะดีขึ้นเอง เราจะมีความรู้มากขึ้นเรื่อย ๆ จากความตั้งใจและความใฝ่รู้ของเรา เมื่อมีความรู้มากขึ้น ความรอบคอบก็จะตามมา และเมื่อมีความรอบคอบการตัดสินใจก็จะมีความผิดพลาดน้อยลง ความรอบคอบไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีความรู้ ดังนั้น การที่จะมีความรู้ได้นั้น เราต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ติดตามข่าวสารบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ และอ่านหนังสืออย่างหลากหลายโดยไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้ สิ่งสำคัญ คือ การฝึกตั้งคำถามกับตัวเองเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา

4. วิมังสา หมายถึง การทบทวนสิ่งที่เราได้คิดและทำมา ซึ่งเกิดจากความรักและความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างตั้งใจและรับผิดชอบ โดยใช้วิจารณญาณที่รอบรู้และรอบคอบ การทบทวนนี้ช่วยให้เราได้พิจารณาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในเรื่องส่วนตัวและในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น การทบทวนภายในตนเองมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่ผู้คนมักรู้สึกสับสน การตรวจสอบความคิดและการกระทำของเราจะช่วยให้เราเข้าใจว่าทำไมเราถึงคิดหรือทำในลักษณะนั้น และเราทำเพื่ออะไร เพื่อความสุขของตนเองหรือเพื่อความสงบสุขของสังคม ซึ่งจะช่วยให้เราตระหนักถึงจุดที่เราควรอยู่ในสังคมและวิธีการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อสร้างสรรค์ทั้งตนเองและสังคมให้ดีขึ้น ในงานวิจัยและการพัฒนา เรามักใช้คำว่า “สรุปบทเรียน” เพื่อสรุปผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อประเมินว่าสิ่งที่เราคิดและทำไปนั้นเป็นไปตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่

จะเห็นได้ว่าหลายคนมักเข้าใจว่าควรทำเมื่อถึงครึ่งทางของงานหรือเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ หรืออย่างดีที่สุดคือ การทำแผนงานรายไตรมาสทุก 3 เดือน แต่ความจริงแล้ว การสรุปบทเรียนควรทำอย่างสม่ำเสมอ อาจจะเป็นการพูดคุยกันหลังจากกิจกรรมแต่ละครั้ง หรือหลังเลิกงานในแต่ละวัน หรือใช้วิธีการที่ไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้บทเรียนจากแต่ละคนมากที่สุด นอกจากนี้ การพูดคุยกับตัวเองก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เราเข้าใจตัวเองมากขึ้นโดยการใช้สติและความรู้สึกตัว จะทำให้เรามองเห็นปัญหาที่เรากำลังเผชิญอยู่และหาวิธีแก้ไขได้ เพราะตามธรรมชาติของมนุษย์ เรามักมองออกไปข้างนอกและไม่เห็นตัวเองและสิ่งรอบตัว ดังนั้น การมองตัวเองเหมือนการส่องกระจกจึงเป็นสิ่งสำคัญ เราควรถามตัวเองอยู่เสมอว่า เรารู้อะไรบ้างและไม่รู้อะไรบ้าง เป้าหมายในชีวิตของเราคืออะไรและเราจะไปถึงจุดนั้นได้อย่างไร คำถามที่ดีเพียงหนึ่งคำถามมีค่ามากกว่าคำตอบหลายร้อยคำ ถ้าเราตั้งคำถามกับตัวเองบ่อย ๆ จิตใจเราก็จะหาคำตอบให้เราได้ มิฉะนั้น เราจะใช้ชีวิตไปโดยไม่มีจุดหมายและเต็มไปด้วยความทุกข์ใจที่หาทางออกไม่ได้ หรือถ้ามีคนอื่นอยู่ด้วย เราก็สามารถพูดคุยในใจเพื่อสร้างเสียงภายในได้เช่นกัน

อิทธิบาท จึงเป็นธรรมให้ถึงความสำเร็จ เป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว ซึ่งมี 4 ข้อ คือ 1) ฉันทะ ความรักในงาน คือ การมีใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความชื่นชอบและความพอใจในการทำสิ่งนั้น โดยไม่ใช่เพียงแค่ทำให้เสร็จตามหน้าที่หรือเพื่อหวังผลตอบแทน แต่เป็นการมุ่งมั่นที่จะทำให้ผลงานออกมาดีที่สุด 2) วิระยะ ความเพียรในการทำงาน หมายถึงการมองเห็นความท้าทายและมีใจที่สู้ โดยไม่ย่อท้อและมุ่งมั่นทำงานอย่างขยันขันแข็ง พร้อมที่จะเผชิญกับอุปสรรค

และเดินหน้าต่อไปจนกว่าจะประสบความสำเร็จ 3) จิตตะ การใส่ใจในงานคือการมีสมาธิและอุทิศตนให้กับสิ่งที่ทำ โดยไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งซ่าน และมุ่งมั่นทำงานนั้นด้วยความตั้งใจและความคิดอย่างจริงจัง และ 4) วิมังสา การทำงานด้วยปัญญา คือ การใช้ความคิดในการวิเคราะห์และตรวจสอบสิ่งที่ทำอย่างรอบคอบ โดยมีการทดลองและปรับปรุงเพื่อหาวิธีที่ดีที่สุดในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป

แม้ว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตั้งแต่ปี 2562 ถึงปัจจุบันเป็นเวลา 5 ปีผ่านไปแล้วก็ตาม แต่ว่าผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยังคงดำเนินอยู่ ปัจจุบันยังมีผู้ติดโรคโควิด-19 รายใหม่กว่าวันละ 300 ราย และมีผู้ป่วยสะสมอยู่ที่ 38,236 ราย (15 กันยายน 2567) มีผลกระทบเชิงลบที่เป็นปัญหามาจนถึงปัจจุบัน คือ ผลกระทบด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากต่อพฤติกรรมของประชาชนในสังคม โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนามากที่สุด ดังนั้น การนำหลักธรรมที่สำคัญ คือ อิทธิบาท 4 มาแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากผลกระทบการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากหลักธรรมอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จในชีวิต ประกอบด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจ วิริยะ ความเพียรพยายาม จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความพิจารณาไตร่ตรอง โดยการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ 1) ฉันทะ มีความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่ อาจลองสำรวจตนเองว่ามีความรักและพอใจในงานที่ตนเองทำหรือไม่ หากพบว่าตนเองไม่รักหรือพอใจในงานที่ทำมากพอ ก็จะช่วยให้มองเห็นแนวทางหรือสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงในการทำงานได้ 2) วิริยะ มีความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง หากตั้งใจทำงานด้วยความขยัน พากเพียรก็จะช่วยเสริมให้งานที่ทำอยู่นั้นประสบความสำเร็จได้ไม่ยาก ทั้งนี้ จะต้องไม่ลืมที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 3) จิตตะ มีความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้น ๆ โดยเฉพาะการใส่ใจและรับผิดชอบในงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย หากทำงานด้วยความรัก ความขยัน ประกอบกับการรับผิดชอบงานที่ดีแล้ว ก็เป็นหนึ่งในหนทางที่ช่วยให้งานประสบความสำเร็จได้ และ 4) วิมังสา หมายถึง ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผล ในการทำงานแต่ละครั้งจะต้องคำนึงถึงหลักและเหตุผลโดยใช้ทักษะและปัญญา เพื่อให้งานถูกต้องและไม่เกิดความผิดพลาดในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. (2564). แนวปฏิบัติในการป้องกันควบคุมโรคไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้า). เรียกใช้เมื่อ 8 กันยายน 2567 จาก https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/measure/mea_religious_040363.pdf

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

_____. (2542). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

_____. (2545). ธรรมนูญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

_____. (2549). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2537). การทำงานที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน). (2566). ชีวิตวิถีใหม่. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก https://www.tosh.or.th/covid-19/index.php/new-normal

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). การบริหารจัดการแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2567). ส่องสังคมไทยหลังโควิด19 ตอกย้ำความสำคัญการกระจายอำนาจ ปูทางสู่การปฏิรูปประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก https://www.nationalhealth.or.th/en/node/2242

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 215-226

บทความวิชาการ : Academic article

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก*

PARTICIPATORY COMMUNICATI FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT WITH COMMUNITIES AT ITS CORE

อรรฆชัย ตระการศาสตร์*, กานต์ บุญศิริ, วิทยาธร ท่อแก้ว
Akkachai Trakarnsar*, Karn Boonsiri, Wittayatorn Tokeaw
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย
School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: falawyer@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก จากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน พบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยมีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนการส่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาและงบประมาณจากผู้ส่งสาร คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำชุมชน เครือข่ายภาคเอกชน และภาคประชาชน ไปยังประชาชนผู้รับสารแบบสื่อสารสองทาง คือ ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารกันได้โดยอิสระ ผ่านสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโซเชียลมีเดีย บทความนี้จึงนำเสนอมุมมองการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เป็นเสมือนเงาของกันและกัน โดยการสื่อสารจะเป็นกลไกในการสร้างความรู้ความเข้าใจและความจำเป็นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมีหัวใจสำคัญอยู่ที่ความมีอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน การสร้างความผูกพันและปฏิบัติการทางสังคมร่วมกัน เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยชุมชนเป็นแกนหลัก มุ่งเน้นกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาจะช่วยกระตุ้นและเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขได้ตรงกับความต้องการของตนอย่างแท้จริง และเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีการบริหารจัดการที่ดี อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสรรค์ชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม, การพัฒนาที่ยั่งยืน, ชุมชนเป็นแกนหลัก

Abstract

This academic article aims to present participatory communication for sustainable development with community as the core. From the synthesis of research on communication to create participation in driving the community organization council, it was found that for sustainable development, people must participate in the process of thinking, deciding, implementing, and jointly benefiting from that development, with participatory communication as an important tool from the stage of sending information related to development and budget from the sender, which is government

* Received December 11, 2024; Revised January 11, 2025; Accepted January 17, 2025

officials, community leaders, private sector partners and the public sector, to the people in the area by two-way communication, meaning the sender and receiver can freely exchange information through communication channels including personal media, print media and social media. This article presents a perspective on communication and public participation in the sustainable development process, which are like shadows of each other. Communication is a mechanism to create knowledge, understanding, and the necessity of sustainable development, which is the core of the community's shared identity, creating bonds and joint social actions for the goal of developing quality of life with the community as the core. Focusing on participatory communication processes at every stage of development will help stimulate and provide opportunities for everyone in the community to participate in thinking, finding problems, and jointly determining solutions that truly meet their needs. It is a guideline for developing the potential of the community to have good management, which will lead to developing quality of life and creating communities that live together sustainably in the future.

Keywords: Participatory Communication, Sustainable Development, Community at Its Core

บทนำ

กระบวนทัศน์ดั้งเดิมในการพัฒนาชุมชนของประเทศไทยที่ผ่านมา การทำงานขององค์กรภาครัฐและเอกชนมักไม่ใช้ชุมชนเป็นตัวตั้งหรือเป็นแกนหลักในการพัฒนา แต่ใช้องค์กรแผนงานหรือองค์ความรู้เชิงวิชาการเป็นตัวตั้ง เนื่องจากองค์กรที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีสายการบังคับบัญชาควบคุมให้การดำเนินงานนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย แผนงาน นโยบาย เป้าหมายและตัวชี้วัดที่ถูกกำหนดขึ้นจากภายนอกชุมชน การพัฒนาชุมชนในอดีตจึงมีจุดอ่อนอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ 1) การให้ความสำคัญเฉพาะปัญหา แต่มองข้ามศักยภาพชุมชน 2) การพัฒนาที่วัดได้เชิงตัวเลขมากกว่าคุณภาพชีวิตคน 3) ขาดการเชื่อมโยงภาพรวมของปัญหาต่าง ๆ อย่างบูรณาการ 4) เน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการเรียนรู้ และ 5) มีมุมมองว่าองค์ความรู้และทักษะเป็นเรื่องส่วนตัว (คณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, 2564); (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2562) กล่าวได้ว่าจุดอ่อนของกระบวนทัศน์และกระบวนการพัฒนาชุมชนในอดีต คือ การทำงานพัฒนาชุมชนภายใต้วิธีคิดที่ผิดพลาด การจะก้าวข้ามจุดอ่อนของการพัฒนาชุมชนในอดีตได้นั้น จำเป็นต้องใช้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาอันเกิดจากความคิดที่ผิดพลาด ซึ่งกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนมีหัวใจอยู่ที่ความเป็นชุมชนและความเข้มแข็งของสมาชิก ซึ่งเมื่อสังเคราะห์แนวคิดของ สุวิทย์ เมษินทรีย์ จะพบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งให้เกิดขึ้น โดยภายในชุมชน ประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความรักและความผูกพันต่อกันและต่อชุมชน มีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองในระดับสูง แม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกบ้างแต่อำนาจการตัดสินใจทุกด้านยังอยู่ที่ชุมชน รวมไปถึงมีการพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563)

นอกจากนั้น อนุศักดิ์ คงมาลัย ยังให้เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาในปัจจุบัน โดยการให้ความสำคัญกับบทบาทของการสื่อสารเพื่อการปฏิรูปประเทศโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายองค์กรชุมชนให้เป็นระบบจะช่วยสร้างพื้นที่กลางสำหรับการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันที่ประชาชนมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและ

การพัฒนามากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา การจัดการความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอนจะช่วยสร้าง ผู้มีบทบาทในกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สร้างผู้ส่งสาร (Sender) ซึ่งประกอบด้วยภาคีเครือข่ายภาครัฐ สภาองค์กรชุมชน และจิตอาสา ที่เป็นผู้กล้าคิด กล้านำเสนอ เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขและร่วมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำร่วมกันชาวบ้านได้ ด้านตัวสาร (Massage) เน้นเป้าหมายสื่อสารการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้เข้าใจสิทธิชุมชนในการพัฒนาตนเองมากขึ้น อันจะนำไปสู่กรแก้ไขปัญหาที่เกิดจากนโยบายพัฒนาแบบ “บนลงล่าง” แบบในอดีต ด้านช่องทาง (Channel) ใช้สื่อสร้างแรงกระตุ้นการรับรู้และความคิดผ่านการสื่อสารทั้งแบบพูดคุยตัวต่อตัว ประชุมพบหน้าแบบเดิม การบอกเล่า พูดคุยโทรศัพท์ และจดหมาย รวมทั้งการสื่อสารกลุ่มผ่านการประชุม สัมมนา อบรมเชิงปฏิบัติการ วางแผนใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชิงรุกให้เข้าถึงผู้รับสาร (Receiver) คือ ประชาชนผู้เดือดร้อนในพื้นที่ที่ผู้รับผลโดยตรง (อนุศักดิ์ คงมาลัย และคณะ, 2566)

ดังนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาของ ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ที่ชี้ชัดว่ากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนด้วยการสื่อสารแบบสองทางและมีการไหลข่าวสารแบบแนวนอน นำไปสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนซึ่งจะเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การวางแผน กำหนดนโยบายและการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการชุมชนและสามารถสร้างเป็นโมเดลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนอื่น ๆ ดังนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงนับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นเครื่องมือนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชาชนตั้งแต่การร่วมคิด รับฟัง ร่วมค้นหาแนวทางแก้ไข ร่วมตัดสินใจและร่วมรับประโยชน์จากกระบวนการพัฒนานั้น (ชลวิทย์ เจียรจิตต์ และคณะ, 2565)

กระบวนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของประเทศไทย มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งที่เสนอโดยคณะกรรมาธิการโลกและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือ คณะกรรมาธิการบรันท์แลนด์ (Brundtland Commission) สหประชาชาติในปี ค.ศ. 1987 หรือที่รู้จักกันต่อมาในชื่อของ อนาคตของเรา (Our common Future) ตั้งอยู่บนหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (Economics Sustainability) ความยั่งยืนทางสังคม (Social Sustainability) และความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) ซึ่งการประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญ ครั้งที่ 70 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2558 มีมติรับรองเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ค.ศ. 2030 (The 2030 Agenda for Sustainable Development Goals: SDGs) อันประกอบด้วยเป้าหมาย 17 ข้อ และกรอบการพัฒนาเชื่อมโยง 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (จณัญญา ไผทฉันท์, 2561); (United Nation, 2022) หรือที่รู้จักกันในนาม “สามเสาหลักของความยั่งยืน” สำหรับประเทศไทยนั้นได้เพิ่มการให้ความสำคัญกับมิติทางด้านวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นการบูรณาการโดยองค์รวม สอดคล้องกับที่ พระธรรมปิฎก ให้หมายความไว้ว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะต้องประสานกันครบองค์และมีลักษณะสำคัญ คือ การทำให้กิจกรรมมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ หรือการมีดุลยภาพ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเป็นกระบวนการพัฒนาที่ยึดชุมชนและคนเป็นศูนย์กลาง เน้นการพัฒนาศักยภาพของคน หรือเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก ซึ่งคณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ได้สรุปรายงานไว้อย่างน่าสนใจว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ประกอบกับกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จะนำไปสู่การพัฒนาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญหน้ากับ

การเปลี่ยนแปลง และสร้างวิถีชีวิตสาธารณะเข้มแข็ง ก้าวไปสู่ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้ต่อไปแม้โครงการพัฒนาบางโครงการจะสิ้นสุด (คณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, 2564) ทั้งนี้ การพัฒนาที่จะแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ เพื่อสื่อสารให้ความรู้ความเข้าใจและจูงใจให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม นอกจากนั้นการสื่อสารยังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาตรงที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อรับรู้แนวทางการปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนา

การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก

สถานการณ์วิกฤติโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เกิดขึ้นทั่วโลกตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญว่า การพัฒนาที่เน้น “ชุมชนเข้มแข็ง” สามารถเอาชนะโรคภัยและปัญหายาก ๆ ได้ ประกอบกับบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จำเป็นที่ชุมชนท้องถิ่นต้องปรับตัวสู่ความปกติในโลกใหม่ด้วยการเน้นทิศทางการพัฒนามาสู่การพึ่งตนเอง โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาเป็นฐาน เพื่อปรับตัวเปลี่ยนผ่านไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเสริมสร้างภูมิปัญญามนุษย์ การรักษาสิ่งแวดล้อมและสังคมอยู่ดีมีสุข สอดคล้องกับการนำเสนอโมเดลการขับเคลื่อนประเทศไทยหลังโควิด-19 (BCG-model) ซึ่งต้องอาศัยยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งเป็นทุนในการพลิกสถานการณ์ที่สำคัญที่สุด (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563)

การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก มีแนวคิดพื้นฐานที่การสรรหากระบวนการ แนวทางและรูปแบบของกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ซึ่งแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สรุปได้ ดังนี้ คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลักต้องให้ความสำคัญกับคน (Man is Most Important) กล่าวคือ การพัฒนานั้นต้องเชื่อมั่นในศักยภาพหรือพลังของคน ยึดคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา โดยยึดหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “การพัฒนาเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน” เน้นให้ชุมชนมีการช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) และการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ให้มากขึ้น โดยรัฐมีหน้าที่เพียงการช่วยเหลือสนับสนุนตามความเหมาะสมในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน การพัฒนาที่ชุมชนเป็นแกนหลักนั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อมั่นในศักยภาพและพลังของชุมชน ในการจัดการตนเองและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ตนเองได้ สอดคล้องกับที่ อนุศักดิ์ คงมาลัย ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาชนบท หลักการสำคัญ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลจากการพัฒนา (อนุศักดิ์ คงมาลัย และคณะ, 2566)

นอกจากนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก จะเน้นการคิดริเริ่มโดยประชาชน (Initiative) กล่าวคือ แนวคิดในการทำงานพัฒนาจะต้องยึดหลักการส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล เพื่อให้ประชาชนคิดเป็นทำเป็น จนสามารถค้นหาปัญหา วิเคราะห์ วางแผนการแก้ไขและดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนเองได้บนฐานความต้องการของชุมชน (Self-Needs) และใช้ทรัพยากรในชุมชน (Community Natural Resources Utilize) อันได้แก่ ทุนทางสังคมและทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่แตกต่างกัน ในขณะที่ภาครัฐมีหน้าที่เพียงทำงานร่วมกันกับประชาชน (Co-Operations Between Government With People) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเงื่อนไขด้านขีดความสามารถของชุมชน รัฐบาล (Community And Government Capacity) ซึ่งภาครัฐจะมีขีดความสามารถ

จำกัดในเรื่องบุคลากร งบประมาณและระบบการบริหาร ในขณะที่ชุมชนจะมีขีดความสามรถจำกัดในเรื่องความพร้อมของคนและทรัพยากรที่ไม่เพียงพอรัฐบาล และประชาชน จึงต้องทำงานชุมชนบนพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเอง ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างสร้างสรรค์ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมและรัฐบาลสนับสนุนส่งเสริมอย่างเหมาะสม

ในมิติของภาคพลเมืองต่อมุมมองเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลักนั้น เราจะเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นได้จากการศึกษาของ อนุศักดิ์ คงมาลัย ที่สรุปได้ว่า ชุมชนที่ตระหนักถึงศักยภาพของตน สามารถรวบรวมและดึงเอาทุนทางสังคมและทรัพยากรอันหลากหลายที่ตนมีอยู่ มาเป็นฐานของการพัฒนาและแก้ไขด้วยตนเองได้ โดยการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นจะต้องริเริ่มจากชุมชนเอง หากจะร่วมมือหรือพึ่งพาอาศัยเครือข่ายจะเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมกันและเป็นไปเพียงชั่วคราวเท่านั้น ชุมชนเข้มแข็งจึงมีหัวใจอยู่ที่ความเป็นชุมชนที่มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่เสมอผ่านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กันเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและพร้อมที่จะเปิดรับโลกทัศน์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ (อนุศักดิ์ คงมาลัย และคณะ, 2566)

ในมิติของแนวคิดตะวันตกที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนา ยังสามารถเห็นมุมมองการให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะแกนหลักในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง จากการสังเคราะห์งานวิจัยของมูลนิธิการพัฒนาชุมชนแห่งประเทศอังกฤษ (Community Development Foundation: CDF) พบว่า ชุมชนเข้มแข็งเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดเรื่องความรู้สึกของชุมชน คือ ความรู้สึกที่ว่าสมาชิกมีความสำคัญต่อกันและกันและต่อกลุ่ม และความเชื่อที่ว่า จำเป็นจะต้องมีการสื่อสารหรือแบ่งปันซึ่งความต้องการของสมาชิก เพื่อนำไปสู่ความมุ่งมั่นที่จะอยู่ด้วยกันโดยหัวใจของการสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยมีปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ 1) สมาชิกในชุมชนจะต้องมีจิตสำนึกร่วม (Membership The Feeling of Belonging) 2) ผู้ที่ปฏิบัติงานกับคนในชุมชนจะต้องมีความเชื่อมั่นว่าจะต้องทำงานร่วมกัน โดยที่สมาชิกจะมีความรู้สึกว่าพวกเขามีอิทธิพล (Influence) เหนือชุมชนและในขณะเดียวกันชุมชนก็มีอิทธิพลเหนือสมาชิก ความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้เกิดจิตสำนึกในการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด 3) การตอบสนองความต้องการ (Fulfilment of Needs) การเข้าร่วมของสมาชิกในชุมชนจะทำให้ทุกคนได้รับผลตอบแทนบางอย่างจากการเข้าร่วม อาจเป็นเครือข่ายการสนับสนุนหรือทักษะ และ 4) การร่วมแบ่งปัน หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทำงานร่วมกัน (Shared Emotional Connection) จะก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและสร้างความท้าทายในการทำงานต่อไปด้วย ปัจจัยทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การเกิดขึ้นของความรู้สึกของชุมชน (Sense of Community) อันเป็นรากฐานที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็งในที่สุด และสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมขอประชาชนในกระบวนการพัฒนา เมื่อสังเคราะห์แนวคิดของ Doyon, S. จะพบข้อสรุปเกี่ยวปัจจัยที่สนับสนุนเพิ่มเติมว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลักในส่วนที่เป็นลักษณะที่พึงมีของชุมชน 7 ประการ ได้แก่ 1) การมีรัฐบาลที่ดี (Good Governance) ที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจังจะนำไปสู่การก่อร่างสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง 2) ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนร่วมกันกับชุมชนด้วย 3) ต้องมีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน 4) คนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือและมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองในฐานะหุ้นส่วน หรือ Partnerships 5) มีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและกำหนดกิจกรรมในการทำงานร่วมกัน โดยผ่านการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจนและเหมาะสม 6) มีองค์กรและพื้นที่สนับสนุนด้านองค์ความรู้ มีการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมและสร้างเครือข่ายของชุมชน และ 7) มีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องศักยภาพชุมชนที่เชื่อมโยงกันกับการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนที่จะมุ่งไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน (Doyon, S., 2012)

จากการศึกษาเพิ่มเติมยัง พบว่า นักวิชาการจำนวนไม่น้อยเสนอแนวคิดเรื่องการสร้างความรู้สึกของชุมชนร่วมกันดังกล่าวข้างต้น หนึ่งในนั้น คือ ข้อเสนอของ Campbell, S. W. & Kwak, N. ว่า กระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลหรือความรู้สึกเป็นเข้าของชุมชนต้องมีกระบวนการสื่อสารแบบปรึกษาหารือ ในลักษณะเผชิญหน้ากัน (Face-To-Face Communication) และกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะจะเกิดขึ้นได้หรือไม่นั้น

ขึ้นอยู่กับคู่สื่อสารหรือผู้มีส่วนร่วมที่ต้องสื่อสารกันในรูปแบบการปรึกษาหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การสลับบทบาท (Role Shift) ในกระบวนการสื่อสารยังถือเป็นอีกสิ่งสำคัญ เนื่องจากบุคคลทุกฝ่ายจะผลัดกันทำหน้าที่เป็นผู้ถามและผู้ตอบบนพื้นฐานของสิทธิและความเท่าเทียมกันในการสื่อสาร (Campbell, S. W. & Kwak, N., 2010) จากนัยดังกล่าว จึงทำให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสื่อสาร ได้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่า กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก และเมื่อนำแนวคิดทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นมาสังเคราะห์ร่วมกับข้อเสนอของนายแพทย์ ประเวศ วะสี จะนำไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจนตรงกันว่า การจะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ คนในชุมชนต้องเกิดการร่วมคิด ร่วมทำ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต้องเน้นการมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของคนในชุมชน พัฒนาจิตสำนึก และเพิ่มบทบาทของคนในชุมชนโดยเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยีที่เป็นระบบและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างความเข้าใจและบูรณการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลักนั่นเอง

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา กำเนิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาในทวีปเอเชียแอฟริกา และลาตินอเมริกาในยุคแรกช่วงปี ค.ศ. 1960 เมื่อมีผู้เสนอว่า การสื่อสารใช้เป็นเครื่องมือที่สนับสนุนกลยุทธ์การพัฒนาประเทศได้ และเริ่มมีการให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการสื่อสารในฐานะที่เป็นปัจจัยต่อการพัฒนาสังคมในเวลาต่อมา โดย Millikan, M. F. ได้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนา คือ การนำการสื่อสารทุกรูปแบบมาช่วยส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีลักษณะที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ต่างจากการสื่อสารทั่วไปตรงที่หน้าที่ของการสื่อสารนั้นเป็นไปเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่ดี โดยประยุกต์การสื่อสารจากพื้นฐานทฤษฎีกลยุทธ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และการวางแผนที่เหมาะสมตามความต้องการแต่ละชุมชนซึ่งแตกต่างกัน (Millikan, M. F., 1967) ได้ สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันนั้นมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องกระตุ้นกระบวนการพัฒนาประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้กระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อย่างไรก็ตาม อนุศักดิ์ คงมาลัย ได้ศึกษาและพบข้อมูลเชิงประจักษ์ที่น่าสนใจว่า การปฏิรูปประเทศไทยตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ผ่านมานั้น ประสบปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาและความต้องการการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 5 ประเด็นสำคัญ คือ 1) ปัญหาด้านนโยบายการสื่อสารที่ขาดความชัดเจนในการสื่อสารเจตจำนงและการสร้างความเข้าใจ ขาดการสื่อสารแนวทางที่สื่อให้ทุกฝ่ายเห็นปละใช้ประโยชน์จากการจัดการปัญหาร่วมกัน และขาดเครือข่ายสื่อสารที่เป็นรูปธรรม 2) ปัญหาด้านพันธกิจต่อเป้าหมายรวม ขาดการสื่อสารด้านบทบาทขององค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น บทบาทของสภาองค์กรชุมชน เป็นต้น 3) ปัญหาการจัดการองค์กรเครือข่ายการพัฒนา ขาดการสื่อสารบทบาทหน้าที่ขององค์กรด้านการพัฒนา การพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้นำ การสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม 4) ปัญหาด้านการจัดการความรู้ ขาดการสื่อสารเพื่อพัฒนาโอกาสในการเข้าถึงความรู้ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา หน่วยงานภาครัฐขาดงบประมาณด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ยาก และ 5) ปัญหาด้านรูปแบบการสื่อสารทั้งภายในและภายนอก การขาดช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ทันสมัยและเข้าถึงผู้รับสารได้หลากหลายกลุ่ม (อนุศักดิ์ คงมาลัย และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ พบได้จากการศึกษาของนักวิชาการไทยหลายท่าน เช่น อดิศร คันธรส ชี้ให้เห็นว่า

การสื่อสารมีความจำเป็นต่อสังคม เพราะเป็นตัวเชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และยังเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมตลอดมา (อดิศร คันธรส, 2565) และปัจจุบันการสื่อสารได้ประยุกต์แนวทางและวิธีการไปสู่การสื่อสารในรูปแบบที่เป็นไปเพื่อการพัฒนา (Development Communication) เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่มีความหลากหลายตามสภาพปัญหาของชุมชน คือ เปลี่ยนจากการสื่อสารที่มีลักษณะจากบนสู่ล่าง การสื่อสารทางเดียวและการวางแผนมาจากส่วนกลาง มาสู่คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแนวใหม่ (McQuail, D., 1983) ที่การสื่อสารต้องมีลักษณะและช่องทางที่หลากหลายและเป็นการสื่อสารขนาดเล็กแต่สามารถขยายวงกว้างออกไปได้ นอกจากนั้น สารยังต้องถูกสร้างและใช้อยู่ภายในท้องถิ่นเอง โดยรูปแบบการสื่อสารนั้นมีลักษณะยืดหยุ่นได้ และมีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารได้ตลอดเวลาในทิศทางการสื่อสารแบบแนวนอนในทุกระดับของสังคม

เมื่อสังเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอที่หลากหลายเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจากหลากหลายมุมมองจะนำเราไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของการสื่อสารที่จะเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างจากการสื่อสารทั่วไป ดังนี้ 1) การสื่อสารเพื่อการพัฒนานั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารทั้งในฐานะผู้รับสารและผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและการผลิตเนื้อหาของสื่อ และผู้ส่งสารต้องให้ความสำคัญที่การสื่อสารซ้ำด้วยสารที่มีความสลับซับซ้อนน้อย เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับระดับการรับรู้ของชาวบ้าน รวมทั้งเน้นเทคโนโลยีการสื่อสารที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ตามความต้องการและความสะดวก เพื่อให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนามีประสิทธิภาพมากขึ้น 2) เนื้อหาของสื่อในกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาควรได้รับการจัดทำขึ้นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของประชาชนในท้องถิ่น เพราะคนในชุมชนจะเข้าใจปัญหาและความต้องการของตนเองได้ถูกต้องที่สุด ซึ่งจะทำให้สื่อในแต่ละชุมชนมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง และสอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชนที่สุด 3) การใช้สื่อในการสื่อสารต้องช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของตนเอง กล่าวคือ ชาวบ้านต้องรู้และเข้าใจว่า ปัญหาที่แท้จริงที่ตนประเผชิญหน้าอยู่เกิดจากอะไร และเมื่อรู้สาเหตุที่แท้จริงแล้วก็จะสามารถนำไปสู่การแก้ไขด้วยตนเองได้ 4) การสื่อสารและการใช้สื่อต้องถือเอาคนเป็นเป้าหมาย หรืออาจเรียกได้ว่า การสื่อสารต้องมีมนุษยธรรม 5) การสื่อสารเพื่อการพัฒนาต้องช่วยให้ประชาชนในชุมชนเชื่อมั่นในคุณค่าดั้งเดิมอันดีงามของตน และหากการพัฒนาจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต้องสอดคล้องกับคุณค่าเดิมของชุมชน และ 6) การใช้สื่อต้องสนับสนุนให้ประชาชนเข้าใจความหมายของความเป็นชุมชนอย่างแท้จริงและในขอบเขตที่กว้างขึ้น และการสื่อสารควรถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น ความสำคัญของการสื่อสารเพื่อการพัฒนายังถูกชี้ชัดในรายงานการศึกษาการจัดการตำบลเข้มแข็งตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ ของคณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา ซึ่งสรุปจากการถอดบทเรียนของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง พบว่า นวัตกรรมด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการใช้มิติด้านการสืบทอดภูมิปัญญา (Community of Wisdom) ผ่านการสื่อสารนั้น เป็นหนึ่งนวัตกรรมการทำงานที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมให้เกิดผลเป็นรูปธรรม (คณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา, 2564) และเมื่อพิจารณาบนพื้นฐานเชิงวิชาการจะ พบว่า กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนานั้นมีความเป็นธรรมชาติเชิงพลวัตร คือ มีความเคลื่อนไหวและความไม่หยุดนิ่งของการสื่อสาร อธิบายได้ด้วยแบบจำลองกระบวนการสื่อสารที่ไม่หยุดนิ่ง (Dance, F. E. et al., 1976)

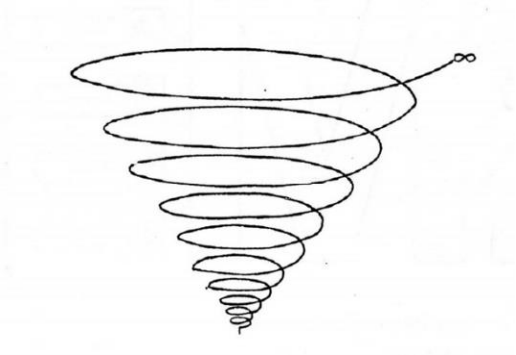

ภาพที่ 1 แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสารตามแบบจำลองข้างต้น สะท้อนให้เห็นภาพการสื่อสารในการพัฒนาอย่างชัดเจนตรงที่อธิบายว่า กระบวนการสื่อสารนั้นมีลักษณะคล้ายกับกระบวนการทางสังคมทั้งหลาย ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน และทุกปัจจัยและองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เช่น ในการสื่อสารด้วยการพูดคุย ขอบเขตของความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารจะกว้างขึ้นตลอดเวลา มีการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีการสื่อสารที่ขยายวงกว้างออกไป เช่น ประเด็นการพัฒนาที่มีการสื่อสารระหว่างบุคคล กลุ่มเพื่อน หรือชุ้มบ้าน จะสามารถขยายไปสู่การปฏิสัมพันธ์และเคลื่อนไหวกว้างขึ้น สู่วงสนทนาในชุมชนผ่านผู้นำความคิด เสียงตามสาย เฟซบุ๊ก หรือ ไลน์ เป็นต้น ดังนั้น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาจึงต้องอาศัยวิธีการที่มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ตามสถานการณ์และเป้าหมาย ทั้งด้านวิธีการและช่องทางการสื่อสาร

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก

การสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ของประชาชน คือ กลยุทธ์สำคัญซึ่งเป็นหัวใจของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบทความนี้ เนื่องจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะนำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ในประเด็นการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมคิด ร่วมค้นหาปัญหา ระบุปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ขั้นตอนการร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการและงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนา ขั้นตอนการดำเนินงานการมอบหมายผู้รับผิดชอบในการนำแผนงานไปปสู่การปฏิบัติ และขั้นตอนสุดท้าย คือ การร่วมรับประโยชน์จากการพัฒนานั้นของประชาชน ทั้งนี้ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นจะต้องมีพื้นฐานแนวคิดและการดำเนินการสื่อสารที่ให้ประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสาร ดังที่ Servaes, J. et al. กล่าวไว้ว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การเข้าถึงสื่อ (Access) ที่ให้บริการแก่ชุมชนของประชาชน ประชาชนจะต้องมีสิทธิในการเลือกรับสื่อต่าง ๆ ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองหรือชุมชน อีกทั้ง ต้องมีช่องทางให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นด้วย 2) การมีส่วนร่วม (Participation) ในทุกระดับที่ประชาชนต้องสามารถมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการผลิตสื่อเพื่อส่งสาร การบริหารจัดการการสื่อสาร และการวางแผนระบบการสื่อสารภายในชุมชน และ 3) การจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจของประชาชนในชุมชนที่มีอำนาจและสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาโดยมีพื้นฐานมาจากการได้ร่วมสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การเริ่มกำหนดนโยบาย การวางแผน เป็นต้น ทั้งนี้ การจัดการด้วยตนเองถือเป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ซึ่งต้องมีการกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า (Servaes, J. et al., 1996)

รูปธรรมของการนำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไปสู่การปฏิบัติยังพบได้จากการสังเคราะห์ผลงานของ White, S. A. et al. ที่กล่าวถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หัวใจที่สำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการร่วมคิด ร่วมฟังบนพื้นฐานของการเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้ง ยังต้องตระหนักในสิทธิและหน้าที่สมาชิกในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกันเพื่อค้นหาแนวทางและก่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน โดยอาศัยพื้นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ (White, S. A. et al., 1994) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะนำไปสู่สำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อเกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม มาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่สรุปจากการนำเสนอของ Tufte, T. & Mefalopulos, P. จึงยืนยันได้ว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสื่อสาร รวมถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลในช่องทางการสื่อสาร การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม มีอิสระในการวินิจฉัยและโต้แย้ง (Tufte, T. & Mefalopulos, P., 2009) โดย Cohen, J. & Uphoff, N. ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ทั้งการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการ และปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เช่น การความร่วมมือ เข้าร่วมกิจกรรมหรือถ่ายทอดความรู้ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ในด้านวัตถุทั้งส่วนตัวและส่วนรวม และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Cohen, J. & Uphoff, N., 1980)

จากพื้นฐานแนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นด้วยผลการวิจัยของ เชษฐา ขาวประเสริฐ และคณะ ที่พบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้ (เชษฐา ขาวประเสริฐ และคณะ, 2565) ดังนั้น จึงสามารถสรุปเป็นข้อเสนอเชิงวิชาการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ว่า ควรนำกระบวนการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมาเป็นกลไกหลักในการพัฒนา โดยใช้รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านแบบการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) เพื่อให้ชุมชนมีข่าวสารที่รับรู้ร่วมกันและวางแผนร่วมกัน (Planning) มีการนำไปปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบข้อขัดข้องและปัญหาในการปฏิบัติงาน (Check) และนำกลัยไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Act) หรือเรียกว่า วงจร Deming (PDCA) และ การสื่อสารแนวระนาบ Horizontal Communication)

รูปแบบสื่อในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา

ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน ทำให้ผู้ส่งสารสามารถเลือกรูปแบบสื่อที่จะใช้ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาได้หลายช่องทาง อย่างไรก็ตาม ผู้ส่งสารจำเป็นจะต้องเข้าใจหลักการสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสรุปหลักการสำคัญอย่างน้อยได้ 7 ประการ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2562) ได้แก่ 1) ผู้ส่งสารต้องให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผู้เข้าร่วม (Various Participants) ไม่ว่าจะเป็นอายุ เพศ ประสบการณ์ หรือหน้าที่การงาน เนื่องจากผู้เข้าร่วมที่หลากหลายจะแสดงออกในลักษณะที่แตกต่างกัน 2) คำนึงถึงสิทธิของบุคคลในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อโดยเท่าเทียมกัน เช่น ผู้พิการ ต้องสามารถเข้าถึงสื่อเพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ (กาญจนา รอดแก้ว, 2564) 3) เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential) ว่าทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญาและความสามารถในการสื่อสารและจัดการวิถีชีวิตของตนได้อย่างเป็นอิสระ (White, S. A. et al., 1994) 4) สารต้องมีความโดดเด่น (Salient Messages) มีประเด็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในภายหลัง 5) มีการปรึกษาหารือ (Dialogue) และสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) ในทิศทางแบบแนวระนาบ (Horizontal Communication) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนะต่อการแก้ปัญหา ทั้งนี้ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการเคารพความคิดเห็นของทุกฝ่ายเป็นสำคัญ และ 6) กระบวนการ

สื่อสารแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีการสนับสนุน (Facilitation) และการกำหนดบทบาทจากผู้สนับสนุน แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 6.1) ผู้สนับสนุนในเชิงการสื่อสารในลักษณะเผชิญหน้ากัน (Face-To-Face Communication) 6.2) ผู้สนับสนุนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และ 6.3) ผู้สนับสนุนในเชิงโครงสร้างของระบบสังคม และ 7) กระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญของกระบวนการเชิงประชาธิปไตย (Democratic Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความคิด อุดมการณ์ ประสบการณ์ วารกรรมและการแสวงหาทางออกร่วมกันในการพัฒนา (Deetz, S., 1999) ซึ่ง Habermas, J. อธิบายไว้ว่า การปรึกษาหารือจะทำให้เกิดการสร้าง อัตลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งบุคคลจะได้ฝึกฝนพัฒนาศักยภาพของตนเพื่อเข้าร่วมปฏิบัติการทางการสื่อสาร (Communication Action) นำไปสู่การปฏิบัติบนพื้นฐานของความเข้าใจร่วมกัน (Mutual Understanding) (Habermas, J., 1964)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบสื่อในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนนั้นจะต้องมีคุณสมบัติในการกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจในทุกกระบวนการรับรู้สื่อกล่าว คือ ผู้ส่งสารจะต้องใช้สื่อสร้างการตื่นตัวรับรู้ (Awareness) ซึ่งเป็นขั้นแรกของกระบวนการตัดสินใจ เช่น ชาวบ้านจะรับข้อมูลเรื่องใหม่ ๆ เกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหา หรือพัฒนาชุมชนผ่านสื่อที่ตนเข้าถึงและเข้าใจง่าย และหากสื่อนั้นกระตุ้นให้เกิดความสนใจก็จะพยายามเรียนรู้ข่าวสารนั้นมากขึ้น นำไปสู่ขั้นความสนใจ (Interest) คือ การพัฒนาจากความสนใจไปสู่การพยายามติดตามหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และเมื่อได้สะสมข้อมูล หรือความรู้มากขึ้น เขาจะประเมินทางเลือก (Evaluation) เพื่อการตัดสินใจ (Decision) ว่าจะแก้ปัญหาของชุมชนตนเองอย่างไรในที่สุด ดังนั้น ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งจะต้องเลือกใช้รูปแบบ ช่องทางการสื่อสาร เนื้อหาสารและจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการสื่อสาร เช่น การถ่ายทอดเนื้อหานโยบายที่ไม่ซับซ้อนยากแก่การเข้าใจ ใช้สื่อหลากหลายเช่น สิ่งพิมพ์ และสื่อสังคมออนไลน์ และใช้กลยุทธ์สื่อบุคคลในขั้นตอนสุดท้าย เช่น ผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สื่อสารจูงใจและกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เกิดเสรีภาพในการแสดงความเห็นและแนวคิดอันหลากหลายเพื่อการพัฒนา รวมทั้งเป็นการเพิ่มโอกาสให้สาธารณชนและชุมชนได้มีอำนาจในการบริหารจัดการตนเอง โดยตนเอง และเพื่อตนเองมากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมเชิงบวก (United Nation, 2022)

สรุป

การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นแกนหลัก คือ การพัฒนาที่ต้องลงลึกถึงรากฐานของชุมชน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาภายใต้หลักการสำคัญ คือ การกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการคิด การตัดสินใจ การบริหารจัดการ ฯลฯ ตลอดรวมถึงการทำงานร่วมกันซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม และพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยแนวทางในการส่งเสริมการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมซึ่งประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับนโยบายและพัฒนากิจด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่บูรณาการสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่และเลือกใช้รูปแบบสื่อที่เหมาะสมและเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมายผ่านการสื่อสารแบบสองทางและเน้นการสื่อสารจากล่างขึ้นบน เน้นการสื่อสารที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในฐานะฐานะผู้รับสาร ผู้ใช้สาร ผู้ส่ง ผู้ร่วมผลิต ผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย โดยภาครัฐมีหน้าที่ในการสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน และส่งเสริมการการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่การวางแผน จนถึงการประเมินผล และการจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) ได้ รัฐบาลต้องสนับสนุนให้มีการขยายเครือข่ายชุมชนและองค์กรชุมชนเชิงรุกเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาและขับเคลื่อนขบวนการประชาสังคม รวมทั้งส่งเสริมกลไกองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชน องค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้มีทักษะด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการ

พัฒนา เพื่อให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงพันธกิจในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละพื้นที่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา รอดแก้ว. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 19(1), 48-66.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. (2562). วิถีชุมชน เครื่องมือ 7 ชิ้น ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผลและสนุก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา. (2564). รายงานคณะกรรมาธิการการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภาเรื่อง การจัดการตำบลเข้มแข็งตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

จณัญญา ไผทฉันท์. (2561). หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีการ ขนส่งทางอากาศ. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 11(1), 55-74.

ชลวิทย์ เจียรจิตต์ และคณะ. (2565). นวัตกรรมทางสังคมกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(2), 1-14.

เชษฐา ขาวประเสริฐ และคณะ. (2565). รูปแบบการสื่อสารเพื่อจัดการความรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนบ้านห้วยเหียม อำเภอปากชม จังหวัดเลย. วารสารนิเทศน์ศาสตรธุรกิจบัณฑิตย์, 16(2), 318-341.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). โลกเปลี่ยน คนปรับ: หลุดจากกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพธุรกิจ.

อดิศร คันธรส. (2565). การพัฒนาความเข้มแข็งในการจัดการสุขภาพชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 5(4), 39-54.

อนุศักดิ์ คงมาลัย และคณะ. (2566). การสื่อสารของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูปประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 6(4), 1-18.

Campbell, S. W. & Kwak, N. (2010). Mobile Communication and Civic Life: Linking Patterns of Use to Civic and Political Engagement. Journal of Communication, 60(3), 536-555.

Cohen, J. & Uphoff, N. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. World Development, 8(3), 213-235.

Dance, F. E. et al. (1976). The Functions of Human Communication: A Theoretical Approach. Michigan: Holt Rinehart and Winston.

Deetz, S. (1999). Participatory democracy as a normative foundation for communication studies. (T. Jacobson & J. Servaes, Ed.) New York: Hampton Press.

Doyon, S. (2012). Seven Keys to Stronger Community. Retrieved March 30, 2024, from https://placemakers.com/2012/10/04/seven-keys-to-stronger-community/

Habermas, J. (1964). The Public Sphere: an Encyclopedia Article. New German Critique, 3(3), 49-55.

McQuail, D. (1983). Mass communication theory: an introduction. London: Sage Publications.

Millikan, M. F. (1967). National Economic Planning: A Conference of the Universities-National Bureau Committee for Economic Research. New York: National Bureau of Economic Research: distributed by Columbia University Press.

Servaes, J. et al. (1996). Participatory Communication for Social Change. London: Sage Publications.

Tufte, T. & Mefalopulos, P. (2009). Participatory Communication. A Practical Guide. Washington, District of Columbia: The World Bank.

United Nation. (2022). MAKE THE SDGS A REALITY. Retrieved February 5, 2024, from https://sdgs.un.org/

White, S. A. et al. (1994). Participatory Communication: Working for Change and Development. New Delhi: Sage Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 227-235

บทความวิชาการ : Academic article

บทบาทของผู้นำในการจัดการเชิงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จขององค์กร*
THE ROLE OF LEADERS IN STRATEGIC MANAGEMENT FOR ORGANIZATIONAL SUCCESS

วรเศรษฐ์ สุพรรณพงศ์*, คมสัน สมคง, บุญสาน ทระทึก
Worraseth Supunpong*, Komsan Somkong, Boonsan Tharathueke
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Business, Administration Southeast Asia University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: worraseth@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำเชื่อมโยงกับการจัดการกลยุทธ์สู่ความสำเร็จขององค์กร จากการทบทวนเอกสาร พบว่า บทบาทของผู้นำและการจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทและวิธีการที่มีความสัมพันธ์กันเป็นรายคู่ดังนี้ คู่ที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์ กับ การวิเคราะห์กลยุทธ์ ในการกำหนดวิสัยทัศน์และการวิเคราะห์กลยุทธ์นั้นผู้นำที่เป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์นั้นต้องนำข้อมูลจากการวิเคราะห์กลยุทธ์ขององค์กรมาใช้อันประกอบไปด้วยการวิเคราะห์บริบทภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งผู้นำแต่ละส่วนงานต้องร่วมกันเป็นผู้วิเคราะห์ให้กับองค์กร คู่ที่ 2 การคิดวิเคราะห์ กับการกำหนดกลยุทธ์ ในขั้นตอนนี้เมื่อองค์กรได้กำหนดกลยุทธ์ที่จะใช้แล้วอย่างชัดเจน ผู้นำในแต่ละส่วนงานต้องนำกลยุทธ์นั้นมาคิดวิเคราะห์ร่วมกับภาระกิจของแต่ละส่วนงานเพื่อสร้างเป็นแผนงานระดับหน่วยงานภายในส่วนที่ดูแลอย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไข ข้อจำกัดที่แท้จริง คู่ที่ 3 การสร้างแรงจูงใจ กับการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ในการนำกลยุทธ์ขององค์กรลงสู่การปฏิบัตินั้นย่อมต้องอาศัยผู้นำของแต่ละส่วนงานสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเอง ซึ่งความสามารถการสร้างแรงจูงใจนั้นเป็นความสามารถพิเศษจำเพาะบุคคลผู้นำที่มีศักยภาพจะมีคุณลักษณะข้อนี้ คู่ที่ 4 การมอบหมายงานกับการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ เมื่อผู้นำแต่ละส่วนงานสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติมองเห็นความสำคัญของตนกับความสำคัญของงานเรียบร้อยแล้วในขั้นตอนมอบหมายงานนั้นองค์กรต้องการผู้นำในการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ให้เป็นไปตามเป้าหมาย

คำสำคัญ: การจัดการเชิงกลยุทธ์, บทบาทของผู้นำ, ความสำเร็จขององค์กร

Abstract

This article aims to present ideas about the role of leadership in connection with strategic management for organizational success. From document review It was found that the roles of leadership and strategic management have roles and methods that are related in pairs as follows. Pair 1 Vision setting and strategy analysis in setting the vision and analyzing the strategy, the leader who sets the vision must use information from the organization's strategy analysis, which includes an analysis of the external and internal context of the organization. The leaders of each

* Received December 12, 2024; Revised January 2, 2025; Accepted January 10, 2025

department must work together to be analysts for the organization. Pair 2: Analytical thinking and strategy determination. In this step, when the organization has clearly defined the strategy that will be used. Leaders in each department must take that strategy and analyze it together with the missions of each department. To create a work plan at the agency level within the area that is properly supervised under the conditions real limitations. Couple 3: Creating motivation and putting strategies into practice. In putting the organization's strategy into practice, it depends on the leaders of each department to motivate practitioners to see their own value and potential. The ability to create motivation is a special ability that is unique to a person. Potential leaders will have this characteristic. Pair 4: Assigning work and evaluating and controlling strategies. When leaders in each department create motivation for operators to see their own importance and the importance of work, then the organization needs leaders to evaluate and control strategies to meet goals.

Keywords: Strategic Management, Leader's Role, Organizational Success

บทนำ

ผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จส่วนหนึ่งขององค์กร นฤมล จิตรเอื้อและคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้นำและนำเสนอเชิงสรุปไว้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการใช้ปัญญาชี้นำเพื่อปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกระบวนการขององค์กรเพื่อบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความสามารถใน การนำ การใช้เครื่องมือ การใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ ตลอดทั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การ ไปสู่ความสำเร็จได้ (นฤมล จิตรเอื้อและคณะ, 2560) และสอดคล้องกับ นลินี ณ นคร รักธรรม ที่กล่าวไว้ว่า การบริหารงานภายในองค์กร มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจมีความจำเป็นที่จะต้องชิงความได้เปรียบจากคู่แข่งขัน ดังนั้นผู้นำที่ดีต้องมีกลยุทธ์และเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสามารถประยุกต์ใช้อย่างเท่าทันสถานการณ์ (นลินี ณ นคร รักธรรม, 2565) และสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ได้นำเสนอไว้ว่า ผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leadership) คือ ผู้นำที่มีทักษะหลาย ๆ อย่างอยู่ในตัวทั้งความสามารถ มุมมอง ความคิดและพฤติกรรมที่ผสมผสานทั้งเหตุผลบวกจินตนาการ สามารถสร้างความสำเร็จให้เกิดกับองค์กรในแบบต่าง ๆ และบริหารจัดการทั้งผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่เก่งมากๆนั้นก็สามารถเปลี่ยนสถานการณ์เลวร้ายหลาย ๆ อย่างให้กลับมาดีได้อย่างเหมาะสม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553)

การจัดการเชิงกลยุทธ์มีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ คือ การกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจการทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยการจัดการเชิงกลยุทธ์และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์จะมีผลต่อการดำเนินงานในระยะยาว ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์ ได้อธิบายไว้ว่าองค์การต้องมีการวางแผนการทำกิจกรรมเพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคขององค์การได้ ฉะนั้นองค์การจึงต้องพิจารณาถึงจุดแข็งที่มีอยู่แล้วนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และพิจารณาถึงจุดอ่อนขององค์การเพื่อหาแนวทางขจัดจุดอ่อนเหล่านั้น และการจัดการเชิงกลยุทธ์ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงประสานหน่วยต่าง ๆ ในองค์การให้สามารถบริหารจัดการเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การร่วมกัน (ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์, 2563)

โดยภาพรวมแล้ววัตถุประสงค์ของบทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำเชื่อมโยงกับการจัดการกลยุทธ์ที่สามารถส่งเสริมให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จ แยกการพรรณนาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก บทบาทของผู้นำผู้เขียนใช้แนวคิดของโรเบิร์ต ควินเป็นแนวทางในการเขียน และส่วนที่ 2 คือ การจัดการกลยุทธ์อาศัยแนวคิดทฤษฎีของ แอ๊บบาส มาเป็นหลักในการเขียน และเชื่อว่าบทความนี้จะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างบทบาทผู้นำกับการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่สามารถนำพาให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จได้มากขึ้น ขอเริ่มนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

บทบาทผู้นำ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สมรรถนะ ภาวะผู้นำและผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความเชื่อมโยงกันก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำซึ่งในงานวิจัยของ ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์ อ้างถึงโรเบิร์ต ควินน์ ให้ความหมายบทบาทผู้นำไว้ว่าเป็นความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารอย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก มีความสามารถในการมองการณ์ไกล รู้บทบาทของตนเองและบทบาทในการบริหารจัดการ สามารถปฏิบัติได้ตรงตามเป้าหมายหรือแผนงานที่กำหนดไว้

ในการบริหารจัดการองค์กร โรเบิร์ต ควินน์ ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

1. เริ่มจากการบริหารจัดการตนเองและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยให้ทราบถึงทักษะเทคนิคต่าง ๆ ในการเป็นผู้บริหาร

2. เมื่อสามารถบริหารจัดการตนเองได้แล้วจึงนำหลักการไปบริหารทีมงาน คือ ผู้บริหารจัดการองค์กร

3. ผู้บริหารจัดการองค์กร เช่น ผู้จัดการหรือหัวหน้าฝ่ายนำหลักการมาบริหารบุคลากรของตนเองในแต่ละฝ่าย แต่ละแผนก

4. บุคลากรในแต่ละฝ่ายนำหลักการไปปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองที่รับผิดชอบจะเห็นได้ว่าในการบริหารจัดการนั้นจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน ที่ต้องใช้ความสามารถในการบริหารจัดการโดยเริ่มจากผู้บังคับบัญชาสุงสุดไปจนถึงผู้ใต้บังคับบัญชาลำดับสุดท้าย

สำหรับวิธีการพัฒนาผู้นำนั้น โรเบิร์ต ควินน์ ได้จัดลำดับวิธีการพัฒนาที่ได้ผลไว้ ดังนี้

1. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นด้านที่ผู้บริหารจะดำเนินการจัดการได้ดีที่สุด ก็คือ การเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน เริ่มตั้งแต่ได้รับการฝึกอบรม ได้รับการมอบหมายงานที่ตรงตามความสามารถและปฏิบัติได้ตามแผนงาน การมีประสบการณ์ในการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน จนสามารถรู้หน้าที่ รู้การอยู่ร่วมกันและการให้ความร่วมมือในการทำงาน นอกจากนี้ประสบการณ์ยังช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถจากการเรียนรู้ในการทำงานและสามารถฝึกทักษะกระบวนการและการแก้ปัญหาในการทำงานให้การดำเนินงานราบรื่นอีกด้วย

2. ด้านการเรียนรู้จากผู้อื่นโดยศึกษาจากผู้อื่นที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์มีความชำนาญมาช่วยวางแผน ฝึกอบรม ให้คำปรึกษาซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความมุ่งมั่นอยากเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองตามความสามารถ ความถนัดและการประยุกต์ใช้จากผู้อื่นจนประสบความสำเร็จ

3. ด้านการเรียนรู้จากการศึกษาตามทฤษฎีหรือตำรา จะเป็นการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองหรือการเข้าอบรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งด้านนี้จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาความสามารถของผู้นำน้อยที่สุด

โรเบิร์ต ควินน์ ยังได้วางแนวทาง รูปแบบในการบริหารงานของผู้นำโดยแบ่งความสามารถของผู้นำไว้ 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์

2. ด้านความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ

3. ด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์

4. ด้านความสามารถในการควบคุม ดูแล และมอบหมายงาน อีกทั้งยังแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีไว้ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 บทบาทการบริหารงานผู้นำ (Robert Quinn, 2009); (ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์, 2563)

จากภาพ 1 จะเห็นได้ว่ารูปแบบ(Model) และแผนงาน(Roadmap) Robert, Q. จะมีการแบ่งบทบาทของผู้นำออกเป็นสองส่วน ดังนี้

1. บทบาทในการเปลี่ยนแปลงการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ เน้นการปรับเปลี่ยนมุมมองสู่อนาคตโดยใช้รูปแบบใหม่ๆ ในการจัดการบริหารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและทิศทางที่วางไว้

การสร้างแรงจูงใจ เป็นความตั้งใจ ความมุ่งมั่น เพื่อที่จะโน้มน้าวจิตใจให้คล้อยตามรวมถึงการสร้างเสริมแรงเพื่อท้าทายความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าประสงค์

2. บทบาทในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์ มุ่งการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ความสามารถในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ การดูแลมอบหมายงาน เป็นการร่วมมือกันบริหารจัดการ ซึ่งโดยเน้นผลงานการปฏิบัติการแก้ปัญหาโดยการใช้อำนาจโน้มน้าวจิตใจให้ร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงานจนบังเกิดผล

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปถึงบทบาทผู้นำได้ว่า เป็นความสามารถของผู้บริหารในการนำองค์กรเริ่มจากการจัดการตนเอง บริหารทีมงาน บริหารบุคลากรซึ่งทั้งหมดนี้ทำอย่างเป็นระบบ ในการพัฒนาสมรรถนะของนำนั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากผู้อื่น และการศึกษาตามทฤษฎี ตำรา โดยแสดงออกเป็นความสามารถ 4 ด้าน ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ การสร้างแรงจูงใจ การคิดวิเคราะห์ และการควบคุม ดูแล มอบหมายงาน

การจัดการเชิงกลยุทธ์

การจัดการเชิงกลยุทธ์ ในมุมมองที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอจากการสรุปค้นคว้า คือ การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานในระยะยาวเพื่อทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ในแนวคิดของ Abbass, F. นำเสนอไว้ว่าองค์การต้องดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การวิเคราะห์กลยุทธ์ (Strategic Analysis) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation) การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) และการประเมิน และควบคุมกลยุทธ์ (Strategic Evaluation and Control) (Abbass, F. A., 2003) ซึ่ง ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์ ได้อธิบายว่าโดยกระบวนการเหล่านี้จะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน สามารถประเมินผลและปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานภายในแต่ละกระบวนการเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป (ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์, 2563) ดังภาพที่ 2 ด้านล่าง

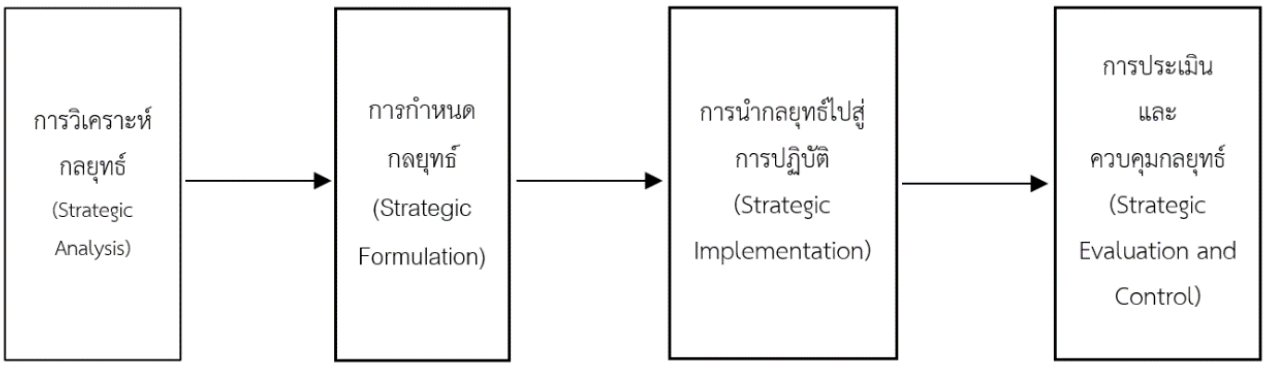

ภาพที่ 2 ขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์
(Abbass, F. A., 2003); (ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์, 2563)

จากภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วนมีความเชื่อมโยงกันประกอบด้วย การวิเคราะห์กลยุทธ์ (Strategic Analysis) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation) การนำกลยุทธ์ ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) และการประเมิน และควบคุมกลยุทธ์ (Strategic Evaluation and Control) โดยผู้เขียนขอนำเสนอเรียงลำดับตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์กลยุทธ์ (Strategic Analysis)

การวิเคราะห์กลยุทธ์ เป็นกระบวนการเริ่มแรกที่สำคัญของการจัดการกลยุทธ์ในการพัฒนากลยุทธ์ให้เหมาะสมกับองค์กร การวิเคราะห์กลยุทธ์ คือ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยและสภาวะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและกลยุทธ์ขององค์กร สอดคลองกับแนวคิดของ ศริริวรรณ เสรีรัตน์ ที่กล่าวว่า เพื่อที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งสถานะขององค์กรได้ชัดเจนขึ้น การวิเคราะห์กลยุทธ์จะบอกให้ทราบปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมภายนอกว่ามีลักษณะอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด นอกจากนี้การวิเคราะห์กลยุทธ์จะช่วยให้องค์กรทราบถึงทรัพยากร (Resources) และความสามารถ (Capabilities) ที่มีอยู่ภายในองค์กร ว่าเป็นจุดแข็งหรือจุดอ่อนอย่างไร (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2545) และสอดคล้องกับแนวคิดของ ปกรณ์ ปรียากร ซึ่งได้นำเสนอไว้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็งหรือจุดเด่น (Strengths) จุดอ่อนหรือจุดด้อย (Weaknesses) ซึ่งเป็นปัจจัยภายในองค์กร เช่น โครงสร้างองค์กร บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์สิ่งแวดล้อมในองค์กรเป็นต้น และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาส (Opportunity) ตลอดจนข้อจำกัดหรือภาวะคุกคาม (Threat) ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน เช่น ประชากร เศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมาย วัสดุอุปกรณ์ สังคมและวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี คู่แข่งขัน ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ดังนี้

- จุดแข็ง (Strengths) หมายถึง ข้อได้เปรียบขององค์กรเหนือคู่แข่งขันที่องค์กรสามารถนำมาใช้ในการดำเนินงาน เช่น ความได้เปรียบด้านต้นทุน คุณภาพด้านผลิตภัณฑ์ดีกว่าคู่แข่ง เป็นต้น
- จุดอ่อน (Weaknesses) หมายถึง สิ่งที่องค์กรยังขาดหรือมีแต่ด้อยกว่าของคู่แข่งขันหรืออยู่ในสภาพที่เสียเปรียบ อันเป็นปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น การขาดทรัพยากรด้านการเงิน การขาดประสบการณ์ด้านการบริหาร ชื่อเสียงไม่มีเพราะเป็นองค์กรใหม่ เป็นต้น
- โอกาส (Opportunities) หมายถึง ปัจจัยหรือสถานการณ์ภายนอกที่มีส่วนช่วยให้องค์กรสามารถใช้ความพยายามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือมากกว่าที่มุ่งหวังไว้อย่างมาก โอกาสขององค์กรที่เป็นไปได้ เช่น การเพิ่มบริการให้กับกลุ่มลูกค้ามากขึ้น การขยายสายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น เป็นต้น
- อุปสรรคหรือภัยคุกคาม (Threats) หมายถึง ปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจมีผลกระทบทำให้องค์กรประสบความล้มเหลว ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เช่น ความเป็นไปได้ที่คู่แข่งหน้าใหม่ที่มีพลังจะเข้ามาเป็นคู่แข่งในอนาคต การเกิดผลิตภัณฑ์ทดแทนทำให้สูญเสียยอดขายไป เป็นต้น (ปกรณ์ ปรียากร, 2543)

ดังนั้น การวิเคราะห์กลยุทธ์ จึงเป็นกระบวนการเริ่มแรกที่สำคัญของการจัดการกลยุทธ์ทำให้องค์กรทราบถึงทรัพยากรและความสามารถที่มีอยู่ภายในองค์กร ว่าเป็นจุดแข็งหรือจุดอ่อนอย่างไร และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสตลอดจนข้อจำกัดหรือภาวะคุกคาม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกองค์กรที่เกี่ยวข้อง หากองค์กรเข้าใจบริบททั้ง 4 ส่วนนี้ ย่อมนำไปสู่ขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์ต่อไปได้อย่างมีคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation)

การกำหนดกลยุทธ์เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ สำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินการเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารสามารถกาหนดเป้าหมายขององค์กรได้ สามารถรู้ถึงทิศทางขององค์กรในอนาคต โดยการนำข้อมูลและความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ประเมินและคัดเลือกว่ากลยุทธ์ใดมีความเหมาะสมกบองค์กรมากที่สุดกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กร ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์ ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำ พบว่า ผู้นำที่ทำหน้าที่ในการวางแผนกลยุทธ์ จะต้องเอาข้อมูลที่ได้มาใช้ในการกำหนดวิธีหรือทางเลือกในการทำงานที่เป็นไปได้ และตัดสินใจเลือกวิธีที่ดีที่สุด ที่เรียกว่า แผนกลยุทธ์ มาเป็นสิ่งที่จะนำไปใช้ปฏิบัติจริง บางครั้งอาจจะต้องกลับไปทบทวนและปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์รวมถึงพันธกิจขององค์กรใหม่เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน หรือเพื่อความเหมาะสมของกลยุทธ์ที่สามารถนำมาใช้ได้จริง การกำหนดกลยุทธ์เป็นรากฐานที่สำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินการเชิงกลยุทธ์ในแต่ละองค์กร

ทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายขององค์กร สามารถรู้ถึงทิศทางขององค์กรในอนาคตโดยการนำข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ จัดทำเป็นกลยุทธ์ในระดับและรูปแบบต่างๆ รวมทั้งประเมินและคัดเลือกว่ากลยุทธ์ใดมีความเหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด ผลจากการวิเคราะห์และการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมจะนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์ โดยมีบรรทัดฐานในการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ คือ ต้องตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก คำนึงถึงการรักษาสถานภาพ และความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยระดับของกลยุทธ์ มี 3 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับกิจการ กลยุทธ์ระดับหน้าที่ (ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์, 2563)

ดังนั้น การกำหนดกลยุทธ์ จึงเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ ทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายขององค์กร สามารถรู้ถึงทิศทางขององค์กรในอนาคตโดยการนำข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ จัดทำเป็นกลยุทธ์ในระดับและรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งประเมินและคัดเลือกว่ากลยุทธ์ใดมีความเหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด ผลจากการวิเคราะห์และการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมจะนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์ โดยมีบรรทัดฐานในการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ คือ ต้องตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก คำนึงถึงการรักษาสถานภาพ และความได้เปรียบในการแข่งขัน

ขั้นตอนที่ 3 การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation)

การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ คือ กระบวนการที่ผู้บริหารแปลงกลยุทธ์และนโยบายไปสู่แผนการดำเนินงาน กำหนดรายละเอียดด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงบประมาณ หรือวิธีการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภายในด้านวัฒนธรรม โครงสร้าง หรือระบบการบริหาร เพื่อให้สามารถดำเนินการตามกลยุทธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม Aponte, L. ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติไว้ว่า โดยทั่วไปจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนของการกำหนดแผนและการจัดสรรทรัพยากร
2. ขั้นตอนของการปรับโครงสร้างองค์การ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของการใช้กลยุทธ์และการใช้ทรัพยากร
3. ขั้นตอนของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในส่วนของระบบและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล
4. ขั้นตอนกระจายกลยุทธ์ เป็นการลงมือทำตามเป้าหมายของตนเองที่ชัดเจนว่าจะทำอะไรบ้าง และควรจะดำเนินการที่เรื่องใดก่อน ลำดับขั้นอย่างไร (Aponte, L. C., 2023)

ปัจจุบันได้มีการคิดค้นและนำเอาวิทยาการบริหารสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นที่บุคคลทุกคนจะต้องปรับปรุงตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความคิดทันสมัย ก้าวทันโลกอยู่เสมอถึงจะไม่เสียเปรียบหรือล้าหลังกว่าผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรที่ต้องดำเนินงานแข่งขันกับผู้อื่น ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาบุคลากรของตนเองเพื่อความอยู่รอด และความเจริญก้าวหน้าขององค์กร ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์ ได้อธิบายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นผู้นำต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถนำพาการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานระดับถัดไป และปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์การให้สูงขึ้น ซึ่งขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และจุดเน้น ประกอบด้วย 3 เรื่อง คือ 1) การฝึกอบรม 2) การให้การศึกษา 3) การพัฒนา

สรุปได้ว่าการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ คือ กระบวนการกำหนดรายละเอียดด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงบประมาณ หรือวิธีการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภายในด้านวัฒนธรรม โครงสร้าง หรือระบบการบริหาร เพื่อให้สามารถดำเนินการตามกลยุทธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์กร เพราะทำให้ บุคคลได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติในการปฏิบัติงาน ปรับตัวให้ทันกับวิทยาการเทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์, 2563)

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและควบคุมกลยุทธ์ (Strategic Evaluation and Control)

การประเมินและควบคุมกลยุทธ์ มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับหน้าที่หลักในการจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งจะต้องมีบุคลากรที่เป็นผู้นำที่มีความรับผิดชอบที่สามารถทุ่มเทให้กับการติดตามและประเมินผลกลยุทธ์ได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามในการดำเนิน กลยุทธ์นั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือที่ดีจากทุกคน ดังนั้น การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนกลยุทธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญโดยประกอบด้วยผู้แทนระดับ บริหารจากฝ่ายต่าง ๆ ปกรณ์ ปรียากร ได้อธิบายไว้ว่า การประเมินผลและควบคุม คือ กระบวนการในการวัดผล การดำเนินงานขององค์การ โดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริงกับสิ่งที่คาดหวังไว้ ผู้บริหาร ทุกระดับจะใช้ข้อมูลจากการประเมินเพื่อควบคุมหรือปรับปรุงแก้ไขดำเนินงาน (ปกรณ์ ปรียากร, 2543) ซึ่ง Kotler, P. ได้อธิบายไว้ว่า การควบคุมเป็นหน้าที่สำคัญหน้าที่สุดท้ายของ “หน้าที่ทางการจัดการ (Management Functions)” ซึ่งประกอบด้วย 5 หน้าที่หลัก คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การนำ (Leading) และการควบคุม Controlling) โดยที่การควบคุมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน วิเคราะห์ปัญหาและปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นไปตามที่กำหนด การควบคุมเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารในทุกองค์การ เนื่องจากการควบคุมจะช่วยสร้างความมั่นใจให้ผู้บริหารว่าการวางแผน การจัดชั้นตอนการประสานงาน และการดำเนินงานเป็นรูปธรรมและตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ ผู้บริหารที่สามารถกำหนดระบบการควบคุมที่มีประสิทธิภาพต้องเข้าใจแผนธรรมชาติของงาน และผลลัพธ์ที่ต้องการจากการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ในการตัดสินใจว่าผลการดำเนินงานเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ และควรต้องปรับปรุงอย่างไร เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่ต้องการ โดยการควบคุมจะมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ

การควบคุมกลยุทธ์ เป็นการควบคุมทางการจัดการที่มีลักษณะพิเศษที่ให้ความสำคัญกับการติดตามตรวจสอบและประเมินกระบวนการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์ขององค์การว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ การดำเนินการมีประสิทธิภาพเพียงใดและควรต้องปรับปรุงอย่างไร เพื่อให้กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ขององค์การประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อองค์กรดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้ผู้บริหารตรวจสอบและประเมินการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติว่าบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการหรือไม่เพียงใด

2. ช่วยผู้บริหารในการกำหนดแนวทางการปรับตัว การแก้ปัญหา และพัฒนาการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ

3. ช่วยผู้บริหารประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์ เพื่อทำการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเป็นจริงขึ้น (Kotler, P., 2012)

ถึงแม้การควบคุมกลยุทธ์จะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเชิงกลยุทธ์ แต่การควบคุมกลยุทธ์ก็เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของกลยุทธ์ เนื่องจากการตรวจสอบและการประเมินกลยุทธ์จะให้ข้อมูลย้อนกลับว่ากระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์มีความเหมาะสมและการดำเนินงานราบรื่นเพียงใด ประการสำคัญการควบคุมกลยุทธ์ช่วยให้ผู้บริหารมั่นใจว่าการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติสามารถบรรลุผลตามที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กระบวนการควบคุมกลยุทธ์ที่ดีและมีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ ประการแรกมีความยืดหยุ่นเพียงพอ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ประการที่สองให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นภาพการปฏิบัติงาน ประการที่สามได้รับข้อมูลทันเวลา ซึ่งกระบวนการควบคุมกลยุทธ์สามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ขั้นตอนที่หนึ่งกำหนดสิ่งที่จะ ขั้นตอนที่สองกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอนที่สามวัดการผลการปฏิบัติติงาน ขั้นตอนที่สี่เปรียบเทียบการปฏิบัติงานจริงกับมาตรฐานที่ตั้ง ขั้นตอนที่ห้าแก้ไขผลการปฏิบัติงานหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ หรืออาจต้องมี การแก้ไขปรับปรุงกลยุทธ์ใหม่ให้เหมาะสมหรือให้ดียิ่งขึ้น

สรุป

จากการนำเสนอบทความเรื่องบทบาทของผู้นำกับการจัดการเชิงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จขององค์กรนี้ทำให้ผู้เขียนเข้าใจได้ว่า ผู้นำและการจัดการเชิงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จนั้นไม่สามารถแยกส่วนกันได้ เนื่องการจัดการเชิงกลยุทธ์นั้นมีความจำเป็นที่ต้องใช้ผู้นำที่มีศักยภาพสูงทำหน้าที่วิเคราะห์บริบทขององค์กรเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพเพียงพอต่อการวิเคราะห์กลยุทธและนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์ รวมไปถึงการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ จากการทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์สรุปได้ว่า บทบาทผู้นำและการจัดการเชิงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จนั้นมีเป้าหมายเพื่อทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์เหมือนกัน และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าบทบาทของผู้นำแบ่งออกเป็น 4 ข้อ และการจัดการเชิงกลยุทธ์สู่ความสำเร็จแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนนั้น ทั้งบทบาทของผู้นำและการจัดการเชิงกลยุทธ์มีบทบาทและวิธีการที่มีความสัมพันธ์กันเป็นรายคู่ดังนี้ คู่ที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์กับการวิเคราะห์กลยุทธ์ ในการกำหนดวิสัยทัศน์และการวิเคราะห์กลยุทธ์นั้นผู้นำที่เป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์นั้นต้องนำข้อมูลจากการวิเคราะห์กลยุทธ์ขององค์กรมาใช้อันประกอบไปด้วยการวิเคราะห์บริบทภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งผู้นำแต่ละส่วนงานต้องร่วมกันเป็นผู้วิเคราะห์ให้กับองค์กร คู่ที่ 2 การคิดวิเคราะห์ กับ การกำหนดกลยุทธ์ ในขั้นตอนนี้เมื่อองค์กรได้กำหนดกลยุทธ์ที่จะใช้แล้วอย่างชัดเจน ผู้นำในแต่ละส่วนงานต้องนำกลยุทธ์นั้นมาคิดวิเคราะห์ร่วมกับภาระกิจของแต่ละส่วนงานเพื่อสร้างเป็นแผนงานระดับหน่วยงานภายในส่วนที่ดูแลอย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไข ข้อจำกัดที่แท้จริง คู่ที่ 3 การสร้างแรงจูงใจ กับ การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ในการนำกลยุทธ์ขององค์กรลงสู่การปฏิบัตินั้นย่อมต้องอาศัยผู้นำของแต่ละส่วนงานสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเอง ซึ่งความสามารถการสร้างแรงจูงใจนั้นเป็นความสามารถพิเศษจำเพาะบุคคลผู้นำที่มีศักยภาพจะมีคุณลักษณะข้อนี้ คู่ที่ 4 การมอบหมายงาน กับการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ เมื่อผู้นำแต่ละส่วนงานสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติมองเห็นความสำคัญของตนกับความสำคัญของงานเรียบร้อยแล้วในขั้นตอนมอบหมายงานนั้นองค์กรต้องพึ่งพิงผู้นำในการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ให้เป็นไปตามเป้าหมาย เห็นได้ว่าบทบาทของผู้นำนั้นสำคัญ ดังนั้น องค์กรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรที่เป็นผู้นำเป็นอย่างมากเพราะเป็นบุคคลที่มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ขององค์กร

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). การคิดเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: ซัคเซสมีเดีย.

ธนารักษ์ ไทยเจียมอารีย์. (2563). การพัฒนารูปแบบสมรรถนะผู้นำแห่งความสำเร็จ ในการจัดการวิสาหกิจชุมชน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

นฤมล จิตรเอื้อและคณะ. (2560). การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, 15(1), 193-219.

นลินี ณ นคร รักธรรม. (2565). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในองค์กร. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 24(2), 69-78.

ปกรณ์ ปรียากร. (2543). การบริหารโครงการ: แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2545). ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.

Abbass, F. A. (2003). Strategic Management Formulation, Implementation, and Control in a Dynamic Environment. New York: Haworth Press.

Aponte, L. C. (2023). Partisan political beliefs and social learning. New York: Me Graw-Hill.

Kotler, P. (2012). Marketing Management. New Jersey: Prentice Hall.

Robert Quinn. (2009). A Spatial Model of Effectiveness Criteria, Towards a Competing Values Approach to Organizational Analysis. Management Science, 29(3), 363-372.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 236-245

บทความวิชาการ : Academic article

ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นและการฟื้นพลังทางจิตใจ*
ADOLESCENTS DEPRESSION AND RESILIENCE

ณัฐกา สงวนวงษ์[1], สุกัญญา บุญศรี[1], สายพิน สีหรักษ์[1], ทัศนีย์ สมเสียง[2], อภิชาติ มุกดาม่วง[3]
Nattaka Sanguanwong[1], Sukanya Boonsri[1], Saiphin Siharak[1], Tassanee Somsiang[2], Apichat Mookdamuang[3]
[1]คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี ประเทศไทย
[1]Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology, Pathumthani, Thailand
[2]นักวิชาการอิสระ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[2]Independent Scholar, Bangkok, Thailand
[3]คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ศรีสะเกษ ประเทศไทย
[3]Faculty of Education and Human Development, Sisaket Rajabhat University, Sisaket, Thailand
*Corresponding author E-mail: apichat108@sskru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกล่าวถึงภาวะซึมเศร้าซึ่งเป็นภาวะทางจิตใจที่พบมากในปัจจุบัน โดยเน้นภาวะซึมเศร้าในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงที่เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสัมพันธภาพกับสังคม อาการของภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น โดยทั่วไปไม่ต่างจากช่วงวัยอื่น แต่มีความเฉพาะของวัยรุ่นที่เป็นไปตามพัฒนาการช่วงวัย เช่น การแสดงอารมณ์ที่หงุดหงิดง่ายมากกว่าแสดงออกถึงความเศร้าตลอดเวลา ปัจจัยสาเหตุของภาวะซึมเศร้ามีทั้งปัจจัยด้านชีวภาพ ที่เกี่ยวกับพันธุกรรม สารเคมีในสมอง และปัจจัยทางจิตสังคม ซึ่งมีความหลากหลายสูง อาทิ ความคิดด้านลบ ความคิดแบบคนสมบูรณ์แบบ การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว ความสัมพันธ์ เหตุการณ์เชิงลบในชีวิต แนวทางการบำบัดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น ประกอบด้วย การใช้ยาและการใช้จิตบำบัด โดยเฉพาะการปรับความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy) ซึ่งพบว่า มีประสิทธิภาพสูงในการจัดการภาวะนี้ นอกจากนี้ การป้องกันภาวะซึมเศร้ายังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความผูกพันในครอบครัว การสนับสนุนทางสังคม โดยเฉพาะการฟื้นพลังทางจิตใจ ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการปรับตัว ฟื้นตัว และจัดการกับความท้าทายอย่างยืดหยุ่น มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ สิ่งที่ตนเป็น, สิ่งที่ตนมี, และสิ่งที่ตนทำได้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันภาวะซึมเศร้าและส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี บทความนี้ตอกย้ำความสำคัญของการสร้างความเข้าใจต่อภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น โดยเฉพาะในกลุ่มครู ผู้ปกครอง ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวัยรุ่น และชวนให้ตระหนักถึงบทบาทของการพัฒนาความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและฟื้นฟูสภาพจิตใจในวัยรุ่นที่เผชิญกับปัญหาดังกล่าว

คำสำคัญ: ภาวะซึมเศร้า, วัยรุ่น, การฟื้นพลังทางจิตใจ

Abstract

This article aims to explore depression, a prevalent psychological condition in today's society, with a focus on depression among late adolescents. This developmental stage is marked by rapid physical, psychological, and social changes. The symptoms of adolescent depression are

* Received December 22, 2024; Revised January 12, 2025; Accepted January 18, 2025

generally similar to those in other age groups but include specific characteristics related to this developmental period, such as irritability being more prominent than constant sadness. The causes of depression involve both biological factors, such as genetics and brain chemistry, and psychosocial factors, which vary greatly. These include negative thinking patterns, perfectionism, parenting styles, interpersonal relationships, and adverse life events. Treatment approaches for adolescent depression consist of pharmacotherapy and psychotherapy, particularly Cognitive Behavioral Therapy (CBT), which has proven highly effective in managing this condition. Prevention of depression also involves fostering family bonds, providing social support, and promoting resilience. Resilience refers to the ability to adapt, recover, and manage challenges flexibly. It comprises three key components: Who I Am (self-identity), What I Have (resources and support), and What I Can Do (capabilities), all of which play critical roles in preventing depression and promoting mental well-being. This article emphasizes the importance of understanding adolescent depression, particularly among teachers, parents, and professionals working with adolescents. It also highlights the vital role of fostering resilience as a key mechanism for preventing and recovering from psychological challenges faced by adolescents.
Keywords: Depression, Adolescence, Resilience

บทนำ

วัยรุ่นเป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการปรับตัวกับความท้าทายหลายด้านทั้งพัฒนาการตามช่วงวัยในด้านร่างกาย ฮอร์โมน ที่ส่งผลต่อจิตใจ อารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความสัมพันธ์ทางสังคมในหลายมิติ ทั้งครอบครัว เพื่อน คนรัก รวมทั้งวัยรุ่นยังต้องเผชิญกับโลกปัจจุบันที่มีความผันผวน มีความซับซ้อน มีความไม่แน่นอน มีความคลุมเครือ มีการแข่งขันสูง ขณะที่วัยรุ่นเองยังขาดประสบการณ์ทางสังคม ขาดทักษะในการจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกและความคิด มีความเปราะบางทางอารมณ์ ขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจในการรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเป็นพิษทางใจ จึงทำให้พบปัญหาด้านสุขภาพจิตมากขึ้นโดยเฉพาะภาวะซึมเศร้า

ภาวะซึมเศร้าเป็นปัญหาด้านสุขภาพจิตทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ส่งผลกระทบต่อบุคคลทุกเพศทุกวัย มากกว่า 280 ล้านคนทั่วโลก และภาวะซึมเศร้ากำลังเป็นปัญหาใหญ่ของเยาวชนทั่วโลก (ศญาดา ด่านไทยวัฒนา, 2565) ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิต พบว่า ผู้ป่วยซึมเศร้าในประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น ร้อยละ 2 ของประชากร และคนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ป่วยเป็นโรคซึมเศร้ามากขึ้นถึง 1.5 ล้านคน (กองบรรณาธิการ TCIJ, 2566) เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยในประเทศไทย พบว่า ความชุกของภาวะซึมเศร้าในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย และนักศึกษาระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น เช่น วัยรุ่นตอนปลายในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออก จากจำนวน 160 คน พบภาวะซึมเศร้า ร้อยละ 51.25 (อัญมณี มณีนิล และคณะ, 2565) และนักศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัย 15 แห่งใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 9,050 คน พบร้อยละ 30 ที่รู้สึกเศร้าบ่อยครั้งถึงตลอดเวลา โดยมีสัดส่วนร้อยละ 4.3 ที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีอาการทางจิตเวช เช่น เป็นโรคซึมเศร้า (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2566)

ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นจึงเป็นปัญหาทางสุขภาพจิตสำคัญที่ควรได้รับการใส่ใจ เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้บุคคลสูญเสียการทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในรายที่เป็นระดับรุนแรง อาจส่งผลกระทบทั้งต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ การเรียน ครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม ความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นรวมทั้งมุมมองที่ถูกต้องต่อการดูแลป้องกันจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อการรู้เท่าทันและเตรียมการรับมือที่เหมาะสม

ความเศร้า ภาวะซึมเศร้า และโรคซึมเศร้า

ภาวะซึมเศร้าโดยทั่วไปมีการอธิบายเป็น 3 ลักษณะ ตามความรุนแรง ระยะเวลา ผลกระทบหรือการสูญเสียหน้าที่ (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2564) ลักษณะแรกคือภาวะอารมณ์เศร้าปกติ (Depressive Mood) ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในคนปกติทั่วไป เมื่อมีสิ่งเร้าบางอย่างที่ทำให้บุคคลไม่สมหวังหรือไม่มีความสุข ความรู้สึกหดหู่และซึมเศร้านี้สามารถหายไปได้เองเมื่อเจอกับสิ่งเร้าใหม่ ไม่จำเป็นต้องบำบัดรักษา ลักษณะที่สอง คือ ภาวะซึมเศร้า (Depressive Symptom) ที่จะเริ่มมีอาการแสดงทางร่างกาย ความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม และเป็นอยู่นานจนเกิดการบกพร่องในหน้าที่ ส่งผลกระทบต่อกิจวัตรประจำวัน การทำงาน และกิจกรรมทางสังคม มีระดับความรุนแรงตั้งแต่น้อยถึงมาก ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้บำบัดหรือให้การปรึกษาจึงจะกลับสู่ภาวะปกติได้ และลักษณะที่สาม คือ โรคซึมเศร้า (Depressive Disorder) นับว่าเป็นโรคทางจิตเวช ซึ่งเป็นความผิดปกติระดับรุนแรง มีอาการแสดงและผลกระทบเช่นเดียวกับภาวะซึมเศร้า โดยจะต้องพิจารณาตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวชว่าเป็นโรคซึมเศร้าหรือไม่และจำเป็นต้องได้รับการบำบัดทางการแพทย์ร่วมกับการบำบัดทางจิตสังคม อาการต่าง ๆ จึงจะลดลงได้

ข้อมูลจากการศึกษาในประเทศไทยเพื่อสำรวจภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น ในกลุ่มวัยรุ่นตอนต้นมักพบภาวะซึมเศร้าระดับที่รุนแรงอยู่ระหว่างร้อยละ 10 - 15 ขณะที่ข้อมูลในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายมักพบภาวะซึมเศร้าที่มีระดับที่รุนแรงสูงกว่าเล็กน้อย เช่นมากกว่าร้อยละ 20 - 25 (อัญมณี มณีนิล และคณะ, 2565) ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้าทั้งระดับน้อยจนถึงระดับที่รุนแรง และวัยรุ่นตอนปลายพบภาวะซึมเศร้าที่มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าวัยก่อนหน้านี้

อาการแสดงของภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น

วัยรุ่นที่มีอาการแสดงของภาวะซึมเศร้าโดยทั่วไปมักจะมีความรู้สึกเศร้า ว่างเปล่า ขาดความสนใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เคยทำตามปกติโดยเป็นอยู่อย่างน้อยสองสัปดาห์ต่อเนื่องกัน และอาจมีอาการอื่นร่วมด้วย เช่น สมาธิในการเรียนไม่ดี ความรู้สึกผิดมากเกินไปหรือเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ความสิ้นหวังเกี่ยวกับอนาคต เหนื่อยล้ามากหรือมีพลังงานต่ำ นอนไม่หลับหรือนอนมากเกินไป การมองตนเองในแง่ลบ (ภคณัฐ รัตนบ้านกรวย, 2563) แม้อาการแสดงภาวะซึมเศร้าของกลุ่มวัยรุ่นโดยทั่วไปมีลักษณะใกล้เคียงกับภาวะซึมเศร้าในช่วงวัยอื่น แต่ก็อาจพบว่า มีอาการบางอย่างที่แตกต่างเล็กน้อยตามธรรมชาติของช่วงวัย เช่น วัยรุ่นมักแสดงลักษณะอารมณ์หงุดหงิดง่าย โมโหง่าย หรือมีลักษณะการต่อต้าน มากกว่าจะแสดงอารมณ์ซึมเศร้าหรือร้องไห้ทั้งวัน (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2559)

วัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้าอาจแสดงอาการไม่เด่นชัดเท่าวัยผู้ใหญ่ เช่น แสดงออกด้วยพฤติกรรมก้าวร้าวต่อต้าน ทำร้ายตนเองหรือคนอื่น หรือแสดงออกเป็นพฤติกรรมการใช้สารเสพติด พฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม ซึ่งผู้ใหญ่อาจเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมการใช้ชีวิตไม่เหมาะสม เกเร เรียกร้องความสนใจ ขี้เกียจ ทำให้เกิดการตัดสินเชิงลบ และทำให้วัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้าไม่ได้รับการรักษาหรือล่าช้า ทำให้เกิดปัญหารุนแรงขึ้น อาจมีความผิดปกติอื่นร่วมด้วย เช่น โรควิตกกังวลทั่วไป โรคกลัวการเข้าสังคม โรคตื่นตระหนก บุคคลที่มีภาวะซึมเศร้ามักแสดงอาการหลักสำคัญที่คนใกล้ชิดอาจเริ่มสังเกตเห็นได้ใน 4 ด้าน คือ การแสดงออกด้านอารมณ์ ด้านความคิด ด้านพฤติกรรม และด้านร่างกาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การแสดงออกด้านอารมณ์ (Emotion) มักจะมีความรู้สึกเศร้า หดหู่ หม่นหมอง ไม่สดชื่น กระวนกระวาย หงุดหงิดง่าย โกรธ วิตกกังวล ผิดหวัง ล้มเหลว เจ็บปวด รู้สึกผิด ท้อแท้ สิ้นหวัง ความพึงพอใจในตนเองลดลง หมดความสนใจในตนเองและสิ่งแวดล้อม ไม่กระตือรือร้นในชีวิต ไม่อยากคิดหรือทำอะไร รู้สึกเบื่อ เหนื่อย ไม่มีแรงจูงใจในการทำสิ่งต่าง ๆ เฉยชากับคนรอบข้าง จนรู้สึกอยากหายไปจากโลกนี้

2. การแสดงออกด้านความคิด (Cognition) ส่วนใหญ่จะมีความคิดในแง่ลบต่อตนเอง มีการประเมินตนเองต่ำ เช่น คิดว่าตนเองล้มเหลว ทำอะไรไม่มีทางสำเร็จ ไม่มีคุณค่า ไร้ความสามารถ ไม่มีประโยชน์ เป็นภาระกับคนอื่น หรือเป็นที่รังเกียจของสังคม และมีมุมมองด้านลบต่อสิ่งต่าง ๆ มองอนาคตอย่างสิ้นหวัง ขาดความมั่นใจในตนเอง ตำหนิและวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง ไม่สามารถตัดสินใจได้ ความจำไม่มี ไม่มีสมาธิ ต้องการพึ่งพาผู้อื่นสูง มีความคิดเรื่องการตาย หรืออยากฆ่าตัวตาย

3. การแสดงออกด้านพฤติกรรม (Behavioral Changes) ส่วนใหญ่จะไม่สนใจภาพลักษณ์ของตนเอง การใส่ใจดูแลตนเองลดลง ไม่สนใจดูแลกิจวัตรประจำวัน ขาดเรียน หรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมของสถาบัน แยกตนเองออกจากเพื่อนหรือสังคม ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมกับครอบครัว บางรายเก็บตัวอยู่ในห้องคนเดียวตลอดเวลา และพยายามทำร้ายตนเอง

4. การแสดงออกด้านร่างกาย (Physical Changes) มักมีความอยากรับประทานอาหารลดลงส่งผลให้น้ำหนักตัวลดลง หรืออาจรับประทานอาหารมากขึ้นจนน้ำหนักเพิ่มขึ้น การพูดหรือการเคลื่อนไหวเชื่องช้า มีแบบแผนการนอนที่ผิดปกติไปจากเดิม เช่น นอนมาก หรือนอนน้อยกว่าปกติ ขาดความสนใจในเรื่องเพศ มักมีอาการเจ็บป่วยทางกายร่วมด้วยและเกิดกับทุกระบบในร่างกาย เช่น ปวดท้อง ท้องอืด อาหารไม่ย่อย อาเจียน ปวดศีรษะอย่างรุนแรง เจ็บหน้าอก หมดสติ ประสาทหลอน เป็นต้น

ลักษณะอาการทั้งหมดเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้ปกครอง ครอบครัว ครูอาจารย์ ที่ใกล้ชิดกับวัยรุ่นจะสามารถสังเกตเห็นและประเมินในเบื้องต้น เพื่อเข้าไปดูแลป้องกันก่อนที่อาการจะรุนแรงมากขึ้นได้

พัฒนาการของวัยรุ่นที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้า

วัยรุ่นเป็นช่วงของการเปลี่ยนวัยจากเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ พัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เรียกได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ (Period of Transition) หรือเป็นวัยวิกฤต (Critical Period) วัยรุ่นต้องเผชิญกับประสบการณ์ใหม่ ความรับผิดชอบที่มากขึ้น และสัมพันธภาพที่หลากหลายมากขึ้น บางครั้งวัยรุ่นจึงอาจพบความยากลำบากในการปรับตัว (เพ็ญนภา กุลนภาดล, 2565) วัยรุ่นกลุ่มที่พบว่ามีปัญหาภาวะซึมเศร้าชัดเจนและมากขึ้นตามหลักฐานเชิงประจักษ์ ส่วนใหญ่พบในวัยรุ่นตอนกลางถึงปลาย (อายุ 16 - 25 ปี)

พัฒนาการด้านร่างกายของวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากอิทธิพลของฮอร์โมนสำหรับการเจริญเติบโต (Growth Hormone) และฮอร์โมนทางเพศ การปรับตัวยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายของตนเองไม่ได้อาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิต ในพัฒนาการด้านความคิด วัยรุ่นจะมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ซับซ้อนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ใกล้เคียงกับวัยผู้ใหญ่ แต่จะยังไม่สมบูรณ์เท่าช่วงวัยผู้ใหญ่ และที่สำคัญยังขาดประสบการณ์ เมื่อมีสถานการณ์กดดัน วัยรุ่นจึงอาจยังคิดวิเคราะห์ หรือเชื่อมโยงเหตุผลไม่มากพอ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งภายในจิตใจ และนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพจิตและภาวะซึมเศร้าได้ (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2564)

สำหรับพัฒนาการด้านจิตใจ มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ได้ง่าย มีความอ่อนไหว มีความเข้มข้นของอารมณ์อยู่ในระดับสูง มักมีความรู้สึกวิตกกังวล หงุดหงิด หมกมุ่น ไม่พอใจในรูปร่างที่เปลี่ยนไป หรือมีความไม่มั่นใจ รู้สึกว่าตนเองไม่สมบูรณ์ กังวลเรื่องการยอมรับจากคนอื่น ต้องการอิสระ และต้องการเป็นตัวของตัวเอง ภาวะอารมณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากสามารถนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตได้ และสุดท้ายคือพัฒนาการด้านสังคม วัยรุ่นเป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนอย่างมาก และต้องการการยอมรับ ต้องการการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อน เป็นช่วงของการค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งหากยังไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์ตนเอง อาจรู้สึกสับสนในบทบาท รวมทั้งหากไม่สามารถเชื่อมโยงตนเองสู่ความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มเพื่อน คนรัก และครอบครัวได้ อาจจะนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตและภาวะซึมเศร้าได้เช่นกัน (เพ็ญนภา กุลนภาดล, 2565)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น

สาเหตุที่เป็นปัจจัยเสี่ยงของการเกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น พบว่า มีค่อนข้างหลากหลาย สรุปได้ 2 ปัจจัยหลัก คือ 1) ปัจจัยด้านชีวภาพ (Biological Factor) ได้แก่ พันธุกรรม สารสื่อประสาทในสมองที่ เพศ อายุ สุขภาพ การใช้สารเสพติด 2) ปัจจัยด้านจิตสังคม (Psychosocial Factor) ได้แก่ ความคิดเชิงลบ ความคิดแบบคนสมบูรณ์แบบ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ความผูกพันในครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคล การเผชิญปัญหา และอื่น ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยด้านชีวภาพ (Biological Factors) จะสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีด้านชีวภาพ ที่เชื่อว่าภาวะซึมเศร้าเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ได้แก่ พันธุกรรม ความผิดปกติของสารเคมีในสมอง ระบบฮอร์โมนและ ต่อมไร้ท่อ รวมทั้งปัจจัยด้านเพศ อายุ สุขภาพ และการใช้สารเสพติด สำหรับปัจจัยด้านพันธุกรรม วัยรุ่นที่มีบิดาและมารดาเป็นโรคซึมเศร้า หรือมีคนในครอบครัวเป็นโรคซึมเศร้ามีความเสี่ยงสูงที่จะมีปัญหาด้านสุขภาพจิตและมีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้าได้มากกว่า 3 - 4 เท่า (Collishaw, S. et al., 2016) สำหรับปัจจัยด้านสารสื่อประสาทในสมองที่ไม่สมดุล เช่นหากระดับของซีโรโทนิน (Serotonin) และโดปามีน (Dopamine) ในสมองมีปริมาณลดลง ซึ่งอาจมาจากได้รับยาบางชนิด การใช้สารเสพติด เช่น บุหรี่ แอมเฟตามีน กัญชา เป็นระยะเวลานานจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของสารเคมีในสมองจะส่งผลให้มีอารมณ์เชิงบวกลดลง และมีความรู้สึกซึมเศร้า เบื่อหน่ายท้อแท้ หรือไม่มีสมาธิ รวมทั้งความเครียดที่รุนแรงและยาวนานอาจจะส่งผลให้ฮอร์โมนที่เกี่ยวข้องกับความเครียด เช่นสารคอร์ติซอล (Cortisol) สูงขึ้นและเพิ่มความเสี่ยงต่อการเป็นโรคซึมเศร้าด้วย นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยด้านเพศที่พบว่าเพศหญิงมีภาวะซึมเศร้าสูงกว่าเพศชาย 2 เท่า โดยเฉพาะในกลุ่มคนอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยความชุกของภาวะซึมเศร้าจะเพิ่มขึ้นสูงสุดในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย

2. ปัจจัยด้านจิตสังคม (Psychosocial Factors) มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้าค่อนข้างมาก ในมุมมองด้านจิตสังคมต่อภาวะซึมเศร้า หากมองผ่านทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory) อธิบายว่าการสูญเสียสิ่งที่รักตั้งแต่วัยเด็กหรือความบกพร่องของการเลี้ยงดูตั้งแต่วัยเด็ก อาจทำให้เกิดความขัดแย้งในใจ และนำไปสู่ภาวะซึมเศร้าได้ ขณะที่ทฤษฎีด้านความคิด (Cognitive Theory) มีความเชื่อว่าภาวะซึมเศร้าเกิดมาจากความคิดที่ผิดปกติ บิดเบือน ความคิดอัตโนมัติด้านลบ หรือการยึดติดทางความคิด จึงนำไปสู่ปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม ส่วนทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอธิบายว่าภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นเกิดจากปัญหาความขัดแย้งและสัมพันธภาพกับครอบครัว คนใกล้ชิด หรือการสูญเสียการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งต่าง ๆ (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2564) มิติทางจิตสังคมจึงมีหลากหลายปัจจัยมาก ทั้งด้านความคิด ด้านครอบครัว ด้านความสัมพันธ์ ด้านปัจจัยเหตุการณ์ชีวิตในเชิงลบ และอื่น ๆ ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านความคิด (Cognitive Factor) วัยรุ่นส่วนใหญ่ได้รับการหล่อหลอมลักษณะความคิดมาจากประสบการณ์และการอบรมเลี้ยงดู ความคิดที่เป็นปัจจัยเสี่ยงของภาวะซึมเศร้า ได้แก่ “ความคิดอัตโนมัติทางลบ” ซึ่งมีลักษณะการแปลความที่ไม่อยู่บนความจริง ทั้งต่อตนเอง ต่อโลก และต่ออนาคต ทำให้มองตนเอง มองสิ่งรอบตัวและมองอนาคตในเชิงลบ ทำให้รู้สึกสิ้นหวัง ล้มเหลว นำไปสู่ภาวะซึมเศร้าได้ และยังมี “ลักษณะการคิดแบบครุ่นคิด” ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงในการฆ่าตัวตายของวัยรุ่น (ดาราวรรณ ต๊ะปินตา, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับประสบการณ์การให้คำปรึกษาที่ผู้เขียนได้สังเกตเห็นพฤติกรรมของวัยรุ่นที่มีวิธีคิดแบบคนสมบูรณ์แบบ มักหลีกเลี่ยงความผิดพลาด มีคาดหวังสูง ตีกรอบความสำเร็จให้ตนเองมากเกินไป เมื่อไม่เป็นไปตามคาดหวังจะจมอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกเชิงลบ ไม่สามารถพาตัวเองออกจากความคิดวนซ้ำได้ ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพจิตและเข้าใกล้ภาวะซึมเศร้าได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านการเผชิญปัญหา (Coping Style) ในสถานการณ์ที่ตึงเครียด หากวัยรุ่นเผชิญปัญหาไม่เหมาะสมหรือจัดการปัญหาไม่ดี อาจทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ความกดดัน ซึ่งนำไปสู่ภาวะซึมเศร้าได้ (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2564)

2.2 ปัจจัยด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ (Family and Relationship Factor) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเกิดภาวะซึมเศร้า พบว่า มีหลายประเด็น ได้แก่ บิดามารดามีความขัดแย้งและแยกทาง บิดาหรือมารดาไม่ส่งเสียเลี้ยงดู ปัญหารูปแบบการอบรมเลี้ยงดู เช่น ปล่อยปละละเลย หรือเข้มงวดมากเกินไปที่ทำให้วัยรุ่นขาดความยืดหยุ่นในชีวิต หรือการเลี้ยงดูแบบช่วยเหลือมากเกินไป ก็ทำให้วัยรุ่นเติบโตมาแบบขาดความมั่นใจ รวมทั้งปัญหาบุคลิกภาพและทัศนคติเชิงลบของบิดามารดา เช่น ยึดติดความสำเร็จมาก เปรียบเทียบกับคนอื่นเสมอ จนทำให้วัยรุ่นไม่พอใจในความสามารถตนเอง เหนื่อยในการแข่งขันเพื่อจะสำเร็จอยู่ตลอดเวลา และยังมีปัจจัยความผูกพันในครอบครัว (Family Attachment) (ธีรภัทร์ ลักษณียนาวิน และเอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์, 2565); (อัญมณี มณีนิล และคณะ, 2565) ปัจจัยสัมพันธภาพในครอบครัว (นันทยา คงประพันธ์, 2563) โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่ต้องการความรัก และการยอมรับจากคนรอบข้าง หากมีปัญหาสัมพันธภาพทั้งครอบครัว เพื่อน หรือคนรัก อาจทำให้รู้สึกสูญเสียคุณค่าในตนเอง นำไปสู่ภาวะซึมเศร้าได้ (สุนันท์ เสียงเสนาะ และคณะ, 2560)

2.3 เหตุการณ์ชีวิตเชิงลบ (Negative Life Event) คือการที่วัยรุ่นต้องพบกับเหตุการณ์ชีวิตเชิงลบ เช่น การสูญเสีย ความล้มเหลว ความไม่สมหวัง การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน ทั้งปัญหาเกี่ยวกับคนรัก การเงิน การเรียน สุขภาพ คนในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความตึงเครียด เพราะวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่เปราะบางและอ่อนไหวต่อสถานการณ์กดดันจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและเหตุการณ์ที่คุกคามชีวิตประจำวันรวมทั้งอาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายของวัยรุ่นด้วย รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์เหล่านั้นด้วย ที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของภาวะซึมเศร้า (Haehner, P., et al., 2024)

2.4 พฤติกรรมติดอินเทอร์เน็ต (Internet Addiction) พบว่ามีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้าเนื่องจากวัยรุ่นใช้พื้นที่บนสื่อสังคมออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารมาก โดยใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ระบายความรู้สึก หลบหนีจากปัญหาในชีวิตจริง วัยรุ่นที่หมกมุ่นมากเกินไป จนไม่สนใจสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ไม่สนใจการเรียน บกพร่องในสัมพันธภาพกับบุคคลในชีวิตจริง อาจจะนำไปสู่ภาวะซึมเศร้าได้ (ธีรภัทร์ ลักษณียนาวิน และเอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์, 2565)

2.5 การถูกกลั่นแกล้ง (Bullying) ทั้งการกลั่นแกล้งทางร่างกาย ทางวาจา ทางสังคม รวมทั้งทางโลกไซเบอร์เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้า เพราะทำให้รู้สึกเสียใจ รู้สึกไม่สบายใจ รู้สึกอับอาย รู้สึกไม่เป็นที่ยอมรับ รู้สึกเสียความมั่นใจ และรู้สึกถูกลดคุณค่าในตนเอง การกลั่นแกล้งในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะทางไซเบอร์สำหรับวัยรุ่นในยุคปัจจุบันนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิต ทั้งความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า (Ngoc, L. et al., 2020) ซึ่งหากไม่ได้รับการช่วยเหลืออาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้ (ปริญญา ชะอินวงษ์ และคณะ, 2563)

โดยสรุป การเกิดขึ้นของภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นนั้นมีความซับซ้อนและละเอียดอ่อน เกิดขึ้นได้จากหลายเหตุปัจจัยที่มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทั้งปัจจัยด้านชีวภาพและปัจจัยด้านจิตสังคมในหลายมิติ รวมทั้งทฤษฎีทางจิตวิทยาต่าง ๆ ยังมีทัศนะต่อการเกิดของภาวะซึมเศร้าแตกต่างกันไปตามฐานความเชื่อของแนวคิดทฤษฎีนั้น การทำความเข้าใจอย่างรอบด้าน ในหลาย ๆ มุมมอง เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตามลักษณะทั่วไปและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลจะเป็นข้อมูลที่ประโยชน์ในการวางแผนการส่งเสริม ป้องกัน บำบัด รักษา และฟื้นฟูสุขภาพจิตของกลุ่มวัยรุ่นตั้งแต่ระยะเริ่มต้น

แนวทางการบำบัดรักษา

การบำบัดรักษาวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้ามีเป้าหมายการรักษาไม่ต่างจากช่วงวัยอื่น ๆ การบำบัดรักษาภาวะซึมเศร้ามีหลายวิธีการ โดยสามารถใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือใช้วิธีการแบบผสมผสาน วิธีแรกเป็นการบำบัดรักษาด้านชีวภาพ (Biological Therapy) ที่เป็นการรักษาด้วยยาต้านอารมณ์เศร้า การรักษาด้วยไฟฟ้า การกระตุ้นสมองด้วยคลื่นแม่เหล็ก การบำบัดด้วยแสง การออกกำลังกาย อีกวิธีหนึ่งคือการบำบัดทางจิตสังคม (Psychosocial

Therapy) ซึ่งการรักษาทางจิตสังคม เป็นการรักษาที่สำคัญในผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า เนื่องจากสาเหตุของภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นไม่ได้มาจากเพียงสาเหตุด้านร่างกาย แต่มาจากหลายปัจจัยสาเหตุทางจิตสังคมดังได้กล่าวมาแล้ว การบำบัดทางจิตสังคมเป็นแนวทางสำคัญที่นำมาใช้ควบคู่กัน

รูปแบบการบำบัดทางจิตสังคม ได้แก่ การให้คำปรึกษา (Counseling) ศึกษาสุขภาพจิต (Psychoeducation) การทำจิตบำบัด (Psychotherapy) โดยปัจจุบันมีหลายแนวทางของจิตบำบัดที่นำมาใช้สำหรับวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้า การบำบัดซึ่งเป็นที่นิยมและได้รับการยอมรับมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง คือ การบำบัดด้วยการปรับความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy: CBT) เพราะเป็นการบำบัดที่มีโครงสร้างชัดเจน ช่วยปรับมุมมองความคิดอัตโนมัติเชิงลบ หรือความคิดที่ไม่สมเหตุผลให้เป็นมุมมองที่เป็นจริง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น ช่วยให้การทำหน้าที่และการปรับตัวทางสังคมดีขึ้น และเป็นรูปแบบการบำบัดที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ามีประสิทธิภาพสูงในการป้องกันและลดภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นได้ (Dardas, L. A. et al., 2023) และมีจิตบำบัดแบบอื่น ๆ ที่นำมาใช้ อาทิ จิตบำบัดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Psychotherapy) การบำบัดด้วยการแก้ปัญหา (Problem Solving Therapy) ครอบครัวบำบัด (Family Therapy) (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2559) การบำบัดโดยใช้สติเป็นฐาน (Mindfulness Therapy) เป็นต้น

ปัจจัยป้องกันภาวะซึมเศร้า

มีปัจจัยทางจิตวิทยาหลายตัวที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น อาทิ ความผูกพันในครอบครัว (Family Attachment) สัมพันธภาพที่ดี (สุนันท์ เสียงเสนาะ และคณะ, 2560) ความฉลาดทางสังคม (Social Intelligence) ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) ความรอบรู้ทางสุขภาพจิต (Mental Health Literacy) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ซึ่งรวมถึงแหล่งสนับสนุนทั้งจากครอบครัว เพื่อน อาจารย์ หรือชุมชนในการจัดการกับสถานการณ์ที่คุกคามในชีวิตประจำวัน ในกลุ่มวัยรุ่นที่มีความผูกพันใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและกับเพื่อนจึงเป็นปัจจัยป้องกันภาวะซึมเศร้าที่สำคัญ และสุดท้าย คือ การฟื้นพลังทางจิตใจ (Resilience) (อัญมณี มณีนิล และคณะ, 2565) ที่พบว่า เป็นปัจจัยทำนายและปัจจัยป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้าในกลุ่มวัยรุ่นเช่นนักศึกษามหาวิทยาลัย การส่งเสริมพัฒนาปัจจัยเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะช่วยลดการเกิดภาวะซึมเศร้าได้ โดยเฉพาะการฟื้นพลังทางจิตใจที่มีหลักฐานจากงานวิจัยจำนวนหนึ่งกล่าวถึงความสำคัญของปัจจัยนี้ค่อนข้างมากว่าอาจจะเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการป้องกันภาวะซึมเศร้า และการฟื้นฟูตนเองจากภาวะซึมเศร้าได้

การฟื้นพลังทางจิตใจ

ในมุมมองจิตวิทยาเชิงบวก การฟื้นพลังทางจิตใจ ได้รับการอธิบายทั้งในลักษณะที่เป็นความสามารถของบุคคลในการปรับตัวโดยสามารถฟื้นทางจิตใจตนเองได้ หรือเป็นกระบวนการของการฟื้นพลังทางจิตใจ หรือเป็นผลลัพธ์ของการปรับตัวที่ดี อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีลักษณะที่ผสมผสานกัน โดยประเด็นสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับความสามารถของบุคคลในการก้าวผ่านความท้าทายในชีวิต สามารถรักษาสมดุลทางจิตใจ มีมุมมองที่สมดุล มีความเชื่อในความสามารถของตนเอง สามารถควบคุมตนเองทั้งทางความคิด อารมณ์และพฤติกรรม สามารถปรับตัวได้อย่างดีและสำเร็จ แม้จะต้องเผชิญกับความทุกข์ยาก ความตึงเครียดที่หนักหน่วง หรือสถานการณ์ที่กดดันและคุกคามในชีวิต โดยปัจจัยที่ช่วยในการปรับตัวกับความทุกข์ได้ดีมาจากความยืดหยุ่นทางจิตใจ มุมมองในการมองโลก ท่าทีในการปฏิสัมพันธ์กับสังคม กลยุทธ์ในการเผชิญปัญหา และมีการสนับสนุนทางสังคม (Liu, J. J. et al., 2023); (นันท์ชัตสัณห์ สกุลพงศ์, 2565)

ความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจเป็นปัจจัยที่ช่วยลดผลกระทบจากความเครียด และส่งเสริมการปรับตัวที่ดี ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากกระบวนการนี้เป็นผลให้เกิดสุขภาวะทางจิตที่ดี (Hofgaard, L. S. et al., 2021) ซึ่งข้อมูลจากการวิจัยทางจิตวิทยาแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรและทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวในเชิงบวกเป็นสิ่งที่สามารถปลูกฝังและฝึกฝนได้ ทั้งนี้ องค์ประกอบของการฟื้นพลังทางจิตใจ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบร่วมกัน ได้แก่ I am สิ่งที่ตนเป็น I can สิ่งที่ตนทำได้ และ I Have สิ่งที่ตนมี คือ

1. ความสามารถในการรู้ตัว (I am: สิ่งที่ตนเป็น) หมายถึง ความสามารถที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล เป็นลักษณะบุคลิกภาพที่เข้มแข็งของบุคคล ประกอบด้วยความรู้สึก ทัศนคติ และความเชื่อภายในตัวของบุคคล การยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการเข้าใจตัวตนของตนเอง

2. ความสามารถในการปรับตัว (I have: สิ่งที่ตนมี) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และเข้าถึงแหล่งสนับสนุนภายนอก ทั้งสภาพแวดล้อมและบุคคลรอบข้าง โดยยอมรับการสนับสนุนทางสังคมที่จะช่วยส่งเสริมให้มีความแข็งแกร่งในชีวิต และสามารถจัดการปัญหาได้

3. ความสามารถในการฟื้นตัว (I can: สิ่งที่ตนทำได้) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการมองเห็นศักยภาพภายในตนเองและสามารถนำมาใช้เมื่อเผชิญปัญหา รวมทั้งความสามารถในการใช้แหล่งสนับสนุนทางสังคมตลอดจนสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเพื่อช่วยในการจัดการแก้ไขปัญหาได้

จากเอกสารงานวิจัยยืนยันว่า การฟื้นพลังทางจิตใจ มีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้า (ธีรภัทร์ ลักษณียนาวิน และเอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์, 2565) นักศึกษาที่มีความแข็งแกร่งในชีวิตสูงมีแนวโน้มที่จะมีภาวะซึมเศร้าต่ำ (ปาริชาติ เมืองขวา และคณะ, 2563) โดยพบว่า กลุ่มวัยรุ่นที่เผชิญกับความเครียดในระดับสูงยังสามารถแสดงออกถึงการฟื้นพลังทางจิตใจได้ และบุคคลที่อยู่กับเหตุการณ์ที่ตึงเครียดเป็นเวลานานนั้น มีคนเพียงร้อยละ 10 - 20 เท่านั้นที่จะพัฒนาเป็นโรคทางจิตเวชรวมทั้งโรคซึมเศร้า ขณะที่คนส่วนใหญ่สามารถฟื้นพลังทางจิตใจต่อความเครียด การส่งเสริมการฟื้นพลังทางจิตใจนี้ จึงเป็นกลยุทธ์ทางเลือกหนึ่งที่ได้ช่วยในการรักษาโรคซึมเศร้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Han, M. H. & Nestler, E. J., 2017) และสำหรับวัยรุ่นที่กำลังก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจ ในด้านความพึงพอใจในชีวิตและการมองโลกในแง่ดี อาจเป็นตัวช่วยลดความเสี่ยงในการฆ่าตัวตายเมื่อเผชิญอาการซึมเศร้าเล็กน้อยไปจนถึงรุนแรงได้

การฟื้นพลังทางจิตใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรศึกษาและควรส่งเสริมความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจในกลุ่มวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้าที่ถือว่ากำลังเผชิญวิกฤติชีวิต ให้สามารถฟื้นฟูใจตนเอง ทำให้ปรับเปลี่ยนความคิด ปรับอารมณ์ ปรับการกระทำ และปรับเป้าหมาย สามารถมีจิตใจที่เข้มแข็งและสามารถ กลับมาดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจนี้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับบุคลากรทางการศึกษารวมทั้งครอบครัวที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีของวัยรุ่นและป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้าได้

สรุป

ภาวะซึมเศร้าเป็นสถานการณ์ที่คุกคามวัยรุ่นมากขึ้นโดยเฉพาะวัยรุ่นตอนปลาย อาการแสดงของภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นไม่ต่างจากผู้ใหญ่ แต่มีอาการแสดงเรื่องความหงุดหงิดง่ายมากกว่าจะมีความเศร้าตลอดเวลา และบางกรณีแสดงอาการต่อต้าน ก้าวร้าว ใช้ยาเสพติด ทำร้ายตัวเองหรือคนอื่น ซึ่งเป็นเหตุทำให้คนใกล้ตัวไม่เข้าใจหรือมองว่าเป็นการเรียกร้องความสนใจ จึงอาจละเลยการดูแล สาเหตุของการเกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นนั้นพบค่อนข้างหลากหลายมาก ทั้งปัจจัยด้านชีววิทยา ที่เกี่ยวกับพันธุกรรม สารชีวเคมีในสมอง และปัจจัยด้านจิตสังคม โดยเฉพาะลักษณะความคิด ครอบครัว สัมพันธภาพ และการเปลี่ยนแปลงสำคัญในชีวิต ในการบำบัดรักษาทางการแพทย์มีการใช้ยาร่วมกับจิตบำบัดโดยเฉพาะ โดยเฉพาะการบำบัดเชิงความคิดและพฤติกรรม (CBT) ซึ่งเป็น

แนวทางที่ได้รับความนิยม สำหรับมุมมองในการป้องกันและฟื้นฟูจากภาวะซึมเศร้า ความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจของวัยรุ่น จึงเป็นปัจจัยที่สามารถป้องกันภาวะซึมเศร้าที่สำคัญสำหรับครอบครัวและผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวัยรุ่น สมควรหาวิธีการส่งเสริมพัฒนาให้มากขึ้น ร่วมกับการส่งเสริมปัจจัยเชิงบวกอื่น ๆ คือ ความผูกพันในครอบครัว ความฉลาดทางสังคม ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ความรอบรู้ทางสุขภาพจิต และการสนับสนุนทางสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี ป้องกันภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นในอนาคต รวมทั้งเพื่อเสริมความสามารถในการฟื้นพลังทางจิตใจในกลุ่มวัยรุ่นที่กำลังเผชิญกับภาวะซึมเศร้าอยู่ในปัจจุบัน โดยความเข้าใจจากคนในครอบครัว และคนใกล้ชิดกับวัยรุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้วัยรุ่นได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทันท่วงทีและผ่านช่วงวัยของการเปลี่ยนผ่านได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กองบรรณาธิการ TCIJ. (2566). กรมสุขภาพจิตเผย คนไทยเครียด มีปัญหาสุขภาพจิตเพิ่ม-ซึมเศร้าเพิ่ม 1 - 2%. เรียกใช้เมื่อ 16 เมษายน 2566 จาก https://www.tcijthai.com/news/2023/28/current/12824

ดวงใจ วัฒนสินธุ์. (2559). การป้องกันภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น: จากหลักฐานเชิงประจักษ์สู่การปฏิบัติ. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 24(1),1-12.

_____. (2564). ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น: แนวคิดพื้นฐานและการพยาบาล. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

ดาราวรรณ ต๊ะปินตา. (2563). ภาวะซึมเศร้า: การบำบัดและการให้การปรึกษาโดยการปรับความคิดและพฤติกรรม. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

ธีรภัทร์ ลักษณียนาวิน และเอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะซึมเศร้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ, 15(3), 59-73.

นันท์ชัตสัณห์ สกุลพงศ์. (2565). จิตวิทยาเชิงบวก: หลักการพื้นฐานและการประยุกต์. กรุงเทพมานคร: โรจนพรินท์ติ้ง.

นันทยา คงประพันธ์. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(11), 303-315.

ปริญญา ชะอินวงษ์ และคณะ. (2563). การถูกรังแกผ่านโลกไซเบอร์และความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายในเยาวชน. วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต, 34(3), 133-151.

ปาริชาติ เมืองขวา และคณะ. (2563). ภาวะซึมเศร้าในนักศึกษาไทย: บทบาทที่สำคัญสำหรับสถาบันการศึกษา. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม, 21(41), 104-116.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2564). จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญนภา กุลนภาดล. (2565). การให้การปรึกษาวัยรุ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ชลบุรี: บริษัท เก็ทกู๊ดครีเอชั่น.

ภคณัฐ รัตนบ้านกรวย. (2563). การศึกษาประสบการณ์ต่อการปรับตัวบนภาวะซึมเศร้าในช่วงวัยผู้ให้ตอนต้น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศญาดา ด่านไทยวัฒนา. (2565). ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นกับบทบาทอาจารย์. วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยนครราชสีมา, 1(2), 54-64.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2566). รายงานสรุปผู้บริหาร: โครงการสำรวจพฤติกรรมสุขภาพของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สุนันท์ เสียงเสนาะ และคณะ. (2560). อิทธิพลของปัจจัยด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ต่อภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นตอนปลาย. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพ, 33(3), 59-69.

อัญมณี มณีนิล และคณะ. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นตอนปลาย. วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล, 38(1), 293-307.

Collishaw, S. et al. (2016). Mental health resilience in the adolescent offspring of parents with depression: a prospective longitudinal study. Journal The lancet Psychiatry, 3(1), 49-57.

Dardas, L. A. et al. (2023). Cognitive behavioral therapy and medication for treatment of adolescent depression: A network meta-analysis. Journal Behavioral and Cognitive Psychotherapy, 51(3), 230-245.

Haehner, P. et al. (2024). The relationship between the perception of major life events and depression: A systematic scoping review and meta-analysis. Journal of Affective Disorders, 349, 145-157.

Han, M. H. & Nestler, E. J. (2017). Neural substrates of depression and resilience. Journal Neurotherapeutics, 14(3), 677-686.

Hofgaard, L. S. et al. (2021). Introducing two types of psychological resilience with partly unique genetic and environmental. Journal Scientific Reports, 11(1), 86-97.

Liu, J. J. et al. (2023). Advancing the multi-system model of resilience: A network perspective. Journal Psychological Bulletin, 147(6), 543-568.

Ngoc, L. et al. (2020). Cyber-bullying among adolescents at school: A literature review. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(7), 9700-9712.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 246-256

บทความวิจัย : Research article

การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี*

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL AND THE LOCAL ADMINISTRATOR ROLES OF SUBDISTRICT MUNICIPALITIES AFFECTING THE LIFE QUALITY OF PEOPLE IN CHONBURI PROVINCE

สุระ กลั่นด้วง
Sura Klandung
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Political Science, Pathumthani University, Pathum Thani, Thailand
Corresponding author E-mail: sayaporn.may@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี 2) วิเคราะห์การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญา ส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี เป็นวิจัยเชิงผสมผสาน ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีสิทธิเลือกตั้งและทะเบียนบ้านอยู่ในเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ 2) การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ด้านบทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ ทุนมนุษย์ ทุนโครงสร้าง บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม และบทบาทในการตัดสินใจ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะให้มีผู้บริหารท้องถิ่นทำการพัฒนารูปแบบการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี นำไปสู่การพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาทุนทางปัญญา, บทบาทผู้บริหารท้องถิ่น, คุณภาพชีวิตของประชาชน

Abstract

The objectives of this research were to 1) Study the quality of life of people in Chonburi Province, 2) Analyze intellectual capital development and the roles of local municipal administrators impacting the quality of life in Chonburi Province, and 3) Propose guidelines for

* Received January 4, 2025; Revised January 19, 2025; Accepted January 24, 2025

developing intellectual capital, enhancing the potential of local administrators, and improving the quality of life of people in Chonburi. The study utilized a mixed-method approach. The population included residents aged 18 and older who were eligible voters and had permanent residency within the municipal area of Chonburi. The quantitative sample consisted of 400 individuals, with a questionnaire used as the research tool, while the qualitative sample included 20 individuals, using in-depth interviews as the research instrument. Data analysis involved statistical methods such as frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The findings showed that 1) The overall quality of life development for residents in Chonburi Province was high, with mean scores ordered from highest to lowest in the areas of mental well-being, physical health, social relationships, and environment, respectively, 2) The intellectual capital development and the roles of municipal administrators, including strategic direction-setting, human capital, structural capital, ethical practice, and decision-making, significantly impacted the quality of life of Chonburi residents, with a significance level of .05, and 3) The study recommended that local administrators enhance their strategic direction-setting approach to improve the quality of life for residents in Chonburi's municipal areas, leading to development aligned with current situations for better quality of life in the future.
Keywords: Intellectual Capital, Local Administrator Roles, Life Quality of People

บทนำ

ทุนทางปัญญาหมายถึงทรัพยากรความรู้ที่เป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จขององค์กร โดยมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรม (Huu, Y. H. & Fang, W., 2008) ทุนโครงสร้าง ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของทุนทางปัญญา แสดงถึงศักยภาพขององค์กรที่สามารถเพิ่มมูลค่าผ่านการเปลี่ยนแปลงทุนมนุษย์ให้เป็นทุนโครงสร้างเพื่อเพิ่มโอกาสทางการตลาด (Pablos, P. O., 2004) ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ การพัฒนาทุนทางปัญญาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยองค์กรต้องสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่และเผยแพร่ความรู้นั้นทั่วทั้งองค์กรเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Nonaka, I., 1991) ปัญหาของการขาดการพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารในระดับท้องถิ่นส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น ข้อจำกัดด้านการศึกษาและการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมในจังหวัดชลบุรี การพัฒนาทุนทางปัญญาเป็นหัวใจสำคัญที่สนับสนุนการสร้างคุณค่าและผลักดันให้องค์กรได้เปรียบในการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรมองค์กรหรือทัศนคติของพนักงาน องค์กรจะสามารถบรรลุผลสำเร็จตามกลยุทธ์ที่วางไว้ผ่านการเสริมสร้างทุนทางปัญญาให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น (Stewart, T., 1997)

การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทของผู้บริหารท้องถิ่นควรส่งเสริมการศึกษา พัฒนาทักษะบุคลากร และปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การบริหารจัดการท้องถิ่นควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสของการดำเนินงาน โดยผู้นำท้องถิ่นควรมีวิสัยทัศน์และทักษะเชิงกลยุทธ์ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งนี้ บทบาทของผู้นำท้องถิ่นมีความสำคัญในยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมถึงผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ทำให้ผู้นำต้องประสานความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (นเรนทร์ฤทธิ์ ไตรภูมิพิทักษ์, 2564) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชน มีบทบาทสำคัญในการดูแลความเป็นอยู่และพัฒนาท้องถิ่น โดยให้บริการสาธารณะในชุมชนและดูแลประชาชนทั้งในภาวะปกติและภาวะฉุกเฉิน

ภารกิจหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือการสร้างท้องถิ่นให้น่าอยู่โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม สวัสดิการ และความปลอดภัย การดำเนินงานเหล่านี้ต้องอาศัยความพร้อมด้านบุคลากร เทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พิชญ์ณิฐา พรรณศิลป์ และคณะ, 2558) คุณภาพชีวิตของประชาชนวัดได้จากปัจจัยพื้นฐาน เช่น สุขภาพกาย จิตใจ ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความพึงพอใจในชีวิต และความสัมพันธ์ที่ดีต่อสังคม คุณภาพชีวิตจึงเป็นตัวชี้วัดความเป็นอยู่และความสุขของบุคคลในสังคม (UNESCO, 1993); (Marcela, C. et al., 2016)

เทศบาลตำบลเป็นอีกหน่วยงานที่อยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดได้อย่างเด็ดขาด อาทิ ปัญหาน้ำเน่าเสีย การรุกพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึก เพิ่มทุนทางปัญญา เกิดการรับรู้ถึงผลเสียที่จะขึ้น เนื่องจากปัญญาต่างๆเหล่าจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนนั่นเอง ส่วนความขัดแย้งระหว่างย่อหน้าที่ 1 และ 2 เกิดจากการที่การบริหารจัดการท้องถิ่นในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนอง ต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ สาเหตุหลัก ๆ ได้แก่ การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนใน กระบวนการตัดสินใจและการขาดการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เพียงพอ

จากสภาพปัญหาการขาดการพัฒนาทุนทางปัญญาเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากการไม่มีการ พัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากรทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาทุนทางปัญญาจึงเป็นหัวข้อวิจัยที่สำคัญและมีเหตุผลในการเลือกศึกษา วิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญา สนับสนุนศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดผลงานเชิงประจักษ์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญา ส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่มีสิทธิเลือกตั้งและทะเบียนบ้านอยู่ในเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี จำนวน 393,881 คน เป็นชาย จำนวน 199,671 คน หญิง จำนวน 194,210 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่มีสิทธิเลือกตั้งและทะเบียนบ้านอยู่ในเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี จำนวน 400 คน ซึ่งคำนวณได้จากการหากลุ่มตัวอย่างโดยสูตรของ ทาโร ยามาเน (Yamane, T., 1973)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (questionnaires) เพื่อทำการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแบบสอบถามขึ้นจากการศึกษาผลงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางปัญญา ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนโครงสร้าง 3) ทุนทางสังคม

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) บทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ 2)บทบาทการบริหารทรัพยากรในองค์กร 3) บทบาทการสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิผล 4) บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม 5) บทบาทการจัดตั้งควบคุมองค์กรให้สมดุล 6) บทบาทการสร้างความสัมพันธ์ 7) บทบาทในการให้และเสาะหาข้อมูล 8) บทบาทในการตัดสินใจ 9) บทบาทในการใช้อิทธิพล

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม

การวัดระดับความคิดเห็นในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดใช้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาการให้คะแนนของเบสท์ (Best J. W., 1981)

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ ผู้วิจัยนำเครื่องมือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และให้คำแนะนำในการปรับปรุง แก้ไขแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำที่ได้จากผู้เชี่ยว และนำผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยใช้สูตรของ IOC ได้เท่ากับ 0.953 และหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือในภายหลังจากที่นำเครื่องมือแบบสอบถามไปผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และนำไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างอีกกลุ่ม เพื่อหาค่าความเที่ยง จำนวน 30 ชุด วิเคราะห์ความเที่ยงของแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยปทุมธานี เพื่อนำไปประกอบการขอเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ผู้วิจัยปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ป้องกันการได้รับข้อมูลที่คาดเคลื่อน และ 3) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ทางสถิติ ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ

4.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D)

4.2 สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 คน ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี จำนวน 10 ท่าน และประชาชนในเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี จำนวน 10 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 การพัฒนาทุนทางปัญญา ประกอบด้วย 1.1) ทุนมนุษย์ 1.2) ทุนโครงสร้าง และ 1.3) ทุนทางสังคม ตอนที่ 2 บทบาทผู้บริหารท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) บทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ 2) บทบาทการบริหารทรัพยากรในองค์กร 3) บทบาทการสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิผล 4) บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม 5) บทบาทการจัดตั้งควบคุมองค์กรให้สมดุล 6) บทบาทการสร้างความสัมพันธ์ 7) บทบาทในการให้และเสาะหาข้อมูล 8) บทบาทในการตัดสินใจ และ 9) บทบาทในการใช้อิทธิพล และ ตอนที่ 3 คุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการหาค่าความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นโดยพัฒนาจากตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้การหาดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) ได้เท่ากับ 1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วจึงนำไปในการเก็บข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยปทุมธานี เพื่อนำไปประกอบการขอเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ผู้วิจัยปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ป้องกันการได้รับข้อมูลที่คาดเคลื่อน และ 3) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลภาคสนามและการถอดเทปซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างสรุป ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยายซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการจดบันทึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี จำนวน 5 ท่าน และประชาชนในเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี จำนวน 15 คน

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม (n = 400)

คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ร่างกาย	3.53	0.442	มาก	2
2. จิตใจ	3.61	0.430	มาก	1
3. ความสัมพันธ์ทางสังคม	3.37	0.409	ปานกลาง	3
4. สิ่งแวดล้อม	3.34	0.426	ปานกลาง	4
รวม	**3.46**	**0.197**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.197) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน และระดับปานกลาง 2 ด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านจิตใจ ($\bar{x}$ = 3.61, S.D. = 0.430) รองลงมา ได้แก่ ด้านร่างกาย ($\bar{x}$ = 3.53, S.D. = 0.442)

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ($\bar{x}$= 3.37, S.D. = 0.409) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ = 3.34, S.D. = 0.426)

2. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (n = 400)

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig
ค่าคงที่ (Constant)	3.413	0.212		16.109	0.000
การพัฒนาทุนทางปัญญา					
ทุนมนุษย์ (X_1)	0.053	0.023	0.178	3.152	0.004*
ทุนโครงสร้าง (X_2)	0.049	0.021	0.120	2.351	0.011*
ทุนทางสังคม (X_3)	0.005	0.021	0.112	0.238	0.812
บทบาทผู้บริหารท้องถิ่น					
บทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ (X_4)	0.068	0.025	0.192	3.402	0.000*
บทบาทการบริหารทรัพยากรในองค์กร (X_5)	0.011	0.020	0.029	1.548	0.284
บทบาทการสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิผล (X_6)	0.014	0.021	0.033	1.642	0.121
บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม (X_7)	0.035	0.019	0.119	2.218	0.015*
บทบาทการจัดตั้งควบคุมองค์กรให้สมดุล (X_8)	0.014	0.020	0.036	0.706	0.480
บทบาทการสร้างความสัมพันธ์ (X_9)	0.018	0.020	0.046	1.893	0.373
บทบาทในการให้และเสาะหาข้อมูล (X_{10})	0.004	0.019	0.011	0.204	0.838
บทบาทในการตัดสินใจ (X_{11})	0.032	0.019	0.117	2.165	0.020*
บทบาทในการใช้อิทธิพล (X_{12})	0.003	0.020	0.009	0.172	0.864
R = 0.657, R Square = 0.431, Adjuster R Square = .301, Std. Error of the Estimate = 0.297400, F = 16.025, Sig = 0.000					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ พบว่า ตัวแปร การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยพิจารณาจากค่า Sig 0.05 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดที่ 0.05

พบว่า คะแนนมาตรฐานของการพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ด้านบทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ (X_4) ทุนมนุษย์ (X_1) ทุนโครงสร้าง (X_2) บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม (X_7) และบทบาทในการตัดสินใจ (X_{11}) ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี (Y) ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยแบบคะแนนมาตรฐาน (Bata) มีค่าเท่ากับ .192, .178, .120, .119 และ .117 โดยการพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ด้านบทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ (X_4) ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี (Y) สูงสุด การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ด้านบทบาทในการตัดสินใจ (X_{11}) ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี (Y) ต่ำสุด มีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี มีค่า (R) เท่ากับ .657 นอกจากนี้ค่า (R Square) มีค่าเท่ากับ 43.10 และมีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์ .212

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญา ส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถเสนอแนวทางได้ ดังนี้

3.1 การพัฒนาทุนทางปัญญา

3.1.1 ด้านทุนมนุษย์ พบว่า หน่วยงานควรมีการประกาศเกียรติคุณ หรือมอบรางวัลชมเชยให้แก่ประชาชนที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชน เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชน ส่งผลให้ประชาชนรู้สึกว่าตนเองมีศักยภาพที่เพียงพอที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน

3.1.2 ด้านทุนโครงสร้าง พบว่า หน่วยงานควรมีการจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มของประชาชนที่มีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความสนใจ เช่น กิจกรรมกีฬาสีหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้เวลาร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความผูกพันซึ่งกันและกัน รวมไปถึงส่งผลให้ประชาชนเกิดความผูกพันกับชุมชนของตนเอง

3.1.3 ด้านทุนทางสังคม พบว่า หน่วยงานควรมีการให้การสนับสนุนให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจใน ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นของชุมชน มีการสนับสนุนให้เยาวชนรวมอนุรักษ์วัฒนาธรรมประเพณีของท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีทำหน้าที่ในการหล่อหลอมกลุ่มคนในพื้นที่อย่างกลมเกลียวกัน

3.2 การส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น

3.2.1 ด้านบทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ พบว่า ผู้นำควรมีการสื่อสารกับบุคลากรและประชาชนโดยตรง เนื่องจากการสื่อสารกับผู้ตามโดยตรง จะทำให้ผู้นำและประชาชนสามารถเข้าใจจุดประสงค์และความต้องการของกันและกันได้อย่างตรงประเด็น และจะส่งผลให้ผู้นำและประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยง่าย ซึ่งอาจส่งผลให้สามรถเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

3.2.2 ด้านบทบาทการบริหารทรัพยากรในองค์กร พบว่า หน่วยงานควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้อเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก หรือซ่อมแซมอุปกรณ์ให้มีความพร้อมในการทำงานอยู่อย่างเสมอ และควรมีการจัดสรรจำนวนอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการให้บริการประชาชน

3.2.3 ด้านบทบาทการสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กรที่มีประสิทธิผล พบว่า หน่วยงานควรมีการจัดอบรมพัฒนาทักษะวิชาชีพให้แก่ประชาชน เพื่อดึงทักษะและศักยภาพที่มีอยู่ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นทักษะการเย็บผ้า ทอผ้า การแปรรูปอาหารในท้องถิ่น ออกมาพัฒนาทำให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2.4 ด้านบทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม พบว่า ผู้บริหารควรให้การจัดกิจกรรมที่ช่วงส่งเสริม สนับสนุนให้เยาวชนในท้องถิ่น รู้จักเคารพกฎกติกา และเคารพคุณค่าทางสังคม เช่น กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความพอเพียง การเคารพความเป็นประชาธิปไตย การมีน้ำใจนักกีฬา

3.2.5 ด้านบทบาทการจัดตั้งควบคุมองค์กรให้สมดุล พบว่า ผู้นำควรให้การสนับสนุนทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็น อุปกรณ์การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้บริการประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ และ ตอบสนองต่อความต้องการของตนเองมากที่สุด

3.2.6 ด้านบทบาทการสร้างความสัมพันธ์ พบว่า ผู้นำควรมีการใช้ทักษะ ระดับภาษาในการพูดอย่างหลากหลาย รวมไปถึงมีการเลือกใช้ระดับภาษาที่มีความเหมาะสมต่อคู่สนทนา หรือกลุ่มบุคคล โดยสามารถสื่อสารได้อย่างตรงประเด็น ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อสาร และผู้นำควรมีทักษะการพูดโน้มน้าวใจบุคคล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

3.2.7 ด้านบทบาทในการให้และเสาะหาข้อมูล พบว่า หน่วยงานควรมีการหาวิธีการกระจายข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนผ่านทางออนไลน์ หรือ ศูนย์กระจายเสียง โดยหน่วยงานควรจะมีการใช้ระดับภาษาที่ประชาชนสามารถเข้าใจง่าย ตรงประเด็น เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์การทำงาน ต่าง ๆ ของ

ประชาชน หรือหน่วยงานควรมีการจัดการประชุม เพื่อชี้แจงรายละเอียดการปฏิบัติงานต่าง ๆ กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานมีความเข้าใจในแบบเดียวกัน

3.2.8 ด้านบทบาทในการตัดสินใจ พบว่า หน่วยงานควรมีการเพิ่มช่องทางในการติดต่อกับประชาชนให้มีความลากหลายและมีความเหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น การกระจายกล่องรับเรื่องร้องทุกข์/ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล วัด สวนสาธารณะ การรับเรื่องผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และจะช่วยส่งเสริมให้หน่วยงานสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด

3.2.9 ด้านบทบาทในการใช้อิทธิพล พบว่า ผู้นำควรมีการแสดงออกถึงความมั่นใจในการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน รวมไปถึงมีการแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน มีการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมเป็นถือน่าเชื่อถือ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชนในชุมชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกประทับใจและเกิดความมั่นใจในการทำงานของผู้นำชุมชน

3.3 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

3.3.1 ด้านร่างกาย พบว่า หน่วยงานควรมีการสนับสนุนการจัดตั้งสนามกีฬา และจัดสรรอุปกรณ์ทางการกีฬาที่มีความเหมาะสม และเพียงพอต่อการใช้งาน ให้แก่เยาวชนในชุมชน เพื่อให้เยาวชนสามารถใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติด ซึ่งจะช่วยลดปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

3.3.2 ด้านจิตใจ พบว่า หน่วยงานควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะทางอารมณ์ สภาพจิตใจ ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต ซึ่งหน่วยงานควรมีการจัดหาจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยา เพื่อประจำตามสถานพยาบาลต่าง ๆ อย่างเพียงพอ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนเมื่อประชาชนรู้สึกไม่ดี เช่น วิตกกังวล เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง บ่อยครั้ง เพื่อให้ประชาชนสามารถได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง

3.3.3 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า หน่วยงานควรมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยทำให้ประชาชนภายในชุมชนได้ใช้เวลาร่วมกัน หรือมีการแลกเปลี่ยนแนวคิดซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนสามารถทำความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3.3.4 ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า หน่วยงานควรมีการส่งเสริมหรือจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ สวนหย่อม สนามฟุตบอล อย่างเพียงพอ ให้การสนับสนุนเครื่องออกกำลังกายตามที่สาธารณะ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนสามารถใช้งาน หรือพักผ่อน รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมี สุขภาพร่างกายที่แข็งแรง

อภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี ท้องถิ่นให้ความสำคัญและได้มีการกำหนดทิศทางในการพัฒนาอย่างชัดเจน เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องในกลุ่มประชาชนจึงช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ประชาชนสามารถมีอิทธิพลต่อโครงสร้างการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริงของประชาชน และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายได้ ช่วยให้กิจวัตรประจำวัน หรือการดำเนินชีวิตมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี ฯลฯ สอดคล้องกับ การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสุขภาพกาย และด้านจิตใจ ตามลำดับ (วีรวุฒิ จุมพลคุณวุฒิ, 2567)

2. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ด้านบทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ (X_4) ทุนมนุษย์ (X_1) ทุนโครงสร้าง (X_2) บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม (X_7) และบทบาทในการตัดสินใจ (X_{11}) ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในด้านการพัฒนาทุนทางปัญญา เทศบาลตำบลในจังหวัดชลบุรี มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรขององค์กรและประชาชนให้สามารถเข้าถึงและมีบทบาทต่อการข้อมูลขององค์กรเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบ้านเมือง ช่วยให้ประชาชนมีทักษะในการพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับการวิจัยของ อภิชา พรเจริญกิจกุล เรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ที่พบว่า 1 ใน 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คือ ปัจจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (อภิชา พรเจริญกิจกุล, 2564) และด้านบทบาทผู้บริหารท้องถิ่น พบว่า การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผู้ให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่า และสร้างประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน พร้อมทั้งยังสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงระบบสารสนเทศองค์กร มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น การบริหารจัดการองค์กรมีความชัดเจนตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ และสามารถตอบสนองต่อการบริการประชาชนได้อย่างเกิดความพึงพอใจ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วีรวุฒิ จุมพลคุณวุฒิ ที่พบว่า การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการร่วมในการประเมินผล เกษตรกรรมยั่งยืน การร่วมปฏิบัติการ ระบบสุขภาพชุมชน สิ่งเสพติดและอบายมุข และสวัสดิการชุมชน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (วีรวุฒิ จุมพลคุณวุฒิ, 2567)

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญา ส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า สามารถเสนอแนวทางได้เป็น 3 ส่วน คือ 1) การพัฒนาทุนทางปัญญา ได้แก่ ด้านทุนมนุษย์ หน่วยงานควรมีการประกาศเกียรติคุณ หรือ มอบรางวัลชมเชย สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ประชาชนในชุมชน ด้านทุนโครงสร้าง หน่วยงานควรมีการจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มให้ประชาชนเกิดความผูกพันกับชุมชนของตนเอง และด้านทุนทางสังคม หน่วยงานควรมีการให้การสนับสนุนให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นของชุมชน 2) การส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น ได้แก่ ด้านบทบาทเชิงกลยุทธ์ ผู้นำควรสื่อสารโดยตรงกับประชาชนเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงประเด็นและเพิ่มการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการทรัพยากร จัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ให้เพียงพอและพร้อมใช้งาน ด้านสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กร พัฒนาทักษะอาชีพของประชาชน เช่น ทักษะเย็บผ้า การทอผ้า การแปรรูปอาหาร เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่เยาวชน ด้านการควบคุมองค์กร สนับสนุนทรัพยากรสำคัญสำหรับการบริการประชาชน เพื่อให้บริการมีประสิทธิภาพ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ ใช้การสื่อสารที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และมีทักษะการโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความไว้วางใจ ด้านการกระจายข้อมูล เพิ่มช่องทางกระจายข่าวสารที่เข้าถึงง่าย เช่น ออนไลน์หรือศูนย์เสียงเพื่อให้ประชาชนเข้าใจจุดมุ่งหมายขององค์กร ด้านการตัดสินใจ เพิ่มช่องทางรับฟังปัญหาจากประชาชน เช่น กล่องรับเรื่องร้องเรียนตามสถานที่ต่าง ๆ หรือช่องทางออนไลน์ และด้านการใช้อิทธิพลอย่างเหมาะสม ผู้นำควรแสดงความมั่นใจและอ่อนน้อม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน และ 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ได้แก่ ด้านร่างกาย สนับสนุนการจัดตั้งสนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬา เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ห่างไกล

จากยาเสพติด ด้านจิตใจ จัดหาจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาประจำสถานพยาบาลเพื่อดูแลสุขภาพจิตของประชาชน ด้านสังคม จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และด้านสิ่งแวดล้อม จัดให้มีพื้นที่สาธารณะและอุปกรณ์ออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดีของประชาชน สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา คือ การพัฒนาด้านสาธารณสุข การสนับสนุนหน่วยบริการสุขภาพเคลื่อนที่กระจายตามชุมชนต่าง ๆ ตามความเหมาะสมและเพียงพอ เพื่อเข้าถึงผู้ป่วยติดเตียงหรือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเดินทางมาใช้บริการในสถานพยาบาลได้ เพื่อให้การดูแลสุขภาพประชาชนอย่างทั่วถึง (อาทิตย์ พุทธิศักดิ์แสง และคณะ, 2566) และการวิจัยของ จรัสศรี จบไพร และคณะ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ภาครัฐ เอกชน ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักในการให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม ควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับบทลงโทษทางกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม และควรมีส่งเสริมการจัดการขยะให้เป็นรายได้ในชุมชน (จรัสศรี จบไพร และคณะ, 2566)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี จากการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาทุนทางปัญญาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และระดับปานกลาง 2 ด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านทุนโครงสร้าง รองลงมา ได้แก่ ด้านทุนทางสังคม และอันดับสุดท้าย คือ ด้านทุนมนุษย์ 2) การพัฒนาทุนทางปัญญาและบทบาทผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ด้านบทบาทการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ ทุนมนุษย์ ทุนโครงสร้าง บทบาทการมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม และบทบาทในการตัดสินใจส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ แนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญา ส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ได้แก่ 1) การพัฒนาทุนทางปัญญา คือ ส่งเสริมทุนมนุษย์ด้วยการมอบรางวัลเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ จัดกิจกรรมสร้างความผูกพันในชุมชน และสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การส่งเสริมศักยภาพผู้บริหารท้องถิ่น คือ ผู้นำควรสื่อสารกับประชาชนโดยตรง จัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร พัฒนาทักษะอาชีพ ปลูกฝังค่านิยมที่ดี สนับสนุนทรัพยากรสำหรับการบริการ และขยายช่องทางรับฟังความคิดเห็น รวมถึงสร้างความมั่นใจและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน และ 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน: จัดตั้งสนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬา ส่งเสริมสุขภาพจิตด้วยการจัดหาจิตแพทย์ จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพ สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ 1) ควรเพิ่มการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่น และ 2) ควรศึกษาประชากรในจังหวัดระยองและจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัย และ 3) ควรใช้เทคนิคการสำรวจที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2565). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน). เรียกใช้เมื่อ 26 กันยายน 2566 จาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage

จรัสศรี จบไพร และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(4), 2090-2103.

นเรนทร์ฤทธิ์ ไตรภูมิพิทักษ์. (2564). บทบาทผู้นำท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในยุคการเปลี่ยนแปลง. วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 1(2), 41-48.

พิชญ์ณิฐา พรรณศิลป์ และคณะ. (2558). บทบาทของผู้บริหารท้องถิ่นในศตวรรษที่21. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 3(2), 146-161.

วีรวุฒิ จุมพลคุณวุฒิ. (2567). การพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 11(7), 270-281.

อภิชา พรเจริญกิจกุล. (2564). คุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 6(2), 120-131.

อาทิตย์ พุทธิศักดิ์แสง และคณะ. (2566). การบริหารและการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 17(1), 316-331.

Best J. W. (1981). Research in Education. (4th ed.). New Delhi: Prentice Hall of India Pvt. Ltd.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of Psychological Test. (5th ed.). New York: Harper Collins.

Huu, Y. H. & Fang, W. (2008). Intellectual Capital and New Product Development Performance: The Mediating Role of Organizational Learning Capability. Technological Forecasting and Social Change, 76(5), 664-677.

Marcela, C. et al. (2016). Informal Employment and Quality of Life in Rural Areas of Ukraine. European Countryside, 8(2), 135-146.

Nonaka, I. (1991). The Knowledge Creating Company. Harvard Business Review, 69(6), 96-104.

Pablos, P. O. (2004). Measuring and Reporting Structural Capital: Lesson from European Learning Film. Journal of Intellectual Capital, 5(4), 629-647.

Stewart, T. (1997). Intellectual Capital the new wealth of organization. London: Nicholas Berkley.

UNESCO. (1993). Quality of life Improvement. Bangkok: UNESCO Regional Office.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 257-265

บทความวิชาการ : Academic article

ตามรอยปณิธานของพุทธทาสภิกขุ*

FOLLOWING THE ASPIRATIONS OF BUDDHADASA BHIKKHU

ธรรม เลื่องสุนทร*, ดิเรก นุ่นกล่ำ, กันตภณ หนูทองแก้ว, พระพันธ์ ธมฺมวํโส (อนันตพงศ์), สุขอุษา นุ่นทอง
Tam Luansunthorn*, Direk Nunklam, Kantaphon Nuthongkaew, Phar Pan Thammawangso (Anantapong), Sukusar Nuntong
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: soontorn.tham245@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ตามรอยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพุทธทาสภิกขุ 3 ประการ ได้แก่ 1) พยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน 2) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา 3) การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม เพื่อหนุนนำเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้ร่วมสร้างภาคีเครือข่ายของเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุ ที่มั่นคงของเยาวชนตามบริบทจังหวัดสุราษฎร์ธานีใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพและร่างกาย เยาวชนที่แข็งแรงปลอดโรคภัยเป็นฐานในการปฏิบัติธรรม 2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เยาวชนมีสังคมที่ดีงาม และเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไปได้ 3) ด้านจิตใจ เยาวชนก็มีจิตใจ ที่ประกอบด้วย สติปัญญารู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม เยาวชนต้องสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้อย่างเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลตามรอยปณิธาน ที่กล่าวถึงเป็นส่วนหนึ่งในการตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุ จึงรวบรวมเป็นรอยปณิธานได้ ดังนี้ 1) วิถีพุทธทาสภิกขุ เน้นการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิตใจ และการปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงความจริงและหลุดพ้นจากความทุกข์ หลักสำคัญ 2) ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี เรียนรู้ความเป็นมนุษย์เข้าถึงปณิธาน 3 ประการ และเรียนรู้ถึงความเป็นจริงของชีวิตอย่างถูกต้องแห่งวิวัฒนาการ รวมถึงมีการพัฒนาจิตใจ 3) วิถีธรรมชาติ ท่านเน้นให้เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ 4) การศึกษาธรรมและการสอนธรรม ท่านเน้นที่ถึงความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้งและเป็นรูปธรรม 5) การแสดงธรรม ท่านเน้นการนำเสนอหลักธรรมะในรูปแบบที่เรียบง่าย เข้าใจ และเข้าถึงได้ โดยมุ่งสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ตามรอยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พุทธทาสภิกขุ, คุณภาพชีวิต

Abstract

This academic article aims to trace the approach of human resource development as conceptualized by Buddhadasa Bhikkhu, focusing on three main aspects: 1) Striving to grasp the essence of one's own religion, 2) Sostering interfaith understanding, and 3) Steering the world away from materialism. These aspects are applied to enhance the quality of life for youth in Surat Thani province through the formation of a youth network alliance, dedicated to uplifting lives based on the steadfast principles of Buddhadasa. The approach is contextualized into four key areas within

* Received December 12, 2024; Revised January 14, 2025; Accepted January 20, 2025

Surat Thani: 1) Health and Physical Well-being: Emphasis is placed on ensuring that youth maintain good health, forming a foundation for spiritual practice. 2) Social and Economic Aspects: Youth are encouraged to build strong social relationships and stable family economics. 3) Mental Well-being: The focus here is on cultivating wisdom and mindfulness, enabling youth to navigate the complexities of the modern world. 4) Environmental Awareness: Youth are taught to live in harmony with their environment, fostering mutual support and coexistence. These guiding principles are aligned with Buddhadasa Bhikkhu's vision and can be encapsulated into five core paths: 1) Buddhadasa's Way: This path emphasizes understanding the nature of the mind and practicing Dharma to reach truth and freedom from suffering. 2) Proper Dharma Study: Encouraging a correct understanding of humanity, the threefold aspiration, and the reality of life's evolution while nurturing mental development. 3) Natural Living: Advocating for unity with nature. 4) Dharma Study and Teaching: This involves deep understanding and application of the Buddha's teachings in a clear, tangible manner. 5) Dharma Presentation: Advocating for simplicity and accessibility in presenting Dharma teachings, focusing on effective and accurate understanding.
Keywords: Following The Footsteps of Human Resource Development, Buddhadasa Bhikkhu, Quality of Life

บทนำ

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสลับซับซ้อน เพราะวัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ เป็นวัยแห่งการลองผิด ลองถูก หากวัยรุ่นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีกัลยาณมิตร สิ่งที่วัยรุ่นอยากเรียนรู้ อยากลองก็ส่งผลให้วัยรุ่นได้รับสิ่งที่ดี ๆ ตามไปด้วย หากเมื่อใดที่วัยรุ่นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ผิด มีเพื่อนที่คอยชักจูงไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร เมื่อนั้นวัยรุ่นก็จะเป็นวัยที่ทำให้เกิดปัญหาตามมาทั้งต่อตัวของวัยรุ่นเอง และต่อบุคคลรอบข้าง ท่านพุทธทาสภิกขุได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีบทบาทในการชี้นำสังคมให้เข้าถึงศาสนาของตนเองอย่างถึงแก่น ทำความเข้าใจศาสนาอื่น และทำตนให้หลีกออกจากวัตถุนิยม ท่านได้กล่าวถึง ปัญหาของวัยรุ่นสาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นเกิดปัญหา ปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นเกิดปัญหา และได้เสนอหลักการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจ (ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์, 2558)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักศาสนานั้น พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์ พระมหาเงื่อม นฺทปัญโญ) แห่งสวนโมกขพลาราม วัดธารน้ำไหล ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทที่มีแนวคำสอนตามพุทธประสงค์ที่มุ่งเพื่อความพ้นทุกข์ ดับทุกข์ ตามคำปณิธาน 3 ประการ อันเป็นเป้าหมายของท่านนั้น ต้องการตั้งปณิธาน 3 ประการ ปณิธานข้อ 1 พยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน 2 การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา-โลกมีหลายศาสนา เป็นไปตามธรรมชาติ-ทุกศาสนามีความมุ่งหมายตรงกัน 3 การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม ศึกษาให้เข้าใจคำว่า "วัตถุนิยม"- วัตถุนิยมทำโลกร้อนด้วย กิน กาม เกียรติ–วัตถุนิยมเป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งปัจจุบันสถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านสารสนเทศที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันที่มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น สังคมโลกที่เคยกว้างใหญ่กลับแคบลง ดินแดนของแต่ละประเทศที่อยู่ห่างไกลสามารถติดต่อถึงกันได้ ภายในเวลาไม่กี่เสี้ยววินาทีประดุจดังเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) ที่มีวิธีการคิด การเจริญเติบโต ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและวัฒนธรรมที่ เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยธุรกิจและรัฐบาล อันมีลักษณะเป็นแบบ เดียวกันทั่วโลกที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ วิธีคิดนี้นำไปสู่วิถีชีวิต

ปฏิบัติของคนทั่วโลกที่ระบุในมิติความสัมพันธ์เชิงพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตตามหลักการที่ตนเชื่อถือและศรัทธา สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เน้นย้ำคุณภาพชีวิตเชิงพุทธในมิติความไม่เห็นแก่ตัวโดยยึดหลัก 3 ประการ เพื่อหนุนเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชน ดังกล่าวแล้ว

พุทธทาสภิกขุได้ชี้แนะและแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลประเภทต่าง ๆ ทุกเพศทุกวัย และทุกวงการ ธรรมะที่สอนเพื่อการแนะแนวทางการดำเนินชีวิตมีทั้งใน ระดับศีลธรรม และปรมัตถธรรมที่ลึกซึ้ง โดยท่านเป็นผู้พยายามเปิดเผยสิ่งที่มีประโยชน์ สูงสุดในพระพุทธศาสนา นั่นคือ นิพพานสำหรับทุกคน ชักชวนให้ทุกคนปฏิบัติให้ได้รับผล ในชีวิตที่ยังเป็นอยู่นี้โดยพยายามอธิบายแล้วอธิบายอีก แยกแยะชี้แจงทำให้เข้าใจโดยประจักษ์ได้ (สมเจตน์ ผิวทองงาม, 2557)

วรรณกรรมคำสอน เป็นวรรณกรรมที่ให้คติสอนใจแก่ผู้อ่านในการดำรงชีวิตให้มีความสุข และเป็นที่พึงพอใจของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม สาระธรรมคำสอนมักเกิดจากประสบการณ์ของผู้ใหญ่ สำหรับใช้สอนลูกหลานสืบต่อ ๆ กัน เพื่อสร้างค่านิยมพื้นฐานให้ลูกหลานเกิดความรักในตนเอง รักผู้อื่น และรักศักดิ์ศรี ของผู้อื่นด้วย (อัครา บุญทิพย์, 2548) การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคมเพื่อให้มีแนวทางการประพฤติดีประพฤติชอบนั้น เป็นสิ่งสำคัญและฝังราก ลึกอยู่ในโครงสร้างของสังคมไทยตลอดมา ดังปรากฏ ด้วยเหตุผลที่พุทธทาสภิกขุได้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในวิธีการของท่านที่ท่านเรียกว่า วิถีพุทธธรรม นั้นจึงทำให้ข้าพเจ้ามีแรงบันดาลใจให้เขียนบทความเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ธรรมของพุทธทาสภิกขุ ในเรื่องการพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุ เพื่อหนุนเสริมชีวิตวิถีใหม่ของประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี อันจะได้เป็นประโยชน์เพื่อมหาชนตามพุทธประสงค์ต่อไป

ตามรอยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพุทธทาสภิกขุ ปณิธาน 3 ประการ

ตามรอยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพุทธทาสภิกขุ 3 ประการ ได้แก่ 1) พยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน 2) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา 3) การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยมเพื่อหนุนนำเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้ร่วมสร้างภาคีเครือข่ายของเยาวชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุ ที่มั่นคงของเยาวชนตามบริบทจังหวัดสุราษฎร์ธานีใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพและร่างกาย เยาวชนที่แข็งแรงปลอดโรคภัยเป็นฐานในการปฏิบัติธรรม 2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เยาวชนมีสังคมที่ดีงาม และเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไปได้ 3) ด้านจิตใจ เยาวชนก็มีจิตใจที่ประกอบด้วยสติปัญญารู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม เยาวชนต้องสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้อย่างเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลตามรอยปณิธาน โดยอธิบายรายละเอียดในแต่ละข้อ ดังนี้

ปณิธานข้อที่ 1 การพยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน

การพยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน ในที่นี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึงพุทธศาสนา (อินทุวรรณา เชยชื่นสกุล, 2551) สรุปตามคำถามหลัก 4 ข้อ คือ การเข้าถึงหัวใจพุทธศาสนาคืออะไร จากอะไร เพื่ออะไร และโดยวิธีใด ได้แก่ 1) การเข้าถึงหัวใจพุทธศาสนา คือ การเห็นแจ้งด้วยความรู้สึกในใจอย่างแท้จริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทุกสิ่งเป็นการปรุงแต่งของธาตุทั้งหก ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ วิญญาณ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ตายตัว น่าเกลียด ตั้งอยู่ตามธรรมดา เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมดา เป็นเหตุเป็นปัจจัยอาศัยกันเกิดขึ้นว่างจากตัวตน เป็นเช่นนั้นเอง ไม่มีอะไรน่าเอา น่าเป็น เป็นต้น พุทธศาสนาสอนให้เห็นความว่างจากสิ่งที่เป็นตัวตน สอนให้แบ่งสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปรากฏการณ์นั้น ๆ ออกเป็นส่วน ๆ ไม่มีส่วนไหนเป็นตัวตน และสอนให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายเนื่องอยู่กับจิต เป็นไปชั่วขณะ ๆ ตามความรู้สึกของจิต ไม่มีตัวตนที่ถาวร เมื่อไม่มีตัวตน ก็จะไม่มีอะไรแผดเผาตน สพฺเพ ธมฺมา นาล อภิวิเนสาย สิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน เป็นสักว่าธรรมชาติ ตามธรรมชาติ นี้คือ หลักข้อเดียวที่เป็นหัวใจพุทธศาสนา

ส่วนเรื่องอื่นเป็นเรื่องประกอบเพื่อให้เข้าใจความจริงข้อนี้ 2) เหตุที่ต้องเข้าถึงหัวใจพุทธศาสนา เนื่องจากความไร้ศีลธรรมของประชาชนในสังคม ดำรงชีวิตผิดจากธรรมชาติและกฎธรรมชาติ ตกอยู่ในบ่วงอำนาจวัตถุนิยม เต็มไปด้วยกิเลส ยากจน ทุจริต เสื่อมทราม ไม่ละอายชั่วกลัวบาป อันธพาลนานาแบบ ระบบงานยุติธรรมที่ไม่ยุติธรรม บ้านเมืองไม่สะอาด ลูกไม่รู้คุณพ่อแม่ ศิษย์ไม่รู้คุณครู เพื่อนไม่รู้คุณเพื่อน พลเมืองไม่จงรักภักดีต่อประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สาวกไม่รู้คุณของศาสดา เป็นต้น 3) เป้าหมายของการเข้าถึงหัวใจพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อชีวิตที่สงบเย็น เป็นสุข ปลอดจากทุกข์ทั้งปวง ทั้งหมดของพระธรรมที่นำไปสู่ความดับทุกข์เริ่มจากพระรัตนตรัย อันเป็นเหตุปัจจัยต้น จำแนกเป็นปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ โดยเฉพาะปฏิบัตินั้นนำไปสู่ศีล สมาธิ ปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงในไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) อันเป็นหัวใจพุทธศาสนา 4) พุทธศาสนิกเข้าถึงหัวใจพุทธศาสนาได้หลายวิธี เช่น เข้าใจภาษาคน – ภาษาธรรม การไม่รู้ภาษาธรรมเป็นอุปสรรคอันยิ่งใหญ่ทำให้เข้าไม่ถึงหัวใจศาสนา, ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะด้วยอานาปานสติภาวนา, พยายามดึงจิตของตนออกจากอำนาจวัตถุนิยม หันมาหาธรรมนิยม, มองสิ่งทั้งปวงด้านใน, ดำเนินชีวิตตามอริยมรรคมีองค์แปด, จัดตั้งกระทรวงศีลธรรมและศาสนา, ทดลองเข้าถึงหัวใจพุทธศาสนาด้วยการเข้าค่ายครอบครัว ค่ายเยาวชนรักษ์ดี ณ ธรรมาศรมนานาชาติไชยา เป็นต้น

การพยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตนท่านพุทธทาสภิกขุจะสร้างจากภายในไม่ใช่ภายนอก ท่านจะสู้กับกิเลสภายในไม่ใช่สู้กับกิเลสภายนอกและลักษณะของการทำงานด้านสันติภาพโลก ท่านจะเน้นในเรื่องของการดูจิตดูใจแล้วก็ขัดเกลากิเลสมัน เป็นสนิมกินใจของแต่ละคนออกมาแล้วก็กลับออกมาเข้าเปลือก เพื่อที่จะให้สิ่งเหล่านั้นสิ่งที่ดีงามในจิตใจ คือ พื้นฐานของความเป็นมนุษย์ก็อย่างที่กล่าวว่าเป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เพราะฉะนั้นพุทธทาสภิกขุพูดถึงสภาพ วิธีการขอคำแนะนำเรื่องของการดูจิตใจและก็ให้คนมานั่งเคลียร์ใจกัน เพื่อที่จะหาทางออกร่วมกันไม่มีใครที่จะ เอาชนะกันตลอดเวลามีการแพ้ มีการชนะทุกคนก็ยอมรับในความแตกต่างจากนั้นเดินทางไปด้วยกัน

ปณิธานข้อที่ 2 ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา

สำหรับปณิธานข้อที่ 2 คือ การทำความเข้าใจระหว่างศาสนาตามมุมมองของพุทธทาสภิกขุมีปัญหาและอุปสรรค 2 อย่าง คือ 1) การมีอคติ คือ การมีความลำเอียงทางศาสนาและการมีอุปาทาน คือ การนับถือศาสนาที่ตนนับถือด้วยอุปาทานทำให้ศาสนิกมีความยึดมั่นถือมั่นและความโน้มเอียงทางด้านศาสนาที่ตนนับถืออย่างสุดโต่งอันจะส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนา และ 2) 3 ก. กิน กาม และเกียรติ ทั้ง 3 ก. เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความหลงระเริงเพลิดเพลินอยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง และการสัมผัสเกิดจากการมุ่งตอบสนองกิเลสตัณหาจนกลายเป็นทาสของกิน กาม และเกียรติ การมีอคติและอุปาทานตลอดจน 3 ก. กิน กาม และเกียรติ ทั้งหมดเป็นปัญหาและอุปสรรคในการทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ในส่วนของจุดร่วมทางศาสนาโดยศาสนาทุกศาสนาต่างมีหลักคำสอนอันเป็นเป้าหมายของการทำความเข้าใจระหว่างศาสนามี 2 อย่าง คือ 1) การทลายความเห็นแก่ตัว หลักคำสอนในศาสนาแต่ละศาสนาต่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ การทลายความเห็นแก่ตัวในการนับถือศาสนาของศาสนิก การทะลายความเห็นแก่ตัวทำให้ศาสนิกมีจิตใจที่มีความรักและความเมตตาต่อกันและกันไม่มีการแบ่งแยกระหว่างเพื่อนต่างศาสนา และ 2) การสร้างสันติสุขระดับบุคคลโดยทำให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรมทางกายและวาจามีความเป็นปกติและมีความเรียบร้อยโดยการไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนและสังคมเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในแต่ละศาสนา คือ การสร้างสันติสุขทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ในส่วนของหลักพุทธธรรมในการทำความเข้าใจระหว่างศาสนามี 2 อย่าง คือ 1) หลักสัมมาทิฏฐิ คือ การสร้างจิตสำนึกใหม่ทางศาสนาด้วยการมีความเห็นอย่างถูกต้อง 2) หลักเมตตาธรรม คือ การมีความรักที่บริสุทธิ์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หลักพุทธธรรมดังกล่าวเอื้อต่อการทำเกิด ความเข้าใจระหว่างศาสนาและสามารถสร้างสันติสุขในการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาในสังคมไทยได้เพราะแก่นแท้หรือเนื้อในของแต่ละศาสนาต่างมีวัตถุประสงค์ที่สอดรับกัน คือ การสอนให้ศาสนิก

"ทะลายความเห็นแก่ตัว" และสอนให้ศาสนิกนั้น "เป็นคนดี" หัวใจสำคัญของศาสนา คือ "การยอมรับในความแตกต่าง" ระหว่างศาสนาของเพื่อนมนุษย์ จนสามารถนำไปสู่การสร้างสันติสุขทางสังคมได้

จะเห็นว่าปณิธานข้อที่ 2 คือ การทำความเข้าใจระหว่างศาสนาที่พุทธทาสภิกขุได้มีความพยายามนำเอาแนวความคิดที่เป็นรากฐานของฝ่ายศาสนาทุกศาสนามาเชื่อมโยงกันทำให้ผู้อื่นที่นับถือศาสนาต่าง เกิดความเข้าใจต่อศาสนาที่ตัวเองนับถือ ทำให้เกิดการเข้าถึง "แก่นแท้" ในความเป็นศาสนาจนทำให้เกิด "ความสมานฉันท์ในทางศาสนา" และสร้างการพัฒนามนุษย์ตามปณิธานที่ 2 ในสังคมได้ (นคร จันทราช และคณะ, 2563)

ปณิธานข้อที่ 3 การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม

การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม ฟังดูไม่น่าสนใจ แต่เป็นเรื่องที่ต้องสนใจที่สุด เพราะเป็นศัตรูอันร้ายกาจของมนุษย์ยิ่งกว่าสิ่งใด วัตถุนิยมกำลังครองโลก จับจิตจับใจมนุษย์ทุกคน บีบบังคับให้ดิ้นรนไปในทางลุ่มหลงต่อวัตถุ เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว และส่งเสริมให้ยิ่งขึ้นไป โลกจึงเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ผลงานของพุทธทาสภิกขุอันเป็นประโยชน์แก่โลก และเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา ยังผลให้พุทธทาสภิกขุได้รับรางวัล เกียรติยศที่สูงสุดยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญทางการศึกษา และจากสถาบันการศึกษาทั่วไปอย่างมาก (ละเอียด ศิลาน้อย และธานินท์ เหมบุตร, 2521) สามารถสรุปปณิธานข้อที่ 3 ได้ว่า 1) การนำโลกออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม (ยุทธนา เพียรเวช, 2548) สรุปว่า การดึงจิตของตนออกมาจากการลุ่มหลงบูชารสอร่อยทางเนื้อหนังจากการเป็นทาสของกิเลสที่สนองความอยากที่เป็นตัณหา ตามที่ทวารทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะสั่งการ เลิกบูชากิเลสกิน กาม เกียรติ ที่เกินพอดี ไม่ยึดมั่นว่าเป็นตัวเราของเรา อำนาจวัตถุนิยมในภาษาคน หมายถึง การเชื่อว่าวัตถุเท่านั้นที่มีอยู่จริง การเป็นเจ้าของทรัพย์สินเงินทองเป็นสิ่งสำคัญ ใช้ราคาเป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งสิ่งคู่ ชั่วดี มีจน สุขทุกข์ ในภาษาธรรมหมายถึง การลุ่มหลงติดใจบูชารสอร่อยทางเนื้อหนัง ชื่นชมความสะดวกสบาย ชื่นชอบอำนาจ ตกเป็นทาสของกิเลสที่สนองความอยากที่เป็นตัณหา บูชากิเลส กิน กาม เกียรติ มากเกินพอดี ยึดมั่นว่าเป็นตัวเราของเรา เกิดภายในจิต ในร่างกายโดยฤทธิ์ของฮอร์โมนตามธรรมชาติ เป็นสัญชาตญาณแห่งความขับกล่อม อันเป็นรากฐานของกามารมณ์ เป็นไปตามอำนาจความสุขที่เกิดทางท่อปัสสาวะ วัฒนธรรมตะวันตกสอนให้เป็นประชาธิปไตย ปล่อยความรู้สึกไปตามกิเลส หันหลังให้ธรรมะ ระบบการศึกษาไทยทำตามตะวันตกเป็นการศึกษาหมาหางด้วน เป็นผู้เผยแพร่อำนาจวัตถุนิยม สอนแต่อาชีพ ไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของศาสนา วัตถุนิยมกลายเป็นศาสนาอย่างหนึ่งที่มีคนนับถือทั่วโลก 2) เหตุที่ต้องนำโลกออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม เนื่องจากอำนาจวัตถุซึ่งมาจากวัฒนธรรมเนื้อหนังนำไปสู่ความเห็นแก่ตัวทุกประเภท จากความมีตัวตนมีของของตน ทำให้ต้องบูชาชีวิตระบบ 3 ก. กิน กาม เกียรติ ที่เกินพอดีนำไปสู่ความทุกข์ จึงหาทางออกว่าการไม่ตามใจกิเลสไม่ทำให้ตาย การมีชีวิตเรียบง่าย ระบบ 3 ส.สะอาด สว่าง สงบ เป็นสิ่งที่ทำให้อยู่รอด มีทุกข์น้อยกว่า น่าสนใจกว่า และเป็นความจริงได้หากมีปัญญา 3) การนำโลกออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยมเป็นไปเพื่อให้ชีวิตร่มเย็น ไม่ทุรนทุราย ไม่เร่าร้อน สงบเงียบ ไม่มีนิวรณ์รบกวน ดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่เกิดช่องว่างให้โง่ว่าเป็นตัวกูของกู อร่อยบ้าง ไม่อร่อยบ้าง ไม่ได้ดังใจบ้าง จิตจะเยือกเย็นอยู่อย่างปกติที่สุด ไม่ยินดียินร้าย และ 4) ช่วยกันนำโลกออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยมได้หลายวิธี เช่น เรียนรู้อำนาจวัตถุนิยมด้วยปัญญา ให้มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เรียนรู้มนต์เสน่ห์แห่งอำนาจวัตถุที่ทำให้คนสิ้นความเป็นมนุษย์ ธรรมนิยมเป็นทางสายเดียวที่ควรเดิน เรียนรู้จากวัตถุธรรมถาวรที่ท่านอาจารย์สร้าง เช่น สวนโมกขพลาราม ธรรมาศรมนานาชาติ ธรรมาศรมธรรมทูต ธรรมาศรมธรรมมาตา ซึ่งเป็นเสมือนขุมทรัพย์ เป็นผลงานแห่งกระบวนการคิด กระบวนการทำงานของกัลยาณมิตรศิษย์สวนโมกข์ พยายามใช้สถานที่ทำหน้าที่เป็นอุทาหรณ์สอนใจให้คนใช้วัตถุเพื่อรับใช้จิต ฝึกควบคุมจิต ดึงจิตจากความลุ่มหลงในวัตถุด้วยวิธีอานาปานสติ ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุเห็นคุณเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ

ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดง และอธิบายปณิธาน 3 ประการ ให้ทุกคนดู อยู่ให้ทุกคนเห็น เย็นให้ทุกคนสัมผัส มาตั้งแต่เริ่มอุปสมบทจวบจนวัยชรา เชิญชวนให้ทุกคนกลับหลังหันมาดูว่า ชีวิตประกอบด้วยกายและจิต กายมีจิตเป็นเครื่องนำให้กายเจริญงอกงาม กายเป็นเพียงกลุ่มธาตุให้จิตอิงอาศัย พุทธศาสนาเป็นเรื่องของจิต มิใช่กาย ความทุกข์ โศกเศร้า ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ คับแค้นใจ อยากได้สิ่งใดแล้วไม่ได้นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิต ต้องแก้ไขที่จิต

วัตถุธรรมที่ท่านพุทธทาสภิกขุมอบไว้ให้รับใช้จิต ให้เป็นตัวอย่างทดลองชิมรสของความตั้งใจมั่นทั้งสามข้อให้แก่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ คือ สถานที่ที่แสดง ฝึกปฏิบัติ รับผลการปฏิบัติ เพื่อให้จิตเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน เพื่อให้จิตเข้าใจหัวใจศาสนาของผู้อื่น ดึงจิตของตนออกจากอำนาจวัตถุ คือ อาณาบริเวณสวนโมกขพลาราม สวนป่าอันเป็นกำลังแห่งความหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นสถานที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม ส่งเสริมการพ้นจากทุกข์ของคนทุกชาติทุกศาสนา สวนโมกข์จะอยู่ที่คนมีจิตเกลี้ยงจากสิ่งสกปรก เกลี้ยงจากการยึดมั่นว่าเป็นตัวฉันเป็นของฉัน คนเหล่านั้นจะอยู่ที่ใดก็ได้

อาคารสถานที่ภายในอาณาบริเวณสวนโมกขพลารามล้วนแสดงปณิธานของท่านพุทธทาสภิกขุตลอดเวลา แสดงให้เห็นหัวใจพุทธศาสนา แสดงให้เห็นหัวใจศาสนาอื่น และแสดงให้เห็นการใช้วัตถุสร้างปัญญาให้จิตเรียนรู้ใช้วัตถุรับใช้จิต แสดงความเป็นผู้รู้ ผู้เห็นอยู่ รู้อยู่ในสิ่งที่เป็นธรรมชาติ เป็นกฎธรรมชาติ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ และรับผลที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง อาณาบริเวณโมกขพลารามมีพลังของความสงบ ร่มเย็น สันติ ท่านพุทธทาสภิกขุพยายามทำให้คล้ายคลึงยุคพุทธกาลมากที่สุด ด้วยเห็นว่าหากต้องการเรียนรู้ว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร ก็ต้องลองมีชีวิตตามแบบพระองค์ ดังนั้นท่านพุทธทาสภิกขุจึงจำลองชีวิตสมัยที่ พระพุทธองค์ยังมีพระชนม์ชีพ โดยปฏิบัติตามแนวทางที่ท่านให้ไว้ คือ “กินอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง เป็นอยู่อย่างง่าย มุ่งกระทำสิ่งยาก กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู นอนกุฏิเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง เป็นอยู่อย่างทา ส เป็นอยู่อย่างตายแล้ว ใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติ” ก็คือ ใช้ชีวิตง่าย อยู่ง่าย นอนง่าย นุ่งห่มง่าย กินง่าย ลดการพึ่งพาวัตถุส่วนเกิน เป็นความพยายามปฏิบัติตามรอยพระพุทธองค์ เพื่อให้เข้าถึงสิ่งยากที่พระองค์ทรงสั่งสอน ลดอำนาจกิเลสตามสัญชาตญาณ ใฝ่หาโพธิ ให้จิตรู้ว่าทุกสิ่งไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น จิตไม่ฝังตัวเข้าไปในสิ่งใด แล้วยึดมั่นว่าเป็นตัวตน หรือของตน ซึ่งก่อให้เกิดทุกข์ (พระสมพงษ์ รติโก และคณะ, 2567)

จากแนวคิดของพุทธทาสภิกขุกับออกมาเสียจากวัตถุนิยมสรุปว่า สถานการณ์ โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง โลกที่เคยกว้างใหญ่มีการแคบลงอย่างเห็นได้ชัด ดินแดนของแต่ละประเทศที่อยู่ห่างไกลก็สามารถติดต่อถึงกันได้ภายในเวลาไม่กี่เสี้ยววินาทีประดุจเป็นหมู่บ้านโลก จึงทำให้มีวิธีการคิดและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งความเจริญเติบโตก็จะมุ่งไปในทางวัตถุกันทั่วโลก ทำให้มนุษย์ในสังคมถูกกระตุ้นให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัตถุ มากกว่าสิ่งอื่นใด ส่งเสริมให้เกิดราคะ โทสะ และโมหะ หรือกิน กามและเกียรติ ยิ่งมีสิ่งของมากเท่าใดก็จะทำให้มีความสุขมากยิ่งขึ้นเท่านั้น จนเกิดการแสวงหาแข่งขันกัน สะสมระหว่างบุคคลในสังคม กระทั่งก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงที่ไปสอดรับกับแนวคิด ของพระรูปหนึ่งที่รู้จักกันในนามพุทธทาสภิกขุออกมาเทศนาเตือนสังคมโลกว่า ออกมาเสียจากวัตถุนิยม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 การรู้จักและการเข้าใจผลอันเกิดจากการปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติเป็น สำคัญที่สุด เพราะเป็นธรรมนิยมในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง 8 ประการ ที่มารวมกันเข้าเป็นสิ่งเดียวกันเรียกว่า มรรคมีองค์แปดโดยมีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำทางแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึง หรือรู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่ามันเป็น สักว่าธาตุตามธรรมชาติ อีกนัยหนึ่งถ้ามนุษย์ยังไม่ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยม เพื่อเป็นการป้องกัน หรือการรู้เท่าทันไม่ให้ ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยมก็จะต้องอาศัยสัมมาทิฐิสัมผัสที่จะคอยปิดกั้น หรือรู้เท่าทันการปรุง แต่งไม่ให้เกิดราคะ โทสะ และโมหะในขณะสัมผัส หรือในขณะสัมผัสไม่ปล่อยให้มีการปรุงแต่งเป็นราคะ โทสะ และโมหะ หรือสัมผัสกับรูปแล้วก็

จะสัมมาทิฐิสัมผัสคอยควบคุมการปรุงแต่ง หรือให้เกิดการปรุงแต่งด้วยความรู้รู้สึกตัว รู้เท่าทัน ไม่รู้สึกรัก ไม่รู้สึกโกรธ ไม่รู้ สึกเกลียด หรือไม่รู้สึกกลัวอะไร และในขณะเดียวกันกลับรู้แจ้งว่า นี้คืออะไร นี้เกี่ยวข้อง กับเราอย่างไร นี้เราจะต้องทำอย่างไร หรือว่าเราจะไม่ต้องทำอะไร เป็นต้น ฉะนั้น การออกจากวัตถุนิยมต้องอาศัยธรรมนิยมที่มีสัมมาทิฐิเป็นสิ่งนำทางไปสู่เป้าหมายในการดำเนินชีวิตด้วยความตั้งมั่น (เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์, 2562)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุเพื่อหนุนเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชน

ด้านความมั่งคงทางสุขภาพร่างกาย ท่านแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาสุขภาพร่างกายโดยยึดหลักธรรมเป็นการดูแลสุขภาพผ่านการมีสติ รวมถึงฝึกสติช่วยให้เรามีความตระหนักรู้ถึงการดูแลสุขภาพ เช่น การเลือกอาหารที่ดีต่อร่างกาย การออกกำลังกาย และการพักผ่อนอย่างเพียงพอ การรับรู้ในธรรมชาติของร่างกาย การเห็นความไม่เที่ยงของร่างกาย: การเข้าใจว่าร่างกายมีความเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา เช่น การเจ็บป่วย การแก่ชรา การยอมรับความเป็นจริงนี้ช่วยให้เรารับมือกับปัญหาสุขภาพได้ดีขึ้น การปฏิบัติธรรมเพื่อสุขภาพที่ดี การทำสมาธิและการฝึกสติส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกาย การฝึกสติในการทำกิจกรรมประจำวันช่วยให้เรามีสุขภาพที่ดีทั้งกายและส่งผลถึงจิตใจด้วย

ด้านความมั่งคงทางสังคมและเศรษฐกิจ ท่านสอนให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างสุขภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่ดี การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การมีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม: การมีความสัมพันธ์ที่ดีช่วยให้เรามีสุขภาพจิตที่ดี การช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันในชุมชนรวมถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การปฏิบัติตามหลักธรรมในการใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียงและไม่ฟุ่มเฟือย เช่น การบริโภคอาหารอย่างมีสติและการจัดการการเงินอย่างรอบคอบที่พร้อมเพรียงของสังคมรวมถึงการส่งเสริมสุขภาพในที่ทำงาน การมีสภาพแวดล้อมที่ดีในที่ทำงาน การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนสุขภาพดี เช่น การลดความเครียดในที่ทำงานและการส่งเสริมกิจกรรมที่มีประโยชน์

ด้านความมั่งคงทางจิตใจ ท่านสอนให้เห็นการบูรณาการในสุขภาพจิตใจตามหลักธรรม การฝึกสติและการทำสมาธิ การเจริญสติ การฝึกสติช่วยให้เราควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดีขึ้น ลดความเครียดและความวิตกกังวล การทำสมาธิ การฝึกสมาธิช่วยให้จิตใจสงบและมีความมั่นคง การมีจิตใจที่สงบช่วยให้สุขภาพจิตดี การเข้าใจธรรมชาติของอารมณ์ การเห็นความไม่เที่ยงของอารมณ์ การเข้าใจว่าอารมณ์มีการเปลี่ยนแปลงช่วยให้เราไม่ยึดติดหรือวิตกกังวลเกินไป การพัฒนาความเมตตาและความกรุณา การพัฒนาความเมตตา การมีความเมตตาและกรุณาต่อผู้อื่นช่วยให้เรามีสุขภาพจิตที่ดีและลดความรู้สึกท้อแท้ ความร้อนในอารมณ์ ท่านเน้นนิพพานต้องที่นี้เดี๋ยวนี้

ด้านความมั่งคงทางสิ่งแวดล้อม ท่านสอนให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติ การรักษาสิ่งแวดล้อม การรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่ดี การลดผลกระทบจากมลพิษ การทำให้สิ่งแวดล้อมสะอาด เช่น การลดมลพิษ การรีไซเคิลและการลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การใช้พลังงานทดแทนและการอนุรักษ์ป่าไม้ การส่งเสริมการใช้ชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย การปฏิบัติตามหลักธรรมในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและไม่ฟุ่มเฟือย เช่น การใช้สิ่งของอย่างมีประสิทธิภาพและการลดการบริโภคที่มากเกินไป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุเพื่อหนุนเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชนมีการพัฒนาส่งเสริมให้เยาวชนมีสุขภาพแข็งแรงและมีจิตใจที่เข้มแข็งด้วยการสนับสนุนให้เห็นคุณค่าของการมีสุขภาพที่ดี และการสนับสนุนให้ร่วมสร้างหมุดหมายหรือแสดงออกด้านสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรมร่วมกัน จะช่วยให้เยาวชนมีสุขภาพร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ จิตสังคม สติปัญญา และสุขภาพด้านสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม สมดุล และกลมกลืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนได้ (สุดธิณีย์ ทองจันทร์ และคณะ, 2566)

สรุป

คุณภาพชีวิตของเยาวชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้พัฒนาตามรอยปณิธานของพุทธทาสภิกขุ 3 ประการ 1 เข้าใจและเข้าถึงหัวใจสนามของตน 2 เข้าใจศาสนาอื่น 3 นำโลกออกจากวัตถุนิยมนั้น การพยายามเข้าใจและเข้าถึงหัวใจศาสนาของตนท่านพุทธทาสภิกขุจะสร้างจากภายในไม่ใช่ภายนอก ท่านจะสู้กับกิเลสภายในไม่ใช่สู้กับกิเลสภายนอกและลักษณะของการทำงานด้านสันติภาพโลก ท่านจะเน้นในเรื่องของการดูจิตดูใจแล้วก็ขัดเกลากิเลสมันเป็นสนิมกินใจของแต่ละคนออกมาแล้วก็กลับออกมาเข้าเปลือก เพื่อที่จะให้สิ่งเหล่านั้นสิ่งที่ดีงามในจิตใจ คือพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ก็อย่างที่กล่าวว่าเป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เพราะฉะนั้น พุทธทาสภิกขุพูดถึงสภาพวิธีการขอคำแนะนำเรื่องของการดูจิตใจและก็ให้คนมานั่งเคลียร์ใจกัน เพื่อที่จะหาทางออกร่วมกันไม่มีใครที่จะเอาชนะกันตลอดเวลามีการแพ้ มีการชนะทุกคนก็ยอมรับในความแตกต่างจากนั้นเดินทางไปด้วยกัน เพราะฉนั้นปณิธานข้อ 1 การเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร การทำให้ทุกคน เข้าถึง หัวใจของ พุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการปฏิบัติดี-ตรง-เป็นธรรม-สมควรแก่ การหลุดพ้น ปณิธานข้อ 2 การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา การทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ เพราะโลกนี้ต้องมีมากศาสนา เท่ากับชนิดของคนในโลกเพื่อจะอยู่ร่วมโลกกันได้โดยสันติและทุกศาสนาล้วนแต่ สอนความไม่เห็นแก่ตัวจะต่างกันบ้างก็แต่วิธีการณ์เท่านั้นปณิธานข้อ 3 การนำโลภออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม การนำโลภออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม เป็น ปัจจัยแห่งการเห็นแก่ตัวเกิดกิเลส การทำโลกให้ออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุ แล้วนำปณิธาน 3 ประการ มาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านความมั่งคงทางสุขภาพร่างกาย ทำให้มีสุขภาพดีและแข็งแรง เช่น การทานอาหารที่เหมาะสม การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และการพักผ่อนเพียงพอ จะช่วยให้ร่างกายมีสุขภาพดีและแข็งแรง การจัดการกับความเครียด การฝึกสมาธิและการมีสติช่วยในการจัดการกับความเครียด ส่งผลให้สุขภาพร่างกายดีขึ้นและลดความเสี่ยงจากโรคต่าง ๆ การพอเพียง การมีความพอใจในสิ่งที่มีและการไม่ยึดติดกับความต้องการที่มากเกินไปช่วยให้การดำเนินชีวิตมีความสมดุลและไม่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจากความเครียด ด้านความมั่งคงทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นเสริมความยั่งยืนและความยุติธรรมในสังคม การดำเนินชีวิตตามแนวคิดของธัมมิกสังคมนิยมช่วยในการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและยั่งยืน โดยการส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการพัฒนาชุมชน การบริหารจัดการเศรษฐกิจอย่างมีความพอเพียง การใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผลและการลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยช่วยในการสร้างความมั่งคงทางเศรษฐกิจและลดปัญหาหนี้สิน การสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นการสนับสนุนการผลิตและการบริโภคสินค้าในท้องถิ่นช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก ด้านความมั่งคงทางจิตใจ เป็นการแสดงความสงบและความสุขภายใน การฝึกสติและสมาธิช่วยให้มีจิตใจที่สงบและมีความสุขภายใน ซึ่งช่วยในการจัดการกับปัญหาและความเครียดได้ดีขึ้น และการปล่อยวาง การเรียนรู้การปล่อยวางจากความยึดติดและความกังวลช่วยให้เกิดความสงบและความพอใจในชีวิต ความพอใจในสิ่งที่มี: การมีความพอใจในสิ่งที่มีและการไม่ยึดติดกับความต้องการที่มากเกินไปช่วยในการสร้างความสุขและความพอใจภายในจิตใจ และด้านความมั่งคงทางสิ่งแวดล้อม เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เช่นการรักษาสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างมีเหตุผลและการลดการใช้สิ่งของที่เป็นอันตรายช่วยในการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน มีการส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน การสนับสนุนการใช้พลังงานหมุนเวียนและการลดการใช้พลังงานที่ไม่ยั่งยืนช่วยในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการลดขยะ การลดขยะและการรีไซเคิลช่วยในการรักษาความสะอาดของสิ่งแวดล้อมและลดปัญหามลพิษ

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์. (2562). แนวคิดของพุทธทาสภิกขุกับการออกมาจากวัตถุนิยม. วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, 3(2), 171-194.

นคร จันทราช และคณะ. (2563). พุทธทาสภิกขุ: ปณิธานข้อที่ 2 การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสังคมไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 8(5), 2029-2040.

ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์. (2558). การแก้ปัญหาวัยรุ่นไทยในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 23(43), 85-104.

พระสมพงษ์ รติโก และคณะ. (2567). การวิเคราะห์เชิงอภิปรัชญาในงานนิพนธ์ของพุทธทาสภิกขุ. วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์, 4(3), 567-576.

ยุทธนา เพียรเวช. (2548). พุทธทาสสอนอะไร? ทำไม? อย่างไร? กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

ละเอียด ศิลาน้อย และธานินท์ เหมบุตร. (2521). วิถีพุทธทาส วิถีสวนโมกข์. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า.

สมเจตน์ ผิวทองงาม. (2557). พุทธทาสภิกขุกับการแนะแนวทางการดำเนินชีวิต. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 6(2), 175-208.

สุดธิณีย์ ทองจันทร์ และคณะ. (2566). สุขภาพองค์รวมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารพุทธมัคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 8(1), 1-11.

อัครา บุญทิพย์. (2548). กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ฉบับกรุงธนบุรี. วารสารมนุษย์ศาสตร์ปริทรรศน์, 27(2), 7-15.

อินทุวรรณา เชยชื่นสกุล. (2551). การนำโลกออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยมตามความคิดและการปฏิบัติของท่านอาจารย์พุทธทาส. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 1(2), 11-29.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 266-276

บทความวิจัย : Research article

การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร*

GUIDANCE ADMINISTRATION TO INCREASE THE EFFICIENCY OF PUBLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER THE OFFICE OF THE VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION, BANGKOK

ภาคภูมิ พุ่มโพธิ์ทอง, ทัศพร เกตุถนอม*
Pakpoom Pumpothong, Thasporn Kettanom*
คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Siam Technology College, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: kettanom23@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 320 คน โดยการเทียบสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครจซี่และมอร์แกน จากนั้นใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น โดยใช้ชั้นเรียนเป็นชั้นและสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ จำนวน 5 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว 2) ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ 3) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว 4) ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติและ 5) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว ควรมีนโยบายและแผนงานแนะแนวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 2) ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศควรมีการมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจนร่วมกับการติดตามผลและประเมินผลเป็นระยะ 3) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ควรแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศกำหนดเกณฑ์ กำหนดปฏิทินการนิเทศและควรมีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ 4) ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ควรสนับสนุนเกี่ยวกับความรู้ ทรัพยากรและขวัญกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน 5) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว ควรมีการประเมินตามเกณฑ์ ตรงวัตถุประสงค์และทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการคิดการตัดสินใจ

คำสำคัญ: การบริหาร, งานแนะแนว, สถานศึกษาภาครัฐ, อาชีวศึกษา

Abstract

This research aims to study and find ways to develop guidance administration to increase the efficiency of government educational institutions. Under the Office of the Vocational Education

* Received January 3, 2025; Revised January 15, 2025; Accepted January 22, 2025

Commission, Bangkok. Sample group: 320 people by comparing the sample proportions from Krejci and Morgan's tables. Then stratified random sampling was using. Using classes as layers and simple randomization using a lottery method. The tools used were questionnaires and interviews. It has a consistency index ranging from 0.67-1.00 with a confidence value of 0.84. Statistics used in data analysis include percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The research results found that guidance management to increase the efficiency of government educational institutions in 5 areas, overall at a high level as follows: 1) Policy setting and guidance plans, 2) Monitoring and supervision, 3) Evaluation and improvement of guidance work, 4) Putting policies and plans into practice, and 5) Promotion and support of guidance activities. There was development guidelines as follows: 1) Policy setting and guidance plans, there should be policies and guidance plans that result from the participation of all parties and can be put into practice. 2) Monitoring and supervision, duties should be clearly assigned along with periodic follow-up and evaluation. 3) Evaluation and improvement of guidance work, a supervision committee should be appointed, criteria should be set, a supervision calendar should be established and there should be regular supervision. 4) Putting policies and plans into practice, should support knowledge resources and morale for workers. 5) Promotion and support of guidance activities should be evaluated according to criteria meets the objective and all parties should be involved in thinking and making decisions.

Keywords: Administration, Guidance Work, Public Educational Institutions, Vocational Education

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและผันผวนตลอดเวลา ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียนานาประการ ส่วนที่ เป็นผลดีมักเกิดกับผู้ที่มีความสามารถปรับตัวได้ดี มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องชัดเจนและสามารถ แยกแยะได้อย่างมีประสิทธิภาพก็สามารถจะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ส่วนผลเสียนั้นมักเกิดกับผู้ที่มีปัญหา ในการปรับตัวและขาดข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องโดยเฉพาะกับเยาวชนซึ่งเป็นช่วงวัยที่ยังขาดประสบการณ์ชีวิต จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาและสถาบันครอบครัว ควรให้ความสำคัญและร่วมมือกัน เพื่อให้เยาวชนได้รับการพัฒนาพร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติได้ต่อไปในอนาคต ประกอบกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยีมากมาย ที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา การว่างงาน การเลือกอาชีพ การเตรียมตัวคนเพื่อออกไปเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จึงตกเป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องจัดให้มีการแนะแนวขึ้นในสถานศึกษา (บรรจบ บุญจันทร์, 2566)

เยาวชนช่วงวัยรุ่นเป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เป็นช่วงระยะเวลาคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็กต่อเนื่องกับความเป็นผู้ใหญ่ นับเป็นเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต วัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการรู้จักและเข้าใจตนเองได้ก่อนที่จะผ่านช่วงวัยรุ่นจะทำให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีการตัดสินใจที่ถูกต้องมากขึ้นโดยรู้ว่าตนเองเหมาะสมกับอะไรในแต่ละสภาวะรวมทั้งมีความสามารถที่จะทำดีตามมาตรฐานของตนเองและ มาตรฐานของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ อีกทั้งสามารถปรับตัวได้ดี ส่วนวัยรุ่นที่ไม่สามารถรู้จักและเข้าใจตนเองได้นั้นจะทำให้สับสนเกี่ยวกับตนเอง จะไม่สามารถแสดงบทบาทที่เหมาะสมกับตนเองได้ถูกต้อง ขาดความเป็นตัวของตัวเอง มีปัญหาบุคลิกภาพและไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข (นิรันดร์ จุลทรัพย์, 2566)

การแนะแนวในสถานศึกษาภาครัฐมีไว้เพื่อบริการผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนให้รู้จักเข้าใจตนเองและสภาพแวดล้อม สามารถตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ วางแผนชีวิตได้อย่างเหมาะสมและพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข การแนะแนวได้เข้ามามีบทบาทในการศึกษามากขึ้น เนื่องจากการแนะแนวมีจุดมุ่งหมายและหลักการที่สอดคล้องหรือเหมือนกันกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การช่วยให้เยาวชนของชาติเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น โดยเน้นให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมพัฒนาในทุก ๆ ด้าน มุ่งสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การที่วิชาการแนะแนวหรือจิตวิทยาการแนะแนวเข้ามามีบทบาทในการศึกษามากขึ้นเพราะเยาวชนเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติและจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ซึ่งต้องรับผิดชอบประเทศชาติต่อไป จึงสมควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและจิตใจ เพื่อช่วยให้เยาวชนเหล่านั้นสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีความสุขและเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นที่พึงประสงค์ของประเทศชาติ (กฤตวรรณ คำสม, 2565)

รายงานผลการดำเนินงานปีการศึกษา 2565 พบว่า ปัญหาของอาชีวศึกษาที่กำลังเผชิญอยู่มีทั้งปัญหาผู้เรียนเข้าสู่ระบบอาชีวศึกษาน้อยลง ปัญหาภาพลักษณ์ของผู้เรียนอาชีวศึกษาที่มักก่อเหตุทะเลาะวิวาทกันอยู่เป็นประจำ ปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียนโดยสาเหตุการออกกลางคันส่วนใหญ่ เกิดจากปัญหาครอบครัว ยาเสพติดและการก่อคดีต่าง ๆ อีกทั้งครูแนะแนวส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาด้านการแนะแนว ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการให้คำแนะนำที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน ปัญหาด้านการบริหารจัดการแนะแนวในสถานศึกษาส่วนใหญ่จัดระบบการบริหารงานแนะแนวตามสภาพของแต่ละแห่ง ไม่มีแผนงานโครงการที่ชัดเจน ขาดการกำหนดบทบาทให้บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดบริการแนะแนว ขาดระบบการติดตามงานและการรายงานผลการปฏิบัติงาน ผู้บริหารขาดทักษะการบริหารจัดการ ขาดบุคลากรในการแนะแนวโดยตรง ขาดสื่อและเครื่องมือที่จำเป็นในการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนไม่เพียงพอกับความต้องการของสถานศึกษา ขาดการวิเคราะห์ข้อมูลในการนำผลไปใช้ในการพัฒนา ขาดความพร้อมและไม่ครอบคลุมในการจัดบริการแนะแนว จึงเห็นได้ว่าการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษาภาครัฐ มีปัญหาที่หลากหลาย โดยเฉพาะพฤติกรรมการบริหารงานแนะแนวของผู้บริหารที่ไม่ให้ความสำคัญ งบประมาณไม่เพียงพอบุคลากรน้อย ขาดความรู้และประสบการณ์ การจัดบริการแนะแนวไม่ครอบคลุม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การบริหารงานแนะแนวไม่ประสบผลสำเร็จและไม่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้นด้วยเหตุผลแนวคิดและหลักการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษาภาครัฐให้มีประสิทธิภาพอันพึงประสงค์และตอบสนองต่อความต้องการกำลังคนสายอาชีพในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1,850 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 320 คน โดยการเทียบสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V. & Morgan, D.W., 1970) จากนั้นใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นชั้น (Strata) และสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีจับฉลาก

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานแนะแนวทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามปฏิบัติการ โดยสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.67-1.00 นำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองใช้ (Try-Out) กับครูของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขแล้ว นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว 2) ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ 3) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว 4) ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติและ 5) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาอย่างน้อย 5 ปี เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว 2) ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ 3) ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ 4) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว 5) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าลิเคิร์ท (Likert, R., 1967) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.84 ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากการให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามออนไลน์ทาง google form จำนวน 320 คน ได้แบบสอบถามกลับคืนมาครบ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ วิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร ด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน

ด้านที่	การบริหารงานแนะแนว	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1	การกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว	4.42	0.49	มาก	1
2	การนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ	4.36	0.51	มาก	4
3	การกำกับติดตามและการนิเทศ	4.38	0.49	มาก	2
4	การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว	4.35	0.49	มาก	5
5	การประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว	4.37	0.48	มาก	3
รวม		**4.38**	**0.49**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.38 S.D.= 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงาน แนะแนว ($\bar{x}$ = 4.42, S.D.= 0.49) ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ ($\bar{x}$ = 4.38 S.D.= 0.49) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ($\bar{x}$ = 4.37, S.D.= 0.48) ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ($\bar{x}$ = 4.36, S.D.= 0.51) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนะ ($\bar{x}$ = 4.35, S.D.= 0.49)

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จากผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเห็นพ้องต้องกันได้แนวทางในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว ผลการศึกษาพบว่า ควรมีนโยบายและแผนงานแนะแนวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับนโยบายและแผนของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาซึ่งมีลำดับความสำคัญเร่งด่วน

ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจน ร่วมกับการติดตามผลและประเมินผลเป็นระยะ เน้นการสื่อสารและประสานงานอย่างเป็นระบบ สามารถปรับเปลี่ยนแผนและแนวปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ซึ่งมีลำดับความสำคัญรองลงมาตามลำดับ

ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ผลการศึกษาพบว่า ควรแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำหนดเกณฑ์การนิเทศ กำหนดปฏิทินการนิเทศ และควรมีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ ผู้นิเทศต้องชี้แนะเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนางานแนะแนวอย่างเป็นระบบ และต้องเป็นการกำกับติดตามจากสภาพจริงที่เกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติงาน

ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ผลการศึกษาพบว่า ควรสนับสนุนเกี่ยวกับ ความรู้ ทรัพยากร และขวัญกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน การศึกษาปัญหาของงานแนะแนวช่วยให้การสนับสนุนตรงจุด ตรงประเด็น นำไปสู่การแก้ปัญหาได้จริงและควรสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง

ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการประเมินตามเกณฑ์ตรงวัตถุประสงค์ ทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ร่วมกันพิจารณาปัญหาเพื่อนำไปสู่หนทางแก้ไข การประเมินต้องมีความต่อเนื่อง มีการปรับปรุงนโยบายและแผนงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

อภิปรายผล

1. การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสถานศึกษาภาครัฐ กำหนดให้การแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้เข้าใจและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงความสามารถวางแผนชีวิตเพื่อการปรับตัวและการพัฒนาตนได้อย่างเต็มศักยภาพ มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ดำรงตนอยู่ในสังคมเป็นอย่างมีความสุข การแนะแนวจึงมีความสำคัญต่อผู้เรียน คือ จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาเป็นปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาตนเองรวมถึงดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ตามที่การศึกษาของ ปณิตา บัวเจริญ เรื่องการบริหารงานแนะแนวของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่ศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารงานแนะแนวของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครในภาพรวมอยู่ในระดับมาก หลักสูตรกำหนดให้งานแนะแนวเป็นภารกิจที่สถานศึกษาต้องดำเนินการเพื่อส่งเสริม ดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีเจตคติมีความรู้ความสามารถ มีทักษะสามารถบริหารจัดการแนะแนวได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ครูผู้รับผิดชอบงานแนะแนวมีการรับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีความเข้าใจในเรื่องลักษณะขอบข่ายของการแนะแนวและกระบวนการบริหารงานแนะแนวอย่างชัดเจน (ปณิตา บัวเจริญ, 2564) อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ นุชลี จันทรรังสี เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ที่ศึกษาวิจัย พบว่า งานแนะแนวเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ รู้จักความถนัด ความชอบ สติปัญญา ภูมิหลังของตนเอง วิเคราะห์ตนเองได้ถูกต้อง รู้จักเลือกและตัดสินใจได้ ปรับตนเองได้อย่างเหมาะสมและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข ช่วยตนเองหรือพึ่งตนเองได้ เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคลได้มีบทบาทเต็มที่ในการเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพนั้นให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ความพร้อมในการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน การแนะแนวเป็นกระบวนการหนึ่งของการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์ให้เป็นพลเมืองดี มีความรู้ในทักษะกระบวนการต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้และมีความสุขในการดำรงชีวิต (นุชลี จันทรรังสี, 2566)

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเห็นพ้องต้องกันในแนวทางการพัฒนา ดังนี้

ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว พบว่า ควรมีนโยบายและแผนงานแนะแนวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับนโยบายและแผนของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาซึ่งมีลำดับความสำคัญเร่งด่วน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับงานแนะแนวควรให้แน่ชัด นโยบายเป็นกรอบและทิศทางการดำเนินงานแนะแนวที่สำคัญยิ่งในการกำหนดนโยบายงานแนะแนวของผู้บริหารสถานศึกษานั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการประกอบกัน ได้แก่ นโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด สภาพสังคม นโยบายของโรงเรียน และความพร้อมของสถานศึกษา เมื่อกำหนดนโยบายแล้วขั้นต่อไป คือ การนำนโยบายนั้นชี้แจงให้ทราบทุกฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเตรียมงานแนะแนวพยายามทำให้นโยบายที่กำหนดไว้นั้นสามารถบรรลุเป้าหมาย โดยการเตรียมบุคลากร เตรียมงบประมาณ เตรียมสถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับการศึกษาของ เจตนา พงษ์พยุหะ เรื่องรูปแบบการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่ศึกษาวิจัย พบว่า การกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการแนะแนวให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนทุกฝ่ายอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากทุกปัญหาของผู้เรียนล้วนมีสาเหตุและไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่เป็นการสั่งสมประสบการณ์ทั้งในด้านความคิด ความรู้สึกและการกระทำ หากไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงทีอาจเกิดปัญหาและลุกลามจนยากต่อการแก้ไขในที่สุด ดังนั้นการบริหารจัดการแนะแนวจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อป้องกัน ดูแลช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร (เจตนา พงษ์พยุหะ, 2566) นอกจากนี้การศึกษาของ อณัฐ ลัดลอย เรื่องการแนะแนวอาชีพเพื่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานของนักเรียนสายสามัญในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ศึกษาวิจัย พบว่า การวางแผนงานแนะแนวสอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จัดองค์กรโครงสร้างการบริหารงานแนะแนวสอดคล้องกับแผนงานของโรงเรียน กำหนดการประชุมคณะกรรมการทำงานแนะแนวทุกภาคเรียน แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนโดยมีส่วนร่วมในการวางแผนงานแนะแนวของโรงเรียน ครูในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนงานแนะแนว เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและวางแผนงานแนะแนว ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร (อณัฐ ลัดลอย, 2561)

ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ พบว่า ควรมีการมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจน ร่วมกับการติดตามผลและประเมินผลเป็นระยะ เน้นการสื่อสารและประสานงานอย่างเป็นระบบ สามารถปรับเปลี่ยนแผนและแนวปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ซึ่งมีลำดับความสำคัญรองลงมาตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีบทบาทในการกำกับติดตามและการนิเทศงานแนะแนว ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารกำกับ ติดตามการดำเนินงานเพื่อการนำผลการนิเทศมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นซึ่งการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการนิเทศการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนที่จัดดำเนินการในโรงเรียนโดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นหลัก ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยตรง สอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติยา ตุ้ยทัง เรื่องการพัฒนาคู่มือการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่ศึกษาวิจัย พบว่า การกำกับติดตามและการนิเทศผู้บริหารมีบทบาทที่มุ่งพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้ได้รับความรู้ เพิ่มความสามารถในการปฏิบัติได้ดีขึ้น มุ่งพัฒนางานการเรียนการสอนและสร้างสรรค์งานให้มีประสิทธิภาพ มุ่งส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการศึกษาและการนิเทศ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนในอันที่จะได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในชุมชน ส่งเสริมการสร้างขวัญกำลังใจของบุคลากร ให้ทำงานด้วยความมั่นใจมีกำลังใจในการทำงาน ประสานงานและอำนวยความสะดวก ส่งเสริมการนิเทศจากภายนอกอย่างสม่ำเสมอ (กิตติยา ตุ้ยทัง, 2562)

นอกจากนี้การศึกษาของ อรินทรา อยู่หลาบ เรื่องการบริหารกับการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ที่ศึกษาวิจัย พบว่า การกำกับติดตามและการนิเทศเป็นการวางแผน กำหนดวิธีการนิเทศติดตามการดำเนินงานแนะแนว มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานนิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแลงานแนะแนวที่เหมาะสม มีการนิเทศงานแนะแนวอย่างสม่ำเสมอ กำหนดปฏิทิน นิเทศ ติดตาม กำกับ การดำเนินงานแนะแนวอย่างชัดเจน มีการกำกับดูแล นิเทศ ติดตามการดำเนินงานแนะแนวอย่างเป็นระบบ สนับสนุนและยกย่องผลการปฏิบัติงานของครูแนะแนว มีการส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการแนะแนว มุ่งเน้นคุณภาพของการดำเนินงานแนะแนวด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) และสรุปผลการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษา (อรินทรา อยู่หลาบ, 2560)

ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว พบว่า ควรแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำหนดเกณฑ์การนิเทศ กำหนดปฏิทินการนิเทศ และควรมีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ ผู้นิเทศต้องชี้แนะเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนางานแนะแนวอย่างเป็นระบบ และต้องเป็นการกำกับติดตามจากสภาพจริงที่เกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติงานบริหารงานแนะแนวในโรงเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร จัดหาเครื่องมือสำหรับการประเมินผลการดำเนินงานแนะแนวครอบคลุมทุกด้าน สรุปผลการดำเนินงานบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษา ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการ

ดำเนินงานไปวางแผนเพื่อพัฒนาการบริหารงานแนะแนว มีการรับฟังความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานแนะแนวจากครู ผู้ปกครองและผู้เรียน เพื่อมาปรับปรุงงานแนะแนว นำผลของการประเมินมากำหนดแนวทางแก้ไขการดำเนินงานแนะแนวเป็นระยะ ๆ มีการวัดความสำเร็จของการแนะแนวตามตัวชี้วัดที่โรงเรียนกำหนดขึ้น และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานแนะแนว สอดคล้องกับการศึกษาของ วิเชียร จงดี เรื่องการศึกษาสภาพการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ที่ศึกษาวิจัย พบว่า การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานบริการต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียน บริการติดตามและประเมินผล งานติดตามผลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้เรียนแต่ละคนให้สามารถแก้ปัญหาและปรับปรุงตนในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประเมินผล การดำเนินงานแนะแนวและงานอื่น ๆ ของโรงเรียน งานประเมินผล มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนินโครงการแนะแนวว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงใด (วิเชียร จงดี, 2561) นอกจากนี้การศึกษาของ ปณิตา บัวเจริญ เรื่องการบริหารงานแนะแนวของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่ศึกษาวิจัย พบว่า ด้านการประเมินกิจกรรมแนะแนว ครูผู้จัดกิจกรรม แนะแนวผู้เรียนและผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยครูผู้จัดกิจกรรมมีภารกิจในการวางแผนการประเมิน ดำเนินการประเมิน นำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ผู้เรียนอาจมีส่วนร่วมในการวางแผนการประเมิน ประเมินตนเองและเพื่อน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการประเมินผลการพัฒนาผู้เรียนโดยประสานความร่วมมือกับครูผู้จัดกิจกรรม ประเมินบันทึก สรุปผลการพัฒนาและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน (ปณิตา บัวเจริญ, 2564)

ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ พบว่า ควรสนับสนุนเกี่ยวกับ ความรู้ ทรัพยากร และขวัญกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน การศึกษาปัญหาของงานแนะแนวช่วยให้การสนับสนุนตรงจุด ตรงประเด็น นำไปสู่การแก้ปัญหาได้จริงและควรสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการปฏิบัติงานโครงการหรือแผนงานตามที่กำหนดไว้ตรงตามกำหนดเวลาและนำมาปฏิบัติอย่างครบถ้วน มีการบันทึกผลการปฏิบัติงานโครงการหรือแผนงานอย่างละเอียด ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน โครงการหรือแผนงานการให้ความสนใจกับงานแนะแนวของโรงเรียน มีกระบวนการจัดกิจกรรม

แนะแนวอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับการศึกษาของ อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว เรื่องรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ศึกษาวิจัย พบว่า การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการจัดการและการประสานกิจกรรมเพื่อนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ให้บรรลุความสำเร็จตรงตามเจตจำนงของนโยบายโดยกลุ่มบุคคล หรือองค์กรภาครัฐหรือเอกชน (อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว, 2562) นอกจากนี้การศึกษาของ นุชลี จันทรรังสี เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ที่ศึกษาวิจัย พบว่า ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องของการศึกษาว่าองค์กรที่รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหารตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งมวล ปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่เพียงใดซึ่งนโยบาย เป็นกรอบทิศทางของการบริหารและการดำเนินการของหน่วยงาน ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนต่างก็มีความจำเป็นที่จะใช้นโยบายเป็นกรอบปฏิบัติ สำหรับการวางแผน การตัดสินใจและการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ (นุชลี จันทรรังสี, 2566)

ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว พบว่า ควรมีการประเมินตามเกณฑ์ ตรงวัตถุประสงค์ ทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ร่วมกันพิจารณาปัญหาเพื่อนำไปสู่หนทางแก้ไข การประเมินต้องมีความต่อเนื่อง มีการปรับปรุงนโยบาย และแผนงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการประชุมชี้แจงความสำคัญและความจำเป็นของงานแนะแนวให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ มีงบประมาณสนับสนุนในการบริหารจัดการงานแนะแนวให้มีประสิทธิภาพ จัดอาคารสถานที่เพื่องานแนะแนวอย่างเหมาะสม สนับสนุนให้บุคลากรมีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน เช่น ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ส่งบุคลากรด้านการแนะแนวไปศึกษาต่อ อบรม และศึกษาดูงาน ส่งเสริมให้มีการประสานงานระหว่างครู แนะแนวและผู้ปกครอง มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนในการค้นคว้าเกี่ยวกับงานแนะแนว เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ สัญญาณอินเตอร์เน็ต เป็นต้น และโรงเรียนมีความพร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์สำหรับการศึกษาด้วยตนเอง บุคลากรที่มีความรู้ด้านแนะแนวสำหรับให้บริการผู้เรียน สอดคล้องกับการศึกษาของ กาญจนา วงศ์ษา เรื่องการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาการกำกับอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ศึกษาวิจัย พบว่า ผู้บริหารจะต้องเข้าใจสนใจในการบริหารงานแนะแนวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บทบาทของนักบริหารเป็นเสมือนกัปตันเรือเป็นความหวังของครูอาจารย์และผู้เรียนในสถานศึกษา เป็นแกนนำของทุกแผนงานในโรงเรียน มีความรู้ความคิดอุดมการณ์บวกกับประสบการณ์ที่เต็มเปี่ยม มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ มีความคิดสร้างสรรค์และพร้อมที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาอย่างไม่หยุดยั้ง โรงเรียนที่ผู้บริหารให้ความสนใจและสนับสนุนเกี่ยวกับงานแนะแนวเพราะการแนะแนวเป็นบริการที่ป้องกันและช่วยเหลือผู้เรียนในการพัฒนาวิธีการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนได้อย่างมีความสุขและมีความพึงพอใจไม่สร้างปัญหาใด ๆ แก่โรงเรียน (กาญจนา วงศ์ษา, 2564) นอกจากนี้การศึกษาของ เกรียงไกร นครพงศ์ เรื่องแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง ที่ศึกษาวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนวอย่างเต็มที่โดยให้ความรู้ ความคิดอุดมการณ์บวกกับประสบการณ์ที่เต็มเปี่ยม มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ มีความคิดสร้างสรรค์และพร้อมที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เพราะภารกิจหลักของผู้บริหารและครู คือ ต้องการช่วยกันสร้างผู้เรียนให้มีความกระตือรือร้น รักการเรียนใฝ่การเรียนตลอดชีวิต ให้ผู้เรียนได้เปิดสมองอย่างเต็มที่ที่จะเรียนรู้ (เกรียงไกร นครพงศ์, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า การบริหารงานแนะแนวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษาภาครัฐ ประกอบด้วย ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว แต่ละองค์ประกอบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ 1) ด้านการกำหนดนโยบายและแผนงานแนะแนว ผู้บริหารและครูแนะแนว ควรให้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาและวางแผนงานแนะแนวเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์สูงสุด 2) ด้านการกำกับติดตามและการนิเทศ ควรจัดให้มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานแนะแนวอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารงานแนะแนวให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น 3) ด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงานแนะแนว ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การควบคุมงานแนะแนวจะสามารถประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี คือ ผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของงานแนะแนวและมีการประสานงานโดยการขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสถานศึกษา พร้อมทั้งมีการติดตามผลปฏิบัติงานและประชุม เพื่อแก้ไขปรับปรุงผลการปฏิบัติงานแนะแนวในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 4) ด้านการนำนโยบายและแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ควรส่งเสริมงบประมาณซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับการควบคุมงานแนะแนวทุกขั้นตอนและทุกงานบริการแนะแนว ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณในการบริหารงานแนะแนวต้องเพียงพอ 5) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว ผู้บริหารควรสร้างเครื่องมือติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานแนะแนว ควรให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดบริการแนะแนวในสถานศึกษา เพื่อจะได้มุมมองหลากหลายมิติ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษาและควรมีการศึกษาความคาดหวังในเรื่องบทบาทของครูแนะแนวที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา 2) ควรศึกษาการดำเนินงานแนะแนวของสถานศึกษาในพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น และนำมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการทำวิจัยของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป 3) ศึกษาการบริหารงานแนะแนวด้านการพัฒนาศักยภาพของครูทุกคนให้สามารถทำงานแนะแนวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กฤตวรรณ คำสม. (2565). การแนะแนวเบื้องต้น. อุดรธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

กาญจนา วงค์ษา. (2564). การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาการกำกับอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต.

กิตติยา ตุ้ยทัง. (2562). การพัฒนาคู่มือการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

เกรียงไกร นครพงศ์. (2564). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนรัตนราษฎร์บำรุง. ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เจตนา พงษ์พยุหะ. (2566). รูปแบบการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นิรันดร์ จุลทรัพย์. (2566). การแนะแนวอาชีพ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุวีรยาสาส์นจำกัด.

นุชลี จันทรรังสี. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

บรรจบ บุญจันทร์. (2566). การบริหารสถาบันเพื่อความเป็นเลิศ. มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ปณิตา บัวเจริญ. (2564). การบริหารงานแนะแนวของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาใน กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา. วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วิเชียร จงดี. (2561). การศึกษาสภาพการบริหารงานแนะแนวในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2565). รายงานประจำปี 2565 วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมกรุงเทพมหานคร.

อณัฐ ลัดลอย. (2561). การแนะแนวอาชีพเพื่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานของนักเรียนสายสามัญในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสยาม.

อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว. (2562). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อรินทรา อยู่หลาบ. (2560). การบริหารกับการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (4th ed.). New York: Harper & Row Publishers.

Krejcie, R. V. & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Likert, R. (1967). The human organization: Its management and value. New York: McGraw Hill.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 277-289

บทความวิจัย : Research article

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง*

TECHNOLOGICAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE PHATTHALUNG

เบญจวรรณ รัตนคช*, บุญเลิศ ธานีรัตน์
Benjawan Rattanakhod*, Boonlert Taneerat
คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Faculty of Education and Social Studies, Southern College of Technology, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: benjawan.jp@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนตามการรับรู้ ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง 2) เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ตามตัวแปรเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศของผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหาร 3) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง จำนวน 269 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนของขนาดโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .60 - 1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับ เท่ากับ .97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว เปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี LSD และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีทุกด้าน 2) ครูที่มีเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงาน และปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีเพศต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดของโรงเรียนและผู้บริหารที่วิทยฐานะต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะ พบว่า ผู้บริหารบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และไม่เห็นความสำคัญของการใช้เทคโนโลยี ผู้บริหารจึงควรพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีให้มีความชำนาญ สนับสนุน ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา และจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี, ผู้บริหารโรงเรียน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

* Received December 20, 2024; Revised January 16, 2025; Accepted January 23, 2025

Abstract

This research aimed to investigate technological leadership of school administrators as perceived by teachers under Phatthalung Secondary Educational Service Area Office, to compare the technological leadership of school administrators as perceived by teachers under Phatthalung Secondary Educational Service Area Office in relevance to their gender, degree of education, academic standing, work experience, school size, administrators' gender and academic standing, and 3) To examine problems with suggestions regarding technological leadership of school administrators under Phatthalung Secondary Educational Service Area Office. This research study employs a survey research method. The sample consisted of 269 teachers under Phatthalung Secondary Educational Service Area Office, selected using proportional stratified random sampling based on school size. The data collection instrument was a five-point rating scale questionnaire with an IOC ranging between .60 - 1.00 and an overall coefficient alpha of .97. The statistics used for data analysis comprised mean, percentage, standard deviation, One-way ANOVA, LSD test, and content analysis. The findings revealed that 1) The overall and every aspect of technological leadership of school administrators as perceived by teachers were found at good levels. 2) Teachers who differed in genders, degrees of education, academic standings, work experiences, and workplaces with administrators of different genders did not differ in their perceptions of the administrators' technological leadership, while those with different school sizes and administrators' academic standings, differed significantly in their perceptions at .001 and .01 levels, respectively. 3) Problems and suggestions indicated that some school administrators lacked knowledge, understanding, skills, and did not recognize the importance of using technology. They should therefore develop proficient skills in using technology, support and promote teacher development, and provide appropriate and sufficient technological equipment.

Keywords: Technological Leadership, School Administrators, Phatthalung Secondary Educational Service Area Office

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์หลายด้าน เนื่องจากมีการสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีให้เจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง มนุษย์จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิต ยอมรับเทคโนโลยีเพื่อให้อยู่รอดและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงการปรับตัวและเตรียมตัวเป็นพลเมือง ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นโลกของเทคโนโลยีและนวัตกรรม ดังนั้นมนุษย์จึงควรฝึกฝนให้มีทักษะที่เทคโนโลยี เครื่องจักร หุ่นยนต์ หรือระบบอัตโนมัติ ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติแทนมนุษย์ได้ เช่น ด้านความคิดสร้างสรรค์ อารมณ์และความสัมพันธ์ การเจรจาและความเป็นผู้นำ เป็นต้น เพื่อให้มีอาชีพที่รองรับในอนาคตและมีโอกาสมากกว่าคนอื่น การที่จะส่งเสริมและพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพและมีทักษะที่จำเป็นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและสร้างทักษะชีวิตที่สำคัญในการเป็นพลเมืองนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความพร้อมในการรับมือความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ตั้งแต่ความเข้าใจการใช้งานพื้นฐาน การดูแลระบบความปลอดภัย ความเข้าใจเทคโนโลยี ไปจนถึงความรู้ขั้นสูงในการป้องกันและแก้ปัญหา โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา จึงต้องผลิตพลเมืองที่มีทักษะและความสามารถพร้อมแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ มีทักษะที่รองรับตลาดแรงงาน และสามารถรับมือกับ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนหลายแห่งมีการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังมีโรงเรียนอีกหลายแห่งที่ยังขาดการสนับสนุน ส่งเสริมในการนำเทคโนโลยีไปใช้ ผู้บริหารยังขาดภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี ขาดวิสัยทัศน์ ไม่ให้ความสำคัญและไม่กล้าที่จะเปิดรับเทคโนโลยี โรงเรียนต้องการผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี มีวิสัยทัศน์ในการบริหารที่สนับสนุนส่งเสริม สนับสนุนการนำเทคโนโลยีการศึกษาไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุน หรือไม่เห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีมาใช้ ย่อมส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจจะไม่เห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานได้เช่นกัน ผู้บริหารจึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรยอมรับเทคโนโลยี และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดของโรงเรียน (Gwaltney, R. A., 2014)

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี เป็นพฤติกรรมการของผู้บริหารในการนำผู้ใต้บังคับบัญชา ไปสู่เป้าหมาย โดยนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งการเป็นผู้นำวิสัยทัศน์ ส่งเสริม สนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชา ในด้านการจัดการเรียนการสอน การบริหารฝ่ายงานที่เกี่ยวข้อง ดังแนวคิดของนิคม นาคอ้าย กล่าวว่า ลักษณะของผู้นำยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจ และมองเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education : ISTE) ได้กำหนดมาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Educational Technology Standards for Administrators : NETS-A) 5 ด้าน โดยประกอบด้วย 1) การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล 3) ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ 4) การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และ 5) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ดังนั้น ผู้นำยุคใหม่ต้องสามารถนำเอาเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาทรัพยากร และบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด (นิคม นาคอ้าย, 2557)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง มีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานและสนับสนุนการจัดการศึกษา “เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21” (แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2566 - 2570 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง) โดยมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล อำนวยการ ติดตามและนิเทศการบริหารจัดการและการดำเนินงานของสถานศึกษา รวมทั้งหมด 27 โรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีความแตกต่างอย่างหลากหลาย ทั้งอายุ ประสบการณ์การทำงาน และระดับการศึกษา จึงทำให้ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของแต่ละท่านย่อมมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละท่าน ทั้งนี้ เนื่องจากผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพและเป็นระบบ รวมทั้งสามารถสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัลภายในองค์กรได้ สอดคล้องกับเจษฎา ชวนะไพศาล ได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่าผู้บริหารควรเป็นผู้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้บุคลากรใช้เทคโนโลยี ควรจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีการเชื่อมโยงเทคโนโลยี และปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล กำหนดนโยบายให้ครูได้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจนเป็นปกติในการจัดการเรียนการสอน กำหนดนโยบายการใช้เทคโนโลยีที่ปลอดภัย ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้เทคโนโลยี

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน ให้สามารถบริหารงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี และนำผลจากการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการบริหารโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ตามตัวแปรเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศของผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหาร

3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มุ่งศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ปีการศึกษา 2566 จำนวน 886 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ปีการศึกษา 2566 โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R.V. & D.W. Morgan., 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 269 คน

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย ตัวแปรเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศของผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหาร และตัวแปรตาม ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุงตามมาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Educational Technology Standards for Administrators: NETS-A) ของสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education: ISTE) (ISTE, 2018) 5 ด้าน ได้แก่ 1) การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล (Digital-Age Learning Culture) 3) ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ (Excellence in Professional Practice) 4) การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ Systemic Improvement) และ 5) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล (Digital Citizenship)

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง จำนวน 1 ชุด ตามขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหาร เป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ประกอบด้วย 5 ด้าน ลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ท มี 5 ระดับ คือ ดีมาก ดี พอใช้ ควรปรับปรุง ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง มีดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .60 - 1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับ เท่ากับ .97

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามมาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Educational Technology Standards for Administrators: NETS-A) ของสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education: ISTE) เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นต่าง ๆ ในการสร้างแบบสอบถาม

2.2 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมนิยามคำศัพท์ของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี ตามมาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Educational Technology Standards for Administrators: NETS-A) ของสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education: ISTE) โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ในเรื่องเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหาร เป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคอร์ท (Likert) แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ดีมาก

4 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ดี

3 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำอยู่ในระดับ พอใช้

2 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ควรปรับปรุง

1 หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำอยู่ในระดับ ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง

ตอนที่ 3 สอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

2.3 นำร่างแบบสอบถาม เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแบบสอบถาม ให้สอดคล้องกับนิยามคำศัพท์

3. การหาคุณภาพเครื่องมือ

3.1 นำแบบสอบถามไปตรวจคุณภาพโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) โดยการหาคา IOC (index of item objective congruence) โดยมีเกณฑพิจารณา ดังนี้

+ 1 หมายถึง แน่ใจว่า ประเด็นคำถามนั้นสอดคลองกับนิยามศัพท

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่า ประเด็นคำถามนั้นสอดคลองกับนิยามศัพท

- 1 หมายถึง แน่ใจว่า ประเด็นคำถามนั้นไม่สอดคลองกับนิยามศัพท

โดยค่า IOC สูงกว่า 0.5 ขึ้นไปจึงถือว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหา ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง พบว่า อยู่ระดับ .60 - 1.00

3.2 นำแบบสอบถามหาความเชื่อมั่นโดยไปทดลองใช้กับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งรายด้านและทั้งฉบับ วิธีการหาค่าสัมประสิทธแอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1990)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. นำหนังสือจากวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากครูในสังกัด ผ่านระบบ My-Office ของแต่ละโรงเรียน

2. ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม โดยส่งหนังสือขอความร่วมมือแนบคิวอาร์โคด และบัญชีรายชื่อผู้ตอบแบบสอบถามไปทางระบบ E-Office ให้โรงเรียน ขอความอนุเคราะห์ครูตามรายชื่อตอบแบบสอบถามผ่านระบบ Google form

3. นำข้อมูลที่ได้รับทำการเก็บข้อมูลไปลงรหัส เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)

2. คำนวณหาคาเฉลี่ย (Mean) และสวนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ของระดับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู ตัวแปรเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศของผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหารในภาพรวม รายด้าน และรายข้อ ใช้ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทดสอบสมมติฐาน เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์การแปรปรวน ทางเดียว (One-Way ANOVA) และทดสอบรายคู่โดยการเปรียบเทียบความแตกต่าง LSD

4. วิเคราะห์ข้อมูลปญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Analyze Content)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ปรากฏผล ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	79	29.40
	หญิง	190	70.60
	รวม	**269**	**100**
2	วุฒิการศึกษา		
	ปริญญาตรี	167	62.10
	สูงกว่าปริญญาตรี	102	37.90
	รวม	**269**	**100**
3	วิทยฐานะ		
	ครูไม่มีวิทยฐานะ	92	34.20
	ครูชำนาญการ	91	33.80
	ครูชำนาญการพิเศษขึ้นไป	86	32.00
	รวม	**269**	**100**

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

4	ประสบการณ์ทำงาน		
	น้อยกว่า 10 ปี	140	52.00
	10 - 20 ปี	54	20.10
	21 ปีขึ้นไป	75	27.90
	รวม	**269**	**100**
5	ขนาดของโรงเรียน		
	ขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 119 คนลงมา)	10	3.70
	ขนาดกลาง (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120 - 719 คน)	80	29.70
	ขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 720 – 1,679 คน)	77	28.60
	ขนาดใหญ่พิเศษ (จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,680 คนขึ้นไป)	102	37.0
	รวม	**269**	**100**
6	เพศของผู้บริหาร		
	ชาย	113	42.00
	หญิง	156	58.00
	รวม	**269**	**100**
7	วิทยฐานะของผู้บริหาร		
	ผู้อำนวยการชำนาญการ	20	7.40
	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษขึ้นไป	249	92.60
	รวม	**269**	**100**

ผลการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีจำนวน 269 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 70.60 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 62.10 ครูไม่มีวิทยฐานะ ร้อยละ 34.20 ประสบการณ์ทำงาน น้อยกว่า 10 ปี ร้อยละ 52.00 ปฏิบัติงานโรงเรียนขนาดกลาง ร้อยละ 29.70 ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีผู้บริหาร เพศหญิง ร้อยละ 58.00 และปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีผู้บริหารวิทยฐานะผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษขึ้นไป ร้อยละ 92.60

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับของภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน	$\bar{x}$	S.D.	**ระดับ**	**อันดับ**
1. การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์	3.95	.55	ดี	5
2. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล	3.98	.52	ดี	3
3. ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ	3.99	.52	ดี	2
4. การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ	4.03	.52	ดี	1
5. การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล	3.97	.51	ดี	4
ภาพรวม	**3.98**	**.48**	**ดี**	

โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับดีทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ รองลงมา คือ ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

1. การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การอำนวยความสะดวกแก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้ทรัพยากรในยุคดิจิทัล การกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา รองลงมา คือ การอำนวยความสะดวกแก่บุคลากรในการใช้ทรัพยากรในยุคดิจิทัล ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การระดมทุนเพื่อสนับสนุนการเชื่อมโยงเทคโนโลยีเข้ากับวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์

2. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ รองลงมา คือ การจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานในการเรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีและเชื่อมโยงเข้ากับหลักสูตร และการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมของผู้เรียนอย่างหลากหลาย ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การจัดหาเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย

3. ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การอำนวยความสะดวกและส่งเสริมบุคลากรในการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยี รองลงมา คือ การอำนวยความสะดวกและส่งเสริมบุคลากรในการใช้แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล และการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้จนเกิดนวัตกรรมแก่ผู้เรียน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การกำกับ ติดตามการวิจัยด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง

4. การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรเป็นผู้นำในยุคดิจิทัล การบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพในองค์กรอย่างต่อเนื่อง และการสร้างและบำรุงรักษาระบบทางเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้แหล่งสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ

5. การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อ อยู่ในระดับดี โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การสนับสนุนการเข้าถึงเครื่องมือดิจิทัลและแหล่งข้อมูลได้อย่างเหมาะสมและเสมอภาค รองลงมา คือ เป็นแบบอย่างที่ดีในการเป็นพลเมืองดิจิทัล และการอำนวยความสะดวกในการพัฒนาความเข้าใจทางวัฒนธรรมและความเกี่ยวโยงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสาร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การแบ่งปันข้อมูลดิจิทัลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยี ตามการรับรู้ของครู	F - test						
	เพศ	วุฒิการศึกษา	วิทยฐานะ	ประสบการณ์ทำงาน	ขนาดของโรงเรียน	เพศของผู้บริหาร	วิทยฐานะของผู้บริหาร
1. การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์	.014	2.994	1.152	.490	10.496***	.626	3.842
2. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล	.216	4.365*	.696	.469	9.186***	.540	9.758**
3. ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ	.040	1.406	1.221	.836	9.090***	.481	11.708**
4. การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ	.000	3.544	.209	.380	10.224***	.92	6.185*
5. การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล	.061	3.880	.350	.430	8.025***	1.088	15.349***

* นัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ** นัยสำคัญทางสถิติที่ .01 *** นัยสำคัญทางสถิติที่ .001

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู ตามตัวแปร ดังนี้

3.1 ตัวแปรเพศ พบว่า ครูที่มีเพศต่างกันมีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

3.2 ตัวแปรวุฒิการศึกษาของครู พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนสูงกว่าครูที่มี วุฒิการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

3.3 ตัวแปรวิทยฐานะของครู พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกันมีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

3.4 ตัวแปรประสบการณ์ทำงาน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

3.5 ตัวแปรขนาดของโรงเรียน พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3.6 ตัวแปรเพศผู้บริหาร พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีเพศต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

3.7 ตัวแปรวิทยฐานะของผู้บริหาร พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิทยฐานะชำนาญการมีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนสูงกว่าครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน ที่ผู้บริหารมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โดยภาพรวม การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล และความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การปรับปรุงอย่างเป็นระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนการเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ไม่แตกต่างกัน

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนตามการรับรู้ของครูผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ พบว่า ผู้บริหารบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และ ไม่เห็นความสำคัญของการใช้เทคโนโลยี ผู้บริหารจึงควรพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีให้มีความชำนาญ สนับสนุน ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา และจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง มีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้บริหารมีความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ บริหารปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และมีการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลอยู่เสมอ สอดคล้องกับ มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง ได้ศึกษาและวิจัยเรื่องภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ ตามความคิดเห็นครูผู้สอน ในภาพรวมอยู่ในระดับดี (มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง, 2565)

ด้านที่มีระดับสูงสุด คือ การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเนื่องผู้บริหารมีการสร้างและบำรุงรักษาระบบทางเทคโนโลยี ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรเป็นผู้นำในยุคดิจิทัล และมีการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพในองค์กรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับกวินท์ บินสะอาด ได้ศึกษาและวิจัยเรื่ององค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4 พบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบอยู่ในระดับมาก (กวินท์ บินสะอาด, 2564)

ด้านที่มีระดับต่ำสุด คือ การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และเมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา รวมถึงการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและบุคลากร ในการใช้ทรัพยากรในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา ชวนะไพศาล ได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ พบว่า อยู่ในระดับมาก (เจษฎา ชวนะไพศาล, 2563)

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ตามตัวแปร เพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ทำงาน ขนาดของโรงเรียน เพศของผู้บริหาร และวิทยฐานะของผู้บริหาร ดังนี้

2.1 ตัวแปรเพศของครู พบว่า ครูที่มีเพศต่างกันมีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าครูในยุคปัจจุบันไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชายมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองด้านเทคโนโลยีเหมือนกัน จึงทำให้ครูเพศชายและเพศหญิงรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ภัทรนันต์ หีตหนู ได้ศึกษาวิจัยทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอป่าพะยอม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 พบว่า ครูที่มีเพศต่างกันมีการรับรู้ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน (ภัทรนันต์ หีตหนู, 2566)

2.2 ตัวแปรวุฒิการศึกษาของครู พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าครูในปัจจุบันไม่ว่าวุฒิการศึกษาระดับใดจำเป็นต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และรอบรู้ในศาสตร์หลายด้าน จึงทำให้ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน รับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง ได้ศึกษาและวิจัยเรื่องภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ พบว่า การเปรียบเทียบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ จำแนกตามวุฒิการศึกษาไม่แตกต่างกัน (มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง, 2565)

2.3 ตัวแปรวิทยฐานะของครู พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าครูในปัจจุบันไม่ว่าวิทยฐานะใด จำเป็นต้องพัฒนาตนเอง และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอย่างหลากหลายอยู่เสมอ จึงทำให้ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน รับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ลัคนา ใจดี ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารตามตัวแปรวิทยาฐานะไม่แตกต่างกัน (ลัคนา ใจดี, 2562)

2.4 ตัวแปรประสบการณ์การทำงานของครู พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าครูไม่ว่าจะมีประสบการณ์สอนมากน้อยแค่ไหน ยังต้องพัฒนาตนเอง รับรู้และปรับตัวให้ทันต่อความรวดเร็วที่เปลี่ยนแปลงให้ได้ จึงทำให้ครูที่มีประสบการณ์การทำงานในสถานศึกษาปัจจุบันต่างกัน รับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ลัคนา ใจดี ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารตามประสบการณ์ในการทำงานไม่แตกต่างกัน (ลัคนา ใจดี, 2562)

2.5 ตัวแปรขนาดของโรงเรียน พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนสูงกว่าครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนขนาดกลางมีจำนวนครูปฏิบัติหน้าที่น้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ จึงต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหลากหลาย รวมถึงงบประมาณรายหัวนักเรียนที่ได้รับก็น้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ ส่งผลให้โรงเรียนขนาดกลางอาจมีงบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุนสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีสำหรับการบริหารจัดการและสำหรับการจัดการเรียนการสอน หรือมีแต่ไม่เพียงพอและขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับชัยนาม บุญนิตย์ ได้ศึกษาและวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 พบว่า การเปรียบเทียบภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำแนกตามขนาดโรงเรียน ตามการรับรู้ของครูและผู้บริหาร มีความแตกต่างกัน (ชัยนาม บุญนิตย์, 2563)

2.6 ตัวแปรเพศของผู้บริหาร พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีเพศต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีใกล้เคียงกัน และดำเนินงานตามนโยบายและแนวทางในการดำเนินงานและการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัคนา ใจดี ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามเพศของผู้บริหาร พบว่า ไม่แตกต่างกัน (ลัคนา ใจดี, 2562)

2.7 ตัวแปรวิทยฐานะของผู้บริหาร พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีวิทยฐานะของผู้บริหารต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิทยฐานะชำนาญการ มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนสูงกว่าครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีประสบการณ์ ทักษะ และความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การวางนโยบาย การกำหนดวิสัยทัศน์ แนวทางในการนำเทคโนโลยีเข้ามาบริหารจัดการและสนับสนุน ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีต่างกัน ส่งผลให้ระบบบริหารมีประสิทธิภาพต่างกัน ซึ่งได้สอดคล้องกับ ภัทรนันต์ หีตหนู ได้ศึกษาและวิจัยทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียน ในอำเภอป่าพะยอม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ผู้บริหารวิทยฐานะต่างกัน มีการรับรู้ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 แตกต่างกัน (ภัทรนันต์ หีตหนู, 2566)

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง พบว่า ผู้บริหารบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจ และไม่ชำนาญในการใช้เทคโนโลยี ไม่เห็นความสำคัญ และขาดการสนับสนุนอุปกรณ์เทคโนโลยีที่เหมาะสมและเพียงพอแก่ครู ขาดการระดมทุนในจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยี ผู้บริหารควรพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีให้มีความชำนาญ ตระหนัก เห็นความสำคัญ สนับสนุนอุปกรณ์เทคโนโลยีที่เหมาะสม ระดมทุนในจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีอย่างเพียงพอ และควรส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาครูให้มีทักษะและเห็นความสำคัญในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับชัญญาภัค ใยดี ได้ทำการศึกษาเรื่องศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ได้เสนอแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่าผู้บริหารต้องศึกษากำหนดเป้าหมายในการพัฒนาและส่งเสริมการระดมทุน เป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี ส่งเสริมให้ครูเข้าใจและเห็นความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร มีแนวปฏิบัติการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้เรียนอย่างชัดเจนและมีการจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และมีเครื่องมือดิจิทัลที่เพียงพอต่อการใช้งานของนักเรียน (ชัญญาภัค ใยดี, 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียน ตามการรับรู้ของครู โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีทุกด้าน ครูที่มีเพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงาน และปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีเพศต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนไม่แตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดของโรงเรียน และผู้บริหารที่วิทยฐานะต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) การเป็นผู้นำด้านวิสัยทัศน์ ผู้บริหารควรสนับสนุนและส่งเสริมด้านการระดมทุนเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้มีงบประมาณเพียงพอในการสนับสนุนการอุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยี รวมถึงควรเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีไปสู่เป้าหมาย นโยบาย และแผนงานต่าง ๆ ของโรงเรียน 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผู้บริหารควรจัดสรรเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ควรส่งเสริม พัฒนาครูให้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ ผู้บริหารควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการวิจัย และติดตามการวิจัยโดยใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายและต่อเนื่อง 4) การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารควรสนับสนุนการจัดการข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ รวมถึงสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ 5) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ผู้บริหารควรสนับสนุนการดำเนินงานผ่านเทคโนโลยีและแบ่งปันข้อมูลดิจิทัลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง 2) ควรศึกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง

เอกสารอ้างอิง

กวินท์ บินสะอาด. (2564). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

เจษฎา ชวนะไพศาล. (2563). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี. ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชัญญาภัค ใยดี. (2561). การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 8(1), 150-164.

ชัยนาม บุญนิตย์. (2563). ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

นิคม นาคอ้าย. (2557). องค์ประกอบคุณลักษณะผู้นาเชิงอิเล็กทรอนิกส์และปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลภาวะผู้นำเชิงอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภัทรนันต์ หีตหนู. (2566). ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียน ในอำเภอป่าพะยอม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้.

มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง. (2565). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่. ใน สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ลัคนา ใจดี. (2562). ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้.

Gwaltney, R. A. (2014). A Model Management Information System for an Institution of Higher Education. In Dissertation Abstract International, 43(5), 1367-1379.

Krejcie, R. V. & D. W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 290-297

บทความวิจัย : Research article

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าร้านป้าระเบียบ อำเภอโกสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร*

PRODUCTION COST ANALYSIS AND RETURNS ON AUNT RABE'S BASKET-NECK SHIRT, KOSAMPHI DISTRICT, KAMPHAENG PHET PROVINCE

เอกวินิต พรหมรักษา*, พิมพ์ผกา วงศ์กองแก้ว, เบญญาภา วงศ์กองแก้ว
Eakwiniti Promraksa*, Pimpaka Wongkongkaew, Benyapha Wongkongkaew
หลักสูตรบัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร ประเทศไทย
Bachelor of Accountancy Program, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet, Thailand
*Corresponding author E-mail: promraksa.100@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าร้านป้าระเบียบ 2) เพื่อกำหนดราคาขายและวางแผนกำไรที่เหมาะสมจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าร้านป้าระเบียบ 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ จากการผลิตและจำหน่ายเสื้อคอกระเช้าของป้าระเบียบ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้ประกอบการ 1 คนและผู้ผลิต 5 คน จากร้านเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Deep interview) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ราคาขายเดิมอยู่ที่ตัวละ 120 บาท มีกำไร 59.17 บาท มีต้นทุนการผลิต ประกอบด้วยวัตถุดิบทางตรง 45 บาท ค่าแรงงานทางตรง 5 บาท และค่าใช้จ่ายในการผลิต 10.83 บาท ส่วนผลตอบแทน พบว่ามีกำไร 59.17 บาท/ตัว มีรายได้ 5,760 บาท กำไร 2,840.16 บาทต่อเดือน ทั้งนี้ ทางร้านยังคงมีค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ได้แก่ ค่าขนส่งและค่าน้ำมันรถประมาณ 1,000 บาท หรือประมาณ 20.83 บาท/ตัว มีผลทำให้กำไรเหลือ 38.34 บาท คิดเป็นกำไรร้อยละ 63.03 ของต้นทุนรวม ซึ่งกำไรจากการขายนี้ไม่เป็นไปตามที่ต้องการ ผู้วิจัยเสนอแนวทางการกำหนดราคาขายที่เหมาะสม โดยทางร้านต้องการกำไรจากการขายร้อยละ 75 ของต้นทุนรวม ดังนั้นควรปรับราคาขายเสื้อขึ้นใหม่เป็นตัวละ 140 บาท จะทำให้มีกำไรเท่ากับ 60 บาทต่อตัว ซึ่งขายได้ทั้งหมด 48 ตัว จะมีรายได้เท่ากับ 6,720 บาท กำไร 2,920 บาท ซึ่งเป็นกำไรที่ต้องการ ทั้งนี้ ยังพบปัญหาเกี่ยวกับราคาวัตถุดิบที่สูงขึ้น จำนวนแรงงานที่และอุปกรณ์การผลิตไม่เพียงพอเมื่อต้องการเพิ่มการผลิต รวมถึงการเพิ่มทักษะในการทำให้สีเสื้อหรือเนื้อผ้าคงความงาม

คำสำคัญ: ผลตอบแทน, เสื้อคอกระเช้า, ผู้บริโภค

Abstract

This research is a qualitative study aimed at 1) Analyzing the costs and returns from producing collarless shirts at Aunt Rabieb's shop, 2) Determining the selling price and planning appropriate profits from producing collarless shirts at Aunt Rabieb's shop, and 3) Studying the problems, obstacles, and suggestions from the production and sale of collarless shirts at Aunt

* Received December 20, 2024; Revised January 10, 2025; Accepted January 17, 2025

Rabieb's shop. A purposive sample of 6 people was selected, including 1 entrepreneur and 5 producers from Aunt Rabieb's collarless shirt shop. The research tool used was in-depth interviews. Descriptive data analysis was conducted. The research findings revealed that the original selling price was 120 baht per shirt, with a profit of 59.17 baht. The production costs included direct materials at 45 baht, direct labor at 5 baht, and production expenses at 10.83 baht. The returns showed a profit of 59.17 baht per shirt, with an income of 5,760 baht and a profit of 2,840.16 baht per month. However, the shop still had operational expenses, including transportation and fuel costs of about 1,000 baht or approximately 20.83 baht per shirt, resulting in a remaining profit of 38.34 baht, which is 63.03% of the total cost. This profit from sales did not meet expectations. The researcher proposed a new selling price of 140 baht per shirt to achieve a profit of 60 baht per shirt, selling a total of 48 shirts, resulting in an income of 6,720 baht and a profit of 2,920 baht, which is the desired profit. Additionally, there were issues related to the rising prices of raw materials, insufficient labor and production equipment when increasing production, and the need to enhance skills to maintain the beauty of the shirt colors and fabrics.
Keywords: Returns, Boat Neck Shirt, Consumer

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีการกำหนดทิศทางประเทศไทยพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ มีความมั่นคง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว สร้างความสมดุลให้เกิดการกระจายโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมให้มีรายได้ สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน การสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด เนื่องจากธุรกิจจำนวนมากที่ประสบปัญหาในการประกอบธุรกิจ ทั้งในเรื่องการขาดความรู้ในด้านการการวิเคราะห์ต้นทุน และการกำหนดราคาขาย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ต้นทุนเป็นตัวเลขที่จะแสดงถึงราคาของผลิตภัณฑ์ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องคำนวณให้ถูกต้องมากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น การควบคุมต้นทุน การกำหนดราคาขาย เป็นต้น ดังนั้น กิจการควรหันมาให้ความสำคัญในการบริหาร การผลิตด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในร้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิเคราะห์ต้นทุน ผลตอบแทนที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องจะทำให้สมาชิกได้รับข้อมูลที่ดียิ่งขึ้นรวมทั้งยังสามารถพัฒนาและปรับปรุงขั้นตอนการผลิตต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องทำให้สามารถลดต้นทุนและเพิ่มกำไรของร้านต่อไป (ธัญปวีณ์ รัตน์พงศ์พร, 2562)

ในปัจจุบันเสื้อคอกระเช้า ซึ่งเป็นสินค้าที่ค่อนข้างได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค สามารถใส่ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ช่วงที่มีความต้องการในท้องตลาดสูงกว่าปกติคือช่วง เทศกาลสงกรานต์ เหตุผลเนื่องจากสามารถนำไปฝากผู้สูงอายุในครอบครัวเป็นของขวัญ ปัจจุบันการผลิตและจำหน่ายเสื้อคอกระเช้าเป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริมของชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนหลายแห่ง สามารถสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวหรือผู้ประกอบกิจการในชุมชน อย่างไรก็ตามผู้ผลิตมักประสบปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือการที่ขายดีไม่มีกำไรมากเท่าที่ควรจะเป็นหรือผู้ประกอบการไม่รู้ต้นทุนที่แท้จริงของสินค้า (กฤติยา ยงวณิชย์, 2563)

นางระเบียบ บุญแมะ ผู้ริเริ่มทำเสื้อชั้นใน และเสื้อคอกระเช้า “ป้าระเบียบ” เล่าถึงที่มาธุรกิจ ผลิตเสื้อชั้นในทำด้วยผ้าแบบโบราณลองนำออกขาย นางระเบียบ บอกว่า เหตุที่ทำให้เสื้อชั้นใน และเสื้อคอกระเช้าของเธอเป็นที่นิยมของลูกค้า เพราะคู่แข่งมีน้อย และทางร้านพยายามคิดแบบออกมาใหม่ ๆ ไม่เหมือนใคร เน้นใช้ผ้าลูกไม้ที่มีสีสันสดใส โดยรับผ้ามาจากกรุงเทพฯ ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มที่คนทั่วไปมองข้ามไป ร้านทั่วไปใน

ตลาดเน้นทำเสื้อวัยรุ่น ในขณะที่เสื้อสำหรับผู้ใหญ่ไม่มีใครทำ ทั้งที่จริง คนเหล่านี้ มีกำลังซื้อสูงมาก แต่อย่างไรก็ตาม การผลิตเสื้อคอกระเช้าร้านป้าระเบียบ ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ เช่น ต้นทุนการผลิตสูง ขาดความรู้ในเรื่องต้นทุน ทำให้วางแผนหรือตัดสินใจผิดพลาด โดยเฉพาะในด้านต้นทุนการผลิตเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่ง

จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจปัญหาเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า ร้านป้าระเบียบเป็นผู้ประกอบการชุมชนที่ผลิตและจำหน่ายเสื้อคอกระเช้า ที่ยังไม่เคยทำการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตมาก่อน และอยากทราบว่าต้นทุนการผลิตเสื้อคอกระเช้ามีจำนวนเท่าไร รวมถึงอยากทราบว่าราคารายที่ขายอยู่ในขณะนี้มีกำไรตรงตามความต้องการหรือไม่ และควรกำหนดราคาขายเท่าไรจึงจะเหมาะสม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจทำการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าของร้านบ้านระเบียบ เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับร้านป้าระเบียบได้ทราบถึงต้นทุนการผลิตที่แท้จริงว่ามีความสัมพันธ์กับผลตอบแทนที่ได้รับหรือไม่อย่างไรซึ่งจะเป็นแนวทางในการกำหนดราคาขายที่เหมาะสมและการวางแผนกำไรได้อย่าวถูกต้อง ละเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับประชาชนและผู้ที่สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ
2. เพื่อกำหนดราคาขายและวางแผนกำไรที่เหมาะสมจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ จากการผลิตและจำหน่ายเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือวิจัยโดยการทบทวนเอกสารจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การจดบันทึก ข้อมูล และการสังเกต (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2563)

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ผู้ประกอบการและผลิตเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้ประกอบการ จำนวน 1 คน และเป็นผู้ผลิตจำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interviews) ที่ได้ออกแบบขึ้นมาเพื่อรองรับวัตถุประสงค์ของการศึกษา แบ่งเป็น 4 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปด้านผู้และผู้ผลิตเสื้อคอกระเช้า ได้แก่ ระยะเวลาในการประกอบอาชีพการผลิตเสื้อคอกระเช้า แหล่งเงินลงทุน การจำหน่าย ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านต้นทุนการผลิตเสื้อคอกระเช้า ได้แก่ ค่าแรงงานทางตรง ค่าใช้จ่ายในการผลิตและวัตถุดิบทางตรง ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านผลตอบแทนจากเสื้อคอกระเช้า ได้แก่ รายได้จากการขาย และกำไร(ขาดทุน) ตอนที่ 4 ข้อมูลด้านปัญหา อุปสรรค จากการผลิตและจำหน่าย

4. การเก็บรวมรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ผลิตเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต สังเกตการณ์การและพูดคุย เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการ คำนวณต้นทุนการผลิต ได้รวบรวมข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูลและนำเสนอในรูปแบบบรรยายและสรุปผลการวิจัย ส่วนการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตและหาแนวทางในการกำหนดราคาขาย วางแผนกำไรของเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการคำนวณทางบัญชี การบรรยาย และสรุปผลการวิจัย โดยใช้สูตรทางการบัญชีในการวิเคราะห์ (นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจั่นเพชร, 2564) ได้แก่

สูตรการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต (เบญจมาศ อภิสิทธิ์ภิญโญ, 2562) ได้แก่ วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต

ต้นทุนการผลิต = วัตถุดิบทางตรง + ค่าแรงงานทางตรง + ค่าใช้จ่ายการผลิต

สูตรการกำหนดราคาขาย (พรรณนิภา รอดวรรณะ, 2560) ต้นทุนบวกกำไรที่ต้องการ

ราคาขาย = ต้นทุนรวม + (อัตราการบวกเพิ่ม x ต้นทุนรวม)

สูตรการวิเคราะห์ผลตอบแทน (ศศิวิมล มีอำพล, 2560) รายได้การขาย และกำไรขาดทุน

รายได้จากการขาย = ปริมาณ x ราคาขาย

กำไร (ขาดทุน) จากการขาย = รายได้จากการขาย - ต้นทุนขาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลมีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากผลิตเสื้อคอกระเช้าจากร้านป้าระเบียบจังหวัดกำแพงเพชร จากการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตใช้วิธีการกะประมาณ และไม่ได้วิเคราะห์ต้นทุนโดยแบ่งเป็นต้นทุนวัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต ส่วนการกำหนดราคาขายโดยการกะประมาณ และทำการตรวจสอบราคาขายในตลาดว่าขายเท่าไหร่แล้วจึงนำข้อมูลมากำหนดราคาขาย ส่วนการจัดทำบัญชีนั้นไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น มีการจดบันทึกการซื้อวัตถุดิบเข้ามาแต่ละครั้ง แต่ว่าไม่มีการเก็บเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีเป็นบิลเงินสดและใบเสร็จรับเงินอื่น ๆ ไม่ได้จัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงานเป็นต้น จากการวิเคราะห์ พบว่า การผลิตเสื้อคอกระเช้า 1 คนต่อ 4 โหล จะได้เสื้อคอกระเช้า จำนวน 48 ตัว โดยการผลิตเสื้อกระเช้า มีต้นทุนการผลิตต่อตัว เท่ากับ 60.83 บาท และต้นทุนการผลิตรวมเท่ากับ 2,919.84 บาท ดังตารางที่ 1 แสดงต้นทุนการผลิตเสื้อคอกระเช้า

ตารางที่ 1 แสดงต้นทุนการผลิตเสื้อคอกระเช้า

รายการ	ต้นทุนการผลิต (บาท)	จำนวนที่ผลิต (ตัว)	ต้นทุนการผลิตรวม (บาท)
วัตถุดิบทางตรง	45	48	2,160
ค่าแรงงานทางตรง	5	48	240
ค่าใช้จ่ายการผลิต	10.83	48	519.84
รวม	**60.83**	**48**	**2,919.84**

ส่วนการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการจำหน่าย พบว่า ปัจจุบันป้าระเบียบขายเสื้อคอกระเช้าในราคาเท่ากับ 120 บาทต่อตัว มีกำไรจากการขาย 59.17 บาทต่อตัว หากจำหน่ายได้ทั้งหมด 48 ตัว จะมีรายได้จากการขายเท่ากับ 5,760 บาท (48 ตัว x 120 บาท) กำไรจากการขายเท่ากับ 2,840.16 บาท (5,760 บาท - 2,919.84 บาท) ทั้งนี้ร้านเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบยังคงมีค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ได้แก่ ค่าขนส่งและค่าน้ำมันรถประมาณ 1,000 บาทต่อครั้ง หรือประมาณ 20.83 บาทต่อตัว (1,000 บาท/48 ตัว) มีผลทำให้กำไรจากการขายลดลงจาก 59.17 บาทต่อตัว

เป็น 38.34 บาทต่อตัว คิดเป็นกำไรจากการขายร้อยละ 63.03 ของต้นทุนรวมต่อตัว ซึ่งกำไรจากการขายนี้ลดลง ทำให้ไม่เป็นไปตามที่ผู้ผลิตเสื้อคอกระเช้าต้องการ

วัตถุประสงค์ 2 เพื่อกำหนดราคาขายและวางแผนกำไรที่เหมาะสมจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ จังหวัดกำแพงเพชร

จากการคำนวณต้นทุนการผลิตรวมเท่ากับ 59.17 บาทต่อตัว และมีค่าใช้จ่ายดำเนินงานเท่ากับ 20.83 บาทต่อตัว ทำให้ต้นทุนรวมเท่ากับ 80 บาทต่อตัว หรือต้นทุนรวมเท่ากับ 3,840 บาท (48 ตัว x 80 บาท) โดยป้าระเบียบต้องการกำไรจากการขายร้อยละ 75 ของต้นทุนรวม ดังนั้นควรขายเสื้อคอกระเช้าตัวละ 140 บาท จะทำให้มีกำไรเท่ากับ 60 บาทต่อตัว (140 บาท - 80 บาท) คิดเป็นกำไรจากการขายร้อยละ 75 ของต้นทุนรวมต่อตัว ป้าระเบียบขายได้ทั้งหมด 48 ตัว จะมีรายได้จากการขายเท่ากับ 6,720 บาท (48 ตัว x 140 บาท) กำไรจากการขายเท่ากับ 2,920 บาท (6,720 บาท - 3,840 บาท) ซึ่งเป็นกำไรจากการขายที่ต้องการ หากคำนวณตามสูตร จะได้ดังนี้

ราคาขาย = ต้นทุนรวม + (อัตราการบวกเพิ่ม x ต้นทุนรวม)
= 80 + (75% x 80)
= 140 บาทต่อตัว

หากผู้ประกอบการต้องการกำไรจากการขายไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ต้องกำหนดราคาขายเท่ากับ 140 บาทต่อตัว จะทำให้มีรายได้จากการขายเท่ากับ 6,720 บาท และมีกำไรจาการขายเท่ากับ 2,920 บาท

รายได้จากการขาย = ปริมาณ x ราคาขาย
= 48 x 140
= 6,720 บาท

กำไรจากการขาย = รายได้จากการขาย - ต้นทุนขาย
= 6,720 - 3,840
= 2,920 บาท

วัตถุประสงค์ 3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะจากการผลิตและจำหน่ายเสื้อคอกระเช้าจากร้านเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ

1. ด้านวัตถุดิบ วัตถุดิบสั่งซื้อจากโรงงานในจังหวัดกรุงเทพฯ ราคาวัตถุดิบมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีผลทำให้ผู้ผลิตมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จึงอาจต้องคำนวณต้นทุนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ เพื่อประเมินต้นทุนได้เป็นปัจจุบันและสามารถวางแผนกำไรได้อย่างถูกต้อง

2. ด้านแรงงาน ในปัจจุบันยังคงมีแรงงานที่เพียงพอ แต่อนาคตหากต้องการเพิ่มยอดขายหรือปริมาณการผลิต ซึ่งมีผลทำให้แรงงานไม่เพียงพอและทักษะการออกแบบลวดลายใหม่ ๆ จึงควรวางแผนการเพิ่มแรงงานอีกทั้งต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้มีความชำนาญในการผลิตเสื้อคอกระเช้า

3. ด้านการเงินการบัญชีการจัดทำบัญชีไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น ไม่มีการจดบันทึกการซื้อวัตถุดิบเข้ามาในแต่ละครั้ง ไม่มีการเก็บเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีเช่นบิลเงินสดและใบเสร็จรับเงินอย่างเป็นระบบ จัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงานอย่างไม่ถูกต้อง เป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตจะใช้วิธีประมาณ ไม่มีการจำแนกวัตถุดิบทางตรงค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต ส่วนการกำหนดราคาขายใช้วิธี โดยการ ประมาณโดยทำการเทียบราคากับคู่แข่งรายอื่นว่าขายในราคาเท่าไหร่ แล้วจึงมากำหนดราคาขาย ดังนั้นป้าระเบียบควรมีการจดบันทึกรายการซื้อขาย การจัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงาน การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต และการกำหนดราคาขาย ให้ถูกต้องตามหลักการทางบัญชี

4. ด้านการผลิต เสื้อคอกระเช้าควรเพิ่มลวดลายให้ทันสมัยและเหมาะกับทุกวัยเพื่อเพิ่มยอดขาย

5. ด้านอุปกรณ์ในการผลิต ในปัจจุบันอุปกรณ์ เครื่องจักรในการผลิตยังเพียงพอ หากในอนาคตต้องการเพิ่มยอดขาย/ปริมาณการผลิต จะทำให้เครื่องจักรใช้ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเครื่องจักรเย็บผ้า จึงควรต้องจัดหาอุปกรณ์ เครื่องจักรในการผลิตก่อนเพิ่มปริมาณการผลิต

อภิปรายผล

จากการศึกษาต้นทุนการผลิตเสื้อคอกระเช้าจากร้านเสื้อคอกระเช้าป้าระเบียบ จังหวัดกำแพงเพชร มีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1. วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตใช้วิธีการกะประมาณ และไม่ได้วิเคราะห์ต้นทุนโดยแบ่งเป็นต้นทุนวัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต ส่วนด้านการกำหนดราคาขายใช้วิธีโดยการประมาณ โดยทำการตรวจสอบราคาขายเสื้อคอกระเช้าในตลาดว่าขายเท่าไหร่แล้วจึงนำข้อมูลมากำหนดราคาขาย ส่วนการจัดทำบัญชีนั้นไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น มีการจดบันทึกการซื้อวัตถุดิบเข้ามาแต่ละครั้ง แต่ว่าไม่มีการเก็บเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีเป็นบิลเงินสดและใบเสร็จรับเงินอื่น ๆ ไม่ได้จัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงาน เป็นต้น จากการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต พบว่า การผลิตเสื้อคอกระเช้า 1 คนจะได้เสื้อคอกระเช้า จำนวน 48 ตัว มีต้นทุนการผลิตต่อตัว เท่ากับ 60.83 บาท และต้นทุนการผลิต 2,919.84 บาท ซึ่งสอดคล้องกับ สุทามาศ ไชยคำ และคณะ ที่ทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวเม่า ผลการศึกษาพบว่า การไม่วิเคระห์ต้นทุนให้ถูกวิธีส่งผลต่อการกำหนดราคาขายได้ไม่สมเหตุผล (สุทามาศ ไชยคำ และคณะ, 2563)

2. กำหนดราคาขายและวางแผนกำไรที่เหมาะสมจากการผลิตเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ คำนวณตามสูตร จะได้ดังนี้ ราคาขาย = ต้นทุนรวม + (อัตราการบวกเพิ่ม × ต้นทุนรวม) โดยทางร้านต้องการกำไรจากการขายร้อยละ 75 ของต้นทุนรวม ซึ่งจากการคำนวณต้นทุนการผลิตรวมเท่ากับ 59.17 บาทต่อตัว และมีค่าใช้จ่ายดำเนินงานเท่ากับ 20.83 บาทต่อตัว ทำให้ต้นทุนรวมเท่ากับ 80 บาทต่อตัว หรือต้นทุนรวมเท่ากับ 3,840 บาท ดังนั้นควรขายเสื้อคอกระเช้าตัวละ 140 บาท จะทำให้มีกำไรเท่ากับ 60 บาทต่อตัว คิดเป็นกำไรจากการขายร้อยละ 75 ของต้นทุนรวมต่อตัว ทางร้านขายได้ทั้งหมด 48 ตัว จะมีรายได้จากการขายเท่ากับ 6,720 บาท กำไรจากการขายเท่ากับ 2,920 บาท เป็นกำไรจากการขายที่ทางร้านต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับ ธานินทร์ ไชยเยชน์ ที่ทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์และผลตอบแทนผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกกลุ่มทอผ้าไหม ผลการศึกษาพบว่า ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากผ้าไหม ประกอบด้วย วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง ค่าใช้จ่ายในการผลิต และค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร โดยเกือบ 2 ใน 4 เป็นต้นทุนวัตถุดิบทางตรง เมื่อพิจารณาผลตอบแทนที่ได้ภายใต้สมมติฐานทั้งสอง พบว่า รายได้จากการขายเข้าเม่าสูงกว่าต้นทุนการผลิตรวมซึ่งไม่เป็นไปตามที่ผู้ประกอบการคาดหวัง (ธานินทร์ ไชยเยชน์, 2560)

3. สภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ จากการผลิตและจำหน่ายเสื้อคอกระเช้าของร้านป้าระเบียบ ด้านวัตถุดิบได้ทำการสั่งซื้อจากโรงงานในจังหวัดกรุงเทพฯ ราคาวัตถุดิบมีเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ผลิตมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จึงอาจต้องคำนวณต้นทุนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ เพื่อประเมินต้นทุนได้เป็นปัจจุบันและสามารถวางแผนกำไรได้อย่างถูกต้อง ด้านแรงงานในปัจจุบันยังคงมีเพียงพอ แต่อนาคตหากต้องการเพิ่มยอดขายหรือปริมาณการผลิต อาจมีผลทำให้แรงงานไม่เพียงพอ จึงควรวางแผนการเพิ่มแรงงานอีกทั้งต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้มีความชำนาญในการผลิตเสื้อคอกระเช้า ด้านการเงินการบัญชีการจัดทำบัญชีไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น ไม่มีการจดบันทึกการซื้อวัตถุดิบเข้ามาในแต่ละครั้ง ไม่มีการเก็บเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีเช่นบิลเงินสดและใบเสร็จรับเงินอย่างเป็นระบบ จัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงานอย่างไม่ถูกต้อง เป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตจะใช้วิธีประมาณ ไม่มีการจำแนกวัตถุดิบทางตรงค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิต ส่วน

การกำหนดราคาขายใช้วิธีโดยการ ประมาณโดยทำการเทียบราคากับคู่แข่งรายอื่นว่าขายในราคาเท่าไหร่ แล้วจึงมากำหนดราคาขาย ดังนั้น ควรมีการจดบันทึกรายการซื้อขาย การจัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงาน การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต และการกำหนดราคาขาย ให้ถูกต้องตามหลักการทางบัญชี ด้านการผลิต เสื้อคอกระเช้าควรเพิ่มลวดลายให้ทันสมัยและเหมาะกับทุกวัยเพื่อเพิ่มยอดขาย ด้านอุปกรณ์ในการผลิต ในปัจจุบันอุปกรณ์เครื่องจักรในการผลิตยังเพียงพอ หากในอนาคตต้องการเพิ่มยอดขาย/ปริมาณการผลิต จะทำให้เครื่องจักรใช้ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเครื่องจักรเย็บผ้า จึงควรต้องจัดหาอุปกรณ์ เครื่องจักรในการผลิตก่อนเพิ่มปริมาณการผลิต ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณวิไล โกษะโยธิน ที่ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากผ้ามัดหมี่ไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี: กรณีศึกษากลุ่มสตรีอาสาบ้านพวน พบว่า ไม่มีการจดบันทึกบัญชี การกำหนดราคาขายตามคู่แข่งทางการค้า (วรรณวิไล โกษะโยธิน, 2566) และสอดคล้องกับเพ็ญนภา หวังที่ชอบ ที่ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนและระบบบัญชีต้นทุนผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มจักสานหวาย บ้านวัดนาค ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ประกอบการใช้ระบบมือในการทำบัญชีแบบไม่ถูกวิธี ไม่มีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน ตั้งราคาขายโดยให้ต่ำกว่าท้องตลาด (เพ็ญนภา หวังที่ชอบ, 2561)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลิตภัณฑ์เสื้อคอกระเช้าจากร้านป้าระเบียบ ควรมีการจดบันทึกรายการซื้อขาย การจัดทำงบการเงินเพื่อแสดงผลการดำเนินงาน การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต และการกำหนดราคาขาย ให้ถูกต้องตามหลักการทางบัญชีด้วยการพัฒนานักบัญชีให้มีความรู้ความสามารถที่เพียงพอโดยเริ่มจากด้านการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตให้มีการวิเคราะห์ต้นทุนโดยจำแนกเป็นต้นทุนวัตถุดิบทางตรง ค่าแรงงานทางตรง และค่าใช้จ่ายการผลิตรวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เพื่อการคำนวณต้นทุนของผลิตภัณฑ์เสื้อคอกระเช้า ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ในการบริหารต้นทุนและการกำหนดราคาขาย อีกทั้งปัจจุบันทางร้านมีต้นทุนวัตถุดิบที่แนวโน้มสูงขึ้นส่งผลให้กำไรสุทธิลดลง ผู้ประกอบการควรพิจารณาการคำนวณต้นทุนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะได้ประเมินต้นทุนให้เป็นปัจจุบันจะทำให้กำหนดราคาขายและวางแผนกำไรได้อย่างถูกต้อง ควรเพิ่มทักษะการออกแบบลวดลายใหม่ ๆ วางแผนการเพิ่มแรงงานรวมถึงพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้มีความชำนาญ เพื่อรองรับการขยายฐานลูกค้าในอนาคต หรือจากผลงานวิจัย ป้าระเบียบควรปรับเพิ่มราคาขายเสื้อคอกระเช้าต่อตัว และออกแบบลวดลายให้ทันสมัย เพื่อให้มีรายได้จากการขายมากขึ้น จะทำให้ผู้ประกอบการได้กำไรจากการขายตามต้องการ งานวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการลดต้นทุนการผลิต การคำนวณต้นทุนการผลิตและการกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์อื่น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤติยา ยงวณิชย์. (2563). การบัญชีบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธัญปวีณ์ รัตน์พงศ์พร. (2562). นโยบายและกลยุทธ์ราคา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธานินทร์ ไชยเยชน์. (2560). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองตาไก้ จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี, 9(19), 51-61.

นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจั่นเพชร. (2564). ทฤษฎีการบัญชี. กรุงเทพมหานคร: ที่พีเอ็น เพรส.

เบญจมาศ อภิสิทธิ์ภิญโญ. (2562). การบัญชีต้นทุน1. กรุงเทพมหานคร: แพนด้าเลิร์นนิ่งบุ๊ค.

พรรณนิภา รอดวรรณะ. (2560). การบัญชีต้นทุน : หลักและกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญนภา หวังที่ชอบ. (2561). การวิเคราะห์ต้นทุนและระบบบัญชีต้นทุนผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มจักสานหวาย บ้านวัดนาค ตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสาร วิทยาการจัดการปริทัศน์, 20(1), 74-81.

วรรณวิไล โกษะโยธิน. (2566). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากผ้ามัดหมี่ไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี: กรณีศึกษากลุ่มสตรีอาสาบ้านพวน. วารสาร วิทยาการจัดการปริทัศน์, 25(2), 143-155.

ศศิวิมล มีอำพล. (2560). การบัญชีเพื่อการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม จำกัด.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2563). การบัญชีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: บริษัท กรีนไลฟ์ พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566 - 2570). เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2567 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=13651

สุทามาศ ไชยคำ และคณะ. (2563). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวเม่า : กรณีศึกษา ผู้ประกอบการในเขตบ้านกลางใหญ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2567 จาก https://ms.udru.ac.th/ACresearch/assets/pdf/20200425102939.pdf

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 298-307

บทความวิจัย : Research article

การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี*

PUBLIC PARTICIPATION AND LOCAL DEVELOPMENT OF THE SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS AFFECTING THE LIFE QUALITY OF PEOPLE IN CHONBURI PROVINCE

สาวิตรี กระทุ่มทอง
Sawithree Krathumthong
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี ปทุมธานี ประเทศไทย
Faculty of Political Science, Pathumthani University, Pathum Thani, Thailand
*Corresponding author E-mail: sayaporn.may@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี 2) วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี เป็นวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีสิทธิเลือกตั้งและทะเบียนบ้านอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านชีวิตในชุมชน ด้านความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านชีวิตด้านการใช้สติปัญญา ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และด้านชีวิตการทำงาน ตามลำดับ 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การประเมินผล การตัดสินใจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่เมืองนวัตกรรมน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวสู่วัตกรรมวิถีใหม่ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรี

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, การพัฒนาท้องถิ่น, คุณภาพชีวิตของประชาชน

Abstract

The objectives of this research article were to 1) Examine the quality of life of people in Chonburi Province, 2) Analyze public participation and local development efforts by subdistrict

* Received January 4, 2025; Revised January 20, 2025; Accepted January 25, 2025

administrative organizations that impacted the quality of life in Chonburi Province, and 3) Propose guidelines for improving the quality of life of people in Chonburi Province. The research utilized mixed methods research approaches. The population included residents aged 18 and older who were eligible voters and had permanent residency within the jurisdiction of subdistrict administrative organizations in Chonburi. The quantitative sample consisted of 400 individuals, with a questionnaire used as the research tool. The qualitative sample consisted of 20 individuals, and an in-depth interview was employed as the research instrument. Data analysis involved statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The results showed that 1) The overall quality of life development for residents in Chonburi Province was at a high level, with mean scores from highest to lowest in the following areas: community life, economic security, family life, health, intellectual engagement, physical environment, and work life, 2) Public participation and local development by the subdistrict administrative organizations revealed that involvement in operations, evaluation, decision-making, and promoting quality of life towards an innovation-led urban society aligned with the Sufficiency Economy Philosophy and enhanced culture and tourism initiatives significantly impacted the quality of life of Chonburi residents, with a significance level of .05, and 3) The study recommended concrete actions to enhance the quality of life of residents as a critical force in local development, alongside promoting tourism in Chonburi Province.

Keywords: Public Participation, Local Development, Life Quality of People

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เช่น จังหวัดชลบุรี ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และนำไปสู่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคมที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาในชุมชน กระบวนการนี้ควรครอบคลุมการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งเริ่มจากการพูดคุยและระบุปัญหา จัดลำดับความสำคัญ และร่วมกันหาวิธีแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยต้องให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ (โกวิทย์ พวงงาม, 2552) และการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงกระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถแสดงความเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล และตัดสินใจในแนวทางที่เหมาะสมร่วมกัน โดยทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมตั้งแต่การริเริ่มจนถึงการติดตามและประเมินผล อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและการปรับปรุงโครงการร่วมกันเพื่อประโยชน์ต่อทุกฝ่าย องค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้ประกอบด้วย 1) ความต่อเนื่องและการเรียนรู้ร่วมกันของภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทางทั้งทางการและไม่เป็นทางการ และ 2) เป้าหมายที่ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง แต่เพื่อให้ประชาชนมีบทบาทกว้างขวางในการตัดสินใจที่ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับ

การพัฒนาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ควรมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความยั่งยืนและแก้ปัญหาได้ตรงจุด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีจึงจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเพื่อพัฒนานโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการจริง อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ยังมีข้อจำกัด ทำให้การพัฒนาไม่ได้ผลตาม

เป้าหมาย อีกทั้งยังเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การทิ้งขยะสารพิษที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน คุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นสามารถวัดได้จากความพึงพอใจต่อความเป็นอยู่ ความสุข สุขภาพทั้งกายและใจ รวมถึงการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีและความรู้สึกถึงการได้รับการช่วยเหลือจากสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) หรือการกินดีอยู่ดี ความเป็นอยู่ที่ดีนั้นหมายถึงการมีสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและสอดคล้องกับความต้องการ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนอง บุคคลจะรู้สึกพึงพอใจและมีความสุข รวมถึงไม่สร้างภาระหรือก่อปัญหาต่อสังคม (Padilla, G. V. & Grant, M. M., 1985) การมีชีวิตที่ดีซึ่งมนุษย์ปรารถนา รวมถึงสุขภาพที่ดีและการอยู่ในสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ (Goodinson, S. M. & Singleton, J., 1989)

ความสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น ความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาอย่างรวดเร็วและการมีส่วนร่วมของประชาชนมักเกิดขึ้น จากการที่นโยบายและโครงการต่าง ๆ ไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการสื่อสารระหว่างภาครัฐและประชาชนที่ไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความไม่พอใจและความขัดแย้งในสังคม โดยการจะพัฒนาท้องถิ่นให้ปรับเปลี่ยน หรือมีแนวโน้มไปสู่ทิศทางที่ดีนั้นย่อมแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรัฐบาล การมีเศรษฐกิจมั่งคั่ง และการได้รับประโยชน์สาธารณะที่ดี ซึ่งการพัฒนาชุมชนนี้เองส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการสร้างชีวิตสาธารณะ ก็คือ การหาแนวทางที่สามารถกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของสังคม การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การร่วมกันปรึกษาหารือ การแก้ไขปัญหาร่วมกัน เหล่านี้จะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์เชิงสาธารณะในที่สุด (Mathews, D., 2000) กล่าวถึง การพัฒนาท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ โดยมุ่งหมายที่จะปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นให้เกิดความเจริญขึ้นยิ่งอย่างผสมผสานกับแนวทางการดำรงชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติอย่างเต็มที่ (United Nations, 1955)

จากสภาพปัญหาที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี และหนึ่งในสาเหตุหลักของปะญหานี้ คือ การที่การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ถูกนำมาใช้อย่างเพียงพอในกระบวนการตัดสินใจและการพัฒนา การวิจัยเรื่องนี้จึงมีความสำคัญในการหาวิธีการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) ระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่มีสิทธิเลือกตั้งและทะเบียนบ้านอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี จำนวน 383,931 คน เป็นชาย จำนวน 190,630 คน หญิง จำนวน 193,301 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่มีสิทธิเลือกตั้งและทะเบียนบ้านอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี จำนวน 400 คน ซึ่งคำนวณได้จากการหากลุ่มตัวอย่างโดยสูตรของทาโร ยามาเน (Yamane, T., 1973)

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 ท่าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 10 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (questionnaires) วัดระดับความคิดเห็นในการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้กำหนดใช้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน/สาธารณูปโภค 2) การส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวสู่วัตกรรมวิถีใหม่ 3) การพัฒนาเกษตร/อุตสาหกรรม ให้ได้มาตรฐาน 4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่เมืองนวัตกรรมน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง 5) การอนุรักษ์ ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและพลังงาน 6) การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลสู่นวัตกรรมสมัยใหม่ และ 7) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย 1) ความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ 2) สุขภาพ 3) ชีวิตด้านการใช้สติปัญญา 4) ชีวิตการทำงาน 5) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 6) ชีวิตครอบครัว และ 7) ชีวิตในชุมชน

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ส่วนที่ 2 การพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน/สาธารณูปโภค 2) การส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวสู่วัตกรรมวิถีใหม่ 3) การพัฒนาเกษตร/อุตสาหกรรม ให้ได้มาตรฐาน 4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่เมืองนวัตกรรมน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง 5) การอนุรักษ์ ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและพลังงาน 6) การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลสู่นวัตกรรมสมัยใหม่ และ 7) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ส่วนที่ 3 คุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย 1) ความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ 2) สุขภาพ 3) ชีวิตด้านการใช้สติปัญญา 4) ชีวิตการทำงาน 5) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 6) ชีวิตครอบครัว และ 7) ชีวิตในชุมชน

3. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการหลังจากได้สร้างเครื่องมือแบบสอบถามขึ้นมา โดยนำแบบสอบถามไปตรวจสอบว่า เมื่อผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแล้วนั้นแบบสอบถามจะสามารถวัดในส่วนเนื้อหาที่ผู้วิจัยต้องการวัดได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งกระบวนการตรวจสอบนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และให้คำแนะนำในการปรับปรุง แก้ไขแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำที่ได้จากผู้เชี่ยว และนำผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยค่า IOC (index of item objective congruence) โดยใช้สูตรของ IOC ได้ค่าเท่ากับ 0.922 จากนั้นหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ภายหลังที่นำเครื่องมือแบบสอบถามไปผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และนำไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มตัวอย่างประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อหาค่าความเที่ยง จำนวน 30 ชุด วิเคราะห์ความเที่ยงของแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .93 และจากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการหาค่าความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้น ไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และความสอดคล้องต่อเนื่องของแบบสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน โดยใช้การหาดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index) ได้เท่ากับ 1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมถูกต้องตามคำแนะนำ ก่อนนำไปดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

4. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี มีขั้นตอนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยปทุมธานี เพื่อนำไปประกอบการขอเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ผู้วิจัยปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ป้องกันการได้รับข้อมูลที่คาดเคลื่อน และ 3) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ทางสถิติ ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

5.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลภาคสนามและการถอดเทปซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างสรุป ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการจดบันทึก ซึ่งทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 ท่าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 10 ท่าน

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ สถิติที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล คือ

6.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D)

6.2 สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA)

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี (n = 400)

คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ	3.77	0.50	มาก	2
2. สุขภาพ	3.73	0.47	มาก	4
3. ชีวิตด้านการใช้สติปัญญา	3.64	0.59	มาก	5
4. ชีวิตการทำงาน	3.35	0.47	ปานกลาง	7
5. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	3.49	0.41	มาก	6
6. ชีวิตครอบครัว	3.75	0.59	มาก	3
7. ชีวิตในชุมชน	3.82	0.46	มาก	1
รวม	**3.65**	**0.24**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.65, S.D. = 0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก 6 ด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านชีวิตในชุมชน ($\bar{x}$ = 3.82, S.D. = 0.46) รองลงมา ได้แก่ ด้านความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ ($\bar{x}$ = 3.77, S.D. = 0.50) ด้านชีวิตครอบครัว ($\bar{x}$ = 3.75, S.D. = 0.59) ด้านสุขภาพ ($\bar{x}$ = 3.73, S.D. = 0.47) ด้านชีวิตด้านการใช้สติปัญญา ($\bar{x}$ = 3.64, S.D. = 0.59) ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ($\bar{x}$ = 3.49, S.D. = 0.41) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านชีวิตการทำงาน ($\bar{x}$ = 3.35, S.D. = 0.47)

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปข้อมูลได้ ดังนี้

1.1 ด้านความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ พบว่า การรับรู้ความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ช่วยให้รู้สึกมั่นคงและปลอดภัยต่อการดำเนินชีวิตในชุมชนต่อไป

1.2 ด้านสุขภาพ พบว่า ภาพรวมลักษณะสุขภาพของประชาชนและการให้บริการด้านสุขภาพมีคุณภาพต่อการดำเนินชีวิตในชุมชน การให้บริการจากเจ้าหน้าที่เป็นมิตร เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ การส่งเสริมความรู้แก่ประชาชนด้านการดูแลสุขภาพช่วยให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง

1.3 ด้านชีวิตด้านการใช้สติปัญญา พบว่า การมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของประชาชนทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองและมีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตตนเองได้

1.4 ด้านชีวิตการทำงาน พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับเจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้นช่วยให้ผลการปฏิบัติงานมีคุณภาพต่อการพัฒนามากขึ้น ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนได้แท้จริง

1.5 ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พบว่า การส่งเสริมให้ประชาชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักต่อการรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ช่วยให้เกิดการร่วมกันพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการมีสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยและน่าอยู่อาศัย

1.6 ด้านชีวิตครอบครัว พบว่า การบริหารจัดการของภาครัฐอย่างมีหลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม สร้างความเชื่อถือแก่ประชาชนที่มีบทบาทการมีส่วนร่วมได้ดี ตลอดจนช่วยให้ทิศทางการพัฒนานั้นสามารถตอบสนองต่อประชาชนได้หลากหลายกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับปัจเจกและครัวเรือน

1.7 ด้านชีวิตในชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ทิศทางการพัฒนาชุมชนเป็นไปตามความต้องการร่วมกันของประชาชน อีกทั้งการมีส่วนร่วมยังช่วยให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของตนเองซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่และทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการพัฒนาได้

2. เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (n = 400)

ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig
ค่าคงที่ (Constant)	2.458	0.221		11.144	0.000
การมีส่วนร่วมของประชาชน					
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_1)	0.068	0.027	0.134	2.536	0.012*
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (X_2)	0.082	0.024	0.167	3.389	0.001*
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (X_3)	0.014	0.024	0.028	0.578	0.563
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_4)	0.081	0.031	0.139	2.621	0.009*
การพัฒนาท้องถิ่น					
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน/สาธารณูปโภค (X_5)	0.027	0.026	0.051	1.050	0.295
การส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวสู่วัตกรรมวิถีใหม่ (X_6)	0.050	0.019	0.131	2.664	0.008*
การพัฒนาเกษตร/อุตสาหกรรม ให้ได้มาตรฐาน (X_7)	0.017	0.027	0.031	0.609	0.543
การพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่เมืองนวัตกรรมน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง (X_8)	0.064	0.023	0.132	2.760	0.006*
การอนุรักษ์ ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและพลังงาน (X_9)	0.015	0.020	0.039	0.743	0.458
การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลสู่นวัตกรรมสมัยใหม่ (X_{10})	0.031	0.020	0.072	1.534	0.126
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (X_{11})	0.011	0.026	0.022	0.441	0.659
R = 0.739, R Square = 0.546, Adjuster R Square = .324, Std. Error of the Estimate = 0.228436, F = 12.473, Sig = 0.000					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปร การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยพิจารณาจากค่า Sig 0.05 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดที่ 0.05

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสรุปแนวทางได้ ดังนี้

3.1 ด้านความมั่นคง ปลอดภัยทางเศรษฐกิจ หน่วยงานควรมีการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจนหรือขาดแคลนทุนทรัพย์ รวมถึงการฝึกอาชีพ สร้างงานในชุมชน ให้ประชาชนสามารถสร้างรายได้โดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน

3.2 ด้านสุขภาพ หน่วยงานควรใส่ใจกับประชาชนที่มีอาการเจ็บปวดตามร่างกายอยู่เป็นประจำ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดหลัง เป็นต้น และทำการอบรมการใช้ยาสามัญเบื้องต้นอย่างถูกวิธีแก่ประชาชน

3.3 ด้านชีวิตด้านการใช้สติปัญญา ผู้นำควรมีการเปิดโอกาสในการแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศในการปฏิบัติงานอันเป็นแรงกระตุ้นในแสวงหาแนวคิดใหม่ๆ สำหรับนำมาใช้ในการสร้างอาชีพ

3.4 ด้านชีวิตการทำงาน ชุมชนควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสวนสาธารณะ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี

3.5 ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หน่วยงานควรมีการใส่ใจกับสภาพแวดล้อมโดยรอบให้ไม่มีขยะ น้ำเน่าเสีย หรือสัตว์มีพิษที่เป็นอันตราย

3.6 ด้านชีวิตครอบครัว หน่วยงานควรมีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลด้านจิตใจ และด้านอารมณ์จากเพื่อนบ้านและคนในชุมชนให้มีความสามัคคี

3.7 ด้านชีวิตในชุมชน หน่วยงานควรมีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสานสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อให้เกิดความกลมเกลียว ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน

อภิปรายผล

1. ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการเข้าถึงข้อมูลการพัฒนาชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญต่อการมีบทบาทในการตัดสินใจเพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางหรือยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และการสื่อสารระหว่างองค์กรและประชาชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญหลักที่ช่วยให้ประชาชนได้มีบทบาทต่อการมีส่วนร่วมและนำไปสู่การร่วมประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างตรงประเด็น ช่วยให้องค์กรรับรู้ข้อบกพร่อง หรือจุดประสงค์ในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ดีขึ้น สอดคล้องกับ คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดราชบุรี ที่พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและความปลอดภัย ด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านชีวิตในชุมชน ด้านชีวิตด้านการใช้สติปัญญา ด้านชีวิตการทำงาน และด้านชีวิตครอบครัว ตามลำดับ (ศุภสวัสดิ์ วัฒนะคุณโชติ และคณะ, 2566)

2. เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลมีผลต่อ คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะตัวแปรอิสระที่มีผลตาม สมมติฐาน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่เมืองนวัตกรรมน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับการศึกษาของ อุชุกร ศิริรังษี และคณะ เรื่อง การพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ในจังหวัดนครปฐมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (อุชุกร ศิริรังษี และคณะ, 2567)

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า ถึงแม้ว่าโดยภาพรวมคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรีจะอยู่ในระดับมากก็ตาม แต่ก็ยังมีจัดที่ต้องพัฒนาในแต่ละด้านเพื่อยกระดับคุณภาพของประชาชนในจังหวัดชลบุรีให้ดียิ่งขึ้นไป ดังนั้น แนวทางการพัฒนาฯ คือ หน่วยงานควรมีการให้ความช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถสร้างรายได้โดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน ควรใส่ใจกับประชาชนที่มีอาการเจ็บปวดตามร่างกายอยู่เป็นประจำ และอบรมการใช้ยาสามัญเบื้องต้นอย่างถูกวิธี ผู้นำควรมีการเปิดโอกาสในการแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศในการปฏิบัติงาน ชุมชนควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสวนสาธารณะ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี หน่วยงานควรมีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลด้านจิตใจและด้านอารมณ์จากเพื่อนบ้านและคนในชุมชนให้มีความสามัคคี และหน่วยงานควรมีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสานสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อให้เกิดความกลมเกลียว ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน สอดคล้องกับแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีแนวทาง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านระเบียบ กฎหมาย ส่งเสริมให้ ประชาชนได้รู้ระเบียบกฎหมายและเข้าใจบทบาทหน้าที่ 2) ด้านประชาธิปไตย โดยสร้างจิตสำนึกจากพื้นฐานประชาธิปไตย และปลูกฝังประชาธิปไตยตั้งแต่ระดับครัวเรือนให้กับประชาชน 3) ด้านการตอบสนองปัญหาและความต้องการโดยการตอบสนองความต้องการ หรือแก้ไขปัญหาของประชาชนให้รวดเร็ว และตรงจุดมีความความจริงใจในการแก้ไขปัญหา 4) ด้านการประชาสัมพันธ์

ปรับปรุงวิธีการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้น 5) ด้านแรงจูงใจ สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนการจัดงานหรือกิจกรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และ 6) ด้านการสร้างความเป็นเจ้าของโดยกระตุ้นจิตสำนึกความเป็นเจ้าของ และสร้างพฤติกรรมความต้องการจากการตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน (วารุต มาลาแวจันทร์ และวราภรณ์ เทพสัมฤทธิ์พร, 2559)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประชาชนมักจะให้ความสนใจต่อกระบวนการดำเนินงานเนื่องจากจะช่วยให้เป็นกระจกสะท้อนต่อการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐ และช่วยให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงความต้องการที่แท้จริงระหว่างปฏิบัติงานได้ด้วย การดำเนินงานมักจะส่งเสริมให้เกิดการรับรู้แก่ประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างทั่วถึง ช่วยให้ประชาชนมีบทบาทต่อการรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานสร้างคุณค่าต่อการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างตรงประเด็น 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลมีผลต่อ คุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชลบุรี ได้แก่ 1) หน่วยงานควรมีการให้ความช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถสร้างรายได้โดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน ใส่ใจด้านสุขภาพกับประชาชนให้มากขึ้น 2) ผู้นำควรมีการสร้างแรงกระตุ้นในแสวงหาแนวคิดใหม่ ๆ สำหรับนำมาใช้ในการสร้างอาชีพ 3) หน่วยงานและชุมชนควรมีการใส่ใจกับสภาพแวดล้อมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของสวนสาธารณะ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี และ 4) หน่วยงานควรมีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลด้านจิตใจ และด้านอารมณ์จากเพื่อนบ้านและคนในชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมให้ประชาชนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสานสัมพันธ์ในชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ 1) ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา และ 2) ควรขยายการศึกษาประชากรในจังหวัดอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น ระยอง และฉะเชิงเทรา เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัย และ 3) ควรใช้เทคนิควิจัยที่ทันสมัยและหลากหลาย เช่น การ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพขั้นสูง และการใช้เครื่องมือวิจัยที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2566). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน). เรียกใช้เมื่อ 11 พฤศจิกายน 2566 จาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage

โกวิทย์ พวงงาม. (2552). การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

วารุต มาลาแวจันทร์ และวราภรณ์ เทพสัมฤทธิ์พร. (2559). แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 12(1), 103-122.

ศุภสวัสดิ์ วัฒนะคุณโชติ และคณะ. (2566). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดราชบุรี. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 17(3), 213-229.

อุชุกร ศิริรังษี และคณะ. (2567). การพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ของประชาชนในจังหวัดนครปฐม. วารสารสิรินธรปริทรรศน์, 25(1), 494-500.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of Psychological Test. (5th ed.). New York: Harper Collins.

Goodinson, S. M. & Singleton, J. (1989). Quality of life: a critical review of current concepts, measures and their clinical implications. International Journal of Nursing Studies, 26(4), 327-341.

Mathews, D. (2000). Politics for People: Finding a Responsible Public Voice. Champaign, Illinois, United States: University of Illinois Press.

Padilla, G. V. & Grant, M. M. (1985). Quality of life as a cancer nursing outcome variable. Advances in Nursing Science, 8(1), 45-60.

United Nations. (1955). Social Progress Through Community Development. New York: United Nations Bureau of Social Affairs.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publications.

ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2568) : Vol.12 No.1 (January 2025)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 308-316

บทความวิจัย : Research article

ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE DHUTANGA PRACTICE PRINCIPLE OF MONKS IN SAKON NAKHON PROVINCE

พระครูธรรมญาณทิพยรัชต์ (จักรายุธ สมฺปตฺโต)*, พระสุทธิวชิรเมธี
Phrakru Dhammayantipayarach (Jakrayut Sampatto)*, Phra Sutthivachiramethi
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง เลย ประเทศไทย
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Loei, Thailand
*Corresponding author E-mail: jakrayut.rob@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ และวิเคราะห์การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร วิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qlanlitative Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสังเกต (Observation) ผลการวิจัยพบว่า 1) ธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล ถือทรงผ้าบังกุกุล, เพียงไตรจีวร, เที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับ, นั่งฉัน ณ อาสนะเดียว, ฉันเฉพาะในบาตร,ห้ามภัตที่ถวายภายหลัง, อยู่ป่า, อยู่ที่แจ้ง, อยู่ป่าช้า, ถือในเสนาสนะแล้วแต่เขาจัดให้, และความเพียร 3 อิริยาบถ นั่ง ยืนและเดิน 2) วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ตามปัจจัยที่จะเอื้ออำนวย สมาทานในเรื่องการใช้ผ้าเพียง 3 ผืน การบิณฑบาต การอยู่เสนาสนะที่จัดไว้ไม่เลือกว่าสะดวกหรือไม่ อยู่ป่าเป็นวัตร สมาทานธุดงควัตรตามศรัทธาปฏิบัติตามวินัยที่ครูอาจารย์ปฏิบัติสืบต่อมา การอบรมข้อวัตรปฏิบัติเป็นขั้นตอน คือ การอบรมลูกศิษย์ แนะนำการเจริญจิตภาวนา สอนวิปัสสนากรรมฐาน และ 3) ธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลสให้เป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่ายอยู่ง่าย การปฏิบัติเป็นประจำเข้าสู่วิธีตามพุทธบัญญัติที่ครูบาอาจารย์ได้ให้การอบรมสั่งสอนถ่ายทอดต่อมา ดังหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ถือปฏิบัติตลอดชีวิตของท่านเป็นบูรพาจารย์ที่พุทธศาสนิกชนเคารพนับถือมีลูกศิษย์ปฏิบัติตามเป็นที่ยอมรับนับถือถึงปัจจุบัน ให้การอบรมแนะนำให้คำปรึกษา มีต่างกันบ้างแต่ละสำนักแต่ยึดตามหลักพุทธศาสนาเถระวาท พุทธวินัยที่เคร่งครัด

คำสำคัญ: ธุดงควัตร, พระสงฆ์ในจังหวัดสกลนครปฏิบัติธุดงควัตร, หลักปฏิบัติธุดงควัตร

Abstract

The purpose of this study was to study the practices of Dhutanga Vatta in Theravada, the methods of practices of Dhutanga Vatta of monks and to analyze the practice of Dhutanga Vatta of monks in Sakon Nakhon Province. That is a Qlanlitative Research, in-depth interviews, and observation. The research results found 1) The practices of Dhutanga Vatta in Theravada Buddhism are practices but not precepts: Pangsukulikanka (wearing cloth that is completely dry), Tejivarikanka (wearing the triple robe), Sapatancarika (going on alms round in sequence), Khupacchabhattika (prohibiting eating later), Arannika (living in the forest), Yathasanthatikanka (living in a place provided

* Received December 20, 2024; Revised January 16, 2025; Accepted January 21, 2025

by others), Nesajjikanka (sitting), the effort of the three postures of sitting, standing and walking. 2) Methods of practices of Dhutanga Vatta for monks according to the factors that will facilitate, wearing the triple robe, going on alms round, staying to the arranged place of residence regardless of whether it is convenient or not, living in the forest, the practices of Dhutanga Vatta according to faith and following the discipline that teachers have practiced and passed down. Training in the practices of Dhutanga Vatta is a process, that is, training disciples, giving advice on developing the mind, teaching Vipassana meditation. And 3) The practices of Dhutanga Vatta of monks in Sakon Nakhon Province is to purify their defilements to become people with few desires, content, easy to support and live easily, to practice regularly, adhering to the methods according to the Buddha's teachings that teachers have given training, taught and passed on, as Luang Pu Man Phurithatto has practiced throughout his life as a revered ancestor, with disciples following him and being accepted and respected to this day, giving training, advice and consultation, which are somewhat different in each school, but they strictly adhere to the principles of Theravada Buddhism, the According to strict Buddhist discipline.

Keywords: Dhutanga, Monks in Sakon Nakhon Province of Dhutanga Vatta Practices, Principles of Dhutanga Vatta Practices

บทนำ

พุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนสำหรับฝึกฝนอบรมมนุษย์หลายระดับ พระพุทธเจ้าทรงวางแนวการฝึกตนเองด้วยการเจริญสติ เจริญสมาธิ ภาวนา อันเป็นขั้นสูงสุดของการทำความดีที่เน้นหลักการปฏิบัติ 3 อย่าง คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ฉะนั้น การปฏิบัติจึงเป็นเป้าหมายหนึ่งของการปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริง ทรงชี้ให้ผู้ปฏิบัติแสวงหา คือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นเป้าหมายหลักที่จะไปถึงจุดนั้นได้ก็ต้องฝ่าฟันอุปสรรค คือ กิเลส ตัณหา อาสวะ ภายในจิตนั้นให้ได้เสียก่อนโดยใช้ข้อวัตรในธุดงควัตร การปฏิบัติธุงควัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีทั้งหมด 8 ข้อ และเพิ่มมาอีก 5 ข้อ ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค รวมเป็นธุดงควัตร 13 ข้อ (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), 2547)

ความเข้มงวดของการปฏิบัตินี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงธรรมได้ง่ายเพราะหลักธุดงควัตรที่กล่าวมาในเบื้องต้นจะคอยขัดเกลาให้กิเลสของผู้ปฏิบัติเบาบางลง วิธีการปฏิบัติเช่นนี้ บางคนเข้าใจผิดว่าเป็นไปในทางสุดโต่ง 2 ทาง คือ “อัตตกิลมถานุโยค” และ “กามสุขัลลิกานุโยค” พระสงฆ์ผู้ถือธุดงควัตรทั้งหลายที่ปฏิบัติเพื่อต้องการ ลด ละ เลิก ความยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่มนุษย์ทุกคนแสวงหาและไม่ให้จิตไปหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของกามราคะมากจนเกินไป (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

การประพฤติตามพระธรรมวินัยซึ่งเป็นข้อวัตรหรือข้อปฏิบัติจนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผิด ๆ ในปัจจุบัน กล่าวคือ มีการถือโดยงมงายหรือสักว่าทำตามกันมาโดยไม่มีความเข้าใจในความมุ่งหมายไม่เห็นเหตุเห็นผลจนหลงไปว่าจะบรรลุจุดมุ่งหมายบางทีขยายรูปในแบบที่พิสดาร ซึ่งเป็นข้อปฏิบัตินอกกรอบของพระธรรมวินัยของพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีตัณหาและทิฐิแอบแฝง มีความอยากได้ลาภ ยศ และสรรเสริญเป็นผลตอบแทนจนเกิดอุปสรรคที่จะไปถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงและยังปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายสำคัญของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติยังมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องอาบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ จากสภาพปัญหาของผู้ปฏิบัติดูจะละเลยในเรื่องวัตรปฏิบัติเหล่านี้ไปไม่น้อย ดังนั้น ข้อวัตรจึงไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยที่ควรมองข้าม แต่จะ

เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา และทำให้พุทธศาสนาเถรวาทมีความมั่นคงสืบไปอย่างมีคุณค่าและประโยชน์อนันต์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุต.โต), 2561)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญ สกลนครเป็นเมืองที่มีพระเถระสายกัมมัฏฐานพำนักอยู่เกือบทุกท้องถิ่น เป็นพระอาจารย์วิปัสสนาชั้นเยี่ยมในยุคสมัยกึ่งพุทธกาล แนวทางการปฏิบัติธรรมและการเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัทของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ท่านได้ยึดถือแนวทางการปฏิบัติตามหลักธรรม คือ ธุดงควัตร 13 ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติ (พระอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน, 2551) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์และวิเคราะห์การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระกัมมัฏฐานตลอดจนการนำเอาข้อวัตรปฏิบัติของครูบาอาจารย์เหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร
3. เพื่อวิเคราะห์การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาหลักปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาทจากพระไตรปิฎก รวมทั้งศึกษาประวัติ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์สาวก ในสมัยพุทธกาล เช่น พระมหากัสสปะเถระ, พระอุปเสนเถระ, พระเรวตขทิรวนิยเถระ, พระราหุลเถระ, พระสุภูตะเถระ, พระโมฆราชเถระ และพระปิณโฑลภารทวาชเถระ เป็นต้น ศึกษาหลักปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูจากพุทธบริษัท และเรียกขานกันว่าเป็นอริยสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ได้ยกตัวอย่างมาศึกษาเป็นกรณีเฉพาะ ได้แก่ พระสงฆ์ที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มรณภาพแล้ว พระสงฆ์ที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ และสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ที่ถือการปฏิบัติธุดงควัตรสืบทอดเป็นลำดับมาในจังหวัดสกลนคร โดยศึกษาจากเอกสารที่เป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ศึกษาแม่นยำและเป็นวิชาการมากขึ้น และศึกษาการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ที่ถือการปฏิบัติธุดงควัตรสืบทอดเป็นลำดับมาในจังหวัดสกลนคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายองค์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ที่นำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ สืบทอดการถือธุดงควัตรตามหลักธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากร ได้แก่ พระเถระผู้ใหญ่ที่ยังดำรงขันธ์ และพระสงฆ์ใน สายวัดป่าฯ ที่เคร่งพระวินัย ตามแนวปฏิบัติหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต พระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระเถระผู้ใหญ่ผู้ปฏิบัติธุดงควัตรระดับครูอาจารย์ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติธุดงควัตรระดับพระสังฆาธิการ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติธุดงควัตรสายวัดป่า ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1) พระเถระผู้ใหญ่ปฏิบัติธุดงควัตรระดับครู อาจารย์ จำนวน 5 รูป 2) พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติธุดงควัตรระดับพระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป 3) พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติ ธุดงควัตรสายวัดป่าในจังหวัดสกลนคร ให้ข้อมูลโดยตอบแบบสอบถามและอภิปรายกลุ่ม จำนวน 11 รูป เลือก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น จำนวน 21 รูป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสังเกต (Observation) จากการศาสนกิจของพระเถระและพระสงฆ์วัดในจังหวัดสกลนคร ระยะเวลา 1 สัปดาห์ เป็นอย่างน้อย ตั้งแต่การเตรียมสถานที่ การเตรียมตัว วิธีการขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ใน จังหวัดสกลนคร 2) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ การปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท ของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ใช้สัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) หรือแบบ

มาตรฐาน โดยมีแผนการสัมภาษณ์เตรียมไว้ล่วงหน้าชัดเจน ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบคำถาม เดียวกันโดยกำหนดข้อคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ในจังหวัด สกลนคร ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน 2) ธุดงควัตรในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท 3) วิธีการปฏิบัติธุดงค วัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร 4) วิเคราะห์หลักการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร และแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ที่การสัมภาษณ์จะยืดหยุ่น เปิดกว้างและปรับเปลี่ยนการซักถาม ให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละรูป/คน 3) แบบสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจ ข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ในจังหวัด สกลนคร 4) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้นิมนต์ระดับพระรองสังฆาธิการจากวัดที่ เจาะจง ท่านที่ได้ปฏิบัติธุดงควัตรโดยปกติ

4. การเก็บรวมรวมข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้ 1) นำแบบสัมภาษณ์พร้อมแนบหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง และนัดหมายวันเวลาในการเข้าสัมภาษณ์ 2) ทำการประมวล ข้อสังเกตที่รวบรวมไว้ และรับแบบสอบสัมภาษณ์คืนเมื่อจบการสัมภาษณ์ ตามวันเวลาการนัดหมาย 3) ประเมินผลจากแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้แก่ 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติและธุดงควัตรของพระเถระในพุทธศาสนาเถรวาทและพระสงฆ์ที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่ในจังหวัดสกลนคร 2) ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูล สำคัญ การสัมภาษณ์การประชุมกลุ่มย่อย แล้วนำมาทำการวิเคราะห์ วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรแบบจับประเด็นจากหลักปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ที่ยึดหลักปฏิบัติธุดงควัตรสืบทอดเป็นลำดับมา 3) จำแนกข้อมูลแยก ออกประเด็นตามจุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องอีกครั้งว่าข้อมูลที่ได้มี ความครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมที่จะนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือ ไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้ไม่มีความ สอดคล้องกัน จะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร เพิ่มเติมอีกหากว่าข้อมูลส่วนใดยังไม่สมบูรณ์ และ 2) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดประสงค์ของ การวิจัยในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยแล้วนำเสนอผลงานวิจัยในการวิเคราะห์หลักปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนครตามลำดับ ขั้นตอนแล้วนำมาเขียนเป็นรายงานผลการวิจัยเป็นแบบชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

ธุดงควัตรในพุทธศาสนาเถรวาท ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีเพียง 8 ข้อเท่านั้น ซึ่งมีใจความว่าธุดงค์เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล มี 8 ข้อ คือ ข้อที่ 1-8 ได้แก่ 1) ปังสุกูลิกังคธุดงค์ (นุ่งห่มผ้าบังสุกุล) 2) เตจีวริกังคธุดงค์ (ทรงไตรจีวร) 3) ปิณฑปาติกังคธุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาต) 4) สปทานจาริกังคธุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาตตามลำดับ) 5) ขลุปัจฉาภัตติกังคธุดงค์ (การห้ามภัตเมื่อภายหลัง) 6) อารัญญิกังคธุดงค์ (การอยู่ป่า) 7) ยถาสันถติกังคธุดงค์ (การอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้) 8) เนสัชชิกังคธุดงค์ (การนั่ง) ต่อมามีการเพิ่มธุดงควัตรเข้ามาอีก 5 ข้อ คือ ข้อ 9 ถึง 13 เป็นผลให้ปัจจุบันนี้ ธุดงควัตรเพื่อปฏิบัติมี 13 ข้อ และการปฏิบัติที่เข้มข้น เป็นแบบอุกฤษฏ์ แบบเพลา ๆ หรือแบบกลางและแบบต่ำ(น้อย)

วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นคนมักน้อยสันโดษ เลี้ยงง่ายอยู่ง่าย ได้ถือปฏิบัติธุดงควัตรมาเป็นประจำไม่ย่อหย่อนในการปฏิบัติธุดงค์ เป็นการปฏิบัติที่ยึดมั่นด้วยวิธีของการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ เลียนแบบพระสาวกในสมัยพุทธกาล เช่น พระมหากัสสปะเถระพระอุปเสนเถระ, พระเรวตขทิรวนิยเถระ, พระราหุลเถระ, พระสุภูตะเถระ, พระโมฆราชเถระ และพระปิณโฑลภารทวาชเถระ ซึ่งได้ปฏิบัติตามคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำให้พระสาวกเหล่านั้นได้บรรลุผลตามต้องการ ด้วยพิจารณาแล้วเห็นว่า ข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ในระยะหลัง มีข้อปฏิบัติตลอดจนขนบรรมเนียมปฏิบัติ เริ่มผิดแบบ อันดีแต่โบราณ การปฏิบัติตาม ๆ กันไปโดยไม่ทราบเหตุและผล จุดประสงค์ ถือการปฏิบัติแบบงมงาย จนได้บรรลุผลเท่าที่เป็นการแอบอ้างเท่านั้น บางทีก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการ (สร้างแบบวิธีปฏิบัติแบบพิสดาร) มีตัณหาแอบแฝงหวังในลาภยศสรรเสริญ อีกทั้งยังมองข้ามเรื่องอาบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการปิดกั้นการเข้าถึงแก่นสารของพุทธศาสนาเถรวาทที่แท้จริง

ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ที่เป็นแบบอย่างในการถือปฏิบัติธุดงควัตร ฝึกปฏิบัติให้มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ใช้หลักศีลธรรมในการดำรงชีวิตของพุทธบริษัทตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขพุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมด้วยกระบวนการธุดงควัตรในการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา อีกทั้งยังเผยแผ่ได้อย่างมีคุณภาพเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์สังคมประเทศชาติ หลักธุดงควัตร 13 ข้อในพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร แบ่งออกได้เป็น 4 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1ว่าด้วยจีวร ก็คือเครื่องนุ่งห่ม มีดังนี้ 1) ถือปฏิบัติใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2) ถือการปฏิบัติใช้ผ้าไตรจีวรเป็นวัตรถือผ้าเพียงสามผืน ได้แก่ จีวร สบง สังฆาฏิ อย่างละผืน ไม่มีผ้าผืนที่สองในแต่ละชนิด หมวดที่ 2 ว่าด้วยบิณฑบาตก็คืออาหารและยารักษาโรค มีดังนี้ 1) การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร หลักการปฏิบัติ คือ ยินดีเฉพาะในการบิณฑบาตเท่านั้น ไม่ยินดีในกิจนิมนต์ และไม่รับปัจจัยดังที่ได้สมาทานไว้เบื้องต้น 2) ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร หลักการปฏิบัติ คือ เดินไปเป็นแถวไม่โลเลในการเดิน ไม่ว่าจะมีคนใส่หรือไม่ใส่บาตรก็ตาม ไม่เดินหาอาหารบิณฑบาตนอกแถว แชงหน้าแซงหลังหรือมีความกังวลในอาหารที่ตนจะได้ถือนั่งฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร หลักการปฏิบัติ คือ ฉันในที่นั่งฉันห้ามลูกจากที่จนกว่าจะฉันอินอิ่ม ถ้าลุก กลับมาฉันอีกถือเป็นขาดจากการสมาทาน ยกเว้นการสมาทานอย่างกลาง และอย่างเพลา ฉันวันละมื้อ 4) ถือฉันเฉพาะในบาตรเดียวเป็นวัตร หลักการปฏิบัติ คือ ฉันเฉพาะอาหารที่ลงมาในบาตร เช่น อาหารที่เป็นของหวาน และอาหารที่เป็นของคาว ร่วมกันอยู่ในบาตรเดียว ไม่ฉันในภาชนะอื่น เช่น จานลองรับหรือภาชนะอื่น ๆ 5) การห้ามภัตที่เขานำมาถวายภายหลัง หลักการปฏิบัติ คือ เมื่อลงมือฉันแล้ว มีผู้นำอาหารมาถวายอีกก็ไม่รับ เมื่อเรามีอาหารเพียงพอต่อการขบเคี้ยวแล้ว จะไม่รับอาหารอื่นที่นำมาในภายหลัง แม้อาหารนั้นจะอร่อยเพียงใดก็ตาม หมวดที่ 3 ว่าด้วยเสนาสนะก็คือที่อยู่อาศัย มีดังนี้ 1) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดให้เป็นวัตร หลักการปฏิบัติ คือ ไม่อยู่ตามใจกิเลสของตัวเอง แต่พึงยินดีในเสนาสนะที่เขาเตรียมและจัดไว้ให้ จะเป็นที่ใดก็ตามพระธุดงค์เมื่อสมาทานแล้วก็ยินดีในเสนาสนะนั้น ไม่เลือกเสนาสนะเอาตามพอใจตัวเอง 2) การปฏิบัติอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร 3) การปฏิบัติอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร ไม่อยู่ในที่มุงบัง หรือแม้แต่ใต้ร่มเงาไม้ 4) การอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะป่าเป็นสถานที่อันสงบเงียบ ไม่มีผู้คนที่จะเข้ามาวุ่นวาย 5) การปฏิบัติอยู่ป่าช้าเป็นวัตร การอยู่แรมคืนในป่าช้าเป็นประจำ และ หมวดที่ 4 ว่าด้วยการปรารภความเพียรความสันโดษ มีดังนี้ 1) ถือการนั่งเป็นวัตร คือ การถือนั่ง ยืน และเดิน เท่านั้น ไม่เอนกายนอน

ธุดงควัตรจะเน้นปฏิบัติตามหลักของพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ธุดงค์นั้นหมายถึง องค์คุณเครื่องขจัดกิเลสและธุดงควัตร ซึ่งมี 13 ประการดังกล่าวแล้ว การสมาทานธุดงควัตรเป็นไปตามสมัครใจ ส่วนใหญ่จะปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน ได้แก่ 1) การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร มีหลักการปฏิบัติ คือ ยินดีเฉพาะในการบิณฑบาตเท่านั้น ไม่ยินดีในกิจนิมนต์ และไม่รับปัจจัยดังที่ได้สมาทานไว้เบื้องต้น 2) ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร

มีหลักการปฏิบัติ คือ เดินไปเป็นแถวไม่โลเลในการเดิน ไม่ว่าจะมีคนใส่หรือไม่ใส่บาตรก็ตามไม่เดินหาอาหารบิณฑบาตนอกแถว แซงหน้าแซงหลัง หรือมีความกังวลในอาหารที่ตนจะได้ 3) ถือนั่งฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร มีหลักการปฏิบัติ คือ ฉันในที่นั่ง ห้ามลุกจากที่จนกว่าจะฉันอิ่ม ถ้าลุกกลับมาฉันอีกถือเป็นขาดจากการสมาทาน ยกเว้นการสมาทานอย่างกลาง และอย่างเพลา 4) ถือฉันเฉพาะในบาตรเดียวเป็นวัตร มีหลักการปฏิบัติ คือ ฉันเฉพาะอาหารที่ลงมาในบาตร เช่น อาหารที่เป็นของหวาน และอาหารที่เป็นของคาว รวมกันอยู่ในบาตรเดียว ไม่ฉันในภาชนะอื่น เช่น จานลองรับ หรือภาชนะอื่น ๆ 5) ถือห้ามภัตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร มีหลักการปฏิบัติ คือ เมื่อเราได้อาหารเพียงพอต่อการขบเคี้ยวแล้ว จะไม่รับอาหารอื่นที่นำมาในภายหลัง แม้อาหารนั้นจะอร่อยเพียงใดก็ตาม 6) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดให้เป็นวัตร มีหลักการปฏิบัติ คือไม่อยู่ตามใจกิเลสของตัวเอง แต่พึงยินดีในเสนาสนะที่เขาเตรียมและจัดไว้ให้ จะเป็นที่ใดก็ตามพระธุดงค์เมื่อสมาทานแล้วก็ยินดีในเสนาสนะนั้น ส่วนข้ออื่น ๆ ถือเป็นบางโอกาสเนื่องจากสถานที่บางแห่งไม่เอื้อต่อการปฏิบัติ สำคัญพระสงฆ์ที่ร่วมจาริกธุดงค์มีทั้งพระภิกษุผู้บวชใหม่ คือ มีทั้งระดับพระนวกะ พระมัชฌิมะ และพระเถระ ยังมีการสมาทานถือปฏิบัติเพิ่มเป็นพิเศษอีก 3) ข้อ คือ 1) สมาทานไม่ขึ้นรถ 2) สมาทานไม่ใส่รองเท้าในระหว่างการเดินทาง และ 3) ไม่รับปัจจัยใด ๆ ทั้งสิ้น การอบรมและฝึกปฏิบัติข้อวัตร คือ การอบรมลูกศิษย์แนะนำการเจริญจิตภาวนา สอนวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์ต้องให้การอบรมแนะนำดูแลให้คำปรึกษาลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด การเข้ามามาบวชตั้งแต่เป็นผ้าขาวเพื่อทดลองฝึกการปฏิบัติก่อนการบวชเพื่อเป็นพระภิกษุที่เพียบพร้อมในศีลาจารวัตร

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ธุดงควัตร เป็นข้อปฏิบัติที่เข้มงวดพิเศษเพื่อการขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ภิกษุถือปฏิบัติ เป็นการสมัครใจที่จะเลือกปฏิบัติได้เอง ปฏิบัติข้อใดเป็นเวลาเท่าใดก็ได้ เมื่อจะถือปฏิบัติเพียงแต่กล่าวคำสมาทานธุดงควัตร พระสงฆ์มักจะปฏิบัติควบคู่ไปกับการปฏิบัติกรรมฐานเพราะธุดงควัตรจะสนับสนุนให้การปฏิบัติกรรมฐานเห็นผลในด้านสมาธิอย่างชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้น กิริยาท่าทางของพระธุดงค์กรรมฐานก็แลดูสงบเยือกเย็นเป็นที่น่าเคารพและน่าเลื่อมใสอันเกิดจากการปฏิบัติธุดงควัตรนั่นเอง ความดีงาม ควรประกอบด้วย หลักธรรมที่จะช่วยส่งเสริมได้ด้วยสุขภาพร่างกาย จิตใจและสติปัญญา กล่าวคือ หลักไตรสิกขาที่ครอบคลุมให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการถือธุดงค์ด้วยศีลสมาธิและปัญญาอันส่งผลให้เห็นแจ้งหรือรู้ชัดในสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะเข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามกระบวนการสมถวิปัสสนา นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของพระครูปลัดทินกร อิสฺสโรและคณะ เรื่อง “ธุดงควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธุดงควัตรต้องประกอบด้วยหลักธรรมที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพร่างกาย จิตใจและสติปัญญา กล่าวคือ หลักไตรสิกขาที่ครอบคลุมให้ศาสนาทายาทบรรลุวัตถุประสงค์ในการถือธุดงค์ด้วยศีลสมาธิและปัญญาอันส่งผลให้ศาสนายาทเห็นแจ้งหรือรู้ชัดเห็นตรงต่อสภาวะเข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามกระบวนการสมถวิปัสสนา พระภิกษุผู้มุ่งการบรรลุธรรมส่วนมากจะปฏิบัติโดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของการปฏิบัติเช่นการปฏิบัติขั้นอุกฤษฏ์ ซึ่งเป็นการทรมานตนเองอย่างกลาง ๆ ตามฐานะที่ตนสมาทานถือปฏิบัติและอย่างเพลา คือ เป็นไปตามบารมีที่ตนสร้างมาโดยการปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดขอบเขตหรือตามจริตและความสามารถที่ตนพึ่งมี (พระครูปลัดทินกร อิสฺสโร และคณะ, 2565) อีกทั้งยังมีการศึกษาของ พระสุทัศน์ กตฺสาโร เรื่อง “รูปแบบการปฏิบัติธุดงควัตรในสังคมไทย” พบว่า ธุดงควัตรแปลตามตัว หมายถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ประกอบด้วยข้อวัตรปฏิบัติ 13 ข้อ เรียกว่า ธุดงควัตร 13 ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งได้ตามความสมัครใจ และไม่จำเป็นต้องปฏิบัติให้ครบทุกข้อ เพราะการปฏิบัติขึ้นอยู่กับบุญบารมี ความอดทน และความเพียร เช่น การถือปฏิบัติข้ออารัญญิกังคะ (อยู่ป่า) และโสสานิกังคะ (อยู่ป่าช้า) (พระสุทัศน์ กตสาโร, 2556) และการศึกษาของพระไพศาล พหุสุตฺโต (สุมาลี) เรื่อง “วิธีการ

สร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างศาสนทายาทที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสกลนคร คือ อบรมข้อวัตร แต่ละสำนักจะมีขั้นตอนการอบรมและฝึกปฏิบัติขั้นตอนดังกล่าวคือ การอบรมลูกศิษย์แบบนำการเจริญจิตภาวนา สอนวิปัสสนากรรมฐานนั่นเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์ต้องให้การอบรมแนะนำดูแลให้คำปรึกษาลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด (พระไพศาล พหุสุตฺโต (สุมาลี), 2558)

วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร เป็นการปฏิบัติที่ยึดมั่นด้วยวิธีทางการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ เลียนแบบพระสาวกในสมัยพุทธกาล คือ ได้ปฏิบัติตามคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำให้พระสาวกเหล่านั้นได้บรรลุผลตามต้องการ และปฏิบัติตามคำสอนและวิธีการของบูรพาจารย์ กฎระเบียบวิธีการที่บูรพาอาจารย์ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาอย่างดี และด้วยปฏิปทาของบูรพาจารย์ที่แน่วแน่ในการถ่ายทอดเพื่อให้การอบรมฝึกปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ และแก้ไขสิ่งที่ผิดกลับมาเห็นตรงเห็นชอบตามคำสอนของพระศาสดา อีกทั้งยังมีการศึกษาของพระไพศาล พหุสุตฺโต(สุมาลี) เรื่อง “วิธีการสร้าง ศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร คือ อบรมข้อวัตร ให้การอบรมและทำการฝึกปฏิบัติ ให้คำแก้ไขในข้อสงสัยในการเจริญจิตภาวนา สอนวิปัสสนากรรมฐานนั่นเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์แนะนำดูแลให้คำปรึกษา ตลอดถึงศึกษาข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ถ่ายทอดและอย่างมีคุณภาพ มีความรู้ที่ถูกต้อง วิธีการที่ถูกต้องให้กับลูกศิษย์รุ่นหลังต่อเนื่องอย่างเพียบพร้อม (พระไพศาล พหุสุตฺโต (สุมาลี), 2558) นอกจากนี้มีการศึกษาของพระมหาจรูญ ปญฺญาวโร ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปะเถระในการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระมหากัสสปะเถระ ท่านถือธุดงค์ 3 ข้ออย่างเคร่งครัดคือ ปังสุกูลิกังคธุดงค์ การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานใช้แต่เฉพาะผ้าบังสุกุลเท่านั้น ไม่รับจีวรที่มีผู้ถวาย ปิณฑิปาติกังคธุดงค์ การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถือเที่ยวบิณฑบาต เลี้ยงชีวิตเป็นวัตรไม่รับอติเรกลาภ และอารัญญิกังคธุดงค์ การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมาทานถืออยู่ป่าเป็นวัตรซึ่งห่างจากบ้านคน 511 ชั่วธนูหรือ 25 เส้น และจากคำอนุศาสตร์ที่พระอุปัชฌาย์กล่าวสอนพระบวชใหม่ที่ใช้กระทั่งถึงปัจจุบัน คำสอนที่สำคัญในเบื้องต้นของนักบวช มีอยู่ 8 ข้อด้วยกัน คือ 4 ข้อเป็นกิจที่พึงกระทำ และ 4 ข้อเป็นกิจที่ไม่ควรกระทำ กิจที่ไม่ควรกระทำห้ามเด็ดขาด ห้ามเสพเมถุน ห้ามฆ่ามนุษย์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามอวดอุตริอวดคุณธรรมวิเศษที่ไม่มีในตน กิจที่พึงกระทำ ถ้าไม่ทำก็ไม่ผิด แต่ถ้าทำก็ทำให้เจริญก้าวหน้าในธรรม ได้บรรลุธรรมอย่างรวดเร็ว คือ 1) บิณฑบาตเป็นวัตร 2) อยู่โคนไม้อยู่ตามป่าที่มีต้นไม้ เป็นสถานที่สงบ สงัด วิเวก ที่เหมาะกับการบำเพ็ญจิตภาวนา 3) ใช้ผ้าบังสกุล คือใช้เศษผ้ามาทำจีวร ไม่เลือกผ้าที่เป็นผ้าสำเร็จผ้าที่ทำมาจากโรงงานผ้าใหม่ ให้เอาผ้าเก่าผ้าขี้ริ้วที่เขาทิ้งแล้ว ตามสถานที่ต่าง ๆ ไปรวบรวมเก็บเอามาไว้ ได้จำนวนที่พอต่อการนำมาเย็บเป็นผ้าจีวรก็เอามาตัดเย็บกัน นำมาย้อมด้วยน้ำฝาด น้ำที่ต้มด้วยแก่นไม้ เช่นแก่นขนุน จะได้ผ้าสีเหลือง ผ้าสีกาสาวพัสตร์ และ 4) ใช้ยาดองน้ำมูตรเน่า คือใช้น้ำปัสสาวะดองกับสมุนไพรต่าง ๆ เช่นสมอ หรือสมุนไพรที่ใช้เป็นยาได้ เอามาดอง หรือแม้แต่การดื่มน้ำปัสสาวะโดยตรงเลย ในสมัยพุทธกาล น้ำปัสสาวะถือว่าเป็นน้ำโอสถชนิดหนึ่ง รักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ ปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางการสาธารณสุข ก็ไม่สมาทานก็ได้ แต่พระบูราพาจารย์ท่านก็ยังคงสมาทานธุงดวัตรข้อนี้เป็นปกติ (พระมหาจรูญ ปญฺญาวโร, 2541)

การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ปฏิปทาของพระมหาเถระในการสืบสานพุทธศาสนาเถรวาทให้ยั่งยืนต่อไป พระภิกษุสงฆ์บวชใหม่สามารถปฏิบัติธุดงควัตรได้และออกจาริกเพื่อการขัดเกลากิเลส ซึ่งมีพระอาจารย์เป็นผู้แนะนำสั่งสอน เมื่อได้ฝึกปฏิบัติแล้ว พระภิกษุเหล่านั้นหากลาสิกขาไป จะเป็นศาส นิกชนที่ดีมีคุณภาพ ถ้าจะรับการปฏิบัติเพิ่มหรือมีจิตศรัทธาให้การสนับสนุนกิจของพุทธศาสนาเถรวาทต่อไปได้ นอกจากนี้มีการศึกษาของพระครูสิริกิจจาภรณ์เสริม กตกิจฺโจ เรื่อง โสสานิกธุดงค์ในพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษา หลวงพ่อเกษม เขมโก พบว่า ธุดงค์ในพุทธศาสนาเถรวาท ปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งก็ได้หรือจะปฏิบัติธุดงควัตรหลาย ๆ ข้อพร้อมกันก็ได้ ช่วยให้เป็นคนมักน้อยสันโดษ นอกจากนี้ยังได้รับอานิสงส์ของการปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ

กล่าวโดยรวมแล้วทำให้ได้รับอานิสงส์ 28 ประการ มีอาชีวะบริสุทธิ์ทำให้สงบ และทำให้พ้นจากกิเลสซึ่งเป็นผลของปฏิบัติธุดงควัตรในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนที่เพียบพร้อมคุณธรรม (พระครูสิริกิจจาภรณ์เสริม กตกิจฺโจ, 2549) อีกทั้งยังมีการศึกษาของพระมหาสุชญา โรจนญาโณ เรื่อง การศึกษาบทบาทของพระโมคคัลลานะเถระในการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาท กล่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงค์ของพระโมคคัลลานะเถระว่า เราทั้งหลายถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร พอใจในอาหารที่อยู่ในบาตรด้วยการเที่ยวแสวงหาได้มา มีจิตมั่นคงดีภายใน พึงทำลายเสนามัจจุราชได้ พระโมคคัลลานะเถระถือได้ว่าเป็นกำลังในการช่วยเหลือพระศาสนา ท่านจึงมีคำสอนสำหรับเป็นเครื่องเตือนใจแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป ซึ่งนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนาเถรวาทอย่างยิ่ง (พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, 2541)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ธุดงควัตร เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการขัดเกลากิเลสเลือกปฏิบัติข้อใดเป็นเวลาเท่าใดก็ได้ ผลสมาธิกิริยาจะเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสของผู้พบเห็น ความดีงามด้วยหลักไตรสิกขาจะส่งเสริมสุขภาพร่างกายจิตใจและสติปัญญา การถือธุดงค์ด้วยศีลสมาธิและปัญญาจะเห็นแจ้งชัดในสภาวะตามความเป็นจริง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลสด้วยข้อวัตรปฏิบัติ 13 ข้อ คือ ธุดงควัตร 13 วิธีการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ปฏิบัติตามคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและวิธีการของบูรพาจารย์ที่ท่านได้ศึกษาและปฏิบัติด้วยปฏิปทาที่แน่วแน่เพื่อให้การฝึกอบรมปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ ตามแบบอย่างพระมหากัสสปะเถระท่านได้ปฏิบัติตามแนวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วบรรลุพระอรหันต์ การปฏิบัติได้สืบทอดมาจนปัจจุบันเห็นได้จากคำอนุศาสตร์ที่พระอุปัชฌาย์กล่าวสอนพระบวชใหม่อันสำคัญในเบื้องต้นของนักบวช มีอยู่ 8 ข้อ คือ 4 ข้อเป็นกิจที่พึงกระทำ และ 4 ข้อเป็นกิจที่ไม่ควรกระทำ สี่ข้อกิจที่ไม่ควรกระทำคือห้ามเด็ดขาด ห้ามเสพเมถุน ห้ามฆ่ามนุษย์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามอวดอุตริอวดคุณธรรมวิเศษที่ไม่มีในตน และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในจังหวัดสกลนคร ซึ่งพระอาจารย์เป็นผู้แนะนำสั่งสอนให้ฝึกปฏิบัติ โดยสมาทานธุดงควัตรทำเป็นตัวอย่างให้ศิษยานุศิษย์ดูและปฏิบัติตาม แต่ละสำนักจะมีขั้นตอนการอบรมและฝึกปฏิบัติเป็นขั้นตอน คือ การอบรมลูกศิษย์ แนะนำการเจริญจิตภาวนาสอนวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์ต้องให้การอบรมแนะนำดูแลให้คำปรึกษาลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด การเข้ามาบวชตั้งแต่เป็นผ้าขาวเพื่อทดลองฝึกการปฏิบัติก่อนการบวชเพื่อเป็นพระภิกษุ ตลอดถึงศึกษาข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อเป็นการฝึกหัดความอดทนด้วยวิธีเหล่านี้ จึงทำให้พระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนครมีศาสนทายาทที่ดีสืบทอด และมีคุณภาพสามารถพร้อมเป็นผู้นำเป็นครูเป็นอาจารย์สั่งสอนลูกศิษย์รุ่นหลังอย่างต่อเนื่องตลอดมา ภิกษุเหล่านั้นแม้ลาสิกขาไป จะเป็นศาสนิกชนที่มีคุณภาพ อาจปฏิบัติเพิ่มหรือให้การสนับสนุนกิจของพุทธศาสนาเถรวาทได้ เพราะผลของการปฏิบัติธุดงควัตร ในการพัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม เป็นเครื่องเตือนใจแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป อันนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนาเถรวาทอย่างยิ่ง ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นนัยยะแห่งการศึกษาปฏิบัติธุงดงควัตร ตามหลักพระธรรมวินัยที่ถูกที่ควรโดยเคร่งครัด อันจะนำผลให้เกิดประโยชน์กับพุทธบริษัทและศาสนิกชนโดยรวมและเผยแพร่สู่สังคมชาวโลก ได้มีส่วนรับรู้และทราบถึงวิธีการปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมหรือสนับสนุนในภายภาคหน้า จึงมีข้อเสนอแนะ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์การเผยแพร่หลักการวิธีการและการปฏิบัติธุดงควัตร ตามหลักพระธรรมวินัย 2) ควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อสังคมทั่วไปได้รับทราบ ในการมีส่วนร่วม การปฏิบัติตนไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วม การให้การสนับสนุน หรือการรับทราบโดยไม่มีการวิจารณ์หรือขัดขวาง 3) ควรศึกษาคุณค่าของการถือธุดงควัตรที่มีคุณค่าจากการปฏิบัติของคณะสงฆ์ต่อสังคมทั่วไปและสังคมโลกตะวันตก 4) ควรศึกษาวิเคราะห์ธุดงควัตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ ที่สามารถนำไปสู่การบรรลุธรรม 5) ศึกษาเชิงวิเคราะห์การจาริกธุดงค์กับหลักปฏิบัติธุดงควัตรที่ปรากฏในคัมภีร์มีส่วนคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันในประเด็นใดบ้าง

เอกสารอ้างอิง

พระครูปลัดทินกร อิสฺสโร และคณะ. (2565). ธุดงควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 23(1), 80-93.

พระครูสิริกิจจาภรณ์เสริม กตกิจฺโจ. (2549). โสสานิกธุดงค์ในพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาหลวงพ่อเกษม. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระ ไพศาล พหุสุตฺโต (สุมาลี). (2558). วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนครศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วารสารปณิธาน, 11(16), 130-146.

พระมหาจรูญ ปญฺญาวโร. (2541). การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาท. ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ. (2541). การศึกษาบทบาทของพระโมคคัลลานะเถระในการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุทัศน์ กตสาโร. (2556). การศึกษาธุดงควัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวปฏิบัติธุดงควัตรของวัดพระธรรมกาย ปทุมธานี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิยาลัย.

พระอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน. (2551). ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย: พระสูตรและอรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุฒาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร). (2547). คัมภีร์วิธิมรรค พระพุทธโฆสเถระ รจนา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุต.โต). (2561). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 21). นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชม การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาล

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double Blind Peer – Reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน **วารสารมีกำหนดออกปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)** ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ สหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 – 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 – 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 1 Tab และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับเข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) /ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น วารสาร ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์ และรายการอ้างอิงจะต้องไม่ต่ำกว่า 10 รายการอ้างอิง/1 บทความ **ทั้งนี้วารสารขอปฏิเสธการอ้างอิงหรือข้อมูลการอ้างอิงที่อยู่ในรูปแบบออนไลน์ หรือเว็บไซต์ (URL) เนื่องจากไม่สามารถระบุฐานข้อมูลชัดเจน เพื่อสามารถสืบค้นภายหลังได้**

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด – ปิด แล้วระบุชื่อ – นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่าง “....โดยการส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจชุมชนโรงเรียน ซึ่งเป็นนวัตกรรมต้นแบบครบวงจรทั้งการเรียนรู้การผลิต **(พอเจตน์ ธรรมศิริขวัญ, 2563)** ทั้งนี้เพื่อค้นหาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การจัดการปัญหาของตนเองได้....” เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย เว้นวรรคหนึ่งครั้งแล้วตามด้วยอ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตัวอย่าง เช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก” (องฺ.จตุกฺก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมชื่อผู้แต่งทั้งสองราย แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และเขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลและอักษรย่อของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kemp, S., 2020)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลและอักษรย่อของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Levinson, D. & Ember, M., 1996)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Davis, S. N. et al., 2020)

กรณีการอ้างอิงผู้แต่งคนเดียวกัน เผยแพร่ปีเดียวกัน แต่ผลงานต่างกัน ให้กำหนดลำดับของเอกสารอ้างอิงโดยใช้ตัวอักษรอิงตามลักษณะภาษาของเอกสารอ้างอิง ต่อท้ายปีที่เผยแพร่แทน เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2560 ก) (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2560 ข) (Kemp, S., 2020 A) (Kemp, S., 2020 B) เป็นต้น

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์/: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจจ์ สุจิณฺโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวิตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า112). กรุงเทพมหานคร:อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุอริยสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ในรายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไม้สน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์. (นางณฐณัช แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) กฎหมาย, ระเบียบ, พระราชบัญญัติ หรือ ประกาศ ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วัน เดือน ปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกํ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺ.โต). (2551). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. (พิมพ์ครั้งที่ 6).กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจรสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุอริยสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.

Muniyandi, M. et al. (2015). Health literacy on tuberculosis amongst vulnerable segment of population: Special reference to Saharia tribe in central India. The Indian journal of medical research, 141(5), 640-647.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6(5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/JMND เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail: tak.punyada@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Ver. 2019 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล .PDF .JPG .GIF หรือ .bmp บทความที่มีโมเดล รูปร่าง แผนภูมิ ต้องทำการจัดกลุ่มวัตถุให้เป็นกลุ่มเดียวกันให้เรียบร้อย เพื่อป้องกันความผิดพลาด หรือคลาดเคลื่อนของเนื้อหา ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการ หรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับลิงค์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารฯ

โครงร่าง/รูปแบบ ต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย : Research article (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt) (ไม่ระบุคำนำหน้า, ยศ, ตำแหน่งทางวิชาการ)
ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt) (หลักสูตร/คณะ, มหาวิทยาลัย, จังหวัด, ประเทศ)
หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)
*Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) ระบุประเภทของวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่ มีความน่าสนใจมากที่สุด) 300 คำ

คำสำคัญ: 3 – 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) มีเนื้อความตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3 – 5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt) **ตัวอย่าง** ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง .....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) (ต้องไม่ต่ำกว่า 10 รายการ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

โครงร่าง/รูปแบบ ต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ : Academic article (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt) (ไม่ระบุคำนำหน้า, ยศ, ตำแหน่งทางวิชาการ)
ชื่อ – นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt) (หลักสูตร/คณะ, มหาวิทยาลัย, จังหวัด, ประเทศ)
หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)
*Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) .....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3 – 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย .....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3 – 5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt) (ต้องไม่ต่ำกว่า 10 รายการ)

(16 pt)